مظاهر حق

د مشکوٰة المصابيح پښتو شرحه

تالیف

علامه نواب محمد قطب الدین خان دهلوی رحمه الله

[illegible]

مولانا عبدالله جاوید غازی پوری (فاضل دارالعلوم دیوبند)

پنځم جلد ۵

[illegible]

۱. حدیثونه د اعراب سره
۲. تحت لفظي ترجمه
۳. حدیثونو تخریج
۴. د لغاتو حل

[illegible]

کتاب البیوع
کتاب الفرائض والوصایا
کتاب النکاح

صداقت کتب خانه
ارګ بازار کندهار

مظاهر حق جدید

د مشکوه المصابیح پښتو شرحه

پنځم جلد

تالیف

علامه نواب محمدقطب الدین خان دهلوي رحمة الله علیه

تزئین اوترتیب

مولاناعبدالله جاوید غازي پوري (فاضل دارالعلوم دیوبند)

ځانګړتیاوي

١ : حدیثونه د اعراب سره.

٢ : تحت لفظي ترجمه.

٣ : د حدیثونو تخریج.

٤ : د لغاتو حل .

مباحث

کتاب البیوع

کتاب الفرائض والوصایا

کتاب النکاح

صداقت کتب خانه

بسم الله الرحمن الرحيم

(د مشکٰوة المصابیح پښتو شرحه)

مظاهر حق

تالیف: نواب محمدقطب الدین خان دهلوي رحمة الله علیه

ترتیب او تزئین: مولاناعبدالله جاوید غازي پوري (فاضل دیوبند)

خپرندوی: صداقت خپرندویه ټولنه

پښتو ژباړه: محمد رسول سعید

تصحیح کوونکي: بسم الله رحیمي، مولوي عبدالکریم کریمي، مولوي عبدالجبار

لومړی چاپ: ۱۳۹۲ش - ۲۰۱٤ ع.

پنځم چاپ: ۱۳۹۹ل. / ۲۰۲۰م.

د خپرونو لړ: ۱۸۳

چاپ شمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

د تر لاسه کولو ځایونه:

صداقت خپرندویه ټولنه-کندهار

اوله ناحیه، نوی سړک- کریم اعتماد مارکېټ

Sadaqat.books@gmail.com / ۰۷۰۰۳۰۵۴۰۷

کندهار: صداقت خپرندویه ټولنه- ارګ بازار- قلم او کتاب مارکېټ ۰۷۰۰۳۰۹۲۴۴ .

کابل: صداقت خپرندویه ټولنه،کوټه سنګي مینه یار مارکېټ او **اکسوس کتاب پلورنځی**. **هلمند** :تاج منور خپرندویه ټولنه. **هرات:** صداقت کتاب پلورنځی- کوچه ګدام. **جلال آباد:** مومند خپرندویه ټولنه.ننګرهار مارکېټ. **غزني:** نعماني کتاب پلورنځی. **پکتیکا:** مجاهد کتاب پلورنځی. **خوست:** اسلامي کتاب پلورنځی.

د مظاهر حق پنځم جلد فهرست

بِسمِ اللهِ الرَّحمٰنِ الرَّحِيمِ

كِتَـــابُ البُيُوْعِ

(د رانيولو او پلورلو بيان)

د اسلام له نظره د انساني کائناتو د عملي دور دوه محوره دي اول حقوق الله چي عبادات ورته وايي او دوهم حقوق العباد چي معاملات ورته وايي، دغه دوه اصطلاحات دي چي د انسان د ژوند د نظام د ټولو اصولو، قواعدو او قوانينو بنياد دی، په دغه دواړو کي حقوق الله ته عموميت حاصل دی ، ددې تعلق د کائنات انساني د هر فرد سره دی ځکه د کتاب مصنف مخکي دا بيان کړل اوس د دغه ځای څخه د حقوق العباد يعني د معاملاتو بيان شروع کيږي چي د هغه تر ټولو اهم جز بيع ده .

د بيع معنی : د بيع معنی پلورل او خرڅول دي مگر کله ددې معنی د رانيولو هم وي ځکه د بيع زياړه په اصطلاحي توگه سره پر رانيولو او پلورلو باندي کيږي .

د فخر الاسلام وينا ده چي د شريعت په اصطلاح کي په خپل منځ کي په خوښه سره د مال په مال بدلولو ته بيع وايي .

د بيع شرعيت : د بيع يعني رانيولو او پلورلو شرعي کېدل د قرآن کريم د دغه آيت (واحل الله البيع وحرم الربوا) : الله تعالى بيع حلاله کړې ده او سود يې حرام کړی دی، او د رسول الله ﷺ د دغه حديث څخه چي وروسته به راسي ثابت دي .

دبيع ډولونه : په بيع يعني رانيولو او پلورلو کي په بنيادي توگه سره درې شيان دي اول عقد بيع يعني نفس معامله چي يو سړی يو شی پلوري او بل هغه رانيسي ، دوهم مبيع يعني هغه شی کوم چي پلورل کيږي، او دريم ثمن يعني قيمت ، د دغه درو شيان په اعتبار په فقهي توگه سره د بيع څو ډولونه دي ،د نفس معاملې او د هغه حکم (چي بيع صحيح ده که يا) په اعتبار د بيع څلور ډولونه دي، ۱: نافذ، ۲: موقوف، ۳: فاسد، ۴: باطل.

بيع نافذ هغه بيع ته وايي چي په طرفينو کي مال وي (يعني د پلورنکي سره مبيع وي او د رانيونکي سره ثمن وي) او عاقدين يعني رانيونکی او پلورنکی دواړه عاقلان وي او هغوی دواړه بيع يا خو اصالةً وکړي يا وکالةً او دلالةً، په کومه بيع کي چي دغه درې شيان موجود سي نو هغه بيع بالکل صحيح او نافذ ده .

۲: بیع موقوف هغه بیع ته وايي چي په هغه کي یو سړی د بل چا شی د هغه د اجازې یا ولایت څخه پرته وپلوري، د دغه بیع حکم دادی چي تر څوپوري د اصل مالک اجازه او رضا تر لاسه نه سي هغه به صحیح نه وي او د اجازې څخه وروسته صحیح کیږي.
۳: بیع فاسد هغه بیع ده چي باصله یعني د معاملې په اعتبار صحیح وي مگر بوصفه یعني د یو خاص وجه په وجه صحیح نه وي.
۴: بیع باطل هغه بیع ته وايي چي نه خو باصله صحیح وي او نه بوصفه، د بیع فاسد او بیع باطل تفصیل او د هغه مثالونه به انشاء الله تعالی په باب المنهی عنها من البیوع کي راسي.
د مبیع یعني پلورنکي شي په اعتبار د مبیع څلورو ډولونه دي،۲: مقائضه، ۲: صرف، ۳: سلم، ۴: بیع مطلق.
۱: بیع مقائضه هغه دی چي مبیع هم مال وي او ثمن هم مال وي مثلا یو سړی جامه ورکړي او بل سړی د هغه په بدله کي هغه ته غله ورکړي یعني دا د بیع هغه صورت دی چي په اصطلاح کي د مال تبادله ورته ویل کیږي.
۲: بیع صرف داده چي د نقدو تبادله په نقدو سره وکړل سي مثلا یو سړی د روپۍ نوټ ورکړي بل سړی د هغه په بدله کي د یوې روپۍ پیسې ورکړي یا یو سړی اشرفۍ ورکړي او بل سړی هغه په بدله کي هغه ته روپۍ ورکړي یعني روپۍ وته کول یا د روپۍ مېده کول د بیع صرف یو ډول دی.
۳: بیع سلم داده چي پلورنکی د رانیونکي څخه د یو شی قیمت تر مخه واخلي او دا فیصله وسي چي رانیونکی دغه شی د دومره وخت مثلا یوې میاشتي وروسته اخلي.
۴: بیع مطلق داده چي د یو شی بیع د نقدو په عوض کي وکړل سي مثلا پلورنکی یو من غنم ورکړي او رانیونکی د هغه د قیمت په توگه دیرش روپۍ ورکړي.
د ثمن یعني قیمت په اعتبار د بیع څلور ډولونه دي ۱-: مرابحه، ۲: تولیت، ۳: ودیعت، ۴: مساومت.

د مرابحت صورت دادی چي پلورنکی مبیع خپل رانیونکی ته په گټه اخیستلو سره خرڅ کړي، د تولیت صورت دادی چي پلورنکی مبیع د هغه قیمت څخه هم په کم خرڅ کړي یعني په قیمت کي هغه خپله رانیولی وي او د مساومت صورت دادی چي پلورنکی او رانیونکی په خپلو کي په خوښي سره د یو شی رانیول او پلورل وغواړي په کوم قیمت چي یې وکړي او په هغه کي د خرڅونکی د قیمت څه لحاظ نه وي.

بَابُ الْكَسْبِ وَطَلَبِ الْحَلاَلِ

(د پاکي روزۍ او حلال کسب بيان)

د کسب او د حلال طلب مطلب دادی چي د خپل ژوند د ضرورياتو مثلا ډوډی، جامې وغيره د تر لاسه کولو لپاره کټه کول او پاکه روزي او حلال کسب تر لاسه کول.

په دغه باب کي د کسب فضيلت ذکر سوی دیاو دا بيان سوی دی چي کوم کسب ښه دی او کوم خراب دی، د فقهي په کتابو کي ددې تفصيل داسي دی چي تر ټولو غوره کسب جهاد دی او دهغه څخه وروسته تجارت بيا زراعت او بيا لاسي کار (مثلا کتابت او داسي نور)

کسب يعني کټه کول فرض هم دي او مستحب هم همدارنګه مباح هم دي او حرام هم، دومره کټه فرض ده چي ګټونکی او د هغه د کورنۍ د ژوند د اړتياوو لپاره بس وي او که د هغه پر ذمه پور وي نو د هغه د ادا کولو لپاره بس سي تر دې زيات ګټل مستحب دي په شرط ددې چي په دې نيت سره زيات وګټي چي د خپل او خپل کورنۍ د اړتياوو څخه څه پاته سي هغه به فقيرانو او مسکينانو او خپلو نورو قريبانو باندي خرڅ کړم همدارنګه د ژوند د اړتياوو څخه زيات ګټل په هغه صورت کي مباح دي کله چي نيت د خپل شان او شوکت او د خپل وقار حفاظت وي البته محض د مال او دولت په جمع کولو سره د فخر او تکبر د اظهار لپاره زيات ګټل حرام دي که څه هم په حلاله ذريعه سره وي.

د ګټونکي لپاره ضروري دي چي هغه خپل ګټه پر خپل ځان باندي او خپل کورنۍ باندي داسي خرڅ کړي چي نه خو په اسراف کي اخته سي او نه په بخل او تنګۍ کي.

کوم څوک چي پر خپل روزۍ تر لاسه کولو باندي قادر وي نو پر هغه لازمه ده چي هغه وګټي او څرنګه چي کيدای سي په حلاله ذريعه سره د خپل او خپلي کورنۍ د عزتمند ژوند د ساتني لپاره د ژوند ضروريات تر لاسه کولو باندي پر نورو بوج نه سي، هو کوم څوک چي د يو مجبورۍ او عذر په وجه پر ګټي باندي قادر نه وي نو بيا د هغه لپاره ضروري دي چي هغه د نورو څخه په سوال کولو سره د خپل ژوند ساتنه وکړي که په دغه صورت کي يو سړی محض په دې وجه چي د نورو په مخکي لاس غزول د هغه غيرت نه خوښوي نو هغه د چا څخه سوال ونه کړي تر دې چي لوږه او مفلسي د هغه ژوند ختم کړي نو نه يوازي دا چي هغه د خپل مرګ خپله ذمه دار دی بلکه د يو ګناه کار په مرګ به مړ کيږي او کوم څوک چي په خپله کټه سره د خپل نس

مړولو څخه عاجز وي نو د هغه د حال څخه پر خبر كسانو باندي فرض دي چي د هغه معذور سړي خبر واخلي په دې توګه چي د هغه نس موړ سي يا هغه خپله پر دغه انساني فريضې ادا كولو باندي قادر سي نو يو داسي چا ته د هغه د مرستي سفارش وكړي چي د هغه پر مرسته كولو قادر وي.

حضرت مولانا شاه عبدالعزيز دهلوي رحمه الله د دغه آيت كريمه په تفسير كي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ:

ژباړه: اې مؤمنانو! تاسو يوازي هغه پاک او حلال رزق خورئ كوم چي موږ تاسو ته دركړی دی ليكلي دي: چي تر ټولو غوره كسب جهاد دی په شرط ددې چي د جهاد د ارادې پر وخت د غنيمت د مال تر لاسه كول په خپل زړه كي قطعا نه وي بلكه په نيت كي اخلاص وي، او ددې څخه وروسته د تجارت درجه ده په خاصه توګه هغه تجارت چي د يوه هيواد څخه بل هيواد ته يا د يوه ښار څخه بل ښار ته د مسلمانانو ضروريات وړی او راوړي، دا ډول تجارت كونكی كه چيري د ګټي تر لاسه كولو سره د مسلمانانو خدمت او د هغوی د اړتياوو پوره كول هم په نيت كي ولري نو د هغه تجارت به د عبادت يو ډول جوړ سي، د تجارت څخه وروسته د زراعت درجه ده د زراعت كسب هم د دنيوي ګټي څخه پرته د اجر او ثواب لويه ذريعه جوړېږي كله چي په هغه كي د الله تعالی د مخلوق يعني انسانانو او حيوانانو د خوراک برابرولو نيت او د الله تعالی پر رحمت يعني باران او هواء باندي توكل او اعتماد وي.

ددغه درو كسبو څخه پرته نور كسبونه څه فضيلت نه لري البته د كتابت كسب غوره درجه لري ځكه چي په دغه كسب كي نه يوازي د علم خدمت كيږي بلكه ديني علوم، شرعي احكام، د انبياؤ او بزرګانو احوال هم په ياد كيږي، د پورتنيو كسبو څخه وروسته د هغه كسبو درجې دي چي د عالم د بقاء او د ټولني او تمدن د اصل اړتياوو سره ژور تعلق لري مثلا معماري، خښته وهل، چونه جوړل، غوړي او تېل را ايستل، پمبه خرڅول، تارونه اوبدل، جامې ګنډل، اوړه كول او داسي نور دغه كسبونه هم حسب موقع دي په دې توګه چي د هغه په وجه د شريعت خلاف كارونه نه كوي نو په دې كي څه كراهت نه سته پر خلاف د هغه كسبو چي په هغه كي چټلي، نجاست او جعل سازي او د چم او غلا كارونه وي لكه ښاخونه وهل، د پوست پخول، كفن پلورل، دلالي، غزلي ويل، نقالي، جره بازي (په مخكي زمانه كي دا يو مستقل كسب وو چي يو چم باز به پر عام سړک باندي يو سړی ودروی چي پر لاره باندي تلونكي سړي ته به يې داسي

دوکه ورکړه چي هغه ته به هيڅ معلومات هم نه کيدی چي دا د چا کار دی هغه چي به پر دې حيران او پرېشان سو نو ټولو چمبازانو به پر هغه باندي په زوره خندل ، دې ته جره بازي وايي) ، دلالي او وکالت (چي په هغه کي د درواغو څخه کار اخيستل کيږي) امامت، اذان او د مسجد خدمت او د قرآن کريم د تلاوت او د تعليم معاوضه اخيستل او داسي نور ټول کسبونه مکروه دي . (شاه عبدالعزيز رحمه الله) .

په مغني الطالب کي ليکلي دي چي د کسب او د کسب کونکي فضيلت په حديثو کي ډېر نقل سوی دی همدارنګه کوم څوک چي پر کسب باندي د قادر کېدو سربېره د سستۍ له کبله کسب نه کوي بلکه د خپل تېم پاسی لپاره ګرځي او دنورو څخه سوال کوي نو د هغه په اړه لوی وعيد بيان سوی دی مګر کوم څوک چي د الله تعالی پر رزاق کېدو باندي په يقين کولو سره د چا په مخ کي لاس نه غزوي او نه په خپل ديني بوختياوو او عبادت کي د خلل لوېدو په وجه کسب وغيره کوي نو په دغه وعيد کي هغه داخل نه دی په شرط ددې چي د خپل مرستي لپاره نورو خلکو ته د هغه زړه متوجه وي او نه د چا د مرستي او خدمت توقع ولري .

کوم څوک چي دومره زر او مال ولري چي د هغه د ژوند د اړتياوو لپاره بس وي يا د بلي لاري څخه هغه ته د ضرورت په اندازه روپۍ تر لاسه کيږي (مطلب دا چي په کور کي ناست وي او هغه ته په جائز وسيلې سره د ضرورت په اندازه آمدني راځي نو د هغه لپاره غوره ده چي هغه په عبادت وغير کي بوخت سي او خپل وخت په کسب وغيره کي بوخت نه کړي، همدارنګه ددينې علم تعليم ورکونکی مفتي، قاضي او داسي نورو خلکو لپاره هم دا حکم دی که دغه خلک د ضرورت په اندازه آمدني ولري نو هغوی ته په خپلو کارو کي بوخت کېدل پکار دي په کسب وغيره کي بوخت کېدل پکار نه دي .

کوم څوک چي يو کسب مثلاً تجارت وغيره اختيار کړي نو پر هغه فرض ده چي هغه يوازي حلال او جائز مال وګټي د حرامو څخه بالکل پرهيز وکړي او په خپل کسب او هنر کي د شرعي احکامو رعايت په هر صورت کي وساتي او په خپل کسب کي د ټولو محنت او کوښښ سربېره د الله تعالی پر ذات توکل او اعتماد ولري چي رزق ورکونکی يوازي الله تعالی دی او کسب محض د يو ظاهري وسيلې په درجه کي دی خپل کسب او هنر دي هيڅکله رزاق نه ګڼي ځکه چي دا شرک خفي دی ، د حرام کسب په ذريعه د حاصلېدونکي مال څخه دي پوره پرهيز کوي ځکه چي په دې اړه رسول الله ﷺ څخه دا وعيد منقول دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کوم څوک چي د حرام مال څخه صدقه او خيرات کوي نو د هغه صدقه نه قبليږي او حرام مال په ځان پسي

يعني د مالک د مرګ څخه وروسته ددې څخه پرته نور هيڅ نه وي چي هغه د خپل مالک لپاره داسي د لاري خرابه تو ښه جوړيږي چي هغه د دوږخ اور ته رسوي.

ځيني خلک د ډېر حرام مال څخه پرهېز خو کوي مګر په لږ اندازه کي احتياط نه کوي حالانکه د حرام مال د لږ څخه تر لږ مقدار څخه هم داسي پرهېز کول پکار دي لکه څرنګه چي د ډېر مقدار څخه پرهيز ضروري دی، په دې باره کي دا احساس کول پکار دي چي د حرام مال هغه لږ اندازه په ټول حلال مال کي په يو ځای کېدو سره ټول مال مشتبه ګرځوي او د مشتبه مال او مشتبه کسب په باره کي دا مسئله ده چي د هغه څخه پرهېز کول غوره دي.

که سړي ته يو څوک د تحفې يا بل شي په توګه داسي مال ورکړي چي د هغه د حرمت او حلت په باره کي شک وي نو پکار دي چي هغه شی يا هغه مال په ښه انداز او نرمۍ سره بېرته هغه کس ته ورکړي که چيري په بېرته ورکولو سره هغه ناراضه کيږي نو بيرته ورکول نه دي پکار دا حکم د هغه مشتبه حال د تحقيق کولو هم دی که هغه مشتبه مال ورکونکی نه خفه کيږي نو بيا د هغه مال تحقيق کول پکار دی او که هغه په تحقيق کولو سره خفه کيږي نو بيا د هغه تحقيق کول نه دی پکار ځکه چي مسلمان خفه کول حرام دي او د مشتبه مال تحقيق کول تقوا ده او په دې باره کي مسئله داده چي د تقوا لپاره حرام کار کول نه دی پکار مګر د کوم مال په باره کي چي بالکل تحقيق وي چي هغه حرام دی نو بيا د هغه بېرته ورکول په هر صورت ضروري دي که هغه ورکونکی خفه کيږي البته که چيري د هغه مال په بېرته ورکولو کي د فتنې بېره وي نو بيا دي يې بيرته نه ورکوي بلکه د هغه په اخيستلو سره دي يې يو غريب ته ورکړي او که خپله غريب وي نو په خپل استعمال کي دي يې راولي.

په کوم بازار کي چي د حرام مال تجارت کيږي د هغه بازار څخه پرهيز کول پکار دي چي په هغه کي دي رانيول او پلورل نه کوي تر څو چي دا معلومه نه سي چي فلانی مال حرام دی يا مشتبه دی ددې تحقيق او تفتيش ضروري نه دی ځکه د حرمت او شبه نه معلېدو په صورت کي هر ځای او د هر شي تحقيق او تجسس محض وسوسه ده.

د غير مشروع کسب مزدوري هم حرامه ده مثلاً د نارينوو لپاره د ريشم جامې اغوستل يا د خلکو لپاره د سرزور زيورات جوړول همدارنګه د غير مشروع څخه حاصليدونکې ګټه او مال هم حرام دی لکه محتکره (ذخيره سوې) غله خرڅول په ټولو تجارتو کي تر ټولو غوره تجارت د بزازۍ دی همدارنګه په ټولو کسبو کي تر ټولو غوره کسب مشک (ژی) جوړول او ګنډل دي، په رانيولو او پلورلو کي ناچله لوټ چلول قطعا جائز نه دی که چيري ناچله لوټ په لاس ورسي

نو هغه دي په څاه وغیره کي په غور ځولو سره ضائع کړي.

همدرانګه د هر تجار او دوکاندار لپاره ضروري ده چي هغه په معاملاتو کي د مکر او چم څخه کار وانخلي پر هره خبره دي قسم نه اخلي که په یو شي کي یو عیب وي نو د رانیونکي څخه دي یې نه پټوي د خپلو شیانو تعریف او توصیف دي د حقیقت څخه زیات نه کوي یو شی دي پر داسي سړي نه خرڅوي چي هغه یې په حرام کار کي استعمالوي مثلا انګور دي پر شراب جوړونکي نه خرڅوي یا وسله وغیره دي پر غله وغیره باندي نه خرڅوي، په ناپ او تول کي دي کمي نه کوي په چم او دوکه ورکولو سره دي خپل لمن نه چټلوي هر وخت دي دا تصور کوي چي په ناجائزه طریقو او حرامو ذرائعو سره یوه روپي هم په جنت کي د داخلېدو څخه منع کوي پر لږ ګټه دي اکتفاء وکړي، د نورو تجارتونو او کاروبار په ذریعه دي د زیاتي ګټي حرص نه کوي بلکه پاته وختونه دي د آخرت په ښېګڼه کي صرف کړي ځکه چي یوازي د دغه فاني دنیا په عیش او راحت تر لاسه کولو کي ټول وخت لګول او د آخرت د همېشني ژوند د سعادتونو څخه بې پروا کېدل د عقل څخه ډېره لیري خبره ده.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د خپل لاس ګټه تر ټولو غوره ده

﴿۲۶۳۹﴾: عَنِ الْمِقْدَامِ ابْنِ مَعْدِيْكَرِبَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت مقدام بن معدیکرب ﷛ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

وَسَلَّمَ مَا أَكَلَ أَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ أَنْ يَأْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ وَإِنَّ نَبِيَّ اللّٰهِ

هیڅ خوراک چا تر هغه خوراک غوره نه دئ خوړلی څوک چي یې په خپل لاس سره وګټي او وه یې خوري او د الله تعالی نبي

دَاوُدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ يَأْكُلُ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ. رواه البخاري.

داؤد علیه السلام به د خپل لاس ګټه خوړل. بخاري.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۴\۳۰۳، رقم: ۲۰۷۲.

تشريح حضرت داؤد ﷺ د الله تعالی یو جلیل القدر نبي وو او دده سره سره الله تعالی ورته د دنیا سلطنت او پاچاهي هم ورکړې وه د هغه په اړه منقول دي چي هغه به په خپل حکومت کي د

خلکو څخه په خپل اړه پوښتنه کول کوم چا چي به نه پيژندی د هغه څخه به يې پوښتنه کول چي داؤد څرنګه دی ؟ په خلکو کي د هغه سيرت او عادت د کومي درجې دي او د هغه په باره کي ستا څه تاثر دی، يوه ورځ داسي وسوه چي الله تعالی يوه ملائکه د سړي په شکل کي هغه ته راوليږل نو ده د هغې څخه هم دا ډول پوښتني وکړي ، هغې ورته وويل چي داؤد عليه السلام خو ښه سړی دی مګر خبره داده چي هغه د بيت المال څخه روزي خوري ، ددې په اورېدو سره د حضرت داؤد عليه السلام په زړه او دماغ کي د برق په ډول پلوشه راغله ، سمدستي يې د خپل پروردګار څخه دعاء وغوښتل چي اې الله ! ما د بيت المال څخه مستغني کړې او ماته يو داسي هنر راکړې چي په هغه سره زه خپل روزي وګټم ، الله تعالی دده دعاء قبوله کړه او د زغري جوړولو هنر يې ورکړی ، نقل سوي دي چي الله تعالی د هغه په لاسونو کي داسي خاصيت ايښی وو چي اوسپنه به يې لاس ته په رسېدو سره د موم په ډول نرمه سوه چي د هغه څخه به يې زغره جوړول او په څلور زره درهمه به يې خرڅول، بلکه ځيني علماء دا ليکلي چي حضرت داؤد عليه السلام به هره ورځ يوه زغره جوړول او په شپږ زره درهمه به يې خرڅول او بيا هغه شپږ زره درهمه به يې داسي مصرف کول چي دوه زره به يې پر خپل ځان او خپلي کورنۍ باندي خرڅ کول او څلور زره به يې د بني اسرائيلو په فقيرانو او مسکينانو باندي د صدقې په توګه ويشل .

په هر حال رسول الله ﷺ د پورتني ارشاد په ذريعه دا وفرمايل چي کسب يعني خپل روزي په خپله ګټل د انبياؤ عليهم السلام سنت دی لکه څرنګه چي د حضرت داؤد عليه السلام د عمل څخه معلومه سوه ځکه تاسو هم د هغوی طريقه اختيار کړئ ، دلته رسول الله ﷺ د خپلي روزۍ په خپل لاس ګټلو سره ترغيب ورکړی دی ځکه چي په دې کي لوی لوی فائدې دي مثلاً کوم څوک چي په خپل کسب سره ګټه کوي هغه نه يوازي دا چي خپل ځان ته ګټه کوي بلکه نورو ته هم د هغه کسب په ذريعه ګټه رسوي ، او بيا دا چي يو سړی په خپل کسب کي د بوختيا په وجه د خرابو خبرو او خرابو کارو څخه خوندي وي او په خپل لاس سره د کار کولو په وجه د نفس ماتېدل هم کيږي ځکه هغه د خپل نفس د سرکښۍ څخه خوندي کيږي او بيا تر ټولو لويه ګټه داده چي داسي سړی د هيچا محتاج نه وي د چا په مخکي د سوال لاس نه غزوي د چا په مخکي نه عاجزه کيږي او هغه يو عزتمند ژوند تېروي .

د حلال مال خوړلو فضيلت او د حرام مال څخه د ساتني اثر

﴿۲۶۴۰﴾ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللهَ

د حضرت ابوهريره ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : الله تعالي

طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا وَإِنَّ اللهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ الْمُرْسَلِينَ فَقَالَ يَا

پاک دی او پاک شیان قبلوي او الله تعالی و مؤمنانو ته هم د هغه شي حکم ورکړی دی چي د هغه حکم يې و خپلو رسولانو ته هم ورکړی دی لکه چي فرمايلي يې دي : اې

أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ وَقَالَ

رسولانو ! پاک شيان خورئ او نيک کارونه کوئ، بېله شکه زه ستاسو په کړنو خبريېم او فرمايلي يې دي :

تعالى {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ} ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلَ

اې ايمان لرونکو ! پاک حلال خوراکونه کوئ کوم چي موږ و تاسو ته درکړي دي بيا نبي کريم ﷺ د يوه سړي ذکر وکړ

يُطِيلُ السَّفَرَ أَشْعَثَ أَغْبَرَ يَمُدُّ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ

چي اوږد سفر وکړي تار په تارسر دوړو وهلی (ددې سفر څخه د حج سفر مراد دی)، او اوږده کړي خپل لاسونه آسمان ته وايي اې زما ربه! اې زما ربه! اې زما ربه! (دی په داسي حال کي لاسونه پورته کړي چي) خوراک دده حرام وي،

وَمَشْرَبُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَغُذِيَ بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ .

رواه مسلم .

څښاک دده حرام وي، اغوستل دده حرام وي او پرورش يې په حرامو سوی وي نو څرنگه به دده دعاء قبوله سي . مسلم .

تخريج: مسلم في الصحيح ۲\۷۰۳، رقم: ۶۵ - ۱۰۶۵.

تشريح: په دغه ارشاد کي د حلال مال گټلو فضيلت او د هغه د حکم په بيانولو سره دې ته اشاره سوې ده چي الله تعالی خپله پاک دی او حلال رزق ته د هغه په پاک ذات کي په دې وجه نسبت حاصل دی چي حلال رزق هم د حرمت د نجاست څخه پاک وي نو د عبوديت تقاضا داده

چي بنده حلال رزق وخوري چي د هغه پاک او حلال رزق په وجه هغه بنده ته د الله تعالى قرب حاصل سي.

ددې څخه وروسته رسول الله ﷺ دا ښوولي دي چي د حرام مال څخه د پرهېز کولو اثر د دعاء نه قبلېدل دي نو دا خبره رسول الله ﷺ د يو مثال په ذريعه څرګنده کړې ده چي يو سړی د حج يا نورو عباداتو لپاره اوږد سفر کوي، هغه مقدسو ځايو ته په رسيدو کي پوره مشقت او کوښښ کوي چيري چي غوښتونکې دعاء د قبوليت دروازې ته رسيږي تر دې چي هغه مقاماتو ته ورسيږي چي هلته په رسېدو سره په هغه حال کي د سوال لاس پورته کوي چي د سفر د مشقت او اوږدوالي په وجه د هغه وېښتان بېر وي ټول بدن يې د ګرد او غبار څخه ډک وي او د عاجزۍ او زارۍ پوره کيفيت پر هغه خپور وي، څرګنده ده چي په داسي صورت کي د هغه دعاء په ظاهره قبلېدل پکار دي ځکه چي اول خو هغه يو عبادت کونکی بنده دی بيا هغه مسافر هم دی او د مسافر په باره کي دا معلومه سوې ده چي د هغه دعاء د قبوليت دروازې ته رسيږي، دوهم دا چي په هغه ځای کي دعاء غواړي چيري چي د هري غوښتونکي دعاء لحاظ ساتل کيږي غرض دا چي د دعاء قبلېدو ټولو آثار موجود دي مګر ددغه سړي دعاء نه قبليږي ځکه چي پوهېدونکي پوهيږي چي هغه د حرام مال څخه پرهيز نه کوي يعني د هغه ټول محنت او مشقت او د هغه ټول عبادت او حالت د هغه دعا ځکه مؤثر نه وي چي هغه حرام مال خوري حرامي جامې اغوندي او په ګېډه کي د حرامو څخه پرهيز نه کوي ددې څخه معلومه سوه چي د دعاء قبوليت پر حلال رزق باندي موقوف دی ځکه ويل سوي دي چي د دعاء دوې دروازې دي يو اکل حلال او دوهم صدق مقال يعني حلال خوړل او رښتيا ويل.

يوه پيشګوئي

﴿۲۶۴۱﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يُبَالِي الْمَرْءُ مَا أَخَذَ مِنْهُ أَمِنَ الْحَلَالِ أَمْ مِنَ الْحَرَامِ . رواه البخاري .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: پر خلکو باندي به يوه زمانه راسي چي په مال کي چي څه شي په لاس ورسي هغه به د هغه شی پروا نه لري چي دا حلال دي يا حرام (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۲۹٦/۱۱، رقم: ۲۰۵۹.

تشریح: د قیامت په نژدې زمانه کې چې دعامې گمراهۍ په وجه چې ډېرې خرابۍ پیدا سي نو هلته به یوه لویه خرابي دا هم پیدا سي چې خلک به د حلال او حرام مال په مینځ کې تمیز کول پرېږدي چا ته چې کوم مال په لاس ورسي او په کومه ذریعه سره حاصل سي هغه دې د کتلو څخه پرته چې دا حلال دی که حرام هضم کوي، ددې څخه څوک انکار کولای سي چې دغه پیشگویي په نن زمانه کې په پوره توگه ثابت ده نن داسي څومره خلک دي چې د حلال او حرام مال په مینځ کې فرق کوي هر سړی د مال او زر په تر لاسه کولو کې اخته دی مال حرام دی که حلال ددې هیڅ پروا نه کوي بس یوازې لاس ته راتلل پکار دي، یو چا څومره ښه ویلي دي شعر:

هر چه آمد بدهان شان خورند وآنچه آمد بزبان شان گفتند

دا ددغه زمانې عام حالت دی چې هیڅ ډوله او هیڅ طبقه څیني محفوظ نه ده.

د مشتبه شیانو څخه هم پرهېز کول پکار دي

﴿۲۶۴۲﴾: وَعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيْرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت نعمان بن بشير رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

اَلْحَلَالُ بَيِّنٌ وَالْحَرَامُ بَيِّنٌ وَبَيْنَهُمَا مُشَبَّهَاتٌ لَا يَعْلَمُهُنَّ كَثِيْرٌ مِنَ النَّاسِ

حلال څرگند دي او حرام څرگند دي مگر د دې دواړو په مینځ کې مشابه شیان سته چې د هغه څخه ډېر خلک ناخبره دي

فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِيْنِهِ وَعِرْضِهِ وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي

چا چې ځان وساتی د شبهې د شیانو څخه هغه خپل دین پاک کړ او خپل عزت یې وساتی او څوک چې د شبهې په شیانو کې اخته سو هغه اخته سو په

الْحَرَامِ كَالرَّاعِي يَرْعَى حَوْلَ الْحِمَى يُوْشِكُ أَنْ يَرْتَعَ فِيْهِ أَلَا وَإِنَّ لِكُلِّ مَلِكٍ

حرامو کې د هغه کیفیت د شپانه په شان دی چې په بیابان باندې خپل حیوانان څروي او هر وخت د دې بېره وي چې یو درینده حمله پرې ونه کړي خبردار! دا چې د هر باچا

حِمًى أَلَا وَإِنَّ حِمَى اللّٰهِ مَحَارِمُهُ أَلَا وَإِنَّ فِي الْجَسَدِ مُضْغَةً إِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ

یو حد تاکل سوی دی او د خدای ﷻ حد حرام شیان دي پوه سئ! د انسان په بدن کې یوه د

غوښو ټوټه ده ترڅو چې هغه ښه وي

الْجَسَدُ كُلُّهُ وَإِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ الْجَسَدُ كُلُّهُ أَلَا وَهِيَ الْقَلْبُ. متفق عليه

نو ټوله بدن يې ښه وي او كله چې خرابه سي نو ټول بدن خراب سي چې هغه زړه دی. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۱\۱۲۶، رقم: ۵۲، ومسلم ۱۳\۱۲۱۹، رقم: ۱۰۷- ۱۵۹۱.

تشريح: حلال هم څرګند دي: ددې مطلب دادی چې ځيني شيان خو هغه دي چې د هغو حلال كېدل ټولو ته معلوم دي، په نېک كلام كي خبري، هغه مباح شيان چې د هغو كول يا هغو ته كتل صحيح دي لكه واده كول، ګرځېدل وغيره، همدارنګه حرام هم ظاهر دی ددې مطلب دادی چې ځيني شيان داسي دي چې د هغو حرام كېدل د نص په ذريعه بالكل په واضح توګه معلوم سوي دي لكه شراب، خنزير، مردار حيوان، جاري وينه، زنا، سود، درواغ، غيبت، چغلي، هلک او انجلۍ ته په بد نظر كتل او داسي نور، داسي ځيني نور شيان هم سته چې د هغو د حرمت يا حلت په باره كي د دلائلو د تعارض په وجه واضح حكم نه معلوميږي بلكه دا اشتباه كيږي چې دا حرام دي كه حلال، داسي څومره شيان دي چې د هغو د حلال كېدو فيصله كول د هر سړي د توان خبره نه ده د هغه نتيجه دا كيږي چې د داسي شيانو حقيقت ډېر خلک نه پيژني البته هغه علماء چې د اجتهاد پر مرتبه فائز وي يا د هغوی علم ډېر وسيع او ژور وي د داسي شيانو په باره كي دواړو خواوو ته دليلونه د يوې خوا دليل خپل قوت اجتهاد او بصيرت فكر او نظر په ذريعه په راجح ګرځولو سره يو واضح فيصله كوي، په هر حال د مشتبه شي په باره كي د علماؤ درې قولونه دي۱: داسي شيان دي نه حلال ګڼل كيږي نه حرام او نه مباح، دا قول تر ټولو زيات صحيح دي او پر دې باندي عمل كول پكار دي، ددې مطلب دادی چې د داسي شيانو څخه پرهېز كول پكار دي، ۲: داسي شيان حرام ګڼل پكار دي، ۳: داسي شيان مباح ګڼل پكار دي، اوس دغه درې سره قولونه په ذهن كي په ابښودو سره د مشتبه مثال داسي وګڼئ چې يو سړي د يوې ښځي سره نكاح وكړل، يو بله ښځه راغله او وه يې ويل چې ما دغه دواړو ته خپل تی وركړی دی په دغه صورت كي هغه منكوحه ښځه د هغه سړي په حق كي مشتبه سوه ځكه چې يوې خوا ته خو د ښځي بيان دی چې ما دواړو ته تی وركړی دی ځكه نو دغه دواړو رضاعي ورور او خور سول او ظاهره ده چې د رضاعي ورور او خور په مينځ كي نكاح نه صحيح كيږي نو ددغه دليل تقاضا داده چې دغه نكاح ته قطعا ناجائز وويل سي مګر بلي خوا ته د نكاح د جائز كېدو دا دليل دی

چي دا یوازي د یوې ښځي خبره ده چي پر هغه باندي یو شرعي شاهد نه سته پر هغه به څرنګه یقین وکړل سي چي دا ښځه صحیح وایي ، کیدای سي چي دا محض د بد نیتۍ په وجه دا خبره کوي چي د هغوی دواړو په مینځ کي بېلوالي راولي په دغه صورت کي به وویل سي چي نکاح جائز او صحیح ده ، ددلیلونو ددغه اختلاف په وجه لامحاله دا حکم دی چي دا یو مشتبه مسئله ده د هغه سړي په حق کي به غوره دا وي چي دغه ښځه په خپل نکاح کي نه وساتي ځکه چي د مشتبه شي څخه پرهېز کول غوره دی ، د مشتبه شي دوهم مثال دادی چي د یو سړي سره یو څه روپۍ دی چي په هغه کي ځیني جائز ګټه ده او ځیني ناجائز ګټه نو په دغه صورت کي ټولي روپۍ د هغه سړي په حق کي مشتبه دي نو ددغه روپو څخه پرهېز کول پکار دي .

په حدیث شریف کي حرامو شیانو ته د ممنوع سره تشبیه ورکړل سوې ده لکه څرنګه چي یو حاکم یو خاص وابنه د نورو لپاره منع ګرځوي چي د هغه په نتیجه کي د خلکو لپاره ضروري وي چي هغوی خپل څاروي د هغه منع وښو څخه لیري وساتي .

همدارنګه کوم شیان چي شریعت حرام کړي دي هغه دخلکو لپاره ممنوع دي نو د هغو څخه پرهېز کول واجب او ضروري دي او په مشتبه شیانو کي اخته کېدلو ته یې د ممنوع وابښو په غاړه د عامو څارویو د څرولو سره تشبیه ورکړې ده چي څرنګه د شپانه لپاره ضروري ده چي هغه خپل څاروي د منع سوو وابښو څخه لیري وځاري چي د هغه څاروي په منع وابښو کي داخل نه سي او که هغه خپل څاروي د منع وابښو پر څنډه څروي نو بیا به ددې احتمال وي چي د هغه څاروي به منع سوي وابښو کي ننوځي چي د هغه په نتیجه کي به هغه مجرم وګرځول سي ، همدارنګه انسان ته پکار ده چي د مشتبه شیانو څخه لیري اوسي چي په حرامو شیانو کي اخته نه سي ، ددې څخه وروسته رسول الله ﷺ د پورته ذکر سوي تشبیه په وضاحت کولو سره وفرمایل چي پوه سئ د هر پاچا یوه داسي ممنوع سیمه وي چي په هغه کي څاروي څرول جرم ګڼل کیږي همدارنګه د الله تعالی ممنوعه سیمه حرام شیان دي چي په هغو کي اخته کېدل د خلکو لپاره منع ګرځول سوي دي (نو څوک چي په دغه منع سوي سیمه کي داخلیږي یعني په حرامو شیانو کي اخته کیږي نو) هغه به د عذاب وړ وګرځول سي او بیا په دغه حرامو شیانو کي هم ځیني شیان خو داسي دي چي د هغه د کونکي بخښنه نه کیږي لکه شرک او ځیني شیان داسي دي چي د الله تعالی پر رضا موقوف دي که وغواړي نو وه به یې بخښي او که وغواړي نو نه به یې بخښي البته په ریښتوني زړه سره توبه او استغفار سره هر شی بخښل کیږي .

حضرت شیخ علي متقي رحمة الله علیه دلته ددغه ترتیب : مباح، مکروه، حرام او کفر قائمولو سره

لیکلي دي چي کله بنده د خپل معاشي، تمدني او ټولنیز ژوند په ټولو اړخونو کي پر دومره ضرورت باندي اکتفاء کوي چي په هغه سره د هغه وجود او د هغه عزت پاته سي نو هغه په خپل دین کي د هري خطري څخه سلامت وي مګر کله چي د ضرورت د حد څخه د تېرېدو کوښښ کوي نو په مکروهاتو کي داخل سي تر دې چي حرص او هواء يې د مکروهاتو څخه د محرماتو په حد کي داخل کړي چي د هغه نتیجه دا سي چي د هغه اول قدم کفر ته ورسوي نعوذ باالله من ذالک ،

د حدیث په پای کي په انساني بدن کي د غوښي د هغه ټوټې اهمیت بیان سوی دی چي زړه ورته ویل کیږي نو فرمایي چي کله هغه ټوټه خرابه سي یعني د انکار، شک او کفر په وجه پر هغه تیاره خپره سي نو د هغه په نتیجه کي د ګناه او معصیت په وجه ټول بدن خراب سي نو هر عاقل او بالغ لپاره ضروري ده چي هغه خپل زړه ته متوجه وي او هغه په نفساني خواهشاتو کي د بوخت کېدو څخه منع کړي چي هغه په زیات مخته کېدو سره د مشتبه شیانو په حد کي داخل نه سي ځکه چي زړه کوم وخت نفساني خواهشاتو ته روان سي نو بیا د الله تعالی پناه پر هغه ټولو حدو باندي په ټوپ وهلو سره د ظلمت آخري حد ته رسیږي .

په پای کي په دې هم پوه سئ چي دغه حدیث دې ته اشاره کوي چي د بدن غوره والی او خیر پر حلال رزق باندي موقوف دی ځکه چي په حلاله غذا سره د زړه صفائي تر لاسه کیږي او د زړه په صفائي سره ټول بدن په ښه حالت کي وي په دې توګه چي د هغه د هر اندام څخه ښه اعمال کیږي او د ټولو اندامو خرابۍ ته میلان ختم سي .

اوس په دې خبره هم پوه سئ چي د علماء پر دې خبره اتفاق دی چي دغه حدیث د علم او وسائل د وسیع خزانې حامل دی او په کومو حدیثو کي چي د اسلام شرائعو او احکامو دار او مدار وي هغه درې دي یو خو : انما الاعمال بالنیات، دوهم من حسن اسلام المرء ترکه ما لا یعنیه، او دریم دغه حدیث دی : الحلال بین ... الخ .

د زناکوونکې اجرت حرام دی

﴿۲۶۴۳﴾ : وَعَنْ رَّافِعِ بْنِ خَدِيْجٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَمَنُ الْكَلْبِ خَبِيْثٌ وَمَهْرُ الْبَغِيِّ خَبِيْثٌ وَكَسْبُ الْحَجَّامِ خَبِيْثٌ . رواه مسلم

د حضرت رافع بن خدیج رضی اللہ عنہ څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل : د سپي قیمت حرام دي د زنا کاره مزدوري حرامه ده او د حجام (رګ خلاصونکي) اجرت حرام دی .(مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\۱۱۹۹، رقم: ۴۱- ۱۵۶۷.

تشريح: تر ټولو مخكي په دې پوه سئ چي د خبيث لغوي معنى د ناپاک او خراب ده مگر په فقهي توگه د دې هيڅ معنى نه سته، مجتهدين امامان او فقهاء حسب موقع او محل د دې معنى كله د حرام، كله د ناپاک او كله د مكروه وغيره اخلي.

امام شافعي رحمة الله عليه په (ثمن الكلب خبيث) كي د خبيث معنى د حرام اخلي او وايي چي د حديث څخه دا ثابتيږي چي د سپي د قيمت په توگه تر لاسه كېدونكى مال حرام دى ځكه د سپي رانيول او پلورل هم ناجائز دي سپى كه تربيت يافته وي او كه غير تربيت يافته وي، د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه امام محمد رحمة الله عليه او نورو امامانو قول دادى چي د هغه سپيانو، شرموښانو او درندگانو رانيول او پلورل جائز دي چي د هغو څخه گټه تر لاسه كيږي كه هغه تربيت يافته وي او كه غير تربيت يافته، دغه حضرات د ثمن الكلب خبيث په باره كي دا ويلي دي چي لفظ د خبيث پر محض حرمت باندي دلالت نه كوي چي د هغه واضح مثال د دغه حديث الفاظ (وكسب الحجام خبيث) دى كه چيري د لفظ خبيث څخه يوازي حرام مراد وي نو د دې مطلب به دا وي چي د ويني كښونكي مزدوري حرامه ده حالانكه په اتفاق سره د ټولو علماؤ په نزد هغه حرام نه ده، نو په ثمن الكلب خبيث كي د خبيث لفظ معنى د ناپاک ده او د دغه جملې مطلب دادى چي د سپي قيمت مكروه دى حرام نه دى.

په (كسب الحجام خبيث) كي د خبيث معنى د ناخوښه ده ځكه چي خپله د رسول الله ﷺ په باره كي ثابت دي چي د ويني كښونكى مزدوري يې وركړې ده كه چيري دغه مزدوري حرامه واى نو رسول الله ﷺ به خپله ولي وركولاى نو د دې جملې مطلب به دا وي چي وينه كښونكي د خپل مزدوري په توگه چي كوم مال تر لاسه كيږي هغه ناخوښه يعني مكروه تنزيهي دى.

د سپي د قيمت مسئله

﴿۲۶۴۴﴾: وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَمَهْرِ الْبَغِيِّ وَحُلْوَانِ الْكَاهِنِ. متفق عليه

د حضرت ابو مسعود انصاري رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ د سپي قيمت څخه د زناكاره او د كاهن د اجرت څخه منعه فرمايلې ده. (بخاري او مسلم) (كاهن) د راتلونكي حالاتو بيانولو والا. (نجومي): يعني فالگر ته ويل كيږي.

تخريج: البخاري في الصحيح ٤\٤٢٦، رقم: ٢٢٣٧، ومسلم ٣\١١٩٨، رقم: ٣٩\١٥٦٧.

د لغاتو حل: البغي: هو ما تاخذه الزانية على الزنا (زنا كاره ښځه چي د زنا په بدل كي روپۍ اخلي). حُلوان: اى يعطاه على الكهانة. (هغه چي د كهانت په بدل كي وركول كيږي).

تشريح: د سپي د رانيول او پلورل او د هغه د قيمت په توګه تر لاسه كېدونكى مال په باره كي تفصيلي بحث ددې ځخه مخكي سوى دى، په دغه حديث كي د سپي د قيمت د منع كېدو چي كوم حكم بيان سوى دى په دې باره كي حنفي علماء وايي چي دا حكم هغه وخت وو كله چي رسول الله ﷺ د سپيانو د وژلو حكم كړى وو او رسول الله ﷺ د سپيانو ځخه د ګټي اخيستلو ځخه هم منع كړې وه مګر بيا وروسته رسول الله ﷺ ددې اجازه وركړه چي د سپيانو ځخه ګټه واخيستل سي تر دې چي دا هم منقول دي چي يو سړي د ښكار سپى وژلى وو نو رسول الله ﷺ هغه ته حكم وركړى وو چي د سپي مالک ته ځلوېښت درهمه وركړي، همدارنګه يو بل سړي د رمې د ساتني سپى وژلى وو نو رسول الله ﷺ هغه ته حكم وركړى چي مالک ته د هغه سپي په بدله كي يو پسه وركړي.

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي چي د جمهورو علماؤ مذهب دادى چي نه خو د سپي رانيول او پلورل جائز دي او نه د سپي وژونكي ته دا ضروري ده چي هغه ته د سپي قيمت وركړي كه سپى تربيت يافته وي او كه غير تربيت يافته وي، همدارنګه كه د هغه سپي ساتل جائز وي او كه ناجائز. مګر امام ابوحنيفة رحمة الله عليه د هغه سپي رانيول او پلورل جائز ګرځولي دي چي د هغه ځخه ګټه تر لاسه كول مقصد وي مثلاً د كور ساتنه كوي، يا د رمې ساتنه كوي او داسي نور، امام ابوحنيفة رحمة الله عليه د داسي سپي د وژونكي لپاره دا ضروري ګرځولې ده چي د هغه سپي مالک ته د هغه قيمت وركړي.

د بد كاري ښځي د هغه مال حكم چي هغه يې د خپل بد كارۍ په سبب تر لاسه كوي په تېر حديث كي بيان سوى دى.

كاهن هغه سړي ته وايي چي د راتلونكي زمانې خبري ښيي همدارنګه د حلوان لغوي معنى كه ځه هم د خواږه شي ده مګر په اصطلاحي توګه حلوان هغه مزدورۍ ته وايي چي كاهن يې د راتلونكو خبرو ښودلو په بدله كي تر لاسه كوي كه هغه د شيريني او طعام وغيره په صورت كي وي يا د جامو، نقدو وغيره په شكل كي وي، د كاهن مزدورۍ ته د حلوان ويلو وجه داده چي ځرنګه شيريني خوړلو سره طبيعت ته خوشحالي محسوس كيږي همدارنګه كاهن د خپل مزدورۍ اخيستلو سره ډېره خوشحالي محسوس كوي ځكه چي هغه بېله مزدورۍ او

محنت څخه مال اخلي .

دا خبره خو معلومه ده چي څرنګه کاهن ته تلل او د هغه څخه د راتلونکو خبرو حال معلومول حرام دي همدارنګه د پټو خبرو معلومولو لپاره نجومیانو وغیره ته تلل او د هغه پر ښوولو خبرو باندي یقین کول حرام دي په دې باره کي د هیڅ عالم اختلاف نه سته ، ددې تفصیلي بحث به انشاء الله تعالی په باب السحر کي راسي .

وینه خرڅول حرام دي

﴿۲۶۴۵﴾ : وَعَنْ اَبِيْ جُحَيْفَةَ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ ثَمَنِ

د حضرت ابو جحیفه رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ منعه فرمایلې ده د قیمت

الدَّمِ وَثَمَنِ الْكَلْبِ وَكَسْبِ الْبَغِيِّ وَلَعَنَ آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ وَالْمُصَوِّرَ . رواه البخاري

څخه د وینې د سپي د قیمت څخه د زناکاري ښځي د اجرت څخه او پر سود خور ، پر بدن باندي د خالو وهونکي (که خپله وي او که بل څوک وي) او پر عکسو جوړونکو باندي لعنت ویلی دی .(بخاري)

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۱۴ ۳۱۴، رقم: ۲۰۸۶،

تشریح : د وینې د قیمت څخه د منع کولو مطلب دادی چي رسول الله ﷺ د وینې د رانیولو او پلورلو څخه منع فرمایلې ده، وینه نجسه ده او د هغه رانیول او پلورل جائز نه دي او ظاهره ده چي د کوم شي رانیول او پلورل جائز نه وي نو د هغه قیمت هم ناجائز دی ، ځیني حضرات د ثمن الدم پر مزدوری محمول کړې دي په دغه صورت کي به د منع تعلق د مکروه تنزیهي سره وي ، د سپي قیمت او د بد کاری ښځي د مزدوری په باره کي په تېرو حدیثو کي بیان سوی دی .

د خال وهلو صورت دادی چي د بدن پر یو اندام باندي یا پر ټول بدن باندي په ستن وهلو سره رانجه یا نیل وغیره لګوي چي په هغه سره د رانجو یا شین داغ لګیږي ، رسول الله ﷺ پر خال وهونکي باندي لعنت ویلی دی ځکه چي دا د فاسقانو او غیر مسلمانانو کار دی، او په دې طریقه سره د الله تعالی د ورکړل سوي بدن په اصل خلقت کي تغیر او بد نمائي کیږي، که د یو مسلمان پر بدن باندي د خال وهلو داغ وي نو د هغه په باره کي په تعلیق القرار کي لیکلي دي

چي هغه دي دغه داغ په يو تدبير سره ليري کړي او که د زخم پيدا کولو څخه پرته په يو تدبير سره هغه خرابېدل ممکن نه وي نو بيا دي يې پرېږدي او د هغه د خرابولو لپاره د زخم وغيره تکليف وړلو ضرورت نه سته البته پر دغه بد کار باندي پښيماني او توبه کول پکار دي د توبې څخه وروسته به ګناه کار نه وي.

رسول الله ﷺ پر مصور (عکس جوړونکي) باندي هم لعنت ويلى دى مګر د مصور څخه مراد د حيوان يا ساه لرونکي شيانو عکس جوړول مراد دی د ساه نه لرونکي شيانو مثلا درخته، غر او داسي نورو شيانو عکسونه جوړول او لګول صحيح دي.

خطابي رحمة الله عليه فرمايي چي د عکس دوه ډوله دي ۱: يو خو دادی چي پر کوم شي باندي عکس جوړېږي هغه شی د عکس يو ضمني شی وي او عکس مقصود بالذات وي مثلا کله چي عکس واخيستل سي يا پر کاغذ باندي جوړ کړل سي نو د هغه عکس د کاغذ حيثيت محض ضمني وي د اصل مقصد تعلق د عکس سره وي، دوهم ډول دادی چي پر کوم شي باندي عکس جوړ سوی وي هغه شی مقصد بالذات وي او عکس د هغه شي يو ضمني وصف وي مثلا پر لوښو، ديوالو، چتونو، غاليو او داسي نورو شيانو باندي جوړ سوي عکسونه، نو د دوهم ډول عکس رانيول او پلورل جائز دي مګر د دواړو ډولو جوړول ناجائز دي.

د حرام شيانو رانيول او پلورل هم حرام دي

﴿۲۶۴۶﴾: وَعَنْ جَابِرٍ اَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ عَامَ الْفَتْحِ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه د فتحي په کال چي وو هغه ﷺ په مکه کي دا واورېدل چي ويل يې:

وَهُوَ بِمَكَّةَ إِنَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخِنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ

خداي جل جلاله او د هغه رسول ﷺ حرام کړي دي شراب خرڅول، د مردارو خرڅول، خنزير خرڅول او بتان خرڅول،

فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ شُحُومَ الْمَيْتَةِ فَإِنَّهَا يُطْلَى بِهَا السُّفُنُ وَيُدْهَنُ بِهَا

يو چا پوښتنه وکړه يا رسول الله! د مردار د وازګي په باره کي څه حکم دي؟ هغه په کښتو

الْجُلُودُ وَيَسْتَصْبِحُ بِهَا النَّاسُ فَقَالَ لَا هُوَ حَرَامٌ ثُمَّ قَالَ عِنْدَ ذٰلِكَ قَاتَلَ

موړل كيږي په دې باندي پوستونه غوړ كيږي او خلک په دې سره اوربلوي نبي ﷺ فرمايل: ددې څخه فائده اخيستل جائز نه دي بلكه حرام دي تر دې وروسته نبي ﷺ وفرمايل:

اللّٰهُ الْيَهُودَ إِنَّ اللّٰهَ لَمَّا حَرَّمَ شُحُومَهَا اجْمَلُوهُ ثُمَّ بَاعُوهُ فَأَكَلُوا ثَمَنَهُ. متفق عليه

خداى تعالى دي پر يهودو باندي لعنت وكړي هر كله چي خداي تعالي د خنزير وازګه حرامه كړه نو هغوى به وازګه ويلي كول او خرڅول به يې او د هغې ګټه به يې خوړل. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۴۲۴، رقم: ۲۲۳۶، ومسلم ۳\۱۲۰۷، رقم: ۷۱– ۱۵۸۱.

تشريح عطاء رحمه الله ليكلي دي چي د شرابو په پورتني حكم كي باجه هم داخل ده او د هغه رانيول او پلورل هم جائز نه دي او كه چيري يو څوک د يو چا باجه تلف كړي نو پر هغه باندي ضمان يعني مالک ته د هغه قيمت ادا كول واجب نه دي.

د امام شافعي رحمه الله مذهب دادى چي د مردار حيوان د وازګو رانيول او پلورل جائز نه دي مګر د هغه د وازګو څخه ګټه اخيستل يعني د هغه د خوړلو او پر بدن باندي د موړلو څخه پرته په بل كار كي استعمال جائز دى لكه پر كښتۍ يې وموږي يا څراغ په بل كړي يا داسي نور و كارونه.

همدارنګه د امام شافعي رحمه الله د مذهب سره سم كوم غوړي يا زيتون چي د نجاست لوېدو په وجه نجس سوي وي نو هغه په څراغ كي بلول يا د هغه څخه صابون جوړول جائز دي، د جمهورو مذهب دادى چي څرنګه د مردار شي رانيول او پلورل ناجائز دي همدارنګه د هغو څخه ګټه اخيستل يعني هغه په يو شي كي استعمالول هم ناجائز دي ځكه چي د مردار شي حرمت په طريقه د عموم ثابت دي البته پخ سوى پوست ددې څخه مستثنى دى ځكه چي د هغه جواز په خاصه توګه ثابت دى.

امام ابوحنيفة رحمه الله او د هغه پيروانو علماؤ د نجس تيلو د رانيولو او پلورلو اجازه وركړې ده البته د هغوى په نزد نجس تېل په څراغ كي بلول په خاصه توګه په مسجد كي مكروه دي.

د حديث په پاى كي د يهوديانو يو خاص عيب ته اشاره سوې ده هغه دا چي كله الله تعالى د هغوى لپاره د مردار حيوان وازګه حرامه كړه نو هغوى دا حيله اختيار كړه چي هغوى به د وازګي په ويلي كولو سره خرڅول او بيا د هغه د قيمت په توګه تر لاسه سوى مال به يې په خپل استعمال كي راوستى او دا به يې ويل چي الله تعالى خو د وازګي خوړلو څخه منع فرمايلې ده او موږ خو وازګه نه خورو بلكه د هغه د قيمت په توګه تر لاسه سوى مال خورو، يعني هغوى جاهلانو د وازګي په ويلي كولو سره دا ګڼل چي موږ د وازګي حقيقت بدل كړى دى چي د ويلي

کېدو څخه وروسته هغه وازګه نه ده ځکه نو په دغه صورت کي د الله تعالی د حکم خلاف ورزي نه کيږي، رسول الله ﷺ د هغوی د دغه چم په وجه هغوی د الله تعالی د لعنت مستحق وګرځول، ددې څخه دا خبره معلومه سوه چي داسي حيله اختيارول چي د هغه په سبب د حرام ارتکاب کيږي بالکل غلط دی، او دا حديث ددې دليل هم دی چي د داسي شي قيمت د حکم په اعتبار د هغه شي تابع دی که هغه شی حرام وي نو د هغه قيمت به هم حرام وي او کوم شی چي حلال وي نو د هغه قيمت به هم حلال وي.

د يهوديانو يوه بدي

﴿۲۶۴۷﴾: وَعَنْ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَاتَلَ اللّٰهُ الْيَهُودَ حُرِّمَتْ عَلَيْهِمُ الشُّحُومُ فَجَمَلُوهَا فَبَاعُوهَا. متفق عليه

د حضرت عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: خداي تعالي دي يهوديان تباه کړي په هغو باندي مرداره وازګه حرامه کړل سوه نو هغوی وازګه ويلي کړه او خرڅول به ئې. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۴۱۴، رقم: ۲۲۲۳، ومسلم ۳\۱۲۰۷، رقم: ۷۲- ۱۵۸۲.

د پيشي درانيولو او پلورلو مسئله

﴿۲۶۴۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهٰي عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَالسِّنَّوْرِ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د سپي او د پيشي د قيمت څخه منع فرمايلې ده. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح: ۳\۱۱۹۹، رقم: ۴۲- ۱۵۶۹.

د لغاتو حل: السنور: حيوان اليف، من خير ما كله الفار (پيشي).

تشريح: علامه طيبي رحمه الله فرمايي چي د پيشي روپۍ په استعمال کي راوستل د نهي تنزيهي په توګه دي، تقريبا ټولو علماؤ د پيشي رانيول، پلورل، هبه کول او عاريتا ورکولو ته جائز ويلي دي البته حضرت ابوهريره رضی الله عنه او په تابعينو کي ځيني حضرات ددغه حديث د ظاهري معنی سره سم ددې د جواز قائل نه وه.

دويني كښلو مزدوري حلاله ده

﴿۲۶۴۹﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ حَجَمَ أَبُو طَيْبَةَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَمَرَ لَهُ بِصَاعٍ مِنْ تَمْرٍ وَأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يُخَفِّفُوا مِنْ خَرَاجِهِ. متفق عليه.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي ابو طيبه رضي الله عنه د رسول الله ﷺ رګ وواهه نو نبي كريم ﷺ د هغه لپاره د يوه صاع (يوه پېمانه) د خرماؤ وركولو حكم وكړ او مالكانو ته يې وويل: چي د هغه څخه كم اجرت اخلي (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۲۴، رقم: ۲۱۰۲، ومسلم ۳\۱۲۰۴، رقم: ۶۲- ۱۵۷۷

تشريح: د عربو دا عادت وو چي هغوی به خپل غلامان او مينزي په مختلفو كسبو كي لګول او د هغوی سره به يې دا فيصله كول چي د مزدورۍ په توګه تر لاسه سوي مال كي به دومره برخه زموږ وي او د پاته تاسو حقدار ياست، نو ابوطيبه چي د بني بياضه غلام وو د رسول الله ﷺ خدمت وكړ نو رسول الله ﷺ ډېر ځيني خوشحاله سو او د هغه مالكانو ته يې وويل چي تاسو خلك د ابو طيبه په ګټي كي چي كومه برخه اخلئ په هغه كي يو څه كمي وكړئ.

دا حديث ددې خبري دليل دی چي د ويني كښلو كسب يو حلال كسب دی او د هغه مزدورۍ اخيستل جائز دي او ددغه حديث څخه يو څو نور مسائل هم ثابتيږي اول دا چي علاج كول او علاج كونكي ته مزدوري وركول مباح دي، دوهم دا چي د مالك لپاره جائز دي چي هغه په خپل غلام باندي كار وكړي او د هغه د ګټي څخه خپل برخه وټاكي، دريم دا چي صاحب حق او صاحب مطالبه ته سفارش كول جائز دي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د اولاد ګټه خوړل جائز ده

﴿۲۶۵۰﴾: عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَطْيَبَ مَا

د بي بي عائشي رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كوم شی چي تاسو خورئ نو

أَكَلْتُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ وَإِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ كَسْبِكُمْ. رواه الترمذي والنسائي

په هغه ټولو كي افضله هغه دي چي په خپل كسب سره يې وګټئ او وې خورئ او ستاسو اولاد

هم ستاسو د كسب څخه شميرل كيږي (يعني د اولاد ګټه هم خوړل و تاسو ته جائزدي). (ترمذي

وابن ماجة و في رواية ابي داؤد والدارمي ان اطيب ما اكل الرجل من كسبه

وان ولده من كسبه

، نسائي ابن ماجه) او د ابو داؤد او دارمي په روايت كي دا الفاظ هم سته: بهتر د هغه چي خوري يې سړی له كسبه يې وي او اولاد دده له كسبه دی.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۶۳۹، رقم: ۱۳۵۸، والنسائي ۷\ ۲۴۰، رقم: ۴۴۶۹ وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۶۸، رقم: ۲۲۹۰، وابوداود في السنن ۳\ ۸۰۰، رقم: ۳۵۲۸، والدارمي ۲\ ۳۲۱، رقم: ۲۵۳۷.

تشريح: اولاد ته ګټه په دې اعتبار ويل سوي دي چي هغوی د مور او پلار د نكاح په نتيجه كي پيدا كيږي، يعني دد غه ارشاد په ذريعه دې ته اشاره سوې ده كه چيري مور او پلار د ګټي وړ نه وي نو د هغوی لپاره د اولاد ګټه خوړل جائز دي مګر كه چيري مور او پلار په خپل لاس سره د خپل رزق لاره خپل لتولای سي نو بيا د هغوی لپاره دا جائز نه ده چي پر خپل اولاد باندي بار جوړ سي البته د اولاد ګټه خوړل جائز دي، د حنفي علماؤ دا قول دی.

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي كه چيري مور او پلار محتاج وي نو د هغوی د ژوند د اړتياوو برابرول پر زامنو باندي واجب دي مګر د امام شافعي رحمة الله عليه په مذهب كي دد غه وجوب شرط دادی چي هغوی د ګټي څخه معذور وي او د نورو علماؤ په نزد دا شرط نه سته.

د حرام مال حكم

﴿۲۶۵۱﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ عَنْ رَّسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل:

قَالَ لَايَكْسِبُ عَبْدٌ مَالَ حَرَامٍ فَيتصدق مِنْهُ فَيُقْبَلَ مِنْهُ لا ينفق منه

كوم بنده چي حرام وګټي او صدقه يې كړي او هغه دده څخه قبول كړل سي (هغه هيڅ كله نه قبليږي) او هغه حرام مال څخه چي څوک خپل ځان يا اولاد باندي څه خرڅ كړي

فيبارك له فيه وَلَا يَتْرُكُه خَلْفَ ظَهْرِهِ إِلَّا كَانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ

وروسته پرېږدي د هغه د پاره هغه د دوږخ توښه ده خداي تعالي

لَا يَمْحُو السَّيِّئَ بِالسَّيِّئِ وَلَكِنْ يَمْحُو السَّيِّئَ بِالْحَسَنِ إِنَّ الْخَبِيثَ لَا يَمْحُو الْخَبِيثَ. رواه احمد وكذا في شرح السنة.

بد په بد نه ليري کوي (گناهونه حرام مال سره نه ليري کوي) بلکه بدي په نيکي سره ليري کوي (يعني په پاک مال سره گناهونه ليري کوي) ناپاک مال ناپاکي نه ليري کوي .(احمد شرح السنة).

تخريج: احمد في المسند ۱\۳۸۷، شرح السنة ۸\۱۰، رقم: ۲۰۳۰.

تشريح: د مال او زر هوس انسان څومره ړوندوي چي هغه ددغه يو څو ورځي دنيا د جائز او ناجائز راحت له کبله د عافيت هيڅکله نه ختمېدونکی ژوند تباه کوي ، هغه ددې فکر نه کوي چي د کوم مال او زر له کبله هغه خپل ژوند د عزت او آبرو په لوی نيلام گاه کي دروي چي د هغه په نيتجه کي کله درواغ وايي کله مکر او چم څخه کار اخلي کله د نورو حق غصب کوي او کله د غريبانو ويني څښني تر دې چي د خپل دين او ايمان سودا کوي، خپل عزت د لاسه ورکوي او د انساني شرف تر ټول حد تېری کوي په پای کي د ټولو ذرائعو او حرامو طريقو سره گټلی هغه مال او زر خپل د گټونکي لپاره د مرگ څخه وروسته يو ه داسي توښه ذريعه جوړه سي چي هغه د جهنم اور ته ورسوي ځکه چي اول خو په حرامو سره د گټلو او بيا د هغه گټي څخه د فائدې اخيستلو گناه پر هغه وي .

ددې څخه پرته د مرگ څخه وروسته چي کوم حرام مال او زر پاته سي هغه د يو بل پسې د وارثانو ملکيت سي چي د هغه څخه د گټي اخيستلو په وجه هغوی ټول په گناه او معصيت کي اخته وي او د هغه پای د هغه حرام مال په ذريعه تر قيامته پوري د صادرېدونکو گناهونو تو روالی د هغه په عمل نامه کي داغداره کيږي .

ان الله لا يمحو السيئ ...الخ : دغه جمله مستانفه يعني يوه بېله جمله ده چي په منزله د تعليل عدم قبول يعني د حرام مال د صدقې د نه قبلېدو د علت بيانولو لپاره استعمال سوې ده ، ددغه جملې مطلب دادی چي د حرام مال څخه صدقه ورکول د ثواب ذريعه خو څه بلکه دا خپله يوه گناه ده او الله تعالی خراب اعمال د خرابو په ذريعه نه ليري کوي يعني که څوک غواړي چي خپل حرام مال څخه د الله تعالی په نامه په صدقه ورکولو سره په خپلو گناهو کي د تخفيف سامان برابر کړي نو دا ناممکنه ده ځکه چي د حرام مال څخه صدقه ورکول خپله گناه ده بلکه

ځيني علماء داسي وايي كه د حرام څخه صدقه او خيرات ورکړي او بيا پر هغه باندي د ثواب اميد ولري نو هغه د كفر حد ته رسيږي او كه يو فقير او مسكين ته دا معلومه سي چي هغه ته صدقه وركونكى چي كوم مال وركوي هغه حرام مال دى او ددې سربېره هغه د صدقه وركونكى لپاره دعاء كوي نو هغه هم د كفر حد ته رسيږي.

ولكن يمحو السيئ بالحسن : ددغه جملې تعلق هم د مخكنۍ جملې سره دى، مطلب دادى چي په ګناهونو كي تخفيف يا د ګناهونو بخښنه د نيكو او ښو اعمالو په ذريعه كيږي مثلاً د حلال مال څخه د الله تعالى په لاره كي مصرف كول هغه ته به د هغه ثواب هم تر لاسه كيږي او د هغه ګناهونه به هم ختميږي ، لكه چي په دغه خبره سره دغه آيت كريمه ته اشاره ده : ان الحسنات يذهبن السيئات، بېله شكه نيكۍ بدۍ ختموي.

او دغه ټولي جملې په اصل كي د حديث د آخري عبارت (ان الخبيث) د تمهيد او مقدمې په توګه دي.

پر حرام مال خوړلو باندي وعيد

﴿۲۶۵۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ يَدْخُلُ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ولاړه به نسي

[الْجَ]نَّةَ لَحْمٌ نَبَتَ مِنَ السُّحْتِ وَكُلُّ لَحْمٍ نَبَتَ مِنَ السُّحتِ كَانَتِ النَّارُ أَوْلٰى [بِهِ]

رواه أحمد والدارمي والبيهقي في شعب الإيمان

جنت ته هغه غوښه چي په حرامو سره پالل سوي وي او كومي غوښي چي په حرام مال سره پالل سوي وي هغه غوښه د دوږخ مستحقه ده .(احمد دارمي بيهقي په شعب الايمان كي).

تخريج: احمد في المسند ۳\ ۳۲۱، والدارمي ۲\ ۴۰۹، رقم: ۲۷۷۶، والبيهقي في شعب الايمان ۵\ ۵۶، رقم: ۵۷۶۱.

تشريح: په حرام مال وده كونكى بدن په دوږخ كي داخليږي، ددې څخه يا خو دا مراد دى چي داسي سړى په شروع كي د خلاصون تر لاسه كونكو خلكو سره به جنت ته نه داخليږي بلكه هغه چي څومره حرام مال خوړلى وي د هغه په اندازه سزا به خوري او بيا به په جنت كي داخل كړل سي، يا دا چي هغه سړى به د جنت په اعلى درجو كي داخل نه سي ، او يا دا مراد دى چي هغه خلك به په جنت كي نه داخليږي كوم چي د حرام مال په حرام ګڼلو سره نه بلكه هغه حلال مال په

یقین کولو سره خوري ، یا دا چي ددغه مبارک ارشاد اصل مقصد د حرام مال خوړلو خرابي بیانول دي او ددې څخه مراد تهدید او سخت وعید دی.

کوم څوک چي د حرام مال خوړلو څخه وروسته پرخپل دغه بد فعل باندي په پښیماني سره توبه وکړي یا الله تعالی هغه بېله توبې په خپل فضل او کرم سره و بخښي او هغه چي د کومو خلکو څخه په حرامه طریقه مال اخیستی وي هغوی راضي کړي یا هغه ته د یو چا شفاعت ترلاسه ... نو هغه سړی به ددغه وعید څخه مستثنی وي.

د شکمنو شیانو څخه ځان وساتئ

﴿۲۶۵۳﴾: وَعَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ حَفِظْتُ مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت حسن بن علي رضی الله عنه څخه روایت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا خبره یاد کړې ده

وَسَلَّمَ دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لَا يَرِيبُكَ فَإِنَّ الصِّدْقَ طُمَأْنِينَةٌ وَإِنَّ الْكَذِبَ رِيبَةٌ . رواه احمد والترمذي والنسائي و روی الدارمي الفصل الاول .

کوم شی چي تا په شک کي اچوي هغه پرېږده او د هغه شی ولور ته متوجه سه چي تا په شک کي نه اچوي ځکه چي حق او صداقت د زړه د پاره اطمینان وربخښي .او باطل د شک او تردد موجب دي . (احمد ترمذي نسائي دارمي)

تخریج: احمد في المسند ۱\ ۲۰۰، والترمذي في السنن ۴\ ۵۷۶، رقم: ۲۵۱۸، والنسائي في ۸\ ۳۲۷، رقم: ۵۷۱۱، والدارمي ۲\ ۳۱۹، رقم: ۲۵۳۳.

تشریح: د ارشاد مطلب دادی چي په شبهاتو کي د لوېدو څخه ځان وساتئ او کوم شیان چي په شبهاتو کي اخته کونکي وي د هغو څخه ځان وساتئ د ځیني علماؤ په نزد دا مطلب دی چي د اقوالو او اعمالو د کوم شي د حلت او حرمت په باره کي چي ستا ضمیر په شک کي وي نو د هغه په پرېښودو سره هغه شی اختیار کړه چي د هغه په باره کي ستا ضمیر په شک کي نه وي ځکه چي د انسان ضمیر غلطه رهنمائي نه کوي د یو شي په باره کي د ضمیر په شک کي اخته کېدل د هغه شي د غلط او باطل کېدو علامه ده او د یو شي په باره کي د ضمیر مطمئن کېدل د هغه شي د صحیح کېدو او حق کېدو علامه ده یعني د یو شي د صحیح کېدو او د هغه د حلال او حرام پېژندلو لپاره دا یوه قاعده ده مګر دا په ذهن کي کښېنول پکار دي چي دا خبره د هر چا لپاره حلاله نه وي بلکه دغه وصف یوازي د صالحینو بندګانو په نصیب وي چي د هغوی ذهن، فکر،

زړه او دماغ د تقوا او ايمان څخه جوړ وي.

د نيکۍ او بدۍ پيژندنه

﴿۲۶۵۴﴾: وَعَنْ وَّابِصَةَ بْنِ مَعْبَدٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَا

د حضرت وابصه بن معبد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : اې

وابصة جِئْتَ تَسْأَلُ عَنِ الْبِرِّ وَالْإِثْمِ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَجَمَعَ أَصَابعه فضرب

وابصه! ته و پوښتني کولو ته راغلي يې چي نيکي څه ده ؟ او ګناه څه ده ؟ ما عرض وکړ : بلې هو ! (په دې اوريدو سره) نبي کريم ﷺ خپلي ګوتي يو ځاي کړې او زما سينه يې په ووهل

صدره وقال اسْتَفْتِ نَفْسَكَ اسْتَفْتِ قَلْبَكَ ثَلَاثًا الْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ قلبك

ويې فرمايل : د خپل نفس څخه پوښتنه وکړه د خپل زړه څخه پوښتنه وکړه درې واره يې دا الفاظ و فرمايل (بيا يې وفرمايل) نيکي داده چي د هغې سره ستا و نفس ته ارام (سکون قرار اطمينان) حاصل سي او ستا زړه ته اطمينان ورسي

وَالْإِثْمُ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ. رواه احمد والدارمي.

او ګناه هغه ده چي ستا په نفس کي خلل پيدا سي او ستا د زړه تردد (پريشاني) پيدا سي که څه هم خلکو د هغې (د جواز) فتوی درکړې وي. (احمد دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۴\۲۲۸. والدارمي ۲\۳۲۰، رقم: ۲۵۳۳.

تشريح: په دغه حديث شريف کي د نيکۍ او بدۍ او د ښه والي او بدوالي د پيژندو يو داسي واضحه علامه ښودل سوې ده چي هر صالح انسان يې په خپل هر قول او فعل سره جوړولای سي . پر کوم فعل او قول چي زړه مطمئن سي او زړه ته سکون محسوس سي نو پوهېدل پکار دي چي هغه قول يا عمل نيک او ښه دی او په کوم قول او عمل چي طبعيت کي شک او تردد محسوس سي نو پوهېدل پکار دي چي هغه قول يا فعل غلط او خراب دی .

د حديث خلاصه داده چي د هر قول او فعل په باره کي د خپل ضمير لارښوونه تر لاسه کړه د کوم شي سره چي رغبت پيدا کيږي او په زړه کي دا خلجان نه وي چي دا خراب دی نو پوه سه چي هغه

نیکي ده او د کوم شي سره چي رغبت نه پیدا کیږي او په زړه کي تردد پیدا سي نو پوه سه چي هغه ګناه ده که څه هم خلک د هغه شي په باره کي دا ونه وایي چي دا صحیح او ښه دی او یو مفتي د هغه د صحیح کېدو فتوا ورنه کړي نو د هغوی پر وینا عمل مه کوه مثلا د یو سړي په باره کي تا ته دا معلومه وي چي د هغه سره حلال مال هم سته او حرام مال هم او هغه سړی تا ته د خپل مال څخه یو څه درکول غواړي نو که چیري ستا زړه پر دې مطمئن وي چي هغه تا ته کوم مال درکوي نو دا هغه مال دی کوم چي په حلاله طریقه ګټل سوی دی او ته یې واخلې او که چیري ستا زړه مطمئن نه وي او تا ته دا ښېره وي چي دا هغه مال نه وي کوم چي په حرامه طریقه ګټل سوی دی نو ته د هغه څخه هیڅ مه اخله که څه هم هغه په خپله دا وایي چي ستا لپاره دغه مال اخستل جائز دي ځکه چي فتوا بېل شی دی او تقوا بېل شی دی پر تقوا باندي عمل کول پر فتوا باندي تر عمل کولو ډېر غوره دی .

د تېر حدیث په تشریح کي دا خبره هم ښودل سوې ده چي د ضمیر د صحیح لارښوونې جوهر هر سړي ته په برخه نه وي اوس دلته هم پوه سئ چي په حدیث کي د خپل زړه څخه د پوښتني کوم حکم سوی دی د هغه تعلق یوازي د صالحو خلکو سره دی چي د هغوی زړونه او نفساني خواهشات د چټلۍ څخه پاک وي او د تقوا او پرهېزګارۍ آخري حد ته رسیدلي وي ځکه چي د هغوی طبعیتونه او د هغوی زړونه یوازي ښېګڼي ته مائل وي او د بدۍ څخه بېزاره وي او خراب خلک په خپل نفساني خواهشاتو کي راګیر وي او د نیکۍ او خیر څخه یې بې اعتنائي اختیار کړې وي ، او څرګنده ده چي په دغه صورت کي هغوی ته د ضمیر صحیح لارښوونه نه سي تر لاسه کیدای ، دا خبره هم په ذهن کي ساتل پکار دي چي د خپل زړه څخه د پوښتنه کولو دغه حکم په هغه صورت کي دی کله د یو شي په باره کي یو واضح شرعي فیصله نه وي که چیري د یو شي په باره کي په قرآن کریم کي اختلاف وي نو واجب ده چي حدیث ته رجوع وکړل سي حدیث چي د کوم آیت مطابق فیصله وکړي په هغه آیت دي عمل وکړل سي که چیري په حدیثو کي هم تعارض وي نو بیا د علماؤ اقوالو ته رجوع کول واجب دي او که د علماؤ په قولو کي هم اختلاف وي نو ددې څخه وروسته د خپل زړه لارښوونه تر لاسه کړه او په هغه اقوالو کي د هغه قول مطابق عمل وکړه کوم چي ستا زړه یې مني او پر هغه مطمئن سي .

په پای کي دا ښودل هم ضروري دي چي کله حضرت وابصه رضی اللہ عنہ د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو نو هغه د خپل حاضرېدو مقصد خپله بیان نه کړ بلکه دا نبوي معجزه وه چي رسول الله ﷺ د خپل مکاشفې له مخي د هغه د زړه خبره بیان کړه او رسول الله ﷺ د خپل ګوتو په پورته

كولو سره د هغه سينه ځكه وهل چي د رسول الله ﷺ د مباركو لاسونو په وجه هغه ته د رسول الله ﷺ د كلام پوره پوهه تر لاسه سي ، دوهم د هغه زړه ته اشاره كول هم مقصد وو چي دلته زړه دى د هغه څخه پوښتنه وكړه .

د پوره پرهېزګارۍ درجه

﴿۲۶۵۵﴾: وَعَنْ عَطِيَّةَ السَّعْدِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَبْلُغُ الْعَبْدُ أَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يَدَعَ مَا لَا بَأْسَ بِهِ حَذَرًا لِمَا بِهِ الْبَأْسُ . رواه الترمذي وابن ماجة .

د حضرت عطيه سعدي رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : بنده تر هغه وخته پوري د پرهېزګارانو و درجې ته نسي رسېدلاى تر څو چي هغه پرېنږدي هغه څه چي په هغه كي بدي نه وي لپاره دد چي په دې طريقې سره د هغه شيانو څخه وساتل سي چي په هغه كي بدي ده . (ترمذي ابن ماجه)

تخريج: الترمذي في السنن ۴\ ۵۴۷، رقم: ۲۴۵۱، وابن ماجه في السنن ۲\ ۱۴۰۹، رقم: ۴۲۱۵.

تشريح: د شريعت له نګاه څخه متقي يعني پرهيزګار هغه څوک دى كوم چي خپل ځان د هغه شيانو څخه ليري وساتي چي د هغو اختيارول د الله تعالى د ناراضګۍ او د هغه د عذاب سبب وي، ځيني علماء وايي چي تقوا درې درجې لري: اول د شرک څخه پرهېز، ځكه چي كوم بنده د شرک څخه ځان وساتي نو هغه د دائمي عذاب څخه خلاصون تر لاسه كړى، په دغه آيت كريمه كي (الزمهم كلمة التقوى) او الله تعالى دغه مؤمنانو د پرهيزګارۍ پر خبره يعني پر توحيد باندي قائم وساتل، دوهم دا چي د هري ګناه څخه تر دې چي د كوچنيو ګناهو څخه هم پرهيز پكار دى ، د ځيني علماؤ په نزد د تقوا چي كومه مشهوره شرعي اصطلاح ده د هغه اطلاق پر دغه درجې باندي كيږي او په دغه آيت كريمه كي (ولو ان اهل القرى آمنوا واتقوا) كه چيري ددغه كليو خلكو ايمان راوړى واى او پرهيزګاران سوي واى ....الخ، هم دا درجه مراد ده، دريم په هر شي كي پوره احتياط كول تر دې چي د ځيني مباح شيانو څخه هم د احتياط په وجه ځان ساتل ، خپل زړه په غير الله كي نه لګول او د غير الله څخه خپل توجه ليري كول او الله تعالى ته متوجه كېدل ، لكه چي په دغه آيت كريمه كي (اتقوا الله حق تقاته) اې مؤمنانو ! د الله تعالى څخه و بيرېږئ لكه څرنګه چي د هغه څخه د بېرېدو حق دى، په پورتني حديث كي هم د تقوا دغه

كامله درجه مراد ده .

د حديث خلاصه داده چي هيڅ بنده تر هغه وخته پوري پوره متقي او پرهيزګار نه سي كيداى تر څو چي هغه دد غه بيري په وجه مباح شيان هم نه پرېږدي چي داسي نه دغه مباح شی د يو حرام يا مكروه يا مشتبه شي ته د رسيدو ذريعه جوړه سي مثلاً كه هغه واده نه وي كړى نو د شهوت په غلبه او حرام كار كي د اخته كېدو د بيري څخه دي په ماړه نس ډوډۍ نه خوري (ځكه چي كله نس ډک سي نو د شهوت غلبه هم زياته سي) همدارنګه خوشبويي وغيره دي نه لګوي او نه دي داسي مباح شي استعمالوي چي په هغه سره په جذباتو كي جوش پيدا كيږي، په هر حال د حرام، مكروه او مشتبه شيانو څخه د پرهيز وروسته د احتياط له مخي د مباح شيانو څخه هم پرهيز كول د پرهيزګارۍ كامله درجه ده ، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه به فرمايل چي موږ په حرامو كي د اخته كېدو د بيري څخه د لس حلالو شيانو څخه نهه برخي پرې ايښى دى همدارنګه د حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه په باره كي نقل سوي دي چي هغه به فرمايل موږ خلكو به په حرامو كي د اخته كېدو د بيري څخه د مباح شيانو څخه اويا برخي پرېښودلې .

د شرابو پر متعلقينو باندي لعنت

﴿۲۶۵۶﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْخَمْرِ عَشْرَةً

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ د شرابو په كاروبار كي په لسو كسانو لعنت ويلي دى

عَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَشَارِبَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةُ إِلَيْهِ وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا

:۱- د شراب پر نيبنتېږونكو ۲- د هغو دپاره چي نيبنتېږل كيږي . ۳- په څيښونكو باندي ۴- په پورته كونكي باندي ۵- په هغه چا باندي چي و هغه ته شراب وړل كيږي او ورته پورته كيږي ۶- په ساقي (چښلو والاؤ) باندي ۷- په خرڅونكو باندي

وَآكِلَ ثَمَنِهَا وَالْمُشْتَرِي لَهَا وَالْمُشْتَرَاةُ لَهُ . رواه الترمذي وابن ماجة .

۸- د شرابو پر قيمت خوړونكو باندي ۹- په را نيونكو باندي ۱۰- او پر هغه چا باندي چي وهغه ته را نيول كيږي .(ترمذي ابن ماجه)

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۵۸۹، رقم: ۱۲۹۵، وابن ماجه ۲\۱۱۲۲، رقم: ۳۳۸۱.

تشريح د نستېږونكي څخه مراد هغه سړى دى چي هغه د شراب جوړلو لپاره انګور نستېږي

كه د ځان لپاره يې جوړوي او كه د بل چا لپاره، په هر صورت هغه د لعنت مستحق دى ، د پلورنكي څخه مراد هغه سړى هم دى چي خپله د تجارت په توګه شراب پلوري او هغه سړى هم مراد دى چي د بل چا لپاره شراب پلوري او كوم څوك چي پر شراب جوړونكي باندي انګور پلوري او د هغه انګورو قيمت خوري نو هغه هم د دغه لعنت مستحق دى .

﴿۲۶۵۷﴾ : وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ اللّٰهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ . رواه ابوداؤد وابن ماجة

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : خداى تعالي لعنت ويلي دي :۱- پر شرابو ۲- د هغه په څيښونكو.۳- د هغه پر ساقي (څښوونكي) ۴- د هغه پر خرڅونكي۵- د هغه پر رانيونكي ۶- د هغه پر جوړونكو ۷- او هغوى چي ور ته جوړيږي ۸- د هغه پر پور ته كونكو ۹- او پر هغه چا باندي چا ته چي پورته كيږي او وړل كيږي .(ابوداؤد ابن ماجه)

تخريج : ابوداود في السنن ۴\ ۸۱، رقم: ۳۶۷۴، وابن ماجه في السنن ۲\ ۱۱۲۱، رقم: ۳۳۸۰.

تشريح : پر شرابو باندي الله تعالى ځكه لعنت ويلى دى چي شراب ام الخبائث يعني د ټولو خرابيو ريښه ده او دا احتمال هم دى چي دلته د شرابو څخه مراد هغه سړى وي كوم چي د شرابو ګټه خوري .

دويني كښلو مزدوري

﴿۲۶۵۸﴾ : وَعَنْ مُّحَيِّصَةَ أَنَّهُ اسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي

د حضرت محيصه رضي الله عنه څخه روايت دى چي د رسول الله ﷺ څخه وينه كښونكي د اجرت

أُجْرَةِ الْحَجَّامِ فَنَهَاهُ فَلَمْ يَزَلْ يَسْتَأْذِنُهُ حَتَّى قال أَعْلِفْهُ نَاضِحَكَ واطعمه وَرَقِيقَكَ . رواه مالك والترمذي وابوداؤد وابن ماجة .

اخيستلو اجازت طلب كړ (يعني پوښتنه يې وكړه چي د دې مزدوري اخيستل جائز ده) نبي كريم ﷺ هغه ددې څخه منعه كړي بيا يې د دويم وار لپاره اجازه وغوښتل تر دې پوري چي څو

واره يې پوښتنه وکړه نو نبي کريم ﷺ ور ته وفرمايل : د دې مزدوري په خپل غلام يا په خپل اوښ وخوره . (مالک ترمذي ابو داؤد ابن ماجه)

تخريج: الامام مالک في الموطا ۲\ ۹۷۴، رقم: ۲۸، وابوداود ۳\ ۷۰۷، رقم: ۳۴۲۲، والترمذي في السنن ۳\ ۵۷۵، رقم: ۱۲۷۷، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۳۲، رقم: ۲۱۶۶.

د لغاتو حل: ناضِح: هو الجمل الذي يسقى به الماء (هغه اوښ چي اوبه په راکښل کيږي).

تشريح اکثرو صحابه کرامو به ډېر غلامان درلودل چي ځيني به يې د ويني کښلو پر کار لګول او بيا د هغوی ګټل سوی مال به يې په خپل استعمال کي راوستی ، يو صحابي حضرت محيصه ﷺ د رسول الله ﷺ څخه دا معلومول وغوښتل چي ايا د ويني کښلو مزدوري جائز ده که يا؟ او دا اجازه يې وغوښتل چي زما غلام د ويني کښلو مزدوري تر لاسه کوي د هغه څخه يو څه برخه زما ملکيت دی څنګه؟ ايا زه هغه زما برخه استعمال کړم که څنګه؟ رسول الله ﷺ ددې اجازه ور نه کړه، صحابه کرامو به د خپل ځينو غلامانو څخه د ويني کښلو د مزدورۍ څخه د خپل برخي په اخيستو سره خپل اړتياوي پوره کولې او هغه به يې خوښول، ځکه رسول الله ﷺ ددې اجازه ور نه کړه او محيصه ﷺ ته په دې باره کي ډېر مشکل محسوس سو او په دې اميد سره چي کيدای سي رسول الله ﷺ هغه ته اجازه ورکړې هغه په وار وار اجازه غوښتل نو رسول الله ﷺ هغه ته دومره اجازه ورکړه چي هغه دغه روپۍ د اوښانو په واښو او پر خپلو غلامانو او مينزو باندي مصرف کړي او همدارنګه رسول الله ﷺ يوې خوا ته خو اشاره وفرمايل چي د ويني کښلو څخه کومي روپۍ تر لاسه کيږئ هغه که څه هم جائز دي مګر د ويني کښلو ګټه ده ځکه نو هغه د شريفانو لپاره استعمالول مکروه دي او د هغوی د شان خلاف کار دی ، او مينزي او غلامان د ازادو خلکو په مقابله کي دا شرف نه لري کوم چي ددغه کسب د سپکوالي خلاف وي ځکه د ويني کښلو روپۍ خوړل د هغوی د شان خلاف نه دي ، بلي خوا ته رسول الله ﷺ ددې په ذريعه د اولو العزمۍ او لوړ همتۍ ترغيب هم ورکړی دی چي شريفانو او باوقاره خلکو ته د خپل کسب او خپل لاس ګټي څخه خوړل پکار دي .

په هر حال د رسول الله ﷺ حضرت محيصه ﷺ ته اجازه نه ورکول د نهي تنزيهي په توګه دي ، ددې مطلب دا نه دی چي د ويني کښلو مزدوري حرامه ده که چيري دا حرامه وای نو رسول الله ﷺ به هغه د خپلو څارويو په واښو ، مينځو او غلامانو باندي د مصرف کولو اجازه هم نه ورکولای ځکه چي د بادار لپاره دا جائز نه ده چي هغه په خپلو حيوانانو ، مينځو او غلامانو باندي حرام مال وخوري، د حديث خلاصه داده چي د ويني کښلو ګټه خوړل مکروه تنزيهي ده .

د غزلو د مزدورۍ څخه منع

﴿۲۶۵۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ثَمَنِ الْكَلْبِ وَكَسْبِ الزَّمَّارَةِ. رواه في شرح السنة.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د سپي د قيمت څخه او د کسب د غزلچي د اجرت څخه منعه فرمايلې ده. (شرح السنة)

تخريج: شرح السنة ۸\ ۲۳، رقم: ۲۰۳۸.

د لغاتو حل: الزمارة: ای الزانية (زنا کوونکې).

تشريح: د ځينو علماؤ قول دی چي د زمارة څخه مراد هغه ښځه ده چي بدكاره وي همدارنګه د ځينو حضراتو وينا ده چي لفظ د زمارة مشتق دی د زمر څخه او ددې معنی ده د سترګو او ورزو په ذريعه اشاره کول او بدکاري ښځي خلک د خپل سترګو او ورزو په ښورولو سره په خپل جال کي راولي، ځکه په حديث شريف کي بدکاره ښځه په زمارة سره تعبير سوې ده.

د سندري ويونکو درانيولو او پلورلو حکم

﴿۲۶۶۰﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ تَبِيْعُوا

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: غزلچي مينزه مه خرڅوئ

الْقَيْنَاتِ وَلاَ تَشْتَرُوْهُنَّ وَلاَ تُعَلِّمُوْهُنَّ وَثَمَنُهُنَّ حَرَامٌ وَفِيْ مِثْلِ هٰذَا اُنْزِلَتْ

او مه يې اخلئ او نه مينزي ته غزلي ويل ښائي. ددې قيمت حرام دي او ددې په اړه دا ايت نازل سوي دي

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِيْ لَهْوَ الْحَدِيْثِ. رواه أحمد والترمذي وابن ماجه وقال الترمذي هذا حديث غريب وعلي بن يزيد الرواي يضعف في الحديث. وسنذكر حديث جابر: نهى عن أكل أهر في باب ما يحل أكله "إن شاء الله تعالى

و من الناس من يشتري لهو الحديث (او ځيني د خلکو څخه داسي دي چي د لوبو تهوکو خبري را نيسي) (يعني غزلي او قصې)(احمد ترمذي ابن ماجه) او په ترمذي کي دا حديث غريب ګڼل

سوي دي . علي بن يزيد راوي ضعيف دي او د جابر ﷺ حديث به موږ ژر تر ژره انشاء الله په مايحل اكله كي بيان كړو .

تخريج: الامام احمد في المسند ١٥\ ٢٦٤، والترمذي في السنن ١٣\ ٥٧٩، رقم: ١٢٨٢، وابن ماجه في السنن ٢ ٧٣٣، رقم: ٢١٦٨.

تشريح ځيني علماء د حديث د ظاهري الفاظو سره سم وايي چي غزل ويونكي مينزي پلورل جائز نه دي، او پاته ټول علماء وايي چي د هغوی پلورل جائز دي، دغه حديث كه څه هم ضعيف دی چي د هغه په وجه دا د يو مذهب دليل گرځول مناسب نه دی مگر ددې سربېره د ځمنهن حرام تاويل دا كيږي چي ددغه حديث مطلب يوازي د هغو غزلو د مزدورۍ حرام كېدل دي يعني د هغوی په غزلو ويلو سره تر لاسه كېدونكی مال حرام دی لكه څرنگه چي پر شراب پلورنكي يا شراب جوړونكي باندي انگور پلورل حرام دي همدارنگه د غزل ويونكي مينزي هغه مزدوري چي هغوی ته د غزلو په وجه تر لاسه كيږي حرام مال دی چي هغه په يو حرامه ذريعه سره حاصليږي .

په آيت كريمه كي د لهو څخه مراد هغه غزلي او حرام آوازونه دي چي د الله تعالی د ذكر څخه سړی منع كوي او د گناه او معصيت سبب جوړيږي، قصې، درواغ خبري، خرافات، پالتو د مسخرو خبري، موسيقي، او دا ډول نور ټول پالتو او لغو شيان هم په دغه حكم كي داخل دي.

ددغه آيت كريمه شان نزول دادی چي يو سړی چي نصرابن حارث نوميدی غزل ويونكي مينزي به يې ددې لپاره رانيولې چي د هغوی په ذريعه خلک د الله تعالی د لاري څخه گمراه كړي ددغه كار په بدوالي كي دغه آيت كريمه نازل سو ، ځيني علماء وايي چي نصرابن حارث د نجوميانو ليكل سوي يو څو كتابونه رانيولي وه چي د هغه د درواغو قصو په ويلو سره به يې قريشو ته اورولې او ويل به يې چي محمد ﷺ خو ستاسو په مخكي د عاد او ثمود د قوم قصې بيانوي او زه تاسو ته د رستم او اسفنديار او د پاچاهانو قصې اوروم نو الله تعالی ددغه آيت په ذريعه د هغه بدي بيان كړه .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

حلاله كټه فرض ده

﴿٢٦٦١﴾: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

طَلَبُ كَسْبِ الْحَلَالِ فَرِيْضَةٌ بَعْدَ الْفَرِيْضَةِ " . رواه البيهقي في شعب الإيمان

د حضرت عبدالله بن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمایل : د فرضو څخه وروسته د پاک رزق ګټل فرض ده . (یعني د هغو فرضو څخه وروسته چي خدای جل جلاله مقرر کړي دي حلاله ګټه هم فرض ده) . (بیهقي)

تخریج : البیهقي في شعب الایمان ٦\٤٢٠، رقم: ٨٧٤١.

تشریح : مطلب دادی چي د خپل ځان او خپل کورنۍ د ژوند د اړتیاو د کفالت لپاره د خپل لاس په محنت سره ګټل فرض دي مګر الله تعالی چي کوم فرضونه ټاکلي دي لکه لمونځ، روژه او داسي نور نو اول د هغو درجه ده چي ددغه فرضونو څخه وروسته د حلالي روزۍ ګټل فرض دي.

په دې اړه فقهي مسئله داده چي ګټل پر هغه چا باندي فرض دي چي د هغه ځان او د هغه کورنۍ د ګټي لپاره محتاج وي ،

په حدیث کي د کسب حلال یعني حلالي ګټي څخه مراد هغه روزي ده چي د هغه حلال کېدل یقیني وي ، یعني دلته د حلالي روزۍ اطلاق پر هغه مال باندي هم کیدای سي چي مشتبه وي ځکه چي په حدیثو کي د مشتبه څخه د پرهیز کولو حکم محض د احتیاط په توګه دی د فرض کېدو په توګه نه دی او دا خبره هم په ذهن کي راوستل پکار دي چي په دغه حدیث کي حلالي روزۍ ګټلو ته فرض ویل سوي دي ددې مخاطب هر څوک بذاته نه دی ځکه چي داسي ډېر خلک دي چي د هغوی د ژوند داړتیاوو کفالت پر نورو واجب وي چي د هغه په وجه خپله هغه ته ګټل ضروري نه وي.

د قرآن کریم د لیکني مزدوري جائز ده

﴿۲۶۶۲﴾ : وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ أُجْرَةِ كِتَابَةِ الْمُصْحَفِ فَقَالَ لَا بَأْسَ إِنَّمَا هُمْ مُصَوِّرُوْنَ وَإِنَّهُمْ إِنَّمَا يَأْكُلُوْنَ مِنْ عَمَلِ أَيْدِيْهِمْ . رواه رزين

د حضرت ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چي د هغه څخه د قرانکریم د لیکلو د مزدورۍ په اړه پوښتنه وسوه نو هغه ورته وویل په دې مزدورۍ کي څه پروا نسته ځکه چي دا خلک (کاتب نقاش) په خپل لاس سره ګټه خوري . (رزین)

تخریج : رواه رزین.

تشریح : پوښتنه کونکي د قرآن کریم د لیکني مزدوري اخستل او د هغه خوړل یې یوه لیري

خبره ګټل ځکه د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه د دې حکم وپوښتی ، ابن عباس رضي الله عنه په جواب کي ورته وویل چي کاتب (لیکوال) خو پر کاغذ باندي د الفاظو نقش جوړوي یعني د هغوی کار خو یوازي کتابت او لیکل دي چي د هغه مزدوري تر لاسه کوي که هغوی د قرآن کریم لیکنه کوي او که د بل کتاب دا د هغوی کسب او هنر دی چي د هغوی لپاره د حلالي روزۍ ذریعه ده .

کوم کسب غوره دی؟

﴿۲۶۶۳﴾: وَعَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللهِ أَيُّ الْكَسْبِ أَطْيَبُ ؟ قَالَ عَمَلُ الرَّجُلِ بِيَدِهِ وَكُلُّ بَيْعٍ مَبْرُورٍ " . رواه أحمد

د حضرت رافع بن خدیج رضي الله عنه څخه روایت دی چي د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسوه چي کوم کسب بهتر دي نو نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل : د انسان د خپل لاس ګټه او هر جائز تجارت . (احمد)

تخریج: الامام احمد في المسند ۴\۱۴۱.

د شیدو د قیمت حکم

﴿۲۶۶۴﴾: وَعَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ قَالَ كَانَتْ لِمِقْدَامِ بْنِ مَعْدِي كَرِبَ

د حضرت ابوبکر بن ابي مریم رضي الله عنه څخه روایت دئ چي د مقدام بن معدیکرب (صحابي) یوې

جَارِيَةٌ تَبِيعُ اللَّبَنَ وَيَقْبِضُ الْمِقْدَامُ الثَّمَنَ فَقِيلَ لَهُ سُبْحَانَ اللهِ أَتَبِيعُ

مینزي به شیدې خرڅولې او مقدام به ور څخه د هغه قیمت اخیستي یوه ورځ مقدام ته وویل سوه سبحان الله ! مینزه شیدې خرڅوي

اللَّبَنَ وَتَقْبِضُ الثَّمَنَ فَقَالَ نَعَمْ وَمَا بَأْسٌ بِذَلِكَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ

او ته یې قیمت ځیني اخلې .. مقدام ورته وویل چي هو ! په دې کي څه باک نسته ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَيَأْتِيَنَّ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَنْفَعُ فِيهِ إِلَّا الدِّينَارُ وَالدِّرْهَمُ. رواه احمد .

په خلکو کي به داسي زمانه راسي چي په هغه کي به د درهم او د دينار پرته بل به هيڅ شی فائده نه ورکوي. (احمد)

تخريج: الامام احمد في المسند ۱۳۳\۴.

تشريح لکه خلکو چي حضرت مقدام رضي الله عنه ته طعنه ورکړې وي چي ستا مينزه ستا د ځارويو شېدې پلوري او ته د هغه شيدو ګټه خوري حالانکه د شېدو په باره کي غوره داده چي هغه پر فقيرانو او مسکينانو باندي د صدقې او خيرات په توګه وويشل سي يا خپلو قريبانو او دوستان ته ورکړل سي ، شېدې پلورل او د هغه قيمت تر لاسه کول ستا د شان سره وړ نه دی ، ددې په جواب کي حضرت مقدام رضي الله عنه وويل چي په دې کي څه پروا نه سته ځکه چي دا يو داسي معامله نه ده چي په دې کي يو شرعي تاوان دی شېدې پلورل او د هغه ګټه خوړل حرام نه دي او نه مکروه دي او بيا زما دغه کار د حرص په وجه يا د مال او دولت په وجه نه دی بلکه زه د خپل ژوند د اړتياوو لپاره ددې محتاج يم، ددې څخه وروسته حضرت مقدام رضي الله عنه په راتلونکې زمانه کي مال او زر ته د خلکو د سخت ميلان په باره کي د رسول الله ﷺ دا پېشګويي بيان کړه چي يوه داسي زمانه به راسي چي په هغه کي به د خلکو ټوله توجه او د کوښښونو مرکز يوازي مال او زر جوړ سي خلک به د خپلو اړتياوو دائره پراخه کړي او د اسبابو کموالي او ګراني به يې په هر ډول پريشانيو کي اخته کړي . نقل سوي دي چي صحابه کرامو به خپل مينځ کي ويل چي د تجارت او محنت په ذريعه دومره مال او زر خامخا ګټئ چي په هغه سره د عزتمند ژوند ساتنه وکړل سي او په ياد ولرئ چي يو داسي زمانه هم راتلونکې ده چي په تاسو کي څوک محتاج او مفلس وي نو تر ټولو مخکي به خپل دين او ايمان وخوري .

د معاش ذريعه بېله سببه مه پرېږدئ

﴿۲۶۶۵﴾ : وَعَنْ نَافِعٍ قَالَ كُنْتُ أُجَهِّزُ إِلَى الشَّامِ أَوْ إِلَى مِصْرَ فَجَهَّزْتُ إِلَى

د حضرت نافع رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د شام او مصر و لور ته سامان لېږي وروسته مي د

الْعِرَاقِ فَأَتَيْتُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ فَقُلْتُ لها يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ كنت اجهز

عراق لور ته د مال لېږلو اراده وکړه او د بي بي عائشې رضي الله عنها په خدمت کي د مشورې لپاره حاضر سوم عرض مي ورته وکړ چي اې د مؤمنانو مور! ما به مخکي د شام و لور ته مال لېږي

إِلَى الْعِرَاقِ فَقَالَتْ لاتفعل مَا لَكَ وَلِمَتْجَرِكَ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

او اوس مي اراده ده چي د عراق و خوا ته مال ولېږم هغې ورته وفرمايل : داسي مه كوه تا او تجارت ته څه پېښنه ده ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا سبب الله لاحدكم رزقا من وجه فَلَا يَدَعْهُ حَتَّى يَتَغَيَّرَ لَهُ أَوْ يَتَنَكَّرَ لَهُ. رواه احمد وابن ماجة.

هر كله چي خداى ﷻ ستا د رزق چيري اسباب برابر كړي نو هغه مه پرېږده تر څو پوري چي په هغه كي بدلون را نسي يا وهغه ته نقصان و نه رسيږي .(احمد ابن ماجه)

تخريج: الامام احمد في المسند ٦\٢٤٦، وابن ماجه ٢\٧٢٧، رقم: ٢١٤٨.

تشريح: د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دادى چي د چا د رزق يو جائز ذريعه وي مثلا هغه د تجارت سامان يو ځاى ته استوي چي د هغه په ګټه سره هغه ته رزق تر لاسه كيږي نو هغه دي بلا سبب نه پريږدي مګر كه چيري يو داسي شى پيښ سي چي د هغه په وجه د هغه ذريعې ختمول ضروري وي مثلا ګټه كول بند سي يا په اصل مال كي تاوان راسي نو په داسي صورت كي د هغه په پرېښودو كي څه پروا نه سته.

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي چي په دغه حديث كي دې ته اشاره ده چي كوم څوك يو مباح شى تر لاسه كړي نو هغه ته پكار دي چي هغه د الله تعالى په نعمت ګڼلو سره پر هغه قائم اوسي او بېله يو قوي عذر څخه د هغه په پرېښودو سره د هغه غير طرف ته مائل نه سي .

د حضرت ابو بكر صديق رضي الله عنه احتياط او تقوا

﴿٢٦٦٢﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ لِأَبِي بَكْرٍ غُلَامٌ يُخْرِجُ لَهُ الْخَرَاجَ فَكَانَ أَبُو

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دى چي د حضرت ابو بكر رضي الله عنه يو غلام وو چي د خپلي ګټي

بَكْرٍ يَأْكُلُ مِنْ خَرَاجِهِ فَجَاءَ يَوْمًا بِشَيْءٍ فَأَكَلَ مِنْهُ أَبُو بَكْرٍ فَقَالَ لَهُ الْغُلَامُ

څخه به يې خپل مالك ته څه وركوله او حضرت ابو بكر رضي الله عنه به هغه ګټه خوړله يوه ورځ هغه غلام يو شى راوړ او حضرت ابوبكر رضي الله عنه د هغه سره وخوړه غلام ورته عرض وكړ

أَتَدْرِي مَا هَذَا فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَمَا هُوَ قَالَ كُنْتُ تَكَهَّنْتُ لِإِنْسَانٍ فِي الْجَاهِلِيَّةِ

تاسو ته معلومه ده چي دا څه دي ؟ حضرت ابو بكر صديق رضي الله عنه ورڅخه پوښتنه وكړه چي څه شي

دي؟ نو غلام وويل: چې ما د جاهليت په زمانه کې يوه سړي ته د غيب خبر ښودلی وو

وَمَا أُحْسِنُ الْكِهَانَةَ إِلَّا أَنِّي خَدَعْتُهُ فَلَقِيَنِي فَأَعْطَانِي بِذَلِكَ فَهَذَا الَّذِي أَكَلْتَ

حالانکه زه د هغه فن څخه خبر نه وم ليکن چم مي ور سره وکړ د هغه سړي زما سره ملاقات وسو او دا شي يې راکړ او دا هغه څه دي کوم چې يې تاسو خورئ

مِنْهُ فَأَدْخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَدَهُ فَقَاءَ كُلَّ شَيْءٍ فِي بَطْنِهِ. رواه البخاري.

بي بي عائشي رض وويل (په دې اوريدو سره) حضرت ابو بکر صديق رضي الله عنه خپل حلق ته لاس د ننه کړ او هر څه چې يې په نس کې وه (خوړلي يې وه) بير ته يې قی کړه. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۴۹\۷، رقم: ۳۸۴۲.

تشريح: دغه حديث د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه د ديني احتياط او د هغه د تقوا واضح مثال دی چې هغه ته څرنگه معلومه سوه چې نس ته يې يو شی تللی دی چې په حرامه ذريعه سره تر لاسه سوی دی نو سمدستي يې په قی کولو سره هغه د باندي راوکښی بلکه هغه شی د کهانت او د هغه سړه د چم کولو په وجه د سخت حرمت حامل وو ځکه هغه په قي کولو سره نه يوازي پر هغه شي اکتفاء وکړه بلکه د هر هغه شي را ايستل يې ضروري وگڼل کوم چې په نس کې د ننه وه ځکه چې هغه ته بيره وه چې د دغه شي يو جز به په نس کې د نورو شيانو سره گډ نه سي.

د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه د دغه فعل څخه امام شافعي رحمه الله دا مسئله را ايستلې ده که يو څوک يو حرام شی وخوري او د هغه د حرمت د علم سربېره يې خوړلی وي يا په ناخبرۍ کې يې خوړلی وي او وروسته ورته معلومه سوې وي چې هغه شی حرام وو نو پر هغه لازم دي چې سمدستي په قی کولو سره هغه شی د نس څخه د باندي را وباسي.

امام غزالي رحمه الله په منهاج العابدين کې ليکلي دي چې د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه دغه فعل د ورع يعني تقوا او پرهيزگارۍ څخه دی او هغه ليکلي دي چې د ورع حکم دا دی چې تاسو د يو چا څخه يو شی تر هغه وخته پوري مه اخلئ تر څو چې د هغه په باره کې پوره پلټنه ونه کړئ بيا د پلټني څخه وروسته دا يقين تر لاسه کړئ چې په هغه شي کې خو اشتباه نه سته که د هغه شي په باره کې پوره پلټنه او دا يقين حاصل نه سي نو هغه شی سمدستي بيرته ورکړئ.

د حرام مال پر خوړلو باندي وعید

﴿۲۶۶۷﴾: وَعَنْ اَبِيْ بَكْرٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ جَسَدٌ غُذِيَ بِالْحَرَامِ. رواه البيهقي في شعب الايمان

د حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: کوم بدن چي په حرام مال سره روزنه کړي وي هغه به جنت ته نه داخلیږي.

تخریج: لم نجده في الشعب.

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ تقوا او احتیاط

﴿۲۶۶۸﴾: وَعَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ أَنَّهُ قَالَ شَرِبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ لَبَنًا وَأَعْجَبَهُ

د حضرت زید ابن اسلم رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي یو وار حضرت عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ شیدې وڅښلې چي هغه ته ډیري ښه معلومي سوې،

وَقَالَ لِلَّذِيْ سَقَاهُ مِنْ أَيْنَ لَكَ هٰذَا اللَّبَنُ فَأَخْبَرَهُ أَنَّهُ وَرَدَ عَلٰى مَاءٍ قَدْ سَمَّاهُ

نو هغه د هغه سړي څخه چي هغه شیدې یې په څښلي وې پوښتنه وکړه چي دا شیدې دي د کومه کړې ؟ نو هغه ورته وښودل چي هغه (یعني زه) د اوبو یوې چینې یا څاه ته تللی وم (د هغه چینې یا څاه نوم یې هم وښودی)

فَإِذَا نَعَمٌ مِّنْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ وَهُمْ يَسْقُوْنَ فَحَلَبُوْا لِيْ مِنْ أَلْبَانِهَا فَجَعَلْتُهُ فِيْ

نو هلته ما ولیدل چي د زکوۀ حیوانان اوبو څښلو ته راغلي وه او د هغه شپانه شیدې لوشلې او په خلکو یې څښلې نو هغه زما لپاره هم شیدې ولوشلې چي ما هغه په مشک کي واچولې او دا

سِقَائِيْ وَهُوَ هٰذَا فَأَدْخَلَ عُمَرُ يَدَهُ فَاسْتَقَاءَهُ. رواه البيهقي في شعب الإيمان

هغه شیدې دي، (د دې په اوریدو سره) حضرت عمر رضی اللہ عنہ په خپل ستوني کي لاس دننه کړ او قی یې وکړ او هغه شیدې یې د نس څخه را وایستلې (ځکه چي هغه د زکوۀ مال وو چي د هغوی لپاره جائز نه وو). بیهقي په شعب الایمان کي.

تخریج: البيهقي في شعب الايمان ۵\۶۰، رقم: ۵۷۷۱.

تشريح: حضرت سيد جمال الدين محدث رحمة الله عليه ليکلي دي چي دغه حديث د مشکوة شريف په اکثرو نسخو کي ذکر سوی نه دی موږ چي د مشکوة شريف په کومه نسخه کي د خپل استاذ څخه دغه حديثونه اوريدلي دي په هغو کي هم دغه حديث نه سته البته د هغه په حاشيه کي ليکل سوي دي ځکه نو مناسب ده چي دغه حديث د دغه باب څخه محذوف کړل سي.

په کومو نسخو کي چي دلته دغه حديث ذکر سوی نه دی په هغو کي اول حديث يعني د حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه د روايت څخه وروسته دغه عبارت: رواهما البيهقي کي ليکل سوی دی.

د حرام مال شيان پر عبادت اثر کوي

﴿۲۶۶۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ مَنِ اشْتَرَى ثَوْبًا بِعَشَرَةِ دَرَاهِمَ وَفِيهِ دِرْهَمٌ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی څوک چي (مثلا) په لس درهمه سره کالي را نيسي او په هغه کي يو درهم

حَرَامٌ لَمْ يَقْبَلِ اللّٰهُ لَهُ صَلَاةً مَادَامَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَدْخَلَ أُصْبُعَيْهِ فِي أُذُنَيْهِ قَالَ

د حرام مال وي نو خداي تعالی تر هغه وخته پوري د هغه کس لمونځ نه قبلوي تر څو پوري چي هغه کالي يې د بدن څخه نه وي کښلي د دې په ويلو سره ابن عمر خپل دواړې ګوتي په غوږو کي ننه ايستلې او وه يې ويل:

صُمَّتَا إِنْ لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعْتُهُ يَقُولُهُ. رواه احمد والبيهقي في شعب الايمان وقال اسناده ضعيف.

دا دواړه غوږونه دي کاڼه سي که دا الفاظ ما د نبي کريم صلی الله عليه وسلم څخه نه وي اورېدلي. (احمد او بيهقي) په بيهقي کي راغلي چي دا حديث غريب دي.

تخريج: الامام احمد في المسند ۲\۹۸، والبيهقي في شعب الايمان ۵\۱۴۲، رقم: ۶۱۱۴.

تشريح: د حديث خلاصه داده که د حرام مال لږ اندازه هم په بدن کي موجود وي نو د هغه څخه د عبادت نتيجه متاثره کيږي، دا خبره د مثال په توګه بيان سوې ده که يو څوک يوه جامه په لس درهمه رانيسي او په هغه لسو درهمو کي يو درهم داسي وي چي هغه په حرامه ذريعه سره حاصل سوی وي نو هغه جامه تر څو چي پر بدن وي د هغه لمونځ نه قبليږي که څه هم د هغه د ذمې څخه فرضيت ساقط کيږي مګر د هغه لمونځ به د دې وړ نه وي چي هغه په ثواب سره

ونا زول سي لکه څرنګه چي يو سړی پر غصب سوي مځکه باندي لمونځ کوي نو که څه هم د هغه د ذمې څخه فرض ساقط کيږي مګر هغه ته د لمانځه پوره ثواب نه تر لاسه کيږي .

د روايت د آخري الفاظو مطلب دادی چي کومه خبره ما کړې ده هغه زما خبره نه ده بلکه د رسول الله ﷺ هغه ارشاد دی کوم چي ما په خپلو غوږو سره اوريدلی دی که ما دغه حديث په خپلو غوږو سره اورېدلی نه وای او زه غلطه خبره کوم نو الله تعالی دي وکړي چي زما دواړه غوږونه کاڼه سي .

==========

بَابُ الْمُسَاهَلَةِ فِي الْمُعَامَلَةِ

(په معاملاتو کي د نرمۍ بيان)

په راکړه ورکړه کي او د رانيولو او پلورلو په معاملو کي نرمي اختيارول د ټولنيز اړيکو د استحکام او په خپل مينځ کي د تعاون او همدردۍ له مخي ډېر ضروري دي ، په دغه باب کي د دغه موضوع سره اړوند حديثونه نقل کيږي .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د نرمي کونکي لپاره د رسول الله ﷺ دعاء

﴿۲۶۷۰﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَحِمَ اللّٰهُ رَجُلًا سَمْحًا إِذَا بَاعَ وَإِذَا اشْتَرَى وَإِذَا اقْتَضَى . رواه البخاري .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : الله جل جلاله دي پر هغه سړي رحم وکړي کوم چي نرمي کوي کله چي رانيول او خرڅول او غوښتنه کوي .(بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٦\ ٤٩٤، رقم: ٣٤٥١، ومسلم ٣\ ١١٩٤، رقم: ٢٦- ١٥٦٠.

تاسو د بل په معامله کي نرمي کوئ الله جل جلاله به ستاسو په معامله کي نرمي وکړي

﴿۲۶۷۱﴾: وَعَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ رَجُلًا

د حضرت حذيفه رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : يو سړی وو

كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ أَتَاهُ الْمَلَكُ لِيَقْبِضَ رُوحَهُ فَقِيلَ لَهُ هَلْ عَمِلْتَ مِنْ

ستاسو څخه په مخکنيو خلکو کي کوم وخت چي د مرګ ملکه هغه ته د روح د قبضولو لپاره راغله نو د هغه څخه يې پوښتنه وکړه چي ايا تا يو نيک کار کړي دي ؟

خَيْرٍ قَالَ مَا أَعْلَمُ قِيلَ لَهُ انْظُرْ قَالَ مَا أَعْلَمُ شَيْئًا غَيْرَ أَنِّي كُنْتُ أُبَايِعُ النَّاسَ

نو هغه جواب ورکړ چي زما په ياد نه دي ملکي ورته وويل چي سوچ وکړه په ياد يې کړه نو هغه جواب ورکړ چي نور څه مي نه پياديږي خو دا خبره مي ياد ده چي په دنيا کي به مي د خلکو

فِي الدُّنْيَا وَأُجَازِيهِمْ فَأُنْظِرُ الْمُوسِرَ وَأَتَجَاوَزُ عَنِ الْمُعْسِرِ فَأَدْخَلَهُ اللّٰهُ

سره په رانيولو او پلورلو کي د غوښتني په وخت کي مي ور سره احسان کوی يعني شتمن ته مي وخت ورکوي او اړ کس مي معافوي نو (د دې په برکت سره) جنت ته داخل کړل سو.

الْجَنَّةَ . متفق عليه وفي رواية لمسلم نحوه عن عقبة بن عامر وابي مسعود الانصاري فقال الله انا احق بذا منك تجاوزا عن عبدي .

(بخاري اومسلم) او د مسلم په يوه روايت کي راغلي دي چي خداي تعالي (د دغه بيان په اوريدو سره) وفرمايل : زه ستا څخه ډېر د معافولو حق لرم ملائکو ! تاسو زما دا بنده معاف کړئ.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٦\ ٤٩٤، رقم: ٣٤٥١، ومسلم ٣\ ١١٩٤، رقم: ٢٦- ١٥٦٠.

تشريح: اتاه الملک : ددې څخه مراد دادی چي خپله حضرت عزرائيل عليه السلام د هغه د روح قبض کولو ته راغلی وو يا دا چي د هغه ملائکو څخه يوه ملائکه راغلې وه کوم چي د حضرت عزرائيل عليه السلام مرستياليان او ماتحت دي، مگر اغلب خبره داده چي خپله حضرت عزرائيل عليه السلام به راغلی وي . ځکه د روح په قبض کولو کي صحيح خبره داده چي د روح قبض کولو کار حضرت عزرائيل عليه السلام سرته رسوي لکه څرنګه چي الله تعالی فرمايي :

قل يتوفكم ملک الموت الذي وکل بکم : ورته ووايه چي تاسو ملک الموت حضرت عزرائيل عليه السلام وژنئ چي پر تاسو باندي د دغه کار لپاره ټاکل سوی دی .

کله چي حضرت عزرائيل عليه السلام روح قبض کړي نو کوم چي ښه روح وي هغه د رحمت ملائکي واخلي او کوم چي خراب روح وي نو هغه د عذاب د ملائکو په نګرانی کي را سي ،

مگر دا خبره دي په ذهن کي وي چي ملک الموت که عزرائیل علیه السلام وي یا بله یوه ملائکه د روح قبض کولو یوازي یوه ظاهري ذریعه جوړیږي کنه نو په حقیقت کي خو روح قبض کونکی او د مرګ خپرونکی الله تعالی دی لکه څرنګه چي فرمایي: الله یتوفی الانفس حین موتها: هر نفس د هغه د مرګ پر وخت الله تعالی وژني.

فقيل له (نو د هغه څخه پوښتنه وسوه) په دې باره کي هم دوه احتماله دي یا خو د هغه څخه دغه پوښتنه الله تعالی خپله وکړه یا ملائکو ځیني وکړه او د پوښتنه کولو د وخت په اړه صحیح خبره داده چي د هغه سري څخه دغه پوښتنه د روح قبض کولو څخه مخکي سوې وه لکه څرنګه چي د حدیث د لومړنیو الفاظو څخه فهمول کیږي مګر دا احتمال هم دی چي دغه سوال د روح قبض کولو څخه وروسته په قبر کي سوی وي لکه څرنګه چي د شیخ مظهر رحمة الله علیه قول دی، او علامه طیبي رحمة الله علیه یو احتمال دا هم بیان کړی دی چي په اصل کي دغه سوال په قیامت کي کیږي.

په هر حال د دغه حدیث څخه دا خبره معلومه سوه چي د مطالباتو په وصولی کي صاحب استطاعت ته مهلت ورکول او مفلس سړی معافول د ثواب کار دی.

په رانیولو او پلورلو کي ډېر قسمونه مه اخلئ

﴿۲۶۷۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ قَتَادَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِيَّاكُمْ وَكَثْرَةَ الْحَلِفِ فِي الْبَيْعِ فَاِنَّهُ يُنَفِّقُ ثُمَّ يَمْحَقُ. رواه مسلم.

د حضرت ابو قتاده رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د اخیستلو او پلورلو په معاملاتو کي زیات قسمونه مه اخلي زیات قسمونه اخیستل رواج پیدا کوي او برکت ضائع کوي. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\۱۲۲۸، رقم: ۱۳۲- ۱۶۰۷.

تشريح: مطلب دادی که څه هم په تجارتي معاملاتو کي د زیاتو قسمونو په وجه په کاروبار کي پراخي راځي په دې توګه چي خلک پر قسم باندي په باور کولو سره زیات رانیولو ته مائل کیږي مګر زیات قسمونه په کاروبار کي خیر او برکت ختموي ځکه چي د چا زیات قسمونه اخستل عادت وي د هغه څخه د دروغو قسمونه هم صادریږي چي د هغه نتیجه دا سي چي یو خو په باطني توګه سره د هغه د تجارت څخه د خیر او برکت روح وځي دوهم دا چي د هغه اعتبار، باور او خلک د هغه سره په رانیولو او پلورل کي تامل کول شروع کوي.

﴿۲۶۷۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ الْحَلِفُ مُنَفِّقَةٌ لِلسِّلْعَةِ مُمْحِقَةٌ لِلْبَرَكَةِ . متفق عليه .

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اوريدلي دي چي په قسم سره سودا زر خرڅه سي خو بركت يې ځي .(بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۱۵، رقم: ۲۰۸۷، ومسلم ۳\۱۲۲۸، رقم ۱۳۱- ۱۶۰۶.

تشريح: د قسم څخه مراد د قسم زياتوب هم كيدای سي او د درواغو قسم هم مراد كيدای سي، خلاصه داده كه چيري يو څوک زيات قسمونه اخلي كه څه هم هغه قسمونه رښتيا وي يا د درواغو قسم اخلي نو د هغه په وجه په شروع كي د هغه په مال او اسبابو كي پراخي او زياتوب راځي مګر په پای كي دغه شی د هغه په مال او اسبابو كي د بركت ختمولو سبب جوړيږي، په دې توګه چي يا خو د هغه مال او اسباب ضائع سي يا هغه په داسي ځای كي مصرف سي چي د هغه څخه ګټه نه په دنيا كي تر لاسه سي او نه په آخرت كي د اجر او ثواب باعث وي .

د درواغو قسم اخيستونكي لپاره وعيد

﴿۲۶۷۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ قَالَ أَبُو ذَرٍّ خَابُوا وَخَسِرُوا مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ الْمُسْبِلُ وَالْمَنَّانُ وَالْمُنَفِّقُ سِلْعَتَهُ بِالْحَلِفِ الْكَاذِبِ . رواه مسلم

د حضرت ابو ذر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : درې كسان دي چي د قيامت په ورځ ورسره خدای تعالي خبري نه كوي نه به د هغوی لور ته ګوري او نه به هغوی د ګناهونو څخه پاک كړي او د هغوی لپاره دردناكه عذاب دي ابو ذر رضي الله عنه پوښتنه وكړه يا رسول الله ﷺ ! هغه بدبخته او د نيكي څخه محرومه او زيان كاران رسول څوک دي دوی ؟ نبي كريم ﷺ وفرمايل :۱- يو خو اوږدې پائڅې (يعني د بجلكو لاندي پر توګ اغوستونكي، ۲- احسان كونكي، ۳- هغه څوک چي په قسم خوړلو سره خپل مال خرڅوي . (مسلم) .

تخریج: مسلم في الصحیح ۱۱\۱۰۲، رقم: ۱۷۱ و ۱۰۶.

د لغاتو حل: المُسبِل: ای ازاره عن کعبیه والمطول سرواله الی الارض کبرا واختیالا (هغه چي پایڅې یې تر بجلکو لاندي وي او یا اوږد پرتوګ جوړوي د تکبر له پاره).

تشریح: د پایڅو ښکته کونکي څخه مراد هغه سړی دی چي هغه د تکبر په وجه تر بجلکو لاندي **پرتوګ** زړوي، په دې کي هغه سړی هم داخل دی کوم چي تر بجلکو لاندي پوري قمیص اغوندي.

د احسان ښودونکي څخه مراد دادی چي د چا سره د ښه چلن په کولو سره مثلا یو چا ته د یو شي په ورکولو سره یا د یو چا سره د مرستي یو معامله کولو سره هغه پر ژبه راوړي، کوم څوک چي د چا سره د مرستي او همدردۍ یو معامله وکړي بیا پر هغه احسان اچوي نو هغه د ثواب څخه محروم کیږي.

په درواغو قسم اخیستلو سره د تجارت زیاتونکي څخه مراد هغه تجار دی چي د زیاتي ګټي تر لاسه کولو لپاهر یا د خپل تجارتي مال زیاتولو لپاره د دروغو قسمونه اخلي، مثلا هغه یو شی په نیوي روپۍ رانیولی وي او د رانیونکي څخه د زیات قیمت تر لاسه کولو لپاره یا د هغه مالیت زیاتولو لپاره د دروغو په قسم اخیستلو سره ووایي چي قسم په خدای د غه شی ما په سل روپۍ رانیولی دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د امانت دار کاروباري فضیلت

﴿۲۶۷۵﴾: عَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ التَّاجِرُ

د حضرت ابوسعید رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل :سوداګر

الصَّدُوْقُ الْأَمِيْنُ مَعَ النَّبِيِّيْنَ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاءِ .رواه الترمذي والدارمي والدار قطني و رواه ابن ماجة عن ابن عمر وقال الترمذي هذا حديث غريب.

رښتیا ویونکی، امانت دار به د نبیانو شهیدانو او صدیقانو سره وي. (ترمذي دارمي دار قطني) ابن ماجه د ابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت کړي چي ترمذي وویل دا حدیث غریب دي.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۵۱۵، رقم: ۱۲۰۹، والدار قطني ۳\۷، رقم: ۱۸.

تشريح: د کاروباري څخه مراد هغه سړی دی چي تجاري کاروبار او اجاره داري کوي ، او دا خبره هم په ذهن کي کښېنول پکار دي چي تر ټولو غوره کاروبار د کپړو تجارت دی او ددې څخه وروسته عطاري (عطر پلورل او جوړل).

د حديث شريف مطلب دادی چي کوم کاروباري سړي په رښتيا ، ديانت دارۍ او امانت په صفتو سره متصف وي نو د هغه ټول ژوند به د کماليه صفاتو څخه مزين وي او د هغه نتيجه به دا وي چي هغه به د حشر په ميدان کي د نبيانو ، صديقينو او شهيدانو سره وي لکه څرنګه چي هلته د سختي پر وخت به د غه درې طبقې د الهي رحمت په سايه کي وي همدارنګه د غه سړی به هم د الله تعالى د رحمت په خاص پناه کي وي يا دا چي هغه ته به په جنت کي د هغوی د ملګرتيا شرف حاصل سي نو هغه ته به د انبياؤ ملګرتيا د هغوی د اطاعت او فرمانبردارۍ په وجه تر لاسه وي ، د صديقينو سره د هغوی د خاص صفت يعني د صدق د موافقت په وجه به وي او د شهيدانو سره د ملګرتيا سعادت به هغه ته ځکه په برخه وي چي شهيدان به د هغه سړي د صدق او امانت شاهدي ورکوي .

د تجارت سره د صدقې او خيرات حکم

﴿۲۶۷۶﴾: وَعَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي غَرَزَةَ قَالَ كُنَّا نُسَمَّى فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى

د حضرت قيس بن ابي غزوه رضي الله عنه څخه روايت دی چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي به موږ خلکو

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ السَّمَاسِرَةَ فَمَرَّ بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَمَّانَا

(تاجرانو) ته دلال ويل يوه ورځ نبي کريم ﷺ زموږ سره تير سو نو پر موږ يې داسي نوم

بِاسْمٍ هُوَ أَحْسَنُ مِنْهُ فَقَالَ يَا مَعْشَرَ التُّجَّارِ إِنَّ الْبَيْعَ يَحْضُرُهُ اللَّغْوُ

کښېښودي چي د مخکيني نوم څخه بهتره وو. نبي کريم ﷺ وفرمايل : اې د تاجرانو ډلی ! په خرڅولو کي بې فائدې خبري او قسمونه پېښيږي

وَالْحَلْفُ فَشُوبُوهُ بِالصَّدَقَةِ . رواه ابوداؤد والترمذي والنسائي وابن ماجة .

تاسو د بيع سره خيرات يو ځاي کوئ (يعني صدقه خيرات ورکوئ کوم چي د بې فائدې خبرو کفاره کيږي). (ابو داؤد ترمذي نسائي ابن ماجه)

تخريج: ابوداود في السنن ۳\ ۶۲۰، رقم: ۳۳۲۶، والترمذي ۳\ ۵۱۴، رقم: ۴، والنسائي ۷\ ۱۵، رقم: ۳۷۹۷، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۲۶، رقم:: ۲۱۴۵.

د لغاتو حل: فشُوبوه: اى اخلطوا. (يو ځاى كول)

تشريح: لفظ د سماسره په اصل کي د سمسار د جمع صيغه ده او ددغه لفظ معنى د دلال يا د يو شي د مالک ده، په مخکي زمانه کي به تجارت کونکو ته سمسار ويل کيدل بيا رسول الله ﷺ دغه خلکو ته تر دې غوره نوم يعني تجار چي د تاجر د جمع صيغه ده وضع کړل ، ددغه نامه د غوره کېدو وجه داده چي الله تعالى په قرآن کريم کي د رانيولو او پلورلو کاروبار په مدحيه توګه سره د تجارت په لفظ ذکر کړی دی لکه چي د يو آيت دغه ټوټه ده : هل ادلكم على تجارة تنجيكم من عذاب اليم: ايا زه تاسو ته يو داسي تجارت وښيم چي تاسو ته د دردناک عذاب څخه خلاصون درکړي، په يو بل آيت کي دي : تجارة عن تراض : سوداګري په خپلو کي په خوښۍ سره، په يو بل آيت کي دي : تجارة لن تبور : تجارت کوئ په هلاکت کي مه لوېږئ.

فشوبوه بالصدقة (تجارت د صدقې او خيرات سره يو ځاى کوئ) ددې مطلب دادى چي په تجارتي ژوند کي په عامه توګه سره بې ګټې خبري او د دروغو او رښتيا قسمونه راځي او دغه دواړه شيان د الله تعالى د غضب او غصې باعث دي ځکه تاسو ددغه دواړو شيانو د کفارې په توګه خپل مال صدقه کوئ ځکه چي صدقه او خيرات د الله تعالى غضب او غصه ليري کوي.

د تاجرانو لپاره وعيد

﴿۲۶۷۷﴾: وَعَنْ عُبَيْدِ بْنِ رُفَاعَةَ عَنْ اَبِيْهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبيد بن رفاعه رضي الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د نبي کريم ﷺ څخه روايت کوي چي

قَالَ التُّجَّارَ يُحْشَرُوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فُجَّارًا إِلَّا مَنْ اتَّقَى وَبَرَّ وَصَدَقَ. رواه الترمذي وابن ماجة والدارمي و روى البيهقي في شعب الايمان عن البراء و قال الترمذي هذا حديث حسن صحيح.

رسول الله ﷺ وفرمايل : د تاجرانو حشر فاجرانو (دروغجنو او نافرمانو)خلکو سره وي خو (هغه تاجران نه) چا چي پرهېزګاري اختيار کړي وي نيکي يې وکړه او رښتيا يې

وویل. (ترمذي ابن ماجه دارمي بيهقي شعب الايمان) په شعب الايمان کي د براء څخه روايت کړي چي ترمذي کي راغلي چي دا حديث حسن صحيح دي.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۱۵، رقم: ۱۲۱۰، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۲۶، رقم: ۲۱۴۵، والدارمي ۲\ ۳۲۲، رقم: ۲۵۳۸. لم نجده في الشعب.

وهذا الباب خال من الفصل الثالث

په دغه باب کي دريم فصل نه سته.

==========

بَابُ الْخِيَارِ　(د خيار بيع بيان)

لفظ د خيار د اختيار څخه مشتق دی او معنی يې ده په دوو شيانو کي د يو ښه شي انتخابول، او د فقهي په اصطلاح کي د يو تجارتي معاملې فسخ کولو يا د هغه د باقي ساتلو هغه اختيار چي رانيونکي او تجار ته حاصل وي.

په تجارتي معاملو کي د اختيار څو ډولونه دي چي د هغو تفصيلي احکام او فقهي اختلاف د فقهي په کتابو کي مذکور دي بيا هم دلته د هغه ډولونه او تعريفونه ذکر کول ضروري دي:

خيار شرط: په تجارتي معامله کي د فيصله کولو څخه وروسته تاجر يا رانيونکي دواړو د معاملې د ختمولو يا باقي ساتلو حق ته خيار شرط ويل کيږئ مثلا تجار يو شی خرڅ کړی او رانيونکي رانيوي مګر د دغه رانيولو او پلورلو څخه وروسته تجار را نيونکي دا وويل چي ما ته به يوه ورځ يا دوې ورځي او يا تر درو ورځو پوري دا اختيار وي چي بيع باقي وساتل سي يا ختم کړل سي، که په دغه موده کي بيع فسخ کړل سي او که د دغه وخت تر ختمېدو پوري بيع قائمه وي يا سکوت وکړي نو د وخت ختمېدو څخه وروسته به بيع پخه سي، دا خبره بايد په ذهن کي وي چي د خيار شرط وخت د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په نزد تر درو ورځو پوري دی.

خيار عيب: د بيع کولو څخه وروسته په رانيول سوي شي کي د يو عيب معلومېدو وروسته د هغه شي د ساتلو يا بيرته ورکولو کوم اختيار چي رانيونکي ته حاصل وي هغه ته خيار عيب وايي مثلا تجار يو شی خرڅ کړي چي رانيونکي يې رانيسي اوس د دغه بيع څخه وروسته که رانيونکي ته معلومه سي چي ما کوم شی رانيولی دی په هغه کي د دغه فلانی عيب دی نو هغه ته به اختيار وي که وغواړي هغه شي د ځان سره وساتي او که وغواړي نو پلورنکي ته يې بيرته

ورکړي او د هغه څخه خپل روپۍ تر لاسه کړي ، البته که چیري پلورنکي د هغه شي د پلورلو پر وخت رانیونکي ته دا ویلي وي چي په دغه شي کي یو عیب وي نو زه د هغه ذمه دار نه یم که ته یې اوس رانیسي او که یې نه رانیسي او ددې سربیره رانیونکي راضي سوی وي نو هر ډول عیب چي په رانیول سوي شي کي وي رانیونکي ته به د هغه د بېرته ورکولو اختیار نه وي.

خیار رویت: د یو شي د نه لېدلو په صورت د رانیولو څخه وروسته د هغه شي د ساتلو یا بیرته ورکولو چي کوم اختیار رانیونکي ته حاصل دی هغه ته خیار رؤیت ویل کیږي مثلا یو رانیونکي یو شی بېله لېدلو رانیسي نو دغه بیع به جائز وي مگر رانیونکي ته به دا اختیار حاصل وي چي هغه کله هغه شی ووینی چي د ځان سره یې وساتي او یا یې بیرته ورکړي.

خیار تعین : په څو شیانو کي د ځینو د ساتلو او د ځینو د بېرته ورکولو کوم اختیار چي رانیونکی ته حاصل وي هغه ته خیار تعین وایي، مثلا یو رانیونکي د یو تاجر څخه د کپړو یو څو تانه راوړي او په هغه کي د یوه د رانیولو خبره وکړي اوس هغه ته اختیار دی چي په هغه کي کوم یو تان خوښ کړي هغه واخلي او نور بېرته ورکړي.

ددغه ډولو څخه پرته په دغه باب کي د خیار یو بل ډول هم ذکر کیږي چي هغه ته خیار مجلس وایي ، ددې صورت دادی چي په یوه مجلس کي د تجار او رانیونکي په مینځ کي د رانیولو او پلورلو یو معامله کېدو څخه وروسته د هغه مجلس تر ختمېدو پوري تجار او رانیونکي دواړو ته دا اختیار حاصل دی چي په هغه کي هر یو معامله ختمولای سي ، د مجلس ختمېدو څخه وروسته دغه اختیار هیڅا ته نه حاصلیږي، مگر د خیار په دغه ډول کي اختلاف دی د حضرت امام شافعي او ځیني نور علماء ددغه خیار قائل دي مگر امام ابو حنیفة او ځیني نور علماء ددې قائل نه دي ، دا حضرات وایي چي کله دبیع ایجاب او قبول وسي یعني معامله پوره سي نو اوس هیڅا ته د هغه معاملې د فسخ کېدو اختیار نه سته او دا چي د معاملې پر وخت د خیار شرط فیصله سوې وي چي هغه ته خیارشرط وایي او د هغه وخت تر درو ورځو پوري دی تر درو ورځو وروسته د خیار شرط صورت هم ختمیږي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د خیار مجلس مسئله

﴿۲۶۷۸﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْمُتَبَايِعَانِ

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: اخیستونکي او پلورونکي

كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ عَلَى صَاحِبِهِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا إِلَّا بَيْعَ الْخِيَارِ متفق

دواړو کي هر يو تر څو چي جلا سوي نه وي يو د بله سره اختيار لري (که غواړي د را نيولو او خرڅولو معامله پاته وساتي خواه رد يې کړي يعني د هغه ځايه څخه د تللو وروسته خرڅول پوره کيږي او وروسته اختيار پاته نسي)خو د بيعي د اختيار څخه پرته چي په دې کي د جلا والي وروسته بيا هم اختيار پاته وي .(بخاري او مسلم)

عليه و في رواية لمسلم إِذَا تَبَايَعَ الْمُتَبَايِعَانِ فَكُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا بِالْخِيَارِ مِنْ

او په مسلم کي دا الفاظ هم سته هر کله چي اخيستونکي او خرڅونکي د رانيولو او خرڅولو معامله وکړي نو په هغوی کي هر يو په خپله معامله کي اختيار لري

بَيْعِهِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا أَوْ يَكُونُ بَيْعُهُمَا عَنْ خِيَارٍ فاذا كان بَيْعُهُمَا عَنْ خِيَارٍ

تر څو پوري چي په هغوی کي يو د بله سره جلا نسي يا د هغوی بيعه (بيع الاخيار) نه وي په دې

فَقَدْ وَجَبَ وفي رواية الترمذي البيعان بالخيار مَالَمْ يَتَفَرَّقَا أَوْ يَخْتَارَا في

المتفق عليه او يقول احدهما لصاحبه اختر بدل او يختارا .

صورت کي اختيار واجب دي او ترمذي کي دي چي په دوی کي يو کس خپل ملګري ته دا ويلاي سي چي تا ته اختيار دي په ځاي کي د (يختارا) يعني دواړه اختيار لري .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۲۶، رقم: ۲۱۰۷، ومسلم ۳\۱۱۶۳، رقم: ۴۳-۱۵۳۱. والترمذي في السنن ۳\۵۴۷، رقم: ۱۲۴۵.

تشريح: د دغه حديث څخه په ظاهره د خيار مجلس جواز ثابتيږي مګر کوم حضرات چي د خيار مجلس قائل نه دي بلکه د ښېلېدو څخه مراد د دواړو د تجارتي معاملې د خبرو پای ته رسيدو سره منقطع کېدل دي يعني تر څو پوري چي هغوی دواړه د هغه معاملې په اړه خبري کوي او ايجاب او قبول پوره سوی نه وي تر هغه وخته پوري په هغوی کي هر يوه ته دا اختيار وي که هغوی غواړي نو معامله فسخ کړي او که وغواړي نو باقي يې وساتي مګر کله چي ايجاب او قبول پوره سي يعني پلورنکی دا ووايي چي ما دغه شی پر تا باندي خرڅ کړ او رانيونکی

ووايي چي ما دغه شی رانیوی نو اوس ددې څخه وروسته په هغوی کي يوه ته هم د معاملې د فسخ کولو اختيار نه سته ، دغه حضراتو د بېلېدو د معنی اخیستلو په اړه ددغه آیت کریمه څخه استدلال کړی دی : وان يتفرقا يغن الله كلا من سعته: که هغوی دواړه بېل سي نو الله تعالی به په خپل فضل سره په هغوی کي هر يو بې پروا کړي .

په دغه آیت کریمه کي د بېلېدو مطلب د مجلس څخه بېلېدل نه دي بلکه د ښځي او خاوند په مینځ کي د طلاق په ذريعه بېلوالی مراد دی .

﴿۲۶۷۹﴾: وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت حكيم بن حزام ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

الْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيَّنَا بُورِكَ لَهُمَا فِي بَيْعِهِمَا وَإِنْ كَتَمَا وَكَذَبَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا . متفق عليه

رانیونکي او خرڅونکي تر څو پوري چي یو دبله سره جلا نسي اختيار لري که دواړه خپل مینځ کي رښتیا ووايي او د شی حقیقت څرګند کړي نو د هغوی په بیعي کي برکت اچول کیږي او که عیب پټ کړي او دروغ ووايي نو په بیعه کي يې برکت نه پاته کیږي .(بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۰۹، رقم: ۲۰۷۹، ومسلم ۳\۱۱۶۴، رقم: ۴۷- ۱۵۳۲.

په رانیولو او پلورلو کي چم مه کوئ

﴿۲۶۸۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّي أُخْدَعُ فِي الْبُيُوعِ فَقَالَ إِذَا بَايَعْتَ فَقُلْ لَا خِلَابَةَ فَكَانَ الرَّجُلُ يَقُولُهُ . متفق عليه

د حضرت ابن عمر ﷺ څخه روايت دی چي يوه سړی نبي کريم ﷺ ته عرض وکړ په بیعي کي ما ته دوکه را کول کیږي رسول الله ﷺ وفرمایل : کله چي ته يو شی خرڅوې نو دا الفاظ وايه دوکه نسته (په دين کي) او هغه سړي به دا ويل .(بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۳۷، رقم: ۲۱۱۷، ومسلم ۳\۱۱۶۵، رقم: ۴۸- ۱۵۳۳.

د لغاتو حل: خِلابة: ای غبن وخديعة. (چم).

تشريح: فقل لا خلابة (ته ووايه چي فريب او چم نه سته) ددغه قول په مطلب کي د علماؤ

مختلف قولونه دي چا ددې يو مطلب بيان کړی او چا بل مطلب ، ددغه قولونو تفصيل په نورو شرحو کي مذکور دي دلته د اختصار په وجه يوازي هغه مطلب بيانيږي کوم چي د توربشتي رحمه الله پر قول مبني دی او علامه طيبي رحمه الله هم خوښ کړی دی د توربشتي رحمه الله د قول سره سم ددې مطلب دادی چي رسول الله ﷺ هغه سړي ته حکم ورکړی وو چي کله ته د يو چا سره د رانيولو او پلورلو معامله کوې نو مخکي هغه خبر کړه چي ورور ه ! زه د رانيولو او پلورلو په معاملو زيات نه پوهيږم ته داسي شی مه خوښوه چي په هغه سره زه تاواني سم او زمونږ په دين کي ددې هيڅ ځای نه سته چي يو څوک دي يو سړی په چم او فريب کي واچوي ځکه نو مهرباني وکړه دوکه او چم مه را سره کوه .

دا د هغه زمانې خبره ده کله چي په عامه توګه سره خلک ديندار، امانتدار او د پرهيزګارۍ خاوندان وه ، د الله تعالی د مخلوق سره د همدردۍ او خير جذبه زياته وه هر مسلمان به د بل مسلمان لپاره هغه څه خوښول کوم چي به يې د خپل ځان لپاره خوښول په خاصه توګه که چا به يو څوک خبر کړ چي زما سره داسي چلن مه کوه چي په هغه سره ما ته تاوان او تکليف رسيږي نو بيا به هغه ددې په خاصه توګه خيال کوی چي هغه ته تاوان ونه رسوم ځکه رسول الله ﷺ هغه ته ددغه خبري تعليم ورکړ که هغه په خپل باره کي داسي خبر ورکوي نو خلک به د هغه د خيرخواهۍ خامخا خيال ساتي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

په کاروبار کي د فريقينو رضامندي

﴿۲۶۸۱﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار ه څخه روايت کوئ چي رسول الله ﷺ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْبَيِّعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا إِلَّا أَنْ يَكُونَ صَفْقَةَ خِيَارٍ

وفرمايل : رانيونکي او خرڅونکي تر څو پوري چي جلا نسي دواړه اختيار لري که بيعه

وَلَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يُفَارِقَ صَاحِبَهُ خَشْيَةَ أَنْ يَسْتَقِيلَهُ . رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي .

اختياري وي او په دواړو کي يوه ته هم دا خبره جائز نه ده چي په معاملو کولو سره د هغه ځايه څخه ولاړ سي په دې خيال چي د دويم سړی د بيعي د فسخه کولو اختيار پاته نسي .(ترمذي ابو داؤد نسائي)

تخريج: الترمذي في السنن ٣\٥٥٠، رقم: ١٢٤٧، و ابودارد في السنن ٣\٧٣٦، رقم: ٣٤٥٦، والنسائي ٧\٢٥١، رقم: ۴۴۸۳.

﴿٢٦٨٢﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَفْتَرِقَنَّ اثْنَانِ إِلَّا عَنْ تَرَاضٍ . رواه ابوداؤد .

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : رانيونکي او خرڅونکي دي تر هغه وخته پوري يو دبله نه جلاکيږي تر څو پوري چي دواړه په بيعي کي را ضي نسي .(ابو داؤد) .

تخريج: ابوداود في السنن ٣\٧٣٧، رقم: ٣٤٥٨.

تشريح: مطلب دادی چي دواړه رانيونکی او پلورنکی دي د يو تجارتي معاملې څخه وروسته تر هغه وخته پوري د يو بل څخه نه بېليږي تر څو چي د قيمت ادا کول او د رانيول سوي شی تر لاسه کول د دواړو تر منځ په رضا او رغبت ونه سي يا په عمل کي رانه سي، ځکه چي ددې څخه پرته يو بل ته د تاوان رسيدو احتمال دی چي په شريعت کي منع دی ، يا ددې څخه مراد دادی چي کله معامله و سي او دواړه کسان د هغه ځای څخه د ولاړېدو اراده وکړي نو د دوهم کس څخه دي دا پوښتنه وکړي چي ته راضي يې ، ددې څخه وروسته که هغه دوهم کس معامله فسخ کول غواړي نو فسخ دي يې کړي او که هغه په معاملې سره راضي وي نو بيا دي سره بېل سي ، په دغه صورت کي دغه حديث د معنی په اعتبار د اول حديث موافق دی او دا خبره دي په ذهن کي وي چي دغه منع دنهي تنزيهي په توګه ده ځکه چي پر دې خبره د ټولو علماؤ اتفاق دی چي د يو بل د اجازې څخه پرته بېلېدل جائز دي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د عقيد بيع وروسته د فسخ اختيار

﴿۲۶۸۳﴾: عَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيَّرَ أَعْرَابِيًّا بَعْدَ الْبَيْعِ. رواه الترمذي وقَالَ هٰذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صحيح غَرِيبٌ.

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ يوه صحرائي ته تر خرڅولو وروسته اختيار ورکړ. (ترمذي) او په ترمذي کي دا حديث حسن صحيح غريب دي.

تخريج: سنن الترمذي ۳\۵۵۱، رقم: ۱۳۴۹.

=========

بَابُ الرِّبٰو (د سود بيان)

سود يو تولنيز لعنت دی چي د هغه اقتصادي تاوانونو همېشه د غريبانو په وينو سره د سرمايه دارۍ آبياري (اوبه کول) کړې ده او د غريب د زېلي بدن څخه يې د سرمايه دار هوس ته غذا بخښلې ده، په دغه لعنت کي اخته کسانو ته الله تعالی داسي خبرداری ورکړی دی:

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ (البقرة)

ژباړه: که چيري تاسو پر دغه (د سود پرېښودو پر حکم) عمل نه کوئ نو د الله تعالی او د هغه د رسوله له طرفه د جګړې اعلان واورئ.

اسلام په تجارت او پور دواړو کي سود حرام کړی دی او داسي کول يې لويه ګناه ګرځولې ده، کوم مسلمان چي د سود د حرام کېدو قائل نه وي نو د اسلامي قانون دا فيصله ده چي هغه کافر دی. دغه لعنت ډېر پخواني دی د اسلام څخه مخکي د جاهليت په زمانه کي هم سود رواج وو د مکې په قريشو او د مدينې په يهودو کي هم سود عام رواج وو او په هغوی کي يوازي د شخصي اړتياوو مثلا پور وغيره لپاره نه بلکه د تجارتي مقاصدو لپاره هم سود کيدی، همدارنګه د سود تاوان د همېشه څخه منل سوی دی او ددې کونکی هيڅکله د تاواني اثرانو څخه منکر نه دی البته يوه نوې خبره دا سوې ده چي د کله څخه د يورپ دلالان د دنيا پر اقتدار او تجارت باندي واکمن سوي دي هغوی د لويو سوداګرو او يهوديانو دغه خاص کاروبار ته

نوي نوي شكلونه او نوي نوي نومونه وركړي دي او ددې دائره يې دومره پراخه كړې ده چي هغه سود چي مځكي د انساني د ټولنيز ژوند يو عيب ګڼل كيدى نن د ټولني ، اقتصاد او تجارت د ملا تېر ګڼل كيږي او فكر لرونكو ته دا يقين سوى دى چي نن هيڅ يو تجارت يا صنعت يا يو بل ټولنيز نظام د سود څخه پرته پر مخ نه سي تللاى كه څه هم نن د يورپ څخه هغه خلك چي د تقليد محض او غصبيت څخه په لوړېدو سره په پراخ نظر د معاملاتو څارنه كوي او ځوك چي د اقتصاد پراخ علم نه لري بلكه ددې پر عملي اړخونو ژور نظر هم لري په خپله د هغوى دا فيصله ده چي سود د ټولني او اقتصاد لپاره د ملا تېر نه دى بلكه يو داسي چينجى دى چي د ملا تېر ته ننوتلى دى او تر څو چي دا چينجى ونه كښل سي د دنيا په اقتصاد كي چي كوم اضطراب او پريشاني ده هغه نه ختميږي .

په دې كي شك نه سته چي نن په دنيا كي د سود كاروبار څومره پراخ سوى دى او ددنيا ددغه كونج څخه نيولې تر هغه كونج پوري په ټولو تجارتونو كي ددغه جال چي څومره فتنه خپره سوې ده د افرادو او اشخاصو څه حيثيت كه يوه پوره ډله يا طبقه بلكه كه يو پوره هيواد هم ددې څخه وتل غواړي نو هغه ته به ددې څخه پرته بل څه په لاس ور نه سي چي يا خو خپل تجارت د لاسه وركړي يا به تاوان زغمي ، دا وجه ده چي اوس عام مسلمان تجار بېل سو هغه ديندار او پرهيزګار مسلمان تاجر چي د هغه اعتقادي او عملي ژوند ډېر پاك او مثالي دى اوس هغوى هم دا سوچ پرې اينبى دى چي سود چي يو حرام شي دى او بدترينه سرمايه ده ددې څخه څرنګه خلاصون تر لاسه كړي ، د هغه نتيجه داده چي په دغه ديندار او مسلمان كي او د يو خاص دنيا داره سوداګر په مينځ كي هيڅ فرق نه معلوميږي .

نو د سود د خپرېدو مطلب دا نه دى چي مسلمان ددغه عامي مجبورۍ په مرسته اخيستلو سره د دومره لوى لعنت څخه بالكل بې پروا سي او د هغه په زړه كي د ذرې په اندازه پريشاني پيدا نه سي چي هغه په څومره حرام شي كي اخته دى ، نن چي د سود په باره كي تاويلونه كيږي يا هغه ته چي كوم نوي شكلونه وركول كيږي په ياد ولرئ ! دا ټول په هغه درجه حرام دي په كومه درجه كي چي خپله د سود حرمت دى ځكه د مسلمانانو فريضه ده چي هغوى خپل تجارتي معاملات په داسي طريقه صحيح كړي چي په هغه سره تر خپل وسه ددغه لعنت څخه خلاصون تر لاسه كړي ، كه په اوسني اقتصادي نظام كي تر دغه حده پوري تبديلي د هغه په وس كي نه وي نو كم از كم خپل ژوند او معاملات خو دي سم كړي چي د سود د لعنت څخه كه بالكل خلاصون تر لاسه نه كړي نو كم از كم په دې كي كمي خو به وسي او د مسلمان كېدو دغه ادنا

تقاضا په پوره کېدو سره هغه به تر خپل وس پوري د حرامو څخه د ځان ساتني په فکر کي وي.
په هر حال په دغه باب کي د موضوع سره اړوند حدیثونه ذکر کیږي چي د هغه په ضمن کي د موقع سره سم د سود احکام او مسائل بیانیږي مګر دا خبره ضروري ده چي د هر څه څخه مخکي د دغه موضوع سره اړوند یو څو بنیادي خبري ښوول ضروري دي:
د ربا (سود) تعریف : د لغت په اعتبار د ربا معنی د زیاتوب او لوړوالي ده او د شریعت په اصطلاح کي داسي زیاتوب ته ربا وایي چي هغه د یو مالي معاوضې څخه پرته ترلاسه سي.
په ربا او سود کي فرق : په قرآن کریم کي چي کوم شی په لفظ د ربا سره حرام سوی دی د هغه ترجمه په پښتو ژبه کي په عامه توګه سره په سود کیږي چي د هغه په وجه خلک په غلط فهمۍ کي اخته دي او رواج سوی سود دواړه په عربي او پښتو کي د یوه شي دوه نومونه دي یعني کوم شي ته چي په عربي کي ربا ویل کیږي حالانکه داسي نه ده بلکه ربا د عام او وسیع مفهوم حامل دی او مروجه سود د ربا یو ډول دی، ځکه چي د مروجه سود معنی ده د روپو یو ټاکلې اندازه د یو ټاکلي وخت لپاره په پور ورکولو سره په ټاکلې سوې شرح سره ګټه یا زیاتوب اخیستل بېله شکه د ربا په تعریف کي داخل دی مګر یوازي دغه یو صورت یعني پر پور باندي ګټي او زیاتوب اخیستلو نوم ربا نه دی بلکه د ربا مفهوم تر دې هم وسیع دی ځکه چي رسول ﷺ د وحي په رڼا کي د ربا مفهوم ته په وسعت ورکولو سره د رانیولو او پلورلو د معاملاتو ځیني داسي صورتونه هم بیان کړي دي چي په هغو کي د شیانو په خپلو کي د ورکړي راکړي یا د هغوی د یو تر بله رانیولو او پلورلو کي کمي او زیاتوب کول هم ربا ده او په هغه کي د پور کاروبار کول هم ربا ده که څه هم په دغه پور کي پر اصل اندازه باندي زیاتوب نه وي بلکه برابر په برابر واخستل سي او ورکړل سي.
د ربا ډولونه او د هغو احکام : د ربا د پورتني وسیع مفهوم سره سم فقهاؤ چي د ربا کوم ډولونه ترتیب کړي دي په هغو کي په عامه توګه سره پنځه ډولونه بیانیږي.
۱: رباء قرض، ۲: رباء رهن، ۳: رباء شراکت، ۴: رباء نسیه، ۵: رباء فضل.
۱: رباء قرض: ددې مطلب دا دی چي د پوررووي څخه د ټاکلي وخت څخه وروسته د خپل اصل مال څخه زیات اخیستل، ددې مثال د مروجه سود صورت دی یعني یو څوک یو چا ته د خپلو روپو ټاکل سوی مقدار تر یو ټاکلي وخت لپاره په دې شرط په پور ورکړي چي دومره روپۍ به د میاشتني سود په حساب سره راکوې او اصل روپۍ به پر خپل حال پاته وي، د سود دغه صورت بالکل حرام دی او په دې کي د هیڅ شک او شبې ګنجائش نه سته.

۲: رباء رهن: ددې مطلب دادی چي بېله يو مالي معاوضې هغه ګټه چي مرتهن ته د راهن څخه يا د مرهونه شي څخه تر لاسه سي ، ددې مثال دادی چي يو سړی (يعني راهن) خپل يو ملکيت مثلا سرای بل سړي (يعني مرتهن) ته د امانت په توګه په اېښودو سره د هغه څخه يو څو روپۍ په پور واخلي او هغه مرتهن د هغه ګرو سوي شي څخه ګټه تر لاسه کړي مثلا په هغه سرای کي اوسيږي يا په کرايه يې ورکړي يا دا چي د هغه ګرو سوي شي څخه ګټه نه تر لاسه کوي بلکه د راهن څخه يې تر لاسه کوي په دې توګه چي په پور ورکړي روپو باندي سود حاصل کړي ، د رهن دغه دواړه صورتونه حرام دي .

۳: رباء شراکت: ددې مطلب دادی چي په يو مشترک کاروبار کي يو شريک د بل شريک ګټه وټاکي او د ټولو تاوانو او ګټو خپل ځان مستحق وګرځوي، دا هم حرام دی .

۴: رباء نسيه: ددې مطلب دادی چي د دوو شيانو په تبادله کي يا دوو شيانو په رانيولو او پلورلو کي پور کول که په هغه پور کي پر اصل مال باندي زياتوب واخيستل سي او که وانه خيستل سي ، مثلا يو څوک يو چا ته يو من غنم ورکړي او بل سړی د هغه په بدله کي هغه ته يو من غنم ورکړي مګر يوه يا دوې ورځي يا يوه يا دوې مياشتي وروسته يې ورکړي دا دهغه صورت مثال دی چي په دوو شيانو کي تبادله وکړل سي که دغه تبادله لاس په لاس و نه سي بلکه د يوې خوا څخه په نقدو او د بلي خوا څخه په پور معامله وسي او په دغه پور کي پر اصل مال باندي زياتوب او کمي ونه سي ، په کمۍ او زياتوب سره د راکړي او ورکړي مثال دادی چي يو څوک به بل سړي ته يو من غنم ورکړي، د رباء نسيه دا هغه صورت دی چي د جاهليت په زمانه کي هم رواج وو او اوس هم په مروجه سود کي موجود دی او په يوه اعتبار سره دا د رباء قرض په ډول کي هم داخل دی .

۵: رباء فضل : ددې مطلب دادی چي په دوو شيانو کي په کمي او زياتوب سره لاس په لاس راکړه ورکړه کول، مثلا يو سړی يو چا ته يو من غنم ورکړي او د هغه څخه د خپل يو من غنم په بدله کي يونيم من غنم واخلي ، د رباء دغه دواړه ډولونه يعني نسيه او فضل کي دوه بنيادي صورتونه دي او د ناخبرۍ په وجه په عامه توګه سره خلک په دې کي د سود پيدا کېدونکي حکم څخه ناخبره دي ځکه نو مناسب ده چي د هغه د احکامو بيانولو څخه مخکي يو څو خبري د مقدمې په توګه بيان کړل سي چي پر دغه احکامو باندي په پوهېدو کي تکليف نه وي .

۱: د راکړي او ورکړي او تجارت معامله چي د کومو شيانو متعلق ده د هغو درې ډوله دي ۱: يا خو په وزن سره وي، ۲: يا په يو لوښي يعني ناپ سره وي، ۳: نه په وزن سره وي او نه په يو

لوښي سره ، د اول او دوهم ډول مثال غله ده چي غله يا خو په تللو سره خرڅيږي او يا په لوښي سره په اندازه کولو سره خرڅيږي، په پلورلو او رانيولو کي چي کوم شيان تلل کيږي هغه ته موزون وايي او کوم شيان چي په ناپ سره اندازه کيږي هغه ته مکيل وايي ، او مکيل د يو شي موزون يا مکيل کېدو صفت ته د فقهي په اصطلاح کي قدر ته وايي ، دغه لفظ د قدر هم په ذهن کي وساتئ.

۲: د هر شي يو حقيقت وي، د غنمو غنم کېدل، د سپينو زرو سپين زر کېدل او د کپړې کپړه کېدل ، دغه حقيقت ته جنس وايي ، دغه لفظ د جنس هم په ياد ولري.

۳: د کومو شيانو چي سودا کيږي هغه کله په قدر کي متحد او مشترک وي او په جنس کي مختلف وي مثلا غنم او نخود ، دغه دواړه شيان په قدر کي مشترک دي ځکه چي دواړه موزون دي يا مکيل دي مګر په جنس کي مختلف دي ځکه چي د يوه حقيقت غنم دی او د بل حقيقت نخود دي، او کله داسي هم کيږي چي د کومو دوو شيانو سودا کيږي د هغوی جنس متحد وي مګر په قدر کي يو ډول نه وي مثلا د ململ د ململ سره تبادله چي د دواړو جنس يو دی مګر دواړه موزون يا مکيل نه دي ، ځکه نو کله چي دغه دواړه قدر نه وي نو په قدر کي به يو ډول څرنګه وي ، يا د پسه په پسه سره تبادله چي د دواړو جنس يو دی مګر موزون او مکيل نه دی ځکه نه قدر دی او نه د قدر اتحاد او کله داسي هم کيږي چي د کومو دوو شيانو سودا کيږي د هغوی جنس هم يو وي او په قدر کي هم مشترک وي لکه د غنمو په غنمو سره تبادله چي د دواړو جنس هم يو دی او قدر هم يو دی ، او کله داسي کيږي چي د کومو دوو شيانو سودا کيږي په هغو کي نه جنس يو وي او نه قدر لکه روپۍ او ټوکر ، يا روپۍ او غله چي نه په هغو کي جنس يو دی او نه قدر يو دی ، نو يو تر بله سودا کېدونکي شيان پر څلور ډوله سول ۱: متحد القدر والجنس (يعني د دواړو قدر هم يو وي او جنس هم يو وي) ۲: متحد القدر غير متحد الجنس (يعني د دواړو قدر خو يو وي مګر جنس يو نه وي)، ۳: متحد الجنس غير متحد القدر (يعني د دواړو جنس يو وي مګر قدر بېل بېل وي)، ۴: غير متحد الجنس والقدر (يعني د دواړو جنس هم يو نه وي او قدر هم يو نه وي) ،

په دغه شيانو باندي د پوهېدو وروسته د شيانو د سودا کولو او تجارت کي په هغه قاعده باندي پوه سئ که چيري دا په ذهن کي وي نو نه يوازي دا چي د دغه باب په احکامو او مسائلو باندي په پوهېدو کي به اساني وي بلکه په خپل اصلي ژوند کي به هم د رباء او سود د ګناه څخه ځان ساتل اسان وي، هغه قاعده داده چي کوم دوه شيان متحد القدر والجنس وي د هغوی يو

تر بل سودا او په تجارت کي په شرعي توګه سره دوه شیان ضروري دي یو خو دا چي هغه دوه شیان په وزن یا پیمانه کي برابر وي ، دوهم دا چي دواړه لاس په لاس وي، مثلاً که یو څوک غنم په غنمو بدلول غواړي نو په هغه کي کمي او زیاتوب صحیح نه دي یعني دا صحیح نه ده چي یو سړی یو سیر غنم ورکړي او بل سړی پاو بالا یو سیر غنم ورکړي بلکه دواړو ته یو سیر غنم ورکول ضروري دي ، او دا هم صحیح نه ده چي یو خو یې په لاس ورکړي او بل یې سبا یا بله ورځ یا لږ وخت وروسته ورکړي، بلکه په یوه مجلس کي او په یوه وخت کي دواړو ته خپل حق اخیستل او ورکول لازم دي ، او کوم شیان چي متحد القدر او غیر متحد الجنس وي یا متحد الجنس غیر متحد القدر وي او د دواړو حکم یو وي هغه دا چي د هغوی په خپلو کي سودا کي کمي او زیاتوب خو جائز دی مګر پور جائز نه دی مثلاً غنم په نخود سره بدل غواړي چي د دواړو جنس بېل بېل دی مګر قدر یو دی ځکه نو د دغه دواړو په تبادله کي پور جائز نه دی .

همدارنګه یو پسه د بل پسه سره بدلول غواړي چي د هغه دواړو جنس یو دی مګر قدر یې یو نه دی ځکه چي قدر خو موزون یا مکیل کېدو ته وایي او پسه نه مکیل دی او نه موزون، نو په دې کي هم کمي او زیاتوب جائز نه دی چي یو سړی یو پسه ورکړي او بل د هغه په بدله کي دوه پسونه ورکړي مګر د هغه په تبادلې کي هم پور جائز نه دی او کوم شیان چي نه متحد الجنس وي او نه متحد القدر وي په هغو کي کمي او زیاتوب هم جائز دی او د نقد او پور فرق هم جائز دی مثلاً د روپو او غلې په خپلو کي تجارت چي د دغه دواړو نه خو جنس یو دی او نه د دوی قدر یو دی نو که یو سړی د روپو په ورکولو سره غله رانیول غواړي نو په دغه صورت کي کمي او زیاتوب هم جائز دی او که غواړي د یوې دوه د یوې په بدله کي سیر غله واخلي او که د یوې روپۍ په بدله کي دوه سیره غله واخیستل سي همدارنګه په دغه صورت کي پور هم جائز دی چي لاس په لاس سودا وکړل سي او که د پور په صورت کي وي ، اوس د دغه قاعدې خلاصه څلور قاعدې سولې :

۱. د متحد القدر او متحد الجنس شیانو په سودا کي برابري او لاس په لاس کېدل واجب دي .
۲. د متحد القدر او غیر متحد الجنس شیانو په سودا کي نه برابري واجب ده او نه لاس په لاس کېدل واجب دي .
۳. د متحد الجنس او غیر متحد القدر شیانو په سودا کي لاس په لاس کېدل واجب دي مګر برابري ضروري نه ده .
۴. د متحد القدر او غیر متحد الجنس شیانو په سودا کي لاس په لاس کېدل ضروري دي مګر

برابري ضروري نه ده.
ددغه ټولو بنيادي خبرو په ذهن کي کښېښنولو څخه وروسته اوس د سود هغه دواړه اقسام يعني د نسيه او فضل احکامو ته راسئ چي د هغو يادونه په پيل کي سوې وه.
که چيري سودا کول د داسي دوو شيانو وي چي په هغو کي اتحاد د جنس هم وي او اتحاد د قدر هم يعني هغه دواړه متحد الجنس هم وي او متحد القدر هم نو د امام ابوحنيفة رحمه الله په نزد په دغه سودا کي رباء نسيه هم حرامه ده او ربا فضل هم او دا خبره مخکي ښوول سوې ده چي د جنس څخه مراد د هغه شي حقيقت او د قدر څخه مراد د هغه شي مکيل يا موزون کېدل دي لکه څرنګه چي په سودا کي او په تجارتي معاملاتو کي شرعي معيار د کيل يا وزن دی، دلته دا خبره هم په ذهن کي راوستل پکار دي چي شارع کوم شي ته مکيل ويلي دي هغه به موزون نه وي که څه هم په عامه اصطلاح او رواج کي هغه موزون وي همدارنګه کوم شي ته چي يې موزون ويلي دي هغه به مکيل نه وي که څه هم په عامه اصطلاح او رواج کي هغه مکيل وي، مثلا غنم شارع په هغه شيانو کي شمېرلي دي چي د هغو پلورل او رانيول په پيمانه سره کېږي ځکه د غنمو په غنمو سره سودا د وزن په ذريعه وي ځکه چي د غنمو په غنمو سره سودا کول د وزن په ذريعه جائز نه دي همدارنګه سپينو زرو او سرو زرو ته شارع موزون ويلي دي ځکه نو د سپينو زرو په سپينو زرو او د سرو زرو په سروزرو سره سودا کول د کيل په ذريعه جائز نه دي، ددغه حکم وجه داده چي په يو معامله کي د شارع واضح حکم د عرف او رواج څخه ډېر قوي او غوره دی مګر د کومو شيانو په باره کي چي شارع نه مکيل ويلي دي او نه موزون نو د هغه شيانو په سودا کي د عام رواج اعتبار دی مګر دا خبره په ذهن کي ساتل پکار دي چي په حنفيه حضراتو کي امام ابويوسف رحمه الله په مطلقه توګه باندي د رواج اعتبار کړی دی د هغه په نزد ددغه شيانو سودا د وزن په ذريعه جائز ده کوم ته چي شريعت مکيل ويلي دي په شرط ددې چي په عام رواج کي د وزن په ذريعه د هغه سودا کېږي، کمال رحمه الله د امام ابويوسف رحمه الله قول ته ترجيح ورکړې ده او له همدې کبله هغه نقود مسکوکه (يعني د سپينو او سرو زرو سکه) مثلا اشرفۍ او داسي نورو په ذريعه د پور په توګه سودا کول يا د اوړو د وزن په ذريعه رانيول او پلورل جائز ګرځولي دي، او په کافي نامي کتاب کي هم دا ليکلي دي چي د حنفيه په نزد په دې باره کي د امام ابويوسف رحمه الله پر قول فتوا ده، ددې مطلب دادی که څه هم شارع غنمو ته مکيل ويلي دي مګر د هغه سودا د وزن په ذريعه بېله شکه جائز ده ځکه چي نن سبا په عامه توګه سره د هغه سودا د وزن په ذريعه کېږي، په هر حال اتحاد جنس او اتحاد قدر والا شيانو د سودا په باره کي معلومه

سوه چي په دې كي رباء نسيه هم حرامه ده او رباء فضل هم، همدرانګه كه چيري سودا د داسي دوو شيانو وي چي په هغه كي د جنس او قدر اتحاد نه وي مثلا هغه متحد الجنس خو وي مګر متحد القدر نه وي كه چيري متحد الجنس نه وي نو د هغه په باره كي دا حكم دى چي د داسي شيانو په سودا كي رباء نسيه حرامه ده مګر رباء فضله حرامه نه ده نو كه چيري د غنمو په غنمو سره يا د نخودو په نخودو سره يا د چونې په چونې سره يا د سرو زرو په سرو زرو سره يا د اوسپني په اوسپني سره سودا وكړل سي نو په دغه صورت كي فضل (يعني كموالى او زياتوب كول او لاس په لاس اخستل او وركول) حرام دي او نسيه هم حرام دي ځكه چي دلته اتحاد قدر هم موجود دى او اتحاد جنس هم او كه چيري د غنمو په نخود سره او د سرو زرو په سپينو زرو يا د اوسپني په مسو سره سودا وكړل سي نو په دغه صورت كي فضل حلال دى مګر نسيه حرام دى ځكه چي دلته يوازي اتحاد د قدر موجود دى په دې توګه چي د غنمو او نخودو سودا هم په كيل يا وزن سره كيږي او د اوسپني او مسو سودا هم په وزن سره كيږي او د سپينو زرو سودا هم په وزن سره كيږي مګر دلته اتحاد د جنس موجود نه دى ، كه چيري د يوه ټوكر يوه ټوټه د هغه ټوكر د بلي ټوټې سره يا د آس په آس سره سودا وكړل سي نو په دغه صورت كي به فضل حلال وي او نسيه به حرامه وي ځكه چي دلته اتحاد د جنس موجود دى مګر اتحاد د قدر نه سته په دې توګه چي ټوكر نه مكيل دى او نه موزون او نه آس مكيل او موزون دى ، حال دا چي شرعي معيار مكيل يا موزون دى ګز وغيره شرعي معيار نه دى .

كه چيري سودا كول د داسي دوو شيانو وي چي په هغو كي نه اتحاد دقدر وي او نه اتحاد د جنس نو په دې باره كي حكم دادى چي د داسي شيانو په سودا كي فضل او نسيه دواړه حلال دي مثلا كه چيري د غنمو د سپينو زرو يا اوسپني سره سودا وكړل سي نو په دغه صورت كي فضل او نسيه دواړه جائز دي ځكه چي دلته نه اتحاد جنس سته او نه اتحاد قدر، په دې توګه چي غنم مكيل دي او سپين زر يا اوسپنه موزون دي .

همدارنګه د اوسپني د سرو زرو سره يا د سرو زرو د اوسپني سره سودا كولو كي هم فضل او نسيه دواړه جائز دي ځكه چي دلته هم نه اتحاد د جنس سته او نه اتحاد د قدر په دې توګه چي د سرو زرو د تللو ډبره بېله وي او د اوسپني د تللو ډبره بېله وي ، د غنمو په چونې سره د سودا كولو هم دغه حكم دى ځكه چي په هغه كي هم دا صورت دى چي د غنمو د سودا كولو پيمانه بېله وي او د چونې د تللو پيمانه بېله وي . (مګر دا د هغه سيمو صورت دى چيري چي د غنمو او چونې رانيول او پلورل په وزن سره نه بلكه په پيمانه سره كيږي) .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

پر سود اخیستونکي او ورکونکي لعنت

﴿۲۶۸۴﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آكِلَ الرِّبَا وَمُؤْكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدَيْهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ پر سود خوړونکي باندي او پر سود اخیستونکي باندي د سود پر ورکونکي باندي د سود کاغذ لیکونکي باندي لعنت ویلي دي او فرمایلي یې دي چي هغوی ټول په (گناه) کي برابر دي. مسلم.

تخریج: مسلم في الصحيح ۳\۱۲۱۹، رقم: ۱۰۶\۱۵۹۸.

تشریح: د سود د کاروبار پر منشي او د هغه پر شاهدانو باندي ځکه لعنت ویل سوی دی چي دوی په یو غیر شرعي کار کي مرسته کونکي دي، ددې څخه دا خبره واضحه سوه چي د سود منشي توب کول او د هغه شاهد جوړېدل حرام کار دی.

د سود صورت

﴿۲۶۸۵﴾: وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عباده بن صامت رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ وَالتَّمْرُ

د سرو زرو په بدله کي سره زر او د سپینو زرو په بدله کي سپین زر او د غنمو په بدله کي غنم او د اوربشو په بدله کي اوربشي، د خرماؤ په بدله کي

بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلٍ سَوَاءً بِسَوَاءٍ يَدًا بِيَدٍ فَإِذَا اخْتَلَفَتْ هَذِهِ الْأَصْنَافُ فَبِيعُوا كَيْفَ شِئْتُمْ إِذَا كَانَ يَدًا بِيَدٍ. رواه مسلم.

خرما د مالگي په بدله کي مالگه برابر برابر لاس په لاس خرڅ کړئ او کله چي دا جنسونه مختلف وي نو څرنگه چي غواړي خرڅ یې کړئ خو په دې شرط چي معامله لاس په لاس وي. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح ۳\۱۲۱۱، رقم: ۸۱\۱۵۸۷.

تشريح: دا هغه حديث دى چي د رباء مفهوم ته په وسعت كولو سره د رانيولو او پلورلو ځيني معاملې يې سود ګرځولي دي، ددغه حديث شريف مطلب دادى چي دلته كوم شپږ شيان ذكر سوي دي كه چيري ددغه شيانو تبادله يا ددغه شيانو يو تر بله رانيول او پلورل وكړل سي نو دا ضروري ده چي برابر برابر به هم وي او لاس په لاس به هم وي، د برابر مفهوم دادى كه يو څوك يو چا ته خپل غنم د تبادلې په توګه وركړي نو د هغه څخه دي دومره غنم اخلي څومره چي يې خپله وركړي دي، دلاس په لاس مطلب دادى چي په كوم مجلس كي معامله وسي په هغه مجلس كي دي دواړي ډلي خپل خپل حق د يو بل څخه د بېلېدو مخكي په خپل قبضه كي واخلي. دا نه ده پكار چي يو سړي نقد وركړي او دوهم دا وعده وكړي چي زه به يې وروسته دركړم او كه چيري ددغه حكم پر خلاف وي چي يا خو راكړه وركړه برابر نه وي يا لاس په لاس نه وي نو په دغه صورت كي هغه معامله په سود كي داخله سي، اوس سوال دا پيدا كيږي چي په حديث كي د كومو شپږو شيانو ذكر سوى دى ايا د سود حكم ددغه شپږو شيانو سره مخصوص دى او كه دغه شيان د مثال په توګه بيان سوي دي او نور هم داشي شيان په دغه حكم كي داخل دي كه چيري نور شيان هم په دغه حكم كي داخل وي نو د هغو قاعده څه ده؟

د مجتهدينو امامانو فيصله داده چي په حديث كي د كومو شپږو شيانو ذكر سوى دى هغه يوازي د مثال په توګه دي او هغوى په خپل اجتهاد سره ځيني نور شيان مثلاً اوسپنه، چونه او داسي نور جنسونه هم پر دغه شپږو شيانو باندي قياس كړي دي او په دې اړه د يوې قاعدې جوړولو لپاره هر يوه په خپل اجتهاد سره په دغه شپږو شيانو كي د سود علت بېل بېل متعين كړى دى چي تفصيل يې دادى:

د امام مالك رحمة الله عليه په نزد په دغه شپږو شيانو كي د سره زرو او سپين زرو د سود علت ثمنيت دى (يعني د يو شي د قيمت كېدو صلاحيت دى) او په پاته څلورو شيانو كي د سود علت قوت مذخر (يعني محفوظ كېدونكې غذا ده)، په دغه اعتبار سره ددغه شپږو شيانو څخه پرته هم په كومو شيانو كي چي ثمنيت وي يا كوم شيان چي قوت مذخر وي په هغو ټولو كي سود حرام دى. نو د امام مالك رحمة الله عليه په مذهب كي په شنګياوو، ميوو او د خوراك په داسي شيانو كي چي تر ډېره وخته پوري ذخيره كيدلاى نه سي دا هغه شيان دي چي د هغوى په تبادله او رانيولو پلورلو كي سود يعني په كمي او زياتوب سره اخيستل او وركول جائز دي.

د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد په سرو زرو او سپينو زرو كي د سود علت ثمنيت دى مګر په پاته څلورو شيانو كي د سود علت محض قوت (يعني غذائيت) دى نو دده په مذهب كي په

شنګیاوو، میوو او داسي نورو شیانو کي د سود حکم جاري دی چي د دغه شیانو په تبادله کي برابر په برابر اخیستل او ورکول خو جائز دي مګر په کمي او زیاتوب سره پلورل او رانیول جائز نه دي، همدارنګه د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد اوسپنه، مس، چونا او داسي نور شیان هغه شیان دي چي د هغو په تبادله کي د سود حکم نه جاري کیږي مثلا د یوې پیمانۍ چونې په بدله کي دوې پیمانې چونه اخیستل صحیح دي همدارنګه د یوه سېر اوسپني په بدله کي د یوه سېر اوسپني اخیستل یا د یوه سېر مسو په بدله کي دوه سېره مس اخیستل جائز دي.

د امام ابو حنیفة رحمة الله عليه په نزد په اصولي توګه سره د ربا علت قدر مع الجنس دی له همدې کبله په حنفي مذهب کي په سرو زرو او سپینو زرو کي د سود علت وزن دی ځکه چي نو د هر هغه شي په تبادله کي د سود حکم جاري دی کوم چي موزون وي یعني د وزن په ذریعه رانیول او پلورل کیږي لکه اوسپنه، مس او داسي نور، او په پاته څلورو شیانو کي د سود علت مکیل دی ځکه نو د هر هغه شي په تبادله کي د سود حکم جاري دی کوم چي مکیل (یعني د پیمانې په ذریعه اندازه کیږي) وي لکه چونه او داسي نور، دا خبره مخکي ښوول سوې ده چي شریعت د کوم شي د مکیل یا موزون کېدو حکم په صراحت سره بیان کړی دی په هغه کي تبدیلي جائز نه ده مثلا سپین زر او سره زر شریعت په هغه شیانو کي شمېرلي دي کوم چي د وزن په ذریعه رانیول کیږي او پلورل کیږي ځکه نو دغه دواړه د موزون په حکم کي دي که څه هم عام رواج ددې پر خلاف وي، همدرانګه غنم، اوربشي، خرما، مالګه او داسي نور شیان شریعت په هغه شیانو کي شمېرلي دي کوم چي د پیمانې په ذریعه رانیول کیږي او پلورل کیږي ځکه نو دغه شیان د مکیل په حکم کي دي که څه هم عام رواج ددې پر خلاف وي، نو د سرو زرو او سپینو زرو په تبادله کي به د وزن او کیل اعتبار وي که چیري سره زر د سرو زرو په بدله کي یا د سپینو زرو په بدله کي واخستل سي نو د وزن برابر کېدل ضروري دي او په وزن کي کموالي او زیاتوب به قطعا جائز نه وي، همدرانګه د پاته څلورو شیانو په تبادله کي د کیل اعتبار دی که څه هم د عام رواج مطابق د دغه شیانو تبادله د کیل په اعتبار سره کیږي مګر په شرعي توګه دغه شیانو د مکیل په حکم کي دي ځکه که یو سړی یو چا ته د یو من غنمو په بدله کي یو من غنم ورکړي نو دا تبادله جائز نه ده تر څو چي د دواړو له خوا د غنمو پیمانې برابري نه وي (دا خبره هم مخکي ښوول سوې ده چي په حنفیه حضراتو کي د امام ابو یوسف رحمة الله عليه په نزد مطلقا د هر شي په مکیل یا موزون کېدو کي د عام رواج اعتبار دی) او د حنفیه په نزد پر دې عمل دی، د اوربشو، خرما او مالګي هم دغه حکم دی، هو د کومو شیانو موزون یا مکیل کېدل چي شریعت په

وضاحت سره نه وي بيان كړي د هغو په باره كي د عام رواج اعتبار دى كه هغه شيان د عام رواج سره سم د وزن په ذريعه پلورل كيږي او رانيول كيږي نو د تبادلې پر وخت د وزن برابر كېدل ضروري دي او كه چيري په وزن كي كموالي يا زياتوب وسي نو دا به د سود په حكم كي وي.

﴿۲۶۸۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوسعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ وَالشَّعِيْرُ بِالشَّعِيْرِ وَالتَّمْرُ

سره زر د سرو زرو په بدله كي خرڅوئ د سپينو زرو په بدله كي سپين زر او د غنمو په بدله كي غنم او د اوربشو په بدله كي اوربشي د خرماؤ په بدله كي

بِالتَّمْرِ وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ مِثْلًا بِمِثْلٍ يَدًا بِيَدٍ فَمَنْ زَادَ أَوِ اسْتَزَادَ فَقَدْ أَرْبَى الْآخِذُ وَالْمُعْطِي فِيهِ سَوَاءٌ. رواه مسلم.

خرما د مالگي په بدله كي مالگه برابر برابر لاس په لاس خرڅوئ ليكن چاچي زيات وركړ يا يې زيات واخيستل نو هغه سود واخيستى او سود اخيستونكى او سود وركونكى دواړه په گناه كي برابر دي. مسلم.

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\ ۱۲۱۱، رقم: ۸۲\ ۱۵۸۴.

د سرو او سپينو زرو حكم

﴿۲۶۸۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَبِيعُوا الذَّهَبَ

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د سرو زرو په بدله

بِالذَّهَبِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ وَلَا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ وَلَا تَبِيعُوا الْوَرِقَ

كي سره زر مه خرڅوئ خو بالكل برابر او څيني پر څينو مه زياتوئ او مه د سپينو زرو په بدله كي

بِالْوَرِقِ إِلَّا مِثْلًا بِمِثْلٍ وَلَا تُشِفُّوا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ وَلَا تَبِيعُوا مِنْهَا غَائِبًا

سپين زر مگر برابر او څيني پر څينو مه زياتوئ او مه يې داسي خرڅوئ چي يو موجود وي او

بِنَاجِزٍ . متفق علیه و في روایة لا تبیعوا الذهب بالذهب ولا الورق بالورق الا وزنا بوزن .

بل نه وي . (بخاري او مسلم) او په یوه روایت کي دا الفاظ دي چي سره زر د سرو زرو په بدله کي او سپین زر د سپینو زرو په بدله کي مه خرڅوئ بلکه دواړه برابر وي .

تخریج: البخاري في الصحیح : ۴\۳۷۹، رقم: ۲۱۷۷، ومسلم ۳\۱۲۰۸، رقم: ۷۵- ۱۵۸۴.

د لغاتو حل: لاتبیعوا : ای لاتفضلوا (یعني زیاتوب مه کوئ).

تشریح: دغه حدیث شریف ددې خبري دلیل دی چي کله چیري یو څوک د سرو زرو زیورات په سرو زرو سره یا د سپینو زرو زیورات په سپینو زرو تبادله کړي نو په دغه صورت کي هم د دواړو په وزن کي برابر کېدل ضروري دي .

د هم جنسو شیانو تبادله

﴿۲۶۸۸﴾: وَعَنْ مَعْمَرِ بْنِ عَبْدِاللّٰهِ قَالَ كُنْتُ اَسْمَعُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ الطَّعَامُ بِالطَّعَامِ مِثْلًا بِمِثْلٍ . رواه مسلم .

د حضرت معمر بن عبد الله رضی الله عنه څخه روایت دئ چي ما د رسول الله ﷺ څخه اوریدلي دي چي فرمایل یې خوراک په خوراک مثل په مثل دئ .مسلم

تخریج: مسلم في الصحیح ۳\۱۲۱۴، رقم: ۹۳- ۱۵۹۲.

د هم قدره شیانو تبادله

﴿۲۶۸۹﴾: وَعَنْ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ

د حضرت عمر رضی الله عنه څخه روایت دی، چي رسول الله ﷺ و فرمایل : سره زر د سرو زرو په بدله کي

رِبًا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ وَالْوَرِقُ بِالْوَرِقِ رِبًا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ رِبًا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ

سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي او سپین زر د سپینو زرو په بدله کي سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي او غنم د غنمو په بدله کي سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي او

وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ رِبًا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ رِبًا إِلَّا هَاءَ وَهَاءَ . متفق علیه

اوربشي د اوربشو په بدله کي سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي او خرما د خرماؤ په بدله کي سود دي که لاس په لاس خرڅ نه کړل سي .(بخاري او مسلم) .

تخریج : البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۱۴\۳۴۷، رقم: ۲۱۳۴، ومسلم ۳\۱۲۰۹، رقم: ۷۹- ۱۵۸۶.

تشریح په هم جنسو شیانو کي د یو بل سره د تبادلې د معاملې درې صورتونه دي ۱: یا خو دواړه شیان موزون وي یا مکیل وي، ۲: دواړه شیان نقد وي یا دواړه په پور وي، ۳: یوې خوا ته نقد وي او بلې خوا ته د یو څو ورځو لپاره یا د زیاتو ورځو لپاره پور وي .

په دغه درو صورتو کي د اول صورت مطابق رانیول او پلورل جائز دي په شرط د دې چي دواړو خواوو ته مقدار برابر په برابر وي که چیري هغه دواړو شیان موزون وي نو په وزن کي به برابر وي او که مکیل وي نو په پیمانه کي به برابر وي، او دا چي دواړو خواوو ته نقد شیان وي، د دوهم او دریم صورت مطابق یعني دواړو خواوو ته پور یا یوې خوا ته د پور کېدو په صورت کي د تبادلې معامله جائز نه ده که څه هم د مقدار په اعتبار دواړه هم جنس شیان برابر وي .

د ښه او خرابو شیانو تبادله

﴿۲۶۹۰﴾ : وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ وَّ اَبِيْ هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعید رضی الله عنه او حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ یو سړی د

اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى خَيْبَرَ فَجَاءَهُ بِتَمْرٍ جَنِيبٍ فَقَالَ أَكُلُّ تَمْرِ خَيْبَرَ هٰكَذَا

خیبر عامل مقرر کړ هغه د نبي کریم ﷺ په خدمت کي د ښو خرماؤ سره حاضر سو نبي کریم ﷺ ور څخه پوښتنه وکړه چي ایا د خیبر ټولي خرماوي داسي دي ؟

قَالَ لَا وَاللّٰهِ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ إِنَّا لَنَأْخُذُ الصَّاعَ مِنْ هٰذَا بِالصَّاعَيْنِ وَالصَّاعَيْنِ

هغه وویل : نه، اې رسول الله ﷺ ! په خدای تعالي دي مي قسم وي یو صاع دا خرماوي په دوو صاعو خرماؤ سره اخلو او دوه صاع خرماوي

بِالثَّلَاثِ فَقَالَ لَا تَفْعَلْ بِعِ الْجَمْعَ بِالدَّرَاهِمِ ثُمَّ ابْتَعْ بِالدَّرَاهِمِ جَنِيبًا وَ

په درو صاعو خرماؤ په بدل کي اخلو نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل : داسي مه کوه هر ډول خرماوي په جمعه سره خرڅي کړه په دراهمو او بیا یې رانیسه په دراهمو ښه خرماوي

قَالَ فِي الْمِيْزَانِ مِثْلَ ذَالِكَ . متفق عليه

او ويلي دي ده ﷺ په ميزان (تول) كي په مثل دد ې . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۹۹، رقم: ۲۲۰۱، ومسلم ۳\۱۲۱۵، رقم: ۹۵- ۱۵۹۲.

د لغاتو حل: جنيب: نوع جيد من انواع التمر (يو ډول ښه خرما).

تشريح د حديث شريف د آخري جملې مطلب دادی چي څرنګه د خرما او د هغه شيانو په باره کي چي په کيل يعني پيمانې سره رانيول کيږي او پلورل کيږي دا حکم بيان سوی دی همدارنګه د هغه شيانو په باره کي هم چي د وزن په ذريعه رانيول کيږي او پلورل کيږي لکه د سپينو زرو او سروزرو هم دغه حکم دی ، که په دغه شيانو کي د داسي دوو هم جنسو شيانو تبادله وسي چي په هغو کي يو ښه وي او بل خراب نو په دغه صورت کي هم دا جائز نه دي چي ښه شی کم ورکړل سي او د هغه په بدله کي خراب شی زيات ورکړل سي بلکه په دغه صورت کي دا طريقه اختيارول پکار دي چي مخکي دي خراب شی د درهم يا روپو په عوض کي خرڅ کړي بيا دي په هغه روپو سره ښه شی رانيسي .

۳: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ جَاءَ بِلَالٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمْرٍ

حضرت سعيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي بلال رضي الله عنه د ښو ډولو خرماؤ سره د نبي کريم ﷺ په

بَرْنِيٍّ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ أَيْنَ هٰذَا قَالَ بِلَالٌ كَانَ عِنْدَنَا

خدمت کي حاضر سو نبي کريم ﷺ ورڅخه پوښتنه وکړه چي دا دي د کوم ځاي څخه راوړې ؟
حضرت بلال رضي الله عنه ورته وويل : زما سره کمزوري خرماوي وې نو

تَمْرٌ رَدِيٌّ فَبِعْتُ مِنْهُ صَاعَيْنِ بِصَاعٍ فَقَالَ أَوَّهْ عَيْنُ الرِّبَا عَيْنُ الرِّبَا لَا تَفْعَلْ

ما دهغو څخه دوه صاعه ورکړه او يو صاع دا خرماوي مي ځيني واخيستلې رسول الله ﷺ ورته فرمايل : آه دا خو سود دی داسي مه کوه

وَلٰكِنْ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْتَرِيَ فَبِعْ التَّمْرَ بِبَيْعٍ آخَرَ ثُمَّ اشْتَرِهِ . متفق عليه

که تا ته ضرورت وي نو اول خپلي خرماوي خرڅي کړه او بيا وروسته د هغو په قيمت سره نوري خرماوي واخله . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۴\۴۹۰، رقم: ۲۳۱۲، ومسلم ۳\۱۲۱۵، رقم: ۹۶- ۱۵۹۴.

د لغاتو حل: اَوه: كلمة تحسر وندامة. (د پښيماني او افسوس لفظ).

د يوه غلام په بدله كي دوه غلامه

﴿۲۶۹۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ جَاءَ عَبْدٌ فَبَايَعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو غلام د نبي كريم ﷺ پر هجرت كولو باندي بيعت وكړ

الْهِجْرَةِ وَلَمْ يَشْعُرْ أَنَّهُ عَبْدٌ فَجَاءَ سَيِّدُهُ يُرِيدُهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ

نبي كريم ﷺ ته معلومه نه سوه چي هغه غلام دی د هغه مالك د هغه په تلاش راغلي رسول الله ﷺ وهغه ته وفرمايل:

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعْنِيهِ فَاشْتَرَاهُ بِعَبْدَيْنِ أَسْوَدَيْنِ و لَمْ يُبَايِعْ أَحَدًا بَعْدُ حَتَّى يَسْأَلَهُ أَعَبْدٌ هُوَ أَوْ حُرٌّ . رواه مسلم .

دی پر ما خرڅ كړه نو نبي كريم ﷺ دوه تور رنګي غلامانو په وركولو سره هغه رانيوي . او بيا يې وروسته د هيڅ يوه سره بيعت نه كوی تر څو پوري چي پوښتنه به يې وكړه چي هغه ازاد دي او كه غلام. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\۱۲۲۵، رقم: ۱۲۳- ۱۶۰۲.

تشريح: د دغه حديث شريف څخه معلومه سوه چي يو غلام د دوو غلامانو په بدله كي رانيول او پلورل جائز دي او همدارنګه دغه حديث دديې خبري دليل دی چي كوم شيان په سود كي داخل نه دي د هغو تبادله په داسي ډول كول چي يوې خوا ته كم وي او بلي خوا ته زيات وي جائز دي ، په شرح السنه كي ليكلي دي چي علماؤ پر دغه بنياد باندي دا مسئله بيان كړې ده چي يو حيوان د دوو حيوانانو په بدله كي لاس په لاس رانيول او پلورل جائز دي كه څه هم د دواړو خواوو څخه د يوه جنس حيوان وي يا د مختلفو جنسو، البته په دې باره كي د علماؤ اختلافي قولونه دي چي ايا حيوان د حيوان په بدله كي په پور وركول جائز دی كه يا ، په صحابه كرامو كي يو ډله د عدم جواز قائل وه او حضرت ابن ابی رباح رضي الله عنه هم ددې قائل وو ، او د امام ابو حنيفة رحمه الله هم دا مذهب دی د هغوی دليل دادی چي د رسول الله ﷺ څخه نقل سوي دي چي

رسول الله ﷺ حیوان د حیوان په بدله کي په پور رانیولو او پلورلو څخه منع فرمایلې ده ، مګر ځیني صحابه کرام ددې د جواز قائل وه او د امام شافعي رحمة الله عليه په مذهب کي هم دا جائز دي .

د هم جنسو شیانو په تفاوت سره راکړه او ورکړه جائز نه ده

﴿۲۶۹۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الصُّبْرَةِ مِنَ التَّمْرِ لَا يُعْلَمُ مَكِيلَتُهَا بِالْكَيْلِ الْمُسَمَّى مِنَ التَّمْرِ . رواه مسلم .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ منع کړې ده له خرڅولو د ډیري (چي غټه کوټه خرماوي یو ځای پرتې وي) د خرماوو چي معلومه نه وي اندازه د هغه په پیمانه معین سره له خرماؤ څخه . مسلم.

تخریج: مسلم في الصحيح ۳\۱۱۶۲، رقم: ۴۲- ۱۵۳۰.

تشریح: رسول الله ﷺ د رانیولو او پلورلو ددغه صورت څخه منع فرمایلې ده چي یوې خوا ته د خرماوو د غیر معین اندازې کوټه وي او بلي خوا ته د خرماوو د معین مقدار مثلا لس یا شل پیمانې کوټه وي ځکه چي په دغه صورت کي د هغه خرماوو مقدار غیر معلوم دي کیدای سي چي دغه کوټه د هغه بلي کوټي د مقدار څخه کم سي یا زیات سي، ځکه نو په دغه دواړو صورتو کي د سود شکل پیدا سو ، مګر دا باید په خیال کي وي چي د رانیولو او پلورلو دغه صورت په خپلو کي د تبادله کېدونکو داسي دوو شیانو په مینځ کي منع دی چي د یوه جنس څخه نه وي لکه څرنګه چي مخکي د خرماوو مثال ورکړل سوی دی ، هو د مختلف الجنس شیانو په رانیولو او پلورلو کي دغه صورت منع نه دی ځکه چي د مختلف الجنس شیانو په تبادله کي کمي او زیاتوب هم جائز دی .

د سروزرو مسئله

﴿۲۶۹۴﴾: وَعَنْ فَضَالَةَ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ اشْتَرَيْتُ يَوْمَ خَيْبَرَ قِلَادَةً بِاثْنَيْ عَشَرَ

د حضرت فضاله بن ابي عبید رضي الله عنه څخه روایت دی چي ما د خیبر د جګړې په کال کي یو امیل په دوولس دیناره رانیوي

دِينَارًا فِيهَا ذَهَبٌ وَخَرَزٌ فَفَصَّلْتُهَا فَوَجَدْتُ فِيهَا أَكْثَرَ مِنِ اثْنَيْ عَشَرَ دِينَارًا

چي په هغه کي سره زر هم وه او غمي هم وروسته مي د امیل څخه دواړه شیان جلا کړه نو سره زر

د دوولسو دينارو څخه زيات سوه

فَذَكَرْتُ ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ لَا تُبَاعُ حَتّٰى تُفَصَّلَ . رواه مسلم .

ما د هغه ذكر رسول الله ﷺ ته وكړ نو نبي كريم ﷺ راته وفرمايل : تر څو پوري چي سره زر او غمي جلا جلا نسي داسي اميل پلورلاي نسي . مسلم

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\۱۲۱۳، رقم: ۹۰- ۱۵۹۱.

تشريح: ددغه حديث شريف څخه معلومه سوه كه چيري د سود په مال كي د داسي دوو هم جنسو شيانو سودا وكړل سي چي په هغو كي يو شی د غير جنس څخه وي نو دا جائز نه دي مثلا يو څوک په زرو پريولل سوي زيورات د زرو په عوض كي رانيسي يا و پلوري كه هغه د اشرفيو په صورت كي وي يا په بل شكل وي نو لازمه ده چي مخكي د هغه زيوراتو څخه غمی وغيره بېل كړي او بيا د هغه زيوراتو خالص زر په برابر وزن واخستل سي دغه حكم د سپينو زرو په باره كي هم دی كه چيري د سپينو زرو يو داسي زيور وغيره وي چي په هغه كي يو بل جنس هم گډ وي نو د سپينو زرو په بدله كي كه هغه د روپو په صورت كي وي يا په بل شكل وي نود رانيولو او پلورلو په صورت كي ضروري ده چي د هغه زيوراتو څخه د سپينو زرو په بېلولو سره د بلي خوا د سپينو زرو سره وزن برابر كړل سي ، دا حكم ځكه دی چي هم جنس شيان په كموالي او زياتوب سره د رانيولو او پلورلو په وجه د سود صورت پيدا نه سي مگر كه چيري په سرو زرو باندي پريولل سوي زيورات وغيره د سپينو زرو په بدله كي رانيول سي يا وپلورل سي كه هغه سپين زر د روپو په صورت كي او كه په بل شكل كي وي يا دد ې برعكس وي چي په سپينو زر سره پريولل سوي زيورات د سرو زرو په بدله كي رانيول سي يا وپلورل سي كه هغه سره زر د اشرفی په صورت كي وي او كه د بل شي په صورت كي نو په دغه صورت كي د هغه زيوراتو څخه غمی وغيره ايستل ضروري نه دي ځكه چي د مختلف جنس شيانو په سودا كولو كي كمي او زياتوب جائز دی او په د ې كي په كمي او زياتوب سره د سود صورت نه پيدا كيږي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د سود په اړه د رسول الله ﷺ پيشگوئي

﴿۲۶۹۵﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ عن رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَيَأْتِيَنَّ

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : را به سي یوه زمانه

عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى أَحَدٌ إِلَّا آكِلُ الرِّبَا فَإِنْ لَمْ يَأْكُلْهُ أَصَابَهُ مِنْ بُخَارِهِ وَ

پر خلکو باندي چي پرته له سود خوړو څخه به بل څوک پاته نسي که یو څوک پاته سي نو هغه ته به یې اثر رسیږي

يُرْوٰى مِنْ غُبَارِهِ. رواه احمد و ابوداؤد والنسائي و ابن ماجة.

او په یوه بل روایت کي دي چي هغه ته به د سود گرځ رسیږي. (احمد ابو داوُد نسائي ابن ماجه)

تخریج: احمد في المسند ۲\ ۴۹۴، وابوداود في السنن ۳\ ۶۲۷، رقم: ۳۳۳۱، والنسائي ۷\ ۲۴۳، رقم: ۴۴۵۵، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۶۵، رقم: ۲۲۷۸.

تشریح: د بخار یا غبار څخه مراد د سود اثر دی مطلب دادی چي د سود د عام کېدو په زمانه کي که یو سړی په ښکاره د سود د سودا څخه ځان وساتي نو بیا به هم هغه په یو صورت کي د سود تر اثر لاندي وي مثلا هغه به د یو سود خوړونکي مزدوري یا منشي وي یا به د یو سودي کاروبار شاهد وي یا به د سودي کاروبار په مینځ کي رابطه پیدا کونکی وي یا د هغه خپل نور ذاتي او تجارتي معاملات به د سود خوړونکي سره وي.

همدارنگه دغه سړی هم بالواسطه د سود په مال سره خپل مال چټلوي یا دا چي د سود د دائرې په پراخېدو سره د تجارت او معیشت پر هر کونج باندي حاوي وي نو بیا د سود مال به هر سړي ته په یو صورت کي خامخا رسیږي، د مثال په توگه په نن زمانه کي تاسو یو پرهیزگار سړی وینئ چي دومره دیندار او پرهیزگار وي چي د هغه د اعتقادي او عملي ژوند هیڅ یو اړخ داسي نه دی چي د ذرې په اندازه کوږوالی هم معلوم نه سي او د دغه سړي پاکي او پرهیزگاري یو مثالي حیثیت لري مگر کله چي دغه سړی د خپلو بچیانو لپاره یو شی رانیسي نو ایا هغه سړی په خپله هم دا تصور کوي چي زه دغه شی په خپلو بچیانو باندي خورم یا یې خپله خورم دا معلومه نه ده چي دغه شی د څومره سودي ذرائعو او څومره سودي کاروبار د مرحلو څخه په تېرېدو سره زما لاس ته رارسیدلی دی ، د حدیث مفهوم دادی چي په راتلونکې زمانه کي به د سود لعنت دومره پراخ سي چي هر سړی په شعوري او غیر شعوري توگه سره په دې کي اخته وي څوک چي به بلاواسطه سود خوري او څوک به بالواسطه د دې کونکی وي او څوک به بالکل په غیر شعوري توگه سره د دې تر اثر لاندي وي.

د مختلف الجنس شیانو لاس په لاس راکړه ورکړه

﴿۲۶۹۶﴾: وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

د حضرت عباده بن صامت رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

لاَ تَبِيْعُوا الذَّهَبَ بِالذَّهَبِ وَلاَ الْوَرِقَ بِالْوَرِقِ وَلاَ الْبُرَّ بِالْبُرِّ وَلاَ الشَّعِيْرَ

سره زر د سرو زرو په بدله کې مه خرڅوئ نه سپین زر د سپینو زرو په بدله کې نه غنم د غنمو په بدله کې نه اوربشې

بِالشَّعِيْرِ وَلاَ التَّمَرَ بِالتَّمَرِ وَلاَ الْمِلْحَ بِالْمِلْحِ إِلاَّ سَوَاء بِسَوَاءٍ عَيْنًا بِعَيْنٍ يَدًا

د اوربشو په بدله کې نه خرماوې د خرماؤ په بدله کې او نه مالګه د مالګې په بدله کې مګر بالکل برابر پر برابر به یې خرڅوئ د نغدو په بدله کې نغد او لاس

بِيَدٍ وَلٰكِنْ بِيْعُوْا الذَّهَبَ بِالْوَرِقِ وَالْوَرِقَ بِالذَّهَبِ وَالْبُرَّ بِالشَّعِيْرِ وَالشَّعِيْرَ

په لاس یې خرڅوئ او سره زر د سپینو زرو په بدله کې او سپین زر د سرو زرو په بدله کې او غنم د اوربشو په بدله کې او اوربشې

بِالْبُرِّ وَالتَّمَرَ بِالْمِلْحِ وَالْمِلْحَ بِالتَّمَرِ يَدًا بِيَدٍ كَيْفَ شِئْتُمْ. رواه الشافعي

د غنمو په بدله کې او خرما د مالګې په بدله کې او مالګه د خرما په بدله کې لاس په لاس خرڅوئ څنګه چې تاسو غواړې خرڅوې یې. (شافعي)

تخريج: الشافعي في ترتيب المسند ۲\۱۵۸، رقم: ۵۴۶.

تشريح: د حدیث شریف خلاصه داده که چیرې د داسې دوو شیانو سودا وکړل سي (لکه غنم د غنمو په بدله کې) نو په دغه صورت کې برابر کېدل او لاس په لاس کېدل ضروري دي او که چیرې د داسې دوو شیانو سودا وکړل سي چې هم جنس نه وي بلکه بېل بېل جنسونه وي (لکه غنم د اوربشو په بدله کې) نو په دغه صورت کې یوازې لاس په لاس کېدل ضروري دي او برابر کېدل ضروري نه دي.

د وچو او تازه میوو مسئله

﴿۲۶۹۷﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ اَبِيْ وَقَاصٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت سعد بن وقاص رضي الله عنه څخه روايت دى چي ما واورېدل چي د رسول الله ﷺ څخه

وَسَلَّمَ سُئِلَ عَنْ شِرَى التَّمْرِ بِالرُّطَبِ فَقَالَ اَيَنْقُصُ الرُّطَبُ اِذَا يَبِسَ فَقَالَ

د وچو خرماؤ په بدله کي د تازه خرماؤ اخيستلو په اړه پوښتنه وسوه نو نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: ايا د وچو خرماؤ وزن د لندو خرماؤ په مقابل کي کمېږي؟ ورته وويل سوه.

نَعَمْ فَنَهَى عَنْ ذٰلِكَ. رواه مالك و الترمذي و ابوداؤد والنسائي وابن ماجة.

بلې هو! نو نبي کريم ﷺ دده د خرڅولو څخه منعه وکړه. (ترمذي مالک ابوداؤد نسائي ابن ماجه).

تخريج: مالک في الموطا ۲\ ۶۲۴، رقم: ۲۲، والترمذي في السنن ۳\ ۵۲۸، رقم: ۱۲۲۵، وابوداود في السنن ۳\ ۶۵۴، رقم: ۳۳۵۹، والنسائي في السنن ۷\ ۲۶۸، رقم: ۴۵۴۵، وابن ماجه ۲\ ۷۶۱، رقم: ۲۲۶۴.

تشريح: رسول الله ﷺ د وچو او تازه خرماوو د سودا څخه ځکه منع فرمايلې ده چي په دغه صورت کي د برابر کېدو شرط فوت کېږي چي د هغه په وجه د سود کاروبار کېږي، د امام مالک، امام شافعي، امام احمد او نورو اکثرو علماؤ څخه پرته په حنفيه کي امام ابويوسف او امام محمد هم پر دغه حديث عمل کړى دى، او امام ابوحنيفة رحمه الله د هم جنس وچو او تازه ميو سودا جائز ګرځولې ده په شرط ددې چي دواړو خواوو ته ميوه په مقدار يا وزن کي برابر وي، دغه حديث د نسيه پر صورت محمول کړى دى يعني د امام ابوحنيفة رحمه الله په نزد په حديث کي د ذکر سوي منع تعلق په هغه صورت کي دى کله چي يوې خوا ته نقد وي او بلي خوا ته د پور وعده وي نو د پورتني حديث څخه امام ابوحنيفة رحمه الله چي کوم مراد اختيار کړى دى ددې تائيد د يو بل روايت څخه هم کېږي چي رسول الله ﷺ د تازه خرماوو په بدله کي د وچو خرماوو سودا کول د پور په صورت کي منع کړى دى او په دغه مسئله کي چي حکم د وچو او تازه خرماوو دى دا حکم د نورو ميوو مثلا انګورو وغيره هم دى او د وچو او تازه غوښو معامله هم په دغه حکم کي داخله ده.

د غوښو او حيوانانو تبادله

﴿۲۶۹۸﴾: وَعَنْ سَعِيْدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ مُرْسَلاً اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ نَهٰى عَنْ بَيْعِ اللَّحْمِ بِالْحَيَوَانِ قَالَ سَعِيْدٌ كَانَ مِنْ مَيْسِرِ أَهْلِ الْجَاهِلِيَّةِ. رواه في شرح السنة

د حضرت سعید بن مسیب رضي الله عنه څخه مرسلا روایت دی چي رسول الله ﷺ غوښه د حیوان په بدله کي خرڅولو څخه منعه کړې ده د سعید بیان دي چي دا طریقه د جاهلیت د خمار څخه وه. شرح السنة

تخريج: شرح السنة ٨\٧٦، رقم: ٢٠٦٦.

تشريح: د جاهلیت په زمانه کي د خمار څخه مراد دادی چي څرنګه د خمار په صورت کي په غلطه طریقه سره د خلکو مال خوړل کیږي همدارنګه دلته هم دغه صورت پیدا کیږي که څه هم د طریقې په اعتبار دواړه صورتونه مختلف دي ځکه چي په هغه کي خمار کیږي او په دې کي معامله کیږي.

امام شافعي رحمة الله عليه فرمايي چي دغه حدیث شریف ددې خبري دلیل دی چي د څارویو په بدله کي د غوښي معامله حرامه ده که څه هم غوښه د هغه څاروي د جنس څخه وي یا د بل څاروي د جنس څخه وي او که څه هم هغه څاروی خوړل کیږي یا نه خوړل کیږي ، د امام ابو حنیفة رحمة الله عليه په نزد دا معامله جائز ده د هغه دلیل دادی چي په دغه معامله کي د یو موزون شي تبادله د یو غیر موزون شي سره کیږي چي په هغه کي دواړو خواوو ته د شیانو برابر کېدل ضروري نه دي او ظاهره ده چي د تبادلې او رانیولو او پلورلو دغه صورت جائز دی، مګر په دغه صورت کي سودا کول لاس په لاس کېدل ضروري دي ځکه په حدیث کي د ذکړ سوي منع تعلق په اصل کي د غوښو او د څارویو په مینځ کي سودا په هغه صورت کي ده کله چي سودا لاس په لاس نه وي بلکه یوې خوا ته نقد وي او بلي خوا ته پور وي.

د دوو حیوانانو تبادله

﴿۲۶۹۹﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهٰى عَنْ بَيْعِ الْحَيَوَانِ بِالْحَيَوَانِ نَسِيْئَةً. رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي وابن ماجة والدارمي

د حضرت سمره بن جندب رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د حیوان په بدله کي حیوان په وعده یعني قرض خرڅولو څخه منعه فرمایلې ده. (ترمذي ابو داؤد نسائي ابن ماجه دارمي)

تخریج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۳۸، رقم: ۱۲۳۷، وابوداود في السنن ۳\ ۶۵۲، رقم: ۳۳۵۶، والنسائي ۷\ ۲۹۲، رقم: ۴۶۲۰، وابن ماجه ۲\ ۷۶۳، رقم: ۲۲۷۰، والدارمي ۲\ ۳۳۱، رقم: ۲۵۶۴.

د غیر مثلي شي د پور اخیستلو مسئله

﴿۲۷۰۰﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن عمرو بن عاص ﷠ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ

أَمَرَهُ أَنْ يُجَهِّزَ جَيْشًا فَنَفِدَتِ الْإِبِلُ فَأَمَرَهُ أَنْ يَأْخُذَ قِلَاصِ الصَّدَقَةِ فَكَانَ

هغه ته د فوج سامان د ترتیبولو امر وکړ او کوم وخت چې د اوښانو کمي سوه نو یې وفرمایل: د صدقې د اوښانو په بدله کي قرض واخله

يَأْخُذُ الْبَعِيرَ بِالْبَعِيرَيْنِ إِلَى إِبِلِ الصَّدَقَةِ. رواه ابوداؤد

نو عبدالله به یو اوښ د دوو اوښانو په بدله کي د صدقې له اوښانو په وعده رانیول. (ابو داؤد)

تخریج: ابوداود في السنن ۲\ ۶۵۲، رقم: ۳۳۵۷.

د لغاتو حل: قلائص: جمع قلوص وهو الفتی من الابل (ځوان اوښ).

تشریح: د حدیث په مطلب باندي د پوهېدو څخه مخکي په یو بنیادي خبره باندي پوه سئ چي یوازي د هغه شي پور اخستل صحیح دي چي خپل مثل لري په دې معنی چي داسي شی پور ورکونکي ته بېرته ورکول کیدای سي لکه غله، هګی، غوښه، روپۍ او داسي نور دغه شیانو ته مثلي ویل کیږي او کوم شیان چي داسي وي چي د هغه شي پور وړي ته ورکول مشکل وي نو د هغه پور صحیح نه دی لکه میوه، څاروی او داسي نور شیان چي دې ته غیر مثلي وایي.

اوس حدیث شریف ته راسئ، حضرت عبدالله ﷠ ته د رسول الله ﷺ دغه حکم چي هغه دي په زکوة کي د اوښ په بدله کي اوښ واخلي، ددې مطلب دادی چي هغه دي د یو چا څخه په دې شرط د پور په توګه اوښ اخلي کله چي په زکوة کي حاصلیدونکي اوښان راسي نو هغه به د هغه پور ادا کړي، د امام ابوحنیفة ﷫ په نزد د غیر مثلي شي پور اخستل جائز نه دي او اوښ هم غیر مثلي دی ځکه چي د دغه حدیث په باره کي حنفیه وایي چي رسول الله ﷺ حضرت عبدالله ﷠ ته دا حکم هغه وخت ورکړی وو کله چي د غیر مثلي شي پور اخستل هم جائز وه مګر وروسته د غیر مثلي شي د پور اخستلو جواز ختم سوی دی ځکه نو دغه حدیث منسوخ دی.

شيخ عبدالحق رحمه الله د دغه حديث حكم پر بيع باندي په محمول كولو سره وايي چي د دغه حديث څخه دا معلوميږي چي څاروي د څارويو په بدله كي په پور رانيول او پلورل جائز دي ، حال دا چي زموږ (يعني حنفي) علماؤ د حضرت سمره رضي الله عنه د حديث (چي مخكي تېر سوى دى) مطابق دا منع ګرځولي دي ، توربشتي رحمه الله وايي چي د حضرت عبدالله ابن عمرو رضي الله عنه دغه روايت ضعيف دى او د حضرت سمره رضي الله عنه روايت تر دې زيات قوي دى ځكه حنفيه د حضرت سمره رضي الله عنه پر حديث باندي عمل كوي ، يا دا چي رسول الله ﷺ دغه حكم هغه وخت وركړى دى كله چي د دوو هم جنسو شيانو سودا د رباء په حكم كي داخل نه وه مګر كله چي د سودا دغه صورت سود وګرځيدى نو د دغه حديث دغه حكم هم منسوخ وګرځيدى .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

په پور كي د سود مسئله

﴿۲۷۰۱﴾: عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اَلرِّبَا فِي النَّسِيئَةِ . وفي رواية قال : "لا ربا فيما كان يدا بيد . متفق عليه .

د حضرت اسامه بن زيد رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : سود په قرض كي دي او د بل يوه روايت دا الفاظ دي په هيڅ شى كي سود نسته چي لاس په لاس (سودا) وي . (بخاري او مسلم)

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۸۱، رقم: ۲۱۷۸، ومسلم ۳\۱۲۱۸، رقم: ۱۰۲-۱۵۹۶.

تشريح : د پور په كاروبار كي د سود مطلب دادى چي د سود په صورت كي داسي معامله پيدا كيږي چي په هغه كي د دوو هم قدر شيانو يو تر بله تبادله كي د پور شكل وي چي يوې خوا ته نقد وركړي او بلي خوا ته د پور سودا وي كه څه هم د دواړو شيانو جنس مختلف وي او برابر برابر وي مثلا يو څوک يو چا ته اوربشي وركړي چي د هغه څخه غنم واخلي نو په دغه سودا كي كمي او زياتوب هم جائز دى په شرط د دې چي لاس په لاس معامله وي كه د يوې خوا څخه پور وي نو بيا دغه معامله جائز نه ده او د سود صورت به وي همدارنګه په هغه معامله كي سود نه وي كوم چي لاس په لاس وي مطلب دادى چي د داسي دوو شيانو تبادله وكړل سي چي د يوه جنس وي او برابر وي او دواړي خواوي خپل شى په هغه مجلس كي په خپل قبضه كي واخلي نو دا جائز دي او د سود صورت نه دى او كه چيري دواړه شيان د يوه جنس څخه وي نو بيا په كمي

او زیاتوب سره په معامله کي هم دا معامله جائز ده او د سود صورت به نه وي په شرط د دې چي معامله لاس په لاس وي.

پر سود خوړلو باندي وعید

﴿۲۷۰۲﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ حَنْظَلَةَ غَسِيْلِ الْمَلاَئِكَةِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ

د حضرت عبد الله بن حنظله غسیل ملائکه رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دِرْهَمُ رِبَا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ

د سود یو درهم چي څوک قصدًا وخوري د شپږ دېرش زناګانو څخه زیاته ګناه لري.

وَثَلاَثِيْنَ زنيه. رواه أحمد والدارقطني وروى البيهقي في شعب الإيمان

عن ابن عباس وزاد: وقال من نبت لحمه من السحت فالنار أولى به

(احمد دارقطني) او په بیهقي په شعب الایمان کي د ابن عباس رضي الله عنه څخه دا روایت نقل سوي دي او دا الفاظ یې زیات کړي دي نبي کریم ﷺ وفرمایل: کومه غوښه چي نش و نمو یې په حرام مال سره سوي وي هغه د دوږخ لائقه ده.

تخريج: الامام احمد في المسند ۵\ ۲۲۵، والدار قطني ۳\ ۱۶، رقم: ۴۸، البيهقي في شعب الايمان ۴\ ۳۹۳، رقم: ۵۵۱۸.

تشريح: په حدیث شریف کي ذکر سوی وعید د هغه سړي په باره کي دی چي د سود مال په دې پوهېدو سربېره خوري چي دغه مال د سود په ذریعه حاصل سوی دی، همدارنګه د دغه وعید تعلق د هغه سړی سره هم دی چي هغه په ناخبرتیا کي د سود مال خوري په شرط د دې چي هغه په ناخبرتیا کي خپله د هغه د کوتاهۍ او لاپرواهۍ دخل وي.

علماء کرام وايي چي د سود خوړلو ګناه ته د زنا د ګناه څخه سخته او لویه ګناه ځکه ویل سوي دي چي د سود خوړونکي په حق کي الله تعالی څومره سخت او غضبناک تنبیه فرمایلې ده دومره سخت او غضبناکه تنبیه یې نه د زنا په باره کي فرمایلې ده او نه د بلي ګناه په باره کي، سود خوړونکی الله تعالی داسي متنبه کړی دی:

فاذنوا بحرب من الله ورسوله: د الله تعالی او د هغه د رسول له خوا د جنګ اعلان واورئ. په دې خبره هر د شعور خاوند پوهېږي چي د چا پر خلاف د جنګ د اعلان څه مطلب دی، ظاهره ده

چي الله تعالی او د هغه رسول د کوم چا پر خلاف د جنګ اعلان وکړي یا کوم څوک چي د الله تعالی او د هغه د رسول سره په جنګ سي نو د هغه محرومي، شقاوت، بدبختي او د دنیا او آخرت د تباهي او بربادۍ څه اندازه لګېدلای سي.

علماء کرام دا هم وايي چي د سود خوړونکي په حق کي دومره سخت وعيد او دومره سختوالی سبب دادی چي د سود په باره کي په عملي توګه سره د ګمراهۍ صدور نه کیږي بلکه د سود پیژندل مشکل کېدو په وجه په عامه توګه په اعتقادي ګمراهۍ کي هم خلک اخته کیږي د هغه نتيجه دا سي چي اکثر خلک سود حرام نه ګڼي بلکه د هغوی ذهن او فکر باندي د ګمراهۍ او کوږوالي دومره تياره خپره سوې وي چي هغوي سود حلال ګڼي او دا هم معلومه ده چي د سود د حرمت اعتقاد درلودلو سره د هغه کونکی په عملي ګمراهۍ یعني ګناه کبیره کي دی چي پر هغه باندي معافي هم ممکن ده، مګر د سود د حرمت اعتقاد نه درودل بلکه دا حلال ګڼل اعتقادي ګمراهي ده چي د هغه نتيجه کفر دی او د هغه معافي او بخښنه ناممکن ده، او حال دا چي زنا يو داسي کار دی چي د هغه د حرمت او خرابۍ څخه هیڅوک انکار نه سي کولای کوم څوک چي په دغه فعل کي اخته وي هغه هم ددغه خرابۍ په هر صورت اعتقاد لري تردې چي يوازي اسلام نه بلکه دد نيا په هر مذهب کي زنا يو خراب کار تصور کیږي او هیڅوک دا حلال او جائز نه ګڼي.

اوس پاته سوه دا خبره چي د شپږ د پرش عدد په خاصه توګه ولي ذکر سوی دی نو کیدای سي چي ددې مقصد محض د سود د حرمت اهمیت بیانول وي چي الله تعالی او د هغه رسول ښه په پوهیږي.

﴿۲۷۰۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلرِّبَا سَبْعُوْنَ جُزْءًا أَيْسَرُهَا أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّه.

د حضرت ابوهريره ﷛ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د سود د ګناه اويا يمه برخه د دې ګناه دا سي ده لکه څوک چي د خپلي مور سره نکاح وکړي.

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\ ۷۶۴، رقم: ۲۲۷۴. البيهقي في شعب الايمان ۴\ ۳۹۴، رقم: ۵۵۲۱.

﴿۲۷۰۴﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الرِّبَا وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيْرُ إِلٰى قُلٍّ. رواهما ابن ماجه والبيهقي في

شعب الإيمان. وروى أحمد الأخير.

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د سود مال په ظاهره زياتيږي ليکن پای يې کم وي. دا دواړه حديثونه ابن ماجه او بيهقي روايت کړيدي او دويم حديث احمد روايت کړی دی.

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\ ۷۶۵، رقم: ۲۲۷۹، واحمد في المسند ۱\ ۳۹۵، البيهقي في شعب الايمان ۴\ ۳۹۲، رقم: ۵۵۱۱.

تشريح: په سودي کاروبار سره تر لاسه کېدونکی مال په ظاهره خو ډېر زيات معلوميږي مګر په سودي مال کي د خير او برکت هيڅ جز نه وي ځکه نو په پای کي هغه مال داسي تباه او برباد سي چي د هغه نوم او نښان هم نه پاته کيږي، دا محض يوه وعيدي خبره نه ده بلکه دا يو داسي حقيقت دی چي هره ورځ معلوميږي دغه حقيقت قرآن کريم هم په دغه الفاظو کي واضح کړی دی: يمحق الله الربا و يربي الصدقات: الله تعالی سود ختموي او صدقات زياتوي.

د دغه آيت کريمه مطلب دادی چي انسان کوم مال په سود سره تر لاسه کوي الله تعالی هغه ختموي، په دغه آيت کريمه کي د سود او صدقې په يو ځای ذکر کولو سره چي د کوم مال په ګټلو سره هغه د الله تعالی په لاره کي خرڅ کړل سي هغه الله تعالی زياتوي يعني په دغه آيت کريمه کي سود او صدقه يو ځای ذکر کولو سره دا واضحه سوې ده چي ددغه دواړو په حقيقت کي تضاد دی او ددغه دواړو په مينځ کي د تضاد ښوونه هم سوې ده، د دواړو په حقيقت کي تضاد دادی چي په صدقه کي بېله معاوضې او بېله طمع انسان خپل مال محض د الله تعالی د رضا لپاره نورو ته ورکوي او په سود کي بېله يو معاوضې انسان محض د مال او زر د هوس او د دولت د زياتوب د جذبې لپاره مال تر لاسه کوي، همدارنګه د دواړو د کونکو نيت او غرض بېل بېل وي چي صدقه کونکی محض د الله تعالی د رضا او د آخرت د ثواب لپاره د خپل مال د ختمولو يا کمولو د فيصلې په کولو سره يوه لويه قرباني کوي او سود کونکی محض د دنياوي حرص او طمع په وجه د الله تعالی او د هغه د رسول د غصې او ناراضګۍ څخه په بې پروا کېدو سره په خپل او سني مال کي د زياتوب خواهش لرونکی وي، دا خو د سود او صدقې د حقيقت تضاد وو د دواړو د نتائجو تضاد دادی چي کوم مال د الله تعالی د ناراضګۍ د پروا کولو څخه پرته په ناجائزه طريقه يعني سود سره تر لاسه کيږي الله تعالی هغه ختموي يا دهغه څخه برکت پورته کوي د دې پر خلاف کوم څوک چي د الله تعالی د رضا او خوښۍ لپاره خپل مال نورو ته

ورکوي الله تعالی د هغه مال زیاتوي په دې توګه چې د هغه په اوسني مال کې خیر او برکت اچوي،

د دغه آیت کریمه په ضمن کې د دواړو په نتائجو کې د تضاد مطلب مفسرینو داسې بیان کړی دی چې د سود نیست او نابود کولو او د صدقې د زیاتولو تعلق د آخرت سره دی یعني سود خور ته د هغه مال په آخرت کې هیڅ ګټه نه رسوي بلکه د عذاب سبب ګرځي او د صدقه کونکي مال په آخرت کې د هغه لپاره د ابدي سعادتونو او راحتونو ذریعه جوړیږي ، او د سود ختمېدل او د صدقې زیاتېدل د آخرت سره تعلق او د هغه آثار په دغه دنیا کې معلومیږي سود چې په کوم مال کې ګډ سي ځیني وختونه هغه مال داسې تباه او برباد سي چې د هغه وهم او ګمان هم نه کیږي لکه څرنګه د سود په بازارونو کې په عامه توګه لیدل کیږي چې لوی لوی کروړپتیان او سرمایه داره خلک ډیوالي سي که څه هم په بې سوده کاروبار کې هم د ګټې او تاوان احتمال وي او په دې وجه ځیني وختونه بې سوده تجارت کونکي ته هم په تجارت کې تاوان رسیږي مګر داسې تجار چې پرون کروړپتي وو او نن د یوې روپۍ محتاج دی دا یوازې د سود په کاروبار کې پېښیږي .

په هر حال څرنګه چې مخکې ښوول سوي دي چې د سودي مال زیاتېدل او په آخر کې برباد کېدل محض د یو شرعي وعید د درجې خبره نه ده بلکه تجربه هم پر دې شاهده ده چې د سود مال هر څومره زیات سي مګر هغه عموما تر پایه نه وي چې د هغه ګټه نسلونو ته ورسیږي داسې یو صورت خامخا پېښیږي چې سودي مال ختم یا کم کړي .

د سود خوړونکي په ظاهري خوشحالۍ مه خطا کیږئ

نن سبا د سود کاروبار عام دی ځای پر ځای د سود کاروبار جاري دی د هغوی په نزد په ظاهري توګه سره د دولت زیاتوب معلومیږي د عیش او عشرت اسباب هري خوا ته معلومیږي ځکه چې په عامه توګه سره خلکو ته شبه کیږي چې نن سبا خو سود خوړونکو ته ډېر راحت تر لاسه دی هغوی د بنګلو ، او لوړو لوړو ماڼیو خاوندان دی ، خادمان او د شان او شوکت ټول سامان ورسره موجود دی ځکه نو دا څرنګه ویل کیدای سي چې سود خوړونکي ته په دنیا کې راحت نه تر لاسه کیږي او د هغوی مال او زر د هغوی ملګرتیا نه کوي حالانکه که غور او فکر وکړل سي نو دا خبره څرګندیږي چې د راحت په سامان او راحت کې ډېر فرق دی د راحت سامان خو تاسو د کارخانو او بازار څخه تر لاسه کولای سئ هغه د سرو زرو او سپینو زرو په بدله کې تر لاسه کیدای سي مګر د کوم شي نوم چې راحت دی هغه نه په یو کارخانه کې جوړیږي او نه په یو بازار کې خرڅیږي بلکه هغه د یو داسې روحاني اطمینان او د زړه د یو داسې سکون نوم دی چې

د الله تعالی د رحمت په صورت کي انسان ته ورکول کیږي چي ځیني وختونه بې سرمایې او بې سامانه انسان او حیوان ته تر لاسه کیږي او ځیني وختونه په زرګونو د عیش او عشرت د اسباب او د راحت د سامان درلودلو سربېره نه سي ترلاسه کېدای، خوب ته فکر وکړئ دا خوب څه شی دی د یو راحت او سکون نوم دی ددې د تر لاسه کولو لپاره تاسو دا کولای سئ چي یو ښه د خوب ځای جوړ کړئ چي په هغه کي د هواء او رڼا پوره انتظام وي په لوړه کچه پلنګونه وي په زړه پوري بسترې او بالښتونه وي مګر تاسو په خپله ووایاست ایا ددغه سامانو په تر لاسه کېدو سره د خوب راتلل لازمي دی ؟ که تاسو ته په خپله ددې تجربه نه وي نو هغه په زرګونو خلک به ددې جواب په نفي کي ورکړي کومو ته چي د یو وجه څخه خوب نه ورځي د هغوی لپاره دغه سامان بې ګټې دی تر دې چي کله خوب کوي نو دواوي هم جواب ورکړي د خوب لپاره سامان خو يې د بازار څخه راوړ مګر خوب په هیڅ قیمت نه سي راوړل کیدای، همدارنګه نور لذتونه او خوندونه ددې اسباب خو په روپو تر لاسه کیدای سي مګر ددغه راحتونو او لذتونو تر لاسه کېدی ددغه اسباب د موجود کېدو سربېره هم ضروري نه دي، په دې خبره باندي د پوهېدو څخه وروسته د سود خوړونکو حال ته فکر وکړئ نو د هغوی سره به تاسو هر څه ووینئ مګر د راحت او اطمینان نوم به هم پیدا نه کړئ هغوی په خپل حرص او هوس کي د خپل شتونو ډکولو او د خپل یو کروړ د یو نیم کروړ او دوه کروړه جوړلو کي داسي مست معلومیږي چي نه د هغوی ته د خپل خوراک او څښاک هوش وي او نه د خپل کورنۍ خیال او فکر، په ایمان سره ووایاست ایا اطمینان او راحت داسي تر لاسه کیږي چي د سهار څخه تر ماښام پوري او د ماښام څخه تر سهار پوري د مالت او دولت په بازارو کي د خپل ځان فنا کولو نوم راحت دی، څومره بې عقله دي هغه خلک چي هغوی د راحت د اسبابو نوم راحت اېښی دی او کوم چي حقیقي راحت دی د هغه څخه په میلونو لیري دي.

سود خوړونکي ته حقیقت عزت نه تر لاسه کیږي

یو شتمن انسان د مال او دولت انبار ځکه جمع کوي چي هغه ته د دنیا اطمینان، سکون او راحت تر لاسه سي او هغه په ټولنه کي د عزت او وقار ژوند تېر کړي مګر د سود خوړونکي د ر احت حال خو معلوم سو چي د هغه په نزد په ظاهري توګه سره د مال او دولت زیاتوالي او د عیش او عشرت او راحت او ارام ټولو اسبابو د موجود کېدو سربېره دغه بد بختو ته د حقیقي راحت او اطمینان دولت په برخه نه وي او د زړه او دماغ سکون چي د الله تعالی د لوی نعمت نوم دی دهغه څخه بالکل محروم دی، اوس د عزت او وقار معاملې ته راسئ سود خوړونکی د سود په

لعنت کي په پرله پسې اخته کېدو په وجه په طبعي توګه سره بې رحم او په زړه تنګ وي او د هغه کسب دا وي چي هغه د مصيبت وهلي او مفلس خلکو د مصيبت او مفلسۍ څخه د ګټې اخيستلو او د هغوی د ويني په څښلو سره خپل ځان وپالي د دغه مقصد لپاره هغه د لوږي څخه د فرياد کونکو بچيانو د لاس څخه د وچي ډوډۍ ټوټه اخيستلو او د غريبي حياداري ښځي د بدن څخه د جامې اخيستلو څخه هم منع نه کوي د دغه شقاوت او سخت زړه والي کي دا څرنګه ممکن کيدای سي چي د خلکو په زړو کي د سود خوړونکي عزت او وقار پيدا سي تاسو د خپل سيمي تر ټولو لوی سود خوړونکي ته فکر وکړئ د هغه کڅوړه د سرو او سپينو زرو او د روپو د څومره لويو ذخيرو څخه ډکي وي د هغه په کور کي د مال او دولت څومره خزانې خوندي وي مګر ايا د خلکو په نظر کي د هغه ادنا عزت هم وي ؟ بې کسه او مجبور خلک د خپل ضرورت او احتياج په وجه د هغه په مخکي لاس غزوي مګر د هغوی په زړونو کي د هغه لپاره د عزت او احترام ادنا جذبه هم نه وي ، په ټولنه کي د هغه حيثيت د هغه درنده په اندازه هم نه وي کوم چي د ځان لپاره د انسانانو د بدن څخه د غوښو د ټوټې په پرېکولو سره هغوي د هډوکو په غالب بدلوي ، ددې نيتجه دا سي چي هغه د انسانانو په هره طبقه کي د هغه انساني شرف او احترام څخه محروم وي کوم چي يو انسان د بل انسان په مخکي د عزت او وقار شخصيت جوړلو سره وړاندي کوي .

د نن بې ارامي او اقتصادي بدحالي د سود له کبله ده

د سود خوړلو پر يو بل اړخ باندي هم نظر واچوئ ، لوی مصيبت دادی چي ساينسي ارتقاء او مادي عروج انسان ته د ژوند تېرولو طريقه څرنګه وښودل چي د سوچ او پوهېدو تر طريقو پوري بدل سوي دي د نن انساني ذهن او د فهم او فراست د پختګۍ د دعوو سربېره د غور او فکر يو مخصوص طرز څخه مخته سوي نه دي د نن دنيا چي د انسان چاپيره په خالص مادي غالب کي اچول سوي د نوي ذهن د مصنوعي نظرياتو چې کوم حصار راغلی دی هغه د سوچ او فکر ټولو صلاحيتونه د مال او زر په يو خاص ماحول کي مقيد کړی دی او د فکر او نظر د احساساتو د حقيقي نيکۍ او بدۍ د قوت د امتياز څخه په محروم کولو سره يوازي د دنيا د ظاهري ګټو او راحتونو بنديان يې جوړ کړي دي ځکه نو نن د همېشه تسليم سوي صداقتونه د انکار وړ سوي دي او د زرګونو کلونو حقيقي نظريات د ماتي وړ ګڼل کيږي د اسلام دا يو پوخ حقيقت دی چي سود حرام دی د هر فرد لپاره د هري طبقې لپاره او د هري زمانې لپاره او په هر حالت کي مګر ځيني خلک داسي هم دي چي په ظاهره خو پوه وي مګر د اوسنۍ زمانې

مصنوعي افکارو او نظریاتو هغوی د دین او شریعت د حقیقي لاري څخه لیري ساتلي دي او د هغوی پر ذهن او فکر باندي د اوسني دور خاص ټاپې هغوی د جهالت په تیارو کي ګمراه کړي دي د هغوی په نزد نه یوازي د سود د حرمت حقیقت په نن زمانه کي یو د عمل نه ور شی دی بلکه د مادي خوشحالیو او د تجارتي کامیابیو پهلارو کي یو خنډ هم دي د هغوی په نظر د اوسني اقتصادي نظام چي د سود په پنجو کي راګیر دی یوازي د یوه فرد، یوه قوم او یوه هیواد لپاره نه بلکه د ټولي دنیا اقتصادي استحکام او د انسانیت د اقتصادي خوشحالی ضامن دی هغه لوی لوی سرمایه دار هیوادونه چي هغوی د سود په شکل کي د غریبو قومونو او پس پاته هیوادونو د اقتصاد او معیشت د روح په کښلو سره هغوی یې د دنیا فقیران ګرځولي دي د دغه لیونیانو په نظر کي د انسان اقتصاد کامیابي د هغوی د اقتصادي اطمینان یوازینی ذریعه ده دا خلک په دغه خوش فهمی کي اخته دي چي سرمایه دار طاقتونه د غریبو هیوادونو او د بدحالی د ښکار قومونو لپاره د خپلو خزانو خولې چي خلاصوي هغوی په حقیقت کي د عالمي ورورولی او بین الاقوامي اقتصادي خوشحالي پوري د هغوی د حقیقي جذباتو، ایثار او همدردی مظهر دی حالنکه که لږ هم د فکر او غور څخه کار واخستل سي نو دغه حقیقت د ورځي په ډول ځلانده کیږي چي دا هر څه د دغه هوس او عیاری د ترقي یافته لاره ده چي پر هغه باندي په تللو سره مخکي خو یو انسان د بل انسان وینه څښلې ده او اوس پر دغه لاره باندي تلونکی یو قوم او یو هیواد د نورو قونومو او نورو هیوادونو وینه څښي بس فرق دومره دی چي مخکي یو فرد یا یوه طبقه د سود د اقتصادي تباهی ښکار سوې وه او دا یې محسوس کول مګر نن پوره پوره هیوادونه او پوره پوره قومونه د سود د اقتصادي تباهی په غیر محسوس توګه سره په ښکار کېدو سره خپل وقار یې د سود خوړونکو سره ګرو کړی دی.

د کوم پوهاند نظر چي د دنیا د دغه اقتصادي منصوبو باندي دی چي تر هغه لاندي سرمایه دار هیوادونه پس مانده قومونو او ترقي کونکو هیوادونو ته هر کال د اربونو ډالر مرسته په پور ورکوي هغوی پوهیږي چي دغه هیوادونه څرنګه چي د سود په شکل کي د دغه غریبو هیوادونو اقتصادي دولت په دواړو لاسونو لوټ کړي او خپل د هیواد خزانې ډکي کړي د دغه حقیقت څخه یو هوښیار او باخبر انسان انکار نه سي کولای چي د دغه سود خوړونکو هیوادونو سود خوړل د دنیا د هغه ټولو غریبو هیوادونو په اقتصادي نظام کي چي د بدبختی څخه خپل وسائل او د خپل لاس پر قوت او محنت باندي په باور نه کولو سره د سرمایه داره هیوادونو په چم کي را نغښتي دي غربت او مفلسي یې داسي زهرجن کړي دي ي دغه ټول اقتصادي غالب یې پر خپل

ځای پرې ایښې دی او د اقتصادي مرګ پر دروازه باندې را رسیدلي دي، دغه صورت حال د دنیا امن او سکون هم په لړزه کړی دی نن به تاسو داسي څومره هیوادونه وینئ چي د هغوی د سیاسي او ملکي فلانونو واګي ددغه سود خوړونکو هیوادونو په لاس ګرو سوي دي ددغه هیوادونو هغه مسائل او معاملات چي پر هغه باندې د ټولي نړۍ د امن او سکون دار او مدار دی د خپل هیواد د مدبرینو څخه محض په دې وجه وتلي دي او د سود خوړونکو د فلانونو ښکار سوي دي چي د هغوی د اقتصادي ژوند ټول دار او مدار ددغه سود خوړونکو پر مرسته او پور باندې دی ددغه مسائلو حل د هغوی د سیاسي او اقتصادي فلانونو خلاف دی ځکه هغوی دوی پر دنیا باندې داسي معلق کړي دي چي نن د هغوی په وجه د قومونو قومونه او د هیوادونو هیوادونه د خپل داخلي بې تابۍ او نا امیدۍ په ښکار کېدو سره د مرګ او ژوند په جال کي راګیر دي، ځکه نو ویل کیږي چي نن پر ټوله نړۍ باندې د سیاسي بې اطمینانۍ او اقتصادي بې ارامۍ چي کومه د هیبت څخه ډکه وریځ خپره سوې ده هغه په اصل کي د سود خوړونکو مسلط کړل سوې ده چي په هغه سره ړپېدونکی برق هم په یوه لمحه کي د انسانیت پوره وجود ختمولای سي.

د سود په باره کي یوه شبه او د هغې جواب

ځیني پوهان خلک هم په دغه شبه کي اخته دي چي قرآن کریم کوم سود حرام کړی دی هغه د یو خاص ډول سود دی چي د جاهلیت په زمانه کي رواج وو چي یو غریب او مصیبت زده به د خپل مصیبت لیري کولو لپاره د یو چا څخه پور اخیستی او پور ورکونکي به د هغه څخه تاکلې ګټه د سود په توګه اخستل دا ښکاره د یو سخت زړه خبره ده چي یو سړی د یو چا په مشکل کي د مرسته کولو پر ځای د هغه د مشکل څخه ګټه اخلي، قرآن کریم د سود دغه صورت حرام کړی، زیات تر زیات دا ویل کیدای سي چي ددغه حرمت اطلاق په نن زمانه کي هم د سود پر هغه صورت کیدای سي چي د لویو سوداګرانو او نورو سود خوړونکو په نزد په شخصي او انفرادي توګه سره رواج دی چي یو اړ او غریب کس د خپل ضرورت پوره کولو لپاره د هغوی څخه پور اخلي او پر هغه د شرط او تعین سره سود اداء کوي مګر نن سبا د ټولو تجارتونو، بانکونو او اجتماعي ادارو په ذریعه چي کوم سودي کاروبار کیږي ددې صورت بالکل مختلف دی چي د هغه په وجه اوس سود ورکونکي مصیبت وهلي خلک نه وي بلکه شتمن او سرمایه دار تاجران دي چي د غریبانو څخه د سود اخیستلو پر ځای یې خپله هغوی ته ورکوي، ظاهره ده چي په دغه صورت کي د غریبانو ګټه ده چي لږ سرمایې لرونکو د پورتنیو ذرائعو څخه یو څه لاس ته

راوړي نو د اوسني زمانې پر تجارتي سود باندي د حرمت اطلاق کېدل نه دي پکار ؟

د جواب څخه مخکي په یو بنیادي خبره باندي پوهېدل پکار دي چي د شریعت د هر حکم تعلق د اصول او کلیې سره دی د جزئیاتو او اقسامو اختلاف د هغه حکم پر نفاذ باندي اثر نه اچوي ، شریعت چي کوم شی په اصولي توګه سره حرام ګرځولی دی هغه شی به د خپلو ټولو اجزاوو او اقسامو سره حرام وي دا حق به هیچا ته تر لاسه نه وي چي هغه د الله تعالی په حکم کي د هغه شی څخه یو جز یا یو ډول محض په خپل خیال سره مستثنی کړي یا د هغه حکم اطلاق بېله یو شرعي دلیل څخه مقید او محدود کړي که یو سړی داسي کوي نو هغه ګویا په قرآن کریم کي تحریف کوي او د الله تعالی د حکم څخه منحرف کیږي مثلاً شراب حرام ګرځول سوي دي که یو څوک دا ویل شروع کړي چي دداغه حرمت تعلق د هغه شرابو سره دی کوم چي په مخکي زمانه کي په خرابو لوښو کي په خرابېدو سره جوړېدل اوس خو د پاکوالي ډېر اهتمام کیږي د ماشینانو په ذریعه ټول کار کیږي او د غوره درجې شراب جوړیږي د اوسني زمانې پر شرابو باندي د حرمت اطلاق کول نه دي پکار نو ښکاره ده چي دا خبره هغه سړی کولای سي چي د اسلامي شریعت د ذرې علم هم نه لري یا د اسلامي شریعت د مزاج څخه بالکل نا خبره وي ددې څخه پرته پر دې باندي هم فکر وکړئ چي استثناء یا د قران کریم احکام د خپل خیالاتو د تابع کولو دروازه به خلاصه سي نو بیا به د کوم شی حرمت پاته سي خمار ، غلا ، زنا او فواحش په دې کي کومه خرابي داسي ده چي هغه په اوسني صورت کي د مخکې زمانې د صورت څخه مختلف نه وي ، ددې مطلب خو به دا وي چي دغه ټولو خرابیو ته به جائز ویل پکار وي ، کله چي د یو سړي د شکل په بدلېدو سره د یو سړي حقیقت نه بدلیږي نو هیڅ یوه بدي که په هر صورت کي وي د هغه حکم هم په هیڅ حالت کي نه بدلیږي .

په دغه خبره باندي د پوهېدو وروسته اوس پر سود باندي نظر واچوئ نو معلومه به سي چي په قرآن کریم کي د سود د مخالفت ذکر په یو ځای کي نه بلکه په مختلفو صورتو کي په څو آیاتو کي راغلی دی او تر ځلوېښت څخه زیات حدیثونو کي په مختلفو عنوانو سره ددې حرمت بیان سوی دی چي په هغو کي یو ځای هم په یوه لفظ کي دا اشاره نه سته چي د حرمت دغه حکم د یو خاص صورت یا یو خاص مصلحت سره سم دی د سود د حرمت د هیڅ یو آیت یا هیڅ یو حدیث څخه هم دا اشاره نه ثابتیږي چي دغه حرمت یوازي د هغه سود دی کوم چي د شخصي مقاصدو لپاره اخیستل کیږي او تجارتي سود ددې څخه مستثنی دی بلکه پر دغه مسئله باندي که په تاریخي توګه سره فکر وکړل سي نو معلومه به سي چي دا خیال بالکل غلط دی چي د قرآن کریم

د نازلېدو په زمانه کي د سود یوازي دغه صورت رواج وو چي یو مصیبت وهلي او غریب سړي به د خپل ضرورت پوره کولو لپاره په سود سره د پور معامله کول او د تجارتي معاملو لپاره د سود د روپو اخیستل او ورکول رواج نه وه بلکه د آیت کریم د شان نزول څخه معلومېږي چي د سود حرمت کله نازل سوی دی نو هغه وخت د شخصي مقاصدو لپاره د سودي کاروبار څخه پرته د تجارتي معاملاتو لپاره هم د سود کاروبار مروج وو ځکه چي عرب او په خاصه توګه قریش تجاران وه چي د تجارتي مقاصدو لپاره به یې د سود کاروبار کوی، د حضرت عباس او حضرت خالد ابن ولید رضي الله عنهما په باره کي امام بغوي رحمة الله عليه لیکلي دي چي دوی دواړو په شراکت سره کاروبار کوی او د دوی راکړه ورکړه د د طائف د بنوثقیف سره وو، د حضرت عباس رضي الله عنه ډیري روپۍ د سود په توګه پر بنو ثقیف باندي پاته وې هغوی د بنو ثقیف څخه د خپل پخوانۍ روپیو غوښتنه وکړه نو رسول الله صلى الله عليه وسلم د قرآن کریم ددغه حکم سره سم چي سود حرام ګرځول سوی دی خپل اکا حضرت عباس رضي الله عنه ته د سود خپل روپۍ پرېښودو لپاره حکم ورکړ چي د هغه اعلان رسول الله صلى الله عليه وسلم د حجة الوداع په خطبه کي داسي وفرمایه:

وربا الجاهلية موضوع واول ربا اضع من ربانا ربا عباس بن عبد المطلب: د جاهلیت د زمانې سود پرېښودل سوی دی او تر ټولو اول سود چي هغه زه د خپل سود څخه پرېږدم د عباس ابن عبد المطلب سود دی.

ددې څخه پرته نوري ډېر داسي واقعې نقل سوي دي چي د هغو څخه ثابتېږي چي د یوې قبیلې د بلي قبیلې سره او د یوې کورنۍ سره سودي کاروبار وو، بیا ددې سره دا خبره هم د فکر وړ ده چي د کومو قبائلو یا کورنیو تر مینځ د کاروباري سود ذکر منقول دی هغه د یو سمدستي ضرورت یا مصیبت په وجه د پور اخیستلو په حیثیت سره نه وو بلکه په دې توګه وو چي د هغوی په مینځ کي د دغه راکړه ورکړه د کاروباري او تجارتي حیثیت سره پرله پسې جاري وه لکه یو تجار چي د بل تجار سره یا یوه کمپنۍ د بلي کمپنۍ سره معامله کوي بلکه سود کاروبار کونکي خلک ربا هم یو ډول تجارت ګڼي چي د هغه تردید قرآن کریم ته پرېښودل سو او د رانیولو او پلورلو معاملات د سود د یو ډول ګډونکو کسانو لپاره سخت تهدید او وعید نازل سو.

اوس پاته سوه دا خبره چي د بانکونو په سودي کاروبار کي عامو خلکو ته ګټه ده په دې توګه چي هغوی ته پر خپلو روپو باندي څه نا څه ګټه ورکول کیږي، نو په یاد ولرئ چي دا هغه حسین فریب دی چي د هغه پر بنیاد یورپي قومونه د سود په ډول بد او د همېشه لعنت کاروبار ته یوه ښکلې جامه اغوستې ده او د عوامو په دغه فریب کي په اخته کېدو سره د سود د یو څو

برخي په دوكه وركولو كي خپله سرمايه بانكونو ته حواله كړي همدارنګه د ټول قوم د سرمايې په را ټولېدو سره بانكونو ته راغلې او بيا دغه سرمايه لوى لوى تاجرانو او كاروباريانو ته د بانكونو څخه د پور په توګه اخيستلو سره خپل كاروبار ته وسعت وركړ او ددې څخه چي كومه لويه ګټه تر لاسه سوه او د هغه څخه د يو لږ برخي بانك ته په وركولو سره يې دپاته روپو څخه خپل جيبونه ډک کړي او بانکو والا د هغه برخي څخه يو لږ برخه د ټول قوم په هغه خلكو كي وويشي كومو چي خپله سرمايه بانک ته حواله كړې ده همدارنګه سرمايه دار په خپلو لسو زرو روپو سره يو لک روپۍ وګټلې او د غريبانو په برخه كي څه راغله يوازي يو لږ برخه اوس ددغه بانكونو څخه اصل ګټه چا ته تر لاسه سوه شتمنو كسانو ته او كه غريبانو ته ؟ غريب خو د هغه متوقع ګټي څخه هم محروم سو كوم چي هغه د خپل سرمايې بانک ته د حواله كولو پر ځاى په يو كوچني تجارت كي په لګولو سره تر لاسه كړې واى هغه ته خو دومره اسانتيا هم تر لاسه نه سوه چي هغه د بانک څخه د ډېرو روپو په اخيستلو سره كاروبار كړى واى ځكه بانک خو غريب ته د روپو د وركولو څخه پاته سو هغه خو لوى لوى شتمنو كسانو ته پور وركوي مګر ددې پر خلاف سرمايه دار چي د بانک څخه كومه ګټه تر لاسه كړه هغه د بانک څخه د ډېرو روپو اخيستلو سره د پور په نامه واخستلې او په هغه روپو يې د تجارت او صنعت پر لويو لويو منډيو باندي خپل اجاره وكړه پر هر ډول كاروبار باندي قابض سو كمي سرمايې والا يې د مقابلې او مسابقت په ذريعه د تجارت په ميدان كي نه پرېښودل او ددې پاى دا سو چي د تجارت كاروبار چي د ټول قوم لپاره ګټور او د پرمختګ ذريعه وه په يو څو خاصو خلكو كي په محدود كېدو سره پاته سو او په پاى كي ددغه سودي كاروبار پر غريبانو داسي اثر ولوېدى چي د تجارت پر اډو باندي خاص سرمايه دارانو ځان واچوى نو د شيانو قيمت هم د هغوى حواله سو چي نتيجه يې دا سوه چي نن په هر ځاى كي ليدل كېږي چي د معيشت په سامان كي ورځ په ورځ ګراني راځي او د شيانو قيمت دومره لوړېږي چي د حكومت د ټولو كوښښونو سربېره هغه په واک كي نه راځي او پاى ددې غريبو عوامو ته د سود په نامه يو معمولې برخه تر لاسه سوې ده چي د هغه په نتيجه كي د معيشت سامان دوه برابر يا درې برابر پورته سوى دى نو ددغه غريبانو د جيب څخه د سود هغه معمولي برخه د نور سود په اخيستلو سره ووتل او بيا د هغه سرمايه دار جيب ته ورسيدل نو د بانكونو او تجارتي ادارو د سودي كاروبار ددغه فريب د پردې په پورته كولو سره وګورئ نو معلومه به سي چي د سودي كاروبار عامه نتيجه د هيڅ يو غريب په حق كي ګټوره نه ده بلكه دا په حقيقت كي د ټول قوم د غربت او مفلسۍ او د يو څو

سرمایه دارانو د بې پایه زیاتوب ذریعه ده او دا هغه معاشي بې اعتدالي او اقتصادي بربادي ده چې د ټول قوم او ټول هیواد د تباهۍ سبب ګرځي ځکه نو اسلام د سود هره طریقه او هره ذریعه باندي بندیز لګولی دی که هغه د انفرادي او شخصي مقاصدو لپاره د پور اخیستلو په صورت کي وي یا د اجتماعي تجارت او د بانکونو د کاروبار په شکل کي وي ځکه په دغه دواړو صورتو کي د غریب وینه د سود خوړونکي غذا جوړیږي.

﴿۲۷۰۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَتَيْتُ

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د معراج په شپه زه د یو

لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِي عَلَى قَوْمٍ بُطُوْنُهُمْ كَالْبُيُوْتِ فِيهَا الْحَيَّاتُ تُرَى مِنْ خَارِجِ

داسي قوم سره تېر سوم چې د هغوی نسونه دلوئ سرایو په شان وه او نسونه یې د مارانو څخه ډک وه کوم چې د دباندي څخه معلومېدل

بُطُونِهِمْ فَقُلْتُ مَنْ هٰؤُلَاءِ يَا جِبْرَائِيلُ قَالَ هٰؤُلَاءِ أَكَلَةُ الرِّبَا. رواه احمد وابن ماجة.

ما د حضرت جبرئیل علیه السلام څخه پوښتنه وکړه چې دا څوک دي؟ هغه په جواب کي وویل چې دا سود خواره دي. (احمد ابن ماجه)

تخریج: الامام احمد في المسند ۲\۳۵۳، وابن ماجه ۲\۷۶۳، رقم: ۲۲۷۳.

پر سود خوړونکي لعنت

﴿۲۷۰۶﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ اَنَّهُ سَمِعَ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ آكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَمَانِعَ الصَّدَقَةِ وَكَانَ يَنْهَى عَنِ النَّوْحِ. رواه النسائي

د حضرت علي رضی الله عنه څخه روایت دی چې ما د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه وا وریدل پر سود خور سود ورکونکي د سود کاغذ لیکونکي د سود حساب ساتونکي او صدقه منعه کونکي باندي لعنت ویلي دي او نبي کریم صلی الله علیه وسلم پر ویر کولو هم منع فرمایلې ده. (نسائي)

تخریج: سنن النسائي ۸\۱۴۷، رقم: ۵۱۰۳.

تشریح: د صدقې څخه د منع کونکو څخه مراد یا خو هغه سړی دی چې بل څوک د صدقې او خیرات څخه منع کوي ، رسول الله ﷺ پر داسي سړي باندي لعنت ویلی دی ، یا ددې څخه هغه سړی مراد دی چي واجب صدقه یعني زکوة وغیره نه ادا کوي .

د یو مړه سړي په یادولو سره په چغو چغو ژړلو ته نوحه وایي دا یو ډېر نازیبا او د وقار خلاف کار دی ځکه شریعت ددې څخه منع کړې ده .

د سود تشریح

﴿۲۷۰۷﴾: وَعَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ إِنَّ آخِرَ مَا نَزَلَتْ آيَةُ الرِّبَا وَإِنَّ رَسُولَ

د حضرت عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي اخیري شی چي په رسول الله ﷺ باندي نازل سوې دي هغه د ربوا (سود) ایت وو

اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُبِضَ وَلَمْ يُفَسِّرْهَا لَنَا فَدَعُوا الرِّبَا وَالرِّيبَةَ . رواه ابن ماجة والدارمي .

او رسول الله ﷺ وفات سو او د دې ایت تفسیر یې موږ ته و نه فرمایل نو په دې وجه تاسو سود او هغه شی چي په هغه کي د سود شک وي پرېږدئ . (ابن ماجه دارمي)

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\ ۷۶۴، رقم: ۲۲۷۶، والدارمي ۱\ ۶۴، رقم: ۱۲۹.

تشریح: دا خبره مخکي بنوول سوې ده چي د سود رواجي شکل یعني په پور باندي د ټاکل سوي ګټي اخستل د اسلام څخه مخکي د جاهلیت په زمانه کي هم رواج وو او په خلکو کي دا ډول سود ډېر رواج وو ، قرآن کریم چي د سود حرمت بیان کړ او د ربا آیت نازل سو نو رسول الله ﷺ د حرمت دغه حکم نه یوازي د هغه وخت پر رواجي او متعارف سود باندي نافذ کړ بلکه د ربا مفهوم ته په وسعت ورکولو سره د نورو شیانو په کاروبار او رانیولو پلورلو کي ځیني صورتونه د ربا په حکم کي داخل کړل چي د هغه تفصیل په تېرو حدیثو کي ذکر سوی دی ، مګر صورت دا سو چي د آیت کریمه د نازلېدو څخه وروسته رسول الله ﷺ په دنیا کي ډېر لږ وخت تشریف فرما وو په دغه لږ وخت کي په نورو دیني او ضروري مصروفیاتو کي دومره بوخت وو چي رسول الله ﷺ د کاروبار هغه صورتونه په زیات تفصیل سره بیان نه کړل تر دې چي رسول الله ﷺ وفات سو ، د حضرت فاروق رضی اللہ عنہ په دغه ارشاد کي د تفصیل څخه مراد د هغه صورتونو تشریح او تفصیل دی کوم چي رسول الله ﷺ په شپږو شیانو (سره زر ، سپین زر ، غنم ، اوربشي ،

خرما او مالگه) په کاروبار کي ځيني صورتونه د ربا په حکم کي داخل کړي وه ايا دغه حکم د دغه شپږو شيانو سره مختص دی او که دغه شيان يې د مثال په توګه فرمايلي دي او پاته شيان يې پر قياس او اجتهاد باندي موقوف کړل ، همدا وجه ده چي وروسته راتلونکو مجتهدينو امامانو امام ابوحنيفة، امام شافعي، امام مالک او امام احمد بن حنبل رحمة الله عليهم هر يوه د خپل خپل اجتهاد سره سم د دغه شيانو يوه قاعده جوړه کړې ده او نور شيان هم د دغه قاعدې لاندي په حکم کي داخل کړي دي ، د دې تفصيل هم مخکي تېر سوی دی .

خلاصه دا چي د قرآن کريم د آيت د نازلېدو څخه د سود يو خاص معامله يعني پور ورکولو سره پر هغه ګټه اخيستل په عربي ژبه کي د ربا په لفظ سره پيژندل کيدی او په ټولو عربو کي د دې رواج وو ، عربو يوازي دغه معاملې ته ربا ويل او په پوهېدل چي دغه ربا قرآن کريم حرامه کړل، نو د ربا په دغه صورت کي ابهام نه وو ځکه کله چي قرآن کريم د ربا د حرمت ذکر وکړ نو چا ته د دې په پوهېدو کي څه تکلف نه وو او نه چا ته پر دې باندي په عمل کولو تردد وو البته کله چي رسول الله ﷺ د وحي الهي په ذريعه د رباء په مفهوم کي د نورو معاملاتو زياتوب وکړ نو هغه معاملات د عربو د پيژندل سوي مفهوم څخه بېل او د هغوی د رواج سوي سود څخه يو بېل شی وو او د اتفاق خبره ده چي رسول الله ﷺ د رباء د دغه وسيع مفهوم د تفصيلاتو په پوره تشريح سره بيانولو څخه مخکي د دې دنيا څخه تشريف يوور ځکه نو د دې په تشريح کي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته اشکال پيدا سو ، په پای کي هغه په خپل اجتهاد سره د احتياط په اختيارولو سره وفرمايل چي د رباء کوم صورتونه بالکل واضح او ټاکل سوي وي لکه رواجي سود يا د شيانو د تبادلې هغه صورتونه کوم چي رسول الله ﷺ بيان کړي دي هغه هم ترک کړئ او د هغه څخه پوره پرهېز وکړئ او په کوم شي کي چي د سود شبه او شک وي نو د تقوا او احتياط له کبله هغه هم پرېږدئ او پرهيز ځيني وکړئ .

يوه شبه او يوه غلط فهمي : د سود په اړه ځينو خلکو د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه دغه ارشاد خپل پناه وګرځوی کوم چي د سود د هغه خاص ډول په باره کي وو چي د هغه د رواجي سود سره هيڅ تعلق نه سته يعني د شپږو شيانو په بيع او شراء کي هغه خلکو د دغه ارشاد دا نتيجه واخستل چي د رباء حقيقت مبهم پاته سوی دی ، د دې سره اړوند علماؤ او فقهاؤ چي څه ليکلي دي هغه يوازي د هغوی خپل اجتهاد وو .

مګر څرنګه چي اوس پورته وښودل سول چي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته يوازي د رباء په دغه ډول کي تردد وو کوم چي د قرآن کريم د الفاظو څخه ثابت نه وو بلکه رسول الله ﷺ د خپل

ارشاد په ذريعه د هغه حرمت بيان كړی وو او هغه د شپږو شيانو په خپل مينځ كي معامله ده ، كوم سود چي نن سبا رواج دی او كوم چي د جاهليت په زمانې كي عام وو ددې سره د حضرت عمر ﷛ ددغه ارشاد هيڅ تعلق هم نه وو او څرنګه كيدای سو كله چي د جاهليت د زمانې سره ددغه معاملاتو رواج او جاري وو بيا دغه ارشاد چي ددغه شپږو شيانو د سود په باره كي حضرت عمر ﷛ ته كوم تردد وو هغه هم په دغه خبره كي نه وو چي هغه ته ددغه شپږو شيانو په معامله كي د سود حرام ګڼلو تردد وو بلكه اشكال يوازي دا وو چي دغه حكم كيدای سي تر شپږو شيانو پوري محدود نه وي بلكه ددغه حكم دائره ددغه شپږو شيانو څخه پرته تر نورو شيانو پوري هم وسيع وي ، په دغه صورت كي كيدای سي چي خلك په دا خيال كولو سره چي رسول الله ﷺ يوازي ددغه شپږو شيانو په باره كي دغه حكم فرمايلی دي د نورو شيانو په معامله كي د هغه صورتونو په اختيارولو سره په سود كي اخته سي كوم چي رسول الله ﷺ د شپږو شيانو لپاره په واضح توګه سره رباء ګرځولې ده ، ددغه تردد سره سم حضرت عمر ﷛ خلكو ته حكم وركړ چي د سود سره سره د هغه شيانو څخه هم پرهيز وكړئ په كوم كي چي د سود شبه وي ، نو دا به ظلم نه وي چي حضرت عمر ﷛ د خپلو اشكالو نيتجه دا ظاهره كړه چي په منصوص شيانو كي هم د داسي معاملو څخه پرهيز وكړل سي چي په هغه كي د سود شبه هم وي او هغه خلكو د حضرت عمر ﷛ ددغه ارشاد تعلق د هغه سود د هغه خاص ډول څخه په منقطع كولو سره د عام سود او رباء د معاملاتو سره وتړی او بيا يې پر دې باندي اكتفاء ونه كړه بلكه نور ظلم يې دا وكړ چي محض د خپل ناپوهی په وجه يې د حضرت عمر ﷛ د ارشاد په رڼا كي د سود حرمت يوه مشتبه مسئله وګرځول .

د پوروړي تحفه مه قبلوئ

﴿۲۷۰۸﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَقْرَضَ

د حضرت انس ﷛ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : كله چي قرض ور كړي

أَحَدُكُمْ قَرْضًا فَأَهْدَى اليه أَوْ حَمَلَهُ عَلَى الدَّابَّةِ فَلَا يَرْكَبْهَا وَلَا يَقْبَلْهُ إِلَّا أَنْ

په تاسو كي يو څوك يو چا ته وروسته بيا قرض اخيستونكي هغه ته څه هديه يا تحفه ور وليږي يا د سپرتيا لپاره يو حيوان وركړي نو هغه دي نه پر سپرلی سپريږي او نه دي تحفه يا هديه قبلوي مګر هغه وخت يې قبلولای سي چي

يَكُونَ جَرٰى بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ قَبْلَ ذٰلِكَ . رواه ابن ماجة والبيهقي في شعب الايمان

تر قرض ورکولو مخکي هم دغه معامله جاري وي . (ابن ماجه بیهقي)

تخریج: سنن ابن ماجه ۲\۸۱۳، رقم: ۲۴۳۲، البيهقي في شعب الايمان ۴\۳۹۷، رقم: ۵۵۳۲.

تشریح: مطلب دادی چي پور ورکونکی دي د پوروړي څخه د تحفې په توګه یو شی نه قبلوي ځکه چي پوروړي ته د پور په ذریعه کومه ګټه رسیږي هغه د سود په حکم کي ده مګر که چیري د پور څخه مخکي هم د دواړو تعلقات داسي وي چي یو بل ته تحفې ورکوي نو بیا په دغه صورت کي د پور اخیستلو څخه وروسته هم که د پوروړي څخه تحفه واخلي نو پور ورکونکی هغه قبلولای سي ځکه چي ظاهره ده چي په داسي صورت کي به تحفه د پور په وجه نه وي بلکه د خپل پخواني تعلقاتو په وجه به وي .

د امام ابو حنیفة رحمه الله علیه په اړه منقول دي چي هغه یو سړي ته پور ورکړی وو ، یوه ورځ چي هغه پوروړي ته د غوښتني لپاره ورغلی نو هغه وخت سخته ګرمي وه نو هغه وغوښتل چي تر څو پوروړی د کور څخه راوځي تر هغه وخته به د هغه د سرای د دېوال په سایه کي ودریږم مګر سمدستي یې فکر وکړ که څه هم په شرعي توګه سره ددې څخه منع نه سته مګر د تقوا او احتیاط تقاضا داده چي زه د دېوال دده سایې څخه هم ګټه تر لاسه نه کړم هغه پوروړي ډېر وخت وروسته د کور څخه راووتی او امام صاحب تر هغه وخته پوري د لمر په ګرمۍ کي ولاړ وو ، دا د هغه مبارک ذات احتیاط کمال وو چي هغه د خپل پوروړي د دیوال د سایې څخه هم پرهیز وکړ .

په ما لا بد منه کي لیکلي دي چي په یو حدیث کي راغلي دي چي کوم پور پور ورکونکي ته د ګټي رسولو سبب سي نو هغه رباء ده نو پور ورکونکی دي د خپل پوروړي بلنه هم نه قبلوي مګر که چیري د پور څخه مخکي هم د دواړو په مینځ کي د یو بل د بلني او د تلو او راتلو معمول وي نو بیا په دغه صورت کي په بلنه قبلولو کي څه پروا نه سته ، او دا یې هم لیکلي دي چي د پور ورکونکي لپاره د خپل پوروړي د د یوال په سایه کي کښېنستل هم مکروه دي .

﴿۲۷۰۹﴾: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا أَقْرَضَ الرَّجُلُ الرجل فَلَا يَأْخُذُ هَدِيَّةً . رواه البخاري في تاريخه هكذا في المنتقى .

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل : کله چي څوک چا ته قرض ورکړي نو بیا د قرض اخیستونکي دي تحفه نه قبلوي .(دا حدیث د بخاري په تاریخ کي روایت سوي دي او

همداسي په منتقی کي دي).

تخريج: لم نجده.

﴿۲۷۱۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ بُرْدَةَ بْنِ اَبِيْ مُوْسٰى قَالَ قَدِمْتُ الْمَدِيْنَةَ فَلَقِيْتُ عَبْدَ اللّٰهِ

د حضرت ابو برده بن ابي موسى رضي الله عنه څخه روايت دی چي زه مدينې منورې ته راغلم نو بيا ما د عبدالله بن سلام سره ملاقات وکړ

بْنَ سَلَامٍ فَقَالَ إِنَّكَ بِأَرْضٍ فِيْهَا الرِّبَا فَاشٍ فَإِذَا كَانَ لَكَ عَلٰى رَجُلٍ حَقٌّ

هغه ما ته وويل: ته په داسي علاقه کي يې چي سود په پراخه پېمانه پکي رواج دي په داسي حالت کي که چيري ستا په يو چا قرض وي نو په داسي حالت کي هغه تا ته

فَأَهْدٰى إِلَيْكَ حِمْلَ تِبْنٍ أَوْ حِمْلَ شَعِيْرٍ أَوْ حِمْلَ قَتٍّ فَلَا تَأْخُذْهُ فَإِنَّهُ رِبًا.

رواه البخاري.

د وښو يا بوسو يو پلنده يا د اوربشو يوه بوره را ولېږي نو ته يې مه ځيني اخله ځکه چي دا د سود په حکم کي راځي. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۴\۴۰۳، رقم: ۲۲۰۵، ومسلم ۳\۱۱۷۲، رقم: ۷۶- ۱۵۴۲.

تشريح: علماء كرام وايي چي د (كل قرض جر نفعا فهو ربوا) يعني هر هغه پور چي په هغه کي ګټه راخيستل سي سود دی، ددغه تر اصولو لاندي هغه پور چي په هغه کي يو ګټه مشروط وي سود دی همدارنګه پور ورکونکي ته د پور اخيستو د پور د دباو له مخي چي کومه ګټه تر لاسه کيږي هغه هم سود دی.

مسئله: که پور ورکونکی د خپل پوروړي څخه د پور د ادا کولو مخکي يو ګټه تر لاسه کړي نو وه به کتل سي چي هغه ګټه مشروط خو نه ده که هغه ګټه مشروط وي نو په دغه صورت کي د هغه په حرمت کي هيڅ شبه نه سته يعني هغه ګټه به د سود په حکم کي وي او که هغه ګټه مشروط نه وي نو بيا د هغه په باره کي هم د علماؤ اختلافي قولونه دي امام محمد رحمه الله د دې د جواز قائل دی مګر يو ډله ممانعت ته مائل ده، مګر خبره داده که چيري هغه ګټه د پور د دباو يا د پور د رعايت له کبله نه وي يا د مهلت او مهرباني په وجه وي نو په هر حال ناجائز ده مګر که

چیري د احسان د پخوانیو تعلقاتو په وجه وي نو بیا د دې په جواز کي هیڅ شک نه سته .
په پور کي د وخت ټاکلو څخه منع سوې ده مګر صحیح خبره داده چي د وخت په ټاکلو کي څه پرواه نه سته ځکه مسئله داده که چیري پور تر یو ټاکلي وخت پوري واخیستل سي نو هغه وخت د شرط په حیث لازمیږي مګر د پور په حیث نه لازمیږي که پور غوښتونکی د هغه وخت څخه مخکي خپل پور وغواړي نو د هغه دا حق دی او پوروړي ته پکار دي چي هغه تر خپل وس پوري د ادا کولو کوښښ وکړي .
که یو څوک یو چا ته د پور ورکولو پر وخت دا شرط ولګوي چي زما دغه پور به په فلاني ښار کي راکوې نو دا شرط به په طریقه د لزوم ناجائز وي .
ځیني خلک په سودي بانکونو کي خپل روپۍ د امانت په توګه جمع کوي او د هغه ګټه او سود نه اخلي نو کومي روپۍ چي په بانک کي جمع کیږي هغه په یقیني توګه سره بعینه محفوظ نه وي بلکه په کاروبار کي لګول کیږي ځکه نو هغه امانت نه پاته کیږي بلکه پور کیږي که څه هم هغه سړی سود وانه خلي مګر هغه یو ډول د پور په ذریعه د سود اخیستونکي او ورکونکي مرسته کول هم ګناه ده ځکه نو خپلي روپۍ په سودي بانک کي اېښودل ګناه سوه .

==========

بَابُ الْمَنْهِيِّ عَنْهَا مِنَ الْبُيُوْعِ

(د منعه بیعو بیان)

اسلامي شریعت د رانیولو او پلورلو ځیني معاملاتو څخه منع کړې ده همدارنګه ځیني شیان داسي دي چي د هغو رانیول او پلورل د شریعت له نظره منع دي ، بیا ځیني معاملات او د ځینو شیانو منع په طریقه د حرمت دي (یعني د دغه معاملاتو او د دغه شیانو د حرام کېدو په وجه وي) لکه بیع باطل او د بیع فاسد منع او د ځینو منع او نهي تعلق محض د کراهت سره وي لکه د جمعې د اذان پر وخت د رانیولو او پلورلو څخه منع .
د رانیولو او پلورلو کوم معاملات یا د کومو شیانو د رانیولو او پلورلو منع چي په دې وجه ده چي هغه معاملات یا هغه شیان د شریعت له نظره حرا ... ي د حنفي مذهب مطابق د هغه دوه ډولونه دي ۱ : بیع فاسد ۲ : بیع باطل .

بيع فاسد : د رانيولو او پلورلو هغه معاملې ته وايي چې د بيع د اصولو د موجود كېدو په وجه خو صحيح وي مگر د بيع د صحيح كېدو چې كوم شرطونه دي په هغو كي د ځينو شرطونو د فوت كېدو په وجه هغه معامله جائز نه وي ځكه نو د داسي معاملې ختمول ضروري دي ، دې ته د فقهاؤ په اصطلاح كي مشروع بنفسه او ممنوع بوصفه ويل كيږي، يعني داسي بيع په اعتبار د اصول مشروع او صحيح ده او په اعتبار د مشروط او اوصافو منع ده .

بيع باطل : د رانيولو او پلورلو هغه معاملې ته وايي چې په شرعي توگه هيڅ حيثيت نه لري ځكه چي هغه معامله نه خو د اصول بيع په اعتبار صحيح وي او نه د شروط او اوصافو په اعتبار جائز وي .

مناسب ده چي دلته يو څو مسائل ذكر كړل سي چي په هغو سره نه يوازي د پورتنيو ذكر سوو اقسامو د تعريف په پيژندلو كي اساني وي بلكه د باب د موضوع په اعتبار هم د هغو پيژندل ضروري دي :

كه مبيع (يعني رانيونكى او پلورنكى شى) په شرعي اعتبار مال نه وي لكه وينه، مردار، ازاد سړى، ام الولد ، مكاتب، بولي او بالكل بېكاره شى نو د داسي شيانو بيع باطله ده ، همدارنگه مبيع مال وي مگر متقوم نه وي لكه شراب او خنزير، نو ددغه شيانو بيع به په هغه صورت كي باطله وي كله چي هغه د روپو په عوض كي و پلورل سي او كه چيري د هغه قيمت د اسبابو په عوض كي وركړل سي نو په هغه صورت كي به د اسبابو بيع فاسده وي او د هغه مال غير متقوم بيع به باطله وي .

په بيع باطل او بيع فاسد كي فرق دادى چي په بيع باطل كي مبيع د شريعت له نظره د مشتري يعني د رانيونكى په ملكيت كي نه وي او په بيع فاسد كي مبيع مخكي تر قبضې څه حكم نه لري مگر وروسته تر قبضې د حرام په توگه د مشتري په ملكيت كي راځي او په نقدو سره د هغه د قيمت ادا كول د هغه پر ذمه ضروري وي مگر په قبضه كي د راتلو څخه وروسته هغه بيع فسخ كول واجيبږي په شرط ددې چي مبيع بعينه د رانيونكى سره موجود دى .

د څارويو په غولانزه كي د شېدو بيع باطل ده ځكه چي هغه مشكوك الوجود وي ، كيداى سي چي د څاروي د غولانزي د ظاهري حالت په لېدو سره په هغه كي د شېدو د موجودتيا يقين وكړل سي او د هغه شېدو بيع وكړل سي مگر وروسته معلومه سي چي په غولانزه كي شېدې نه وې بلكه د هواء وغيره په وجه غولانزه پړسېدلې وه نو په داسي صورت كي به د فريب او چم وركولو معامله سي .

په هواء کي د الوتونکو مرغانو پلورل جائز نه دي په شرط ددې چي هغه مرغه داسي نه وي چي په هواء کېدو سره بېرته راګرځي لکه کوتره نو دداسي مرغه په هواء کي په الوتلو سره پلورل صحیح دي ، همدارنګه د هغه ماهي بیع هم ناجائز ده کوم چي تراوسه نیول سوی نه وي بلکه په اوبو کي وي یا نیول سوی وي مګر بیا هغه په یو داسي حوض کي اچول سوی وي چي بېله جال څخه د هغه نیول ممکن نه وي ، همدارنګه د مېنزي او د څارویو حمل او همدارنګه د څاروي د ذبح کېدو او پرېکولو څخه مخکي د هغه د غوښو بیع کول جائز نه دي ، د خنزیر د وېښتانو بیع هم جائز نه ده البته د هغه د وېښتانو څخه ګټه اخیستل مثلاً د حیوانانو د څل او ګوني وغیره د ګنډلو لپاره استعمالول جائز دي مګر د سړي د وېښتانو بیع هم ناجائز ده او د هغه څخه ګټه اخیستل هم ناجائز دي ، کومه بیع چي په خپلو کي د نزاع سبب جوړېږي هغه فاسده ده لکه د پسه وغیره پر شا باندي د هغه د وړیو پلورل یا پر بام پاندي د لګېدلو لرګیو بیع یا د یو لوی ټوکر څخه د یو ګز ټوکر بیع یا داسي بیع کول چي د هغه د قیمت د ادا کولو وخت مجهول وي مثلاً داسي ووایي چي په کومه ورځ باران وسي یا په کومه ورځ تېزه هوا راسي نو په هغه ورځ به ددې قیمت ادا کوم مګر په دغه ټولو صورتو کي که رانیونکی بیع فسخ نه کړي او پلورنکی رانیونکی ته د ورکولو لپاره په بام کي لګیدلي لرګي بېل نه کړي یا د لوی ټوکر څخه یو ګز ټوکر جلا کړي او رانیونکی د قیمت ادا کول پر مجهول وخت باندي موقوف کړه نو بیع به صحیح سي په فاسد شرط سره کېدونکې بیع فاسده ده او شرط فاسد دې ته وایي چي د اقتضاء عقد خلاف وي او په هغه کي یا د پلورنکي فائده وي لکه پلورنکی چي دا شرط ولګوي چي ما دغه سرای خرڅ کړی مګر تر یوې میاشتي پوري به زه پکښېي اوسیږم یا د رانیونکی ګټه وي لکه رانیونکی دا شرط ولګوي چي ما دغه ټوکر رانیوی مګر دغه ټوکر ما ته ګنډلی راکړه یا د مبیع فائده وي کله چي مبیع انسان یعني غلام یا مینزه وي او هغه د ګټي مستحق وي لکه پلورنکی چي رانیونکی ته ووایي چي دغه غلام ازادول یا د هغې مینزي نکاح کول ، دا ډول شرطونه فاسد دي او د هغه په وجه بیع هم فاسد کیږي .

د رانیونکی د ملکیت شرط لګول د اقتضاء عقد خلاف نه دی ځکه نو فاسد نه دی همدارنګه که یو تجار د یو څه ټوکر په رانیولو سره پر رانیونکی دا شرط ولګوي چي دغه ټوکر مه پلوره نو دغه شرط که څه هم د اقتضاء عقد خلاف دی مګر په دغه شرط کي د یوه هم ګټه نه سته ځکه دا شرط به فاسد نه وي ، که چیري پلورنکی پر رانیونکی باندي دا شرط ولګوي چي ددغه آس چاغول که څه هم په دغه شرط کي د مبیع ګټه ده مګر مبیع انسان نه دی چي هغه د

کټي مستحق وي ځکه نو دغه شرط هم فاسد نه دی بلکه دغه شرط به ساقط وي او بیع به صحیح سي

د بیع فاسد او بیع باطل نور زیات تفصیل د فقهي په کتابو کي سته ، په دې پوهېدل پکار دي چي د رانیولو او پلورلو د هغه معاملو څخه چي د شریعت په نظر کي د اعتبار وړ نه دي او هغه نن سبا ډېر رواج دي پرهیز وکړل سي ، دلته د یو څو نورو مسائلو وضاحت کول هم ضروري دی مثلاً : د پلورنکی له خوا د مبیع په ناپ او تول کي کمي کول یا د رانیونکی له خوا په قیمت کي کمي کول حرام دي لکه څرنګه چي د پلورنکی لپاره ضروري دي چي پر کوم قیمت فیصله وکړل سي د هغه د ادا کولو په وخت کي به کمي نه کوي کوم خلک چي ددې خلاف کوي د هغوی په باره کي په قرآن کریم کي داسي تنبیه راغلې ده : ویل للمطففین: په ناپ او تول کي د کمي کونکو لپاره لویه خرابي ده ....الخ.

د مبیع په قیمت کي او د مزدور په مزودري کي بېله عذره ځنډ کول حرام دی ، د رسول الله ﷺ مبارک قول دی چي د غني له خوا (د مزدوری په ادا کولو کي) ځنډ کول ظلم دی نو مزودر ته د هغه مزدوري د خولې د اوچېدو څخه مخکي ورکړئ .

نقل سوي دي چي رسول الله ﷺ به د یو چا پور ادا کوی نو د پور د اندازې څخه به یې زیات ورکول ، که چیري د پور اندازه به نیم وسق وو نو د هغه پر ځای به یې یو وسق ورکوی او که د پور اندازه به یو وسق وو نو د هغه پر ځای به یې دوه وسقه ورکول او فرمایل به یې چي دا خو ستا حق دی او دومره زیات زما له خوا واخله ، مګر دا دي په ذهن کي وي چي د اندازې څخه زیات ورکول د سود په حکم کي داخل نه دي ځکه سود خو هغه وخت وي کله چي دغه زیاتوب تر مخه مشروط سوی وي او بېله شرطه زیات ورکوي جائز بلکه مستحب دي .

په معاملاتو کي بې قولي کول، مکر او فریب او د درواغو چلن کول حلال کسب هم حرام کوي نو ددې څخه پرهیز کول ضروري دی، د رسول الله ﷺ په باره کي نقل سوي دي چي یوه ورځ رسول الله ﷺ په بازار کي په یو دوکان کي د غنمو یو جوال ولیدی او کله چي یې په هغه جوال کي لاس مبارک دننه کړ نو دننه غنم لانده معلوم سول ، رسول الله ﷺ د دوکاندار څخه پوښتنه وکړه چي دا څه دي ؟ هغه وویل چي دغه غنمو ته د باران اوبه رسیدلي دي چي د هغه په وجه د ننه څخه لاندي سوي دي، رسول الله ﷺ ورته وفرمایل نو بیا تا د هغه لندو غنمو جوال سربېره ولي نه کښېښودی (چي نا خبره سړی ددې په وجه دوکه نه سي) ، په یاد ولرئ کوم سړی چي مسلمانانو ته دوکه ورکوي هغه زموږ څخه نه دی .

په بيع مرابحت (د رانيولو پر قيمت باندي د گټي اخيستلو سره د پلورلو صورت) او په بيع توليت (د رانيولو پر قيمت باندي بېله گټي د پلورلو صورت) کي رانيونکی ته مخکي قيمت يعني په کوم قيمت باندي چي خپله رانيونکی رانيولي دي بېله کمي او زياتوب ظاهرول واجب دي که پلورنکی پر مبيع باندي د قيمت څخه پرته نوره مزدوري اچوي نو هغه دي هم د قيمت سره يو ځای کړي او رانيونکی ته دي داسي ووايي چي پر دغه شي باندي زما دومره روپۍ مصرف سوي دي ، دا دي نه وايي چي دا شی ما په دومره روپۍ رانيولی دی چي درواغجن نه سي.

که يو څوک يو تهوکر په لس روپۍ خرڅ کړي او رانيونکی هغه روپۍ ادا کړي نه وي چي پلورنکی بيا هغه تهوکر د رانيونکی څخه په پنځه روپۍ رانيسي يا هغه تهوکر يې د يو بل تهوکر سره په لس درهمه رانيوی نو دا بيع به صحيح نه وي ځکه چي دا د سود په حکم کي راځي ، پر مبيع باندي د قبضې څخه مخکي تصرف کله چي مبيع منقول وي حرام دی ، او د منقول شي د قبض کولو څخه مخکي پلورل جائز نه دی .

يو سړی يو کيلي شی (چي په پيمانه يا تللو سره اندازه کيږي) د کيل په شرط رانيسي او د پلورونکي څخه يې هغه شی په پيمانه کي په ناپ کولو سره رانيوی او بيا هغه شی د هغه دوهم په لاس د کيل په شرط وپلوري نو اوس هغه دوهم رانيونکی لپاره ضروري ده چي تر څو پوري هغه خپله هم هغه د مخکي رانيونکی څخه د هغه شي په يمانه کي ناپ نه کړي نو نه خو دي هغه شي په تصرف کي راولي او نه دي يې پر بل چا پلوري ځکه چي اول ناپ کافي نه دی ، د احتياط تقاضا داده چي هغه دي بيا ناپ کړل سي داسي نه چي هغه شی په پيمان کي زيات وخيژي او هغه د بائع مال نه وي .

که يو مسلمان د يو شی د رانيولو او پلورلو په معامله کولو سره يو قيمت و ټاکي يا يو مسلمان يوې ښځي ته د نکاح پيغام ليږلی وي نو تر څو چي د هغه معامله فيصله سوې يا موقوف سوې نه وي د دوهم سړي لپاره دا جائز نه دي چي هغه د هغه شي معامله وکړي يا هغه ښځي ته خپل پيغام ولېږي ، د جمعې د آذان پر وخت رانيول او پلورل مکروه دي ځکه چي ددې په وجه په سعي واجب (يعني د جمعې د لمانځه لپاره تياري کولو) کي خلل راځي ، که چيري په ډېرو مسجدو کي د جمعې لمونځ کيږي نو په کوم مسجد کي چي د لمانځه کولو اراده وي نو د هغه د آذان سره دي بيع ترک کړي .

که دوه غلامان په خپلو کي د محرميت قرابت ولري نو د هغوی جلا جلا بيع کول مکروه او منع ده همدارنگه که په هغوی کي يو کوچنی وي او بل لوی وي بيا هم بيع مکروه او منع ده بلکه

د ځينو علماؤ په نزد دا بيع جائز نه ده .

د مردار حيوان وازګه پلورل جائز نه دي ، مردار تېل پلورل د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په نزد جائز دي مګر د نورو امامانو په نزد جائز نه دي ، د انسان د لويو بولو بيع کله چي د هغه سره يو بل شی ګډ سوی نه وي د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په نزد مکروه دي او که اېرې وغيره ورسره يو ځای سوي وي نو بيا جائز دي ، د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په نزد خوشايي پلورل هم جائز دي او د نورو امامانو په مذهب کي د دغه شيانو پلورل هم ناجائز دي ، دا خبره دي په ذهن کي وي چي د کومو شيانو بيع جائز نه ده د هغو څخه ګټه اخيستل هم جائز نه دي .

د پاچا او حاکم لپاره دا مکروه دي چي هغوی د شيانو قيمت وټاکي مګر که چيري تجار د غلې او نورو شيانو په قيمت کي د حد څخه تجاوز کوي او خلک په پريشاني کي اخته کېږئ نو بيا حاکم ته جائز دي چي هغه د تجربه کارو او ماهرينو په مشوره سره قيمت وټاکي .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د منع سوو بيعو بيان

﴿۲۷۱۱﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُزَابَنَةِ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم د مزابنه (د خپل باغ تازه مېوه د وچي

أَنْ يَبِيعَ ثَمَرَ حَائِطِهِ إِنْ كَانَ نَخْلًا بِتَمْرٍ كَيْلًا وَإِنْ كَانَ كَرْمًا أَنْ يَبِيعَهُ بِزَبِيبٍ

مېوې په بدله کي خرڅولو) څخه منع فرمايلې ده چي خرڅوي ميوه د خپل باغ که خرما وي په خرماؤ سره په پيمانو او که انګور وي چي خرڅوي يې په وچه ميوه

كَيْلًا أَوْ كَانَ وَ عِنْدَ مُسْلِمٍ وَإِنْ كَانَ زَرْعًا أَنْ يَبِيعَهُ بِكَيْلِ طَعَامٍ نَهَى عَنْ

په پيمانو او يا وي، او په نزد د مسلم داسي دی چي او که وي فصل چي خرڅوي يې په پيمانو معلومو د طعام سره منعه يې کړې له

ذَلِكَ كُلِّهِ. متفق عليه و في رواية لهما نهى عن المزابنة قال و المزابنة ان يباع ما في رؤس النخل بتمر بكيل مسمى ان زاد فلي وان نقص فعلي .

دې ټولو څخه . متفق عليه، او په يو روايت کي دوا ړو لره داسي دي چي منعه يې کړې ده له مزابنې څخه ، ويلي دي رسول الله ﷺ مزابنه داده چي خرڅوي شی هغه چي په سرونو د خرماؤ کي وي په وچو خرماؤ په پيمانو معلومو سره که زياتي سوې نو زما وي او که کمي سوې نو پر ما دي .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۴۰۳، رقم: ۲۲۰۵، ومسلم ۳\۱۱۷۲، رقم: ۷۶- ۱۵۴۲.

د لغاتو حل: حائطه: ای بستانه (د باغ يې).

تشريح: مزابنت د زبن د لفظ څخه مشتق دی او معنی يې ده دفع کول ، ليري کول ، د بيع مزابنت څخه ځکه منع سوې ده چي ددغه بيع بنياد پر قياس او اندازې باندي وي په دې کي د دواړو خواوو لپاره د زياتوب او تاوان احتمال وي په دې وجه د دواړو په مينځ کي نزاع او فساد هم پيدا کيدای سي او په خپلو کي د دفعيه او ليري والي نوبت هم راتلای سي .

دلته دوه روايتونه نقل سوي دي او په دواړو کي فرق دادی چي په اول روايت کي د مزابنت تعريف په لفظ د ثمر ذکر سوی دی چي عموميت پکښې دی او په دوهم روايت کي د مزابنت لفظ په تمر سره ذکر سوی دی چي د هغه څخه دا معلوميږي چي د بيع مزابنت تعلق يوازي د خرما سره دی حالانکه داسي نه ده بلکه په دوهم روايت کي هم عموميت مراد دی په خاصه توګه د خرما ذکر کول محض د مثال په توګه دی .

﴿۲۷۱۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهٰى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُخَابَرَةِ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د مخابره

وَالْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ وَالْمُحَاقَلَةُ اَنْ يَّبِيْعَ الرَّجُلَ الزَّرْعَ بِمِائَةِ فِرَقٍ حِنْطَةٍ

محاقله او مزابنه څخه منعه فرمايلې ده او محاقلت دادي چي څوک د خپل ولاړ فصل سل فرق (ديوه پيمانې نوم) د غلې خرڅ کړي .

وَالْمُزَابَنَةُ اَنْ يَّبِيْعَ التمرَ فِيْ رُؤُسِ النَّخْلِ بِمِائَةِ فِرَقٍ وَّ الْمُخَابَرَةُ كِرَاءُ الْاَرْضِ بِالثُّلُثِ وَالرُّبُعِ . رواه مسلم .

او مزابنه داده چي څوک هغه خرماوي چي په ونو کي وي د سل فرقو خرماؤ په عوض کي خرڅي کړي او مخابره داده چي يو سړی خپله مځکه د کښت لپاره ورکړي مثلا د پيداوار په

نیمه یا دریمه یا څلورمه. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح ۳\ ۱۱۷۴، رقم: ۸۱، ۸۴- ۱۵۳٦.

د لغاتو حل: فرق: هو ما یساوي ٦۵۱٦ غراما عند الحنفیة. (د حنفیه په نزد یو فرق ٦۵۱٦ گرامه وي).

تشریح فَرَق د راء په زور سره د یو پیمانې نوم دی چي په هغه کي شپاړلس ۱٦ رطل یعني تقریبا اووه سېره غله وي، او فرق د راء په جزم سره هغه پیمانې ته ویل کیږي چي په هغه کي یوسل او شل ۱۲۰ رطل غله وي، په حدیث شریف کي د سل فرق ذکر کول محض د تمثیل په توگه دی، مقصد دا ښودل دي چي د رېبلو څخه مخکي په کښت کي ولاړ غنم د اپښودل سوو غنمو په عوض کي پلورلو ته محاقلت وایي.

یعني مفهوم په تېر حدیث کي د مزابنت په ضمن کي هم ذکر سوی دی مگر مزابنت د پراختیا او عموم حامل دی او ددې اطلاق پر میوو باندي هم کیږي او پر کښت او غله باندي هم دغه لفظ استعمالیږي او د محاقلت استعمال یوازي د کښت او غلې لپاره کیږي که څه هم په ځینو وختونو کي مزابنت هم یوازي د میوو لپاره استعمالیږي.

د مخابرت مطلب دادی چي خپله مځکه په نیمې باندي بل چا ته ورکول مثلا یو سړی خپل مځکه بل چا ته په دې شرط ورکړي چي په دغه مځکه کي څه حاصلات وسي د هغه دریمه یا څلورمه به ما ته راکوې.

په پورتني حدیث کي ددې منع هم سوې ده ځکه چي اول خو د اجرت شکل وي او په دې کي اجرت مجهول دی دوهم حاصلیدونکی شی معدوم دی او کوم شی چي معدوم وي د هغه معامله معتبر نه ده، مخابرت ته مزارعت هم وایي مگر په دواړو کي فرق دادی چي د مخابرت په صورت کي تخم د کښت کونکی وي او په مزارعت کي د مځکي د مالک، مزارعت او مخابرت د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په نزد جائز نه دی لکه څرنگه چي په پورتني حدیث کي حکم دی مگر صاحبین یعني امام ابویوسف او امام محمد په نزد صحیح دی، په حنفي مسلک کي فتوا د صاحبینو پر قول ده ځکه چي دا کثیر الوقوع او د ډېر زیات احتیاط شی دی ددې د جائز نه ساتلو په صورت کي خلکو ته ډېره پرېشاني وي.

﴿۲۷۱۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْمُحَاقَلَةِ وَالْمُزَابَنَةِ والْمخابرة والْمعاومة وَعَنِ الثُّنْيَا وَرَخَّصَ فِي الْعَرَايَا. رواه مسلم

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د محاقله ، مزابنه، مخابره، معاومه او ثنيا څخه منعه فرمايلې ده او د عرايا اجازت يې ورکړې دې. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\۱۱۷۵، رقم: ۸۵- ۱۵۳۶.

د لغاتو حل: المعاومة: هی بیع ثمر النخل او الشجر سنتين او ثلاثا فصاعدا قبل ان تظهر ثماره. الثنيا: ای ان يبيع ثمر حائط ويستثنى منه جزا غير معلوم القدر.

تشريح: د محاقلت، مزابنت او مخابرت معناوې مخکې بيان سوې دې او د معاومت معنی داده چې د درختو د ميوو د ښکاره کېدو څخه مخکې يو کال يا دوه کاله يا درې کاله يا د زيات وخت لپاره و پلورل سي او د ثنيا مطلب دادی چې پر اوښو باندې کومې ميوې و پلورل سي مګر په هغه کې يو غير معين مقدار مستثنی کړل سي يعني هغه ونه پلورل سي.

عرايا د عريت جمع ده او عريت د خرماوو هغه درختې ته وايي چې د هغه مالک يې يو محتاج او مسکين ته د ميوې خوړلو لپاره عاريتا ورکړې،

د عرايا اجازه يې ورکړې ده : ددې مطلب دادی چې ځينو خلکو به په خپل باغ کې يوه درخته يا دوې درختې يو محتاج ته د ميوو خوړلو لپاره ورکولې بيا څرنګه چې معمول وو هغه د باغ مالک به د خپل کورنۍ سره باغ ته راغلی او د هغه ټولو خلکو په موجودتيا کې به هغه محتاج سړی راغلی نو په خپل باغ کې د يو پردي سړي د راتلو په وجه هغه ته مشکل وو ځکه هغه محتاج ته به د هغه درختې د ميوې پر ځای د خپل طرف څخه د يو څه ميوو په ورکولو سره به يې رخصت کوی او د هغه درختې ميوه به يې د ځان لپاره وساتل ، رسول الله ﷺ دا جائز وګڼل مګر دا د پنځه وسق څخه په کم کې جائز ده او تر دې په زيات کې جائز نه ده لکه څرنګه چې مخته د حضرت ابو هريره رضي الله عنه په روايت کې راځي.

﴿۲۷۱۴﴾: وَعَنْ سَهْلَ بْنَ أَبِي حَثْمَةَ قَالَ نَهٰي أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سهل بن ابي حثمه رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ منع فرمايلې ده

عَنْ بَيْعِ التَّمَرِ بِالتَّمَرِ اِلاَّ اَنَّهُ رَخَّصَ فِي الْعَرِيَّةِ أَنْ تُبَاعَ بِخَرْصِهَا تَمَرًا يَأْكُلُهَا أَهْلُهَا رُطَبًا . متفق عليه

په ونو کې د خرماؤ او د وچو خرماؤ په بدله کې د خرڅولو څخه لیکن عرية کې يې د دې اجازت ورکړې دې چې د درختو خرماوې د وچو خرماؤ په بدله کې خرڅې کړئ او د هغه ميوه دده اهل (را

نیونکي) وخوري . (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۴\۳۸۷، رقم: ۲۱۹۱، ومسلم ۳\۱۱۷۰، رقم: ۶۷ - ۱۵۴۰.

د لغاتو حل: بخرصها: یقال باعه خرصا، ای تقدیرا من غیر وزن. (د اټکل له مخي پلورل).

د بیع عرایا مسئله

﴿۲۷۱۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَرْخَصَ فِيْ بَيْعِ

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د عرایا یعني د ونو د مېوو اندازه کولو سره د خرڅ اجازه ورکړې ده

الْعَرَايَا بِخَرْصِهَا مِنَ التَّمْرِ فِيْمَا دُوْنَ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ أَوْ فِيْ خَمْسَةِ أَوْسُقٍ شَكَّ دَاوُدُ ابن الحصين . متفق عليه

د خرماؤ اندازه په پنځه وسق یا د دې څخه کم وي یعني پنځه وسق پوري اندازه سوي خرماوي دي خرڅولاي سي د دې څخه زیات اجازه نسته . وسق شپېته صاع وي او په صاع کي څلور سېره ته نژدې غله ځائیږي، او شک کړی دی داؤد بن حصین . (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۴\۳۸۷، رقم: ۲۱۹۰، ومسلم ۳\۱۱۷۱، رقم: ۷۱ - ۱۵۴۱.

تشریح: تر پنځه وسق د کم قید ځکه لګول سوی دی چي ددغه اجازې تعلق د احتیاج او ضرورت سره وي او احتیاج او ضرورت پر پنځه وسق کم وي ، د عرایا د میوو پورتنی بیع او تبادله تر پنځه وسق په کم کي د ټولو علماؤ په نزد جائز ده او تر پنځه وسق زیات کي جائز نه ده البته د پوره پنځه وسق په باره کي د علماؤ اختلافي قولونه دي، صحیح قول د عدم جواز دی ځکه چي د مقدار په بیان کي راوي شک اظهار کړی دی نو په دغه صورت کي د احتیاط تقاضا دا کېدل پکار دي چي د پنځه وسق څخه پر کم مقدار باندي عمل وکړل سي چي په هر حال متعین دي ، په دې خبره کي د علماؤ اختلافي اقوال دي چي ددغه اجازې تعلق یوازي د محتاجو سره دی او که د شتمنو خلکو سره هم ددې تعلق دی ، نو صحیح قول دادی چي دغه اجازه د دواړو لپاره ده .

وسق د یو پیمانې نوم دی ، یو وسق شپېته صاع وي او یو صاع په پیمانه کي تقریبا درې نیم سېره غله وي، پنځه وسق تقریبا شپږ وېشت منه کیږي .

د اومو میوو د بیع ممانعت

﴿۲۷۱۶﴾: وَعَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عُمَرَ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

د حضرت عبد اللہ بن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ منعه کړېده د خرڅولو څخه

الثِّمَارِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا نهي البائع والمشتري . متفق عليه وفي رواية

د میوو تر هغه وخته پوري چي د هغو پوخوالي څرګند سوي نه وي او ممانعت د خرڅونکي او رانیونکي دواړو لپاره دي .(بخاري او مسلم) او د مسلم په یوه بل روایت کي راغلي چي

لمسلم نهى عن بيع النخل حتى تزهو وعن السنبل حتى يبيض ويأمن العاهة

رسول الله ﷺ د خرماؤ مېوه دارو ونو څخه تر هغه وخته پوري د خرڅولو څخه منعه کړېده تر څو پوري چي د هغو مېوه سره او ژړه نه وي او د فصل وږي د خرڅولو څخه یې منعه فرمایلې ده تر څو پوري چي پخه نه وي او د آفت څخه محفوظه وي .

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۴\۳۹۴، رقم: ۲۱۹۴، ومسلم ۳\۱۱۶۵، رقم: ۴۹- ۱۵۳۴.

تشریح: د پلورنکي لپاره ځکه منع ده چي هغه د رانیونکی مال بېله د یو شي په عوض کي تر لاسه نه کړي او د رانیونکي لپاره منع ځکه ده چي هغه د خپل مال په تاوان کي اخته نه سي ځکه کیدای سي چي هغه اومه میوه رانیسي او د هغه قیمت ادا کړي مګر میوه د پخېدو څخه مخکي په یو آفت سره ضائع سي .

﴿۲۷۱۷﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د مېوه دارو ونو د خرڅولو څخه منعه

الثِّمَارِ حَتَّى تُزْهِيَ قِيلَ لَهُ وَمَا تُزْهِي قَالَ حَتَّى تَحْمَرَّ وَقَالَ أَرَأَيْتَ إِذَا مَنَعَ اللّٰهُ

فرمایلې ده تر څو پوري وچ رنګه نسي پوښتنه ځیني وسوه چي د دې مطلب څه دي ؟ نو یې ور ته وفرمایل :تر څو پوري چي سره نسي ، بیا یې وفرمایل : وښایه که خدای تعالی د مېوو د پخېدو

الثَّمَرَةَ بِمَ يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مَالَ أَخِيهِ . متفق عليه

څخه منعه کړي وي نو په تاسو کي به څوک د خپل ورور مال څنګه اخلئ ؟ (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۹۸، رقم: ۲۱۹۸، ومسلم ۳\۱۱۹۰، رقم: ۱۵- ۱۵۵۵.

تشریح: مطلب دادی چي د پخېدو او تیارېدو څخه مخکي د میوو په بیع کي ددې خبري خطره ده چي کیدای سي په یو آفت سره مثلا سیلاب وغیره راسي او میوه د درختو څخه په لوېدو سره ضائع سي نو په دغه صورت کي پلورنکی چي د رانیونکی څخه د میوو د قیمت په توګه څه واخلي هغه به بېله عوضه او مفت په لاس ورسي نو دا ضروري ده چي د میوو تر پخېدو پوري انتظار وکړل سي کله چي هغه پخې سي نو هغه وخت دي د رانیولو او پلورلو معامله وسي.

د میوو او درختو پیشګي خرڅول

﴿۲۷۱۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهٰى رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ السِّنِيْنَ وَأَمَرَ بِوَضْعِ الْجَوَائِحِ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د څو کالو لپاره د مېوو د پلورلو څخه منعه فرمایلې ده(یعني یو دوه درې کاله پوري د پلورلو څخه) او (د افتونو د نقصان په خاطر) یې د کمي کولو حکم کړی دی (یعني د تخم د غورځولو څخه وروسته د یو افت په وجه په مېوو کي کمي راسي نو د تاوان څخه د خلاصېدلو په خاطر رانیونکي ته د معاوضې کمي پوره سي) (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح ۳\ ۱۱۷۸، رقم: ۱۰۱- ۱۵۳۶.

د لغاتو حل: الجوائح: جمع جائحة وهي الآفة المستاصلة نصيب الثمار ونحوها بعد الزهو فتهلكها بان يترك لبائع ثمن ما تلف. (د میوو یو ډول مرض).

تشریح: د حدیث د آخري برخي مطلب دادی چي یو سړی پر درختي باندي لګیدلي میوې د پخېدو څخه مخکي رانیسي مګر مخکي تر دې چي رانیونکی هغه میوې په خپل تصرف کي راولي هغه میوې په یو وجه اېله سوې او ضائع سوې نو په دغه صورت کي پلورنکي ته پکار دي که چیري هغه تر اوسه پوري قیمت تر لاسه کړی نه وي نو په هغه کي دي څه کمي وکړي او که قیمت یې تر لاسه کړی وي نو د هغه څخه دي رانیونکی ته یو څه بېرته ورکړي که څه هم بیع سوې وي او د قاعدې په اعتبار هغه ددې لپاره مجبور نه دی ، د رسول الله ﷺ دغه حکم یوازي د استحباب لپاره دی او ددې مقصد د تاواني سړي سره رعایت کول دي او کوم چي د فقهي د مسئلې تعلق دی نو دا خبره بالکل روښانه ده چي د هري ګټې او تاوان ذمه دار رانیونکی دی، ددې مطلب دادی چي په قبضه کي د راتلو څخه وروسته که مبیع د یو آفت په وجه ضائع سي نو هغه د رانیونکی تاوان دی پر پلورنکي باندي د هغه هیڅ بدله او تاوان نه واجبېږي.

د ضائع سوي مبيع ذمه دار څوک دی؟

﴿۲۷۱۹﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ بِعْتَ مِنْ أَخِيكَ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كه تا خپله مېوه په يوه مسلمان

ثَمَرًا فَأَصَابَتْهُ جَائِحَةٌ فَلَا يَحِلُّ لَكَ أَنْ تَأْخُذَ مِنْهُ شَيْئًا بِمَ تَأْخُذُ مَالَ أَخِيكَ

بِغَيْرِ حَقٍّ. رواه مسلم.

ورور خرڅه كړه او بيا په هغه مېوه باندي افت راغلي او هغه يې خرابه كړه نو ستا هيڅ حق نسته چي ته د خپل ورور څخه څه واخلې او ته په ناحقه باندي ولي د خپل ورور څخه مال اخلې. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\۱۱۹۰، رقم: ۱۴- ۱۵۵۴.

تشريح: فلا يحل لک (د هغه څخه څه اخستل حلال نه دي) دا حكم په هغه صورت كي دی كله چي مبيع بالكليه او مطلق ضائع سي او كه چيري يو داسي آفت راسي چي په هغه سره د مبيع يو برخي ته تاوان ورسيږي نو په دغه صورت كي يو څه كمي كول پكار دي لكه څرنګه چي د تېر حديث په تشريح كي ښوول سوي دي، ددغه حديث په باره كي هم هغه تشريح ته فكر كول پكار دي كوم چي د تېر حديث په اړه تېره سوې ده، دلته حضرت ابن مالک رحمة الله عليه هم دا وضاحت كړی دی چي كه مبيع د رانيونكي حوالې ته كولو څخه مخكي ضائع سي نو د هغه تاوان به پر پلورنكي وي او په دغه صورت كي د حديث د تاويل كولو ضرورت نه پاته كيږي او كه چيري مبيع د رانيونكی په قبضه كي ضائع سي نو بيا به ويل كيږي چي د حديث الفاظ چي د هغه څخه څه اخستل جائز نه دي ددې مطلب دادی چي د تقوا او اخلاقو له مخي د رانيونكي څخه هيڅ هم اخيستل حلال (مناسب) نه دي.

په منقوله شيانو كي د قبضې تر مخه بله بيع جائز نه ده

﴿۲۷۲۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانُوا يَتَبَايَعُونَ الطَّعَامَ فِي أَعْلَى السُّوقِ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي خلكو به په پورته بازار كي غله رانيول

فَيَبِيعُونَهُ فِي مَكَانِهِ فَنَهَاهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِهِ فِي

او بيا به يې خرڅول رسول الله ﷺ خلک ددې كار څخه منعه كړه او حكم يې وكړ چي تر څو

مَكَانِهِ حَتّٰى يَنْقُلُوهُ. رواه ابو داؤد ولم اجده في الصحيحين.

چي تاسي غله د دې ځايه څخه نه وي نقل كړې خرڅولاي يې نسې. (ابو داؤد) خو په صحيحينو كي دا حديث نسته.

تخريج: سنن ابي داود ۳\۷۶۱، رقم: ۳۴۹۴.

تشريح: د هغه ځاى څخه نقل نه كړل سي: د دې مطلب دا دى چي تر څو پوري هغه په خپل قبضه كي را نه ولي او د منقول شيانو په قبضه كي راوستل دا دي چي د هغه د رانيولو څخه وروسته د هغه ځاى څخه په پورته كولو سره بل ځاى كي كښېږدي كه څه هم هغه بل ځاى نژدې وي.

د دې خبري خيال ساتل پكار دي كه هغه شى د پيمانې يا وزن په ذريعه رانيول سوى وي نو د پيمانې په ناپ كولو سره يا د وزن كولو څخه وروسته هغه پورته كړي او كه چيري بېله پيمانه كولو او بېله وزن كولو يې رانيولي وي نو بيا د هغه څخه پرته په پورته كولو سره دي يې كښيږدي، خلاصه دا كه يو سړى د منقوله شيانو څخه يو شى رانيسي او بيا هغه پر بل چا باندي پلورل غواړي نو د هغه لپاره ضروري ده چي هغه دغه شى مخكي په خپل قبضه كي واخلي او د هغه څخه وروسته دي يې وپلوري ځكه چي د منقوله شيانو په بيع كي تر قبضې مخكي بله بيع جائز نه ده، د صاحب مشكوة دا ويل چي ما دا روايت په بخاري او مسلم كي نه دى ليدلى دا په اصل كي پر صاحب المصابيح باندي اعتراض دى چي دا روايت يې په اول فصل كي ذكر كړى دى حال دا چي دغه روايت نه په بخاري سته او نه په مسلم كي بلكه په ابو داؤد كي دى ځكه نو دغه روايت د قاعدې سره سم په دوهم فصل كي نقل كول پكار وه.

﴿۲۷۲۱﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنِ ابْتَاعَ طَعَامًا فَلَا يَبِعْهُ حَتّٰى يَسْتَوْفِيَهُ وفي رواية ابن عباس حتى يكتاله. متفق عليه.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوك چي غله رانيسي نو هغه دي تر هغه وخته پوري نه خرڅوي تر څو چي هغه پوره نه كړي (يعني په هغه قبضولو څخه وروسته چي د هغې مقدار پوره نه كړي كوم چي د هغه خريد يې كړي وي) او د ابن عباس رضي الله عنه په يوه روايت كي دا الفاظ دي تر څو پوري چي هغه پيمانه نه كړي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۴۴، رقم: ۲۱۲۶، ومسلم ۳\۱۱۶۰، رقم: ۳۲-۱۵۲۶.

تشريح: تر څو چي هغه په پوره توګه سره وا نه خلي: ددې مطلب دادی چي تر څو پوري چي هغه په خپل قبضه کي وانه خلي ددې وضاحت د تېر حديث په ضمن کي سوی دی ، دلته په يو فقهي اختلاف هم پوه سئ چي د امام شافعي او په حنفيه کي د امام محمد په نزد د يو شی په رانيولو سره بيا هغه شی د دوهم په لاس کي د قبضې څخه مخکي پلورل جائز نه دي هغه که د منقوله شيانو څخه وي لکه غله او داسي نور يا عقار يعني مځکه وي.

د امام مالک رحمة الله عليه په نزد تر قبضې مخکي يوازي د غلې پلورل جائز نه دي او د نورو ټولو شيانو پلورل جائز دي ، د امام ابوحنيفة او امام ابويوسف په نزد تر قبضې مخکي د عقار يعني مځکي پلورل خو جائز دي مګر په منقوله شيانو کي د هيڅ شی پلورل هم جائز نه دي، د امام احمد رحمة الله عليه مذهب هم په ظاهره دادی.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه د روايت الفاظ تر څو چي هغه ناپ نه کړي ، ددې څخه ځينو علماؤ دا استدلال کړی دی که پلورنکی د رانيونکی په مخکي د غلې په ناپ کولو سره يا وزن کولو سره ورکړي نو دا کافي نه ده بلکه د رانيونکي لپاره ضروري ده چي هغه يې په خپله قبضه کي په اخيستلو سره دوهم وار بيا ناپ يا وزن کړي ، مګر په دې اړه صحيح خبره داده چي د رانيونکی په مخکي د پلورنکی ناپ کول يا وزن کول کافي دي ځکه چي د رانيونکی په مخکي د پلورنکی ناپ کول يا وزن کول داسي دي لکه څرنګه چي هغه يې په خپله ناپ يا وزن کړي.

﴿۲۷۲۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَمَّا الَّذِي نَهَى عَنْهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي هغه شی چي د هغه څخه رسول الله صلى الله عليه وسلم منعه کړېده

وَسَلَّمَ فَهُوَ الطَّعَامُ أَنْ يُبَاعَ حَتَّى يُقْبَضَ قال ابن عباس ولا احسب كل شئ الا مثله . متفق عليه.

هغه غله ده چي په قبضه کي د راوستلو مخکي خرڅه کړل سي او د ابن عباس بيان دي زما خيال نه دی چي په ممانعت کي هر شی شامل دي يعني د هر شی حکم د غلې په شان دي . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۴۹\۴، رقم: ۲۱۳۵، ومسلم ۱۱۵۹\۳، رقم: ۲۹- ۱۵۲۵.

تشريح: د حضرت ابن عباس رضي الله عنه د قول مطلب دادی چي څرنګه غله د قبضې څخه مخکي پلورل جائز نه دي همدارنګه هيڅ شی تر هغه وخته پوري پلورل جائز نه دی تر څو چي هغه په

قبضه كي را نه سي ، دا ګويا د حضرت ابن عباس رضي الله عنه خپل ګمان او خيال دی چي هغه په دغه مسئله كي پر غله باندي د غلې شخه پرته شيان قياس كړي دي.

﴿۲۷۲۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَلَقَّوُا

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه شخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: تاسو مخته مه ورځئ د

الرُّكْبَانَ لِبَيْعٍ وَلَا يَبِعْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَيْعِ بَعْضٍ وَلَا تَنَاجَشُوْا وَلَا يَبِعْ حَاضِرٌ

قافلې (يعني ښار ته د غلې د راتلو مخكي په لار كي خريد مه كوئ) او په تاسو كي هيڅوک د يوه مسلمان ورور د بيع پورته بيع مه كوئ (يعني د دوو خلكو په مينځ كي د خريد او فروخت معامله وي نو دريم سړی دی د هغه بيع په مقابله كي خپل مال په ارزانه قيمت نه وركوي يا په هغه مال كي دي عيب نه راباسي) او فريب او چم مه كوئ

لِبَادٍ وَلَا تُصَرُّوا الْاِبِلَ الْغَنَمَ فَمَنِ ابْتَاعَهَا بَعْدَ ذَالِكَ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ

او بازاري دي د صحرائي غله نه خرڅوي (يعني يو كليوال غله راوړي او په موجوده قيمت يې خرڅوي ليكن يو ښاري ووايي ته غله ماته وسپاره زه به يې په ګران قيمت خرڅه كړم) او مه د اوښي او بزې په غولانزه كي شيدې جمعه كوئ (يعني د دوو يا درو وختو شيدې د حيوان په غولانزه كي مه جمعه كوئ چي بيا رانيونكی په خطا باسئ) څوک چي داسي يو حيوان را نيسي

بَعْدَ أَنْ يَحْتَلِبَهَا إِنْ رَضِيَهَا أَمْسَكَهَا وَإِنْ سَخِطَهَا رَدَّهَا وَصَاعًا مِنْ تَمْرٍ.

نو د شيدو لوشلو شخه وروسته هغو دواړو ته د خبرو اختيار دي كه هغه راضي وي نو حيوان دي وساتي او كه خوشحاله نه وي نو حيوان دي واپس كړي او د واپسېدو سره دي يو صاع خرماوي هم وركړي

متفق عليه و في رواية لمسلم من اشترى شاة مصراة فهو بالخيار ثلثة ايام فان ردها ردمعها صاعا من الطعام لا سمراء .

(بخاري او مسلم) او د مسلم په يوه بل روايت كي را غلي دي چي يو څوک داسي بزه را نيسي چي په هغه كي يې شيدې جمعه كړي وي نو هغه ته تر درو ورځو اختيار سته (كه يې ساتي او

يا پرېږدي) كه يې بيرته په لاس وركوي نو يو صاع خرماوي دي هم ورسره وركړي غنم دي نه وركوي.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۳۶۱، رقم: ۲۱۵۰، ومسلم ۳\۱۱۵۵، رقم: ۱۱- ۱۴۱۲.

تشريح: د اول هدايت مطلب دادی چي تاسو ته معلومه سي چي د تجارانو يوه ډله د غلې وغيره په رانيولو سره ښار ته را روانه ده نو مخكي ددې څخه چي هغه تجاران ښار ته راورسيږي او هلته د بازار قيمت معلوم كړي نو په لاره كي په ورتللو سره د هغوی سره د رانيولو اوپلورلو معامله مه كوئ ، دا حكم رسول الله ﷺ ځكه كړی دی چي هغه تاجرانو ته د چم وركولو او يا هغوی ته د تاوان رسولو موقع پيدا نه سي.

په تاسو كي دي هيڅوک هم د بل پر بيع باندي بيع نه كوي، يعني كله چي دوه كسان په خپلو كي يو معامله كوي نو تاسو په هغه كي دخل مه كوئ په دې توګه چي مه خو د شي د قيمت په زياتولو سره يا په يو بله ذريعه سره هغه رانيسي چي په هغه كي د رانيونكی تاوان وي او مه په خپل مال ښوولو سره په كم قيمت سره هغه پلورئ چي په دې كي به پلورنكي ته تاوان وي ، يا دا چي مثلا يو سړی د يو چا څخه يو شی په شرط د خيار رانيسي نو اوس ته هغه رانيونكي ته ورځې او داسي ورته وايې چي ته دا معامله فسخ كړه زه به داسي شی تا ته په دغه قيمت دركړم . په داسي كولو سره د خپل ګټي لپاره د بل معامله خرابول بد كار دی او كه چيري مقصد د خپل شی پلورل يا رانيول نه وي بلكه محض معامله خرابول وي نو دا ډېر بد كار دی ، ځيني علماء وايي چي ددغه منع تعلق د هغه شی سره دی چي په هغه كي يو شرعي قباحت نه وي او كه چيري په يو شی كي شرعي قباحت وي لكه يو څوک پر يو چا پاندي د غلا مال پلورل نو په دغه صورت كي د معاملې فسخ كول جائز دي . د نجش معنی ده رغبت وركول او دوكه وركول، ددې صورت دادی چي د دوو كسانو په مينځ كي معامله كيږي او دريم سړی راسي د هغه شی تعريف شروع كړي د كوم چي معامله كيږي يا د هغه قيمت زيات ولګوي او په دې سره د هغه مقصد رانيول نه وي بلكه دا وي چي رانيونكی زما په لېدو سره د هغه شی رانيولو ته زيات راغب سي يا د هغه شی قيمت نور زيات سي ، رسول الله ﷺ ددې څخه منع فرمايلې ده ځكه چي دا د رانيونكی په دوكه كولو كي يو بد ترين صورت دی.

ښاري سړی دي د صحرائي مال نه پلوري، مثلا يو صحرائي سړی خپل مال لكه غله وغيره د بازار په قيمت پلورلو لپاره ښار ته راغلی او يو ښاري هغه ته راسي او دا ورته ووايي چي ته

خپل مال ما ته پرېږده زه به دا په ډېره اساني سره په گران قيمت و پلورم، رسول الله ﷺ ددې ځکه منع فرمايلې ده چې په دې کي د الله تعالى د مخلوق د گټي څخه منع کول دي، د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد دا حرام دي او د حنفي مذهب سره سم مکروه دي.

د اوښي او مېږي په غولانزو کي شېدې مه جمع کوئ، مثلا يو سړی د شېدو والا يو حيوان لکه مېږه، يا غوا وغيره پلورل غواړي نو د هغه د زيات قيمت تر لاسه کولو لپاره هغه دا کوي چي د پلورلو څخه يوه يا دوې ورځي مخکي د هغه حيوان شېدې نه لويشي لکه د هغه په غولانزه کي يې پرېږدي چي زياتي شېدې پکښي جمع سي او رانيونکی په دا گڼلو سره چي دغه حيوان زياتي شېدې ورکونکی دي د هغه زيات قيمت ورکړي، ددې څخه رسول الله ﷺ ځکه منع فرمايلې ده چي دا د دوکې ورکولو معامله ده، په دغه مضمون کي چي رسول الله ﷺ کومه مسئله بيان کړې ده د هغې وضاحت دا دی که يو بل سړی داسي څاروی رانيسي چي د څو ورځو يا څو وختونو شېدې د هغه په غولانزه کي جمع سوي وي او بيا د هغه د شېدو لوښلو څخه وروسته معلومه سي چي هغه څاروی لږ شېدې کوي نو هغه ته به اختيار وي که وغواړي څاروی دې بېرته ورکړي او که وغواړي وه دي يې ساتي، که چيري څاروی بېرته ورکوي نو يو صاع خرما به د هغه د شېدو په عوض کي ورکوي کوم چي هغه لويشلي دي.

دلته دا سوال پيدا کيږي چي د شېدو په بدله کي د يوه صاع خرماوو تعين ولي سوی دی حال دا چي د هغه شېدو د بېرته ورکولو يا د هغه شېدو د قيمت ورکولو حکم هم کيدای سو؟

ددې جواب دا دی چي رانيونکی د هغه څاروي شيدې لوښلي دي نو په هغه کي به څه برخه هغه وي کوم چي د رانيونکي په ملکيت کي د راتلو څخه وروسته د څاروي په غولانزه کي پيدا سوې وي او څه برخه هغه ده چي د څاروي د رانيولو پر وخت د هغه په غولانزه کي وه او د څاروي سره د هغه شيدې هم بيع سوي دي، ظاهره ده چي په دغه صورت کي د شېدو د هغه دواړو برخو تعين او امتياز د ناممکن کېدو په وجه نه خو شېدې بېرته ورکول کيدای سي او نه د هغه د قيمت په ټاکل کېدو سره ورکول کيدای سي، نو شارع ددې خلاصه دا را وايستل چي په دواړو خواوو کي د فتنې او فساد د دفع لپاره د شېدو عوض يو صاع خرما و ټاکل سوې، او په دې اړه د شېدو د کموالي او زياتوب بنياد يې ونه ښودی نو دا بالکل داسي ده چي شارع د ناحق خون ديت يعني د قتل مالي معاوضه سل اوښان ټاکلي دي حالانکه د مراتبو او حيثيت په اعتبار هر نفس او هر خون يو ډول نه وي مگر په دې باره کي شريعت ددې تفاوت بنياد ونه ښودی.

په دغه حديث باندي امام شافعي رحمة الله عليه عمل کړی دی او وايي چي د داسي څاروي په بيع

کي خيار حاصل وي مگر امام ابو حنيفة رحمه الله ويلي دي چي په دې کي خيار نه سته د هغه په نزد په حديث کي ذکر سوی حکم متروک دی هغه وايي چي دغه حکم د رباء د حرام کېدو څخه مخکي وو حالانکه په معاملاتو کي دا ډول شيان جائز وه او اوس دا منسوخ سوي دي.

د حديث د آخري جملې (يو صاع خرماوي دي ورکړي مگر غنم دي نه ورکوي) په دې باره کي علامه ابن حجر شافعي رحمه الله وايي چي ددې څخه معلومه سوه چي د څاروي په بېرته ورکولو سره د هغه د شېدو په عوض کي د خرماوو څخه پرته بل شی ورکول جائز نه دي که څه هم پلورونکی د هغه شي پر اخيستلو باندي راضي وي، ددې وجه داده چي د عربو د غذا زيات تعلق د خرما او شېدو سره وو ځکه د شېدو پر ځای خرماوي ټاکل سوي دي مگر ځيني حضرات وايي که چيري پلورنکی راضي وي نو د خرماوو څخه پرته د بل شی ورکول هم صحيح دي.

﴿۲۷۲۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَلَقَّوُا الْجَلَبَ فَمَنْ تَلَقَّاهُ فَاشْتَرَى مِنْهُ فَإِذَا أَتَى سَيِّدُهُ السُّوقَ فَهُوَ بِالْخِيَارِ. رواه مسلم.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: تاسو د غلې د راوړونکي قافلې مخکي مه سره يو ځای کيږي که چيري تاسو ور سره يو ځای سي او غله ځيني را نيسئ نو بيا د غلې مالک و بازار ته را سي نو هغه ته د بيع د قائم ساتلو او فسخه کولو اختيار سته (يعني که يې خوښه وي خرڅه دي يې کړي او که يې خوښه نه وي نو نه دي يې خرڅوي) (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۴\۳۷۳، رقم: ۱۷- ۱۵۱۹.

د لغاتو حل: الجلب: ای المجلوب من ابل وبقر وغنم.

تشريح: لفظ د جلب او لفظ د رکبان چي په تېر حديث کي نقل سوی وو د دواړو يوه معنی ده او د هغه وضاحت د تېر حديث په تشريح کي تېر سوی دی، علماء وايي چي ددغه ممانعت تعلق د هغه صورت سره دی کله چي راتلونکو تجارانو ته په لاره کي د رانيولو په وجه ښاريانو ته تاوان او ضرر ورسيږي او رانيونکی د ښار او بازار د قيمت په پټ ساتلو سره تجارانو ته دوکه ورکړي، که چيري ښاريانو ته تاوان ونه رسيږي او نه رانيونکی د تجارانو څخه د ښار قيمت پټوي او نه د هغه سره دوکه کوي نو په دغه صورت کي به دا ممانعت نه وي.

په حديث کي چي د کوم اختيار ذکر سوی دی د هغه په اړه شافعيه حضرات وايي چي کله مالک (يعني د دباندي څخه مال راوړونکی تجار) ښار ته راسي او هغه ته دا معلومه سي چي

رانیونکی د ښار په نسبت مال ارزانه رانیولی دی نو په دغه صورت کي به هغه ته اختیار وي که د بیع په فسخ کولو سره خپل مال بېرته واخلي او که بیع باقي وساتي ، که چیري هغه ته دا معلومه وي چي رانیونکی د ښار د قیمت څخه ګران رانیولي دي یا د ښار د قیمت سره سم یې رانیولي وي نو بیا په دغه صورت کي به تجار ته اختیار نه وي .

په دغه مسئله کي د فقه حنفي د کتابو څخه معلومیږي چي تجار ته دا ختیار هغه وخت حاصل دی کله چي هغه ته ښار ته د راتلو څخه وروسته معلومه سي چي رانیونکی د هغه سره دوکه کړې ده او که داسي نه وي نو هغه ته بیا دا اختیار حاصل نه دی .

﴿۲۷۲۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَلَقَّوْا السِّلَعَ حَتّٰى يُهْبَطَ بِهَا إِلَى السُّوقِ . متفق عليه .

د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل :تا سو د سامان راوړو والاو مخته مه سره یو ځاي کیږئ او تر هغه وخته پوري د هغه مال مه رانیسي چي تر څو پوري هغه په مارکیټ کي خپل مال نه وي تا کړي .(بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۴\ ۳۷۳، رقم: ۲۱۶۵، ومسلم ۳\ ۱۱۵۶، رقم: ۱۴– ۱۵۱۷.

د یو چا په معامله کي مه ور ګډیږئ

﴿۲۷۲۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَبِعْ الرَّجُلُ عَلَى بَيْعِ أَخِيهِ وَلَا يَخْطُبْ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ إِلَّا أَنْ يَأْذَنَ لَهُ . رواه مسلم .

د حضرت ابن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : تر څو چي یو چاته د دې خبري اجازت ور نه کړل سي هیڅوک دي د خپل ورور په بیع کي خپل مال نه خرڅوي او نه دي د خپل ورور د نکاح د پېغام سربېره خپل پېغام لیږي . (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحیح ۲\ ۱۰۳۲، رقم: ۵۰– ۱۴۱۲.

تشریح هیڅوک دي د خپل ورور پر بیع باندي بیع نه کوي: د دې وضاحت د حضرت ابوهریره رضی الله عنه د روایت په ضمن کي تېر سوی دی ، د حدیث د دوهمي برخي مطلب دا دی که چیري یو سړی یوې ښځي ته د نکاح پیغام لیږلی وي نو اوس د بل چا لپاره دا جائز نه ده چي هغه هم هغه ښځي

ته د نكاح پيغام وليږي مگر دا ممانعت په هغه صورت كي دی كله چي دواړي خواوي د مهر پر يو ټاكلي مقدار باندي راضي سوي وي او ټول معاملات يې فيصله كړي وي او يوازي نكاح كول يې پاته وي .

د حديث د آخري برخي مطلب دادی چي د يو چا د رانيولو او پلورلو په معاملاتو كي يا د نكاح په پيغام كي د مداخلت نه كولو حكم تر هغه وخته پوري دي تر څو چي دواړي خواوي معامله ترک نه كړي مثلاً كه صاحب معامله دا ووايي چي زه دا شی نه رانيسم او ته يې رانيسه يا د هغه ښځي سره زه نكاح نه كوم ته خپل پيغام ور واستوه نو په دغه صورت كي هغه شی رانيول يا د نكاح پيغام استول جائز دي .

﴿۲۷۲۷﴾ : وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَسُمُ الرَّجُلُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ . رواه مسلم .

د حضرت ابوهريره ﷛ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هيڅوک دي د خپل مسلمان ورور په مقابله كي (يعني كله چي فريقين په بيع راضي سوي وي) د يو شی قيمت دي نه لگوي .(مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\ ۱۱۵۴، رقم: ۹- ۱۵۱۵.

تشريح دا حكم په هغه صورت كي دی كله چي پلورنكی او رانيونكی دواړه پر يوه قيمت باندي راضي سوي وي نو اوس بل چا ته پكار نه دي چي د هغه شی د رانيولو اراده وكړي او د زيات قيمت په وركولو سره د هغوی معامله خرابه كړي ، داسي كول مكروه دي كه څه هم بيع صحيح كيږي .

علامه ابن حجر ﷫ فرمايي چي په دې باره كي د مسلمان په حكم كي ذمي (غير مسلم) چي په اسلامي هيواد كي وي او جزيه ادا كوي او معاهد (چي د هغه سره د يو مسلمان معاهده وي) او مستامن (چي د يو مسلمان په پناه كي وي) هم داخل دي .

ښاري سړی دي د صحرائي مال نه پلوري

﴿۲۷۲۸﴾ : وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ دَعُوا النَّاسَ يَرْزُقُ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ مِنْ بَعْضٍ . رواه مسلم .

د حضرت جابر ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ښاري دي د صحرائي مال نه خرڅوي هغوی دي پر خپل حال پرېږدي دا چي الله تعالي ځينو ته په ځينو رزق ورکوي .(مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\۱۱۵۷، رقم: ۲۰- ۱۵۲۲.

تشريح: د حديث د آخري جملې مطلب دادی چي د کلي خلک پر خپل حال پرېږدئ چي هغوی د دباندي څخه د غلې په راوړلو سره په ښار کي په ارزانه قيمت و پلوري او همدارنګه هغوی د ښاريانو په رزق کي د پراختيا باعث سي ، د پاته حديث وضاحت د حضرت ابوهريره ﷺ د روايت په تشريح کي تېر سوی دی .

بيله صورت او منابذت بيع

﴿۲۷۲۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعيد خدري ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ منعه فرمايلې ده

عَنْ لِبْسَتَيْنِ وَعَنْ بَيْعَتَيْنِ نَهَى عَنْ الْمُلَامَسَةِ وَالْمُنَابَذَةِ فِي الْبَيْعِ وَالْمُلَامَسَةُ

د دوو دولو لباسو څخه او د دوو دولو بيعو څخه يعني ملامست او منابذت څخه . ملامست

لَمْسُ الرَّجُلِ ثَوْبَ الْآخَرِ بِيَدِهِ بِاللَّيْلِ أَوْ بِالنَّهَارِ وَلَا يُقَلِّبُهُ إِلَّا بِذٰلِكَ

دادی چي کالي ته په ورځ يا شپه کي يوازي لاس وروړي په پرا نستلو سره يې ونه ګوري او بيعه پوره سي .

وَالْمُنَابَذَةُ أَنْ يَنْبِذَ الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ بِثَوْبِهِ وَيَنْبِذَ الْآخَرُ ثَوْبَهُ وَيَكُونَ ذٰلِكَ

او منابذه داده چي خرڅونکي کالي خريدار ته وروغورځوي او خريدار هغه را پورته کړي خرڅونکي ولور ته يې وغورځوي او د پرانستلو لېدو څخه پرته

بَيْعَهُمَا عَنْ غَيْرِ نَظَرٍ وَلَا تَرَاضٍ وَاللِّبْسَتَيْنِ اشْتِمَالُ الصَّمَّاءِ وَالصَّمَّاءُ أَنْ

بيع کامله سي خواه فريقين راضي وي او که نه .او د دوو دولو لباس څخه نبي کريم ﷺ منعه کړېده يو خو دې څخه مراد د ((صفاء)) طريقه ده چي

يَجْعَلَ ثَوْبَهُ عَلَى أَحَدِ عَاتِقَيْهِ فَيَبْدُو أَحَدُ شِقَّيْهِ لَيْسَ عَلَيْهِ ثَوْبٌ وَاللِّبْسَةُ

په يو اوږد ټوکر وا چول سي او بل اړخ يې لڅ پاته سي لکه په ځينو ختو کي د قميص په لستوڼي کي د ننه اوږې ته نژدې پليټ اچوي او هغه پليټ د يو جلا ټوکر شکل لري يا د دې په شان بل صورت

الأُخْرَى احْتِبَاؤُهُ بِثَوْبِهِ وَهُوَ جَالِسٌ لَيْسَ عَلَى فَرْجِهِ مِنْهُ شَيْءٌ. متفق عليه

او د ((صماء)) يوه بله معني دا هم ده چي ټوکر د سر څخه تر پښو پوري داسي په بدن چاپېره کړي چي لاس پښه او مخ وغيره يې پټ وي او دويمه طريقه د لباس کوم چي ممنوع ده داده چي ټوکر په بدن داسي ونغاړي چي کله کښېني نو شرمګاه يې ښکاره سي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۰\۲۷۸، رقم: ۵۸۲۰، ومسلم ۳\۱۱۵۲، رقم: ۱۵۱۲.

تشريح: د ملامست (يعني لاس وروړلو) طريقه دا وه چي يو سړی به د يو شي د رانيولو لپاره تلی نو هغه شي ته به يې لاس ور وړی هغه شي ته په لاس وروړلو سره به بيع وسوه، نه به ايجاب او قبول وو چي دکاندار به دا ويل چي ما پر تا دا شی وپلوری او رانيونکی به دا ويل چي ما ستا څخه دا شي را نيوی او نه به فعلي راکړه ورکړه کېدل چي دکاندار به په رضا او رغبت په پټه خوله سره هغه شي ورکوی او رانيونکی به د هغه قيمت ادا کوی بلکه د رانيولو هغه شی به په لاس سره مس کېدل کافي ګڼل کېدل.

علامه طيبي رحمة الله عليه د حديث د الفاظو (لا يقلبه الا بذالک): هغه به يې په خلاصولو او اړولو را اړولو سره نه کتی: د دې مطلب يې دا بيان کړی دی چي ټوکر پرته د مس کولو څخه نه واړوي او را واړوي يعني پکار خو داده چي ټوکر خلاص کړل سي او په ښه ډول وکتل سي مګر په بيع ملامست کي به نه خلاصېدل او نه به کتل کېدل البته هغه به يې يوازي مس کړل، ظاهره ده چي د يو شی په محض مس کولو سره د هغه د خلاصولو او کتلو درجه نه تر لاسه کېږي.

په هر حال ملامست د جاهليت په زمانه کي د رانيولو او پلورلو يو خاص طريقه وه چي يو چا به د يو بل چا ټوکر يا بل شي ته لاس ور وړی نو بيع به وسوه نه به يې هغه کتل او نه به يې شرط خيار کوی که د هغه د کتلو څخه وروسته به يې وغوښتل چي وه به يې ساتل او که نه نو بېرته به يې ورکړه دا بالکل يوه غلطه طريقه وه ځکه رسول الله ﷺ د دې څخه منع وفرمايل.

د منابذت صورت دا وو چي دواړو خواوو به په خپلو کي يو بل ته ټوکر ورغورځوی نو بيع به وسوه د مبيع د کتلو ضرورت به يې نه محسوس کوی دا هم د جاهليت په زمانه کي د رواجي بيع يوه طريقه وه نو د دې څخه هم منع وفرمايل سول.

د صماء یوه معنی خو هغه ده کوم چي په ترجمه کي بیان سوې ده مګر ددې زیات واضح او مشهور مفهوم دادی چي یو څوک یو ټوکر واخلي او هغه د سر څخه تر پښو پوري پر خپل بدن داسي وپیچي چي دواړه لاسونه هم په هغه کي دننه وي او د بدن هیڅ یو برخه د باندي نه وي، ظاهره ده چي داسي سړی بالکل مفلوج او بېکاره پاته کیږي ځکه رسول الله ﷺ ددې څخه منع وفرمایل.

دوهمه اغوستنه چي د هغه څخه رسول الله ﷺ منع فرمایلي ده داده چي یو سړی پر ټوټو کښیني او دواړه زنګنونه ودروي او بیا د خپلو زنګنونو او ملا څخه کپړه داسي و پیچي چي ستر یې خلاص وي، رسول الله ﷺ ددې څخه ځکه منع وفرمایل چي په دې کي د ستر پټېدل نه کیږي که یو څوک په پورتني صورت کي ټوکر پر ځان داسي وپیچي چي د هغه ستر پټ وي نو بیا دا ممانعت نه سته.

د بیع حصاة او بیع غرر منع

﴿۲۷۳۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْحَصَاةِ وَعَنْ بَيْعِ الْغَرَرِ. رواه مسلم

د حضرت ابو هریره ﷺ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د بیع حصاة (مثلا یو خرڅونکي و خریدار ته ووایي چي څومره ډبره چي ستا ولاړه سي هغومره مځکه در کوم) او بیع غرر (او بیع غرر داده چي شی یې په قبضه کي نه وي او نه یې د هغه قدرت ولري چي خرڅ یې کړي مثلا د دریاب ماهیان او یا د هوا مرغان یا تښتېدلي غلام وغیره) څخه منعه فرمایلې ده. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحیح ۳\۱۱۵۳، رقم: ۴- ۱۵۱۲.

تشریح د بیع حصات صورت دادی چي رانیونکی دوکاندار ته وایي چي کله زه ستا دغه شی په ډبره وولم نو پوه سه چي بیع واجب سوه یا دکاندار رانیونکي ته ووایي چي ما په خپلو شیانو کي هغه شی پر تا و پلوری چي پر هغه باندي ستا ویشتل سوې ډبري ولګیږي یا ما دا مځکه تر هغه ځایه پوري پر تا وپلورل تر کوم ځای پوري چي ستا نومړځول سوې ډبره ورسیږي د بیع دغه طریقه د جاهلیت په زمانه کي رواج وه رسول الله ﷺ ددې څخه منع وفرمایل.

بیع غرر هغه بیع ته وایي چي په هغه کي مبیع مجهول د یا پلورنکي د قدرت څخه وتلی وي لکه هغه ماهی پلورل چي په دریاب کي وي یا په هواء کي د الوتونکي مرغه پلورل او یا د

تبنتېدلي غلام پلورل.

د بیع حبل الحبلة منع

﴿۲۷۳۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهٰى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ منعه فرمایلې ده د خرڅولو څخه

حَبَلِ الْحَبَلَةِ وَكَانَ بَيْعًا يَتَبَايَعُهُ أَهْلُ الْجَاهِلِيَّةِ كَانَ الرَّجُلُ يَبْتَاعُ الْجَزُورَ

د حمل په حمل د او دا یوه بیعه وه چي د جاهلیت په زمانه کي د دې رواج وو یعني یو سړی به اوښه په دې شرط را نیول چي د دې د نس څخه بچی پیدا سي

إِلَى أَنْ تُنْتَجَ النَّاقَةُ ثُمَّ تُنْتَجُ الَّتِي فِي بَطْنِهَا. متفق عليه.

او بیا د هغه بچي د نس څخه بچي پیدا سي نو بیا به د هغې اوښي قیمت ادا کوم. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۵۶\۱۴، رقم: ۲۱۴۳، ومسلم ۱۱۵۳\۳، رقم: ۵- ۱۵۱۴.

تشریح د ښاروي د حمل د بیع مطلب دا دی چي مثلاً د یوې اوښي په نس کي بچی وي او س د هغه مالک د رانیونکي سره دا سي معامله وکړي چي د دغه اوښي په نس کي کومه اوښه پیدا سي او هغه اوښه چي کوم بچی راوړي زه د هغه بیع کوم د دې څخه رسول الله ﷺ منع وفرمایل ځکه چي دا د یو معدوم شی یعني د هغه بچي بیع ده چي تر اوسه لا پیدا سوی نه دی.

ظاهره ده چي کله د ښاروي حمل پلورل جائز نه دي نو د هغه د بچي بیع به څرنګه جائز وي چي د هغه حمل د حمل څخه به پیدا کیږي.

د ځینو حضراتو په نزد د بیع الحبل الحبلة مطلب دا دی چي یو سړی خپل حامله اوښه په دغه وعده سره وپلوري چي د هغه قیمت به هغه وخت ادا کیږي کله چي هغه بچی راوړي، حضرت ابن عمر رضي الله عنه دا مطلب اخیستی دی لکه څرنګه چي د روایت په آخر کي وکان مبیعا الخ څخه هغه خپل وضاحت کړی دی.

د نر پر مادې پرېښودو مزدوري

﴿۲۷۳۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ عَسْبِ الْفَحْلِ.

رواه البخاري.

د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ نر پر ماده د پرېښودو (د ختو) د اجرت اخیستو څخه منعه فرمایلې ده. (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۴۶۱\۱۴، رقم: ۲۲۸۴.

تشریح: نو څاروی که اوښ وي که آس او که بل یو څاروی هغه پر نر باندې د پرېښودو لپاره چا ته ورکول او د هغه مزدوري اخیستل منع دي ځکه چې په دې کې د یو داسې کار مزدوري اخیستل لازمیږي چې د هغه دوقوع کېدل متعین نه دي په دې توګه چې نر څاروی کله پر هغه وخیژي او کله و نه خیژي همدارنګه ښځینه څاروی کله حامله سي او کله نه سي ځکه اکثر صحابه کرامو او فقهاؤ د هغه مزدوري حرامه ګرځولې ده.

مګر د نر حیوان پر ښځینه حیوان باندې د خیژلو لپاره عاریتا ورکول مستحب دي البته د عاریتا ورکولو څخه وروسته که د ښځینه حیوان مالک د خپل طرف څخه هغه ته د انعام په توګه یو څه ورکړي نو د هغه قبلول صحیح دي.

د اوبو خرڅولو منع

﴿۲۷۳۳﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ ضِرَابِ الْجَمَلِ وَعَنْ بَيْعِ الْمَاءِ وَالْأَرْضِ لِتُحْرَثَ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ اوښ په اوښه د ختلو د اجرت څخه او له خرڅولو د اوبو څخه او د مځکې څخه چې کرل کیږي منع فرمایلې ده. مسلم.

تخریج: مسلم في الصحیح ۱۱۹۷\۳، رقم: ۳۵-۱۵۶۵.

تشریح: د مځکې او اوبو د کښت لپاره د پلورلو مطلب دادی چې یو سړی خپل مځکه او هغه اوبه چې د هغه مځکې سره متعلق وي یو سړي ته په دې شرط ورکړي چې د غه مځکه او اوبه زما دي او تخم او مزدوري ستا ده مځکه چې ته وکرې نود هغه څخه چې څه په لاس راسي د هغه دومره برخه مثلا دریمه یا څلورمه برخه زه اخلم دې ته مخابرت وایي د مخابرت په باره کې تفصیلي حکم د حضرت جابر رضی الله عنه د روایت په تشریح کې تېر سوی دی.

د ضرورت څخه د زیاتو اوبو خرڅولو منع

﴿۲۷۳۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ فَضْلِ الْمَاءِ. رواه مسلم.

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د هغو اوبو د خرڅولو څخه منعه فرمایلې ده کوم چي تر خپل ضرورت زیاتي وي. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحیح في الموضع السابق. رقم ۳۴- ۱۵۶۵.

تشریح: یعني که چیري د یو چا په ملکیت کي دومره اوبه وي چي د هغه د اړتیا پوره کولو څخه وروسته پاته کیږي او نور خلک هغه اوبو ته اړ وي نو هغه پاته سوي اوبه منع کول او پر اړو کسانو باندي پلورل جائز نه دي بلکه هغه اوبه مفت ورکول پکار دي مګر دا حکم په هغه صورت کي دی چي د هغه خلکو د ضرورت تعلق د هغه اوبو د څښلو یا څارویو ته د ورکولو سره وي که یو سړی د خپل کښت یا درختو اوبه کولو لپاره هغه اوبه غواړي نو بیا د مالک لپاره جائز ده چي پر هغه اوبو باندي معاوضه واخلي.

﴿۲۷۳۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يُبَاعُ فَضْلُ الْمَاءِ لِيُبَاعَ بِهِ الْكَلَأُ. متفق علیه.

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: زیاتي اوبه دي په دې خیال نه خرڅیږي چي د دې په ذریعه واښه خرڅ کړل سي. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۵\۳۱، رقم: ۲۳۵۳، ومسلم ۳\۱۱۹۸، رقم: ۳۸-۱۵۶۶

تشریح: د اوبو پلورلو سره د واښو پلورل داسي لازمیږي چي مثلا یو سړی د بل چا د اوبو پر شاوخوا خپل څاروي څروي او ظاهره ده چي هغه څاروي به د څرېدو څخه وروسته اوبه خامخا څښي مګر د اوبو مالک د بل چا څارویو ته بېله قیمته اوبه نه ورکوي ځکه لامحاله هغه سړی به په دې مجبور وي چي اوبه رانیسي او خپل څاروي په اوبه کړي همدارنګه د اوبو پلورل به په اصل کي د واښو پلورل وي او دا معلومه ده چي د واښه پلورل جائز نه دي.

د علماؤ په دې کي اختلاف دی چي د غه منع تحریمي ده که تنزیهي، ځیني د تحریمي قائل دي او ځیني د تنزیهي مګر صحیح خبره دا ده چي دا منع تنزیهي ده.

د چم کولو څخه ځان وساتئ

﴿۲۷۳۶﴾: وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا فَقَالَ مَا هٰذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ قَالَ أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَيْ يَرَاهُ النَّاسُ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنِّي. رواه مسلم

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د غلې د یوې کوټې سره تیر سو او په هغه کوټه کي یې لاس دننه کړ نو نبي کریم ﷺ یو څه لوند والي محسوس کړ وروسته یې د غلې مالک ته وویل: دا څه دي؟ هغه وویل یا رسول الله ﷺ! په دې باندي باران اوربدلي دي نو نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: لنده غله دي ولي سربېره نه اېښوله چي خلکو هغه لیدلې وای بیا یې وفرمایل: چا چي چم او فریب وکړ هغه زموږ څخه نه دی. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحیح ۱\۹۹، رقم: ۱۶۴ – ۱۰۲.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د بیع ثنیا منع

﴿۲۷۳۷﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهٰى عَنِ الثُّنْيَا إِلَّا أَنْ يُّعْلَمَ. رواه الترمذي.

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د ثنایا څخه منعه کړې ده مګر نه چي مقدار معلوم کړي. (ترمذي)

تخریج: الترمذي في السنن ۳\۵۸۵، رقم: ۱۲۹۰.

تشریح که یو څوک د خپل یو شي د پلورلو پر وخت دا ووایي چي ما د غه شي پر تا باندي وپلوری مګر ددې څخه یو برخه ما نه ده پلورلې نو په مبیع کي د یو برخي استثناء کولو ته ثنیا ویل کیږي شارع ددې څخه منع فرمایلې ده ځکه چي په دې کي یو مقدار تا کل سوی نه دی مګر که چیري د مبیع یو مقدار معین کړي او مستثنی کړل سي مثلاً پلورنکی دا سي ووایي چي ما پر

تا باندي دغه شی وپلوری مګر ددې دومره مقدار مثلا څلورمه برخه یا دریمه یا دومره سیره یا دوه منه ما دځان لپاره مستثنی کړي دي نو دا جائز دي .

میوې او کښت د پختیا وروسته خرڅوئ

﴿۲۷۳۸﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ نَهٰي رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

: حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د انګورو د خرڅولو څخه تر څو پوري چي

الْعِنَبِ حَتّٰى يَسْوَدَّ وَعَنْ بَيْعِ الْحَبِّ حَتّٰى يَشْتَدَّ هكذا رواه الترمذي و

تور نسي منعه فرمايلې ده (يعني تر څو پوري چي پاخه نسي) او د غلې د خرڅولو څخه يې منعه فرمايلې ده تر څو چي پخه سوې نه وي . (ترمذي

ابوداؤد عن انس والزيادة التي في المصابيح وهي قوله نهى عن بيع التمر حتى تزهو انما ثبتت في روايتهما عن ابن عمر قال نهى عن بيع النخل حتى تزهو وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب .

ابو داؤد) او په مصابيح کي دا خبره اضافه سوې ده چي نبي کريم ﷺ دا هم فرمايلي دي چي تر څو خرماوي سرې سوي نه وي او د حضرت عبدالله بن عمر څخه دا هم ثابتيږي هغه وويل : چي رسول الله ﷺ د خرماؤ د خرڅولو څخه تر هغه وخته پوري منعه فرمايلې ده تر څو پوري چي هغه سرې او ژړې سوي نه وي . او ترمذي کي دا حديث غريب ګڼل سوي دي .

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۳۰، رقم: ۱۲۲۸، وابوداود في السنن ۳\ ٦٦٨، رقم: ۳۳۷۱. ومصابيح السنة ۴\ ۳۲۴، رقم: ۲۰۷۲.

تشريح د روايت په آخر کي د مشکوة مؤلف د مصابيح پر مؤلف امام بغوي رحمة الله عليه باندي دوه اعتراضونه کړي دي اول خو دا چي په روايت کي د ذکر سوو زياتو الفاظو ناقل هغه حضرت انس رضی الله عنه بنوولی دی حال دا چي دغه الفاظ د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه منقول دي دوهم دا چي هغه په دغه زياتو الفاظو کي بيع التمر نقل کړې ده حال دا چي په اصل روايت کي بيع النخل دی .

تا باندي دغه شی وپلوری مګر ددې دومره مقدار مثلاً څلورمه برخه یا دریمه یا دومره سیره یا دوه منه ما دځان لپاره مستثنی کړي دي نو دا جائز دي.

میوې او کښت د پختیا وروسته خرڅوئ

﴿۲۸۳۸﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ نَهٰي رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د انګورو د خرڅولو څخه تر څو پورې چې

الْعِنَبِ حَتّٰى يَسْوَدَّ وَعَنْ بَيْعِ الْحَبِّ حَتّٰى يَشْتَدَّ هكذا رواه الترمذي و

تور نسي منعه فرمایلې ده (یعني تر څو پورې چې پاخه نسي)او د غلې د خرڅولو څخه یې منعه فرمایلې ده تر څو چې پخه سوې نه وي. (ترمذي

ابوداؤد عن انس والزيادة التي في المصابيح وهي قوله نهى عن بيع التمر حتى تزهو انما ثبتت في روايتهما عن ابن عمر قال نهى عن بيع النخل حتى تزهو وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب.

ابو داؤد) او په مصابیح کي دا خبره اضافه سوې ده چې نبي کریم ﷺ دا هم فرمایلي دي چې تر څو خرما وي سرې سوي نه وي او د حضرت عبدالله بن عمر څخه دا هم ثابتیږي هغه وویل: چې رسول الله ﷺ د خرماؤ د خرڅولو څخه تر هغه وخته پوري منعه فرمایلې ده تر څو پوري چې هغه سرې او ژړي سوي نه وي. او ترمذي کي دا حدیث غریب ګڼل سوي دي.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۳۰، رقم: ۱۲۲۸، وابوداود في السنن ۳\ ۶۶۸، رقم: ۳۳۷۱. ومصابيح السنة ۲\ ۳۲۴، رقم: ۲۰۷۲.

تشریح: د روایت په آخر کي د مشکوة مؤلف د مصابیح پر مؤلف امام بغوي رحمة الله علیه باندي دوه اعتراضونه کړي دي اول خو دا چې په روایت کي د ذکر سوو زیاتو الفاظو ناقل هغه حضرت انس رضي الله عنه بنوولی دی حال دا چې دغه الفاظ د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه منقول دي دوهم دا چې هغه په دغه زیاتو الفاظو کي بیع التمر نقل کړې ده حال دا چې په اصل روایت کي بیع النخل دی.

پور په پور سره د خرڅولو منع

﴿۲۷۳۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهٰى عَنْ بَيْعِ الْكَالِئِ بِالْكَالِئِ. رواه الدار قطني.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي نبي کریم ﷺ قرض په قرض سره د خرڅولو څخه منعه فرمایلې ده. (یعني یو شی د یوې مقررې مودې پورې په قرض خرڅول بیا په وعده د قیمت څخه د حاصلېدو په خاطر وروسته بیا هغه په څه قیمت د بل چا په لاس خرڅول ځکه په شی کي قبضه نه وي نو په دې وجه یې بیع ممنوع کړېده) (دار قطني)

تخریج: الدار قطني في السنن ۳\۷۱ – ۷۲، رقم: ۲۶۹ و ۲۷۰.

د لغاتو حل: الکالئ: ای النسیئة.(مُنجد)

تشریح: لفظ دکالئ په همزه سره لیکل کیږي او ویل کیږي او بېله همزې یعني کالي هم استعمالیږي د واړه د کلاء څخه مشتق دي چي د هغه معنی د تاخیر ده.

پور په پور د پلورلو صورت دادی چي یو سړی د یو چا څخه یو شی تر یو ټاکلي وخت پورې رانیسي او دا فیصله وسي چي رانیونکی به د هغه شي قیمت د راتلونکي میاشتي تر فلاني تاریخ پورې ادا کوي نو پلورنکی به هغه شی هغه ته ورکړي خو کله چي هغه ټاکل سوی وخت راسي او هغه وخت هم رانیونکی د قیمت پر ادا کولو قادر نه وي نو پلورنکي ته دي دا ووایي چي اوس هغه شی تر نوي وخت پورې په څه زیات قیمت پر ما باندي خرڅ کړه مثلا هغه شی یې په لس روپۍ رانیولی وو اوس دی ورته ووایي چي هغه شی پر ما باندي په یوولس روپۍ خرڅ کړه او د راتلونکي میاشتي پر فلاني تاریخ به یوولس روپۍ درکړم او پلورنکی دي ووایي چي ما پر تا باندي خرڅ کړ همدارنګه دغه معامله په خپلو کي د قبضې څخه پرته وسي که چیري مبیع د پلورنکي سره وي او قیمت د رانیونکي سره او د رانیولو او پلورلو معامله وسي نو د داسي بیع کولو څخه رسول الله ﷺ منع فرمایلې ده ځکه چي دا یو داسي بیع ده چي په دې کي قبضه نه وي.

ځیني حضرات ددې یو بل صورت دا بیان کړی دی چي مثلا د عمر سره د زید یو ټوکر دی او د عمر پر ذمه د بکر لس روپۍ دي اوس زید بکر ته ووایي چي زما سره کوم ټوکر دی هغه زه پر تا باندي د هغه لسو په بدله کي چي ستا پر ذمه دي خرڅوم زه به د عمر څخه لس روپۍ واخلم

ته د هغه څخه ټوکر واخله او بکر ووايي چي ما ته دا قبوله نه ده نو دا بيع هم ناجائز ده ځکه چي په دې کي هم قبضه نه سته.

د بيعانې مسئله

﴿۲۷۴۰﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ اَبِيْهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ نَهٰى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْعُرْبَانَ. رواه مالك وابوداؤد وابن ماجة.

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه دخپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روايت کړي دئ چي رسول الله ﷺ د بيع عربان څخه منعه کړې ده. (د بيع عربان صورت دادي چي خريدار خرڅونکي ته يو معمولي رقم په طور د بيعانه ور کړي او ورته ووايي که د بيعي معامله زما او ستا په مينځ کي وسوه نو رقم به پکښې مجرا سي او که بيعه ونه سوه نو دا رقم به ستا سره وي زه به يې بيرته واپس نه اخلم)(ابو داؤد ابن ماجه مالک)

تخريج: مالک في الموطا ۲\ ۶۰۹، رقم: ۱، وابوداود في السنن ۳\ ۷۶۸، رقم: ۳۵۰۲، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۳۸، رقم: ۲۱۹۲.

تشريح: د بيع عربان وضاحت دادی چي مثلا يو سړی د يو چا څخه يو شی رانيسي او پلورونکي ته يو څه روپۍ مخکي ورکړي او داسي ووايي که دا معامله پوره سوه نو دغه روپۍ به په قيمت کي ادا سي او که معامله پوره نه سوه په دې توګه چي زه د پوره قيمت د ادا کولو سره هغه شی په خپله قبضه کي اخيستلای نه سم نو بيا دغه روپۍ به ستا سره پاته سي زه به يې بېرته نه غوارم دې ته زموږ په اصطلاح کي بيعانه وايي رسول الله ﷺ د دې څخه منع فرمايلې ده ځکه چي په شرعي توګه سره دا بيع باطل ده، مګر ابن عمر رضي الله عنه او امام احمد رحمه الله د دې د جواز قائل دي د حنفيه په نزد په دغه صورت کي جائز دی کله چي داسي ووايي که معامله پوره سي نو هغه روپۍ به د پلورنکي حق وي په دې توګه چي هغه به په قيمت کي ادا سي او که معامله پوره نه سي نو بيا هغه به د رانيونکي حق وي چي هغه روپۍ هغه ته بېرته تر لاسه سي.

د بيع مضطر منع

﴿۲۷۴۱﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْمُضْطَرِّ وَبَيْعِ الْغَرَرِ وَبَيْعِ الثَّمَرَةِ قَبْلَ أَنْ تُدْرِكَ. رواه ابوداؤد.

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ د بيع مضطر او بيع غرر څخه او مېوه تر پخېدو مخکي خرڅولو څخه يې منعه فرمايلې ده. (دبيع مضطر څخه مراد دادي چي په زور سره د يو چا څخه شى اخيستل يا دا چي يو سړى مجبوره سي او خپل شى ارزانه خرڅ کړي). (ابو داؤد)

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۶۷۶، رقم: ۳۳۸۲.

تشريح په بيع مضطر کي دبيع څخه مراد رانيول دي يعني رسول الله ﷺ ددې څخه منع فرمايلې ده چي د يو چا څخه په زور يو شى رانيول سي، د يو چا څخه په زور شى رانيول د بيع فاسد په حکم کي دى چي نه فافذ کيږي.

يا د مضطر څخه مراد محتاج دى چي د يو مصيبت په وجه د خپل سامان پر خرڅولو باندي مجبور وي مثلا زيد ديو چا پوروړى دى او د پور د ادا کولو لپاره هغه ته روپۍ پکار وي يا پر هغه باندي يو مشکل راغلى دى چي د هغه په وجه هغه د روپو سخت ضرورت دى او هغه د خپل ضرورت پوره کولو لپاره خپل مال او اسباب په ارزانه بيعه خرڅوي نو د چا لپاره دا مناسب نه دي چي د هغه د مجبورۍ څخه ناجائزه ګټه پورته کړي او د هغه سامان ارزانه رانيسي بلکه د مروت تقاضا داده چي د هغه مجبور او مضطر د مجبورۍ خيال وساتل سي د هغه مال په ارزانه قيمت نه رانيسي او په داسي وخت کي د هغه مرسته وکړل سي چي يا خو هغه ته يو څه روپۍ د پور په توګه ورکړل سي يا د هغه مال د اصل قيمت په عوض کي رانيول سي مګر ددې خبري خيال ساتل پکار دي چي په دغه صورت کي بيع فاسد نه وي بلکه صحيح به وي مګر په کراهت سره به صحيح وي، د بيع غرر وضاحت ددغه باب په تېرو صفحو کي تېر سوى دى. همدارنګه د پخېدو څخه مخکي د ميوو د پلورلو تفصيل هم مخکي تېر سوى دى.

د نر پر مادې پرېښودو مزدوري

﴿۲-۴۲﴾: وَعَنْ اَنَسٍ أَنَّ رَجُلًا مِنْ كِلَابٍ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دى د کلاب د قبيلې يوه کس نبي کريم ﷺ ته نر په ماده د

عَنْ عَسْبِ الْفَحْلِ فَنَهَاهُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّا نُطْرِقُ الْفَحْلَ فَنُكْرَمُ فَرَخَّصَ لَهُ فِي الْكَرَامَةِ. رواه الترمذي.

پرېښېدو د اجرت په اړه پوښتنه وکړه نو نبي کريم ﷺ د دې د اجرت څخه منعه وفرمايله هغه وويل يا رسول الله ﷺ! موږ خپل نر حيوان پر ماده د پرېښېدو لپاره په عاريتا ورکوو (هغه يې نه غواړي موږ ته

ورکوو)بیا هغوی موږ ته د انعام په ډول یو څه را کوي رسول الله ﷺ د هغه انعام د اخیستلو اجازت ور کړ. (ترمذي)

تخریج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۷۳، رقم: ۱۲۷۴.

د لغاتو حل: عَسب: ای اجارة مائه وضرابه.

د غیر موجود شي پلورل

﴿۲۷۴۳﴾: وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ قَالَ نَهَانِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حکیم بن حزام رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ زه د هغه شی د پلورلو څخه منعه کړم

أَنْ أَبِيعَ مَا لَيْسَ عِنْدِي. رواه الترمذي و في رواية له و لابي داؤد والنسائي

کوم چې زما سره موجود نه وو. (ترمذي) او د ترمذي ابو داؤد او نسائي په یو بل روایت کي

قال قلت يا رسول الله يأتيني الرجل فيريد مني البيع و ليس عندي فابتاع له من السوق قال لا تبع ما ليس عندك.

دا الفاظ سته چې حکیم بن حزام رضی الله عنه وویل چې ما پوښتنه وکړه یا رسول الله ﷺ !یو سړی ماته راځي او د رانیولو اظهار کوي او هغه شی زما سره موجود نه وي نو هغه شی زه د هغه لپاره د بازار څخه را نیسم نو نبي کریم ﷺ وفرمایل: کوم شی چې ستا سره نه وي هغه مه خرڅوه.

تخریج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۳۴، رقم: ۱۲۳۳.

تشریح مطلب دا دی چې کوم شی د رانیولو او پلورلو پر وخت په خپل ملکیت کي نه وي د هغه پلورل نه دي پکار اوس ددې دوه صورتونه کېدای سي اول خو دا چې هغه شی نه خو په خپل ملکیت کي وي او نه ورسره موجود وي په دغه صورت کي به د هغه شی بیع صحیح نه وي. دوهم دا چې هغه په خپل ملکیت کي نه وي او یو بل سړی د هغه مالک وي نو په دغه صورت کي هم د مالک د اجازې څخه پرته د هغه بیع صحیح نه ده او که د مالک د اجازې څخه مخکي د هغه بیع وکړل سي نو د امام ابو حنیفة، امام مالک او امام احمد د مذهب سره سم هغه بیع به د مالک پر منلو موقوف وي که هغه یې ومني نو بیع به صحیح سي او که یې ونه مني نو بیع به کالعدم سي. مګر امام شافعي رحمه الله فرمایي چې هغه بیع به صحیح نه وي که مالک یې مني او که یې نه مني.

د اول صورت په حكم كې د هغه شي بيع داخله ده چې پر هغه قبضه حاصله سوې نه وي يا هغه ورک سوی وي يا مفرور (تښتېدلی) وي لكه غلام وغيره يا هغه رانيونكي ته په حواله كولو باندې قادر نه وي لكه په هوا كې الوتونكى مرغه، او هغه ماهي چې تر اوسه د اوبو څخه راكښل سوی نه وي مگر د دې خبري بايد خيال وي چې دغه منع د بيع سلم څخه پرته په نورو صورتو كې ده ځكه چې بيع سلم د متعينه او معروفه شرطو سره په اتفاق د ټولو علماؤ جائز ده، بيع سلم او د دې د تفصيلي شرطونو ذكر به انشاء الله تعالی په باب السلم كې راسي.

په يوه بيع كې دوې بيعې مه كوئ

(۲۷۳۳) وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ نَهَى رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعَتَيْنِ فِيْ بَيْعَةٍ. رواه مالك والترمذي وابوداؤد والنسائي.

د حضرت ابو هريره ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ په يوه بيعه كې د دوو بيعو څخه منعه فرمېلې ده (يعني په يوه معامله كې د دويمي بيعي معامله منعه كړې ده مثلا زيد يو اس په سل روپۍ په عمر باندي په دې شرط خرڅ كړ چې ته به خپله بيعه د پنځوسو روپو په بدل كې ما ته راكړې يا دا چې اس مې په لس روپي نقد او شل روپي قرض پر تا خرڅ كړ)(مالک ترمذي ابو داؤد نسائي)

تخريج: الامام مالک في الموطا ۲\۶۶۳، رقم: ۷۲، والترمذي ۳\۵۳۳، رقم: ۱۲۳۱، وابوداود ۳\۷۳۸، رقم: ۳۴۶۱. والنسائي ۷\۲۹۵، رقم: ۴۶۴۶.

تشريح په يوه بيع كې دوې بيعې: د دې دوه صورتونه كېدای سي يو خو دا چې يو سړی يو چا ته ووايي چې زه يو پسه د زرو روپو په عوض كې پر تا خرڅوم مگر شرط دادی چې ته خپل آس په پنځه سوه روپۍ پر ما خرڅ كړه دا سي بيع كول صحيح نه ده.

دوهم صورت دادی چې يو سړی يو چا ته ووايي چې زه خپل آس پر تا باندي په پنځه سوه نقدو روپو او اووه سوه په پور خرڅوم دا هم ناجائز دي په شرط د دې چې د يو امر فيصله سوې نه وي او رانيونكي ته اختيار حاصل وي كه غواړي چې هغه وخت په نيولو سره د نقدو روپۍ په وركولو سره آس واخلي او كه غواړي وروسته په اووه سوه روپۍ وركولو سره هغه واخلي او كه چيري يو امر فيصله سي او معامله مجمل نه وي يعني دا هغه وخت فيصله سي چې په نقدو مي رانيوی يا په پور مي رانيوی نو بيا دا معامله به صحيح وي.

﴿۲۷۴۵﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ اَبِيْهِ عَنْ جَدِّهٖ قَالَ نَهٰى رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعَتَيْنِ فِيْ صَفْقَةٍ وَّاحِدَةٍ. رواه في شرح السنة.

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار او هغه د خپل پلار څخه نقل كوي چې رسول الله ﷺ په يوه عقد يا معامله كې د دوو بيعو څخه منعه فرمايلې ده. (شرح السنه)

تخريج: البغوي في شرح السنة ۱۸\۱۴۴، رقم: ۲۱۱۲.

تشريح: د دغه حديث او ذكر سوي حديث معنى يوه ده كومه تشريح چې د پورتني حديث سوې ده هغه تشريح د دغه حديث هم ده.

بيع د پور سره مه ګډوئ

﴿۲۷۴۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَحِلُّ سَلَفٌ

عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار او هغه د خپل پلار څخه نقل كوي چې رسول الله ﷺ وفرمايل: بيع او قرض (يعني يو شى خرڅ هم سي او د قرض معامله هم ورسره وسي) جائز نه دي

وَبَيْعٌ وَلَا شَرْطَانِ فِيْ بَيْعٍ وَلَا رِبْحُ مَا لَمْ يُضْمَنْ وَلَا بَيْعُ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ.

رواه الترمذي وابوداؤد والنسائي وقال الترمذي هذا حديث صحيح.

او په بيع كې دوه شرطونه كول هم صحيح نه دي او نه د هغه شى ګټه اخيستل چې مبيع د رسره نه وي او نه خرڅول د هغه شي چې ستا سره نه وي. (ترمذي ابو داؤد نسائي) او په ترمذي كې راغلي دي چې دا صحيح دي.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۵۳۵، رقم: ۱۲۳۴، وابوداود في السنن ۳\۷۶۹، رقم: ۳۵۰۴، والنسائي ۷\۲۸۸، رقم: ۴۶۱۱، رقم: ۴۶۳۰.

تشريح: پور او بيع حلال نه دي: د دې مطلب دا دى چې د پور او بيع دوې جلا جلا معاملې د يو بل سره منسلک كول نه دي پكار مثلاً يو سړى پر يو چا باندي په دې شرط يو شى خرڅ كړي چې ته ما ته دومره روپۍ په پور راكړه نو دا جائز نه ده يا دا معنى هم مراد كيداى سي چې يو سړى يو چا ته يو څو روپۍ د پور په توګه وركړي او د هغه سره خپل يو شى پر هغه پوروړي باندي د اصل قيمت څخه په زيات خرڅ كړي نو دا حرام دى ځكه چې په دغه صورت كې ظاهره ده چې

رانیونکی د هغه شی زیات قیمت ځکه ادا کوي چي هغه د پلورنکی څخه پور اخیستی دی او دا بالکل صفا مسئله ده چي د کوم پور څخه ګټه تر لاسه سي نو هغه حرام دی دا د سود یوه څرګنده حیله ده ځکه ددې څخه پرهیز کول ضروري دي.

په بیع کي دوه شرطونه لګول صحیح نه دي : ددې مطلب دادی چي په یوه بیع کي دوې بیعي کول نه دي پکار چي د هغه وضاحت په پورتني حدیث کي تېر سوی دی.

د هغه شي څخه ګټه اخیستل چي تر اوسه په خپل ضمان کي نه وي، ددې مطلب دادی چي یو سړی د یو چا څخه یو شی رانیسي مګر هغه شی هم د رانیونکی په قبضه کي نه وي راغلی په دغه وخت کي پلورنکی د هغه شي کرایه وصوله کړه اوس که رانیونکی غواړي چي دغه شی ما رانیولی دی ځکه زما د رانیولو څخه وروسته ددغه شي کرایه د پلورنکي پر ذمه ده، فرض کړه که چیري هغه شی ضائع سي نو د هغه تاوان به پلورنکی پر غاړه اخلي او د رانیونکي څخه به هیڅ نه اخلي همدارنګه په هغه شي کي که یو ګټه تر لاسه سوې وي نو هغه هم د پلورنکی حق دی د رانیونکي په هغه کي هیڅ حق نه سته.

د قیمت په ادا کولو کي د سکې تبدیلي جائز ده

﴿۲۷۴۷﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كُنْتُ أَبِيعُ الْإِبِلَ نقيع بِالدَّنَانِيرِ فَآخُذُ مكانها

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي ما به په د نقیع په ځای کي اوښان د دینارو په بدل کي

الدَّرَاهِمَ وَأَبِيعُ بِالدَّرَاهِمِ فَآخُذُ مكانها الدَّنَانِيرَ فَأَتَيْتُ النبي صَلَّى اللهُ

پلورل او د دینارو په ځای مي درهم اخیستل او د درهمونو په عوض کي به مي خرڅول او دینار به مي پرې رانیوي زه د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سوم

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرْتُ ذَالِكَ لَهُ فَقَالَ لَا بَأْسَ أَنْ تَأْخُذَهَا بِسِعْرِ يَوْمِهَا مَا لَمْ

او د دې حالت بیان مي ورته وکړنو نبي کریم ﷺ وفرمایل: په دې کي هیڅ تاوان نسته په شرط د دې چي درهم او دینار د بازار په رېټ رانیول سي تر څو پوري چي

تَفْتَرِقَا وَبَيْنَكُمَا شَيْءٌ. رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي والدارمي.

تاسي یو د بله سره جلا سوي نه یاست. (یعني رانیونکي او پلورونکي پر هغه ځای موجود وي) (ترمذي ابوداؤد نسائي دارمي)

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۴۴، رقم: ۱۲۴۲، وابوداود ۳\ ۶۵۰، رقم: ۳۳۵۴، والنسائي ۷\ ۲۸۱، رقم: ۴۵۸۲، والدارمي ۲\ ۳۳۶، رقم: ۲۵۸۱.

تشريح: درهم او دينار د دوو سکو نومونه دي ، درهم د سپينو زرو وي او دينار د سرو زرو وي ، د دغه حديث څخه معلومه سوه که يو سړی د يو چا څخه يو شی د روپو په عوض کي رانيسي او د روپو په عوض کي اشرفۍ ورکړي يا يو شی د اشرفيو په عوض کي رانيسي او د اشرفيو په بدله کي روپۍ ورکړي نو جائز دي .

د هغه ورځي د قيمت قيد د استحباب په توګه دئ يعني مستحب او مناسب دادي چي د هغه ورځي د قيمت خيال وساتل سي او کوم چي د فقهي د مسئلې تعلق دی نو دا جائز دي چي په کوم قيمت سره وغواړي هغه واخلي .

ستاسو په مينځ کي يو شی نه وي : دلته د يو شي څخه مراد مبيع يا قيمت او يا پر دواړو باندي قبضه نه کېدل دي، مطلب دادی چي درهم او دينار په خپلو کي بدلول په دې شرط جائز دی چي په کوم مجلس کي د رانيولو او پلورلو معامله وي په هغه مجلس کي دواړي خواوي پر خپل خپل شي باندي قابض سي چي د هغه پر خلاف کېدو کي د نقد بيع په پوره سره لازم نه سي چي د رباء د يو شکل کېدو په وجه حرام دی ، د شيخ علي متقي رحمه الله په باره کي منقول دي چي هغه به په مکه مکرمه کي خپل خادم بازار ته استوی نو د دغه حديث سره سم هغه به په خاصه توګه سره دا نصيحت ورته کوی چي خبردارِ يو تر بله په معامله کولو کي لاس په لاس ورکول کوه چي په مينځ کي فرق واقع نه سي .

علامه ابن همام رحمه الله فرمايي چي درهم غير متعين دی ځکه که يو سړی دکاندار ته د يوه درهم په ښوولو سره ووايي چي د دغه په عوض کي فلانی شی پر ما خرڅ کړه نو د هغه درهم پر ځای بل درهم ورکول جائز دي په شرط د دې چي هغه دواړه درهمه په ماليت کي يو ډول وي .

د رسول الله ﷺ د يو بيعانې ذکر

﴿۲۷۴۸﴾: وَعَنِ الْعَدَّاءِ بْنِ خَالِدِ بْنِ هَوْذَةَ اَخْرَجَ كِتَابًا هٰذَا مَا اشْتَرَى

د حضرت عدا بن خالد بن هوذه رضي الله عنه په تحرير کي ليکل سوي دي د نبي کريم ﷺ له لوري د عدا بن خالد بن هوذه په نوم بيع نامه ده

الْعَدَّاءُ بْنُ خَالِدِ بْنِ هَوْذَةَ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

(عدا بن خالد بن هوذه) د محمد ﷺ څخه يوه مينزه يا غلام را نيوي چي هغه (هغې) هيڅ

اشْتَرَى مِنْهُ عَبْدًا أَوْ أَمَةً لَا دَاءَ وَلَا غَائِلَةَ وَلَا خِبْثَةَ بَيْعَ الْمُسْلِمِ الْمُسْلِمَ.

رواه الترمذي و قال هذا حديث غريب.

ناروغي نه درلوده او نه پکښې بل عيب وو او خباثت نه وو پکښې او په دې ډول يې خريد وکړ لکه چي يو مسلمان د بل مسلمان څخه خريد کوي. (او په ترمذي كي دا حديث غريب دي)

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۲۰، رقم: ۱۲۱۶.

د لغاتو حل: لا داء: اى فيه من جنون وجذام و برص ونحوها. غائلة: كزنا وسرقة و شرب خمر.

تشريح: يو غلام يا يوه مينزه رانيسه: په دغه الفاظو كي لفظ د يا د راوي شک ظاهروي يعني د حديث راوي ته شک سوى دى چي هغه په بيعه كي غلام ليكل سوى وو كه مينزه.

چي په هغه كي ناروغي نه سته: دلته د ناروغۍ څخه مراد جنون، جذام او داسي نور مضر ناروغۍ داخل دي، همدارنگه په (څه بدي نه سته) دلته د بدۍ څخه مراد هغه عيب دى چي د رانيونكي د مال د تاوان او هلاكت سبب جوړ سي لكه د غلام غل كېدل يا تښتېدل.

او هيڅ خرابي نسته: ددې مطلب دادى چي د هغه په خلقت كي يو داسي خرابي نه سته چي د هغه څخه خراب اخلاق او افعال پيدا سي لكه د هغه ولد الزنا كېدل يا فاسق او درواغجن كېدل په آخري جمله كي چي يو مسلمان د يو مسلمان څخه رانيول كوي، په دغه جملې كي رعايت، خيرخواهۍ او د اسلام حقوقو ته اشاره سوې ده، مطلب دادى چي د اسلامي تعليم تقاضا داده چي يو مسلمان د بل مسلمان په لاس هره معامله او عقد كي رعايت، خير خواهي، مروت، همدردي او هغه حقوق چي د يو مسلمان پر بل مسلمان عائد كيږي د هغو پوره پوره لحاظ وساتل سي، په هر حال د پورتني تحرير خلاصه دا سوه چي دغه غلام بنه دى او يو عيب پكښې نه سته، او د رانيولو او پلورلو په معامله كي دواړي خواوي دي يو بل ته دوكه او فريب نه وركوي.

امام ترمذي رحمة الله عليه دغه حديث ته غريب ويلي دي ځكه چي دغه حديث د عباد ابن ليث د سند څخه پرته په بل هيڅ سند سره ثابت نه دى او د محدثينو په نزد عباد د حديث روايت كولو كي ضعيف شمېرل كيږي.

علماء كرام وايي چي رسول الله ﷺ د هجرت څخه وروسته د هيڅ شي بيع نه ده كړې او كه

يو بيع يې كړې وي نو هغه به يو نادر كار وي مگر د هجرت څخه مخكي رسول الله ﷺ بيع او شراء دواړه كول.

په بخاري شريف كي دا حديث دي چي (هذا ما اشترى محمد رسول الله ﷺ من عداد بن خالد) ديعني دا هغه بيع ده چي عداد بن خالد سره د محمد رسول الله ﷺ د رانيولو په اړه وه، يعني د بخاري شريف ددغه حديث څخه دا معلومه سوه چي رانيونكي رسول الله ﷺ وو او پلورنكي عداد ابن خالد وو او حال دا چي دلته كوم روايت نقل سوى دى هغه ددې برعكس دى ځكه ددې څخه دا ثابتيږي چي عداء ابن خالد رانيونكى وو او رسول الله ﷺ پلورنكى. والله اعلم.

نيلام كول جائز دى

﴿۲۷۴۹﴾: وَعَنْ اَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَاعَ حِلْسًا وَقَدَحًا

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ ديو ټاټ او يوې پيالې دخرڅولو اراده وكړه

فَقَالَ مَنْ يَشْتَرِي هَذَا الْحِلْسَ وَالْقَدَحَ فَقَالَ رَجُلٌ أَخَذْهُمَا بِدِرْهَمٍ فَقَالَ

او داسي يې وفرمايل: دا ټاټ او پياله څوك اخلي؟ يوه سړي وويل چي زه يې په يوه درهم اخلم

النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ يَزِيدُ عَلَى دِرْهَمٍ فَأَعْطَاهُ رَجُلٌ دِرْهَمَيْنِ

فَبَاعَهُمَا مِنْهُ. رواه الترمذي وابوداؤد وابن ماجة.

نبي كريم ﷺ و فرمايل: د يوه درهم څخه زيات څوك خريدار سته؟ يوه سړي نبي كريم ﷺ ته دوه درهمه وركړل او نبي كريم ﷺ هغه دواړه وهغه نفر ته وركړه. (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه)

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۲۲، رقم: ۱۲۱۸، وابوداود في السنن ۲\ ۲۹۲، رقم: ۱۶۱۴، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۴۰، رقم: ۲۱۹۸.

د لغاتو حل: حِلسا: وهو كساء يوضع على ظهر البعير تحت القتب لايفارقه.

تشريح: ددغه بيع اصل واقعه داسي ده چي يو سړي د رسول الله ﷺ په مخكي د سوال لاس وغزوى او دا خواهش يې وكړ چي رسول الله ﷺ هغه ته يو څه وركړي چي هغه خپل نس په موړ كړي، رسول الله ﷺ هغه ته وفرمايل ايا ستا سره يو څه سامان سته، هغه وويل چي يا زما سره هيڅ سامان نه سته مگر د ټاټ يوه ټوټه او يوه پياله سته، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل دغه دواړه شيان خرڅ كړه او د هغه قيمت چي په لاس درسي په هغه سره خپل نس موړ كړه ددې څخه

وروسته چي ستا سره هيڅ هم پاته نه سي نو بيا صدقه او خيرات غواړه ، نو هغه سړي دواړه شيان راوړل او رسول الله ﷺ په ذکر سوي طريقه سره هغه دواړه شيان خرڅ کړل (د بيع دغه صورت ته په عربي کي بيع من يزيد او خراج وايي او په شرعي توګه دا بيع صحيح ده).

اوس پاته سوه دا خبره چي شارع ددې څخه منع کړې ده چي يو سړی د يو داسي شي قيمت ولګوي چي د هغه قيمت د يو بل چا له خوا لګول سوی وي نو دا بيع به په دغه صورت کي څرنګه جائز وي په دې باره کي د قيمت لګولو په هغه صورت کي کله چي پلورنکی او رانيونکي دواړه پر يوه قيمت راضي سي او معامله فيصله سوې وي نو په داسي صورت کي اوس د بل چا لپاره دا جائز نه ده چي هغه په دغه بيع کي مداخلت وکړي او د خپل طرف څخه هم د هغه شي قيمت لګول شروع کړي مګر دلته چي د بيع کوم صورت ذکر سوی دی د هغه نوعيت بالکل بل دی په دغه بيع کي د پلورنکي اراده دا وي چي يو څوک زيات قيمت ولګوي هغه ته به دغه شی ورکول کيږي نو په نيلام کي دا کيږي چي خلک د يو بل څخه زيات قيمت ولګوي د کوم چا چي آخري قيمت وي پر هغه به دغه شی پلورل کيږي.

دا حديث ددې خبري دليل دی چي معاطات يعني د پلورنکي شي ورکول او د رانيونکي قيمت ورکول کافي دي که څه هم هغوی دواړه په خوله سره هيڅ ونه وايي يعني په ژبه سره ايجاب او قبول نه وي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د عيب لرونکي شي په چم سره خرڅولو باندي وعيد

﴿۲۷۵۰﴾: عَنْ وَاثِلَةَ ابْنِ الْاَسْقَعِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت واثله رضي الله عنه بن اسقع څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي

يَقُوْلُ مَنْ بَاعَ عَيْبًا لَمْ يُبَيِّنْهُ لَمْ يَزَلْ فِي مَقْتِ اللّٰهِ وَلَمْ تَزَلِ الْمَلَائِكَةُ تَلْعَنُهُ. رواه ابن ماجة.

کوم سړی چي عيب لرونکي شی خرڅ کړي او عيب يې ښکاره نه کړي نو هغه هميشه د غضب الهي ښکار کيږي او يا ملائکې هميشه ور باندي لعنت وايي. (ابن ماجه).

بَابُ فِي الْبَيْعِ الْمَشْرُوْطِ

(د بیع مشروط بیان)

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د میوه لرونکي درختي پلورل

﴿۲۷۵۱﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنِ ابْتَاعَ

د حضرت ابن عمر ؓ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي را نیسي

نَخْلًا بَعْدَ أَنْ تُؤَبَّرَ فَثَمَرَتُهَا لِلبائع إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ وَمَنْ ابْتَاعَ عَبْدًا

د خرماوو وني وروسته د تابیر (تابیر و دې ته وایي چي د نر خرما د وني ګل د مادې خرما په ونه کي ولګوي نو د خدای تعال په امر سره ډیر خرماوي کیږي) نو هغه مېوه د خرڅونکي ده (د رانیوونکي نه ده) خو کله چي رانیوونکی د مېوې شرط وکړي او څوک چي غلام رانیسي او

وله مال وماله للبائع إِلَّا أَنْ يَشْتَرِطَ الْمُبْتَاعُ. رواه مسلم وروى البخاري المعنى الاول وحده

د غلام سره مال وي نو هغه مال د خرڅونکي دي خو که رانیونکي د دې شرط وکړي. (په مسلم شریف کي دا حدیث نقل دي او بخاري شریف یوازي اولني خبره روایت کړي دي.

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۴۹، رقم: ۲۳۷۹، ومسلم ۲\۱۱۷۳، رقم: ۸۰- ۱۵۴۳.

تشریح: د تابیر صورت دادی چي د خرما د نارینه درختي ګل د خرما په ښځینه درخته کي کښیږدي، د عربو دا عقیده وه چي د دې په وجه زیاته میوه پیدا کیږي.

په پورتني حدیث کي د داسي درختو په باره کي فرمایل سوي دي که یو سړی تابیر کړې درخته رانیسي او د رانیولو پر وخت په هغه درخته کي مېوه وي نو هغه به د پلورنکي وي مګر که چیري رانیونکی د رانیولو پر وخت دا فیصله وکړي چي زه دغه درخته د میوې سره رانیسم نو بیا به هغه د میوې هم رانیونکی وي، د حنفیه په نزد د تابیر څخه پرته د نورو درختو هم دغه حکم دی.

مګر د امام شافعي، امام مالک او امام احمد رحمة الله علیهم مذهب دادی چي د تابیر ځخه پرته په نورو درختو کي مېوه په بیع کي شامل نه ده بلکه دا به زما وي نو بیا په دغه صورت کي به هغه د پلورنکي وي.

غلام د مال مالک نه دي ځکه په حدیث کي هغه ته د مال د ملکیت نسبت د ظاهر په اعتبار دی که د بیع پر وخت د هغه په لاس کي څه مال وي نو هغه د پلورنکی دي مګر که چیري رانیونکی په دغه مشروط طریقه سره هغه رانیسي چي د غلام په رانیولو کي دغه مال هم شامل دی کوم چي د هغه په لاس کي دی نو په دغه صورت کي به هغه مال هم د رانیونکی وي.

دا حدیث پر دې خبره دلالت کوي چي د غلام د بیع پر وخت هغه جامې چي د هغه پر بدن وي په بیع کي داخل نه دي مګر دا چي رانیونکی د هغه د جامو سره بیع مشروط کړي، د حنفیه په نزد د ځینو علماؤ رایه داده چي جامې په بیع کي داخل دي او د ځینو علماؤ قول دادی چي یوازي دومره جامې په بیع کي داخل دي په کوم سره چي ستر پټیږي مګر صحیح خبره داده چي د حدیث د ظاهري مفهوم سره سم د هغه دهر ډول سامان هیڅ یو برخه هم په بیع کي داخل نه ده.

د مشروط بیع مسئله

﴿۲۷۵۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ كَانَ يَسِيرُ عَلَى جَمَلٍ لَهُ قَدْ أَعْيَا فَمَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ

د حضرت جابر رضی الله عنه ځخه روایت دی چي هغه په خپل اوښ باندي سفر کوی چي اوښ ستړي سو نو نبي کریم ﷺ د هغه لخوا ځخه تېرېدي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِهِ فَضَرَبَهُ فَسَارَ سَيْرًا لَيْسَ يَسِيرُ مِثْلَهُ ثُمَّ قَالَ بِعْنِيهِ بِوُقِيَّةٍ

او د هغه اوښ یې وواهه بیا هغه داسي چابک روان سو چي مخکي یې داسي تګ نه وو کړی

قَالَ فَبِعْتُهُ فَاسْتَثْنَيْتُ حُمْلَانَهُ إِلَى أَهْلِي فَلَمَّا قَدِمْتُ الْمَدِيْنَةَ اَتَيْتُهُ

بیا نبي کریم ﷺ وفرمایل: جابره! دا اوښ پر ما په یوه اوقیه (څلوېښت درهمه) خرڅ کړه جابر رضی الله عنه وویل په تا مي اوښ خرڅ کړ او دا یې ورسره وویل په دې اوښ به زه تر کوره پوري سفر کوم کوم وخت چي زه مدینې منورې ته را ورسېدم

بِالْجَمَلِ وَنَقَدَنِي ثَمَنَهُ و في رواية فاعطاني ثمنه ورده علي . متفق عليه و في رواية للبخاري انه قال لبلال اقضه و زده فاعطاه و زاده قيراطا .

نو د اوښ سره د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سوم نو نبي کریم ﷺ ما ته د هغه قیمت راکړ او په یوه بل روایت کي دا الفاظ دي چي نبي کریم ﷺ ماته د اوښ قیمت هم راکړ او اوښ یې هم را ته واپس کړ. (بخاري او مسلم) او د بخاري په یوه روایت کي دا الفاظ هم سته چي نبي کریم ﷺ بلال رضی الله عنه ته امر ورکړ چي د اوښ قیمت ورکړه یو څه اندازه زیات نو بلال رضی الله عنه قیمت ادا کړ او یو قیراط یې زیات راکړ.

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۵\۳۱۴، رقم: ۲۷۱۸، ومسلم ۳\۱۲۲۱، رقم: ۱۰۹.

تشریح: وقیة چي اوقیه هم ورته ویل کیږي دا څلوېښت درهمه یعني د لس نیمو تولو د سپینو زرو په اندازه وي،

فاستثنیت حملانه الی اهلي: ددې څخه د حضرت جابر رضی الله عنه مطلب دا وو چي زه دغه اوښ پر تا باندي په دې شرط پلورم چي تر مدینې منورې پوري به پر دغه اوښ سپور ځم.

ددې د ظاهري مفهوم څخه دا معلومه سوه که یو څوک خپل یو حیوان په دې شرط خرڅ کړي چي دغه حیوان به تر دغه وخته پوري زما د سپرلۍ لاندي وي نو دا جائز دي، د امام احمد رحمه الله دا مذهب دی او د امام مالک رحمه الله په نزد دا قید دی که چیري فاصله نژدې وي نو په دغه شرط سره بیع کول جائز ده دلته دا صورت پیدا سو چي حضرت جابر رضی الله عنه ته یوازي تر مدینې منورې پوري تلل وه ځکه ددغه کم مسافت په وجه هغه د سپرلۍ شرط ولګوی او د هغه دغه شرط ومنل سو.

د امام ابوحنیفة او امام شافعي رحمة الله علیهما په نزد په داسي هیڅ یو شرط سره بیع جائز نه ده چي په هغه کي د پلورنکي یا رانیونکي ګټه وي که څه هم مسافت لیري وي او که نژدې وي، د دوی دلیل هغه حدیث چي په هغه کي رسول الله ﷺ د مشروط بیع څخه منع فرمایلې ده.

ددغه حدیث جواب د دوی له خوا دا ورکول کیږي چي یا خو دا یو رعایت وو چي حضرت جابر رضی الله عنه ته ددغه مشروط بیع په خاصه توګه اجازه ورکړل سوې وه او د بل چا لپاره دا جائز نه دي یا دا چي حضرت جابر رضی الله عنه تر مدینې منورې پوري د خپل سپرلۍ د بیع کولو څخه وروسته مشروط کړې وي، ددې مطلب دادی چي کله هغه اوښ وپلوری او رسول الله ﷺ رانیوی نو ددې څخه وروسته حضرت جابر رضی الله عنه د رسول الله ﷺ څخه دغه رعایت وغوښتی چي ما ته تر مدینې منورې پوري پر دغه اوښ باندي د سپرلۍ اجازه راکړل سي کوم چي رسول الله ﷺ ومنل.

د حق ولاء مسئله

﴿۲۷۵۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ بَرِيْرَةُ فَقَالَتْ إِنِّي كَاتَبْتُ عَلَى تِسْعِ أَوَاقٍ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي بريره مينزه راغله او ما ته يې وويل: ما په نهه اوقيه مکاتبت کړي وو په دې شرط چي

فِي كُلِّ عَامٍ وَقِيَّةٌ فَأَعِينِينِي فقالت عائشة إِنْ أَحَبَّ أَهْلُكِ أَنْ أَعُدَّهَا لَهُمْ

هر کال به يوه اوقيه ور کوم تاسو زما کومک وکړئ بي بي عائشې رض ورته وويل: که ستا د مالک دا خوښه وي چي زه ټولي اوقيې ور کړم

عدة واحدة واعتقك فعلت وَيَكُونَ وَلَاؤُكِ لِي فَذَهَبَتْ إِلَى أَهْلِهَا فَأَبَوْا الا ان

او تا په رانيولو سره ازاده کړم نو زه به داسي وکړم په دې شرط چي ميراث به زما وي بريره رض خپلو مالکانو ته ورغله او مالکانو يې وويل:

يكون الولاء لهم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم خذيها واعتقيها

موږ په دې شرط بريره ورکوو چي ميراثي حق به زموږ وي رسول الله ﷺ (ته چي دا واقعه معلومه سوه) ويې فرمايل: دا واخله او ازاده يې کړه

ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ

بيا نبي كريم ﷺ د خلکو په مينځ کي ودرېدي او د الله جل جلاله حمد او ثنا يې بيان کړل بيا يې

قَالَ أَمَّا بَعْدُ فَمَا بَالُ رِجَالٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللهِ مَا كَانَ

وفرمايل: د خلکو څه حال دئ؟ هغوی داسي شرطونه لګوي چي د الله تعالي په کتاب کي

مِنْ شَرْطٍ لَيْسَ فِي كِتَابِ اللهِ فَهُوَ بَاطِلٌ وَإِنْ كَانَ مِائَةَ شَرْطٍ قَضَاءُ اللهِ أَحَقُّ

نسته هغه شرطونه باطل دي که څه هم سل شرطه وي او د الله تعالي حکم د عمل کولو لائق دي

وَشَرْطُ اللهِ أَوْثَقُ وَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ. متفق عليه.

او شرط لګول د خدای تعالي مضبوط دي پوه سئ! چي د ولاء حق هغه چا ته حاصل دي کوم ثوک چي غلام یا مینزه ازاده کړي. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري)؛ ۳۷۶\۱۴، رقم: ۲۱۶۸، ومسلم ۱۱۴۱\۲، رقم: ۶- ۱۵۰۴.

تشریح: مکاتبت د غلام او د هغه د مالک په مینځ کي د یو خاص نوعیت د معاهدې نوم دی، ددې صورت دادی چي د غلام مالک هغه په دغه شرط ازاد کړي چي د روپو دومره اندازه به په دومره وخت کي راکوې نو غلام هغه ومني، که چیري غلام هغه روپۍ په ټاکلي وخت کي ادا کړې نو د خپل مالک د غلامۍ څخه ازادیږي او که هغه روپۍ ادا نه کړي نو بیا هم هغسي غلام دی، دغه معاملې ته مکاتبت یا کتابت او هغه غلام ته مکاتب وایي.

ولاء د ازادولو هغه حق ته وایي کوم چي د غلام مالک ته حاصل وي یعني که یو سړی خپل یو غلام ازاد کړي او هغه د ازادۍ په حالت کي مړ سي او یو څه مال او اسباب تر شا پریږدي نو د هغه عصبه نه کېدو په صورت کي د هغه د ټول مال او اسباب مقدار به د هغه ازادونکي سړي وي دې ته حق د ولاء وایي.

بریره د بي بي عائشې رضي الله عنها د مینزي نوم دی هغه د بي بي عائشې رضي الله عنها په خدمت کي د راتلو څخه مخکي د یو یهودي په ملکیت کي وه کله چي هغه د خپلو مالکانو سره کتابت وکړ نو د بي بي عائشې رضي الله عنها په خدمت کي حاضره سوه او هغې ته یې وویل چي ما د خپلو مالکانو سره په نهه اوقیه سره په دې شرط کتابت کړی دی چي هر کال به یو اوقیه (چي څلوېښت درهمه کیږي) درکوم اوس زه تاسو ته ددې لپاره راغلې یم چي تاسو زما مرسته وکړئ او ما ته دومره روپۍ راکړئ چي زه یې د کتابت په بدله کي خپل مالکانو ته ورکړم. بي بي عائشې رضي الله عنها وویل که ستا د مالکانو خوښه وي نو زه دا کولای سم چي هغوی ته نهه اوقیه په یو وار ورکړم او تا په رانیولو سره ازاده کړم، ظاهره ده چي په دغه صورت کي ستا له خوا حق ولاء به ما ته تر لاسه کیږي مګر دا خبره چي د بریره مالکانو ته ورسېده نو هغوی ددې څخه انکار وکړ ځکه چي هغوی بریره پر بي بي عائشې رضي الله عنها باندي په دې شرط خرڅول غوښتل چي د بریره حق ولاء به هغوی ته حاصلیږي د هغوی دغه شرط چي بریره خو د بي بي عائشې ازاده کړې ده او د هغې حق ولاء دي هغوی ته ورسیږي دا بالکل د ناپوهۍ خبره ده او په شرعي توګه سره دا بالکل ناجائز ده ځکه بي بي عائشې رضي الله عنها چي ددې ذکر رسول الله ﷺ ته وکړ نو رسول الله ﷺ ناراض سو او په حدیث کي ذکر سوي الفاظ یې وفرمایل.

د حق ولاء پلورل او هبه كول ناجائز دي

﴿۲۷۵۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْوَلَاءِ وَعَنْ هِبَتِهِ . متفق عليه

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ د ولاء حق خرڅولو يا هبه كولو څخه منعه فرمايلې ده . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۱۶۷، رقم: ۲۵۳۵، ومسلم ۲\۱۱۴۵، رقم: ۱۶-۱۵۰۶.

تشريح: مثلاً يو سړى خپل غلام ازاد كړي چي د هغه په وجه حق ولاء د هغه لپاره ثابت سو او س كه هغه دا وغواړي چي دغه حق ولاء پر بل چا خرڅ كړي يا يو بل چا ته يې تحفه كړي نو دا جائز نه ده ځكه چي ولاء مال نه دى چي هغه خرڅ كړل سي يا هبه كړل سي په دې باره كي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دى .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

څوک چي د تاوان ذمه داروي هغه د ګټې حقدار هم دى

﴿۲۷۵۵﴾: عَنْ مُّخَلَدِ بْنِ خُفَافٍ قَالَ ابْتَعْتُ غُلَامًا فَاسْتَغْلَلْتُهُ ثُمَّ ظَهَرْتُ

د حضرت مخلد بن خفاف رضي الله عنه څخه روايت دى چي ما يو غلام را نيوي چي د هغه ګټه به ما په خپل خرڅ كي راوستل بيا زه د هغه په عيب خبر سوم

مِنْهُ عَلٰى عَيْبٍ فَخَاصَمْتُ فِيْهِ إِلٰى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيْزِ فَقَضٰى لِيْ بِرَدِّهٖ وَقَضٰى

او دا معامله مي د عمر بن عبد العزيز په خدمت كي پيش كړه ، عمر بن عبد العزيز د بيرته واپسي حكم وكړ او ويې ويل :

عَلَيَّ برد غَلَّتِهٖ فَأَتَيْتُ عُرْوَةَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ أَرُوْحُ إِلَيْهِ الْعَشِيَّةَ فَأَخْبِرُهُ أَنَّ

د ده ګټه دي هم واپس كړل سي بيا زه عروه بن زبير رضي الله عنه ته راغلم او په واقعه باندي مي خبر كړ هغه وويل چي زه به مابنام ته عمر بن عبد العزيز ته ورځم او هغه به اګاه كړم چي

عَائِشَةَ أَخْبَرَتْنِيْ أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضٰى فِيْ مِثْلِ هٰذَا أَنَّ

بي بي عائشې ته خبر کړې یم چې رسول الله ﷺ د دې ډول په مقدمه کې دا فیصله کړې ده چې

الْخَرَاجَ بِالضَّمَانِ فَرَاحَ إِلَيْهِ عُرْوَةُ فَقَضَى لِيْ أَنْ آخَذَ الْخَرَاجَ مِنَ الَّذِيْ قَضٰى بِهِ عَلَيَّ لَهُ. رواه في شرح السنة

نفع د تاوان په مقابله کې ده (یعني که غلام مړ سوي وای او یا په هغه کې څه عیب پیدا سوي وای نو په خرڅونکي باندي د هغه هیڅ اثر نه پرېوتې داسي چې د غلام څخه یو څه ګټه وسي هغه هم خرڅونکي ته رسول نه دي پکار نو مابنام ته عروه بن زبیر عمر بن عبد العزیز ته ورغلی او هغه دا حکم وکړ چې د غلام ګټه زه واپس اخلم) (شرح السنة)

تخریج: شرح السنة ۸\۱۶۴،

تشریح: منفعت دضمان سره دی: ددې مطلب دادی چې څرنګه هغه غلام د رانیونکي سره مړ سوی دی یا په هغه کې یو عیب پیدا سوی دی نو ظاهره ده چې د هغه رانیونکي تاوان وو د پلورنکي څخه به هیڅ نه تلای، همدارنګه که چیري د غلام څخه یو ګټه تر لاسه وي نو د هغه حقدار به هم رانیونکی وي د پلورنکي به پر هغه باندي هیڅ حق نه وي.

د بائع او مشتري د نزاع صورت

﴿۲۷۵۶﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

إِذَا اخْتَلَفَ الْبَيِّعَانِ فَالْقَوْلُ قَوْلُ الْبَائِعِ وَالْمُبْتَاعُ بِالْخِيَارِ. رواه الترمذي

کله چې رانیونکي او خرڅونکي کې اختلاف پیدا سي نو د خرڅونکي قول به معتبر وي او خریدار ته به د بیع د قائم ساتلو یا فسخ کولو اختیار حاصل وي. (ترمذي)

وفي رواية ابن ماجه والدارمي قال: "البيعان إذا اختلفا والمبيع قائم بعينه وليس بينهما بينة فالقول ما قال البائع أو يترادان البيع.

او د ابن ماجه او دارمي په روایت کې دا الفاظ دي چې کله د بائع (خرڅونکي) او مشتري (اخیستونکي) په مینځ کې اختلاف راسي او خرڅ سوي شی بعینه موجود وي او فریقین شاهدان و نلري نو د بائع قول معتبر وي یا فریقین به بیعه فسخه کوي.

تخریج: سنن الترمذي ۳\ ۵۷۰، رقم: ۱۲۷۰، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۳۷، رقم: ۲۱۸۶، والدارمي ۲\ ۳۲۵، رقم: ۲۵۴۹.

تشریح: د رانیونکي او پلورنکي په مینځ کي دېر واره د اختلاف او جګړې صورت پیدا کیږي کله چي دغه اختلاف او جګړه د قیمت په ټاکلو کي پیدا کیږي چي رانیونکی وایي ما ستا سره د دغه شی معامله په لس روپۍ فیصله کړې ده او پلورنکی وایي چي یا ما دغه شی پر تا باندي په دوولس روپۍ خرڅ کړی دی، او کله د خیار شرط یا د وخت په ټاکني کي اختلاف کیږي او کله د دې څخه پرته په نورو شرطو کي د جګړې صورت پیدا کیږي، د داسي پېښېدو لپاره دغه حدیث په وضاحت سره هدایات کړي دي چي په دغه صورتو کي د پلورنکي قول معتبر دی په شرط د دې چي د هغه قول په قسم سره وي یعني هغه ته وویل سي چي ته قسم واخله چي تا دغه شی په دغه قیمت نه دی خرڅ کړی کوم چي رانیونکی وایي، بیا رانیونکی ته اختیار دی که هغه د پلورنکي پر دغه خبره راضي سي کومه چي هغه په قسم خوړلو سره کړې ده او بیع برقرار وساتي او که وغواړي نو هغه دي قسم واخلي او دا دي ووایي چي ما دغه شی په دغه قیمت نه دی رانیولی کوم چي پلورنکی وایي، او کله چي دواړه پر خپل خبري باندي قسم واخلي نو د هغوی به معامله به په دغه صورت کي پاته وي کله چي د هغوی څخه یو هم د بل خبره ومني، که په هغوی کي یو هم د بل خبري منلو ته تیار نه وي نو بیا په پای کي قاضي او دریم کس ته اختیار ورکول کیږي چي هغه دا بیع او معامله فسخ کړي که مبیع بعینه باقي وي لکه څرنګه چي د امام شافعي رحمه الله علیه مذهب دی، امام ابوحنیفة او امام مالک رحمة الله علیهما دا وایي که چیري مبیع باقي نه وي نو بیا دواړه رانیونکي او پلورنکی دي قسم نه اخلي بلکه په دغه صورت کي د رانیونکی قول په قسم سره معتبر دی.

د حدیث الفاظ (المبیع قائم) د دوی دواړو د قول تائید کوي، دوهم روایت ابن ماجه او دارمي په دغه الفاظو کي نقل کړی دی (فالقول ما قال البائع) یعني په دغه صورت کي د پلورنکی قول معتبر دی، د دې مطلب هم د حنفي مذهب سره سم دادی که چیري مبیع بعینه پاته وي نو پر پلورنکي دي قسم وخوړل سي که هغه قسم واخلي نو رانیونکی ته به اختیار وي که هغه غواړي د پلورنکی خبره دي ومني او که غواړي خپله دي هم قسم واخلي او یا دي دواړه بیع فسخ کړي او که د اختلاف او جګړې پر وخت مبیع بعینه باقي نه وي نو بیا په دغه صورت کي په قسم سره د رانیونکی قول به معتبر وي په پلورنکي باندي قسم نه سي اخستل کیدای.

دا مسئله دلته په اجمالي توګه سره ذکر سوې ده، په هدایه کي دا په دېر وضاحت او

تفصيل سره بيان سوې ده كه څوك نور زيات تفصيل كتل غواړي نو هدايې ته دې رجوع وكړي.

د بيع اقاله مسئله

﴿۲۷۵۷﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَقَالَ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوك چي د مسلمان بيع

مُسْلِمًا أَقَالَهُ اللهُ عَثْرَتَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رواه أبو داود وابن ماجه وفي شرح

(چي د هغه خوښه نه وي) واپس كړي (فسخه كړي) الله تعالى به يې د قيامت په ورځ ګناهونه وروبخښي. (ابو داؤد ابن ماجه) او په شرح السنة كي

السنة بلفظ المصابيح عن شريح الشامي مرسلا.

د مصابيح د الفاظو سره شريح شامي څخه مرسلا روايت كوي.

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۷۳۸، رقم: ۳۴۶۰، وابن ماجه في السنن ۲\۷۴۱، رقم: ۲۱۹۹، والبغوي في شرح السنة ۸\۱۶۱، رقم: ۲۱۱۷.

تشريح: د اقاله مطلب دى د بيع بېرته وركول يعني فسخ كول، په شرح السنه كي ليكلي دي چي په بيع او سلم كي تر قبضې مخكي او وروسته د قبضې څخه هم اقاله جائز ده.

دغه روايت ابوداؤد او ابن ماجه متصل نقل كړى دى همدارنګه حاكم هم دغه روايت د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه متصل نقل كړى دى مګر په مصابيح كي دغه روايت په طريقه د ارسال په دغه الفاظو كي منقول دى (من اقال اخاه المسلم صفقة كرهها اقال الله عثرته يوم القيامة): يعني څوك چي د يو مسلمان ناخوښه بيع فسخ كړي نو الله تعالى به د قيامت په ورځ د هغه ګناه و بخښي، د مشكوة مؤلف د روايت د آخري الفاظو په ذريعه د مصابيح پر مصنف علامه بغوي رحمه الله باندي اعتراض كړى دى چي هغه په خپل كتاب مصابيح كي اولى ترك كړى دى په دې توګه چي د ابوداؤد او ابن ماجه نقل سوى دغه متصل روايت يې نقل نه كړي بلكه مرسل حديث يې نقل كړى دى.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

يوه عبرتناكه واقعه

﴿۲۷۵۸﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اشْتَرَى رَجُلٌ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : يو سړي رانيول

مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ عَقَارًا مِنْ رَّجُلٍ فَوَجَدَ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ فِي عَقَارِهِ

مځکه ستاسو څخه مخکي او د مځکي د خرڅولو څخه وروسته د مځکي څخه د سرو زرو منګی را ووتل هغه را نيونکي و خرڅولو والا ته ورغي

جَرَّةً فِيهَا ذَهَبٌ فَقَالَ لَهُ الَّذِي اشْتَرَى الْعَقَارَ خُذْ ذَهَبَكَ عَنِّي إِنَّمَا اشْتَرَيْتُ

او ورته يې وويل : چي دا سره زر ته واخله ما ستا څخه فقط مځکه رانيولې وه سره زر مي نه وه

الْعَقَارَ وَلَمْ أَبْتَعْ مِنْكَ الذَّهَبَ فَقَالَ بَائِعُ الْأَرْضِ إِنَّمَا بِعْتُكَ الْأَرْضَ وَمَا

درڅخه رانيولي پلورونکي ورته وويل : ما پر تا باندي مځکه او هر څه چي په مځکه کي وه پر

فِيهَا فَتَحَاكَمَا إِلَى رَجُلٍ فَقَالَ الَّذِي تَحَاكَمَا إِلَيْهِ أَلَكُمَا وَلَدٌ فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِي

تا پلورلي دي اخير دواړو يو دريم سړی (چي حضرت داؤد عليه السلام وو) و ته ګاکئ او خپله عريضه يې ورته پېش کړه دريم نفر ورته وويل : چي ايا ستاسو اولاد نسته ؟ يوه ورته وويل چي زما

غُلَامٌ وَقَالَ الْآخَرُ لِي جَارِيَةٌ فَقَالَ أَنْكِحُوا الْغُلَامَ الْجَارِيَةَ وَأَنْفِقُوا عليهما

مِنْهُ وَتَصَدَّقُوا . متفق عليه.

زوی سته او بل ورته وويل چي زما لور سته نو پرېکړه کونکي پرېکړه وکړه چي د هلک نکاح د انجلۍ سره وکړئ او دا سره زر په هغوی مصرف کړئ او يو څه خيرات هم کړئ . (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٦\٥١٢، رقم: ٢٤٧٢، ومسلم ٣\١٣٤٥، رقم: ٢١- ١٧٢١.

تشريح: دغه واقعه د حضرت داؤد عليه السلام د زمانې ده لکه څرنګه چي ځينو علماؤ ويلي دي چي هغه د واړو يو بل دريم سړی خپل ثالث ټاکلی وو نو هغه حضرت داؤد عليه السلام وو نو حضرت داؤد

عليه السلام په فيصله كولو كي د ذهانت او ذكاوت ثبوت وركړ او داسي معتدله او معقوله فيصله يې وكړه چي د نبوت خاصه كېداى سي.

علامه نووي رحمه الله وايي چي دغه حديث د پلورنكي او رانيونكي په مينځ كي د صلح كولو پر فضيلت باندي دلالت كوي او علماء وايي چي د دوو مخالفو كسانو په مينځ كي صلح كول د قاضي او حاكم لپاره داسي مستحب دي لكه څرنګه چي د غير قاضي لپاره مستحب دي.

==========

بَابُ السَّلَمِ وَالرَّهْنِ (د بيع سلم او رهن بيان)

سلم د يو بيع نوم دى چي په هغه كي مبيع مؤجل او ثمن معجل وي يعني رانيول سوى شى وروسته اخيستل كيږي او د هغه قيمت مخكي وركول كيږي، د مثال په توګه زيد د بكر څخه د سلو روپو په عوض كي د دوو منو غنمو د رانيولو معامله وكړه په دې توګه چي زيد بكر ته سل روپۍ وركړې او د هغه سره يې دا فيصله وكړه چي زه به دومره وخت وروسته د دې په عوض كي فلانى ډول دوه منه غنم ستا څخه اخلم، دغه بيع او معاملې ته په عربي كي سلم وايي، او پر ځينو موقعو باندي سلف هم ورته ويل كيږي او په بدهني سره هم موسوم كيږي، د دغه بيع مشتري يعني رانيونكي ته په عربي ژبه كي رب سلم او ثمن يعني قيمت ته راس المال، بائع يعني پلورنكي ته سلم اليه او مبيع يعني رانيونكي شي ته ته مسلم فيه وايي.

دا بيع په شرعي توګه جائز او صحيح ده په شرط د دې چي د دې ټول شرطونه موجود وي او د ټولو شرطو شمېر يې شپاړلس دى په داسي توګه چي د شپږو شرطو تعلق د راس المال يعني د قيمت سره دى او د لسو شرطو تعلق د مسلم فيه يعني مبيع سره دى.

د راس المال سره متعلق شپږ شرطونه دا دي:

١. جنس بيانوي يعني دا واضح كول چي دغه درهم دي يا دينار يا اشرفۍ يا روپۍ وغيره.
٢. نوع بيانول يعني دا واضح كول چي دغه روپۍ د سپينو زرو دي يا د نوټو دي.
٣. صفت بيانول يعني دا واضح كول چي روپۍ اصلي دي كه جعلي دي.
۴. مقدار بيانول يعني دا واضح كول چي دا روپۍ سل دي يا دوه سوه دي.
۵. روپۍ نقد وركول او په پور نه وركول.
٦. په كوم مجلس كي چي معامله وسي په هغه مجلس كي د پلورنكي پر راس المال باندي قبضه كول.

د مسلم فیه سره متعلق لس شرطونه دادي :

۱. جنس بیانول مثلا دا واضح کول چي مسلم فیه غنم دي یا اوربشي دي یا نخود وغیره.

۲. نوع بیانول یعني دا واضح کول چي غنم د فلاني ډول یا د فلاني ځاي دي.

۳. صفت بیانول یعني دا واضح کول چي غنم ښه دي یا خراب دي.

۴. د مسلم فیه مقدار واضح کول چي یو من دي یا دوه منه دي.

۵. د مسلم فیه وزني یا کیلي یا ذرعي یا عددي کېدل چي د یو من تعین او اندازه وکړل سي.

۶. وخت بیانول یعني دا واضح کول چي دغه شی به دومره وخت وروسته مثلا یوه میاشت یا دوو میاشتو یا څلورو میاشتو کي اخلي مګر دا خبره دي په ذهن کي وي چي کم او کم وخت یوه میاشت کېدل پکار دي.

۷. د مسلم فیه موقوف او معدوم نه کېدل یعني دا ضروري دي چي مسلم فیه د عقد او معاملې د وخت څخه د ادا کولو تر وخت پوري په بازار کي تر لاسه کیدای سي چي د معدوم بیع لازم نه سي.

۸. د بیع سلم معامله بېله شرط خیار فیصله کول یعني په دغه بیع کي خیار بیع برقرار ساتل یا د فسخ کولو اختیار کېدل نه دي پکار.

۹. که مسلم فیه داسي وزن لرونکی شی وي چي د هغه مزدوري ورکول وي نو د هغه د ورکولو ځای ټاکل یعني دا واضح کول چي زه به دغه شی په فلاني ځای کي درکوم.

۱۰. د مسلم فیه داسي شی کېدل چي د جنس، نوع او صفت په بیانولو سره متعین او معلومېږي کوم شی چي داسي وي چي د جنس، نوع او صفت په بیانولو سره معلوم او متعین کیږي نه لکه حیوان یا یو ډول جامې نو په دغه شیانو کي بیع سلم جائز نه ده.

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ (لومړی فصل)

د بیع سلم شرائط

﴿۲۷۵۹﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ مدیني منوري ته تشریف راوړ د

وَهُمْ يُسْلِفُونَ فِي الثِّمَارِ السَّنَةَ وَالسَّنَتَيْنِ فَقَالَ مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْئٍ

مدینې خلکو به په مېوو کې د کال دوو کالو درو کلو به بیع سلم (هغه بیعه چې پېشکي پیسو ورکولو سره کوم شی رانیول سي د هغې تعداد یا نرخ او موده مقرره کړي) کوله رسول الله ﷺ وفرمایل: کوم سړی چې بیع سلم کوي

فَلْيُسْلِفْ فِي كَيْلٍ مَعْلُومٍ وَوَزْنٍ مَعْلُومٍ إِلَى أَجَلٍ مَعْلُومٍ . متفق علیه

هغه ته پکار ده چې ټاکلې پیمانه ټاکلې وزن او ټاکلې موده سره وټاکي (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۲۸/۴، رقم: ۲۲۳۹، ومسلم ۱۲۲۷/۳، رقم: ۱۲۷- ۱۶۰۴.

تشریح: مطلب دادی چې د کوم شی بیع سلم کیږي که هغه په پیمانې سره ناپ کیږي نو د هغه پیمانه متعین کول ضروري دي چې دغه شی به لس پیمانې وي یا پنځلس پیمانې وي او که چیري هغه شی د وزن په ذریعه رانیول کیږي نو د هغه وزن متعین کول ضروري دي چې دغه شی به لس سېره وي یا پنځلس سېره وي همدارنګه د سلم فیه د ادا کولو د وخت تعین هم ضروري دي چې دغه شی به مثلا یوه میاشت وروسته ورکول کیږي یا یو کال وروسته به ورکول کیږي.
د دغه حدیث شریف ظاهري مفهوم پر دې خبره دلالت کوي چې په بیع سلم کې د وخت تعین د بیع د صحیح کېدو لپاره شرط دی لکه څرنګه چې د امام ابو حنیفة، امام مالک او امام احمد رحمة الله علیهم مذهب دی مګر د امام شافعي رحمه الله په نزد د وخت تعین ضروري او شرط نه دی.

پور رانیول او ګروي جائز ده

﴿۲۷۶۰﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اشْتَرَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا مِنْ يَهُودِيٍّ الى اجل وَرَهَنَهُ دِرْعًا لَهُ مِنْ حَدِيدٍ. متفق علیه .

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ د یهودي څخه یو څه غله د یوې ټاکلې مودې په وعده رانیوله او د هغه سره یې خپله د اوسپني زغره کښېښودل. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): رقم ۲۰۶۸، ومسلم ۱۲۲۶/۳، رقم: ۱۲۶- ۱۶۰۳.

تشریح: د دغه حدیث شریف څخه څو مسئلې معلومې سوې اول دا چې یو شی د پور په قیمت رانیول او د هغه پور قیمت په بدله کې خپل یو شی په ګرو ایښودل جائز دي، دوهم دا چې د سفر څخه پرته په حضر کې هم رهن کول جائز دي که څه هم په قرآن کریم کې د رهن کولو اجازه د سفر په قید کې ورکړل سوې ده او هغه آیت دادی: وان كنتم على سفر ولم تجدوا كاتبا فرهان

مقبوضة: يعني كه تاسو په سفر كي ياست او هلته يو څوک ليكوال نه وي نو د اطمينان په ذريعه دي د رهن كولو شيان په قبضه كي وركړل سي.

علماء كرام وايي چي په دغه آيت كريمه كي د سفر قيد محض اتفاقي دى، يو شى په ګرو كي اېښودل لكه څرنګه چي په سفر كي جائز دى همدارنګه په حضر كي هم جائز دى او دريم دا چي اهل ذمه (په اسلامي پاچاهى كي جزيه وركونكي اهل كتاب لكه يهود او نصارا) سره معاملات كول جائز دي، د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دى چي د اهل ذمه او كفارو سره د رانيولو او پلورلو معامله كول جائز ده په شرط ددې چي د هغوى سره كوم مال وي د هغه نه حرام كېدل ثابت او معلوم وي مګر پر اهل حرب باندي د مسلمانانو وسله يا سامان پلورل جائز نه دي همدارنګه مطلقا پر يو كافر باندي داسي شى خرڅول جائز نه دي چي د هغه د دين او مذهب د تقويت باعث وي او پر كفارو باندي د مسلمانانو مصحف شريف (قرآن كريم) او غلام پلورل هم جائز نه دي.

علامه نووي رحمة الله عليه فرمايي چي دغه حديث په ډېر وضاحت سره پر دې خبره دلالت كوي چي رسول الله ﷺ د دنيا مال او اسباب نه درلودل او دغه مفلسي او د مال كموالى د رسول الله ﷺ شان استغفار، توكل على الله او د مال او زر څخه د رسول الله ﷺ د بې شوقى يو واضح مثال دى.

د دغه حديث څخه دا خبره هم معلومه سوه چي د اهل ذمه سره د مسلمانانو د جنګ سامان په ګرو اېښودل جائز دي او د رسول الله ﷺ د ګرو اېښودو دغه عمل د يو يهودي سره وكړى او د صحابي سره يې ونه كړى په دې باره كي ځيني علماء وايي چي دا كيداى سي د بيان جواز لپاره وي يعني رسول الله ﷺ د خپل دغه عمل په ذريعه دا واضحه كړه چي د اهل ذمه سره هم معامله كول جائز دي، ځيني علماء وايي چي رسول الله ﷺ د هغه يهودي سره دا معامله ځكه وكړه چي هغه وخت د خپل حاجت او ضرورت څخه زياته غله د يهوديانو څخه پرته د بل چا سره نه وه.

﴿۲۷۶۱﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَدِرْعُهُ مَرْهُونَةٌ عِنْدَ يَهُودِيٍّ بِثَلَاثِينَ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ. رواه البخاري.

د بي بي عائشې رض څخه روايت دى چي د رسول الله ﷺ وفات وسو او زغره يې د يوه يهودي سره د ديرشو صاعو اوربشو په عوض كي ګرو پاته وه. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٦\٩٩، رقم: ٢٩١٦،

د انتفاع رهن مسئله

﴿۲۷۶۲﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلظَّهْرُ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كه د سپرلۍ حيوان رهن

يُرْكَبُ بِنَفَقَتِهٖ اذا كان مرهونا ولبن الدار يشرب بنفقته إِذَا كَانَ مَرْهُوْنًا وَعَلَى الَّذِيْ يَرْكَبُ وَيَشْرَبُ النَّفَقَةَ. رواه البخاري.

وي نو په هغه چي څه خرڅ كيږي د هغه په بدله كي ډيري سپرلياني كيږي او كه د شيدو والا حيوان رهن وي نو د هغه د اخراجاتو په عوض كي د هغې شيدې چښلاى سي او څوك چي سپرلۍ ساتي او شيدې يې څښي هغه به د خرڅ برداشت كوي. (بخاري). (رهن ګرو ته ويل كيږي).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٥\١٤٣، رقم: ٢٥١٢،

تشريح: د حديث د اولي برخي په وضاحت كي ملا علي قاري رحمه الله چي كومه مسئله ليكلې ده د هغې خلاصه داده چي يو سړى خپل يو څاروى د يو چا سره ګرو كښېږدي نو د هغه مصرف مثلا خوراک وغيره به پر راهن وي او هغه دي دغه څاروى په كار كي راولي، د امام ابوحنيفة او امام شافعي رحمة الله عليهما دا مذهب دى.

مګر شيخ عبدالحق رحمه الله د حديث د آخري جملې (وعلى الذي يركب ويشرب النفقة) يعني كوم څوک چي سپرلۍ كوي او شېدې څښي نو د هغه د مصرف ذمه دار هغه دى، په دې باره كي وايي چي كوم څوک پر ګرو سوي حيوان باندي سپريږي يا د هغه شېدې څښي نو د هغه به د مصرف ذمه دار به هم هغه وي كه هغه راهن وي كه مرتهن وي، يعني مطلب دا سو كه مرتهن د ګرو سوي حيوان وابنه وغيره وركوي او د هغه مصرف پر ځان وړي نو هغه حيوان په خپل مصرف كي راوستلاى سي او د هغه شېدې څښلاى سي او كه چيري راهن د هغه حيوان وابنه وغيره وركوي او د هغه مصرف پر ځان كوي نو بيا د هغه لپاره جائز ده چي هغه حيوان په خپل استعمال كي راولي او د هغه شېدې وڅښي.

ددغه وضاحت په رڼا كي د حديث مطلب به دا وي چي مرتهن ته د ګرو سوي حيوان څخه ګټه اخيستل او د هغه مصرف پر ځان كول جائز دي حالانكه اكثر علماء ددې پر خلاف دي، په

هدايه کي ليکلي دي چي د مرتهن لپاره دا جائز نه ده چي هغه د ځان سره د ګرو سوي څخه ګټه تر لاسه کړي او دا چي د ګرو سوي شي نفقه د راهن پر ذمه دی د مرتهن لپاره د رهن څخه ګټه اخيستل ځکه ناجائز دي چي دا يو څرګنده مسئله ده چي کوم پور ګټه کوي هغه حرام دی ځکه علماؤ ليکلي دي چي دغه حديث د راتلونکي حديث په ذريعه منسوخ دی .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

ګرو سوی شی د مالک د ملکيت څخه نه وځي

﴿۲۷۶۳﴾: عَنْ سَعِيْدِ بْنِ الْمُسَيِّبِ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لاَ

د حضرت سعيد بن مسيب رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

يَغْلَقُ الرَّهنُ الرَّهنَ مِنْ صَاحِبِهِ الَّذِيْ رَهْنَهُ لَهُ غُنْمُهُ وَعَلَيْهِ غُرْمُهُ . رواه الشافعي مرسلا وروي مثله او مثل معناه لا يخالفه عنه عن ابي هريرة متصلا .

يو شی په رهن ورکولو سره د رهن ورکونکي ملکيت نه ختميږي راهن د هغه ګټي حقدار دي او (که هغه شی ضائع سي نو) رهن ساتونکي د تاوان ذمه دار دي .

تخريج: ترتيب مسند الامام الشافعي ۱۶۳/۲، رقم: ۵۶۷ - ۵۶۹.

د لغاتو حل: لايغلق الرهن: اى لايمنع (نه منعه کوي).،

تشريح: د حديث مطلب دادی که يو سړی خپل يو شی د يو چا سره ګرو کښيږدي نو د هغه دغه ګرو ايښودل د هغه شي ملکيت نه ختموي بلکه هغه شی به د راهن په ملکيت کي وي ځکه حديث دديې هم وضاحت کړی دی که د هغه ګرو سوي شي څخه ګټه تر لاسه کيږي يا په هغه کي زياتوب کيږي نو هغه د راهن حق دی په دې توګه که د هغه شی کرايه راځي نو راهن د هغه کرايه تر لاسه کولای سي او که يو حيوان وي نو پر هغه سپرېدلای سي يا هغه د بار وړلو لپاره استعمالولای سي همدرانګه که چيري د هغه حيوان بچی پيدا سي نو هغه بچی هم د راهن حق دی ، او بيا څرنګه چي راهن د ګرو سوي شي دګټي حقدار دی همدارنګه د هغه د تاوان هم ذمه دار دی په دې توګه که هغه شی د مرتهن سره هلاک او ضائع سي نو د هغه تاوان به پر راهن وي په دې وجه د مرتهن د حق څخه به هيڅ هم نه ساقط کيږي بلکه راهن به پوره حق بېرته ورکوي .

لفظِ د روي د مشکوة په ځينو نسخو کي په معروف صيغه سره يعني روی نقل سوی دی په

دغه صورت کي به د هغه فاعل شافعي رحمه الله وي او لفظ د مثله او مثل به منصوب وي.

په شرعي حقوقو کي د پيمانې او وزن اعتبار

﴿۲۷۶۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اَلْمِكْيَالُ مِكْيَالُ أَهْلِ الْمَدِيْنَةِ والميزان مِيْزَانُ أَهْلِ مَكَّةَ. رواه أبو داود والنسائي.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: (په حقوق شرعيه کي) پيمانې د مدينې معتبري دي او وزن د مکې معتبر دي. (ابو داؤد نسائي)

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۶۳۳، رقم: ۳۳۴۰، والنسائي ۵\۵۴، رقم: ۲۵۲۰.

تشريح: د دغه ارشاد مطلب دادی چي په حقوق شرعيه مثلا په زکوة وغيره کي د رانيولو او پلورلو لپاره په پيمانه کي د اهل مدينه پيمانه معتبره ده او په وزن کي د مکې وزن معتبر دی.

داسي معلوميږي چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي د مکې او مدينې په پيمانو او وزن کي فرق او اختلاف وو، د مدينې منورې د پيماني او وزن مقداريو وو او د مکې د پيمانې او وزن مقدار بل وو، او په دې وجه په حقوق شرعيه يعني زکوة، صدقې او داسي نور کي اخيستل او ورکول به د خلجان باعث کېدل ځکه رسول الله ﷺ پورتنی هدايت جاري کړ، يعني د دې خلاصه دا وه چي په درهمو کي زکوة هغه وخت واجب وو کله چي هغه د مکې د وزن مطابق دوه سوه وای او صدقه فطر او نور واجب صدقو کي د مدينې صاع معتبر وه.

د مدينې منورې د وزن په مقابله کي د مکې وزن او د مکې د وزن په مقابله کي د مدينې پيمانې ته د ترجيح ورکولو وجه دا وه چي په هغه زمانه کي د غلې رانيول او پلورل د پيمانې په ذريعه کېدی او د مدينې منورې زراعت کسب وو ځکه هغوی ته د پيمانو په باره کي زيات خبر وو او د وزن استعمال په تجارت کي زيات وو او د مکې خلک اکثر تجاران وه ځکه هغوی د وزن څخه زيات خبر وه.

په تللو او ناپ کي د کمي کوونکو لپاره وعيد

﴿۲۷۶۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ناپ او تول والاؤ ته وفرمايل:

الْمِكْيَالِ وَالْمِيزَانِ إِنَّكُمْ قَدْ وُلِّيتُمْ أَمْرَيْنِ هَلَكَتْ فِيهِ الْأُمَمُ السَّابِقَةُ

قَبْلَكُمْ .رواه الترمذي .

ستاسو په لاسو کي دوه داسي کارونه دي چي د کوم په سبب ستاسو مخکي قومونه هلاک سوي دي (يعني پوره تول او ناپ د کمبود ورکولو او زيات اخيستلو په وجه هلاک سوي دي نو تاسو داسي کارونه مه کوئ)(ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ٣\٥٢١، رقم: ١٢١٧.

تشريح: د امت محمدي څخه مخکي داسي امتونه تېر سوي دي چي هغوی په بدترين خلصت کي اخته وه چي کله به هغوی يو شی د خلکو څخه رانيوی نو هغه به يې پوره ناپ کوی او کله چي به يې يو شی ورکوی نو د هغه په ناپ کي به يې کمي کول ، د هغوی ددغه عامي خرابۍ په وجه پر هغوی د الله تعالی عذاب نازل سو او هغوی برباد سول، په داسي قومونو کي د ټولو په سر کي د حضرت شعيب عليه السلام قوم دی ځکه رسول الله ﷺ د خپل امت خلک خبردار کړل چي تاسو په ناپ او تللو کي د کمي کولو څخه پرهيز وکړئ چي په دغه لعنت کي د اخته کېدو په وجه پر تاسو باندي د الله تعالی قهر او عذاب را نه سي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د بيع سلم د مبيع د قبضې مخکي پلورلو منع

﴿٢٧٦٦﴾: عَنْ اَبِيْ سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَنْ أَسْلَفَ فِي شَيْءٍ فَلَا يَصْرِفْهُ إِلَى غَيْرِهِ قَبْلَ اَنْ يَّقْبِضَهُ .رواه ابوداؤد وابن ماجة .

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د چا سره د بيع سلم معامله وکړي هغه د شی د قبضه کولو څخه مخکي د دويم لور ته نه منتقل کېږي .(ابوداؤد ابن ماجه)

تخريج: سنن ابي داود ٣\٧٤٤، رقم: ٣٤٦٨، وابن ماجه ٢\٧٦٦، رقم: ٢٢٨٣.

تشريح: بل چا ته دي يې نه منتقل کوي : ددې مطلب دادی چي تر څو پوري هغه شی په خپل قبضه کي را نه سي نو هغه دي پر بل چا باندي نه پلوري او نه دي يې هبه کوي ، يا دا مطلب دی چي هغه شی دي د بل شي سره نه بدلوي يعني د کوم شی چي بيع سلم سوې ده د معاملې سره سم دي هغه شی واخلي د قبضې څخه مخکي دي د هغه په بدله کي بل شی نه اخلي .

بَابُ الْاِحْتِكَارِ (د خوراکي توکو ذخیره کول)

د احتکار معنی: د احتکار لغوي معنی د ګرانۍ په وجه د غلې ذخیره کېدو ته وايي، او د شریعت په اصطلاح کي د احتکار مفهوم دا دی چي د یو شي د ګران پلورلو لپاره ذخیره کول کوم چي د انسان یا حیوان غذائي ضرورت وي مثلاً د ګرانۍ په وخت کي کله چي خلکو ته د غلې ضرورت وي یو سړی غله رانیسي او په دې نیت یې ذخیره کړي چي کله زیاته ګرانه سي نو خرڅه به یې کړم دې ته احتکار ویل کیږي.

د احتکار حکم: د شریعت له ګناه څخه احتکار حرام دی په دغه د نفرت په کار کي اخته کېدونکی سړی د شریعت له نظر ډېر ناخوښه دی مګر که چیري یو څوک د خپل مځکي څخه پیدا سوې غله ذخیره کړي یا د ارزانۍ په زمانه کي د غلې په رانیولو سره هغه کنبېږدي او بیا هغه د ګرانۍ په زمانه کي خرڅ کړي نو دا حرام نه دی همدارنګه د هغه شیانو ذخیره کول کوم چي د غذائي ضرورت په توګه نه استعمالیږي دا هم حرام نه دی.

په هدایه کي وضاحت سوی دی چي د انسانانو او حیوانانو د غذایي شیانو احتکار مکروه دي په شرط ددې چي دغه احتکار په داسي ښار کي وي چیري چي ددې په وجه ښاریانو ته تکلیف او تاوان رسیږي یعني که چیري یو کوچنی ښار وي او هلته د احتکار په وجه د غلې کموالي پیدا سي چي د هغه په وجه د غلې ګراني زیاته سي او خلکو ته تاوان ورسیږي ځکه نو په داسي ښار کي احتکار ممنوع دي مګر که چیري یو لوی ښار وي او هلته د احتکار په وجه ښاریانو ته تاوان نه رسیږي نو بیا په داسي ښار کي احتکار ممنوع نه دي، همدارنګه په هدایه کي دا هم لیکلي دي که یو څوک د خپل مځکي د غلې احتکار وکړي یا په یو بل ښار کي غله رانیسي او هغه ذخیره کړي نو داسي سړي ته په شرعي توګه سره احتکار کونکی نه ویل کیږي.

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ (لومړی فصل)

احتکار کوونکی ګناهکار دی

﴿۲۷۶۷﴾: عَنْ مُعْمَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ احْتَكَرَ فَهُوَ خَاطِئٌ. رواه مسلم و سنذکر حدیث عمر کانت اموال بني النضیر في

باب الفيئ ان شاء الله تعالی .

د حضرت معمر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا چي (د گراني په خيال) غله وساتله هغه گناه گار دی .(مسلم) د حضرت عمر رضی الله عنه حديث به انشاء الله په باب الفی کي ذکر کړو.

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\۱۲۲۷، رقم: ۱۲۹- ۱۶۰۵.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د احتکار کوونکي لپاره وعيد

﴿۲۷۶۸﴾: عَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْجَالِبُ مَرْزُوقٌ وَالْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ . رواه ابن ماجة والدارمي .

د حضرت عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: تجار ته رزق ورکول کيږي او غله (د گراني په فکر) ساتونکي او بندونکي لعنتي دي .(ابن ماجه دارمي)

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\ ۳۲۴، رقم: ۲۱۵۳، والدارمي ۲\ ۲۲۴، رقم: ۲۵۴۴.

تشريح: مطلب دادی چي کوم څوک د دباندي څخه ښار ته غله راوړي او هغه په موجوده او رواج قيمت باندي خرڅه کړي او د گرانۍ په نيت سره هغه ذخيره نه کړي نو هغه ته د الله تعالی له خوا رزق ورکول کيږئ يعني هغه ته ښېله گناه گټه تر لاسه کيږي او د هغه په رزق کي برکت ورکول کيږي ، ددې پر خلاف د خلکو د پريشانيو او غذائي کموالي څخه په گټه اخيستلو سره غله په ذخيره کول گناه ده او د خير څخه ليري خبره ده تر څو چي هغه په دغه لعنت کي اخته وي هغه ته برکت نه تر لاسه کيږي .

حاکم دي خپل له طرفه نرخ نه ټاکي

﴿۲۷۶۹﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ غَلَا السِّعْرُ عَلَى عَهْدِ النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دی چي د رسول الله ﷺ په وخت کي غله گرانه سوه

فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ سَعِّرْ لَنَا فَقَالَ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمُسَعِّرُ الْقَابِضُ الْبَاسِطُ

خلکو وويل يا رسول الله! زموږ لپاره نرخ وټاکه (يعني تجارانو ته ووايه چي په دې نرخ باندي

غله خرڅه کړي) نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: الله تعالی نرخ ټاکونکی دی هغه د شی ګرانونکي دي او ارزانونکي دی،

الرَّزَّاقُ وَإِنِّي لَأَرْجُو أَنْ أَلْقَى رَبِّي وَلَيْسَ أَحَدٌ مِنْكُمْ يَطْلُبُنِي بِمَظْلِمَةٍ فِي دَمٍ وَلَا مَالٍ. رواه الترمذي و ابوداؤد وابن ماجة والدارمي.

رزق ورکونکی دی او زه خو یوازې دا ارزو لرم چې زه د الله تعالی سره په داسې حال کې یو ځای سم چې پر ما باندې د چا د قصاص یا د مال مطالبه نه وي. (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه دارمي.

تخریج: الترمذي في السنن ۳\ ۶۰۵، رقم: ۱۳۱۴، وابوداود في السنن ۳\ ۷۳۱، رقم: ۳۴۵۱، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۴۱، رقم: ۲۲۰۰.

تشریح: الله ﷻ د قیمت ټاکونکی دی: ددې مطلب دادی چې ګراني او ارزاني د الله تعالی په لاس کې ده قیمت د هغه ظاهري سبب وي، دا یوازې الله تعالی دی چې کله په قیمت کې دزیاتوب او ګرانۍ په صورت کې پر خلکو د رزق تنګي مسلط کړي او کله په قیمت کې د کموالي او ارزانۍ په وجه په رزق کې پراخي پیدا کوي، یعني خلک دا په آسماني قیمت سره تعبیر کوي کله چې د ګرانۍ زمانه وي او په قیمت کې زیاتوب کیږئ نو الله تعالی ته رجوع کول پکار دي او د هغه څخه مرسته غواړئ په خپل عقیدو او اعمالو کې د اصلاح کولو سره سره د الله تعالی د رضا او خوښۍ سامان تر لاسه کوئ چې هغه د خپلو بندګانو څخه خوشحاله سي او پر هغوی باندې د ارزانۍ او د رزق د پراختیا رحمت نازل کړي.

د حدیث د آخري برخې (زه ددې امید لرم...) ددې څخه په اصل کې دې ته اشاره ده چې د حکومت له خوا د قیمت ټاکل منع دي ځکه چې په داسې کولو سره د خلکو په معاملاتو کې بې ځایه دخل کیږي او د هغوی په مال کې د هغوی د اجازې او خوښې څخه پرته تصرف کول لازمیږي چې د ظلم یو صورت دی، د قیمت ټاکلو یوه خرابه نتیجه دا هم کیږي چې ددې په وجه ډېر واره خلک کاروبار بند کړي او په تجارتي ژوند کې کمزوري پیدا سي چې د هغه په وجه تر وچ کالي او کموالي پوري نوبت راسي په پای کې دا وي چې کوم شی د الله تعالی د مخلوق د خیر لپاره اختیارول کیږي هغه د هغوی د پریشانیو او مصیبتونو ذریعه جوړه سي.

د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دادی چې د قیمت په ټاکلو سره دې خلک په پریشانۍ او مصیبت کې نه اخته کیږي بلکه ددې پر ځای دې تجاران پر دې مجبور کړي چې هغوی د الله

تعالی د مخلوق سره د همدردی، انصاف او خیرخواهی معامله وکړي او د هغوی ضمیر او احساس دي داسي بیداره کړي چي هغوی په قیمت کي په کمي کولو سره د خلکو پریشاني او مصیبت لیري کړي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د غلي د ذخیره کونکي لپاره موعظت او عبرت

﴿۲۷۷۰﴾: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنِ احْتَكَرَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ طَعَامًا ضَرَبَهُ اللّٰهُ بِالْجُذَامِ وَالْإِفْلَاسِ. رواه ابن ماجة والبيهقي في شعب الايمان و رزين في كتابه.

د حضرت عمر بن خطاب رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دي چي فرمایل یې: څوک چي غله پټهوي او په مسلمانانو باندي یې په ګرانه خرڅول غواړي نو خداي جل جلاله په هغه باندي د جزام (پیس) او مفلسی مرض نازل کړي. (ابن ماجه بیهقي رزین)

تخریج: سنن ابن ماجه ۲\۷۲۹، رقم: ۲۱۵۵، البیهقي في الشعب ۷\۵۲۶، رقم: ۱۱۲۱۸.

تشریح: ددې څخه معلومه سوه چي کوم څوک د الله تعالی د مخلوق په خاصه توګه مسلمانان په تکلیف او تاوان کي اچوي الله تعالی هغه په بدني او مالي مصیبتو کي اخته کوي او کوم څوک چي دوی ته ګټه رسوي نو الله تعالی د هغه په بدن او مال کي خیر او برکت اچوي.

﴿۲۷۷۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِينَ يَوْمًا يُرِيدُ بِهِ الْغَلَاءَ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ اللّٰهِ وَبَرِئَ اللّٰهُ مِنْهُ. رواه رزين

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہما څخه روایت دی چي د رسول الله ﷺ ارشاد پاک دی: چا چي د ګراني په خیال غله تر څلوېښتو ورځو پوري و ساتل نو هغه د خداي جل جلاله څخه بېزاره سو او خداي جل جلاله هم د هغه څخه بېزاره سو. (رزین)

تخریج: رواه رزین.

تشریح: هغه د الله تعالی څخه بېزاره سو: ددې مطلب دادی چي هغه د الله تعالی هغه عهد

مات کړ کوم چي هغه د شريعت د احکامو پر ځای راوړلو او د الله تعالی د مخلوق سره د همدردی او شفقت په اړه کړی وو.

او الله جَلَّ جَلَالُهُ د هغه څخه بېزاره سو: ددې مطلب دادی چي کله هغه ددغه بد عمل په ذريعه د مخلوق د پريشانی او تکليف قصد وکړ نو الله تعالی د هغه څخه خپل ساتنه پورته کړه او هغه يې د خپل کرم او رحمت څخه ليري کړ.

﴿۲۷۷۲﴾: وَعَنْ مُعَاذٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ

د حضرت معاذ رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه اورېدلي دي چي فرمايل يې:

بِئْسَ الْعَبْدُ الْمُحْتَكِرُ إِنْ أَرْخَصَ اللهُ الْأَسْعَارَ حَزِنَ وَإِنْ أَغْلَاهَا فَرِحَ. رواه البيهقي في شعب الإيمان ورزين في كتابه.

غله ساتونکي څومره خراب دي که خداي جَلَّ جَلَالُهُ غله ارزانه کړي نو هغه خفه سي او که يې ګرانه کړي نو خوشحالېږي. (بيهقي رزين)

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۱۷\۵۲۵، رقم: ۱۱۲۱۵.

تشريح: دا د هغه چا لپاره وعيد او سزا ده کوم چي تر ځلوېښتو ورځو پوري د ګرانی په نيت سره غله ذخيره کوي چي نه خو هغه بازار ته په راوړلو سره پلوري او نه د هغه په ذريعه د مخلوق غذائي ضروريات پوره کوي او کوم څوک چي تر دغه وخت کم احتکار وکړي نو د هغه لپاره هم دغه سزا ده مګر د هغه څخه په کمه درجه ده.

﴿۲۷۷۳﴾: وَعَنْ أَبِيْ أُمَامَةَ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنِ احْتَكَرَ طَعَامًا أَرْبَعِيْنَ يَوْمًا ثُمَّ تَصَدَّقَ بِهِ لَمْ يَكُنْ لَّهُ كَفَّارَةً. رواه رزين

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: چا چي غله د ځلوېښتو ورځو (د ګراني په خيال) وساتله او بيا يې هغه غله خيرات کړه نو دا صدقه د هغه کفاره نسي کېدای. (رزين)

تخريج: رواه رزين.

==========

بَابُ الْاِفْلَاسِ وَالْاِنْظَارِ

(د انظار او ډېوالي کېدو بيان)

په انساني ژوند کي د يوه حالت قرار او دوام نه سته نن يو څه وي او سبا به بل څه وي دا د ورځني تجربې خبره ده ، د انسان اقتصادي او مالي ژوند ته فهم وکړئ څرنګه چي يو مفلس سړی په ورځ کي د الله تعالی د رحمت په نتيجه کي د مال او وزر د خزانو مالک جوړېږي همدارنګه لوی لوی شتمن خلک په يو وار ډېوالي کېږي ، کوم خلک چي په لکونو کي لوبي کوي چي مال او زر يې اغوستل د سترګو په رپ کي هغوی د يوې يوې پيسې محتاج کېږي ، دا د کائناتو نظام دی او دا د تقدير لوبه ده حالات پر يوه قرار ساتل د چا په وس کي نه دي دا ټولي لوبي د الله تعالی پابند دي او همېشه به همداسي پابند وي مګر بدليدونکي حالات متوازن جوړول او په متوازن جوړولو کي مرسته کول د انسان په وس کي دي چي د هغه په اختيارولو سره د يو بل درد او تکليف وويشل سي او د بدليدونکو حالاتو په سمولو کي مرسته هم وکول سي دلته چي کوم باب ټاکل سوی دی په هغه کي د نقل سوو حديثو خلاصه دا ده که چيري يو سړی د حالاتو د تبديلۍ ښکار سي په دې توګه چي مفلس او تنګدست سي نو د نورو انسانانو دا فريضه ده چي د هغه سره د همدردۍ اظهار وکړي او پر هغه سړي چي د چا حق وي او هغه د مفلس کېدو په وجه د هغه د ادا کولو څخه عاجز وي نو د حق خاوند دي هغه ته دومره وخت ورکړي چي کله د هغه حالات ښه سي نو د هغه څخه دي خپل حق تر لاسه کړي .

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ (لومړی فصل)

د مفلس کېدونکي په اړه يو مسئله

﴿۲۷۷۴﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَيُّمَا رَجُلٌ أَفْلَسَ فَاَدْرَكَ رَجُلٌ مَالَهُ بِعَيْنِهٖ فَهُوَ اَحَقُّ بِهٖ مِنْ غَيْرِهٖ . متفق عليه.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي ډېوالي سي او هغه کس (چي شی ور باندي خرڅ کړی وي خپل شی په صحيح حالت کي تر لاسه کړي نو هغه د هغه شی حقداره دي يعني يو په بل چا څه شی خرڅ کړي بيا خريدار مفلس سو او هغه شی

موجود دي نو خرڅونكي د نورو پورورو په مقابله كي د هغه زيات مستحق دي . (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٦٢/٥، رقم: ٢٤٠٢، ومسلم ١١٩٤/٣، رقم: ٢٤- ١١٩٤.

تشريح: د مثال په توګه داسي پوه سئ چي زيد د بكر څخه مال رانيوى مګر د هغه قيمت يې ادا كړى نه وو چي مفلس سو او قاضي او حاكم هم د هغه د مفلس كېدو فيصله وكړه اوس بكر وليدل چي د زيد سره د هغه خرڅ سوى مال بعينه هم هغسي موجود دى يعني نه خو هغه په ظاهري توګه ضائع سوى دى او نه د تصرفات شرعيه مثلا د هبه او وقف په ذريعه په معنوي توګه ختم سوى دى نو په دغه صورت كي بكر ته اختيار دى چي هغه خپل بيع فسخ كړي او د زيد څخه خپل مال بېرته واخلي ځكه د نورو پورورو په نسبت هغه مقدم دى نو پر ځاى ددې چي هغه مال بل پوروړى د زيد څخه واخلي بكر د هغه د اخيستلو زيات حقدار دى او كه چيري زيد د رانيولو پر وخت د مال د قيمت يو څه برخه ادا كړې وي او د پاته برخي د ادا كولو څخه مخكي مفلس او ډېوالي سي نو په دغه صورت كي دي بكر د هغه د مال څخه دومره اندازه واخلي چي د قيمت د پاته برخي په اندازه وي ، د امام شافعي او امام مالک رحمة الله عليهما دا مذهب دى، د دغه حضراتو له خوا د دغه حديث مطلب دا بيانيږي . مګر د حنيفه په نزد په دغه صورت كي پلورنكي ته نه خو د بيع فسخ كولو اختيار دى او نه د مال بېرته اخيستلو حق ځكه حنفيه دغه حديث پر عقد بالخيار باندي محمول كوي يعني د دوى په نزد د دغه حديث تعلق د هغه صورت سره دى كله چي بيع په دغه شرط سره سوې وي چي پلورنكي ته به تر فلاني وخت پوري د دغه بيع د فسخ كولو اختيار وي د بيع څخه وروسته كه رانيونكى مفلس او ډيوالي سي او د خيار په وخت كي د ننه بائع ته معلومه سي چي رانيونكى مفلس او ډيوالي سوى دى نو اوس د هغه لپاره غوره داده چي بيع فسخ كړي او خپل مال بېرته واخلي .

د مفلس سره د مرسته كولو حكم

﴿۲۷۷۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ أُصِيبَ رَجُلٌ فِي عَهْدِ النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه څخه روايت دى چي د رسول الله ﷺ په زمانه كي ديو سړى پر باغ چي د

فِي ثِمَارٍ ابْتَاعَهَا فَكَثُرَ دَيْنُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَصَدَّقُوا

هغه باغ مېوه هغه سړي اخيستې وه افت راغي او هغه ته يې سخت تاوان ورسوي او قرضداره سو رسول الله ﷺ خلكو ته وفرمايل: ده ته صدقه وركړئ

عَلَيْهِ فَتَصَدَّقَ النَّاسُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَبْلُغْ ذٰلِكَ وَفَاءَ دَيْنِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى

خلکو صدقه ورکړه خو د هغه مقدار دومره نه سو چي قرض پرې ادا سوي وای بیا رسول الله ﷺ د هغه قرض غوښتونکو ته وفرمایل :

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِغُرَمَائِهِ خُذُوا مَا وَجَدْتُمْ وَلَيْسَ لَكُمْ إِلَّا ذٰلِكَ . رواه مسلم

څه چي دده سره دي نو هغه واخلئ او تاسو ته به یوازي دومره حاصلیږي . (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحیح ۳\۱۱۹۱، رقم: ۱۸- ۱۵۵۶.

تشریح: ددغه واقعې تفصیل دادی چي د رسول الله ﷺ په زمانه کي یو سړي یوه مېوه ناکه درخته رانیول، د درختو میوې د هغه په تصرف کي نه وې راغلي چي پر هغه آفت نازل سو او ټوله میوه ختمه سوه دلته هغه قیمت هم نه وو ادا کړی او پلورنکي چي د قیمت غوښتنه وکړه نو هغه د خلکو څخه په پور اخیستلو سره قیمت ادا کړی چي د هغه په وجه ډېر زیات پوروړی سو ، رسول الله ﷺ چي د هغه حال ولیدی نو خلک یې هغه ته متوجه کړل چي هغوی د صدقې او خیرات په ذریعه د هغه مرسته وکړي چي د هغه د پور بار سپک سي . خلکو د هغه مرسته وکړه مگر د هغوی مرسته هم د پور د ادا کولو لپاره بس نه سوه د خلکو په مرسته چي څومره پور ادا کیدای سو هغه یې ادا کړ او د پاته پور د ادا کولو څخه هغه بالکل عاجز وو نو رسول الله ﷺ خلکو ته هغه الفاظ وویل کوم چي د حدیث په آخر کي نقل سوي دي .

پوروړو ته د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دا وو چي کله ددغه سړي افلاس ظاهر سي او حال یې خراب سي نو اوس ستاسو لپاره دا بالکل مناسب نه ده چي دې پریشانه کړئ یا د قید او بند په مصیبت کي یې اخته کړئ بلکه په دغه صورت کي پر تاسو باندي واجب ده چي ده ته وخت ورکړئ چي دده سره د پور د ادا کولو لپاره څه پیدا سي نو هغه وخت تاسو غوښتنه څیني وکړئ او خپل پور څیني واخلئ ، د رسول الله ﷺ د ارشاد دا مطلب نه وو چي د ددغه سړي څخه د پوروړو حق ساقط سوی دی بلکه ددې څخه د رسول الله ﷺ مقصد دا وو چي پوروړی ته وخت ورکړل سي .

په پور کي د وخت ورکولو اجر

﴿۲۷۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كَانَ رَجُلٌ

د حضرت ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : یو سړي به معامله کول او

يُدَايِنُ النَّاسَ فَكَانَ يَقُولُ لِفَتَاهُ إِذَا أَتَيْتَ مُعْسِرًا فَتَجَاوَزْ عَنْهُ لَعَلَّ اللّٰهَ يَتَجَاوَزُ عَنَّا قَالَ فَلَقِيَ اللّٰهَ فَتَجَاوَزَ عَنْهُ. متفق عليه

خپلو كار كونكو ته يې ويلي وه كله چې يو تنګدست ته د قرض اخيستلو لپاره ورسئ نو ته هغه معافوه شايد چې الله تعالي مونږ ته معافي وكړي او كوم وخت چې هغه وفات سو نو خداي تعالي هغه وبخښي او د هغه ګناهونه يې معاف كړه. (بخاري اومسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۳۰۸\۱۴، رقم: ۲۰۷۸، ومسلم ۱۱۹۶\۱۳، رقم: ۱۵۶۲\۳۱.

تشريح: فرض اعمال تر نفلو اعمالو اويا درجې زيات فضيلت لري مګر په ځينو مسائلو او معاملاتو كي نفل اعمال تر فرضو اعمالو زيات فضيلت لري چې د هغو څخه يو مفلس او غريب ته خپل حق معافول دي كه څه هم دا مستحب دي مګر مفلس او غريب ته پور په ادا كولو كي وخت وركولو څخه افضل دى چي واجب دى، دوهم په سلام كولو كي مخكي كېدل سنت دي مګر دا غوره دي د سوال د جواب وركولو څخه چي فرض دى، دريم د وخت څخه مخكي اودس كول مستحب دى مګر د ا د وخت د شروع كېدو څخه وروسته تر اودس كولو غوره دى كوم چي فرض دى.

﴿۲۷۷۸﴾: وَعَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ أَنْجَاهُ اللّٰهُ مِنْ كُرَبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ. رواه مسلم.

د حضرت ابو قتاده رضي الله عنه څخه روايت دى چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي څوك چي د خپل قرض په وصولولو كي مفلس ته مهلت وركړي يا خپل قرض ور معاف كړي نو خداي تعالي به هغه د قيامت په ورځ د سختيو څخه وساتي. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح في الموضع نفسه، رقم: ۳۲-۱۵۶۲.

﴿۲۷۷۹﴾: وَعَنْ أَبِي الْيَسَرِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِرًا أَوْ وَضَعَ عَنْهُ أَظَلَّهُ اللّٰهُ فِيْ ظِلِّهِ. رواه مسلم.

د حضرت ابو يسر رضي الله عنه څخه روايت دى چي ماد رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي څوك چي

مفلس ته مهلت ورکړي يا خپل قرض ورمعاف کړي خدای ﷻ به د خپل سايې لاندي ځای ورکړي. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح في الموضع السابق.

تشريح: امام احمد، ابن ماجه او حاکم د رسول الله ﷺ دغه ارشاد نقل کړی دی چي کوم څوک يو مفلس او غريب سړي ته وخت ورکړي نو د ادا کولو د ورځي تر راتلو پوري هغه ته د هري ورځي په بدله کي د هغه پور په اندازه د صدقې ثواب ورکول کيږي او بيا کله چي د هغه د پور ادا کولو ورځ راسي او بيا هغه ته وخت ورکړي نو د هغه د ادا کولو د ورځي تر راتلو پوري د هري ورځي په بدله کي د هغه د پور په اندازه د صدقې ثواب ورکول کيږي او بيا کله چي د پور د ادا کولو ورځ راسي نو دی بيا هغه ته وخت ورکړي نو هغه ته د هري ورځي په بدله کي د هغه د پور په اندازه د صدقې ثواب ورکول کيږي.

دغه روايت د مثال په توګه داسي وفهموی چي مثلا يو سړی يو چا ته د دوو مياشتو په وعده سل روپۍ په پور ورکړي او دوې مياشتي وروسته د هغه مفلس او غريب سړي په لېدو سره هغه ته د يوې مياشتي نور وخت ورکړي نو هغه ته به د ټولي مياشتي داسي ثواب ورکول کيږي لکه هغه چي هره ورځ سل روپۍ صدقه کوي همدارنګه د يوې مياشتي د تېرېدو څخه وروسته په دوهم وار وخت ورکولو کي همدارنګه ثواب هغه ته ورکول کيږي تر دې چي دريم وار وخت ورکړي نو هغه ته هره ورځ داسي ثواب ورکول کيږي لکه څرنګه چي هغه هره ورځ دوه سوه روپۍ صدقه او خيرات کوي.

په ښه توګه پور ادا کونکي غوره کس دی

﴿۲۷۸۰﴾: وَعَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ اسْتَسْلَفَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَكْرًا

د حضرت ابو رافع ﷜ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ يو ځوان اوښ په قرض واخيستي

فَجَاءَتْهُ إِبِلٌ مِنْ إِبِلِ الصَّدَقَةِ قال ابورافع فَأَمَرَنِي أَنْ أَقْضِيَ الرَّجُلَ بَكْرَهُ

وروسته د صدقې اوښان راغله نو حضرت ابو رافع ﷜ وايي چي رسول الله ﷺ ماته حکم راکړ چي زه يو ځوان اوښ د قرض غوښتونکی ته ورکړم

فقلت لا أَجِدُ إِلَّا جملا خِيَارًا رَبَاعِيًا فَقَالَ رسول الله صلى الله عليه وسلم

أَعْطِهِ إِيَّاهُ فَإِنَّ خَيرَ النَّاسِ أَحْسَنُهُمْ قَضَاءً. رواه مسلم.

ما وویل (یا رسول الله!) په دې اوښانو کي یو ځوان اوښ دي چي د هغه د اوښ څخه افضله دي او څلورم کال یې پېل سوي دي نبي کریم ﷺ وفرمایل: هغه ورکړه چي بهتر بنده هغه دي چي قرض په ښه ډول سره ادا کړي. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\ ۱۲۲۴، رقم: ۱۱۸\ ۱۶۰۰.

د لغاتو حل: بَكرا: فتى من الابل (ځوان اوښ). خِيارا: اى مختارة (غوره). رباعيا: وهو من الابل ما اتى عليه ست سنين ودخل في السابعة حين طلعت رباعيته (هغه اوښ چي په اووم کال کي وي).

تشريح: د دغه حدیث څخه معلومه سوه چي د حیوانانو په پور اخیستل جائز دي لکه څرنګه چي د امام شافعي، امام مالک او اکثرو علماؤ دا مذهب دی، مګر د امام ابوحنیفة رحمة الله علیه په نزد دا جائز نه دی هغه فرمایي چي دغه حدیث منسوخ دی.

د حدیث د آخري الفاظو څخه معلومه سوه چي کوم شی اخیستل سوی وي د هغه په بېرته ورکولو کي د هغه په نسبت ښه شی ورکول مستحب هم دی او لوړ همتي هم ده په شرط د دې چي د پور اخیستلو پر وخت دا شرط لګول سوی نه وي.

پور ورکونکی غوښتنه کولای سي

﴿۲۷۸۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا تَقَاضَى رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابوهریره ؓ څخه روایت دی چي د یو سړی څخه رسول الله ﷺ یو اوښ په قرض

فَأَغْلَظَ لَهُ فَهَمَّ أَصْحَابُهُ فَقَالَ دَعُوهُ فَإِنَّ لِصَاحِبِ الْحَقِّ مَقَالًا وَاشْتَرُوا لَهُ

اخیستي وو هغه د نبي کریم ﷺ څخه په سخته سره غوښتنه وکړه صحابه کرام رض د هغه د ویرولو یا د وهلو په خاطر را ولاړ سوه نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: و ده ته هیڅ مه وایاست ځکه چي حقدار ته ځای د خبرو وي او وروسته یې وفرمایل: اوښ رانیسئ

بَعِيرًا فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ وَقَالُوا لَا نَجِدُ إِلَّا أَفْضَلَ مِنْ سِنِّهِ قَالَ اشْتَرُوهُ فَأَعْطُوهُ إِيَّاهُ فَإِنَّ خَيْرَكُمْ أَحْسَنُكُمْ قَضَاءً. متفق عليه.

او و ده ته یې ورکړي صحابه کرامو رضي الله عنهم وویل دده د اوښ څخه بهتره او په عمر کي

زيات پيدا كيږي نبي كريم ﷺ ورته وويل چي هغه رانيسي او ورته يې وركړئ بهتره ستاسي هغه دى چي قرض په ښه ډول سره ادا كړي .(بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۴۸۳، رقم: ۲۳۰٦، ومسلم ۳\۱۲۲۵، رقم: ۱۲۰- ۱٦۰۱.

تشريح: د رسول الله ﷺ څخه د خپل پور غوښتونكى او بيا په غوښتنه كي تلخ كلامي كونكى به كيداى سي كافر وي يا به يهودي وي او يا به بل څوك وي، ځيني حضرات وايي چي كيداى سي هغه يو صحرائي وي چي د نبوت د مقام او مجلس د ادبو څخه بالكل بې خبره وو چي په دې هم نه پوهيدى چي د چا سره څرنگه خبري وكول سي ، ددې برعكس رسول الله ﷺ د هغه خبري په خپل غوره اخلاقو سره وزغملې چي دا يوازي د نبوت خاصه كيداى سي.

د چا چي حق وي هغه ته د ويلو اختيار دى: په دې باره كي ابن مالك رحمه الله فرمايي چي دلته د حق څخه مراد پور دى يعني كه چيري د يو سړي پر يو چا باندي پور وي او هغه پوروړى د پور په ادا كولو كي ځنډ كوي نو پور وركونكي ته دا حق حاصل دى چي د هغه څخه په سختۍ سره غوښتنه وكړي او د ناخوښۍ اظهار وكړي كه بيا هم هغه حق ادا نه كړي نو حاكم او عدالت ته دي رجوع وكړي.

د توان سره سم پور نه ادا كول ظلم دى

﴿۲۷۸۲﴾: وَعَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَطْلُ الْغَنِيِّ ظُلْمٌ فَإِذَا أُتْبِعَ أَحَدُكُمْ عَلَى مَلِيٍّ فَلْيَتْبَعْ . متفق عليه

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د مالدار سړى په خپل قرض ادا كولو كي پس او پيش (انې بانې) كول ظلم دي كله چي د يو چا قرض په مالداره سړي باندي وگمارل سي نو تاسي هغه منظور كړئ . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\۴٦۴، رقم: ۲۲۸۷، ومسلم ۳\۱۱۹۷، رقم: ۳۲- ۱۵٦۴

د لغاتو حل: مَطل: اى تاخيره اداء الدين من وقت الى وقت (په پور كي ځنډ كول).

تشريح: د حديث د اولي برخي مطلب دا دى چي كوم څوك يو شى رانيسي او د هغه د قيمت ادا كولو توان درلودلو سربېره قيمت ادا نه كړي يا د چا پوروړى وي او د پور پر ادا كولو باندي د قادر كېدو سربېره ځنډ كوي نو دا ظلم دى بلكه ځينو علماؤ خو داسي ليكلي دي چي دا فسق دى او په دې وجه د دغه سړي شاهدي رد كيږي كه څه هم دغه عمل يو وار ظاهر سوى وي مگر د

ځینو نورو علماؤ قول دادی چي د هغه سړي شاهدي د رد وړ ده چي د توان درلودلو سربېره په وار وار ناخبرتیا کي اخته وي او په ادا کولو کي ځنډ کول د هغه عادت ګرځېدلی وي.

د حدیث د دوهمي برخي (او کله چي په تاسو کي یو څوک صاحب استطاعت ته حواله کړل سي ...الخ) ددې مطلب دادی چي د یو سړي پر یو چا باندي پور وي او د هغه د پور پر ادا کولو باندي د نه قادر کېدو په وجه یو شتمن سړي ته دا ووایي چي ته زما پور ادا کړه نو پور غوښتونکي ته پکار ده چي هغه د پور وړی دغه خبره سمدستي ومني چي د هغه مال ضائع نه سي ، دغه حکم د استحباب په توګه دی مګر د ځینو علماؤ قول دادی چي دغه حکم د وجوب په طریقه دی، او ځینو علماء دغه حکم ته د اباحت په طریقه ویلي دي.

د پوروړو تنازعه ختمول جائز دي

﴿۲۷۸۳﴾: وَعَنْ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ تَقَاضَى ابْنَ أَبِي حَدْرَدٍ دَيْنًا لَهُ عَلَيْهِ فِي

د حضرت کعب بن مالک رضي الله عنه څخه روایت دی چي هغه د رسول الله ﷺ په زمانه کي د ابن ابي

عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ فَارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمَا حَتَّى

حدرد څخه په مسجد کي د خپلو پیسو تقاضا وکړه نو په خبرو خبرو کي د دواړو اوازونه پورته

سَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي بَيْتِهِ فَخَرَجَ إِلَيْهِمَا رَسُولُ

سوه نبي کریم ﷺ په خپل کور کي د هغوی اوازونه واورېدل نو هغوی ته را ووت

اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى كَشَفَ سِجْفَ حُجْرَتِهِ وَنَادَى كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ

او د خپلي حجرې پرده یې پورته کړه او کعب بن مالک رضي الله عنه یې مخاطب کړ او ورته یې

قَالَ يَا كَعْبُ قَالَ لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَشَارَ بِيَدِهِ أَنْ ضَعْ الشَّطْرَ مِنْ دَيْنِكَ

وفرمایل: اې کعب! کعب رضي الله عنه وویل یا رسول الله ﷺ! حاضر یم نبي کریم ﷺ په ګوتو یې ورته اشاره وکړه چي نیم قرض ورته معاف کړه

قَالَ كَعْبٌ قَدْ فَعَلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُمْ فَاقْضِهِ

کعب رضي الله عنه ورته وویل یا رسول الله ﷺ! ما ورته معاف کړ نو نبي کریم ﷺ ابن ابي حدرد ته

وفرمایل: ولاړ سه او پاته قرض ادا کړه. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۱۱\۵۵۱، رقم: ۴۵۷، ومسلم ۳\۱۱۹۲، رقم: ۲۰- ۱۵۵۸.

د لغاتو حل: سَجف: الستر (پرده).

تشریح: د دغه حدیث څخه معلومه سوه چي په مسجد کي د یو چا څخه د خپل پور غوښتنه کول جائز دي او حقدار ته سفارش کول، د جګړه کونکو په مینځ کي صلح کول او د یو چا سفارش قبلول په شرط د دې چي د هغه سفارش تعلق د معصیت او خرابۍ سره نه وي دا جائز دي.

د پور په ادا کولو کي د تاخیر یو واقعه

﴿۲۷۸۳﴾: وَعَنْ سَلْمَةَ بْنِ الْاَكْوَاعِ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت سلمه بن اکوع رضی الله عنه څخه روایت دی چي موږ د نبي کریم ﷺ سره ناست وو چي یوه

وَسَلَّمَ إِذْ أُتِيَ بِجَنَازَةٍ فَقَالُوا صَلِّ عَلَيْهَا فَقَالَ هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ قَالُوا لَا فَصَلَّى

جنازه راوړل سوه صحابه کرامو رض رسول الله ﷺ ته د جنازې د لمانځه کولو وویل، نبي کریم ﷺ پوښتنه وکړه چي پر ده باندي قرض سته؟ صحابو کرامو ورته وفرمایل: یا، نبي کریم ﷺ هغه ته د جنازې لمونځ ورکړ

عَلَيْهِ ثُمَّ أُتِيَ بِجَنَازَةٍ أُخْرَى فَقَالَ هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ قَالُوا نَعَمْ قَالَ فَهَلْ تَرَكَ

وروسته یوه بله جنازه راوړل سوه نبي کریم ﷺ پوښتنه وکړه چي په ده باندي قرض سته ورته وویل سوه چي هو! نبي کریم ﷺ پوښتنه وکړه چي یو څه یې پرې ایښي دي؟

شَيْئًا قَالُوا ثَلَاثَةَ دَنَانِيرَ فَصَلَّى عَلَيْهَا ثُمَّ أُتِيَ بِالثَّالِثَةِ فَقَالَ هَلْ عَلَيْهِ دَيْنٌ

صحابه کرامو رض وویل چي درې دیناره یې پرې ایښي دي نبي کریم ﷺ و هغه ته هم لمونځ ورکړ بیا دریمه جنازه راوړل سول نبي کریم ﷺ پوښتنه وکړه چي آیا پر ده باندي قرض (پور)

قَالُوا ثَلَاثَةُ دَنَانِيرَ قَالَ هل ترك شيئا قالوا لا قال صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ قَالَ

سته؟ ورته وویل سول چي هو، نبي کریم ﷺ پوښتنه وکړه چي څه یې پرې ایښي دي؟ دوی وویل: چي هیڅ نه، نبي کریم ﷺ وفرمایل چي پر خپل قریب باندي لمونځ وکړئ

أَبُو قَتَادَةَ صَلِّ عَلَيْهِ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَعَلَيَّ دَيْنُهُ فَصَلَّى عَلَيْهِ. رواه البخاري.

ابو قتاده رضي الله عنه وويل يا رسول الله ﷺ! لمونځ پرې وكړې دده قرض زما پر ذمه سو نو نبي كريم ﷺ لمونځ پرې وكړ .(بخاري) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۶۶۱۴، رقم: ۲۲۸۹.

تشريح كيداى سي چي درې سره جنازې په يوه ورځ او يوه مجلس ته راوړل سوې وي او دا هم كيداى سي چي په جلا جلا ورځو كي او په جلا جلا مجلسو كي دغه جنازې راوړل سوي وي .

پر دوهم سړي چي پور وو د هغه اندازه به درې ديناره وه چي د ادا كولو څخه پرته مړ سوى وو ځكه رسول الله ﷺ ته معلومه سوه چي پر ده باندي څومره پور دى د هغه د ادا كولو په اندازه سامان پرېښودو سره مړ سوى دى نو رسول الله ﷺ د هغه د جنازې لمونځ وكړ .

دريم كس د خپل پور د اداكولو په اندازه مال نه وو پرې ايښى ځكه رسول الله ﷺ د هغه د جنازې د لمانځه څخه انكار وكړ ، ددغه انكار وجه يا خو دا وه چي ددې څخه خلك عبرت تر لاسه كړي او د هغوى د پور كولو څخه پرهيز وكړي او كه چيري د مجبورى په وجه پور واخلي نو د هغه په ادا كولو كي دي د زړه او كوتاهۍ څخه منع سي، او يا رسول الله ﷺ د هغه د جنازې لمونځ كول ځكه مناسب ونه ګڼل چي زه دده لپاره دعاء وكړم او هغه قبوله نه سي ځكه چي پر ده باندي د هغه خلكو حق وو چي هغه د هغه د بري الذمة كېدو څخه پرته مړ سوى وو .

په دغه حديث كي ددې خبري دليل دى چي د مړي له خوا ضامن كېدل جائز دي كه څه هم مړي د ادا كولو لپاره مال پرې ايښى وي يا نه وي ، د امام شافعي او اكثرو علماؤ دا مذهب دى، مګر د امام ابو حنيفة رحمه الله په نزد دا جائز نه دي .

ځيني حنفي علماء وايي چي امام مالك، امام شافعي، امام محمد او په حنفيه كي امام ابويوسف او امام محمد رحمة الله عليهم ددغه حديث څخه ددغه خبري استدلال كړى دى چي د مړي له خوا كفالت جائز دى كه يو چا مال نه وي پرې ايښى او پر هغه باندي پور وي نو دغه حضرات وايي كه چيري د مړي له خوا كفالت جائز نه واى نو رسول الله ﷺ به د هغه دريم سړى د جنازې لمونځ نه كولاى . مګر امام ابو حنيفة رحمه الله فرمايي چي د مفلس سړي له خوا كفالت صحيح نه دى ځكه د مفلس سړي له خوا وكالت په اصل كي د دَين ساقط كفالت دى او دا بالكل صفا مسئله ده چي د دَين ساقط كفالت باطل دى .

اوس پاته سوه دا خبره چي حضرت ابو قتاده رضي الله عنه د مړي له خوا د هغه كفالت وكړ او رسول الله ﷺ د ابو قتاده رضي الله عنه د كفالت په منلو سره د هغه د جنازې لمونځ وكړ نو په دې باره كي امام ابو حنيفة رحمه الله وايي چي د حديث د الفاظو څخه يوازي دا نه ثابتيږي چي ابو قتاده رضي الله عنه د هغه

سړي په ژوند کې د هغه له خوا کفالت کړی وي دلته هغه يوازې د رسول الله ﷺ په مخکې د دې خبرې اظهار وکړ چې ما دده کفالت د مخکې څخه کړی دی . اوس زه دده د پور ذمه دار يم ، رسول الله ﷺ د هغه پر دغه اقرار او اظهار باندې د هغه د جنازې لمونځ وکړ .

ددې څخه پرته دا هم کيدای سي چې ابو قتاده رضی الله عنه هغه وخت د مړي له خوا کفالت نه وي کړی بلکه د احسان او تبرع له مخې يې دا وعده کړې وي چې زه به دده پور ادا کوم .

د پور د ادا کولو د نيت لرونکي الله جل جلاله مرسته کوي

﴿۲۷۸۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أَخَذَ

د حضرت ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چې د خلکو څخه

أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللّٰهُ عَنْهُ وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِتْلَافَهَا أَتْلَفَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ . رواه البخاري .

قرض واخلي او د هغه د ادا کولو اراده ولري نو خدای تعالی پرې هغه قرض ادا کوي او څوک چې په دې نيت قرض واخلي چې هغه ضائع کوي نو خدای تعالی د هغه مال ضائع کوي . (بخاري) .

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۵۳، رقم: ۲۳۸۷.

الله جل جلاله حقوق العباد نه معافوي

﴿۲۷۸۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ قَتَادَةَ قَالَ قال رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي

د حضرت ابو قتاده رضی الله عنه څخه روايت دی چې يوه سړي وويل : يا رسول الله ﷺ ! که زه د خدای تعالی په لاره کې ووژل سم

سَبِيلِ اللّٰهِ صَابِرًا مُحْتَسِبًا مُقْبِلًا غَيْرُ مُدْبِرٍ يُكَفِّرُ اللّٰهُ عَنِّيْ خَطَايَايَ فَقَالَ

او زما دا حالت وي چې ما په سختيو صبر کړې وي په جنګ کې د ثواب طلبګار يم (او همېشه مې مقابله کړې وي) او د پر شا تګ (په جنګ کې د کفارو سره) مې هيڅ کله اراده نه وي کړې نو ايا زما ګناهونه به خدای تعالی معاف کړي ؟ نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل:

رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ نَعَمْ فَلَمَّا اَدْبَرَ نَادَاهُ فَقَالَ نَعَمْ اِلَّا الَّذِيْنَ كَذٰلِكَ قَالَ

جِبْرَئِيْلُ . رواه مسلم

هو، کله چي هغه سړی رهي سو نو رسول الله ﷺ ورته اواز وکړ او ورته يې وفرمايل : ټول ګناهونه الله تعالي معافوي خو قرض نه معافوي جبرئيل علیه السلام ماته همدغسي ويلي دي . (مسلم) .

تخریج: مسلم في الصحيح ۳\۱۵۰۱، رقم: ۱۱۷- ۱۸۸۵.

تشریح: د دغه حديث څخه معلومه سوه چي د بندګانو د حقوقو معامله ډېره سخته ده الله تعالى په خپل حقوق، عبادت او طاعت کي کوتاهي او ګناه معافوي مګر د بندګانو حقوق يعني پور وغيره نه معافوي او د دغه حديث څخه معلومه سوه چي حضرت جبرائيل علیه السلام رسول الله ﷺ ته يوازي هغه پيغام نه رسوی کوم چي د قرآن کريم په شکل کي زموږ په وړاندي دی بلکه د دې څخه پرته نور هدايات او احکام يې رسول .

﴿۲۷۸۷﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ . رواه مسلم .

د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د شهيد ټول ګناهونه معافيږي خو قرض يې نه معافيږي . (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح في الموضع السابق ۳\۱۵۰۲، رقم: ۱۱۹- ۱۸۸۶.

تشریح: د دَين (پور) څخه مراد د بندګانو حقوق دي، د دې مطلب دادی چي پر يو چا باندي د بنده يو حق وي يعني که د يو چا پر ذمه د يو چا مال وي يا هغه د يو چا په ناحقه قتل کړی وي يا چا ته يې بد ويلي وي يا د چا غيبت يې کړی وي که داسي سړی شهيد هم سي بيا هم د دغه شيانو معافي نه ورته کيږي ځکه الله تعالى د بندګانو حقوق په هيڅ حال کي نه معافوي .

ابن مالک رحمه الله وايي چي د ځينو علماؤ دا قول دی چي د دغه حديث تعلق د شهداء بر (يعني په وچه کي د جنګ په وجه شهيد سوو) سره دی په بحري جنګ کي شهيدان د دې څخه مستثنى دی ځکه ابن ماجه او ابو امامه مرفوع روايت نقل کړی دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل په بحري جنګ کي د شهيدانو ټولي ګناهونه تر دې چي دَين (پور) هم بخښل کيږي .

د پوروړی د جنازې څخه د رسول الله ﷺ اجتناب

﴿۲۷۸۸﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُؤْتَى

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ته به د هغه سړی جنازه راوړل سوه

بِالرَّجُلِ الْمُتَوَفَّى عَلَيْهِ الدَّيْنُ فَيَسْأَلُ هَلْ تَرَكَ لِدَيْنِهِ قضاء فَإِنْ حُدِّثَ أَنَّهُ

چې په هغه باندې به قرض پاته وو نو نبي کریم ﷺ به ور څخه پوښتنه کوله چې ایا د قرض د ادا کولو لپاره یې څه پرېښي دي؟ که به ورته وویل سوه چې دومره مال یې پرې ایښي دي چې په

تَرَكَ وَفَاءً صَلَّى وَإِلَّا قَالَ لِلْمُسْلِمِينَ صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكُمْ فَلَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ

هغه سره یې قرض ادا کېږي نو د هغه د جنازې لمونځ به یې کوي او که دومره مال به یې نه وو پرې ایښي نو صحابه کرامو رض ته به یې وویل چې و خپل دوست ته د جنازې لمونځ ور کړئ بیا چې خدای تعالی فتوحات ور کړه او انکشافات یې ور په برخه سوه

الْفُتُوحَ قَامَ فَقَالَ أَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ فَمَنْ تُوُفِّيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

نو نبي کریم ﷺ و فرمایل: زه د مسلمانانو لپاره د هغوی د ځانو څخه زیات عزیزیم څوک چې د مسلمانانو څخه ځیني مړه سي

فَتَرَكَ دَيْنًا فَعَلَيَّ قَضَاؤُهُ وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فهو لِوَرَثَتِهِ . متفق علیه

او پر هغوی قرض وي نو د هغوی د قرض ادا کولو زه ذمه دار یم او کوم مال چې ور څخه پاته سي هغه د هغه د وارثانو دي. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۷۷\۴، رقم: ۲۲۹۸، ومسلم ۳\ ۱۲۳۷، رقم: ۱۴– ۱۶۱۹.

تشریح: زه (د دین او دنیا په ټولو امورو کي) پر مسلمانانو د هغوی تر ځانونو زیات حق لرم، د دې څخه دا خبره ثابته سوه چې پر مسلمانانو باندې واجب ده چې هغوی رسول الله ﷺ تر خپلو ځانو هم زیات محبوب او خوښ وګڼي د رسول الله ﷺ حکم او خواهش دې د خپل نفس پر حکم او خواهش باندې مقدم کړي، د رسول الله ﷺ د حق دې د خپلو ځانو تر حق مقدم ګڼي او د هغوی زړونه دې د خپلو ځانونو د شفقت او محبت څخه زیات د رسول الله ﷺ د شفقت او محبت څخه ډک وي، همدارنګه د رسول الله ﷺ شان رحمت هم دادی چې یو مسلمان پر خپل ځان باندې څومره شفیق او مهربانه وي نو د رسول الله ﷺ په حق کي د هغه څخه زیات شفیق او مهربان وي د یو مسلمان ځان، عزت او آبرو او د هغه دین چې رسول الله ﷺ ته څومره عزیز او محبوب دی دومره خپله هغه ته نه دی دا پر مسلمانانو باندې د رسول الله ﷺ بې پایه شفقت دی

، کله چي الله تعالی په فتوحاتو کي د حاصلیدونکي غنیمت په ذریعه پر رسول الله ﷺ د مال او زر دروازې خلاصي کړې نو رسول الله ﷺ دا هیڅکله خوښه نه کړه چي هغه مال او زریوازې تر خپل ځان پوري محدود کړي بلکه رسول الله ﷺ خپله د سختۍ او تنګدستۍ پر پخواني حالت باندي قناعت وکړ او ټول مال او زر یې د مسلمانانو لپاره وقف کړ، ځکه رسول الله ﷺ اعلان وکړ اوس چي الله تعالی د مال او زر خزانې زما په تصرف کي راوستلې دي نو زه ددې زیات حقدار یم چي د مسلمانانو د مال، عزت او آبرو ساتنه وکړم نو د مسلمانانو د پور ادا کولو زه په خپله ذمه دار یم او که یو مسلمان په داسي حال کي د دنیا څخه رخصت سي چي پر هغه پور باندي وي او هغه د پور د ادا کولو په اندازه مال نه وي پرې ایښی نو د هغه پور به زه ادا کوم.

ځیني حضرات وایي چي رسول الله ﷺ به د مړو د پور ادا کول د بیت المال څخه کول او دا خبره قیاس ته نژدې ده مګر د ځینو علماؤ قول دی چي رسول الله ﷺ به د هغوی پور د خپل مال څخه ادا کوی.

همدارنګه ځیني علماء وایي چي رسول الله ﷺ به د مړو له خوا د پور ادا کول پر رسول الله ﷺ واجب وه او د ځینو علماؤ قول دی چي د هغوی پور ادا کول پر رسول الله ﷺ واجب نه وه بلکه رسول الله ﷺ تبرعا یعني د احسان او شفقت له مخي د هغوی پور ادا کوی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د ډیوالي حکم

﴿۲۷۸۹﴾: عَنْ أَبِي خَلْدَةَ الزُّرَقِيِّ قَالَ جِئْنَا أَبَا هُرَيْرَةَ فِي صَاحِبٍ لَّنَا قَدْ أَفْلَسَ

د حضرت ابو خلده زرقي ﷺ څخه روایت دی چي موږ ابو هریره ﷺ ته د یوه سړي مقدمه راوړه چي مفلس سوي وو او د هغه سره د هغه خلکو مال وو چي د هغوی څخه رانیول سوي وو نو

فَقَالَ هٰذَا الَّذِي قَضٰى فِيهِ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّمَا رَجُلٍ مَّاتَ أَوْ

ابو هریره ﷺ وویل دا معامله بالکل د هغه سړي په شان ده چي د هغه فیصله رسول الله ﷺ دا کړې وه چي کوم سړی مړ سي یا مفلس سي نو د چا مال چي د هغه سره وي

أَفْلَسَ فَصَاحِبُ الْمَتَاعِ أَحَقُّ بِمَتَاعِهٖ إِذَا وَجَدَهٗ بِعَيْنِهٖ. رواه الشافعي وابن ماجه

نو هغه د هغه د حقدار دی کله چي هغه بالکل ساتل سوي وي. (شافعي ابن ماجه).

تخریج: ترتیب مسند الامام الشافعي ۲\ ۱۶۳، رقم: ۲۳۶۰.

د پوروړی روح تر ادا کولو پوري معلق وي

﴿۲۷۹۰﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ نَفْسُ الْمُؤْمِنِ مُعَلَّقَةٌ بِدَيْنِهِ حَتّٰى يُقْضٰى عَنْهُ. رواه الشافعي واحمد والترمذي وابن ماجة والدارمي.

د حضرت ابوهریره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د مؤمن روح د قرض په وجه معلق وي (یعني جنت ته تر هغه وخته پوري نسي داخلېدای) تر څو پوري چي د هغه قرض ادا نه کړل سي. (شافعي احمد ترمذي ابن ماجه دارمي).

تخریج: ترتیب مسند الامام الشافعي ۲\ ۱۹۰، رقم: ۶۷۸، واحمد في المسند ۲\ ۴۴۰، والترمذي في السنن ۳\ ۳۸۹، رقم: ۱۰۷۸، وابن ماجه في السنن ۲\ ۸۰۶، رقم: ۲۴۱۳، والدارمي ۲\ ۳۴۰، رقم: ۲۵۹۱.

تشریح: ځیني علماء وایي چي کوم پور د خپل ادا کولو تر وخته پوري د مؤمن روح د جنت او د صالح بندګانو په ډله کي د داخلېدو څخه منع کوي نو دا هغه پور دی چي بېله ضرورته د مال او زر په صورت کي د چا څخه اخیستل سوی وي او هغه مال او زر په پالتو کارو کي خرڅ سوی وي او هغه يې د اسراف په توګه مصرف کړی وي مګر کوم څوک چي د خپل یو ضرورت لپاره مثلاً د واجب حقوقو د تکمیل لپاره یا د یو مالي غوښتني د ادا کولو په اندازه روپۍ یا مال په پور اخیستی وي او د بیا د هغه پور د ادا کولو څخه مخکي مړ سوی وي نو داسي پور به هغه د جنت او د صالحو بندګانو په ډله کي د داخلېدو څخه منع نه کړي انشاء الله تعالی، مګر د داسي پور په باره کي د وخت د پاچا دا اخلاقي فریضه ده چي د هغه حق ادا کړي او که هیڅوک د هغه پور ادا نه کړي نو بیا امید دی چي الله تعالی به په قیامت کي پور ورکونکی راضي کړي چي هغه د پوروړی څخه په آخرت کي غوښتنه ونه کړي.

﴿۲۷۹۱﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت براء بن عازب رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

صَاحِبُ الدَّيْنِ مَأْسُوْرٌ بِدَيْنِهِ يَشْكُوْ إِلٰى رَبِّهِ الْوَحْدَةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رواه في

قرضداري به د قرض په وجه قید وي او د قیامت په ورځ به خپل رب ته د خپل یوازي والي

شكايت كوي . (شرح السنة)

شرح السنة وروي أن معاذا كان يدان فأتى غرماؤه إلى النبي ﷺ فباع

او نقل سوي دي چي حضرت معاذ رضي الله عنه به قرض اخيستي (يو ځل) د هغه قرض وركونكي د نبي كريم ﷺ په خدمت كي حاضر سو

النبي ﷺ ماله كله في دينه حتى قام معاذ بغير شيء . مرسل هذا اللفظ

نبي كريم ﷺ د معاذ ټول سامان په قرض كي خرڅ كړل او معاذ رضي الله عنه مفلس سو .

المصابيح . ولم أجده في الأصول إلا في المنتقى وعن عبد الرحمن بن كعب بن مالك قال : كان معاذ بن جبل شابا سخيا وكان لا يمسك شيئا فلم يزل يدان حتى أغرق ماله كله في الدين فأتى النبي صلى الله عليه وسلم فكلمه ليكلم غرماءه فلو تركوا لأحد لتركوا لمعاذ لأجل رسول الله صلى الله عليه وسلم فباع رسول الله صلى الله عليه وسلم ماله حتى قام معاذ بغير شيء . رواه سعيد في سننه مرسلا .

(مصابيح). او عبد الرحمن بن كعب بن مالک رض وايي چي معاذ رضي الله عنه يو ځوان او سخي سړی وو هيڅ به يې د ځان سره نه ساتل (هرڅه به يې و نورو ته وركول) او په دې خاطر به يې همېشه قرض اخيستي تر دې پوري چي د هغه ټوله مال په قرض وركولو كي ختم سو بيا د نبي كريم ﷺ په خدمت كي حاضر سو او عرض يې و كړ چي نبي كريم ﷺ د هغه د پورورو سره خبري وكړي (يعني د قرض معافي يا د يو څو ورځو مهلت لپاره) نبي كريم ﷺ د پورورو سره خبري وكړې هغوی وويل : كه موږ د يو چا قرض معافولای نو د رسول په وجه به موږ د معاذ رضي الله عنه قرض خامخا معاف كړی وای (يعني هغوی د قرض معافولو څخه انكار وكړ) نو رسول الله ﷺ د معاذ رضي الله عنه ټول سامان د پورورو لپاره خرڅ كړ او د معاذ سره هيڅ پاته نه سوه . (سعيد مرسلا)

تخريج: البغوي في شرح السنة ۸\۲۰۳، رقم: ۲۱۴۸.

تشريح: خپل پروردګار ته د خپل يوازيوالي شکايت کوي: ددې مطلب دادی چي کله هغه سړی په جنت کي د داخلېدو اجازه تر لاسه نه کړي او د نيکبختو خلکو صحبت يې په برخه نه سي او هغه دا ووينې چي ټول نيکبخته خلک جنت ته ځي او زه داسي بدبخت يم چي د هغوی د ملګرتيا او صحبت د سعادت څخه محروم يم او هغه داسي سفارش کونکی هم نه معلومېږي چي د يوازيوالي ددغه قيد څخه يې خلاص کړي نو د خپل يوازيوالي او ددغه قيد د وحشت څخه په پرېشانه کېدو سره به د الله تعالی په دربار کي شکايت کوي تر څو چي هغه د پور په وجه خلاصون تر لاسه نه کړي په دې توګه چي يا خو د هغه د پور په عوض کي خپل نيکۍ پور غوښتونکی ته ورکړي يا د پور غوښتونکو ګناهونه د هغوی د پور په عوض کي پر ځان بار کړي يا الله تعالی په خپل فضل او کرم سره د هغه پور غوښتونکي راضي کړي او هغوی خپل حق معاف کړي نو تر هغه وخته به هغه په دغه يوازيوالي کي وي ، يعني دغه يوازيوالی به هم د هغه لپاره د عذاب په درجه کي وي چي د هغه سره به سخت تکليف او اذيت محسوسوي .

په يوه روايت کي داسي منقول دي چي پوروړی به د خپل پور په وجه په قبر کي بندي کړل سي او بيا به هغه الله تعالی د خپل بند او يوازيوالي شکايت کوي .

اصول هغه کتابو ته وايي چي په هغه کي حديثونه په سند سره نقل سوي دي، منتقی د ابن تيمي رحمة الله عليه د يو کتاب نوم دی ، د مشکوة مؤلف د روايت الفاظ لم اجد الخ په ذريعه دا ښوول غواړي چي د مصابيح مصنف دغه روايت (و روی ان معاذا کان الخ) په الفاظو کي نقل کړی دی په هغه الفاظو سره دا روايت ما د اصولو په کتابو کي نه دی ليدلی بلکه دغه روايت په منتقی کي منقول دی او هغه هم په دغه الفاظو کي (وعن عبد الرحمن ... الخ) .

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي چي دغه الفاظ د منتقی دي او دلته د مشکوة مؤلف ځکه نقل کړي دي چي معلومه سي دغه حديث که څه هم د اصولو په کتابو کي نه سته چي مؤلف کتلي وي مګر په منتقی کي موجود دی مګر دغه روايت که د اصولو په کتابو کي نه وي نو صاحب منتقی به په خپل کتاب کي نه نقل کولای .

بېله عذره پور نه ادا کول

﴿۲۷۹۲﴾: وَعَنِ الشَّرِيْدِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيُّ الْوَاجِدِ

د حضرت شريد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د مالداره سړي په قرض ادا

يُحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتَهُ قَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ يُحِلُّ عِرْضُهُ يُغَلَّظُ لَهُ وَعُقُوبَتَهُ يُحْبَسُ لَهُ . رواه ابوداؤد والنسائي .

كولو كي ځنډ كول د هغه بې عزتي او سزا جائز كوي ابن مبارك رحمه الله وفرمايل بې عزتي څخه مراد و هغه ته سخت او سست ويل دي او د سزا څخه مراد بندي كول دي .(ابو داود نسائي)

تخريج: ابوداود في السنن ۴\۴۵-۴۶، رقم: ۳۶۲۸، والنسائي ۷\۳۱۶، رقم: ۱۰۰.

تشريح: مطلب دادى چي كوم څوک د توان او شتمن كېدو سربېره بېله عذره د خپل پور غوښتونكى پور نه ادا كوي نو د هغه بې عزتي هم مباح ده او هغه ته سزا وركول هم صحيح دي ځكه چي د هغه له خوا بېله عذره په ادا كولو كي ځنډ كول يو ډول ظلم دی ، د بې عزتۍ مطلب دادى چي هغه ته بد او رد وويل سي او د سزا مطلب دادى چي د حاكم او قاضي په ذريعه يې په بند كي واچوي .

د پوروړي د جنازې څخه د رسول الله ﷺ انكار

﴿۲۷۹۳﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيْدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ته دلمانځه وركولو لپاره يوه

بِجَنَازَةٍ لِّيُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَقَالَ هَلْ عَلَى صَاحِبِكُمْ دَيْنٌ قَالُوْا نَعَمْ قَالَ هَلْ تَرَكَ

جنازه راوړل سوه نبي كريم ﷺ پوښتنه وكړه ايا پر ده باندي د چا قرض سته ؟ خلكو وويل بلې هو ! پوښتنه يې وكړه چي ايا ده يو څه مال پرېښې دي ؟

لَهُ مِنْ وَّفَاءٍ قَالُوْا لَا قَالَ صَلُّوْا عَلَى صَاحِبِكُمْ قَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيَّ

چي په هغه سره يې قرض ادا سي خلكو وويل : يا ! نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل تاسو وخپل قريب ته د جنازې لمونځ وركړي حضرت علي رضي الله عنه بن ابي طالب وويل يا رسول الله ﷺ !

دَيْنُهُ يَا رَسُوْلَ اللهِ فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى عَلَيْهِ . وفي رواية معناه وقال : فك الله

دده قرض ادا كول زما پر ذمه دي وروسته نبي كريم ﷺ و هغه ته د جنازې لمونځ وركړ او په يوه بل روايت كي ددې هم معني الفاظ دي او په هغه كي دا الفاظ زيات دي

رهانك من النار كما فككت رهان أخيك المسلم ليس من عبد مسلم

د حضرت علي رضي الله عنه خبره اوریدو سره نبي کریم ﷺ وفرمایل: ته خداي تعالي د دوږخ د اور څخه ازاد کړي یا ازاد وي دي څنګه چي تا خپل مسلمانورور د قرض څخه سپک کړ

يقضي عن أخيه دينه إلا فك الله رهانه يوم القيامة". رواه في شرح السنة

او وروسته یې وفرمایل کوم مسلمان بنده چي د خپل مسلمان ورور قرض ادا کړي الله تعالي به د قیامت په ورځ دی د سختیو څخه وساتي. (شرح السنة)

تخريج: البغوي في شرح السنة ٨\ ٢١٣، رقم: ٢١٥٥.

د پور په ادا کولو سره د مړ کیدونکي لپاره زیری

﴿٢٧٩٤﴾: وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ مَاتَ وَهُوَ بَرِيءٌ مِنَ الْكِبْرِ وَالْغُلُولِ وَالدَّيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ. رواه الترمذي وابن ماجة والدارمي.

د حضرت ثوبان رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي وفات سي او د تکبر خیانت او قرض څخه پاک وي نو هغه به جنت ته ځي. (ترمذي ابن ماجه دارمي)

تخريج: الترمذي في السنن ٤\ ١١٧، رقم: ١٥٧٢، وابن ماجه في السنن ٢\ ٨٠٦، رقم: ٢٤١٢، والدارمي ٢\ ٣٤١، رقم: ٢٥٩٢.

د لغاتو حل: الغُلول: وهي الخيانة في المغنم والسرقة من الغنيمة قبل القسمة (د غنیمت په مال کي خیانت او غلا مخکي تر وېشلو).

د مفلسۍ په حالت کي پوروړی مړ کیدل ګناه ده

﴿٢٧٩٥﴾: وَعَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ أَعْظَمَ

د حضرت ابو موسی رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د خداي تعالي په نزد د

الذُّنُوبِ عِنْدَ اللهِ أَنْ يَلْقَاهُ بِهَا عَبْدٌ بَعْدَ الْكَبَائِرِ الَّتِي نَهَى اللهُ عَنْهَا أَنْ

کبیره ګناهو څخه وروسته چي د هغه څخه الله تعالي منعه کړېده د ټولو څخه لویه ګناه دا ده چي بنده د خداي تعالي سره په داسي حالت کي یو ځاي سي

يَمُوتَ رَجُلٌ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ لَا يَدَعُ لَهُ قَضَاءً . رواه احمد وابو داؤد.

چي په هغه باندي قرض وي او هغه دومره مال نه وي پرېښي چي په هغه باندي يې قرض ادا سي .(احمد ابو داؤد)

تخريج: احمد في المسند ۴\۳۹۲، وابوداود في السنن ۳\۶۳۷، رقم: ۲۳۴۲.

تشريح: د مفلسي په حالت کي د پور د بار په اخيستلو سره د مړ کېدو گناه ته د کبيره گناه څخه وروسته درجه ځکه ورکړل سوې ده چي گناه کبيره خو بذات خود ممنوع ده مگر پور اخيستل بذات خود ممنوع نه دي چي هغه گناه کبيره وي بلکه په ځينو حديثو کي د خپل اړتياوو د پوره کولو لپاره پور اخيستلو ته مستحب ويل سوي دي ، په ځينو ځايو کي چي د پور منع سوې ده هغه ددې په وجه ده چي ډېر واره په پور اخيستلو کي د خلکو حقوق ضائع کېږي يعني پور اخيستونکی چي پور نه ادا کوي نو د پور غوښتونکی مال بېله وجه ضائع کېږي په دغه صورت کي پور اخيستل گناه گرځي .

ځيني حضرات وايي چي په حديث کي د گناه کبيره دا وضاحت که وکړل سي چي داسي گناه کبيره چي مشهوري وي لکه شرک ، زنا او داسي نور، نو مطلب به دا وي چي بالکل د مفلسي په حالت کي د پوروړي د مړ کېدو د گناه درجه د مشهوري کبيره گناه لکه شرک وغيره څخه وروسته ده نو په دغه صورت کي دا هم د نورو کبيره گناهونو په شمېر کي راځي .

په حرامو شيانو کي صلح ناجائز ده

﴿۲۷۹۶﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ عَوْفِ الْمُزَنِيِّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

د حضرت عمر بن عوف مزني رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

الصُّلْحُ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا صُلْحًا حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا

د مسلمانانو په مينځ کي صلحه کول جائز ده خو هغه صلحه جائز نه ده چي د حلال شی د حرامولو

وَالْمُسْلِمُونَ عَلَى شُرُوطِهِمْ إِلَّا شَرْطًا حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَامًا . رواه الترمذي وابن ماجة وابو داؤد وانتهت روايته عند قوله شروطهم .

او د حرام شی د حلالولو موجب وي (مثلا صلحه په دې وکړي چې زه به د خپلې ښځې سره جماع نه کوم یا په دې خبره صلحه وکړي چې زه به شراب څیښنم) او کوم شرطونه چې مسلمانانو صلحه او وغیره کې کړې وي د هغه پابندي په هغه باندې واجب ده خو د هغه د شرطونو پابندي لازمه نه ده چې حلال حراموي او حرام حلالوي. (ترمذي ابن ماجه ابو داؤد) او ابوداود خپل روایت په ((شروطهم)) لفظ باندې ختم کړې دې.

تخریج: الترمذي في السنن ۳\ ۶۳۴، رقم: ۱۳۵۲، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۸۸، رقم: ۲۳۵۳، وابوداود في السنن ۴\ ۱۹، رقم: ۳۵۹۴.

تشریح: د ناجائز صلح مثال دادی چې مثلا یو سړی پر دې خبره صلح وکړي چې زه به د خپل ښځې سره جماع نه کوم نو دا صلح صحیح نه ده ځکه چې په دې کې د یو داسې شي پر ځان حرامول لازمیږي چې هغه بالکل حلال او جائز دی، همدارنګه هغه صلح هم جائز نه ده چې حرام شی حلال کړي مثلا یو څوک پر دې باندې صلح وکړي چې زه به شراب څښنم یا خنزیر به خورم په دې کې حرام شی د ځان لپاره حلال ګڼل دي.

د کوم شرط پابندي چې جائز نه ده: ددې مثال دادی چې یو سړی د خپل ښځې سره دا شرط او عهد وکړي چې زه به د خپلې مینزي سره جماع نه کوم په دې کې د یو داسې شی پر خپل ځان د حرامولو شرط دی چې حلال دی یا مثلا د یو داسې خبرې شرط وتړي چې زه به د خپل ښځې په موجودتیا کې د هغې د خور سره واده کوم ددغه شرط او عهد پابندي هم صحیح نه ده ځکه چې په دې کې د یو داشي شی د ځان لپاره حلال ګرځول لازمیږي کوم چې قطعا حرام دی.

په ظاهره خو دغه روایت ددغه باب سره تعلق نه لري مګر د کتاب مؤلف دغه حدیث دلته نقل کړی دی ځکه نو ویل کیږي چې د رانیولو او پلورلو په معاملاتو کې د مفلس او ډیوالي کېدو پر وخت اکثر د صلح او شرطو نوبت راځي ځکه نو په دغه مناسبت سره دلته د غه حدیث نقل سوی دی.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د رسول الله ﷺ توکر رانیول

﴿۲۷۹۷﴾: عَنْ سُوَيْدِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ جَلَبْتُ أَنَا وَمَخْرَفَةُ الْعَبْدِيُّ بَزًّا مِنْ

د حضرت سوید بن قیس رضي الله عنه څخه روایت دی چې ما او مخرمه عبدي د مقام هجر څخه د خرڅ

هَجَرَ فاتينا به مكة فَجَاءَنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْشِيْ فَسَاوَمَنَا

لپاره ټوکر رانیول بیا هغه ټوکر موږ مکې ته راوړی رسول الله ﷺ پیاده زموږ خوا ته تشریف راوړی او زموږ سره یې د یوه پرتوګ سودا وکړه

بِسَرَاوِيلَ فَبِعْنَاهُ وَثَمَّ رَجُلٌ يَزِنُ بِالْاَجْرِ فَقَالَ لَهُ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

موږ پر ده باندې د یوه پرتوګ ټوکر خرڅ کړ په دې کې یو سړی په مزدورۍ تول کوی رسول الله ﷺ و هغه ته وفرمایل:

وَسَلَّمَ زِنْ وَأَرْجِحْ . رواه احمد وابوداؤد والترمذي وابن ماجة والدارمي وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح .

ته د دې قیمت مال تول کړه او څه یې زیات تول کړه .(احمد ابو داؤد ترمذي ابن ماجه دارمي) دا حدیث په قول د ترمذي حسن صحیح دی .

تخريج: الامام احمد في المسند ۴\ ۳۵۲، وابوداود ۳\ ۶۳۱، رقم: ۳۳۳۶، والترمذي ۳\ ۵۹۸، رقم: ۱۳۰۵، وابن ماجه ۲\ ۷۴۸، رقم: ۲۲۲۰، والدارمي ۲\ ۳۳۸، رقم: ۲۵۸۵.

تشریح: ابولیلی په خپل مسند کې د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت نقل کړی دی چې رسول الله ﷺ هغه پرتوګ په څلور درهمه رانیولی وه ، د حدیثو څخه یوازې د رسول الله ﷺ پرتوګ رانیول ثابتیږي دا نه ثابتیږي چې رسول الله ﷺ هغه پرتوګ اغوستی وو .

په دغه حدیث کې د رسول الله ﷺ د تواضع او انکسارۍ بیان دی چې رسول الله ﷺ د پرتوګ رانیولو لپاره خپل تشریف راوړ ، او دلته د رسول الله ﷺ د اخلاقو کمال او کرم اظهار هم کیږي چې رسول الله ﷺ پرتوګ خرڅونکي ته د فیصله سوې قیمت څخه زیات مال ورکړی .

دغه حدیث په ظاهره د دغه باب د موضوع سره اړوند نه دی مګر دا به وویل سي چې ځیني وختونه د پلورنکي مفلسي او د هغه د غریبۍ په وجه هغه ته د احسان له کبله د ټاکل سوي قیمت څخه زیات ورکول پکار وي نو په دغه مناسبت سره دغه حدیث دلته نقل سوی دی .

د پور په ادا کولو کې غیر مشروط زیاتوب جائز دی

﴿۲۷۹۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ لِي عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَيْنٌ

فَقَضَانِي وَزَادَنِي . رواه ابوداؤد.

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي پر رسول الله ﷺ زما یو څه اندازه پور وو نو نبي کریم ﷺ زما پور ادا کړ او څه یې زیات راکړ .(ابوداؤد)

تخریج: سنن ابي داود ۳\۶۴۲، رقم: ۳۳۴۷.

تشریح ددغه دواړو حدیثو څخه معلومه سوه چي یو څوک د یو چا څخه غوښتنه (مثلاً پور) ومني او د خپل طرف څخه یو څه زیات ورکړي په شرط ددې چي هغه زیاتوب د پور پر وخت مشروط نه وي نو دا صحیح دی او دې ته به سود نه ویل کیږي ځکه چي سود خو هغه زیاتوب ته وایي چي د پور ورکولو پر وخت مشروط کړل سي مثلاً سل روپۍ د یو تا کلي وخت په وعده د پور په توګه یو چا ته ورکړي او دا شرط کښېږدي چي ددغه پور د بېرته راکولو پر وخت به لس روپۍ زیاتي راکوې نو دا قطعا حرام دی.

د پور په ادا کولو کي تلوار وکړئ

﴿۲۷۹۹﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ اَبِيْ رَبِيْعَةَ قَالَ اسْتَقْرَضَ مِنِّي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ

د حضرت عبدالله بن ابي ربیعه رضي الله عنه څخه روایت دی چي زما څخه رسول الله ﷺ پور واخیستی

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعِينَ أَلْفًا فَجَاءَهُ مَالٌ فَدَفَعَهُ إِلَيَّ وَقَالَ بَارَكَ اللهُ لَكَ فِي أَهْلِكَ

څلوېښت زره (درهمه)، وروسته رسول الله ﷺ ته مال راغلی او زما قرض یې ادا کړ او ویې فرمایل: خدای تعالی دي ستا او ستا په اهل و عیال کي برکت واچوي

وَمَالِكَ إِنَّمَا جَزَاءُ السَّلَفِ الْحَمْدُ وَالْأَدَاءُ . رواه النسائي .

د قرض بدله داده چي د خدای جل جلاله شکر ادا کړل سي د هغه تعریف وکړل سي او قرض ادا کړل سي .(نسائي)

تخریج: سنن النسائي ۷\۳۱۴، رقم: ۴۶۹۷.

د لغاتو حل: السلف: ای القرض (پور).

پوروړي ته دوخت ورکول ثواب دي

﴿۲۸۰۰﴾: وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

مَنْ كَانَ لَهُ عَلَى رَجُلٍ حَقٌّ فَمَنْ أَخَّرَهُ كَانَ لَهُ بِكُلِّ يَوْمٍ صَدَقَةٌ . رواه احمد.

د حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د چا چي په بل چا پور وي او هغه د هغه په ورکولو کي ځنډ وکړي نو د مهلت ورکونکي هره ورځ صدقه ده .(احمد)

تخريج: الامام احمد في المسند ۴\۴۴۲- ۴۴۳.

پور پر ميراث مخته دی

﴿۲۸۰۱﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ الْأَطْوَلِ قَالَ مَاتَ أَخِي وَتَرَكَ ثَلَاثَ مِائَةِ دِينَارٍ

د حضرت سعد بن اطول رضي الله عنه څخه روايت دی چي زما ورور وفات سو او هغه دري سوه ديناره او

وَتَرَكَ وَلَدًا صِغَارًا فَأَرَدْتُ أَنْ أُنْفِقَ عَلَيْهِمْ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

کوچني بچيان پرېښودل ما غوښتل چي هغه پيسې د هغه په کوچنيانو باندي خرڅي کړم رسول الله ﷺ ته زما اراده معلومه سوه نو يې وفرمايل :

وَسَلَّمَ إِنَّ أَخَاكَ مَحْبُوسٌ بِدَيْنِهِ فَاقْضِ عَنْهُ قَالَ فَذَهَبْتُ فَقَضَيْتُ عَنْهُ ثُمَّ

ستا ورور د قرض په وجه قيد دي (يعني د خداي په نزد) ته د هغه پور ادا کړه نو بيا ما د هغه ټوله پور ور ادا کړ وروسته

جِئْتُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ قَضَيْتُ عَنْهُ وَلَمْ يَبْقَ إِلَّا امْرَأَةٌ تَدَّعِي

زه حاضر سوم او وه مي ويل يا رسول الله! ما د ورور ټوله پور ادا کړ يوازي يوه ښځه پاته سوې

دِينَارَيْنِ وَلَيْسَتْ لَهَا بَيِّنَةٌ قَالَ أَعْطِهَا فَإِنَّهَا صَادِقَةٌ . رواه احمد.

ده چي د دوو دينارو دعوی کوي ليکن د هغې هيڅ شاهد نسته رسول الله ﷺ را ته وفرمايل : دوه ديناره و هغې ته ورکړه هغه رښتيا ويونکې وه . (احمد)

تخريج: الامام احمد في المسند ۵\۷.

تشريح کيدای سي چي رسول الله ﷺ ته د سعد رضي الله عنه د ورور د پور حال ښله وحي په يو بله ذريعه معلوم سوی وي ځکه رسول الله ﷺ سعد رضي الله عنه ته د هغه د پور د ادا کولو حکم ورکړ ، ځکه د حاکم لپاره دا جائز ده چي هغه پر خپل معلومات باندي په باور کولو سره حکم جاري کړي او

يا كيداى سي چي رسول الله ﷺ ته به د وحي په ذريعه د هغه د پور حال معلوم سوى وي.
د دغه حديث څخه معلومه سوه چي پور پر ميراث مقدم دى يعني د مړي د مال او زر څخه مخکي د خلکو هغه غوښتني دي پوره کړل سي کوم چي هغه پر خپل ذمه پرې ايښى دي او د هغه څخه وروسته چي څه پاته سي نو هغه دي پر وارثانو وويشل سي.

په وار وار شهيد کېدل هم د پور کفاره نه کيږي

﴿۲۸۰۲﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَحْشٍ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا بِفِنَاءِ الْمَسْجِدِ

د محمد بن عبد الله بن جحش رضي الله عنه څخه روايت دى چي موږ د مسجد په انگړ کي ناست وو

حَيْثُ تُوضَعُ الْجَنَائِزُ وَرَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسٌ بَيْنَ ظَهْرَيْنَا

په هغه ځاي چي جنازه ايښودل کېده او رسول الله ﷺ زموږ په مينځ کي ناست وو،

فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَصَرَهُ قِبَلَ السَّمَاءِ فَنَظَرَ ثُمَّ طَأْطَأَ

نبي كريم ﷺ خپلي سترگي د اسمان و لور ته پورته کړې او ورته يې وکتل وروسته يې خپل

بَصَرَهُ وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَى جَبْهَتِهِ قَالَ سُبْحَانَ اللهِ سُبْحَانَ اللهِ مَاذَا نَزَلَ مِنَ

نظر کښته کړ او خپل لاس يې پر تندي کښېښودي او ويې فرمايل: الله پاک دي الله پاک دي څومره سختي نازله سوې ده.

التَّشْدِيدِ قَالَ فَسَكَتْنَا يَوْمَنَا وَلَيْلَتَنَا فَلَمْ نَرَ الا خَيْرًا حَتَّى أَصْبَحْنَا قَالَ

د راوي بيان دي موږ يوه شپه او يوه ورځ خاموشه وو او ماسپوا د خير څخه مو بل هيڅ په نظر را نغلی تر دې چي سبا سو

مُحَمَّدٌ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا التَّشْدِيدُ الَّذِي نَزَلَ قَالَ

محمد راوي وايي چي ما د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه هغه کومه سختي ده چي نازله سوې ده؟ نبي كريم ﷺ وفرمايل:

فِي الدَّيْنِ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ عَاشَ

چي هغه سختي د پور له درکه ده په هغه ذات دي مي قسم وي چي د چا په لاس کي د محمد روح ده که څوک د خداي تعالي په لاره کي مړ سي او بيا ژوندی سي

ثُمَّ قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ عَاشَ ثم قتل في سبيل الله ثم عاش وَعَلَيْهِ دَيْنٌ

بيا د خداي تعالي په لاره کي مړ سي بيا ژوندی سي بيا د خدای ﷻ په لاره کي مړ سي بيا ژوندی سي او پر هغه باندي پور وي

مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَقْضِيَ دَيْنَهُ. رواه احمد و في شرح السنة نحوه.

نو هغه به تر هغه وخته پوري جنت ته نه داخلېږي تر څو پوري چي د هغه قرض اد ا نه کړل سي. (احمد شرح السنة).

تخريج: الامام احمد في المسند ۵\۲۸۹، رقم: ۲۱۴۵،

د لغاتو حل: فِناء: هو المتسع امام الدار. (انګړ)

تشريح: په د غه حديث شريف کي دد ې خبري دليل دی چي رسول الله ﷺ او صحابه کرامو به د جنازې لمونځ په مسجد کي نه کوی بلکه د مسجد څخه د باندي په يو بل ځای کي به يې کوی.

=========

بَابُ الشِّرْكَةِ وَالْوَكَالَةِ

(د شراکت او وکالت بيان)

د شرکت لغوي معنی د يو ځای کولو ده مګر د شريعت په اصطلاح کي د دوو کسانو په مينځ کي يو داسي عقد او معامله کېدل چي په هغه کي دوی په اصل او ګټه دواړو کي شريک وي.

د شراکت دوه ډولونه دي يو شرکت ملک او بل شرکت عقد، شرکت ملک دې ته وايي چي دوه يا څو کسان د رانيولو يا هبه او يا ميراث په ذريعه د يو شی مالکان وي يا دوه کسان په مشترکه توګه يو مباح شی تر لاسه کړي مثلاً دوه کسان په يو ځای کېدو سره ښکار وکړي او هغه ښکار د دواړو مشترک ملکيت وي يا دوه کسان د يوه جنس په بېل بېل مال کي داسي يو ځای سي چي د هغه دواړو د مال امتياز ونه کړل سي مثلاً د زيد شېدې د بکر د شېدو سره يو ځای سي يا هغه دواړه خپل مال په قصد سره د يو بل په مال کي يو ځای کړي نو دا ټول د شرکت ملک صورتونه دي او دد ې شرعي حکم دادی چي هر يو شريک د خپل دوهم شريک په برخه

کي د پردي سړي په ډول دی او هر شريک خپل برخه د بل شريک د اجازې څخه پرته پلورلای سي ، البته په اخري دوو صورتو کي (يعني د يو بل د مال په يو ځای کېدو کي يا خپل مال د بل په مال کي په قصد سره يو ځای کولو په صورت) هيڅ يو شريک هم خپله برخه د دوهم شريک د اجازې څخه پرته خرڅولای نه سي .

د شرکت عقد مطلب دادی چي د شريکانو د ايجاب او قبول په ذريعه د خپل حقوقو او مالو يو ځايکول، ددې صورت دادی چي يو څوک بل ته ووايي چي ما قبول کړ، همدارنګه د شرکت عقد رکن يعني بنياد ايجاب او قبول دی او د صحيح کېدو شرط يې دادی چي د شراکت په معاهده کي داسي مطلقات شامل نه وي چي هغه د شرکت بنيادي اصول فوت کړي لکه په شريکانو کي د يو شريک د ځان لپاره ګټه ټاکل او مخصوص کول مثلاً په يو تجارت کي دوه کسان شريک دي او په هغوی کي يو شريک دا شرط ولګوي چي د دغه تجارت څخه په لاس ته راتلونکې ګټې کي زه پنځه سوه روپۍ د مياشتي اخلم دا شرط د مشترک او متحد د معاملاتو بالکل خلاف دي چي د شرکت بنيادي اصول او مقاصد فوت کوي ځکه د شرکت په معاهده کي داسي شرط نه لګول د شرکت د صحيح کېدو لپاره شرط دی .

د شرکت عقد څلورو ډولونه دي ۱: شرکت مفاوضه، ۲: شرکت عنان ، ۳: شرکت ضائع والتقبل، ۴: شرکت وجوه .

شرکت مفاوضه دادی چي يو څوک دا شرط ولګوي يعني په خپلو کي دا فيصله وکړي چي په مال کي، په تصرف کي، په مفاوضه کي به دواړه شريک يو مګر د دغه شرکت د صحيح کېدو شرط دادی چي هغه دواړه په دين او مذهب کي هم يو ډول او برابر وي دغه شرکت د يو بل وکالت او کفالت لازموي يعني په شرکت مفاوضه کي شريکان د يو بل وکيل او کفيل دي نوم دغه شرکت د مسلمان او ذمي په مينځ کي جائز نه دی ځکه چي د دين او مذهب په اعتبار دواړه يو ډول او مساوي نه دي همدارنګه د غلام او ازاد په مينځ کي او د بالغ او نابالغ په مينځ کي هم دغه شرکت جائز نه دی ځکه چي دوی په تصرف کي مساوي او يو ډول نه دي .

د دغه شرکت په معاهده او شرطو کي لفظ د مفاوضت يا د دې ټول متقضيات بيانول او واضح کول ضروري دي په دغه شرکت کي د عقد او معاهدې پر وخت د شريکانو خپل خپل مال ورکول يا خپل خپل مال يو ځای کول شرط نه دی، په دغه شرکت کي شريکان د يو بل کفيل او وکيل دي ځکه که په دوی کي يو څوک د خپل کورنۍ د خوراک او جامو څخه پرته يو شی رانيسي نو هغه به د ټولو شريکانو ملکيت وي .

د امام محمد رحمه الله په نزد شرکت مفاوضه او عنان یوازې په داسې مال کې صحیح کیدای سي چي د روپو، اشرفیو او د وخت د نوټ او سکې په شکل کې وي او د سرو زرو او سپینو زرو په سکو کې هم جائز دی په شرط ددې چي د هغه په ذریعه رانیول او پلورل کیږي او که چیري په شریکانو کې یو څوک د وارث یا بلې ذریعې په وجه د یو داسې مال مالک سو چي په هغه کې مفاوضت صحیح کیدای سي لکه روپۍ، اشرفۍ او داسې نور نو د شرکت او مفاوضت په باطل کېدو سره به شرکت عنان جوړ سي او که په شریکانو کې یو څوک د یو داسې مال وارث سي چي په هغه کې شرکت مفاوضت نه سي کیدای لکه اسباب، سرای، مځکه او داسې نور نو شرکت مفاوضت به پاته وي.

شرکت عنان دادی چي دوه کسان په یو خاصه معامله کې مثلا تجارت وغیره کې شریک وي او هغوی دواړه په ذکر سوو شیانو یعني تصرف او دین کې یو ډول او برابر وي یا یو ډول نه وي، دغه شراکت د یو بل وکالت لازموي مگر کفالت نه لازموي مگر د شریکانو د یو بل په وکیل کېدو سره کفیل او امین هم کیږي مگر په هغه کار کې چي په هغه کې دوی شریک وي.

شرکت ضائع والتقبل دادی چي دوه کسب کاره کسان مثلا خیاطان په دې شرط په شراکت کار کوي چي دواړه به په کار کې شریک وي او یو ځای به کار کوي او بیا چي څه مزدوري په لاس راسي هغه به په دواړو کې ویشل کیږي که د دوی د شرکت په معاهده کې دا شرط وي چي کار به دواړه نیم نیم کوي مگر په گټه کې به یو نیمی برخه اخلي او بل به دریمه برخه اخلي نو دا شرط جائز دی، په دواړو شریکانو کې چي هر څوک د یو چا کار پر ذمه واخلي نو د هغه کول پر دواړو ضروري دي داسې نه ده چي کوم شریک کار اخیستی وي هغه دې دغه کار کوي، همدارنگه کار راوړونکی سړی په شریکانو کې د دواړو څخه خپل کار غوښتلای سي همدارنگه شریکانو ته به په مساوي توگه دا حق حاصل وي چي د هغه د یو کار مزدوري هم تر لاسه کړي او په هغوی کې به یو مزدوري ورکونکی بري الذمه سي، د کار په گټه کې به دواړه برخه لرونکي وي که دواړه هغه کار وکړي او که یوازې یو یې وکړي.

شرکت وجوه دادی چي داسې دوه کسان چي د هغوی سره خپل سرمایه او مال نه وي په دې شرط یو مشترک کار وکړي چي دواړه به په خپل خپل حیثیت او اعتبار سره په پور سامان راوړي او هغه به پلوري او گټه به ویشي، که چیري د دواړو په شراکت کې د مفاوضت شرط وي نو هغه به صحیح وي او که چیري هغوی شراکت بېله مفاوضت یعني مطلق وساتي نو د هغوی دغه شراکت به عنان وي، دغه شراکت د تجارت لپاره په رانیول سوي مال کې وکالت لازموي

يعني هغوی چي د خپل ځان لپاره د پلورلو کوم مال رانيولی دی د يو بل وکيل به وي که په دواړو کي دغه شرط موجود وي نو د هغه په ګټه کي به هم دواړه نيم په نيم حقدار وي او که دا شرط ولګوي چي کوم مال راوړل سوی دی په هغه کي به د يوه نيمی برخه وي او د بل به دريمه برخه نو د هغه ګټه به هم په دغه اعتبار سره ويشل کيږي په ګټه کي د کموالي او زياتوب شرط به باطل وي او دا به جائز نه وي چي هغوی دي مال نيم په نيم وويشي، او په ګټه کي دي کموالي او زياتوب وکړي په دې توګه چي يو دي د ګټي دوې برخي واخلي او بل دي يوه برخه واخلي او ددې وجه داده چي د ګټي استحقاق ضمان يعني د ذمه دارۍ په وجه وي او ضمان د هغه رانيول سوي شی د ملک تابع دی مثلا په هغوی کي يو د مال د نيمي برخه مالک سي نو هغه ته نيم قيمت ادا کوي او کوم چي د دوو برخو مالک سي نو هغه به د دوو برخو قيمت ادا کوي ځکه چي ګټه هم د ملکيت سره سم تر لاسه کيږي، څوک چي د څومره برخي مالک سي هغومره به ګټه تر لاسه کوي او په هغه شي کي شرکت جائز نه دی چي په هغه کي وکالت صحيح نه وي لکه لرګي پريکول، واښه کول، ښکار کول، اوبه راوړل او داسي نور نو په دواړو کي چي کوم څوک اوبه راوړي هغه به د هغه مالک وي که بل شريک د هغه سره مرسته وکړي نو هغه به د رواجي مزدورۍ سره سم د خپل مزودرۍ اخيستلو حقدار وي.

د وکالت معنی داده چي د خپل حق او مال په تصرف کي بل څوک خپل قائم مقام کړي، د وکالت د صحيح کېدو شرط دادی چي مؤکل (يعني بل څوک چي وکيل جوړ سوی وي) د تصرف مالک وي او کوم سړی چي وکيل جوړيدای سي هغه په هغه معامله پوهيږي په کوم کي چي هغه وکيل جوړ سوی وي.

کومه معامله چي يو چا ته په خپله کول جائز وي په هغه کي د بل چا وکيل کول هم جائز دي او کومه معامله چي يو چا ته په خپله کول جائز نه وي نو په هغه کي وکيل جوړول هم جائز نه دي مثلا يو څوک د شرابو، خنزير يا نورو حرامو شيانو د رانيولو او پلورلو لپاره يو څوک وکيل کړي نو دا صحيح نه ده، د ټولو حقوقو په ادا کولو او د هغه په تر لاسه کولو کي وکيل جوړول جائز دي همدارنګه پر حقوقو باندي د قبضې کولو لپاره هم وکيل جوړول جائز دي مګر په حدود او قصاص کي جائز نه دی ځکه چي د هغه په انجام کي سره د متوکل په هغه ځای کي دنه موجود کېدو وکالت نه صحيح کيږي.

امام ابو حنيفة رحمة الله عليه فرمايي چي د حقوقو د جواب ويلو لپاره وکيل جوړول د دوهمي خوا د رضامندۍ څخه پرته جائز نه دي مګر که چيري مؤکل ناروغ وي يا په درې منزله مسافت

باندي وي يا ددې شخه زيات ليري وي نو بيا جائز دي، مګر صاحبين يعني امام ابويوسف او امام محمد رحمة الله عليهما فرمايي چې د دوهمي خوا د رضامندی شخه پرته هم د حقوقو د جواب ويلو لپاره وكيل جوړول جائز دی.

د شركت او وكالت په باره كې دغه اصول او مسئلې د فقهي په كتابو كې ليكل سوي دي د نور زيات تفصيل لپاره د فقه كتابو ته مراجعه وكړئ.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

په عقود كې شركت جائز دی

﴿۲۸۰۳﴾: عَنْ زُهْرَةَ بْنِ مَعْبَدٍ أَنَّهُ كَانَ يَخْرُجُ بِهِ جَدُّهُ عَبْدُ اللهِ بْنُ هِشَامٍ

د حضرت زهره بن معبد رضي الله عنه شخه روايت دی چې د هغه نيكه عبد الله بن هشام به بازار ته بوتلو

إِلَى السُّوقِ فَيَشْتَرِي الطَّعَامَ فَيَلْقَاهُ ابْنُ عُمَرَ وَابْنُ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا

او هلته به يې غله رانيوله هلته ابن عمر او ابن زبير رض ورسره يو ځای سوه

فَيَقُولَانِ لَهُ أَشْرِكْنَا فَإِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ دَعَا لَكَ بِالْبَرَكَةِ

او ورته يې وويل: موږ هم د ځانه سره شريک کړه ځکه چې رسول الله ﷺ تاته د بركت دعا کړې ده

فَيَشْرَكُهُمْ فَرُبَّمَا أَصَابَ الرَّاحِلَةَ كَمَا هِيَ فَيَبْعَثُ بِهَا إِلَى الْمَنْزِلِ وَكَانَ

نو هغه به دوی هم شريكان كول او زما نيكه دومره وګټل چې اوښ به يې په بار کړی او كور ته به يې وړل د زهره بيان دي زما نيكه

عَبْدُاللهِ بْنِ هِشَامٍ ذَهَبَتْ بِهِ أُمُّهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَسَحَ رَأْسَهُ وَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ. رواه البخاري.

عبد الله بن هشام رضي الله عنه د هغه مور نبي كريم ﷺ ته بوتلي وو نبي كريم ﷺ د هغه پر سر لاس را تير کړی وو او د بركت دعا يې ورته کړې وه. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۱۳۶، رقم: ۲۵۰۱.

د لغاتو حل: الراحلة: ای ربما ربح من الطعام حمل بعير.

د انصارو په مال کي د مهاجرينو شرکت

﴿۲۸۰۴﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَتِ الْأَنْصَارُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی (کوم وخت چي مهاجرين مدينې منورې ته راتلل) انصارو رسول الله ﷺ ته وويل

اقْسِمْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا النَّخِيلَ قَالَ لَا فَقَالُوا تَكْفُونَا الْمَئُونَةَ وَنَشْرَكُكُمْ فِي الثَّمَرَةِ قَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا. رواه البخاري.

چي زموږ او زموږ د (مهاجرينو) وروڼو په مينځ کي د خرماؤ وني تقسيم کړه نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: زه وني نه تقسيموم تاسو دومره اندازه وکړي چي مهاجرين د کومک په حيث د محنت او مشقت مدد کاره کړئ (يعني د ونو حفاظت او اوبه ورکوئ) او موږ په پيداوار کي در سره شريک يو انصارو وويل اورو موږ او اطاعت کوو ستا. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۸، رقم: ۲۳۲۵،

د لغاتو حل: وبين اخواننا: (اى المهاجرون).

تشريح: کله چي د مکې پر مسلمانانو د هغوی د هيواد مځکه تنګه سوه او د الله تعالی او د هغه د رسول په حکم هغوی د مکې څخه هجرت وکړی او مدينې منورې ته ولاړل نو هغوی خپل ټول سامان او مال په مکه کي پرې ايښی وو ځکه دلته په مدينه کي د هغوی د ژوند د اړتياوو ذمه داري د مدينې منورې مسلمانانو (چي هغوی ته انصار ويل کيږئ) پر خپل غاړه واخيستل، د دغه مشکل حل داسي وسو چي رسول الله ﷺ د انصارو او مهاجرينو په مينځ کي ورورولي قائمه کړه، د مدينې انصارو په خپل ټول مال او اسبابو کي مهاجرين د خپل ځان شريکان کړل، دلته انصارو د رسول الله ﷺ څخه خواست وکړ چي زموږ د خرماوو درختي هم زموږ او زموږ د مهاجرو وروڼو په مينځ کي وويشئ، رسول الله ﷺ هغوی ته وفرمايل چي زه درختي نه ويشم بلکه تاسو خلک د دغه درختو کتنه کوئ او هغو ته د اوبو ورکولو او نور تکليف ګالئ ځکه نو ستاسو دغه ناروغ او کمزوري مهاجر وروڼو به دغه تکليف او محنت ونه زغملای سي بيا چي کله ميوه تياره سي نو زه به ستاسو او مهاجرينو په مينځ کي ويش وکړم، د رسول الله ﷺ دغه فيصله انصارو په خوښی سره قبوله کړه.

د دغه حديث څخه معلومه سوه چي د خپل مسلمان ورور مرسته كول د هغوی سره ښه چلن كول او د هغوی لپاره تكليف او محنت پر ځان ورل مستحب دی او دا حديث د شركت د صحيح كېدو دليل هم دی.

په معاملاتو كي وكيل ټاكل جائز دي

﴿۲۸۰۵﴾: وَعَنْ عُرْوَةَ بْنِ اَبِي الْجَعْدِ الْبَارِقِيِّ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عروه بن ابن جعد بارقي رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ ماته يو دينار د يوه

أَعْطَاهُ دِينَارًا لِيَشْتَرِي لَهُ بِهِ شَاةً فَاشْتَرَى لَهُ بِهِ شَاتَيْنِ فَبَاعَ إِحْدَاهُمَا

پسه رانيولو لپاره راكړ نو هغه د رسول الله ﷺ لپاره په يوه د ينار باندي دوه پسونه را نيول او بيا يې يو پسه د يوه دينار په بدل كي خرځ كړ

بِدِينَارٍ واتاه بشاة و دينار فَدَعَا لَهُ رسول الله صلى الله عليه وسلم فِي بَيْعِهِ بِالْبَرَكَةِ فكان لَوْ اشْتَرَى التُّرَابَ لَرَبِحَ فِيهِ. رواه البخاري

او د يوه پسه او يوه ديناره سره د نبي كريم ﷺ په خدمت كي حاضر سو رسول الله ﷺ د هغه په رانيولو او خرڅولو كي د بركت دعا وكړه نو بيا كه هغه خاوري هم اخيستې نو په هغه كي به يې ګټه كوله. (بخاري.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٦\٦٣٢، رقم: ٣٦٤٢.

تشريح: ابن ملك رحمه الله فرمايي چي د دغه حديث څخه معلومه سوه چي په تجارتي معاملاتو كي وكالت جائز دی همدا رنګه په هغه ټولو شيانو كي يو څوك خپل وكيل جوړول هم صحيح دي چي په هغه كي نيابت او قائم مقامي كيږي.

كه يو څوك د بل چا مال د هغه د اجازې څخه پرته خرڅ كړي نو بيع منعقد كيږي مګر د هغه صحيح كېدل د مالک پر اجازې موقوف دی كه مالک اجازه وركړي نو بيع صحيح كيږي دا د حنفيه مذهب دی مګر د امام شافعي رحمه الله په نزد د مالک د اجازې څخه پرته د هغه د مال خرڅول جائز نه دي كه څه هم وروسته د مالک اجازه تر لاسه سي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د امانت داره شریکانو الله ﷻ ساتونکی وي

﴿۲۸۰۶﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَفَعَهُ قَالَ إِنَّ اللّٰهَ يَقُولُ أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَهُ خَرَجْتُ مِنْ بَيْنِهِمَا . رواه ابوداؤد و زاد رزين وجاء الشيطان .

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه مرفوعا روایت دی چي خداوند تعالي فرمایي :زه د دوو شریکانو په مینځ کي دریم یم تر څو پوري چي هغوی یو د بله سره خیانت نه کوي او کله چي هغوی خیانت کول پیل کړئ نو زه د هغوی څخه جلا کېږم .(ابو داؤد) او د رزین په اخیر کي دا الفاظ زیات کړي دي او شیطان په هغوی کي شامل سي .

تخریج: ابوداود في السنن ۳\ ۶۷۷، رقم: ۳۳۸۳.

تشریح: د دوو شریکانو په مینځ کي دریم یم : ددې مطلب دادی چي تر څو پوري شریکان په دیانت، امانت او ایمانداری سره په خپلو کي شریک وي نو زما د محافظت او برکت سایه به پر هغوی وي په دې توګه چي زه هغوی د هر تاوان او تباهی څخه ساتم د هغوی پر مال باندي یو آفت او تاوان نه نازلوم د هغوی په رزق کي پراختیا راولم د هغوی په معاملاتو کي خیر هېشمه ساتم او په هر ځای کي د هغوی مرسته کوم .

د هغوی څخه لیري سم : ددې مطلب دادی چي کله په شریکانو کي د بې ایمانی مکروب پیدا سي او هغوی د یو بل سره خیانت شروع کړي نو زما د ساتني او برکت سایه د هغوي څخه ختمه سي او ددې پر ځای شیطان خپل تسلط پر راولي او ددې پای به دا سي چي شریکان به د پوره تاوان او تباهی کندي ته ورسیږي او د هغوی د مال او رزق څخه به برکت ختم سي .

ددغه حدیث څخه معلومه سوه چي په معاملاتو کي په خاصه توګه په تجارت او داسي نورو کاروبارو کي شرکت مستحب دی ځکه چي ددې په وجه په کاروبار او مال کي الله تعالی برکت نازلوي کوم چي یوازي کاروباري ته نه رسیږي ځکه په کوم کاروبار کي چي دوه کسان شریک وي نو په هغوی کي هر یو د بل شریک د مال پر ساتنه او نګرانی کوښښ کوي او دا معلومه سوه چي یو بنده تر څو پوري د خپل مسلمان ورور په مرسته او خیرخواهی کي وي نو د

الله تعالی مرسته هم د هغه سره وي.

د خائن شخه د انتقام جذبه

﴿۲۸۰۷﴾: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنْ ائْتَمَنَكَ وَلَا تَخُنْ مَنْ خَانَكَ. رواه الترمذي و ابوداؤد والدارمي.

د حضرت ابو هريره رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: چاچې ته امين (امانت ساتونکي) کړي يې د هغه امانت ادا کړه او څوک چې ستا سره خيانت کوي نو ته د هغه سره خيانت مه کوه. (ترمذي ابو داؤد دارمي)

تخريج: ابوداود في السنن ۳\ ۸۰۵، رقم: ۳۵۳۵، والترمذي ۳\ ۵۶۴، رقم: ۱۲۶۴، والدارمي ۲\ ۳۳۸، رقم: ۲۵۸۵.

تشريح: قاضي رحمه الله وايي چې د حديث د آخري هدايت څخه مراد دادی چې کله يو خائن سړی ستا سره معامله وکړي نو هغه معامله ته د هغه سره مه کوه يعني که يو سړی ستا سره خيانت وکړي نو ته د هغه سره خيانت مه کوه ځکه که ته هم خيانت وکړې نو بيا څرنګه چې هغه خائن دی همدارنګه به ته هم خائن سې مګر ددې څخه هغه سړی مستثنی دی چې د ظالم (د چا مال په زور اخيستونکي) څخه د خپل حق په اندازه مال واخلي ځکه چې هغه خو خپل حق د هغه څخه اخلي چې زياتي او ظلم نه دی،

امام ابو حنيفة رحمه الله فرمايي که چيري د يو چا مال يا حق د يو چا پر ذمه واجب وي او هغه مال د هغه په لاس کي وي نو هغه د خپل مال په اندازه د هغه څخه مال اخيستلای سي په شرط ددې چې کوم مال د هغه په لاس کي وي هغه د هغه مال د جنس څخه وي کوم مال چې د هغه پر ذمه دی مثلا د زيد لس روپۍ د بکر پر ذمه واجب دي او د بکر يو څه روپۍ د هغه په لاس کي دي نو اوس زيد ته دا حق حاصل دی چې هغه د بکر د روپو څخه خپل لس روپۍ واخلي.

د نبي کريم ﷺ وکيل

﴿۲۸۰۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ أَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى خَيْبَرَ فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روايت دی چې ما خيبر ته د تللو اراده وکړه او د رسول الله ﷺ په خدمت کې د اجازت اخيستلو لپاره حاضر سوم

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ وَقُلْتُ إِنِّي أَرَدْتُ الْخُرُوجَ إِلَى خَيْبَرَ فَقَالَ إِذَا

ما نبي كريم ﷺ ته سلام واچوى او عرض مي وكړ چي زه خيبر ته د تلو اراده لرم نبي كريم ﷺ

أَتَيْتَ وَكِيلِي فَخُذْ مِنْهُ خَمْسَةَ عَشَرَ وَسْقًا فَإِنِ ابْتَغَى مِنْكَ آيَةً فَضَعْ يَدَكَ عَلَى تَرْقُوَتِهِ . رواه ابوداؤد

وفرمايل : ته په خيبر كي زما د وكيل سره يو ځاي سه او پنځلس وسقه خرماوي ځيني واخله او كله چي هغه ستا څخه يو نښاني وغواړي نو ته د هغه پر حلق باندي لاس كښېږده (شايد دا نښه نبي كريم ﷺ ټاكلې وه). (ابو داؤد).

تخريج: ابوداود في السنن ۴\۴۷، رقم: ۳۶۳۲.

د لغاتو حل: ترقوته: اى علامة ودلالة (نښه).

تشريح: رسول الله ﷺ چي كوم سړى په خيبر كي خپل وكيل ټاكلى وو هغه ته دا هدايت سوى وو كه يو څوک زما لپاره د يو شي د غوښتلو لپاره راسي او ستا څخه زما د را استلو يو نښه وغواړي او هغه خپل لاس ستا پر حق كښېږدي نو پوه سه چي هغه سړى ما در استولى دى نو رسول الله ﷺ حضرت جابر ﷺ ته دا نښه وښوول او ور وايې ستوى چي وكيل ددغه نښي په ذريعه هغه ته پنځلس وسق خرماوي وركړي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

په مضاربت كي خير دى

﴿۲۸۰۹﴾: عَنْ صُهَيْبٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثٌ فِيهِنَّ الْبَرَكَةُ الْبَيْعُ إِلَى أَجَلٍ وَالْمُقَارَضَةُ وَأَخْلَاطُ الْبُرِّ بِالشَّعِيرِ لِلْبَيْتِ لَا لِلْبَيْعِ . رواه ابن ماجة .

د حضرت صهيب ﷺ څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : په درو شيانو كي بركت وي :۱- په نېټه باندي د مال خرڅول (يعني چي مال د معين وخت په وعده خرڅ كړې).۲- مقارضت (پور وركول)، يا مضاربت ۳- د كور د خرڅ لپاره د غنمو سره د اوربشو يو ځاي كول

نه د خرڅلاو لپاره . (رواه ابن ماجه)

تخریج: سنن ابن ماجه ۲\۷۶۸، رقم: ۲۲۸۹.

تشریح مضاربت دا دی چي یو سړی خپل مال بل سړي ته د تجارت لپاره ورکړي او هغه په خپل محنت سره کاروبار کوي او کوم ګټه چي تر لاسه سي هغه دواړه په خپلو کي ویشي.

د کور د مصرف لپاره په غنمو کي اوربشي یو ځای کول ګټور شی دی ځکه چي په داسي کولو سره د کور د غذائي اړتیاوو پوره کېدل په کفایت سره کیږي البته د خرڅولو په غنمو کي اوربشي یو ځای کول منع دي ځکه چي دا ګناه او چم دی.

یوه واقعه

﴿۲۸۱۰﴾: وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ

د حضرت حکیم بن حزام رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ حزام ته د قرباني د حیوان لپاره

مَعَهُ بِدِينَارٍ لِيَشْتَرِيَ لَهُ بِهِ أُضْحِيَّةً فَاشْتَرَا كَبْشًا بِدِينَارٍ وَبَاعَهُ بِدِينَارَيْنِ

یو دینار ورکړ نو هغه یو پسه په یوه دینار واخیستي او په دوه دیناره یې خرڅ کړ بیا یې یو بل

فَرَجَعَ فَاشْتَرَى أُضْحِيَّةً بِدِينَارٍ وَجَاءَ بِدِينَارٍ الَّذِي اسْتَفْضَلَ مِنَ الْأُخْرَى

حیوان په یوه دینار را نیوي او د هغه او د یو دینار ګټي سره د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر

فَتَصَدَّقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالدِّينَارِ فَدَعَا لَهُ أَنْ يُبَارَكَ لَهُ فِي تِجَارَتِهِ. رواه الترمذي وابو داؤد.

سو رسول الله ﷺ هغه دینار صدقه کړ او حکیم بن حزام لپاره یې دا دعا وکړه چي خدای تعالي دي د هغه په تجارت کي برکت واچوی. (ترمذي ابو داؤد)

تخریج: سنن الترمذي ۳\۵۵۸، رقم: ۳۳۸۶.

تشریح

د شراکت او وکالت یو څو مسئلې: د شراکت او وکالت په باره کي یو څو اصولي خبري د باب په شروع کي او بیا یو څو مسئلې د حدیثو په تشریح کي بیان سوي دي، دلته باب ختمیږي ځکه نو مناسب دي چي د دغه موضوع سره اړوند یو څو ضروري مسئلې ذکر کړل سي.

شراکتي جماعت : په یو تجارتي کاروبار یا معامله کي چي کوم خلک شریک او برخه وال وي د هغه دوه شکلونه دي یو خو دا چي د هغه کاروبار یا معاملې هر شریک مالک او متصرف او یا یوازي متصرف وي همدارنګه په هغه کاروبار یا معامله کي د ټولو شریکانو په مشوره سره یو کار کیږي ددې شکل هغه څلور شکلونه یعني شرکت مفاوضه، شرکت عنان، شرکت ضائع والتقبل او شرکت وجوه دی چي د هغه بیان د باب په شروع کي تېر سوی دی.

د شریکانو دوهم شکل دادی چي د څو کسانو یو ډله په یو تجارتي معامله کي شریک او برخه وال وي او هغه ټول کسان د قانوني نظام او ټاکل سوو قواعدو پابند وي او په هغوی کي هر یو شریک خپل ځان ته په مالکانه حیثیت سره بېل تصور کوي دغه شکل په اوسنۍ زمانه کي په تجارتي ادارو او کمپنیو باندي قیاس کیدای سي.

په دې باره کي فقهي مسئله داده چي:

۱. د داسي مشترک ادارې یا کمپنۍ د نظام چلولو پر قانون باندي عمل کولو او د کار د مزدورانو لپاره د شریکانو څخه یا د هغوی څخه پرته د نورو خلکو څخه یو سړی یا څو کسان د ټولو شریکانو په مشورې سره وټاکل سي.

۲. هیڅ شریک د تصرف حق نه لري البته د ملک حق هر شریک ته حاصل دی.

۳. د ټولو شریکانو ډله مالک او متصرف دي او دغه هیئت د ډلي که د ټولو په اتفاق وي او که په اکثره رایه سره وي.

۴. هر شریک د خپل مشترک تجارتي ادارې اجیر او مزدور جوړېدای سي.

۵. هیڅ شریک جلاوالی نه سي اختیارولای البته خپل برخه د هبې یا بیع په ذریعه منتقل کولای سي.

۶. کله چي د شریکانو شمېر محدود او پوره سي او یو شریک خپل برخه پلوري نو نور شریکان به مقدم ګڼل کیږي.

۷. که یو برخه د میراث یا بیع په ذریعه تقسیم سي نو د کمپنۍ کارکونکي به پر دې خبره مجبور وي چي د هغه برخي ټول وارثان یا حقدارانو سره په کاروبار کولو کي څه زحمت و زغمي .د هغه برخي ټول وارثان یا شریکان که په یو ځای کېدو سره دغه کاروبار وکړي یا بل څوک دلیل جوړ کړي د داسي کس برخه د ټولو شریکانو مجموعه به د یو ذات برابر ګڼل کیږي.

۸. شریکان د کاروبار چلولو لپاره چي کوم قانون جوړ او نافذ کړي د هغه پابندي به پر ټولو شریکانو باندي ضروري وي البته د شریعت خلاف قانون جوړول ګناه او د هغه پابندي

کول ناجائز ده.
۹. داسي قوانين چي د نظم او ضبط لپاره وضع کړل سي يوازي د مباحت سره به متعلق وي په منصوصات شرعيه کي به اثر کونکي نه وي.
۱۰. دا شرط چي شريکان په ذاتي توګه سره د يو پور او تاوان ذمه دار نه دي يوازي په هغه صورت کي معتبر دی کله چي هغه اعلان سوی وي.
د شراکت فسخ : کوم تجارتي کاروبار يا يو بله معامله چي د دوو کسانو په شراکت وي د هغه د فسخ کولو يعني شرکت ختمولو دوه صورتونه دي : اول دا چي د شرکت پر ختمولو باندي دواړه کسان راضي وي مثلا په کوم کار کي چي شرکت سوی وي هغه کار ختم سوی وي يا يو بله وجه وي او د هغه په وجه دواړه کسان د شرکت پر فسخ کولو باندي راضي وي.
دوهم دا چي يو کس شرکت ختمول غواړي که هغه مړ سي يا ليونی سي يا په يو مطالبه کي د مال ورکول پېښ سي چي په هغه سره سرمايه نه پاته کيږي يا د جلا والي يو بله وجه وي نو په دغه ټولو صورتو کي د شرکت په ختمېدو سره به وېش کيږي که څه هم د مړي وارثان او د ليوني سرپرستان د شراکت پاته ساتل غواړي.
د شراکت په فسخ کولو کي فقهي هدايت دادی چي :
۱. تر ټولو مخکي دي ټول مطالبات ادا کړل سي.
۲. د هغه معاهدو د پوره والي انتظام دي هم وکړل سي چي د شراکت پر ذمه وي.
۳. هغه ټول حقوق چي په اصل کي معتبر ګڼل کيږي مثلا مالونه به وېشل کيږي.
۴. کوم مطالبات چي پر نورو واجب وي او د هغه اصول کېدل باقي وي هغه به د اصول کېدو پر وخت د حصې په اندازه تر لاسه کيږي او هر شريک به د دوهم وکيل ګڼل کيږي چي تقاضا او وصولي کوي.
۵. د شراکت د فسخ کولو په دوهم صورت کي د دغه دوو شيانو لحاظ کول ضروري دي اول دا چي د شراکت څخه جلا کېدونکي يا د هغه قائم مقام د ذمه دار په باره کي مخته کيدای نه سي، دوهم دا چي ټول معتبر حقوق مثلا په دوکان، نوم او داسي نورو شيانو کي جلا کيدونکي شريک ته حق نه سي ورکول کيدای.
۶. په شراکتي ډلو يعني مشترک تجارتي ادارو او کمپنيو باندي د هغه اداري يا کمپنۍ د ټاکل سوي قانون حکم يا د حاکم د حکم څخه پرته د داسي انفساخ اثر نه سي لويدای ځکه چي د يوه شريک په مرګ، ليونتوب او مفلس کېدو سره د دې تعلق نه سته.

د شراکت د فسخ کېدو په صورت کي د وېش ترتيب : کله چي شراکت ختم سي او د شريکانو په مينځ کي د سرمايې او مال وېشل شروع سي نو د دغه ترتيب او امورو لحاظ ضروري دی :

١. کوم مطالبات چي د شراکت پر ذمه وي د هغه ادا کول يا کومي معاهدې چي سوي وي د هغو د پوره کېدو انتظام دي په نظر کي وي .
٢. ټول معتبر حقوق او د مالو قيمت دي وټاکل سي او د اختلاف او جګړې په صورت کي دي په قرعه اندازۍ (پچه اچولو) سره فيصله کول جائز دي .
٣. جلا کېدونکي ډلي ته به په راتلونکي کي هيڅ حق نه ورکول کيږي که څه هم د ذمه دار د بار څخه هغه خلاص نه دی .
۴. د شراکت کوم مطالبات چي د نورو پر ذمه وي په هغو کي به وکالت جاري وي ، پر وصول کېدو باندي په اندازه د برخي وېشل پکار دي .

د وکالت احکام :

١. د وکالت د صحيح کېدو شرط دادی چي وکيل ليونی، نابالغ، غلام او محجور نه وي .
٢. په يو داسي شي کي وکيل جوړول جائز نه دی چي هغه د يو چا مملوک نه وي لکه د ځنګل وابنه يا لرګي ټولول ، يا د درياب څخه اوبه راوړل يا د صدقې اخيستلو لپاره وکيل ټاکل.
٣. دا جائز دي که چيري وکيل غواړي نو مفت خدمت تر لاسه کړي او که وغواړي نو خپل مزدوري دي تر لاسه کړي او که غواړي نو په ګټه کي دي شريک سي .
۴. په هر داسي تصرف کي چي د هغه نسبت ځان او مؤکل دواړو ته کېدای سي وکيل مثل اصل مدعی او مدعا عليه جوړيدای سي د هغه په رانيولو او پلورلو او هر داسي کار کي چي د هغه نسبت ځان ته نه سي کيدای د وکيل د حقوق عقد سره هيڅ تعلق نه سته لکه نکاح او طلاق .
۵. وکيل ته دا حق نه سته چي د خپل ځان لپاره مالکانه تصرف وکړي ځکه چي هغه يوازي امين دی .
٦. مؤکل خپل وکيل د تصرف څخه مخکي بر طرفه کولای سي د تصرف څخه وروسته هغه ته د وکيل سپارل سوی کار قبلول او تسليم کولو څخه پرته نور هيڅ حق حاصل نه دی .
٧. وکيل ته دا حق دی چي هغه د مؤکل لپاره کوم مال راوړی دی د هغه د قيمت تر لاسه کولو پرته هغه ته حواله نه کړي مګر په ورکولو سره يې بېرته نه سي ورکولای .

۸. تر څو چي وكيل د قيمت تر لاسه كولو لپاره مال بند نه كړي هغه امين دی او د مال بندولو څخه وروسته به ضامن سي.
۹. وكيل ته جائز نه دي چي د كوم شي لپاره وكيل جوړ سوی دی د هغه معامله د خپل ځان لپاره وكړي.

يو څو مسئلې

۱. زيد د خپل مزدور په ذريعه د يو دكان څخه يو شی را وغوښتی او مزدور هغه شی د دوكاندار څخه په پور راوړی نو هغه دكاندار د زيد څخه د قيمت غوښتنه نه سي كولای بلكه د هغه مزدور څخه دي غوښتنه وكړي او هغه مزدور دي د زيد څخه غوښتنه وكړي په شرط دديې چي زيد هغه ته قيمت نه وي وركړی، همدارنګه خپل يو شی د خپل ويلو په ذريعه خرڅ كړي نو زيد ته به دا حق نه وي چي هغه د رانيونكي څخه غوښتنه وكړي يا د هغه قيمت وصول كړي ځكه چي رانيونكي د كوم چا څخه هغه شی تر لاسه كړی دی هغه ته قيمت ادا كوي مګر كه چيري رانيونكی زيد ته خپله قيمت وركړي نو دا جائز دي مطلب دادی كه رانيونكی زيد ته قيمت ورنه كړي نو زيد يې په زور نه سي اخيستلای.
۲. زيد د خپل مزدور په ذريعه يو من غنم وغوښتل مګر هغه يو نيم من راوړل نو زيد ته د پوره يونيم من اخيستل واجب نه دي بلكه كه هغه يې نه واخلي نو نيم من به مزدور اخلي.
۳. زيد يو چا ته وويل چي فلانی پسه چي د فلاني سره دی هغه په پنځلس روپۍ ما ته راوله نو اوس هغه پسه هغه سړی د خپل ځان لپاره نه سي رانيولای مطلب دادی چي كوم شی په خاص كولو سره وكيل ته وښوول سي هغه وخت وكيل ته د خپل ځان لپاره د هغه رانيول جائز نه دي البته مؤكل چي كوم قيمت ښوولی دی د هغه قيمت څخه په زيات باندي كه چيري وكيل هغه شی رانيسي نو دا جائز دی او كه مؤكل يو قيمت ښوولی نه وي يوازي د رانيولو لپاره يې ويلي وي نو بيا په هيڅ صورت كي هم هغه شی وكيل د ځان لپاره نه سي رانيولای.
۴. د زيد وكيل د زيد لپاره يو پسه رانيوی بيا وكيل زيد ته پسه وركړی نه وو چي پسه مړ سو يا غلا سو نو د هغه پسه قيمت به زيد وركوي كه چيري زيد وكيل ته دا ووايي چي تا هغه پسه زما لپاره نه بلكه د خپل ځان لپاره رانيولی وو نو د زيد ددغه خبري اعتبار نه كيږي په شرط دديې چي زيد د هغه پسه قيمت وركړی وي مګر كه چيری هغه قيمت نه وي وركړی نو

په دغه صورت کي که زيد په قسم اخيستلو سره وکيل ته دا ووايي چي تا هغه پسه د خپل ځان لپاره رانيولی وو نو بيا به د هغه د رانيولو اعتبار وي او د هغه پسه تاوان به وکيل پر ځان وړي او که زيد قسم نه اخلي نو بيا به د وکيل د خبري اعتبار وي.

۵. که چيري د زيد مزدور يو شی ګران رانيسي نو هغه شی به زيد اخلي او د هغه قيمت به ادا کوي او که چيري ډېر زيات ګران يې رانيولی وي چي هغه شی په دغه قيمت هيڅوک نه رانيسي نو د هغه اخيستل به واجب نه وي که زيد هغه شی نه اخلي نو مزدور به د هغه شی ذمه دار وي.

٦. زيد خپل يو شی بکر ته ورکړ چي هغه خرڅ کړي، نو د بکر لپاره دا جائز نه ده چي هغه شی په خپله واخلي او د هغه قيمت زيد ته ورکړي همدارنګه که زيد بکر ته ووايي چي فلانی شی زما لپاره رانيسه نو بکر ته دا اجازه نه سته چي هغه خپل شی زيد ته راوړي او د هغه څخه قيمت تر لاسه کړي که چيري بکر خپل شی ورکول يا اخيستل غواړي نو زيد ته دي ووايي چي زما دغه شی واخله او دومره قيمت ما ته راکړه بېله ويلو څخه داسي کول ناجائز دي.

۷. که زيد په خپل مزدور باندي د پسه غوښه را وغواړي او هغه د ګامېښي يا غوا غوښه راوړي نو زيد ته اختيار دی چي هغه واخلي يا يې نه واخلي، همدارنګه زيد خپل مزدور ته د سيب راوړلو وويل او هغه بېنډۍ راوړلې نو مزدور ته به د هغه شي اخيستل پکار وي.

۸. زيد دوه کسان ولېږل چي بازار ته ولاړ سئ او فلانی شی راوړئ نو د هغه شي د رانيولو پر وخت دواړو کسانو ته حاضر کېدل ضروري دي او که چيري د يو ه کس رانيول قبول کړي نو بيا صحيح دی.

۹. زيد يو سړي ته ووايي چي د بازار څخه فلانی شی رانيسه مګر هغه سړي هغه شی نه رانيوی بلکه بل چا ته يې د رانيولو لپاره وويل، نو اوس د هغه شي اخيستل پر زيد باندي واجب نه دي که هغه غواړي هغه شی واخلي او يا د اخيستلو څخه انکار وکړي البته که هغه سړي يې په خپله رانيسي نو بيا زيد ته اخيستل پکار دي.

وکيل له وکالت څخه ايستل : د وکيل د تصرف څخه مخکي د وکالت څخه د ايستلو هر وخت اختيار دی مثلاً زيد يو چا ته ويلي وه چي زه يو پسه غواړم چيري چي تا ته تر لاسه سي ما ته يې راوله او بيا يې منع وکړه چي ما تا ته د کوم پسه د رانيولو لپاره ويلي وه اوس هغه مه رانيسه او ددې سربېره هغه سړي پسه رانيوی نو اوس د زيد لپاره داضروري نه ده چي هغه پسه واخلي ځکه د منع کولو څخه وروسته هغه سړي ته د پسه رانيولو اختيار پاته نه سو مګر که

چیري هغه پسه رانیسي او د رانیولو څخه وروسته زید هغه منع کړي نو په دغه صورت کي پر زید باندي واجب دي چي هغه پسه واخلي او د هغه قیمت ادا کړي.
که چیري داسي صورت وي چي زید خپله هغه منع نه کړ بلکه لیکل سوی خط یې وروستوی یا د یو سړي په لېږلو سره یې خبر ورکړی چي اوس زما لپاره پسه مه رانیسه نو بیا هم هغه سړی د وکالت څخه وایستل سو، او که چیري زید د وکالت څخه د ایستلو خبر ورنه کړي بلکه یو بل سړي هغه ته وویل چي زید ته د وکالت څخه ایستلی یې نو اوس د هغه لپاره رانیول په دغه صورت کي که خبر ورکونکی هغه سړی وي یا یو سړی خبر ورکړی مګر هغه معتبر او د شریعت پابند وي نو د هغه په خبر ورکولو سره هم د وکالت څخه ایستل معتبر دی او که داسي نه وي نو هغه سړی به د وکالت څخه ایستل سوی نه وي که چیري هغه پسه رانیسي نو زید به هغه پسه اخلي او د هغه قیمت به ورکوي.

==========

بَابُ الْغَصَبِ وَالْعَارِيَةِ

(د غصب او عاریت بیان)

د غصب معنی په زور اخیستل دي او د شریعت په اصطلاح کي د غلا څخه پرته په ظلم او زیاتي سره د یو چا مال په زور اخیستل دي، داسي سړي ته چي د یو چا څخه یو شی په زور اخلي غاصب وایي او په زور اخیستل سوي شي ته مغصوب وایي.
د عاریت لغوي معنی د غوښتل سوي شي ده او د شریعت په اصطلاح کي بېله عوضه یو بل څوک د خپل شي د ګټي مالک جوړولو ته عاریت وایي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د غصب کوونکي سزا

﴿۲۸۱۱﴾: عَنْ سَعِيْدِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ مَنْ أَخَذَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ ظُلْمًا فَإِنَّهُ يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ سَبْعِ أَرَضِيْنَ. متفق عليه

د حضرت سعید بن زید رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي په ظلم سره یوه لوېښت مځکه واخلي د هغې مځکي د ټکړې اووه طبقې به د قیامت په ورځ د هغه په غاړه

كي د طوق په شكل كي ور واچول سي . (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٦\٢٩٣ رقم: ٢٥٠١. ومسلم ٣\١٢٣١، رقم: ١٤٠- ١٦١٠.

تشريح: د يو چا يو شى كه زيات وي يا كم وي په زور د يو چا څخه اخيستل نه يوازي په ټولنيزه توګه ظلم او په اخلاقي توګه يو خطرناكه خرابي ده بلكه په شرعي توګه هم ډېر سخت جرم او ګناه ده ، اسلام چي د انساني حقوقو د ساتني كوم لوړ تصور وړاندي كړى دى او اسلامي شريعت پر حقوق العباد باندي د لوټونكو د كومو سزاوو او عذاب مستوجب ګرځولى دى دغه حديث شريف د هغه يوه نمونه ده ، ددې خلاصه داده چي كوم سړى د بل چا د مځكي يوه لوېشت برخه هم په زور واخلي هغه ته به ددغه ظلم او زور سزا وركول كيږي چي د قيامت په ورځ به يوازي هغه برخه نه بلكه د اوو مځكو څخه د هغه مځكي اخيستلو په اندازه د هغه په غاړه د توک په توګه واچول سي . العياذ باالله .

په شرح السنه كي د طوق اچولو مفهوم داسي بيان سوى دى چي كوم سړى د چا مځكه غصب كړي نو د قيامت په ورځ به الله تعالى هغه په مځكه كي غرق كړي او د مځكي هغه برخه چي هغه غصب كړې وي د هغه پر غاړه به د طوق په ډول راچاپيره كړي .

د يو حيوان شيدې د مالک د اجازې پر ته لوېشل نه دي پكار

﴿٢٨١٢﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَحْلُبَنَّ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هيڅوک دي نه لويشي

أَحَدٌ مَاشِيَةَ امْرِئٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ تُؤْتَى مَشْرُبَتُهُ فَتُكْسَرَ

د چا حيوان بېله د هغه د اجازې څخه، ايا په تاسو كي به يو څوک دا خبره خوښه كړي چي څوک د هغه خزانې ته راسي او د هغه خزانه ماته كړي

خِزَانَتُهُ فَيُنْتَقَلَ طَعَامُهُ وَ إِنَّمَا تَخْزُنُ لَهُمْ ضُرُوعُ مَوَاشِيهِمْ أَطْعِمَاتِهِمْ .

رواه مسلم .

او د هغه غله يوسي همداسي د حيوان غولانزه د هغوى لپاره خوراكونه جمع كوي .(مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ٣\١٣٥٢، رقم: ١٣- ١٧٢٦.

د لغاتو حل: مَشْرُبته: اى غرفته وهي بيت فوقاني يوضع فيه المتاع. (لوړه خونه چي شيان پكښې ايښودل كيږئ).

تشریح: د څارویو غولانزي ته د غلې په ګودام سره تشبیه ورکړل سوې ده لکه څرنګه چي تاسو په خپلو غلو ګودامونه ډکوئ او ساتئ یې همدارنګه د نورو خلکو څاروي په خپلو غولانزو کي د خپل مالک غذائي اړتیاوي یعني شیدې خوندي ساتي، لکه څرنګه چي تاسو دا خبره نه خوښوئ چي بل سړی ستاسو د ګودامو او خزانو څخه غله یا نور شیان یوسي همدارنګه ستاسو دغه کار هم د څارویو خاوندانو ته ناخوښه دی چي تاسو د هغوی د څارویو د غولانزو څخه شیدې لویشئ.

خلاصه دا چي د نورو په مال باندي بد نظر مه کوئ او د نورو حقوق مه غصب کوئ چي بل څوک ستاسو مال غصب نه کړي او څرنګه چي تاسو مال غصب کول نه خوښوئ همدارنګه د بل چا مال غصب کول هم مه خوښوئ.

په شرح السنه کي لیکلي دي چي اکثرو علماؤ ددغه حدیث سره سم دا فتوا ورکړې ده چي د یو چا د څاروي (غوا، بزې او داسي نورو) څخه د مالک د اجازې څخه پرته شیدې لوښل جائز نه دي مګر که چیري یو څوک د لوږي څخه بدحاله وي نو د هغه لپاره دومره اجازه ده چي هغه د ضرورت په اندازه د یو چا د څاروي څخه شیدې وځیښي او بیا د هغه قیمت ادا کړي که چیري هغه سره قیمت موجود وي نو هغه وخت دي قیمت ادا کړي او که نه وي نو بیا وروسته کله چي قادر سي د هغه قیمت دي ادا کړي.

یوه واقعه

﴿۲۸۱۳﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ بَعْضِ نِسَائِهِ

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي نبي کریم ﷺ د خپلو بعضو بیبیانو په کور کي وو چي

فَأَرْسَلَتْ إِحْدَى أُمَّهَاتِ الْمُؤْمِنِينَ بِصَحْفَةٍ فِيهَا طَعَامٌ فَضَرَبَتْ الَّتِي النَّبِيُّ

یوې بلې بي بي په کاسه کي خواړه را ولېږه د نبي کریم ﷺ هغه بي بي چي هغه وخت دی د هغې

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِهَا يَدَ الْخَادِمِ فَسَقَطَتْ الصَّحْفَةُ فَانْفَلَقَتْ

سره وو د خادم لاس وواهه نو کاسه ولوېدل او ماته سوه نبي کریم ﷺ د کاسې ټکړې پورته

فَجَمَعَ النَّبِيُّ ﷺ فِلَقَ الصَّحْفَةِ ثُمَّ جَعَلَ يَجْمَعُ فِيهَا الطَّعَامَ الَّذِي كَانَ فِي

کړې او بیا هغه خواړه چي په کاسه کي وو راټول کړه او په هغو ټکړو کي یې کښېښودہ او

الصَّحْفَةِ وَيَقُولُ غَارَتْ أُمُّكُمْ ثُمَّ حَبَسَ الْخَادِمَ حَتَّى أُتِيَ بِصَحْفَةٍ مِنْ عِنْدِ

مینزي ته یې وفرمایل کوم چې خواړه یې راوړي وه: ستا مور غیرت وکړ بیا یې هغه خادم را وګرځاوه تردې پورې چې د کومې بي بي په کور کې چې نبي کریم ﷺ حاضر وو

الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا فَدَفَعَ الصَّحْفَةَ الصَّحِيحَةَ إِلَى الَّتِي كُسِرَتْ صَحْفَتُهَا

د هغه کور څخه جوړه کاسه راوړه هغه یې و هغې بي بي ته ورولېږه د چاچې کاسه ماته سوې وه

وَأَمْسَكَ الْمَكْسُورَةَ فِي بَيْتِ الَّتِي كَسَرَتْ. رواه البخاري.

او چاچې ماته کړې وه د هغه په کور کې یې ماته کاسه پرېښوده. (بخاري)

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۹\۳۲۰، رقم: ۵۲۲۵.

د لغاتو حل: فِلَق: جمع فلقة وهي القطعة. (ټوټه)

تشریح: خادم غلام ته هم وایي او مینزي ته هم وایي دلته د خادم څخه مراد مینزه ده څکه بي بي عائشې رضي الله عنها ته مینزي کاسه او د خوراک شیان راوړي وه.

کله چې هغه کاسه ماته سوه او په هغه کې د خوراک شیان پر مځکه ولوېدل نو رسول الله ﷺ نه یوازې دا چې د هغه کاسې ټوټې یې یو ځای کړې بلکه د خوراک هغه شی یې هم په ډېر احتیاط سره یو ځای کړل چې په دې سره نه یوازې د رسول الله ﷺ د تواضع او د بېبیانو سره د رسول الله ﷺ د تحمل او عفو د جذبې اظهار کیږي بلکه دا هم واضحه کیږي چې رسول الله ﷺ به د الله تعالی د نعمت ډېر تعظیم کوی.

ستاسو مور ته غیرت راغلی :دا په اصل کې اورېدونکو ته د رسول الله ﷺ عام خطاب دی ددغه ارشاد په ذریعه رسول الله ﷺ د بي بي عائشې رضي الله عنها له خوا عذر بیان کړی دی چې د بي بي عائشې ﷺ څخه کوم فعل ظاهر سو او هغه په حقیقت کې د هغې د غیرت په وجه وو چې د هرې ښځې په جبلت کې داخل دی که څه هم یو ښځه پر هر څومره لوړ مقام باندې وي، او نه دا د یو ښځې د وس خبره ده چې هغه خپل طبیعت او خپل نفس ددغه طبعي جذبې څخه وساتي څکه رسول الله ﷺ دغه الفاظ وفرمایل چې خلک د بي بي عائشې ﷺ دغه فعل پر بدی محمول نه کړي بلکه په دې پوه سي چې د هغې څخه دغه کار د بشریت د غوښتني سره سم سوی دی چې په هغه کې د مقصد او ارادې یا بلې یو بدی هیڅ دخل نه ستل.

قاضي رحمه الله لیکلي دي چي د دغه حدیث شریف په دغه باب کي د ذکر کولو وجه داده چي د کاسې ماتول یو ډول غصه وه ځکه چي په دې سره د بل چا مال ضائع سو که څه هم د هغه سبب هر شی وي.

یا دا چي د خوراک کوم شی را استول سوی وو هغه د تحفې په توګه وو مګر په کومه کاسه کي چي هغه شی را استول سوی وو هغه عاریتا وه ځکه نو په دغه مناسبت سره دغه حدیث په دغه باب کي ذکر سوی دی.

د مسلمان مال لوټول حرام دي

﴿۲۸۱۴﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ يَزِيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ نَهَى عَنِ النُّهْبَةِ وَالْمُثْلَةِ. رواه البخاري.

د حضرت عبد الله بن یزید رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د لوټ (یعني مال لوټ کولو) او مثلة (پزه او غوږ پرېکولو) څخه منعه کړې ده. (بخاري).

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۱۱۹\۵، رقم: ۲۴۷۴.

د لغاتو حل: النُهبة: ای الغارة. (لوټ)

تشریح: د یو مسلمان مال لوټول حرام دي مګر د دې مطلب دا بالکل نه دی چي د غیر مسلم مال لوټول حرام نه دي بلکه مقصد یوازي دا څرګندول دي چي اسلام خپلو پیروانو ته په هیڅ حال کي هم د دې اجازه نه ورکوي چي هغوی د خپلو وړونو مال په ناحقه او زور سره واخلي د دې تعلق نه یوازي د بندګانو د حقوقو تر پښنو لاندي کول دي بلکه د ټولني د امن او سکون د پوره تباهۍ سره هم دی نو د امن او سلامتۍ د سرچینې (اسلام) د تابعدار کېدو تعلق پر یو مسلمان باندي دا ذمه داري تر ټولو زیاته عائد کوي چي هغه د خپل ټولني خپل قوم او د خپل هیواد نظام، امن او امان تر پښنو لاندي کولو او د لاقانونیت خپرېدو څخه وساتي چي د هغه بنیادي اړخ دادی چي د بل مال، د بل جائیداد او د بل حقوق تر پښنو لاندي کول او لوټول داسي د نه منلو وړ وګرځول سي لکه څرنګه چي خپل مال، خپل جائیداد او خپل حقوقو باندي د چا قبضه کول قطعا زغملای نه سي.

مُثله: د بدن د یو اندام مثلا پزه، غوږ او داسي نورو پرېکولو ته وایي، دا شریعت حرام ګرځولي دي ځکه چي په داسي کولو سره د الله تعالی په تخلیق کي بدلون پیدا کېدل لازمېږي.

د حاجیانو د سامان غلا کونکي حشر

﴿۲۸۱۵﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ انْكَسَفَتْ الشَّمْسُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي لمر تندره ونیوی د رسول الله ﷺ په زمانه کي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى بِالنَّاسِ سِتَّ

په کومه ورځ چي د نبي کریم ﷺ د زوي حضرت ابراهیم رضی اللہ عنہ وفات وسو نو نبي کریم ﷺ خلکو ته شپږ رکعته لمونځ ورکړی

رَكَعَاتٍ بِأَرْبَعِ سَجَدَاتٍ فَانْصَرَفَ وَقَدْ آضَتْ الشَّمْسُ وَقَالَ مَا مِنْ شَيْءٍ

په څلورو سجدو سره نو په دې کي لمر روښانه سو، بیا نبي کریم ﷺ وفرمایل: او د کوم شی چي ستاسو سره وعده سوې ده

تُوعَدُونَهُ إِلَّا قَدْ رَأَيْتُهُ فِي صَلَاتِي هَذِهِ لَقَدْ جِيءَ بِالنَّارِ وَذَلِكُمْ حِينَ رَأَيْتُمُونِي

او کوم شی چي تاسو یې بېرولي یاست نو هغه نن ما په خپل لمانځه کي ولیدل زما مخ ته دوږخ را وستل سو او دا هغه وخت وو چي تاسي زه وروسته ولیدم

تَأَخَّرْتُ مَخَافَةَ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْ لَفْحِهَا وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَ الْمِحْجَنِ

چي د دوږخ د ګرمي د بیري څخه پر شا سوم ما په هغه کي یو سړی ولیدي چي د هغه سره یو لرګي وو

يَجُرُّ قُصْبَهُ فِي النَّارِ كَانَ يَسْرِقُ الْحَاجَّ بِمِحْجَنِهِ فَإِنْ فُطِنَ لَهُ قَالَ إِنَّمَا تَعَلَّقَ

په هغه سره یې خپله کُلمَه را کښله دا سړی (عمر بن لحي) به د حاجیانو شیان تر خپل کوناتي لاندي پټول او که به معلوم سو نو ویل به یې چي

بِمِحْجَنِي وَإِنْ غُفِلَ عَنْهُ ذَهَبَ بِهِ وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَةَ الْهِرَّةِ الَّتِي

زما په کوناتي باندي مښتي وو او که به معلوم نه سو نو د ځانه سره به یې یوړ او ما هغه پیشو

رَبَطَتْهَا فَلَمْ تُطْعِمْهَا وَلَمْ تَدَعْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ حَتَّى مَاتَتْ جُوعًا

والا ښځه ولیده چي هغې خپله پیشو تړلې وه نه یې خوراک ورکوي او نه یې خلاصوله چي د

مخکې حشرات (موږکان یا نور) وخوري تر دې چې هغه مړه سوه د لوږې څخه

ثُمَّ جِيءَ بِالْجَنَّةِ وَذَلِكَ حِينَ رَأَيْتُمُونِي تَقَدَّمْتُ حَتَّى قُمْتُ فِي مَقَامِي وَلَقَدْ

بیا زما و مخته جنت راوړل سو او دا هغه وخت وو چې تاسو زه په مخکې کېدو ولیدم بیا زه پر خپل ځای باندي ودرېدم

مَدَدْتُ يَدِي وَأَنَا أُرِيدُ أَنْ أَتَنَاوَلَ مِنْ ثَمَرِهَا لِتَنْظُرُوا إِلَيْهِ ثُمَّ بَدَا لِي أَنْ لَا أَفْعَلَ. رواه مسلم.

او خپل لاس مي وړاندي کړ چې د جنت یوه مېوه را وشکوم چې تاسو یې په خپلو سترګو سره ووینئ خو بیا ما دا مناسب ونه ګڼل (په دې چې بیا ایمان بالغیب نه پاته کیږي). (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحیح ۲\۶۲۳، رقم: ۱۰- ۹۰۴.

د لغاتو حل: قُصبه: ای یسحبه. (المِحجن): عصا في راسه.

تشریح: ددغه حدیث څخه څو خبري معلومي سوې اول دا چې جنت او دوږخ په وجود کي راغلي دي او موجود دي، د اهل سنت دا مذهب دی، دوهم دا چې د عذاب او هلاکت د ځای څخه لیري کېدل سنت دي، دریم دا چې ځیني خلک دا وخت هم د دوږخ په عذاب کي اخته دي، او څلورم دا چې لږ عمل لمونځ نه باطلوي لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ د لمانځه په دوران کي د جنت او دوږخ په لیدو سره ور مخکې سو او پر شا سو.

د حیوان په عاریت اخیستل جائز دي

﴿۲۸۱۶﴾: وَعَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كَانَ فَزَعٌ بِالْمَدِينَةِ فَاسْتَعَارَ

د حضرت قتاده رضي الله عنه څخه روایت دی چې ما د انس رضي الله عنه څخه دا اورېدلي وه چې یو وار په دې خیال کي چې ګني د کفارو لښکر نژدې راغلي دي په مدینه منوره کي پرېشاني پیدا سوه

النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَسًا مِنْ أَبِي طَلْحَةَ يُقَالُ لَهُ الْمَنْدُوبُ فَرَكِبَ

نبي کریم ﷺ د ابو طلحه رضي الله عنه څخه آس را وغوښتي چې هغه ته مندوب (سست قدمه) ویل کېده، نبي کریم ﷺ په هغه باندي سپور سو او ولاړې،

فَلَمَّا رَجَعَ قَالَ مَا رَأَيْنَا مِنْ شَيْءٍ وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا. متفق عليه.

کله چي راغلی نو ويې فرمايل: ونه ليدی موږ هيڅ شی يعني بېره او بيشه چي موږ وموندی دغه آس د درياب غوندي آرام تگ کونکی. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۲۳۰، رقم: ۲۶۲۷، ومسلم ۴\۱۸۰۳، رقم: ۴۹- ۲۳۰۷.

تشريح د حضرت ابو طلحه رضي الله عنه آس تر دې مخکي ډېر سست وو ځکه د هغه نوم يې مندوب يعني سست اېښی وو مگر کله چي رسول الله ﷺ پر هغه سپور سو نو د رسول الله ﷺ له برکته هغه آس ډېر چالاکه او تېز سو.

ددغه حديث شريف څخه معلومه سوه چي د يو حيوان عاريتا غوښتل او هغه په خپل استعمال کي راوستل جائز دي.

دغه حديث شريف د رسول الله ﷺ د مېړاني، شجاعت او سربازۍ څرگندول کوي، کله چي د دښمن فوج مدينې ته په رانژدې کېدو سره ټول د مدينې اوسيدونکي د بيري څخه پريشانه سوې وه نو رسول الله ﷺ بالکل په بې خوفه کېدو سره د حال د پلټني لپاره يوازي د مدينې دباندي ووتی، دا حديث ددې خبري هم څرگندول کوي چي د دښمن معلومات ترلاسه کول او د هغوی په حالاتو باندي د خبرېدو کوښښ کول جائز دي او ددغه حديث څخه دا هم معلومه سوه چي د بيري په وخت کي د بيري د ختمولو لپاره خلکو ته زيری ورکول مستحب دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د مړې مځکي اباد وونکی د هغه مالک دی

﴿۲۸۱۷﴾: عَنْ سَعِيْدِ بْنِ زَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَّهُ قَالَ مَنْ

د حضرت سعيد بن زيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم سړی چي

أَحْيَى أَرْضًا مَيِّتَةً فَهِيَ لَهُ وَلَيْسَ لِعِرْقٍ ظَالِمٍ حَقٌّ. رواه احمد والترمذي و ابوداؤد و رواه مالك عن عروة مرسلا وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب

مړه مځکه ژوندي کړي (د کښت قابله يې وگرځوي) نو هغه د هغه کس ده او د ظالم د اولاد هيڅ حق پکښي نسته. (احمد، ترمذي ابو داؤد) مالک د عروه څخه د ارسال په لاره روايت کړی دی ترمذي کي دا حديث غريب گڼل سوي دي.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۶۶۳، رقم: ۱۳۷۸، ابوداود في السنن ۳\۴۵۳، رقم: ۳۰۷۳.

تشريح: د حديث د اولي برخي مطلب دادی که يو مځکه ورانه او ناابادہ وي او يو سړی په خپل کوښښ او محنت سره هغه مځکه د کرني وړ جوړه کړي يا هغه اباده کړي نو هغه مځکه د هغه سړي ملکيت کيږي په شرط ددې چي هغه مځکه تر دې مخکي د يو مسلمان په ملکيت کي نه وي او نه د ښار او کلي د يو ضرورت سره متعلق وي لکه د هغو د څارويو د ناستي ځای وي يا د نورو ګټو لپاره يې استعمالوي، د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه په نزد د وراني مځکي د کرني وړ ګرځول يا په ابادولو سره د خپل ملکيت جوړولو يو شرط د امام (يعني د وخت د حکومت) اجازه هم ده که هغه ته د حکومت له خوا اجازه تر لاسه سي نو بيا د هغه مځکي مالک کېدای سي ، د امام شافعي، امام احمد او په حنفيه کي د امام ابويوسف او امام محمد رحمة الله عليهم په نزد د حکومت اجازه شرط نه ده ، د ټولو حضراتو دليلونه د فقهي په کتابو کي ذکر سوي دي .

او د ظالم هيڅ حق نه ستـه : ددې مطلب دادی که يو سړی د بل چا اباده کړې مځکه وکري يا په هغه کي درختي ولګوي نو هغه ددې په وجه د هغه مځکي مالک نه جوړيږي .

د بل چا مال خوړل حلال نه دی

﴿۲۸۱۸﴾: وَعَنْ أَبِيْ حُرَّةَ الرَّقَاشِيِّ عَنْ عَمِّهِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ

حضرت ابو حره رقاشي رضي الله عنه د خپل اکا څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلاَ لاَ تَظْلِمُوْا أَلاَ لاَ يَحِلُّ مَالُ امْرِئٍ إِلاَّ بِطِيْبِ نَفْسٍ مِّنْهُ . رواه البيهقي في شعب الإيمان والدارقطني في المجتبى

پوه سئ ! په چا ظلم مه کوئ ، پوه سئ چي حلال نه دی مال د هيڅ سړي مګر په خوښي د زړه سره دده. بيهقي په شعب الايمان کي او دار قطني په مجتبی کی .

تخريج: البيهقي في الشعب ۳۸۷\۱۴. رقم: ۵۴۹۲.

د يو چا مال غلا کونکی د اسلامي ټولني فرد نه دی

﴿۲۸۱۹﴾: وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ لَا جَلَبَ وَلَا جَنَبَ وَلَا شِغَارَ فِي الْإِسْلَامِ وَمَنِ انْتَهَبَ نُهْبَةً فَلَيْسَ مِنَّا. رواه الترمذي .

د حضرت عمران بن حصین رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: (په اسلام کي) نه خو جلب شته نه جنب نه شغار (موخی کول) او څوک چي لوټ کړي لوټ کول (یعني غلا وکړي) هغه زموږ د ډلي څخه نه دي. (ترمذي)

تخریج: الترمذي في السنن ۳\۴۳۱، رقم: ۱۱۲۳.

تشریح: جلب او جنب دوه اصطلاحي الفاظ دي او ددې تعلق د سباق سره هم دی او د صدقې سره سم، سباق د آسونو مقابلې ته وایي مثلا یو سړی په دې شرط په خپلو کي آسونه وځغلوي چي په مقابله کي څوک مخته سي، نو په سباق کي جلب دادی چي آس ځغلونکی یو سړی په خپل آس پسي وروسته وساتي او د هغه کار دا وي چي هغه آس وهي او اوازونه پسي کوي او هغه ځغلوي، او جنب دادی چي آس ځغلونکی یو بل آس د ځان سره ولري چي کله د سپرلی آس ستړی سي نو هغه پر دوهم آس باندي په سپرېدو سره مخته ووځي.

په صدقه کي د جلب صورت دادی چي صدقې او زکوة وصول کونکی کله خلکو ته راسي نو د ښار څخه د باندي یا د هغه خلکو څخه لیري په یو بل ځای کي پړاو واچوي او یو بل څوک هغه خلکو ته واستوي چي پر کومو خلکو زکوة واجب دی هغوی د خپل مال زکوة دلته راوړي. همدارنګه جنب دادی چي پر کوم سړي زکوة واجب وي هغه دي د خپل مال په اخیستلو سره د خپل سرای څخه لیري ولاړ سي او زکوة وصول کونکي ته دي ووایي چي هغه دي دلته په رسیدو سره زکوة وصول کړي، ددې بیان د زکوة په باب کي تېر سوی دی دلته هم د جلب او جنب څخه منع سوې ده که د هغه تعلق د سباق سره وي یا د صدقې سره وي.

شغار (مُوخی) دادی یو سړی د خپلي لور یا خور نکاح د یو چا سره په دې شرط وکړي چي هغه به د خپل خور یا لور نکاح د هغه سره کوي او هیڅ مهر ټاکلی نه وي بلکه دا شرط د مهر قائم مقام وي، په حدیث کي داسي نکاح کول د اسلامي طریقې خلاف ګرځول سوي دي، د اکثرو علماؤ په نزد داسي عقد فاسد دی مګر د امام ابو حنیفة رحمه الله او ابو سفیان رحمه الله په نزد دا عقد صحیح دی البته مهر مثل واجب دی او داسي عقد کونکی ګناه کار دی، دغه حضرات دا هم وایي چي داسي عقد باید ونه سي.

د یو چا مال په مخسرو او خندا کي مه خورئ

﴿۲۸۲۰﴾: وَعَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيْدٍ عَنْ اَبِيْهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت سائب بن یزید رضي الله عنه د خپل پلار څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

قَالَ لَا يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ عَصَا أَخِيهِ لَاعِبًا جَادًّا فَمَنْ أَخَذَ عَصَا أَخِيهِ فَلْيَرُدَّهَا إِلَيْهِ. رواه الترمذي و ابوداؤد و روايته الى قوله جادا.

په تاسو کي دي څوک د خپل ورور لکړه په دې خيال نه اخلي چي د ځانه سره يې کښېږدي کوم سړي چي د خپل ورور څخه لکړه واخلي نو هغه دي بيرته ورکړي. (ترمذي ابو داؤد)

تخريج: الترمذي في السنن ۴\۴۰۲، رقم: ۲۱۶۰، وابوداود في السنن ۵\۲۷۳، رقم: ۵۰۰۳.

تشريح مطلب دادی چي يو څوک د يو چا څخه د هغه لکړه يا بل شی په مسخرو او خندا کي واخلي مګر قصد يې دا وي چي هغه به د ځان سره ايږدم لکه څرنګه چي نن سبا دا ډېر رواج دی چي د يو بل شی په مسخرو او خندا کي پټيږي، که چيري مالک ته د هغه شي علم وسي نو هغه شی بېرته ورکړي او که د هغه هېر سي نو هغه د همېشه لپاره يې غائب کړي ځکه رسول الله ﷺ ددې څخه منع فرمايلې ده.

په حديث شريف کي په خاصه توګه د لکړي ذکر د مبالغې په توګه سوی دی او ددې مقصد دا څرګندول دي چي لکړه يو ډېر حقير او معمولي شی اخيستل هم منع دي نو ددې څخه د زيات حيثيت لرونکي شي اخيستل په طريقه اولی منع دي.

خپل غلا سوی مال چي د چا سره پيدا کړی ځيني وا يې خلئ

﴿۲۸۲۱﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ وَجَدَ عَيْنَ مَالِهِ عِنْدَ رَجُلٍ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ وَيَتَّبِعُ الْبَيِّعُ مَنْ بَاعَهُ. رواه احمد و ابوداؤد والنسائي

د حضرت سمره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي خپل (غصب سوي غلا سوي ورک سوي) مال د چا سره وويني نو هغه د هغې د بيا پيدا کېدو زيات مستحق دي او اخيستونکی به په هغه نفر پسي ګرځي چي دغه شی يې پر خرڅ کړی وي. (احمد ابو داؤد نسائي)

تخريج: احمد في المسند ۵\۱۳، وابوداود في السنن ۳\۸۰۲، رقم: ۳۵۳۱، والنسائي ۷\۳۱۳، رقم: ۴۶۸۱.

تشريح د حديث خلاصه داده چي يو څوک د يو چا مال غصب کړي يا د يو چا يو شی غلا کړي يا د چا ورک سوی شی په لاس ورسي او هغه شی پر بل چا باندي خرڅ کړي اوس که مالک خپل هغه شی د رانيونکي سره وويني نو هغه ته دا حق دی چي هغه شی د هغه څخه واخلي او رانيونکي چي هغه شی د چا څخه رانيولی وي د هغه څخه خپل قيمت تر لاسه کړي.

د چا څخه چي شی واخلئ بیرته يې ور کړئ

﴿۲۸۲۲﴾: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ عَلَى الْيَدِ مَا اَخَذَتْ حَتّٰى تُؤَدِّيَ. رواه الترمذي و ابوداؤد وابن ماجة.

د حضرت سمره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي د چا څخه یو شی (په زور یا د غلا په ډول) واخلي نو هغه ته پکار ده چي هغه په خپل لاس سره مالک ته ورسوي. (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه)

تخريج: ابوداود في السنن ۳\ ۵۲۲، رقم: ۳۵۶۱، والترمذي ۳\ ۵۶۶، رقم: ۱۲۶۶، وابن ماجه في السنن ۲\ ۸۰۲، رقم: ۲۳۰۰.

د لغاتو حل: على اليد: اى ما اخذته اليد ضمان على صاحبها.

تشريح: مطلب دادی چي یو سړي د یو چا څخه یو شی اخیستی وي نو هغه دده پر ذمه واجب الاداء دی تر څو چي هغه شی هغه مالک ته بېرته ور نه کړي، خلاصه داده که چیري یو سړی د یو چا څخه یو شی په زور اخیستی وي یا د یو چا شی يې غلا کړی وي یا د یو چا څخه یو شییې مستعار اخیستی وي یا د یو چا یو شی د امانت په توګه د ځان سره ساتلی وي نو هغه باید هغه شی مالک ته وسپاري، په زور د اخیستل سوي شي د هغه مالک ته بېرته ورکول واجب دي که څه هم مالک د هغه غوښتنه ونه کړي همدا رنګه عاریتا اخیستل سوی شی تر وخت پوره کېدو وروسته مالک ته بېرته ورکول ضروري دي که چیري یو وخت ټاکل سوی وي مګر کوم شی چي د امانت په توګه اېښودل سوی وي هغه به وخت هغه ور کول لازم وي کله چي مالک د هغه غوښتنه وکړي د مالک د غوښتني څخه مخکي د هغه بېرته ورکول واجب نه دي.

د يو چا باغ، حيوان وغيره ته تاوان رسول

﴿۲۸۲۳﴾: وَعَنْ حَرَامِ بْنِ سَعْدِ بْنِ مُحَيِّصَةَ أَنَّ نَاقَةً لِلْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ دَخَلَتْ

د حضرت حرام بن سعد بن محیصه رضي الله عنه څخه روایت دی چي د براء بن عازب رضي الله عنه اوښه يې

حَائِطَ فَأَفْسَدَتْ فَقَضَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّ عَلَى أَهْلِ الْحَوَائِطِ

باغ ته ننوته او باغ يې خراب کړ په دې کي رسول الله ﷺ دا پرېکړه وکړه چي د ورځي د باغ

حِفْظَهَا بِالنَّهَارِ وَأَنَّ مَا أَفْسَدَتِ الْمَوَاشِي بِاللَّيْلِ ضَامِنٌ عَلَى أَهْلِهَا. رواه

مالك و ابو داؤد وابن ماجة .

ساتنه د باغ والاؤ ده او کوم څاروي چي د شپي لخوا باغو ته تاوان ورسوي نو د هغه تاوان د څارويو والا په غاړه دي . (مالک ابو داؤد ابن ماجه) .

تخريج: مالک في الموطا ۲\ ۷۴۷، رقم: ۳۷، وابوداود في السنن ۳\ ۸۲۸، رقم: ۳۵۶۹، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۸۱، رقم: ۲۲۳۲.

تشريح: د حديث شريف خلاصه داده چي که چيري د يو چا حيوان د ورځي د يو چا باغ خراب کړي نو د هغه تاوان د حيوان پر مالک نه دی ځکه د ورځي د باغ ساتنه کول د باغ والا ذمه داري ده نو دا د هغه خپل کوتاهي ده چي هغه د خپل باغ څارنه ولي ونه کړه او يو حيوان يې باغ ته په ننوتلو سره ولي پرېښودی ، که چيري يو حيوان د شپې د يو چا باغ ته تاوان ورسوي نو د هغه تاوان به د هغه حيوان پر مالک واجب وي ځکه دا د حيوان د مالک کوتاهي ده د شپې د خپلو حيوانانو پاملرنه د هغه پر ذمه ده نو هغه د خپل حيوان په ازاد پرېښودو سره د بل چا د تاوان سبب ولي وګرځيدی .

دا ټول تفصيل په هغه صورت کي دی کله چي د حيوان مالک د حيوان سره نه وي که چيري مالک د حيوان سره وي نو د حيوان څخه رسيدلی تاوان به د مالک پر ذمه وي که هغه پر حيوان سپور وي يا د حيوان سره روان وي او که د شپې تاوان ورسوي او که د ورځي .

دا د امام مالک او امام شافعي رحمة الله عليهما مذهب دی ، په دې باره کي د حنفي مذهب دادی که چيري د حيوان مالک د حيوان سره نه وي نو بيا پر هغه تاوان واجب نه دی که څه هم حيوان د ورځي تاوان ورسوي يا د شپې .

﴿۲۸۲۴﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ اَنَّ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اَلرِّجْلُ جُبَارٌ وَقَالَ النَّارُ جُبَارٌ . رواه ابو داؤد.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د پښو لاندي ميده کېدل (چيتېدل) او د اور سوزل معاف دي (يعني د حيوانانو تر پښو لاندي يو شی ميده سي او مالک ورسره نه وي نو د هغه تاوان نسته همداسي که چا اور بل کړو او بګړی يې يو ځاي ولاړې او تاوان يې ورسوي نو هم د دې تاوان نسته په دې شرط چي تېزه هوا نه وي د اور لګونکي اراده فاسده نه وي). ابو داؤد

تخريج: ابوداود في الموضع السابق ۴\۷۱٦، رقم: ۴۵۹۴.

تشريح: که چیري یو حیوان یو شی تر پښو لاندي کړ او هغه یې ضائع کړ نو ددې په وجه د هغه حیوان پر مالک باندي تاوان واجب نه دی په شرط ددې چي هغه مالک د حیوان سره نه وي همدارنګه که یو سړی د خراب مقصد مثلا تاوان رسولو یا د خپل ضرورت یا یو وجه څخه اور بل کړي او د هغه اور بخرکي په هواء کي په الوتلو سره د یو چا په سامان کي ولویدی چي په هغه سره د هغه سامان وسوځیدی نو په دغه صورت کي پر اور بلونکي باندي تاوان واجب نه دی په شرط ددې چي هغه کله وخت اور بل کړی وي نو هغه وخت هواء ولاړه وي او که چیري د اور بلولو څخه وروسته هواء چلیدلې وي او که هغه په داسي وخت کي اور بل کړی وي چي هواء چلېدل او د هغه په وجه د او رڅخه د تاوان رسیدو احتمال وو نو بیا پر هغه تاوان واجب دی.

د اضطرار په حالت کي د بل د حیوان شیدې څښل

﴿۲۸۲۵﴾: وَعَنِ الْحَسَنِ عَنْ سَمُرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا أَتَى

حضرت حسن رضی الله عنه د سمره رضی الله عنه څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمایل: په تاسو کي چي

أَحَدُكُمْ عَلَى مَاشِيَةٍ فَإِنْ كَانَ فِيهَا صَاحِبُهَا فَلْيَسْتَأْذِنْهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهَا

څوک څاروي پیدا کړي او مالک ورسره وي نو د هغه څخه دي اجازت واخلي او شیدې دي ولویشي او ودي یې څیښي او که مالک ورسره نه وي (د پر وړي وي)

فَلْيُصَوِّتْ ثَلَاثًا فَإِنْ أَجَابَهُ أَحَدٌ فَلْيَسْتَأْذِنْهُ وَإِنْ لَمْ يُجِبْهُ أَحَدٌ فَلْيَحْتَلِبْ وَلْيَشْرَبْ وَلَا يَحْمِلْ. رواه أبو داود

نو درې واره دي په لوړ اواز سره اعلان وکړي که څوک جواب ورکړي نو د هغه څخه دي د شیدو د لوشلو اجازت واخلي او که څوک جواب ورنه کړي نو شیدي دي ولوشي او و دي څیښي په قدر د ضرورت او د ځانه سره دي یې نه وړي. (ابو داؤد

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۸۹، رقم: ۲٦۱۹.

تشريح: په دغه حدیث کي د ذکر سوي هدایت تعلق د هغه سړي سره دی چي هغه د اضطرار حالت ته رسیدلی وي یعني د لوږي څخه مړ کیږي، د داسي سړي لپاره اجازه ده که چیري هغه د شېدو والا حیوان ویني او د هغه مالک موجود نه وي نو هغه دي د ذکر سوو هدایاتو سره سم د

هغه حیوان شیدې د ضرورت په اندازه ولویشي او وه دي یې څیښي.

یا به دا وویل سي چي ددغه حدیث تعلق په عمومي توګه د داسي ځایو سره دی چیري مسافر د حیوانانو د شېدو په لوېشلو سره د څښلو څخه نه منع کیږي نو د داسي ځای لپاره دل اجازه ورکړل سوې ده او ـ ـ ـر سوو هدایاتو سره سم د ضرورت په اندازه شېدې څښل جائز دي.

د بل د باغ میوه بېله اجازې خوړل

﴿۲۸۲۶﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ دَخَلَ حَائِطًا فَلْيَأْكُلْ وَلَا يَتَّخِذْ خُبْنَةً. رواه الترمذي وابن ماجة وقال الترمذي هذا حديث غريب.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنهما څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي (وږي وي) باغ ته ولاړ سي نو (په قدر د ضرورت دي) مېوه وخوري او کڅوړه دي نه ور څخه ډکوي. (ترمذي ابن ماجه او په ترمذي کي دا حدیث غریب شمېرل سوی دی.

تخریج: الترمذي في السنن ۳\۵۸۳، رقم: ۱۲۸۷، وابن ماجه ۲\۷۷۲، رقم: ۲۳۰۱.

تشریح: ددغه حدیث مقصد ددې عامه اجازه ورکول نه دي چي څوک وغواړي د بل سړي باغ ته په ورتلو سره مېوه را وشکوي او وه یې خوري، ځکه د یو چا شی د هغه د اجازې او خوښې څخه پرته اخیستل او خوړل بالکل صحیح نه دي بلکه دا حدیث هم د مخکني حدیث په ډول یا خو د اضطرار پر حالت باندي محمول دی یا ددې تعلق د داسي ځایو سره دی چي هلته د یو چا باغ ته په ورتلو سره د باغ والا د اجازې څخه پرته هم مېوه خوړل منع نه وي.

مستعار شی د امانت په حکم کي دی

﴿۲۸۲۷﴾: وَعَنْ أُمَيَّةَ بْنِ صَفْوَانَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اسْتَعَارَ مِنْهُ أَدْرَاعَه يَوْمَ حُنَيْنٍ فَقَالَ أَغَصْبًا يَا مُحَمَّدُ قَالَ بَلْ عَارِيَةً مَضْمُونَةً. رواه ابوداؤد.

حضرت امیه بن صفوان رضي الله عنه د خپل پلاره څخه روایت کوي چي د حنین په غزا کي رسول الله ﷺ د هغه څخه څو زغري مستعار واخیستې هغه پوښتنه وکړه چي اې محمده ﷺ! چي ایا دا زغره د غصب په ډول (یعني په زوره) اخلې؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: چي یا! د عریت په ډول هغه به بیرته واپس کیږي. (ابو داؤد)

تخریج: ابوداود في السنن ۳\۸۲۲، رقم: ۳۵۶۲.

تشريح د حنين په غزا كي رسول الله ﷺ د صفوان څخه يو څو زغري په استعاره واخيستلې او صفوان د اسلام په دولت مشرف سوى نه وو ځكه هغه رسول الله ﷺ ته د زغرو وركولو پر وخت چي كومه پوښتنه كړې وه هغه په ظاهره د ادب د حد څخه تجاوز معلوميږي مگر وروسته صفوان د اسلام په دولت مشرف سوى دى . رضي الله عنه .

د حضرت شريح ، حضرت نخعي، حضرت سفيان ثوري او امام ابوحنيفة رحمة الله عليهم مذهب دادى چي كوم شى په استعاره واخيستل سي هغه د استعاره اخيستونكي سره د امانت په توگه وي كه هغه ضائع سي نو د هغه بدله وركول واجب نه دي مگر كه استعاره اخيستونكى هغه شى په قصد سره ضائع كړي نو بيا د هغه تاوان واجب دى مگر د حضرت ابن عباس، حضرت ابوهريره، امام شافعي او امام احمد رحمة الله عليهم مذهب دادى كه هغه ضائع شي نو پر استعاره اخيستونكي باندي د هغه بدله يعني د هغه شي قيمت ادا كول واجب دي ځكه دد غه حضراتو په نزد د مضمونة لفظ معنى داده چي د تلف كېدو په صورت كي به د هغه تاوان ادا كيږي.

د مستعار شي بيرته وركول واجب دي

(۲۸۲۸): وَعَنْ اَبِيْ اَمَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ ﷺ يَقُوْلُ الْعَارِيَةُ مُؤَدَّاةٌ وَالْمِنْحَةُ مَرْدُوْدَةٌ وَالدَّيْنُ مَقْضِيٌّ وَالزَّعِيمُ غَارِمٌ . رواه الترمذي و ابوداؤد

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دى چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي چي د مستعار شى بيرته وركول واجب دي او منحه (يعني چا لره غوا يا بل حيوان وركړي هغه صرف د هغه حيوان د شېدو څخه استفاده كولاى سي او حيوان دي بيرته اصلي مالک ته وركړي) بيرته وركول هم ضروري دي او قرض دي ادا كړل سي او ضامن ته ضمانت ادا كول واجب دي . (ترمذي ابو داؤد)

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۵۶۵، رقم: ۱۲۶۵، وابوداود في السنن ۳\ ۸۲۴، رقم: ۳۵۶۵.

تشريح منحه دې ته وايي چي يو څوک خپل يو څاروى يو چا ته د شېدو څښلو لپاره وركړي يا يو چا ته خپل مځكه يا باغ د ميوه خوړلو لپاره وركړي نو په منحه كي يوازي د گټي اخيستني مالک جوړيږي نه د هغه شي د اصل مالک ځكه دداسي شي څخه د گټه اخيستلو څخه وروسته هغه بېرته مالک ته وركول واجب دي .

د درختو څخه د لوېدلو ميوو اخيستلو حکم

﴿۲۸۲۹﴾: وَعَنْ رَّافِعِ بْنِ عَمْرٍو الْغِفَّارِيِّ قَالَ كُنْتُ غُلَامًا أَرْمِيْ نَخْلَ الْأَنْصَارِ

د حضرت رافع بن عمرو غفاري رضي الله عنه څخه روايت دی چي زه کوچنی وم او د انصارو وني به مي په ډبرو سره ويشتلې.

فَأُتِيَ بِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا غُلَامُ لِمَ تَرْمِيْ النَّخْلَ؟ قُلْتُ

انصارو زه و نيولم او د رسول الله ﷺ په خدمت کي يې حاضر کړم، نبي کريم ﷺ زما څخه پوښتنه وکړه چي ته خرماوي ولې ولې؟ ما ورته وويل چي

آكُلُ قَالَ فَلَا تَرْمِ وَكُلْ مِمَّا سَقَطَ فِيْ أَسْفَلِهَا ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ فَقَالَ اَللّٰهُمَّ أَشْبِعْ بَطْنَهُ. رواه الترمذي وأبو داود وابن ماجه. وسنذكر حديث عمرو بن شعيب في "باب اللقطة" إن شاء الله تعالى

زه يې خورم نبي کريم ﷺ را ته وفرمايل: ډبري مه غورځوه کومي خرماوي چي کښته لوېدلي وي هغه خوره بيا نبي کريم ﷺ خپل مبارک لاس زما پر سر را تېر کړ او ويې فرمايل: اې الله! ته دده نس ور موړ کړه. (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه) (باب لقطه) (لويدلي شيان) کي به د عمرو بن شعيب حديث کي انشاء الله بيان کيږي.

تخريج: الترمذي في السنن ۲\ ۵۸۴، رقم: ۱۲۸۸، وابوداود في السنن ۳\ ۹۰، رقم: ۲۶۲۲، و ابن ماجه في السنن ۲\ ۷۷۱، رقم: ۲۲۹۹.

تشريح رسول الله ﷺ رافع رضي الله عنه ته د درختي څخه لويدلو خرماوو د خوړلو اجازه ځکه ورکړه چي په عامه توګه د درختي لويدلي مېوو څخه څوک نه منع کوي په خاصه توګه کوچنيان چي د لوېدلو ميوو ډېر شوقيان وي او هغه دده څخه څوک نه منع کوي چي هغوی د درختي څخه لوېدلي خرماوي وخوري.

علامه طيبي رحمه الله فرمايي که چيري رافع رضي الله عنه د اضطرار په حالت کي وي يعني د لوږي په وجه مجبور وي نو رسول الله ﷺ به هغه ته د لوېدلو خرماوو د خوړلو پر اجازه ورکولو باندي اکتفاء نه وای کړې بلکه د درختي څخه د خرماوو د شکولو اجازه به يې هم ورکړې وای.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د مځکي غصب کولو سزا

﴿۲۸۳۰﴾: عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ أَرَضِينَ. رواه البخاري.

حضرت سالم رضي الله عنه د خپل پلار څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا چي د مځکي څه برخه په ناحقه واخيسته هغه به د قيامت په ورځ د دغي مځکي اووه طبقې پوري کښته ځي. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري):٦\٢٩٢، رقم: ٣١٩٦.

﴿۲۸۳۱﴾: وَعَنْ يَّعْلِيْ ابْنِ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ مَنْ أَخَذَ أَرْضًا بِغَيْرِ حَقِّهَا كُلِّفَ أَنْ يَحْمِلَ تُرَابَهَا إِلَى الْمَحْشَرِ. رواه احمد

د حضرت يعلى بن مره رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي څوک چي په ناحقه سره د چا پر مځکه باندي قبضه ولکوي د قيامت په ورځ به هغه ته حکم وکول سي چي د هغې مځکي خاوره په خپل سر باندي د حشر ميدان ته پورته کړي. (احمد)

تخريج: الامام احمد في المسند ۴\۱۷۲.

تشريح: په ظلم او زور سره د يو چا د مځکي د غصب کولو مختلفي سزاوي بيان سوي دي، په اول فصل کي دا فرمايل سوي وه چي د قيامت په ورځ به د داسي سړي په غاړه کي د مځکي هغه ټوټه د طوق په ډول واچول سي، په اوسني حديث کي دا ذکر سوي دي چي چي د يو چا پر مځکه باندي په ناحقه قبضه کونکی به د قيامت په ورځ د مځکي تر اوومي طبقې پوري غرق کړل سي . دلته په دغه حديث کي دا سزا ذکر سوې ده چي د چا پر مځکه باندي په ناجائزه طريقې سره قبضه کونکی به د حشر په ورځ پر دې مجبور کړل سي چي هغه د هغه مځکي خاوره پر سر پورته کړي، په راتلونکي حديث کي په دې باره کي د سزا يو بل ډول بيانيږي.

﴿۲۸۳۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ أَيُّمَا رَجُلٍ

د حضرت یعلی بن مره رضی الله عنه څخه روایت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اوریدلي دي څوک

ظَلَمَ شِبْرًا مِنَ الْأَرْضِ كَلَّفَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يَحْفِرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ آخِرَ سَبْعِ

چي لږ مځکه هم په ظلم سره واخلي الله جل جلاله به هغه ته حکم ورکړي چي هغه مځکه تر اوومي طبقي پوري وکیندي

أَرَضِينَ ثُمَّ يُطَوَّقَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ . رواه احمد.

بیا به هغه مځکه طوق جوړه کړل سي او دهغه په غاړه کي به وراچول سي او هغه به تر قیامته پوري په دغه حالت کي وي تر دې پوري چي د قیامت په ورځ به د ټولو خلکو د معاملاتو پرېکړه وسي . (احمد) .

تخریج: الامام احمد في المسند ۴\۱۷۳.

==========

بَابُ الشُّفْــعَةِ (د شفعي بیان)

شُفعَه د شُفع څخه مشتق دی چي لغوي معنی یې د یو ځای کولو او جفت کولو ده ، او د فقهي په اصطلاح کي هغه همسایتوب یا شراکت ته وایي چي د هغه په وجه یو همسایه یا شریک ته د هغه دوهم همسایه یا دوهم شریک د خرڅېدونکي مځکي د خرڅېدونکي سرای رانیولو یو خاص حق حاصل وي ، او دا حق یوازي د مځکي یا سرای سره مخصوص وي ، کوم چا ته چي دا حق حاصل وي هغه ته شفیع وایي ، ددغه حق نوم ځکه شفع دی چي دغه خاص حق د خرڅېدونکي مځکي یا سرای د شفیع مځکي یا سرای سره یو ځای کوي .

د امام شافعي ، امام مالک او امام احمد رحمة الله علیهم په نزد د شفعه حق یوازي شریک ته حاصل دی او همسایه ته دا حق حاصل نه دی مګر د امام ابو حنیفة رحمه الله مذهب دادی چي د شفعه حق لکه څرنګه چي شریک ته ثابت دی همدا رنګه همسایه ته هم ثابت دی .

د یو صحیح روایت مطابق امام احمد رحمه الله هم ددې قائل دی چي د همسایه د شفع په ثبوت کي حدیثونه منقول دي چي بالکل د صحیح درجې دي د هغه په موجودتیا کي همسایه ته د شفع د حق ورکولو څخه انکار کول یو بې دلیله خبره ده .

د حنفي مذهب سره سم د شفيع درې درجې دي : اول خليط في النفس المبيع : يعني د خرڅېدونكي سراى په ملكيت كي څو كسان شريك وي كه هغه سراى ټولو شريكانو ته وراثت كي رسيدلى وي يا هغوى ټولو په شراكت سره رانيولى وي يا ټولو ته په ګډه سره هبه سوى وي.
دوهم : خليط في حق المبيع : يعني د هغه خرڅېدونكي سراى يا مځكي په ملكيت كي شريك نه وي بلكه د هغه مځكي يا سراى په حق كي شريک وي لكه حق د مرور (يعني د راتلو او تللو حق) حق مسيل (يعني د اوبو د اېستلو حق) او حق شرب (يعني د كښت وغيره د اوبو كولو لپاره د اوبو د ويالې وغيره حق).
دريم همسايه چي د هغه سراى د خرڅېدونكي سراى سره متصل وي او د هغه دواړو سرايو ديوالونه د يو بل سره لګيدلي وي او د دواړو دروازې پر يوه لاره وي.
د دغه درو څخه پرته بل څوک شفيع كيداى نه سي نو تر ټولو مخكي د شفع حق هغه چا ته حاصلېږي چي د هغه خرڅېدونكي سراى يا مځكي په ملكيت كي شريک وي د هغه په موجودتيا كي د شفع حق نه په حقوقو كي شريک ته حاصلېږي او نه همسايه ته ، كه شريک د شفع د حق څخه منع اختيار كړي نو بيا د شفع حق هغه سړي ته رسيږي كوم چي په حقوق كي شريک وي او كه هغه هم منع وكړي نو بيا د شفع حق همسايه ته حاصلېږي او كه همسايه هم د خپل حق څخه منع اختيار كړي نو ددې څخه وروسته هيچا ته د شفع حق نه حاصلېږي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړى فصل)

د شفع حق يوازي شريک ته حاصل دى كه همسايه ته هم

﴿۲۸۳۳﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ مَا لَمْ يُقْسَمْ فَإِذَا وَقَعَتِ الْحُدُودُ وَصُرِّفَتِ الطُّرُقُ فَلَا شُفْعَةَ. رواه البخاري

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ په هر هغه شي كي چي د شريكانو په مېنځ كي تقسيم سوي نه وي د شفع حكم وركړى دي ليكن هر كله چي حدود و ټاكل سي (يعني مشتركه مځكه په خپلو كي تقسيم سي) او د هري حصې لاره جلا سي بيا شفع باقي نه پاته كيږي. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۰۷\۱۴، رقم: ۲۲۱۳.

تشريح كله چي د يو مځكي يا سراى څو مالكان وي نو د هغه شريكانو ته د هر يوه پر برخه باندي د شفع حق تر هغه وخته حاصل وي تر څو چي هغه مځكه يا سراى په خپلو كي وېشل

سوی نه وي که هغه مځکه یا سرای پر شریکانو وویشل سي او د ټولو برخو لاري جلا سي نو په دغه صورت کي هیڅا ته هم د شفع حق نه ترلاسه کیږي، همدارنګه دغه حدیث ددې دلیل دی چي د شفعه حق یوازي شریک ته حاصل دی همسایه ته حاصل نه دی د امام شافعي رحمه الله دا مذهب دی.

د امام ابو حنیفة رحمه الله په نزد همسایه ته هم د شفع حق حاصل دی، دده په نزد نور حدیثونه هم سته، او همدرانګه دده په نزد ددغه حدیث مراد دادی چي د هغه مځکي یا سرای د وېشلو څخه وروسته د شراکت شفع نه پاته کیږي نو د حدیث ددغه مفهوم اخیستلو په صورت کي د همسایه د شفع د حق څخه ایستل نه لازمیږي.

د شفع حق یوازي د مځکي او ځای سره مخصوص دی

﴿۲۸۳۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالشُّفْعَةِ فِي كُلِّ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ مشترکه مځکه چي تقسیم سوې نه وي د

شِرْكَةٍ لَمْ تُقْسَمْ رَبْعَةٍ أَوْ حَائِطٍ لَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَبِيعَ حَتَّى يُؤْذِنَ شَرِيكَهُ فَإِنْ

شفع حکم ورکړي دي که کور وي یا باغ وي او فرمایلي یې دي چي په دوو شریکانو کي یو شریک ته د خپل حصې خرڅولو حق نه لري تر څو پوري چي د خپل دویم شریک څخه اجازه وا نه خلي که چیري

شَاءَ أَخَذَ وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ فَإِذَا بَاعَ وَلَمْ يُؤْذِنْهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهِ. رواه مسلم.

د دویم شریک خوښه وي په خپله دي رانیسي او یا یې پریږدي او که یو شریک د دویم شریک د اجازې څخه پرته خپله برخه خرڅه کړه نو د هغه شریک د هغې د رانیولو حقداره دي. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحيح ۳\۱۲۲۹، رقم: ۱۳۴- ۱۶۰۸.

تشریح ددغه حدیث شریف څخه ښکاره سوه چي د شفع حق یوازي د غیر منقوله جائیداد سره مخصوص دی، په منقوله شیانو کي لکه اسباب، حیوانانو او داسي نورو کي د شفع حق نه سته د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دی، او بیا د شفع حق یوازي د مسلمان سره خاص نه دی بلکه د مسلمان او ذمي په مینځ کي هم د شفع حق جاري دی (ذمي هغه غیر مسلم ته وایي چي جذیه یعني د خپل سر او مال او د خپل عزت د ساتني لپاره د یو خاص محصول په ادا کولو سره د اسلامي هیواد اوسیدونکی وي).

د مشترکه مځکي يا سرای د يوې برخي د پلورلو پر وخت دوهم شريک ته خبر ورکول ضروري دي

په حديث شريف کي د ذکر سوو الفاظو (لايحل له...الخ) يعني هيڅ يو شريک ته خپل برخه پلورل حلال نه دي...الخ: دديڅخه دا خبره ثابته سوه که يو مشترکه مځکه يا سرای څخه يو شريک خپل برخه پلورل غواړي نو د هغه لپاره ضروري ده چي هغه د پلورلو د ارادې پر وخت خپل دوهم شريک ته خبر ورکړي که چيري هغه يې رانيول غواړي نو هغه برخه به رانيسي او که نو د نه خبرتيا په صورت کي هغه دوهم شريک ته دا حق حاصل دی چي هغه به د شفع په ذريعه هغه برخه تر لاسه کړي.

همسايه ته د شفع د حق حاصل کېدو دليل

﴿۲۸۳۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ رَافِعٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْجَارُ أَحَقُّ بِسَقَبِهِ. رواه البخاري.

د حضرت ابو رافع رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: همسايه د نژديوالي په خاطر د شفع زيات حقداره دي. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۴\۴۳۷، رقم: ۲۲۵۸.

د لغاتو حل: بسقبه: وهو القرب والملاصفة (نژدېوالی).

تشريح: مطلب دادی چي همسايه د شفع زيات حقدار دی او دا مخکي بنودل سوې ده چي د شفع حق يوازي هغه همسايه ته وي کوم چي نژدې او متصل وي.

دا حديث په ډېر وضاحت سره د حنفيه د مذهب دليل دی چي د شفع حق يوازي شريک ته حاصل نه دی بلکه همسايه ته هم حاصل دی.

د همسايتوب حق

﴿۲۸۳۶﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَمْنَعْ جَارٌ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشَبَهُ فِي جِدَارِهِ. متفق عليه.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هيڅوک دي خپل همسايه په ديوال کي د لرګي (ميخ وغيره) د ټک وهلو څخه نه منعه کوي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۱۱۰، رقم: ۲۴۶۳، ومسلم ۳\ ۱۲۳۰، رقم: ۱۳۶- ۱۶۰۹.

تشريح: د نه منع کولو حکم په هغه صورت کي دی کله چي د لرګي ښخولو په وجه يو تاوان او ضرر نه رسيږي ، د امام احمد او محدثينو په نزد پورتنی حکم د وجوب په توګه دی ، امام ابو حنيفة، امام مالک او امام شافعي رحمة الله عليهم فرمايي چي دغه حکم د استحباب په توګه دی .

د لاري په اړه يو هدايت

﴿۲۸۳۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اخْتَلَفْتُمْ فِي الطَّرِيقِ جُعِلَ عَرْضُهُ سَبْعَ أَذْرُعٍ . رواه مسلم .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کله چي په تاسو کي د لاري په اړه اختلاف پيدا سي نو د لاري عرض (بر) اووه ګزه ساتئ . (مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\ ۱۲۳۲، رقم: ۱۴۳- ۱۶۰۹.

تشريح: مطلب دادی چي پر يو مځکه باندي لاره جوړه سوې وي او هلته خلک سرای جوړول غواړي نو غوره داده چي په خپلو کي په اتفاق او اتحاد سره مناسب لاره پريږدي مګر که چيري د لاري لپاره د مځکي پر اندازه باندي اتفاق نه وي او په خپلو کي اختلاف پيدا سي نو په دغه صورت کي واضح هدايت دادی چي د لاري لپاره دي اووه لاسه مځکه وټاکل سي او په دغه اووه لاسه مځکه کي دي هيڅوک سرای وغيره نه جوړوي .

په دې باره کي يو بله مسئله هم په ذهن کي راوستل پکار دي هغه داده که چيري يوه لاره د اوو لاسو څخه لويه وي نو په دغه صورت کي د هيچا لپاره دا جائز نه دي چي هغه د لاري پر مځکه قبضه وکړي او ووايي چي د لاري لپاره اووه لاسه مځکه کافي ده .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د غير منقوله جائيداد بېله ضرورته خرڅول مناسب نه دي

﴿۲۸۳۸﴾: عَنْ سَعِيدِ بْنِ حُرَيْثٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت سعيد بن حريث رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي

يَقُوْلُ مَنْ بَاعَ مِنْكُمْ دَارًا أَوْ عَقَارًا قَمِنٌ أَنْ لاَّ يُبَارَكَ لَهُ إِلاَّ أَنْ يَّجْعَلَهُ فِيْ مِثْلِهِ. رواه ابن ماجه والدارمي

ځوک چي په تاسو کي کور يا مځکه خرڅه کړي مناسب دي چي د هغه په قيمت کي برکت را نسي تر څو چي په هغه پيسو د هغه کور يا مځکي بل مثل رانيسي. (ابن ماجه دارمي).

تخريج: ابن ماجه في السنن ۲\ ۸۳۲، رقم: ۲۴۹۰، والدارمي ۲\ ۳۵۳، رقم: ۲۶۲۵.

تشريح: مطلب دادی چي د جائيداد (مثلا سرای، مځکه، باغ) بېله ضرورت خرڅول او د هغه په قيمت سره منقوله شيان رانيول غير مناسب دي ځکه په جائيداد کي ګټه هم ډېره وي او د هغه د تاوان خطره هم کمه وي چي غل يې نه سي غلا کولای پر خلاف د منقوله شيانو چي د هغه د غلا هر وخت بېره وي نو د عقل اوپوهي تقاضا داده چي بېله ضرورته خپل جائيداد دي نه خرڅوي او که چيري خرڅ يې کړي نو د هغه په قيمت دي نور جائيداد رانيسي.

همسايه ته د شفع حق حاصل دی

﴿۲۸۳۹﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ اَلْجَارُ أَحَقُّ بِشُفْعَتِهِ يُنْتَظَرُ بِهَا وَإِنْ كَانَ غَائِبًا إِذَا كَانَ طَرِيْقُهُمَا وَاحِدًا. رواه أحمد والترمذي وأبو داود وابن ماجه. والدارمي

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: همسايه د شفع زيات حقدار دي که هغه نه وي پر ځاي نو د هغه انتظار دي وکړي او دا حق هغه وخت حاصليږي هر کله چي د دواړو لاره يوه وي. (احمد ترمذي ابو داؤد ابن ماجه دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۳\ ۳۰۳، والترمذي في السنن ۳\ ۶۵۱، رقم: ۱۳۶۹، وابوداود في السنن ۳\ ۷۸۷، رقم: ۳۵۱۸، وابن ماجه في السنن ۲\ ۸۳۳، رقم: ۲۴۹۴، والدارمي ۲\ ۳۵۴، رقم: ۲۶۲۷.

د شفع تعلق

﴿۲۸۴۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ اَلشَّرِيْكُ شَفِيْعٌ وَالشُّفْعَةُ فِيْ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: شريک (په هغه مځکه

كُلِّ شَيْءٍ . رواه الترمذي قال :وقد روي عن ابن أبي مليكة عن النبي ﷺ مرسلا وهو أصح .

كي چي خرخه كړل سي) نو د شفع حق لري او شفع په هر شي كي ده .(ترمذي) او ابن ابي مليكه رضي الله عنه د نبي كريم ﷺ څخه مرسلا روايت كړى دى او دا زيات صحيح دي .

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۶۵۴، رقم: ۱۳۷۱.

تشريح: غشما وظلما : دلته لفظ د ظلم او لفظ د بغير حق د غشما د تاكيد لپاره استعمال سوى دى يا دا چي لفظ د ظلم د غشما د تاكيد لپاره دى مګر د بغير حق څخه مراد شفعه ده .

د ابوداؤد په كتاب (مرقاة الصعود) كي ليكلي دي چي طبراني په خپل كتاب (اوسط) كي دا وضاحت كړى دى چي كوم څوك د حرم په حدودو كي د بيري درخته ووهي نو د هغه لپاره دا وعيد دى ، ځينو ويلي دي چي دلته د مدينې د بيري درخته مراد ده ، ځيني حضرات وايي چي د ځنګل د بيري څخه هغه درخته مراد ده چي د هغه په سايه كي مسافر او حيوانان راحت تر لاسه كوي او ځيني علماء وايي چي ددغه وعيد تعلق د هغه سړي سره دى چي د بل سړي د بيري درخته په ظلم او زور سره پرېكړي .

د بيري د درختي پر پرېكولو باندي وعيد

﴿۲۸۴۱﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُبَيْشٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن حبيش رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

مَنْ قَطَعَ سِدْرَةً صَوَّبَ اللّٰهُ رَأْسَهُ فِي النَّارِ " . رواه أبو داود وقال : هذا الحديث

څوک چي د بيري درخته ووهي (بيري وهلو څخه مراد د مكې د حرم او د مدينې د حرم بيره ده او يا هغه بيره د چا په ملكيت كي وي او په زوره او په ظلم سره يې څوک ووهي د عامو بيرو درخته ځيني مراد نه ده) نو خداى تعالى به يې سر دوږخ ته وغورځوي. (ابو داؤد) دابو داؤد بيان دي

مختصر يعني مَنْ قَطَعَ سِدْرَةً فِيْ فَلَاةٍ يَسْتَظِلُّ بِهَا ابْنُ السَّبِيْلُ وَالْبَهَائِمُ

چي دا حديث مختصر دي د دې مراد دادي څوک چي د ځنګل يوه داسي د بيرو درخته ووهي چي د هغې لاندي مسافر او حيوان پناه حاصلوي

غَشْمًا وَظُلْمًا بِغَيْرِ حَقٍّ يَكُوْنُ لَهُ فِيْهَا صَوَّبَ اللهُ رَأْسَهُ فِي النَّارِ.

او په ناحقه يې پرېكړي نو د هغه سر به دوږخ ته وغورځول سي.

تخريج: ابو داود في السنن ۵\ ۴۰۴، رقم: ۵۲۳۹.

د لغاتو حل: صوب: اى نكس وخفض.

تشريح څاه يو داسي شی دی چي د وېشلو احتمال نه لري او د شفع حق په هغه مځكه كي وي چي هغه د وېشلو احتمال ولري ځكه نو په څاه كي شفع نه كيږي، د امام شافعي رحمه الله دا مذهب دی مگر د حنفيه په نزد شفع په هره مځكه كي ثابت ده كه هغه د ويشلو احتمال ولري لكه سرای، مځكه، باغ او داسي نور او كه د وېشلو احتمال ونه لري لكه څاه، حمام، ژرنده او داسي نور، د حنفيه دليل د رسول الله ﷺ دغه ارشاد دی (الشفعة في كل شئ) يعني شفعه په هر شي كي ده.

او د نارينه خرما په درخته كي: يعني څو كسانو ته د خرما يو څو درختي په مشتركه توگه په وراثت تر لاسه سوې چي هغوی په خپلو كي وويشلې او س په هغوی كي يو سړی د خپل برخي د خرما د درختو سره د هغه نارينه درختي خپل حقوق هم خرڅ كړي نو شريكانو ته به د هغه په خرڅولو كي د شفع حق حاصل نه وي ځكه نو خو هغه مځكه ده او نه د هغه ويشل ممكن دي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

په غير منقول جائيداد كي شفع

﴿۲۸۴۲﴾: عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ إِذَا وَقَعَتِ الْحُدُوْدُ فِي الْأَرْضِ فَلاَ شُفْعَةَ فِيْهَا وَلاَ شُفْعَةَ فِيْ بِئْرٍ وَّلاَ فَحْلِ النَّخْلِ. رواه مالك.

د حضرت عثمان بن عفان رضي الله عنه څخه روايت دی چي هر كله (په مشتركه مځكه كي حدونه قائم سي نو شفع نه پاته كيږي او په څاه كي شفع نسته او د نر خرما په درخته كي شفع نسته) (مالک)

تخريج: الامام احمد في الموطا ۲\ ۷۱۷، رقم: ۴.

========

بَابُ الْمُسَاقَاتِ وَالْمُزَارَعَةِ

(د مساقات او مزارعت بیان)

د مساقات صورت دادی چي د مثال په توګه زید د خپل باغ یو څه درختي بکر ته په دې شرط ورکړي چي ته دغه درختي اوبه کوه او ساتنه يې کوه بیا په هغه کي چي کومي میوې وسي نو په هغه کي نیم یا دریمه برخه یا څلورمه برخه به په خپلو کي وویشو.

د مزارعت صورت دادی چي د مثال په توګه زید خپل مځکه بکر ته په دې شرط ورکړي چي ته دغه مځکه وکره او په هغه کي چي څه حاصلات وسي نو هغه به نیم په نیم یا دریمه برخه یا څلورمه په خپلو کي وویشو.

د مساقات او مزارعت دواړو یو مفهوم دی یعني نیم په نیم ورکول مګر یوازي دومره فرق دی چي د مساقات تعلق د درختو سره وي او د مزارعت تعلق د مځکي سره وي او د دواړو فقهي حکم هم یو دی، مساقات او مزارعت یعني خپل مځکه یا خپل درختي په نیمه ورکول د امام ابوحنیفة رحمه الله په نزد فاسد دی او د امام شافعي، امام مالک، امام احمد او په حنفیه کي د امام ابویوسف، امام محمد او نورو علماء په نزد جائز دی.

د امام ابوحنیفة رحمه الله دلیل دادی چي دا یو داسي اجاره ده چي په هغه کي مزدوري مجهول او معدوم وي او بیا دا چي د رسول الله ﷺ څخه د مزارعت نهي ثابت ده مګر فتوا د امام ابویوسف او امام محمد رحمة الله علیهما پر قول ده ځکه د حنفیه په نزد هم مساقات او مزارعت جائز دی.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د خیبر د مځکي بندوبست

﴿۲۸۴۳﴾: عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ اَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَفَعَ إِلَى

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د خیبر د خرماؤ درختي او

يَهُودِ خَيْبَرَ نَخْلَ خَيْبَرَ وَأَرْضَهَا عَلَى أَنْ يَعْتَمِلُوهَا مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَلِرَسُولِ اللهِ

مځکه يې یهودیانو ته په دې شرط ورکړې وه چي هغوی به کار کوي او پیسې به لګوي او

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَطْرُ ثَمَرِهَا . رواه مسلم و في رواية البخاري ان النبي ﷺ اعطى خيبر اليهود ان يعملوها و يزرعوها و لهم شطر ما يخرج منها .

رسول الله ﷺ به د پيداوار څخه نيمه برخه اخلي . (مسلم) او د بخاري په روايت کي داسي راغلي دي چي رسول الله ﷺ د خيبر مځکه يهوديانو ته په دې شرط ورکړې وه چي هغوی دي پکښي کار او خواري کاږي او په حاصلاتو کي دي برخه اخلئ .

تخريج : مسلم في الصحيح ۳\ ۱۱۸۷، رقم: ۵- ۱۵۵۱، البخاري في الصحيح (فتح الباري) ۴\ ۴۶۲، رقم: ۲۲۸۵.

تشريح : خيبر د يو کلي نوم دی چي د مديني منورې څخه تقريبا شپېته مېله په شمال کي واقع دی ، مځکي دا يو مشهور ځای وو چي هلته د يهودو هستوګنه وه مګر اوس دغه کلی د يو څو کليو مجموعه ده ددغه کلي اوبه او هواء ښه نه ده ځکه دلته خلک د هستوګني څخه بېره کوي په دغه سيمه کي د خرما او نورو شيانو کرنه کيږي .

په هر حال دغه حديث د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه څخه پرته د نورو ټولو علماؤ د مذهب دليل دی چي مساقات او مزارعت جائز دی، امام ابو حنيفة رحمة الله عليه فرمايي چي د خيبر مځکه او درختي د هغه ځای يهوديانو ته ورکول د مساقات او مزارعت سره هيڅ تعلق نه لري ځکه د خيبر مځکه او د هغه درختي د رسول الله ﷺ په ملکيت کي نه دي چي رسول الله ﷺ هغه د مساقات او مزارعت په توګه د هغه ځاي يهوديانو ته ورکولې بلکه هغه مځکه هم د يهوديانو ملکيت وه او د هغه ځای د درختو مالکان هم يهوديان وه رسول الله ﷺ د هغوی املاک هغوی ته وسپارل او د هغوی د حاصلاتو څخه نيم حاصلات يې د خراج په توګه د ځان لپاره و ټاکل ، د خراج دوه ډولونه دي ۱: خراج موظف، ۲: خراج مقاسمت .

د خراج موظف صورت دا دی چي د اسلامي هيواد له خوا پر کومو خلکو باندي خراج عائد کيږئ د هغوی څخه د ملک پاچا هر کال يو څه مال اخيستل ټاکلي وي لکه څرنګه چي د اهل نجران څخه به هر کال دوولس سوه جوړې اخيستل کېدې .

د خراج مقاسمت صورت دا دی چي پر کومو خلکو خراج عائد کيږئ د هغوی د مځکي حاصلات د هغه خلکو او اسلامي حکومت په مينځ کي پر يو ټاکلي مقدار باندي ويشل کيږي لکه څرنګه چي د اهل خيبر سره وسوه چي د هغوی د مځکي او درختو نيم حاصلات به رسول الله ﷺ اخيستل .

د مخابرت منع

﴿۲۸۴۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ كُنَّا نُخَابِرُ وَلاَ نَرٰى بِذَالِكَ بَاسًا حَتّٰى زَعَمَ رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ أَنَّ النبي ﷺ نَهٰى عَنْهَا فَتَرَكْنَاهَا مِنْ اَجْلِ ذَالِكَ . رواه مسلم

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دى چي موږ به مخابره (يو ډول سود) کوى او دا مو به نه ګڼله تر دې پوري چي يوه ورځ رافع بن خديج رضي الله عنه وويل چي رسول الله ﷺ د مخابرې څخه منعه کړېده نو بيا موږ په دې وجه سره پرېښوده . (مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۳\۱۱۷۹، رقم: ۱۰۶– ۱۵۴۷.

د لغاتو حل: نخابر: اى نزارع او نقول بجواز المزارعة ونعتقد صحتها.

تشريح مخابرت هغه مزارعت ته وايي چي د هغه ذکر په مخکني حديث کي سوى دى ، د امام ابو حنيفة رحمه الله په نزد مزارعت ممنوع دى ځکه دا حديث د هغه دليل دى .

په مزدورۍ د ځمکي ورکولو ذکر

﴿۲۸۴۵﴾: وَعَنْ حَنْظَلَةَ بْنِ قَيْسٍ عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ اَخْبَرَنِي عَمَّايَ

حضرت حنظله بن قيس رضي الله عنه د رافع بن خديج رضي الله عنه څخه روايت کوي چي رافع بن خديج وويل : ماته زما اکاګانو ويلي دي چي

أَنَّهُمْ كَانُوا يُكْرُونَ الْأَرْضَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَا يَنْبُتُ

د رسول الله ﷺ په زمانه کي به ځمکه په دې شرط ورکوله چي د کښتو د ويالو پر غاړه چي کومه

عَلَى الْأَرْبِعَاءِ أَوْ شَيْءٍ يَسْتَثْنِيهِ صَاحِبُ الْأَرْضِ فَنَهَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

غله پيدا سي نو هغه د ځمکي په اجرت کي د مالک حق دي او پاته کښت د هغه دي څوک چي خواري او محنت وکړي يا په دې طريقه سره به ځمکه د کرلو لپاره ورکوله چي د ځمکي يوه ټکړه به يې جلا کوله او د دې پيداوار به د هغه حق ګڼل کيدي نبي کريم ﷺ موږ د دې څخه

وَسَلَّمَ عَنْ ذٰلِكَ فَقُلْتُ لِرَافِعٍ فَكَيْفَ هِيَ بالدرهم والدنانير فَقَالَ لَيْسَ

منعه کړو راوي وايي ما د رافع رضي الله عنه څخه پوښتنه وکړه چي ځمکه د درهم او دينار په عوض کي ورکول سي نو بيا څه حکم دي ؟ هغه وويل چي

بِهَا بَأْسٌ وَكَانَ الَّذِي نُهِيَ عَنْ ذٰلِكَ مَا لَوْ نَظَرَ فِيهِ ذَوُو الْفَهْمِ بِالْحَلَالِ

په دې کي څه حرج نسته او د کوم شی څخه چي منعه سوې ده که عقلمند خلک غور او فکر

وَالْحَرَامِ لَمْ يُجِيزُوهُ لِمَا فِيهِ مِنَ الْمُخَاطَرَةِ. متفق عليه.

وکړي نو د دې اجازت به ورنه کړي ځکه چي په دې کي خطرې دي. بخاري او مسلم

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٥\٢٥، رقم: ٢٣٤٦، ومسلم ٣\١١٨٣، رقم: ١١٥- ١٥٤٧.

د لغاتو حل: الاربعاء: جمع ربيع وهو النهر الصغير الذي يسقى المزارع (لبنتى).

تشريح: د خپلي مځکي په کښت ورکولو لپاره دوه صورتونه ذکر سوي دي چي د هغو څخه رسول الله ﷺ منع فرمايلې ده او هغه د علماؤ په نزد هم محل نهي دي کوم چي د مزارعت د جواز قائل دي، د مزارعت په اړه مختلف حديثونه نقل سوي دي ځکه کوم علماء چي مزارعت جائز ګڼي نو هغوی هم خپل مذهب د حديث څخه ثابتوي او هغه علماء هم د حديث څخه استدلال کوي چي د هغوی په نزد مزارعت جائز نه دي يعني د دواړو طرفه د علماء لپاره د تاويل دروازه خلاصه ده.

ادا خبره مخکي ښوول سوې ده چي اکثر علماء مزارعت جائز ګڼي او امام ابو حنيفة رحمه الله د هغه د عدم جواز قائل دی مګر د حنفيه دوه جليل القدر امامان يعني امام ابويوسف او امام محمد رحمة الله عليهما د جواز قائل دي چي کله د ضرورت لپاره وي ځکه نو په حنفي مذهب کي هم فتوا پردې خبره ده چي مزارعت جائز دی.

د مزارعت يو منع صورت

﴿٢٨٤٦﴾: وَعَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ قَالَ كُنَّا أَكْثَرَ أَهْلِ الْمَدِينَةِ حَقْلًا وَكَانَ

د حضرت رافع بن خديج رضي الله عنه څخه روايت دی چي موږ د مديني منورې او سيدونکي زيات کښت کرونکي وو

أَحَدُنَا يُكْرِي أَرْضَهُ فَيَقُولُ هٰذِهِ الْقِطْعَةُ لِي وَهٰذِهِ لَكَ فَرُبَّمَا أَخْرَجَتْ ذِهِ وَلَمْ

او په موږ کي به ځينو په دې شرط په کرايه خپله مځکه ورکوله چي د مځکي دومره برخه زما لپاره ده او دومره مځکه ستا لپاره ده او زياتره به داسي کيدل چي

تُخْرِجُ ذِهِ فَنَهَاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . متفق عليه.

کله به د مځکې په هغه برخه فصل وسو او کله به په بله برخه نو رسول الله ﷺ د دې څخه منعه وفرمایل. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۱۵، رقم: ۲۳۳۲، ومسلم ۳\ ۱۱۸۳، رقم: ۱۱۷- ۱۵۴۷.

د لغاتو حل: حقلا: (ای الزرع) کښت.

خپل مځکه بل ته د کښت لپاره په رعایت ورکول غوره ده

﴿۲۸۴۷﴾: وَعَنْ عَمْرٍو قَالَ قُلْتُ لِطَاوُسٍ لَوْ تَرَكْتَ الْمُخَابَرَةَ فَإِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ

د حضرت عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي ما طاوس ته وویل: که تا مخابره پرېښودلې نو بهتره به وه ځکه د خلکو خیال دی

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْهُ قَالَ أَيْ عَمْرُو إِنِّي أُعْطِيهِمْ وَأُغْنِيهِمْ

چي رسول الله ﷺ د دې څخه منعه کړېده. طاؤس وویل: اې عمره! زه کښت کرونکي ته مځکه ورکوم او د هغوی کومک کوم

وَإِنَّ أَعْلَمَهُمْ أَخْبَرَنِي يَعْنِي ابْنَ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَنْهَ

او یو لوي عالم یعني ابن عباس رضي الله عنه ماته ښودلي دي چي نبي کریم ﷺ د دې څخه منعه نه ده

عَنْهُ وَلَكِنْ قَالَ أَنْ يَمْنَحَ أَحَدُكُمْ أَخَاهُ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَأْخُذَ عَلَيْهِ خَرْجًا مَعْلُومًا . متفق عليه.

فرمایلې بلکه دا یې فرمایلي دي چي کښت لپاره خپل یو ورور ته مځکه ورکول د دې څخه بهتر دي چي په هغه باندي یې تاکل سوي محصول واخلي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۱۴، رقم: ۲۳۳۰، ومسلم ۳\ ۱۱۸۴، رقم: ۱۲۰- ۱۵۵۰.

د لغاتو حل: خرجا: ای اجرا. (مزدوري)

تشريح مطلب دا دی چي مزارعت خو داسي وي چي څه ورکړل سي او څه واخیستل سي یعني خپل مځکه ورکړل سي او د هغه په عوض کي د هغه د حاصلاتو څخه یو برخه واخیستل سي

مګر د دې برعکس که د چا سره احسان وکړل سي په دې توګه چي هغه ته خپل ځمکه پرته د یو برخي د اخیستلو څخه عاریتا ورکړل سي او هغه ګټه ځیني تر لاسه کړي نو دا غوره ده.

خپل ځمکه بېکاره مه پرېږدئ

﴿۲۸۴۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ كَانَتْ لَهُ أَرْضٌ فَلْيَزْرَعْهَا أَوْ لِيَمْنَحْهَا أَخَاهُ فَإِنْ أَبَى فَلْيُمْسِكْ أَرْضَهُ. متفق عليه.

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: چا سره چي ځمکه وي نو هغه له پکار ده چي هغه ځمکه په خپله وکري یا یو خپل مسلمان ورور ته دي ورکړي او که دا دواړي خبري یې خوښي نه وي نو بیا دي خپله ځمکه د ځانه سره وساتي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري)؟: ۵\ ۲۲، رقم: ۲۳۴۰، رقم: ۲۶۳۲، ومسلم ۳\ ۱۱۷۶، رقم: ۸۹ - ۱۵۳۹.

تشریح: شیخ مظهر رحمة الله عليه وایي چي د دغه حدیث سره سم انسان ته پکار دي چي هغه د خپل ...ل څخه ګټه تر لاسه کړي د چا سره چي ځمکه وي نو هغه باید په خپل ځمکه کي کښت وکړي ...ې د هغه حاصلات په لاس راوړي او که په یو وجه هغه خپله کښت نه سي کولای نو بیا دي هغه ځمکه یو مستحق مسلمان ورور ته عاریتا ورکړي چي په هغه کي په محنت او مشقت کولو سره روزي ترلاسه کړي، په دغه صورت کي به د انساني اخلاق او همدردۍ تقاضا هم پوره سي او هغه ته به ثواب هم په برخه سي مګر که چیري هغه په دغه دواړو صورتو کي یو صورت هم خوښ نه کړي او خپل ځمکه د ځان سره پرېږدي نو دغه آخري حکم د دغه دواړو صورتونو پر ترک کولو او د مزارعت پر اختیارولو باندي د تنبیه له مخي ورکړل سوی دی چي د خپل مال څخه نه په خپله ګټه تر لاسه کوي او نه بل چا ته ګټه رسوي. ځیني وایي چي د دغه جملې (نو بیا دي خپل ځمکه د ځان سره وساتي) د دې معنی داده که یو سړی د ځمکي د عاریتا قبلولو څخه انکار وکړي نو خپل ځمکه دي د خپل ځان سره وساتي په دغه صورت کي به دغه حکم د اباحت په توګه وي.

په کښت کي د بوختیا په وجه د جهاد پر پرېښودلو وعید

﴿۲۸۴۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ اُمَامَةَ اَنَّهُ رَاٰى سِكَّةً وَشَيْئًا مِنْ اٰلَةِ الْحَرْثِ فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُوْلُ لَا يَدْخُلُ هٰذَا بَيْتَ قَوْمٍ اِلَّا اَدْخَلَهُ الذُّلَّ. رواه البخاري.

حضرت ابو امامه رضي الله عنه چي د يوي (هل) او د كښت څه سامان وليدي نو وه يې ويل چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي په كوم كور كي چي دا سا مان داخل سي الله تعالي په هغه كي ذلت او خواري دا خلوي (د دې څخه مراد دادي چي ټول خلک په ذراعت بوخت نسي جهاد دي هم كوئ او نور كارونه دي هم كوي). (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۴، رقم: ۲۳۲۱.

تشريح: د دغه حديث څخه په دې غلط فهمي كي اخته كېدل نه دي پكار چي د رسول الله ﷺ په نزد زراعت ناخوښه يا معيوب دی او نه د رسول الله ﷺ مقصد د كښت كونكو مذمت كول دي بلكه په حقيقت كي د دغه ارشاد مقصد د جهاد ترغيب وركول دي او دا اګاهي وركول دي چي په زراعت كي په بوختيا سره جهاد پرې نه ښودل سي كه يو سړی د خپل ضرورت د پوره لپاره د زراعت كسب اختيار وي نو ظاهره ده چي دا يو ناخوښه خبره نه ده او نه دا سي سړی په وعيد كي داخل دی.

ځيني علماء فرمايي چي د دغه وعيد تعلق د هغو كسانو سره دی چي د دين د دښمنانو يا د هغوی د هيواد د سرحد سره متصل او سيدونكي وي كه دا سي خلك خپل ټوله توجه زراعت ته وكړي او د جهاد ضرورت او ارزښت هېر كړي نو دښمن به پر هغوی غالب سي او د هغه نتيجه به دا وي چي هغوی به د خپل دښمن په لاس ذليل او خوار سي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د يو چا ځمكه بېله اجازې مه كرئ

﴿۲۸۵۰﴾: عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ زَرَعَ

د حضرت رافع بن خديج رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي كښت وكړي

فِي أَرْضِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَلَيْسَ لَهُ مِنَ الزَّرْعِ شَيْءٌ وَلَهُ نَفَقَتُهُ. رواه الترمذي و ابو داؤد وقال الترمذي هذا حديث غريب.

د چا په ځمكه كي د هغه د اجازت څخه پرته نو ټول كښت د ځمكي د مالك دي او پر مالك باندي يوازي د كښت كرلو خرڅ دي. (ترمذي ابو داؤد) او په ترمذي كي دا حديث غريب ګڼل سوي دي.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۶۴۸، رقم: ۱۳۶۶، وابو داود ۳\۶۹۲، رقم: ۳۴۰۳.

تشریح: مطلب دادی که د یو چا په مځکه کي د مالک د اجازې او خوښۍ څخه پرته یو څوک کښت وکړي نو د هغه مځکي ټول حاصلات به د مالک وي مګر که چیري کښت کونکي په هغه مځکه کي تخم پاشلی وي نو هغه به مالک بېرته ورکوي ددې څخه پرته نور هیڅ هغه ته نه تر لاسه کیږي د امام احمد رحمة الله علیه دا مذهب دی.

مګر نور علماء وایي چي په داسي صورت کي د مځکي حاصلات به د کښت کونکي وي البته د هغه لپاره به دا ضرورت وي چي هغه دي د مځکي تاوان مالک ته ورکړي د حنفیه د ځینو علماؤ دا قول دی او ابن مالک رحمة الله علیه وایي چي پر داسي سړي باندي د مځکي د قبضې د ورځي څخه د هغه کښت څخه د مځکي د خالي کېدو تر ورځي پوري د هغه مځکه معاوضه واجب ده او د هغه چي څه حاصلات وي هغه به د هغه سړي وي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د مزارعت ثبوت

﴿۲۸۵۱﴾: عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ قَالَ مَا بِالْمَدِينَةِ أَهْلُ بَيْتِ

حضرت قیس بن مسلم رضي الله عنه د ابو جعفر رضي الله عنه څخه روایت کوي چي په مدینه کي د مهاجرینو

هِجْرَةٍ إِلَّا يَزْرَعُونَ عَلَى الثُّلُثِ وَالرُّبُعِ وَزَارَعَ عَلِيٌّ وَسَعْدُ بْنُ مَالِكٍ وَعَبْدُ اللهِ

داسي هیڅ یو کور نه وو چي د مځکي پر دویمي، دریمي او څلورمي باندي کښت نه کړي او حضرت علی رضي الله عنه سعد بن مالک رضي الله عنه او عبد الله

بْنُ مَسْعُودٍ وَعُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَالْقَاسِمُ وَعُرْوَةُ وَآلُ أَبِي بَكْرٍ وَآلُ عُمَرَ

بن مسعود رضي الله عنه عمر بن عبد العزیز رضي الله عنه قاسم رضي الله عنه عروه د ابو بکر رضي الله عنه اولاد د عمر رضي الله عنه

وَآلُ عَلِيٍّ وَابْنُ سِيرِينَ وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْأَسْوَدِ كُنْتُ أُشَارِكُ عَبْدَ

اولاد د علي رضي الله عنه اولاد او ابن سیرین دي ټولو خلکو زمینداري کوله د عبد الرحمن بن اسود رضي الله عنه بیان دي ما به د عبد الرحمن

الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ فِي الزَّرْعِ وَعَامَلَ عُمَرُ النَّاسَ عَلَى إِنْ جَاءَ عُمَرُ بِالْبَذْرِ مِنْ

بن یزید شرکت کي کښت کوي او د حضرت عمر رضي الله عنه د خلګو سره دا معامله وه که حضرت عمر رضي الله عنه تخم د ځانه څخه ورکړي

عِنْدِهٖ فَلَهُ الشَّطْرُ وَإِنْ جَاءُوا بِالْبَذْرِ فَلَهُمْ كَذَا. رواه البخاري

نو د پیداوار نیمه برخه به اخلي او که کښت کرونکي تخم خپله راوړي نو د هغه هغومره برخه ده .(بخاري) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۵\۵ ۱۰ تعليقا.

تشریح: میرک شاه رحمة الله عليه وايي چي د بخاري د عبارت او د هغه د تشریح څخه دا معلومیږي چي د حضرت ابو جعفر رحمة الله عليه عبارت پر لفظ د والربع باندي ختم سوی دی او ددې وروسته د زارع څخه تر اخره پوري ټول عبارت خپله د بخاري دی او دا ټول آثار (یعني د صحابي یا تابعي اقوال) دي چي بخاري بېله اسناده نقل کړي دي ، د مشکوة د مؤلف لپاره ضروري وه چي هغه د روایت په پای کي رواه بخاري تعليقا ليکلي واي .

==========

بَابُ الْإِجَارَةِ (د اجارې بيان)

د اجارې معنی د يو شي په کرايه ورکول دي او د شريعت په اصطلاح کي د اجارې مفهوم دا دی چي د خپل يو شي د ګټي بل څوک مال جوړول .

په فقهي توګه قياس دا وايي چي په اجاره کي ګټه معدوم وي ځکه نو د اجارې جائز کېدل نه دي پکار ، مګر شريعت د خلکو د احتياج او ضرورت له کبله دا جائز ګرځولې ده ، او اجاره د حديث او اثارو څخه ثابت ده .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د اجارې جواز

﴿۲۸۵۲﴾: عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ قَالَ زَعَمَ ثَابِتُ بْنُ الضَّحَّاكِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صلى الله عليه وسلم نَهَى عَنِ الْمُزَارَعَةِ وَأَمَرَ بِالْمُؤَاجَرَةِ وَقَالَ لَا بَأْسَ بِهَا . رواه مسلم .

د حضرت عبد الله بن مغفل رضي الله عنه څخه روايت دی چي ثابت بن ضحاک رضي الله عنه بيان کوي چي نبي

كريم ﷺ د مزارعت څخه منعه فرمايلې ده او مځكه په اجاره ورکولو سره يې امر کړي دي او فرمايلي يې دي چي په اجاره کي هيڅ حرج نشته. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\ ۱۱۸۴، رقم: ۱۱۹ - ۱۵۴۹.

تشريح د مزارعت څخه منع فرمايلې ده په دې کي د مزارعت څخه مراد د مزارعت هغه صورتونه دي چي د هغه عدم جواز معلوم او متقين دی او د هغه يادونه په تېر باب کي سوې ده.

﴿۲۸۵۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْتَجَمَ فَأَعْطَى الْحَجَّامَ أَجْرَهُ وَاسْتَعَطَ. متفق عليه.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وينه وکښل او وينه کښونکي ته يې اجرت (مزدوري) ورکړ او په پزه کي يې دوا هم واچول. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۰\ ۱۴۷، رقم: ۵۶۹۱، ومسلم ۳\ ۱۲۰۵، رقم: ۶۵ - ۱۲۰۲.

تشريح د دغه حديث څخه معلومه سوه چي د ويني کښلو کسب او اجاره مباح دي او علاج کول جائز دی.

رسول الله ﷺ په مزدورۍ پسونه پيولي دي

﴿۲۸۵۴﴾: وَعَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا بَعَثَ اللّٰهُ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هيڅ يو نبي داسي نه دي

نَبِيًّا إِلَّا رَعَى الْغَنَمَ فَقَالَ أَصْحَابُهُ وَأَنْتَ فَقَالَ نَعَمْ كُنْتُ أَرْعَاهَا عَلَى قَرَارِيطَ لِأَهْلِ مَكَّةَ. رواه البخاري.

رالېږل سوي چي هغه څاروی نه وي څر کړي، اصحابو کرامو رض ځيني پوښتنه وکړه او تاسو هم؟ نبي کريم ﷺ ور ته وفرمايل: هو ما به هم د مکې د خلکو پسونه د څو قيراطو په اجرت څرول. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴\ ۴۴، رقم: ۲۲۶۲.

تشريح د نبوت د فريضې ادا کول چي د کومو اوصافو او خصوصياتو حامل وي يا داسي به ووايو چي نبي ته د خپلو ذمه داريو د پوره کولو لپاره د ټولني سره چي کوم نژدې ربط او تعلق

وي د هغه لپاره دا ضروري وه چي د دعوت او تبليغ او اصلاح او لارښوونې پر هر اړخ باندي د ټولني د افرادو په مينځ كي د اجنبيت او غيريت دېوال حائل نه وي، د قدرت له خوا په پيل كي نبي ته يو داسي تربيتي او ازمائشي دور څخه تېرېدل وي چي د هغه ځيني مرحلې خو په ظاهره د ډېري لاندي سطح معلومېږي مگر د نتائجو او اثراتو په اعتبار هغه مرحلې ډېر كار آمد ثابت سوي دي همدا رنگه يوه مرحله د پسو پېول هم دي دا كه څه هم ډېر معمولي شی معلومېږي مگر كه غور و كړل سي نو معلومه به سي چي د پسو پيول د محبت، شفقت، محنت، مشقت، يو تر بله رابطه او تعلق او د عامي خير خواهۍ يو غوره سبق دی چي د يو رهبر او مصلح د ژوند بنيادي وصف دی ، هر نبي ځكه پسونه پيولي دي چي ددغه تجربې څخه د تېرېدو وروسته د امت د ساتني او شفقت او د ټولني سره د ربط او تعلق حقيقي جذبه په پوره ژوند كي پيدا سي او د قوم له خوا پر پېښېدونكي هري سختي او مصيبت باندي د صبر او تحمل قوت ور په برخه سي او په دغه ذريعه سره هغه ته حقيقي خلوت او يوازيوالي هم تر لاسه كيدی چي د نبي د ابتدائي ژوند يو مطلوب وي .

مزدور ته د مزدورۍ پر نه وركولو وعيد

﴿۲۸۵۵﴾ : وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اللّٰهُ ثَلَاثَةٌ أَنَا

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : خداي تعالي فرمايلي دي : د قيامت په ورځ به زه د درو كسانو سره

خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أَعْطَى بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ

جگړه كوم .۱– يو خو هغه كس دي چي هغه زما په نامه سره عهد يا معاهده وكړه او بيا يې ماته كړي ۲–د هغه كس سره چي ازاد انسان خرڅ كړي او د هغه قيمت و خوري.

وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِ أَجْرَهُ . رواه البخاري.

۳–د هغه كس سره چي يو سړی په مزدوري ولگوي او د هغه څخه پوره كار واخلي او بيا مزدوري ور نه كړي .(بخاري) .

تخريج : البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۴۱۷\۱۴، رقم: ۲۲۲۷.

تشريح په دغه حديث شريف كي د داسي درو كسانو څرگندونه سوې ده چي د قيامت په ورځ به د الله تعالى د قهر او غضب نښه وي په دوی كي اول سړی هغه دی چي د الله تعالى په نامه

یعني د هغه په نامه په قسم اخیستلو سره یو عهد او معاهده کوي او بیا هغه ماتوي ، د عهد او معاهدې پابندي په هر صورت کي یو ضروري شی دی مګر د انسان د شرافت او انسانیت تقاضا داده چي هغه عهد او معاهده پوره کړي د یوې معاهدې بېله عذره ختمول د انساني شرف خلاف کار هم دی او د انسانیت توهین هم دی مګر که یو څوک یو عهد او معاهده د الله په نامه سره وکړي نو د بیا پوره کول ډېر زیات ضروري کیږي ځکه چي څوک د الله تعالی په نامه عهد او معاهده ماتوي نو هغه به د الله تعالی د غضب مستحق وي .

دوهم سړی هغه دی چي یو آزاد انسان خرڅوي ، د انساني شرف توهین تر دې زیات نور څه کیدای سي چي یو انسان د ځان په ډول یو بل انسان د بازار مال ګرځوي او د هغه رانیول او پلورل کوي داسي سړی به هم د قیامت په ورځ په عذاب کي اخته وي .

دلته دا نکته په ذهن کي راوستل پکار دي چي په پورتني حدیث کي (د هغه د قیمت خوړلو) قید محض د زیاتي تنبیه لپاره دی مطلب یې دادی چي یو ازاد انسان خرڅول د یو لوی ګناه خبره ده که د هغه قیمت وخوري او که یې ونه خوري .

دریم هغه سړی دی چي یو مزدور د خپل کار د پوره کولو لپاره په مزدوري ولګوي او هغه ته د کار د ختمولو څخه وروسته خپل مزدوري ور نه کړي دا یو ډېر د نفرت وړ کار دی د یو سړي محنت د هغه د ژوند قیمتي سرمایه وي چي د هغه په تر لاسه کولو سره د هغه مزدوري نه ورکول د انسانیت خلاف کار دی د څومره ظلم خبره ده چي یو غریب د خپل نس ډکولو لپاره د یو چا سره مزدوري وکړي مګر د هغه د محنت مزدوري هغه ته ور نه کړل سي د داسي سړي په باره کي هم حکم چي د مزدور مزدوري نه ورکوي الله تعالی دا خبرداری ورکړی دی چي داسي سړی به د قیامت په ورځ دد غه انساني ظلم سزا خامخا تر لاسه کړي .

دم کوونکی اجرت اخیستلای سي

﴿۲۸۵۶﴾ : وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چي د نبي کریم ﷺ د اصحابو یوه ډله د یو کلي سره

مَرُّوا بِمَاءٍ فِيهِمْ لَدِيغٌ أَوْ سَلِيمٌ فَعَرَضَ لَهُمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْمَاءِ فَقَالَ هَلْ

نژدې تېرېدل چي په هغه کي یو سړی مار یا لړم چیچلي وو د کلي څخه و هغه ته یو سړی راغلی او پوښتنه یې ځیني وکړه چي آیا

فِيكُمْ مِنْ رَاقٍ إِنَّ فِي الْمَاءِ رَجُلًا لَدِيغًا أَوْ سَلِيمًا فَانْطَلَقَ رَجُلٌ مِنْهُمْ فَقَرَأَ

په تاسو کي یو ځوک دم کونکي سته ؟ په کلي کي یو سړی مار یا لړم چیچلي دي . په اصحابو کرامو کي یو کس ور سره سو او د کلي والاؤ سره یې په څو پسو پریکړه وکړه

بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ عَلَى شَاءٍ فَبَرَأَ فَجَاءَ بِالشَّاءِ إِلَى أَصْحَابِهِ فَكَرِهُوا ذٰلِكَ وَقَالُوا

او په نارو غه باندي یې سورة فاتحه چُف کړه ناروغه په قراره سو نو هغه پسونه یې د ځانه سره راوړل کله چي خپل ملګرو ته راو رسېدي نو اصحابو کرامو د پسو د اجرت په اخیستو اعتراض وکړ او ویې ویل چي

أَخَذْتَ عَلَى كِتَابِ اللّٰهِ أَجْرًا حَتّٰى قَدِمُوا الْمَدِينَةَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَخَذَ

تا د خداي تعالي په کتاب باندي مزدوري اخیستې ده داؤ چي دوی و مدینې منورې ته را ورسېدل او نبي کریم ﷺ ته یې وویل چي

عَلَى كِتَابِ اللّٰهِ أَجْرًا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَحَقَّ مَا أَخَذْتُمْ

فلاني سړی د الله تعالي په کتاب باندي اجرت اخیستی دی نبي کریم ﷺ ورته و فرمایل : (په دې کار کي خو) د الله تعالي په کتاب باندي اجرت اخیستل د

عَلَيْهِ أَجْرًا كِتَابُ اللّٰهِ . رواه البخاري وَفِي رِوَايَةٍ أَصَبْتُمْ اقْسِمُوا وَاضْرِبُوا لِي مَعَكُمْ سَهْمًا .

ټولو څخه زیات مناسب دي . (بخاري) او په یو بل روایت کي دا الفاظ دي چي نبي کریم ﷺ وفرمایل :تا سو ښه وکړل پسونه په خپلو مینځو کي ووېشئ او ما ته هم یوه برخه را کړئ .

تخریج : البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۰\۱۹۸، رقم: ۵۷۳۷،

تشریح دلفظ سلیم او لفظ لدیغ دواړو یوه معنی ده یعني مارچیچلی، د روایت په الفاظو کي د لدیغ اوسلیم لفظ د راوي لفظي شک ظاهروي یعني راوي د دواړو الفاظو په نقل کولو سره دا ظاهروي چي چا ته دا په یاد نه دي چي دلته لفظ د لدیغ ویل سوی وو او که لفظ د سلیم. علامه طیبي رحمة الله علیه دا وایي چي اکثر لفظ د لدیغ پر هغه سړي باندي اطلاق کیږي کوم چي لړم

چیچلي وي او د سلیم لفظ اطلاق پر هغه سړي کیږي کوم چي مار چیچلی وي ، په دغه صورت کي به ویل کیږي چي دلته راوي ته د معنی په اعتبار شک دی چي یا خو هغه سړی لړم چیچلی وو یا مار چیچلی وو .

ځیني علماء وایي چي کوم صحابي د سورة فاتحې په ویلو سره دم کړی وو هغه ابو سعید خدري ﷺ وو او د صحابه کرامو هغه ډله پر دېرش کسانو مشتمله وه ، په دې اعتبار سره د سورة فاتحې ویونکي صحابي دېرش پسو نه اخیستي دي .

رسول الله ﷺ په ځینو پسو کي د خپل برخي لپاره ځکه وفرمایل چي هغه صحابه هم خوشحاله سي او په دې هم پوه سي چي د سورة فاتحې په ویلو سره د دم کولو په عوض کي حاصلیدونکي پسه بېله شکه حلال دی .

ددې څخه معلومه سوه چي د قرآن کریم د آیاتونو او ذکر الله په ذریعه دم کول او د هغه شکرانه اخیستل جائز دي ، عامل روحانیات یعني د قرآن کریم د آیاتونو او نورو منقوله دعاوو په ذریعه علاج کونکی که د خپل عمل یعني تعویذ او دم کولو شکرانه واخلي نو په دې کي څه شرعي قباحت نه سته مګر ددې څخه دا نتیجه نه سي اخیستل کیدای چي د تلاوت قرآن اجرت اخیستل جائز دي ځکه چي په دغه دواړو کي فرق دی او هغه دا چي د قرآن کریم تلاوت یو عبادت دی او د عبادت قیمت اخیستل قطعا جائز نه دي او پر یو ناروغ او مصیبت زده سړي باندي د قرآن کریم په ویلو سره دم کول او د هغه د برکت څخه شفاء تر لاسه کېدل عبادت نه دی نو ددې شکرانه اخیستل جائز دي .

ددې څخه دا ثابته سوه چي د مصحف (قرآن کریم په کتابي صورت کي) پلورل، رانیول او په مزدوري باندي ددغه کتابت کول او ددین نور کتابونه په مزدوری بآندي لیکل جائز دي همدارنګه متاخرینو (یعني وروستني علماء) د قرآن کریم تعلیم هم پر دې قیاس کړی دی او وایي چي د قرآن کریم د تعلیم مزدوري اخیستل جائز دي حال دا چي متقدمین (یعني د پخوانی زمانې علماء) لکه امام ابوحنیفة رحمہ اللہ او داسي نور علماء د قرآن کریم پر تعلیم باندي د مزدوري اخیستلو ته حرام ویلي دي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د غیر شرعي دم اجرت حرام دی

﴿۲۸۵۷﴾: عَنْ خَارِجَةَ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ عَمِّهِ قَالَ أَقْبَلْنَا مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللّٰهِ

خارجه بن صلت رضي الله عنه د خپل اکا څخه روایت کوي چي موږ د رسول الله ﷺ څخه رخصت سوو

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَيْنَا عَلَى حَيٍّ مِنَ الْعَرَبِ فَقَالُوا إِنَّا أُنْبِئْنَا أَنَّكُمْ قَدْ

او د خپل وطن په لور روان سو چي د شپې لخوا یو ه د عربو قافله زموږ سره تېرېدل نو هغوی و

جِئْتُمْ مِنْ عِنْدِ هٰذَا الرَّجُلِ بِخَيْرٍ فَهَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ دَوَاءٍ أَوْ رُقْيَةٍ فَإِنَّ

موږ ته وویل: موږ ته معلومه سوې ده چي تاسو د نبي کریم ﷺ د خیر (یعني قران) سره راغلي یاست، ایا ستاسو سره څه دوا یا دم نسته؟

عِنْدَنَا مَعْتُوهًا فِي الْقُيُودِ قَالَ فَقُلْنَا نَعَمْ فَجَاءُوا بِمَعْتُوهٍ فِي الْقُيُودِ قَالَ

په موږ کي یو لېوني په زولنو کي سته چي د هغه علاج وکړئ. موږ ورته وویل هو، وروسته یې یو لېوني په ځنځیرو تړلي راوستی

فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ فَاتِحَةَ الْكِتَابِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ غُدْوَةً وَعَشِيَّةً أَجْمَعُ بُزَاقِي ثُمَّ أَتْفُلُ

ما په هغه باندي تر درو ورځو پوري سهار او ماښام سورة فاتحه چف کړه په دې طریقه سره چي ما به په خوله کي ناوړي جمع کولې او په سورة فاتحه ویلو سره به مي په هغه باندي موږلې

فَكَأَنَّمَا أُنْشِطَ مِنْ عِقَالٍ فَأَعْطَوْنِي جُعْلًا فَقُلْتُ لَا حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى

نو (په دریمه ورځ) هغه روغ رمټ سو نو هغوی ماته د دې اجرت را کوئ او ما ورته وویل تر څو پوري چي زه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه ونه کړم اجرت نه اخلم

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ كُلْ فَلَعَمْرِي مَنْ أَكَلَ بِرُقْيَةٍ بَاطِلٍ لَقَدْ أَكَلْتَ بِرُقْيَةِ

حَقٍّ. رواه احمد وابوداؤد.

نبي كريم ﷺ د پوښتني وروسته را ته وفرمايل : وه يې خوره په خپل عمر دي مي قسم وي ځوک چي په درواغو باندي جادو کوي او د هغه څه خوري هغه بدکوي خو تا په حقه سره خوړلې ده .(احمد ابو داؤد)

تخريج: احمد في المسند ۵\ ۲۱۰، وابوداود في السنن ۳\ ۷۰۶، رقم: ۳۴۲۰.

تشريح: باطل منتر داسي دم ته وايي چي په هغه کي د ستورو ، پيريانو او د الله تعالى څخه پرته د نورو شيانو ذکر وي او د هغوی څخه مرسته غوښتل سوې وي ، داسي عمليات چي د غير الله د ذکر يا د غير الله څخه د مرسته غوښتلو په وجه وي دا غير شرعي دي لکه څرنګه چي د هغه اختيارول ناجائز دي همدارنګه د هغه مزدوري خوړل هم حرام دي .

حق منتر هغه دم او عملياتو ته وايي چي په هغه کي ذکر الله او د قرآن کريم آياتونه وي که د هغه تعلق د ويلو سره وي او که د تعويذ وغيره په شکل کي د ليکلو سره وي .

د حديث الفاظ فلعمري (يعني قسم دى زما په ژوند) ددې څخه دا اشکال واقع کيداى سي چي د الله تعالى څخه پرته د نورو شيانو قسم اخيستل منع دي نو بيا رسول الله ﷺ د خپل ژوند قسم څرنګه واخيستى ، ددې جواب دادى چي لفظ د فلعمري څخه دا مراد نه دى بلکه دا په اصل کي د عربو د کلام يو خاص لفظ دى چي د اکثرو خبرو په دوران کي د هغوى پر ژبه جاري وي ، يا به دا وويل سي چي دا د هغه وخت واقعه ده کله چي د غير الله د قسم خوړلو منع نه وه سوې .

علامه طيبي رحمة الله عليه فرمايي چي کيداى سي رسول الله ﷺ ته ددا ډول قسمونو اخيستلو اجازه سوې وي نو ددې تعلق ه د هغه شيانو سره وي کوم چي د رسول الله ﷺ سره مختص دي چي هغه د رسول الله ﷺ لپاره جائز وه او د نورو لپاره جائز نه دي .

د مزدور په مزدورۍ ورکولو کي زنډ مه کوئ

﴿۲۸۵۸﴾ : وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرَقُهُ . رواه ابن ماجة .

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : مزدور ته د هغه د خولو د وچېدو تر مخه خپله مزدوري ور کړئ . (ابن ماجه)

تخريج: ابن ماجه في السنن ۲\ ۸۱۷، رقم: ۲۴۴۳.

﴿۲۸۵۹﴾: وَعَنِ الْحُسَيْنِ ابْنِ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلسَّائِلِ حَقٌّ وَإِنْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ. رواه احمد وابوداؤد في المصابيح مرسل.

د حضرت حسين بن علي رضي الله عنه څخه روايت دى چې رسول الله ﷺ وفرمايل: د سوال كوونكي حق دي اګر چې پر آس سپور راسي. (يعني سوال كونكي ته څه ناڅه يو شى وركول پكار دي) (احمد ابو داؤد او په مصابيح كې مرسلا دي).

تخريج: احمد في المسند ۱/۲۰۱، رقم: ۱٦٦۵.

تشريح: ددغه حديث شريف مقصد دا تعليم وركول دي چې سوال كونكى خالي لاس جوابول نه دى پكار كه څه هم هغه د سوال كولو لپاره پر آس راغلى وي، نو د هغه سوال دي پوره كړل سي، قاضي رحمه الله ويلي دي چې سوال كونكى خالي لاس مه استوئ كه څه هم هغه په داسي حالت كې تاسو ته راغلى وي چې د هغه پر مستغني كېدو باندي دلالت كوي ځكه تاسو بايد دا فكر وكړئ كه چيري هغه ته د سوال كولو حاجت نه وي نو هغه به ولي د سوال لاس غزولاى او تاسو ته په يې خپل ځان ذليل او خوار كولاى.

دا حديث په ظاهره ددغه باب سره هيڅ تعلق نه لري پرته ددې چې څخه دا وويل سي چې سوال كونكي ته بايد يو څه وركړل سي يعني دا د هغه د سوال اجرت دى نو ددې مناسبت سره دغه حديث په باب الاجاره كې نقل سوى دى.

ددغه حديث په اسنادو كې علماؤ ويلي دي چې امام احمد رحمه الله خو دا ويلي دي چې ددغه حديث اصل نه سته، امام ابوداؤد رحمه الله په دې كې سكوت اختيار كړى دى، ددې مطلب دادى چې د هغه په نزد دغه حديث د استدلال وړ دى، په مصابيح كې دغه حديث ته مرسل ويل سوي دي مګر تحقيقي خبره داده چې دا مسند دى د مصابيح په ځينو نسخو كې لفظ د مرسل هم مذكور نه دى.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د مزدورۍ په اړه د حضرت موسى عليه السلام ذكر

﴿۲۸٦۰﴾: عَنْ عُتْبَةَ بْنِ النُّذَّرِ قَالَ كُنَّا عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عتبه بن نذر رضي الله عنه څخه روايت دى چې موږ د رسول الله ﷺ سره ناست وو چې

فَقَرَأَ طسم حَتَّى إِذَا بَلَغَ قِصَّةَ مُوسَى قَالَ إِنَّ مُوسٰى عليه السلام آجَرَ نَفْسَهُ

نبي كريم ﷺ سورة طسم د موسی علیه السلام تر کیسې پوري ولوست او ویې فرمایل: حضرت موسی علیه السلام

ثَمَانِيَ سِنِينَ أَوْ عَشْرًا عَلَى عِفَّةِ فَرْجِهِ وَطَعَامِ بَطْنِهِ. رواه احمد وابن ماجة.

د اتو یا لسو کلو پوري مزدوري وکړه او دا یوازې د دې لپاره چې خپله شرمګاه د حرامو څخه وساتي او د نس لپاره غذا تیاره کړي. (احمد ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\ ۸۱۷، رقم: ۲۴۴۴. لم نجده عند الامام احمد.

تشريح: طسم یعني په سورة قصص کي د حضرت موسی علیه السلام یادونه ده په هغه کي ښوول سوي دي ي حضرت موسی علیه السلام مدین ته ورسیدی نو هلته د حضرت شعیب علیه السلام سره یې ملاقات وسو بیا د هغه د لور سره د حضرت موسی علیه السلام نکاح وسوه او حضرت موسی علیه السلام د هغه په عوض کي خپل ځان د حضرت شعیب علیه السلام په مزدوري کي ولګوی، رسول الله ﷺ د دغه سورت په تلاوت کولو سره چي کله د حضرت موسی علیه السلام دغه یادوني ته ورسیدی نو پورتنی ارشاد یې وفرمایه. د شرمګاه ساتلو څخه مراد نکاح ده، ددې تفصیل دادی چي حضرت موسی علیه السلام د حضرت شعیب علیه السلام د لور سره په دې معاهده نکاح وکړه چي زه به اتلس کاله پوري ستاسو پسونه پیایم، یعني تر دو مره وخته پوري د پسو پیہول هغه د خپل ښځي مهر وګرځوی، د هغوی په شریعت کي دا جائز وه چي د ازاد سړي خدمت د هغه د ښځي مهر وګرځول سي مګر د حضرت موسی علیه السلام په دغه معامله کي دا احتمال هم دی چي هغه به د خپل ښځي مهر بل څه ټاکلی وي او د پسو پیہول به یې د احسان په توګه قبول کړي وي.

د خاوند خدمت د ښځي مهر کیدای سي که یا؟

په دې باره کي د علماء فقهي اختلاف دی، حنفي علماء وایي چي دا جائز نه دي چي د یوې ښځي نکاح د هغه شي په عوض کي وکړل سي چي د هغه ازاد خاوند د مثال په توګه تر یو کال پوري د هغې خدمت کوي مګر دا جائز دي چي د ښځي نکاح د هغه شي په عوض کي وکړل سي چي د هغې د خاوند غلام د مثال په توګه تر یو کال پوري د هغې خدمت وکړي، د شافعي علماؤ په نزد د ځینو کارو د مزدوری او خدمت په عوض کي صحیح کله چي مستاجر له او مخدوم فیه معلوم او متعین شی وي.

د ديني تعليم پر ورکولو باندي د اجرت مسئله

﴿۲۸۶۱﴾: وَعَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ رَجُلٌ أَهْدَى إِلَيَّ

د حضرت عباده بن صامت رضی الله عنه څخه روايت دی چي ما وويل يارسول الله ﷺ! ما به يوه سړی ته قرانكريم ښودي نو هغه و ماته په هبه كي راكړه

قَوْسًا مِمَّنْ كُنْتُ أُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْقُرْآنَ وَلَيْسَتْ بِمَالٍ وَأَرْمِي عَلَيْهَا فِي

يوه لينده او دا چي لينده څه مال نه دي زه به په دې باندې د خداي تعالي په لاره كي غزا كوم،

سَبِيلِ اللّٰهِ قَالَ إِنْ كُنْتَ تُحِبُّ أَنْ تُطَوَّقَ طَوْقًا مِنْ نَارٍ فَاقْبَلْهَا . رواه ابوداؤد وابن ماجة .

نبي كريم ﷺ راته وفرمايل: كه ته دا (خبره) خوښوې چي ستا په غاړه كي د اور طوق واچول سي نو دا هديه قبوله كړه. (ابو داؤد ابن ماجه).

تخريج: سنن ابي داود ۷۰۱\۳، رقم: ۳۴۱۶، وابن ماجه ۷۳۰\۲.

د لغاتو حل: وليست بمال (اى عظيم) ډېر.

تشريح: لیندی مال نه دی، د حضرت عباده رضی الله عنه دا مراد وو چي لیندی داسي شی نه دی چي په مال يا مزدوری كي وشمېرل سي بلكه دا خو د جنگ يو سامان دی چي د الله تعالى په لاره كي به يې زه استعمالوم، په دې توګه چي په جهاد كي به زه ددې په ذريعه غشي ولم مګر رسول الله ﷺ هغه خبر دار كړ چي دغه لیندی كه څه هم تا ته د كلام الله د تعليم د مزدوری په توګه حاصل سوې نه ده او نه دا يو داسي شی دی چي مزدوري وګڼل سي مګر په دې كي هم څه شک نه سته چي دا به ستا هغه اخلاص ختم كړي كوم چي ستا د خدمت تعليم محور وو، او د هغه څخه په سرشاد كېدو سره تا هغه خلكو ته د قرآن او دين تعليم وركړی وو نو ستا لپاره دا مناسب دي چي ته دغه لیندی قبوله نه كړې، كوم علماء چي د قرآن او ديني تعليم پر وركولو باندي د اجرت اخيستلو ته حرام وايي هغوی د دغه حديث ظاهري مفهوم څخه استدلال كوي.

=========

بَابُ اِحْيَاءِ الْمَوَاتِ وَالشِّرْبِ

(د وراني مځكي ابادول او اوبه كولو بيان)

په نهايه كي ليكلي دي چي موات هغه مځكي ته ويل كيږي چي په هغه كي نه كښت وي، نه سراى او نه د هغه يو څوک مالک وي، او په هدايه كي ليكلي دي چي موات هغه مځكي ته وايي چي د اوبو څخه د قطع كېدو يا تر ډېرو اوبو لاندي كېدو په وجه د كرني وړ نه وي يا په هغه كي يو داسي شى وي چي د كرني څخه مانع وي او داسي مځكه چي عادي يعني قديم وي د هغه څوک نه وي يا د اسلامي پاچاهۍ مملوک وي او د هغه د مالک معلومات نه وي او هغه مځكي د كلي څخه دومره ليري وي كه يو سړى د كلي پر غاړه باندي په درېدو سره اواز پورته كړي نو د هغه اواز هغه مځكي ته ونه رسيږي نو هغه مځكه موات ده.

د احياء موات څخه مراد دادى چي د هغه مځكي ابادول او د هغه مځكي د ابادولو صورت دادى چي يا خو په هغه مځكه كي سراى جوړ كړل سي يا په هغه كي درختي ولګول سي يا په هغه كي كښت وكړل سي يا هغه اوبه كړل سي او يا هغه يوي كړل سي.

د دغه ډول مځكي يعني د موات شرعي حكم دادى چي كوم څوک هغه مځكه اباده كړي هغه ددغه مځكي مالک دى مګر په دې باره كي د علماؤ لږ اختلاف دى او هغه دا چي امام ابوحنيفة رحمه الله عليه فرمايي چي د هغه مځكي د ابادولو لپاره د امام (يعني حكومت) اجازه اخيستل شرط دي، د امام شافعي او صاحبينو (يعني د حنفيه امام ابويوسف او امام محمد) په نزد اجازه شرط نه ده.

د شرب لغوي معنى د څښلو ده او د شريعت په اصطلاح كي د دغه لفظ مفهوم دادى چي د اوبو څخه د ګټي اخيستلو هغه حق چي د څښلو لپاره، د فصل او باغ اوبه كولو، او د حيوانانو د اوبو كولو لپاره هر انسان ته حاصل وي، اوبه چي تر څو پوري په خپل معدن (يعني درياب، تالاب وغيره) كي وي نو هغه د يو چا ذاتي ملكيت نه دى ځكه بېله خاصوالي هر انسان د هغه څخه د ګټي اخيستلو حق لري چي د هغه څخه منع كول د هيچا لپاره جائز نه دي.

مګر په دې باره كي د دريابو، ويالو، تالابو او ځينو نورو اوبو كي چي لوښي ور څخه ډكيږي فرق دى چي د هغه تفصيل د فقهي په كتابو كي موجود دى، دلته يوازي په دې پوه سئ چي د حنفي مذهب سره سم د درياب پر اوبو باندي د ټولو انسانانو يو ډول حق دى كه هغه څوک

د اوبو څښلو لپاره استعمال کړي که مځکه په اوبه کړي او که که یو څوک د ویالو په ذریعه د هغه اوبه خپل مځکي او باغ ته بوځي په هیڅ صورت کي هم څوک د دریاب د اوبو څخه منع نه سي کولای او نه چا ته دا حق دی چي څوک منع کړي ، د دریاب د اوبو څخه ګټه اخیستل او د سپوږمی، لمر او هواء څخه د ګټي اخیستلو په ډول دي چي الله تعالی دغه نعمتونه بېله تخصیصه د کائناتو د هر فرد لپاره عام کړي دي ، ددغه شیانو څخه ګټه اخیستل د یو سړي یا یو خاص ډلي سره مخصوص نه دي بلکه ددې څخه په ګټه اخیستلو کي ټول یو ډول شریک دي .

همدارنګه د څاه او ویالو پر اوبو باندي د ټولو حق دی مګر که یو سړی دا وغواړي چي د یو څاه یا ویالې د اوبو څخه د موات احیاء وکړي یعني وېرانه مځکه کي کښت وکړي نو په دغه صورت کي به هغه خلکو ته چي د چا په سیمه کي هغه څاه یا ویاله وي د منع کولو حق حاصل دی که څه هم هغه سړی په وېرانه مځکه کي په اوبو بهولو سره د هغه څاه یا د هغه ویالې په اوبو کي کمي او تاوان واقع کیږي یا نه واقع کیږي ځکه چي د هغوی په سیمه کي د څاه یا ویالې کېدو په وجه د هغوی پر اوبو هغوی ته په هر حال یو حق حاصل دی او کومي اوبه چي په یو لوښي یا تالاب وغیره کي وي نو د هغه لوښي او تالاب والا ملکیت کیږي ددې مطلب دادی چي په هغه اوبو کي د هر سړي حق وي هر څوک چي یې غواړي تر لاسه کولای یې سي مګر کله چي هغه یو ښکاري ونیسي نو دهغه په قبضه کي په راتلو سره د هغه ښکاري ملکیت سي او پر هغه د پاته خلکو حق ساقط سي او که چیري یو څاه یا ویاله یا چینه په داسي مځکه کي وي چي د یو خاص سړي ملکیت وي نو هغه سړي ته به دا حق حاصل وي که هغه وغواړي نو هغه په خپل حدود کي د اوبو غوښتونکي باندي پابندي ولګوي په شرط ددې چي د اوبو هغه غوښتونکی سړی هلته د یو داسي نژدې ځای څخه اوبه تر لاسه کولای سي چي د بل په ملکیت کي نه وي او که چیري هلته د نژدې ځای څخه د اوبو تر لاسه کول ممکن نه وي نو بیا هغه مالک ته دي وویل سي چي یا خو هغه خپل د خپل څاه یا ویالې څخه د اوبو راوړلو اجازه ورکړي یا هغه ته اجازه ورکړي چي هغه هلته په ورتلو سره اوبه تر لاسه کړي مګر په دې شرط چي هغه د څاه یا ویالې غاړي ته تاوان ونه رسوي .

که په موات مځکه کي یو څاه وکښل سي نو د هغه مځکي ابادونکي ته دا حق نه دی چي د هغه څاه څخه خلک منع کړي ځکه چي د ابادولو په وجه څرنګه چي هغه مځکه د هغه په ملکیت کي راغلې ده همدارنګه د هغه څاه اوبه د هغه په ملکیت کي نه دي که هغه یو داسي سړی منع کړي چي هغه د څاه څخه خپله اوبه راکښل غواړي یا حیوان په اوبه کوي او د اوبو څخه د

حاصلیدو په صورت کي خپله د هغه یا د هغه د حیوان د هلاکت بېره وي نو هغه ته به ددې اجازه وي چي هغه په زور سره د هغه څاه څخه اوبه تر لاسه کړي که څه هم ددې مقصد لپاره هغه ته جنګ کول پکار سي او په هغه جنګ کي د وسلې را اخیستلو ضرورت هم پېښ سي.

څاه بېله شکه د یو چا ذاتي ملکیت کیدای سي مګر د هغه څاه اوبه د څاه والا ملکیت نه وي بلکه هغه د هر چا لپاره مباح دي پر خلاف د هغه اوبو چي چا په خپل لوښي کي اچولي وي چي هغه ذاتي ملکیت دی.

که چیري یو څوک د تندي څخه بې حاله وي او د هغه سړي څخه اوبه وغواړي کوم چي خپل په لوښي کي اچولي وي او هغه د اوبو ورکولو څخه انکار وکړي نو د هغه تږي سړي دا حق دی چي هغه په زور د هغه څخه اوبه واخلي په شرط ددې چي د اوبو نه تر لاسه کېدو په صورت کي د مرګ بېره وي او هغه دي په جنګ کي وسله وغیره نه استعمالوي ، دا بالکل داسي ده لکه څرنګه چي یو سړی د لوږي څخه مړ کیږي او د یو چا څخه خوراک وغواړي او هغه خوراک نه ورکوي نو هغه ته دا حق دی چي د خپل ځان ساتني لپاره د هغه څخه په زور خوراک واخلي مګر هغه ته په جنګ کي وسلې وغیره استعمالولو قطعا اجازه نه سته.

ځیني علماء وایي که یو سړی د خپل څاه څخه اوبه نه ورکوي نو په دې باره کي په زور د اوبو تر لاسه کولو غوره درجه داده چي د هغه څاه د خاوند سره بېله وسلې استعمالولو جګړه وکړي او ددې اجازه هم ځکه ورکړل سوې ده چي د اوبو په ډول د الله تعالی د نعمت څخه یو څوک منع کول ګناه ده او په جګړې سره تر لاسه کول به د هغه په حق کي د سزا قائم مقام وي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د وراني ځمکي اباد ونکی د هغه مالک دی

﴿۲۸۶۲﴾: عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ عَمَرَ أَرْضًا لَيْسَتْ لِأَحَدٍ فَهُوَ أَحَقُّ قَالَ عُرْوَةُ قَضَى بِهِ عُمَرُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ فِي خِلَافَتِهِ. رواه البخاري.

د حضرت بي بي عائشې رض څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : څوک چي یو نا آباده ځمکه آباده کړي چي د بل چا ملکیت نه وي نو هغه د دې ځمکي حقداره دی، عروه وایي

حضرت عمر رضي الله عنه په خپل خلافت كي د دې حديث په مطابق پرېكړه كړې وه .(بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۱۸، رقم: ۲۳۳۵.

تشريح د عروه رحمه الله دغه الفاظ چي حضرت عمر رضي الله عنه د خپل خلافت په زمانه كي د دې مطابق فيصله كړې وه ، دغه الفاظ د دې خبري دليل دي چي دا حديث منسوخ نه دی .

د يو ځرځاى د ځان لپاره خاص كول منع دي

﴿۲۸۶۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ الصَّعْبَ بْنَ جَثَّامَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ لَا حِمَى إِلَّا لِلّٰهِ وَلِرَسُولِهِ . رواه البخاري.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي صعب بن جثامه رضي الله عنه بيان وكړ چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي چي د وښو لرونكې مځكه د خداي تعالي او د هغه د رسول ده .(د هيچا لپاره هغه د ځان لپاره مخصوصه كول جائز نه ده).(بخاري) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۴۴، رقم: ۲۳۷۰.

تشريح حمی (د حاء په زېر سره) هغه مځكي ته وايي چي په هغې كي د څارويو لپاره واښه ساتل كيږي او په هغه كي د بل چا د څارويو د څرولو اجازه نه وي .

د حديث مطلب دا دی چي دا مناسب نه ده چي د الله تعالى او د هغه د رسول د اجازې څخه پرته يو مځكه يوازي د خپل څارويو لپاره خاص كړل سي او په هغه كي د نورو خلكو د څاريو د څرولو څخه پابندي وي، ددغه حكم ضرورت داسي پېښ سو چي د جاهليت په زمانه كي دا رواج وو چي په كومه مځكه كي به واښه او اوبه وې هغه به د عربو سردارانو د خپلو څارويو لپاره خپل خاص د څرولو ځاى جوړوی چي په هغه كي به دهغوی څخه پرته د نورو خلكو څارويو ته بالكل اجازه نه وه ، رسول الله ﷺ ددې څخه منع وفرمايل مگر بياهم رسول الله ﷺ په جهاد كي د كار راتلونكو آسانو او اوښانو او په زكوة كي د راتلونكو څارويو لپاره داسي خاص ځرځاى قائمولو اجازه وركړې وه مگر اوس د رسول الله ﷺ څخه وروسته هيڅ يو حاكم او سردار ته دا جائز نه ده چي هغه يو ځرځاى د ځان لپاره يا د بل چا لپاره خاص كړي .

په دې باره كي د علماؤ مختلف قولونه دي چي د هيڅ فرد چا لپاره بلكه د اكثر مسلمانانو لپاره هم د يو ځر ځاى خاصول جائز دي او كه څنگه؟ ، ځيني حضرات وايي چي دا جائز دي لكه څرنگه چي رسول الله ﷺ د جهاد د آسانو او اوښانو لپاره او په زكوة كي د راتلونكو څارويو

لپاره د ځمکې ځای خاص ولو اجازه ورکړې وه، مګر ځيني حضرات دې ته هم ناجائز وايي په شرط ددې چي يو ځمکې ځای خاص کول د بنياريانو د تکليف او پريشانۍ باعث وي.

د کښتو پر اوبو باندي يو جګړه او د رسول الله ﷺ فيصله

﴿۲۸۶۴﴾: وَعَنْ عُرْوَةَ قَالَ خَاصَمَ الزُّبَيْرُ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ فِي شَرِيجٍ مِنَ

د حضرت عروه رضي الله عنه څخه روايت دی چي د اوبو د لويو ويالو په خاطر د زبير رضي الله عنه او د انصارو تر

الْحَرَّةِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ أَرْسِلِ الْمَاءَ إِلَى جَارِكَ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ

مينځ جګړه پيدا سوه مقدمه رسول الله ﷺ ته ورسېده نو نبي کريم ﷺ وفرمايل: (اې) زبيره! ته خپل کښت اوبه کړه او وروسته اوبه د خپل همسايه و لور ته پرېږده انصاري چي دا پرېکړه واورېدل نو ويې ويل:

أَنْ كَانَ ابْنَ عَمَّتِكَ فَتَلَوَّنَ وَجْهُ ثُمَّ قَالَ اسْقِ يَا زُبَيْرُ ثُمَّ احْبِسِ الْمَاءَ حَتَّى

تاسو د اسي پرېکړه ځکه وکړه چي زبير ستاسو د اکا زوی دی، په دې اورېدو سره د نبي کريم ﷺ د مخ رنګ بدل سو او ويې فرمايل: زبيره! خپل کښت اوبه کړه او اوبه د کښت د باندي مه پرېږده کله چي

يَرْجِعَ إِلَى الْجَدْرِ ثُمَّ أَرْسِلِ الْمَاءَ إِلَى جَارِكَ وَاسْتَوْعَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

کښت بنه اوبه سي نو د ويالې رخ د همسايه و لور ته کړه غرض دا چي نبي کريم ﷺ و زبير رضي الله عنه ته پوره حق ورکړ (ځکه چي وياله د زبير د کښت سره ځرمه وه او کښت يې پورته وو او د انصاري کښت کښته او ځيني ليري وه)

وَسَلَّمَ لِلزُّبَيْرِ حَقَّهُ فِي صَرِيحِ الْحُكْمِ حِينَ أَحْفَظَهُ الْأَنْصَارِيُّ كَانَ أَشَارَ عَلَيْهِمَا بِأَمْرٍ لَهُمَا فِيهِ سَعَةٌ . متفق عليه.

انصاري نبي کريم ﷺ ته قهر ور وستلي وو او هغه مخکي فيصله د دوی دواړو په ګټه وه. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۳۴، رقم: ۴۵۸۵، ومسلم ۴\ ۱۸۲۸، رقم: ۱۲۹- ۲۳۵۷.

د لغاتو حل: شِراج: مسايل الماء، احدها شرجة. الجدر: قيل هو الجدار (دېوال).

تشريح حضرت عروه ابن زبير بن العوام د سترو تابعينو څخه دي، هغه وخت په مدينه كي چي كوم اووه فقيه كسان وه او د هغوى علم او فضل پر ټولو حاوي وو په هغوى كي يو حضرت عروه رحمة الله عليه هم دى، د هغه مور مشهوره صحابيه بي بي اسماء رضي الله عنها ده چي د حضرت ابوبكر صديق رضي الله عنه لور وه او د هغه پلار حضرت زبير رضي الله عنه مشهور صحابي او د رسول الله ﷺ د اكا د لور بي بي صفيه بنت عبدالمطلب زوى وو، د حضرت زبير رضي الله عنه يو خاصيت دا هم دى چي قديم الاسلام دى يعني د رسول الله ﷺ د دعوت په شروع كي په اسلام مشرف سوى وو هغه وخت يې عمر شپاړلس كاله وو، يوې خوا ته يې دغه سعادت وو چي په دومره كم عمر كي د اسلام په دولت مشرف سوى دى او بلي خوا ته د هغه د ظالم اكا شقاوت وو چي هغه د اسلام راوړلو په جرم كي هغه ته ډول ډول سزاوي او تكليفونه وركول تر دې چي هغه بدبخت د صراط مستقيم څخه د ليري كولو لپاره په دود كي اچولى وو مگر دغه كم عمره ماشوم به ټول تكليفونه زغمل او د اسلام په لاره كي چي يې كوم قدم پورته كړى وو د وروسته كېدو پر ځاى به پر مخ تلى، د نبي كريم ﷺ سره يې په ټولو غزاوو كي گډون كړى دى او د اسلام د بېرغ لوړولو لپاره يې د مېړاني او شجاعت جوهر ښوولى دى، رسول الله ﷺ چي كوم خوشبخته صحابه كرامو ته په دغه دنيا كي د جنت زيرى وركړى وو او هغوى ته عشره مبشره ويل كيږي په هغوى كي حضرت زبير رضي الله عنه هم دى.

د حضرت زبير رضي الله عنه يوه واقعه ده چي ده او يو انصاري د يو ويالې په ذريعه خپلي مځكي اوبه كولې، يو وار د دوى په مينځ كي د اوبو په باره كي دا جگړه را منځته سوه چي انصاري به ويل مځكي به زه خپل مځكه اوبه كوم او حضرت زبير رضي الله عنه به ويل چي مځكي به زه خپل مځكه اوبه كوم، كله چي دا خبره سخته سوه او هغوى په خپل منځ كي صلح ونه كړاى سول نو د رسول الله ﷺ په خدمت كي حاضر سول، د موقع نوعيت داسي وو چي د حضرت زبير رضي الله عنه مځكه پر لوړه باندي وه او ويالې ته نژدې هم وه او د انصاري مځكه لاندي وه او د ويالې څخه ليري هم وه، د قاعدې سره سم اوبه مځكي د حضرت زبير رضي الله عنه د مځكي څخه تېرېدلې، نو رسول الله ﷺ د دغه صورت سره سم منصفانه فيصله وكړل چي مځكي دي زبير رضي الله عنه خپل مځكه اوبه كړي او وروسته دي د هغه همسايه انصاري خپل مځكه اوبه كړي، د حق د صداقت د شعور ضائع كونكى انسان جبلت دا وي چي هر كله هغه په يو معامله كي پر حق باندي نه وي او د هغه په وجه فيصله د هغه د خواهش پر خلاف وي نو هغه پر ځاى د دې چي په قبلولو سره د انصاف فيصله

ومني هغه داسي وکړل چي د فيصله کونکي پر فيصله باندي يې د جانبدارۍ الزام ولګوي، دلته هم داسي وسول هغه انصاري پر حق نه وو ځکه د رسول الله ﷺ له خوا چي کومه فيصله وسوه نو د هغه فيصلې په شوق سره د قبلولو پر ځای هغه دا وويل چي زبير ﷛ ستاسو د ترور زوی دی ځکه تاسو داسي فيصله وکړه، په داسي کولو سره هغه پر رسول الله ﷺ باندي د جانبدارۍ الزاز ولګوی چي د يو منصف او عادل لپاره د ذهني اذيت څخه لوی بل هيڅ سبب نه سي جوړيدای چي د هغه پر منصفانه فيصله باندي د جانبدارۍ او عصبيت الزام ولګول سي.

انصاري چي دا خبره وکړه نو د غصې سختو جذباتو د رسول الله ﷺ د مخ مبارک رنګ بدل کړ او د هغه نتيجه دا سوه چي د رسول الله ﷺ فيصلې د دغه صريح حکم صورت اختيار کړی چي زبيره! اوس ته خپل حق پوره واخله او هغه دا چي نه يوازي ته خپل ځمکه او به کړه بلکه ځمکه په پوره توګه اوبه کړه هغه ته په ښه ډول اوبه ورکړه کله چي ستا ځمکه تر پولو پوري ډکه سي نو بيا د ويالې رخ د دغه انصاري ځمکي ته کړه.

د روايت د آخري جملو مطلب دادی چي په شروع کي رسول الله ﷺ کومه فيصله کړې وه په هغه کي حضرت زبير ﷛ ته اشاره هم وه چي خپل يو څه حق د احسان له مخي د خپل همسايه لپاره پرېږده چي ستا کار هم وسي چي د انصاف غوښتنه ده او د انصاري سره هم څه رعايت وکړل سي، که څه هم پر تا واجب نه دي مګر په معاملاتو کي د غوره والي پيدا کولو له مخکي مناسب دي مګر هغه انصاري چي د فيصلې قبلولو څخه انکار وکړ نو بيا رسول الله ﷺ حضرت زبير ﷛ ته د خپل پوره حق تر لاسه کولو حکم وکړ.

اوس پاته سوه دا خبره چي د رسول الله ﷺ په شان کي د هغه انصاري د دغه بې ادبۍ سبب څه وو نو ځيني حضرات وايي چي هغه به د رسول الله ﷺ د بې ادبۍ او ذهني اذيت کي د اخته کولو هيڅ موقع د لاسه نه ورکول بيا دا سوال پيدا کيږي چي کله هغه منافق وو نو هغه ته انصاري ولي ويل کيږي؟ ددې جواب دادی چي هغه ته انصاري په دغه مناسبت سره ويل کيږي چي هغه د انصارو د قبيلې سره تعلق درلودی، د انصارو په قبيلو کي ځيني منافقان هم وو مثلا عبدالله ابن اُبی او داسي نور.

دلته يو بل سوال پيدا کيږي چي کله هغه منافق وو او هغه د رسول الله ﷺ په شان کي دومره لويه بې ادبي کړې ده نو هغه ته سزا ولي ور نه کړل سوه د هغه سمدستي قتلول پکار وه نو په دې اړه دا ويل کيږي چي هغه ته د سزا نه ورکولو سبب يا خو د هغه تاليف يعني د الفت او رعايت له مخي د هغه پر حق لاره بېول وه يا د رسول الله ﷺ صبر او تحمل د هغه قتلول خوښ نه

کړل چي همېشه د منافقانو پر ايذاء رسولو او تکليف ورکولو باندي ظاهريدی، بيا که چيري هغه قتل سوی وای نو د اسلام مخالفينو به طعنه ورکولای چي محمد ﷺ خو خپل ملګري وژني ځکه منافقانو به په هر حال په ظاهري توګه ځان ته مسلمان ويل او د رسول الله ﷺ د ملګرتيا اظهار به يې کوی.

د ځينو علماؤ تحقيق دادی چي هغه انصاري مؤمن وو مګر غصې د هغه زړه او دماغ داسي کړی وو چي د هغه څخه په پريشانۍ کي د رسول الله ﷺ په شان کي بې ادبي وسوه. والله اعلم.

کومي اوبه چي تر تاسو زياتي وي هغه مه منع کوئ

﴿۲۸۶۵﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَمْنَعُوا فَضْلَ الْمَاءِ لِتَمْنَعُوا بِهِ فَضْلَ الْكَلَإِ. متفق عليه.

د حضرت ابوهريره ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: مه منع کوئ زياتي اوبه چي په هغه سره بيا د وښو زيات کښت منع کيږي، (يعني په دې خيال سره که اوبه منعه سي نو خلک به هلته وابښه نه شنه کوي ځکه چي په عموم کي وابښه هلته کرل کيږي چيري چي اوبه وي).(بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۳۱، رقم: ۲۳۵۴، ومسلم ۳\۱۱۹۸، رقم: ۲۷- ۱۵۶۶.

تشريح: په عامه توګه څاروي په هغه ځای کي څرول کيږي چيري چي اوبه وي ځکه نو که چيري څاروي د اوبو څښېلو څخه منع کړي نو خلک به خپل څاروي چيري څروي، همدارنګه د اوبو څخه د منع کولو مطلب به دا وي چي تاسو بالواسطه په وابښو کي د څرولو څخه منع ياست او وابښه د څارويو د عامي غذا کېدو په وجه د څارويو لپاره ډېر ضروري دي ځکه نو د دې څخه منع کول صحيح نه دي، نو رسول الله ﷺ منع وفرمايل چي څاروي د اوبه کولو څخه هيڅوک مه منع کوئ چي د دې په وجه په وابښو کي د څرولو څخه منع لازم نه سي، د ضرورت څخه زيات قيد ځکه لګول سوی دی که اوبه او وابښه د خپل ځان او خپلو څارويو د ضرورت په قدر وي نو په دغه صورت کي د خپل ضرورت مقدم کولو کي څه پروا نه سته مګر که چيري تر ضرورت زيات وي نو بيا د بل چا منع کول بالکل نامناسب خبره ده.

﴿۲۸۶۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د قیامت په ورځ به خدای تعالي د درو کسانو سره خبري نه کوي

اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ رَجُلٌ حَلَفَ عَلَى سِلْعَةٍ لَقَدْ أَعْطَى بِهَا أَكْثَرَ

او نه به د هغوی ولور ته د رحمت په نظر وګوري: ۱-هغه کس چي خپل سامان خرڅوي او قیمت د هغه شی کم وي خو قسم پر اخلي چي دا ماته په ګرانه پروت دي

مِمَّا أَعْطَى وَهُوَ كَاذِبٌ وَرَجُلٌ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ لِيَقْتَطِعَ بِهَا

۲-هغه کس چي د مازدیګر څخه وروسته قسم خوري چي هغه به د دې مسلمان مال نه

مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ وَرَجُلٌ مَنَعَ فَضْلَ مَاءٍ فَيَقُولُ اللّٰهُ الْيَوْمَ أَمْنَعُكَ فَضْلِي

رانیسي. ۳- هغه کس چي د زیاتو اوبو د چینلو څخه یې منعه کړي د دې کس په اړه الله تعالی فرمایي: تا له هغه زیاتو اوبو چي تا نه وي پیدا کړي څوک منعه کول نن ورځ زه ستا څخه خپل

كَمَا مَنَعْتَ فَضْلَ مَا لَمْ تَعْمَلْ يَدَاكَ. متفق علیه و ذکر حدیث جابر في باب المنهي عنها من البیوع.

فضل وکرم منعه کوم. (بخاري او مسلم) او د جابر رضی الله عنه په اړه حدیث به د ((رانیولو او پلورلو)) د ممنوعاتو په باب کي بیانیږي.

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۵\۴۳، رقم: ۲۳۶۹، ومسلم ۱\۱۰۳، رقم: ۱۷۳-۱۰۸.

تشریح د مازدیګر څخه وروسته تخصیص یا خو ددې لپاره دی چي ټینګ قسمونه په دغه وخت کي اخیستل کیږي او یا دغه تخصیص ددې لپاره دی چي د مازدیګر څخه وروسته وخت ډېر د فضیلت او برکت وخت دی ځکه نو دغه وخت د دروغو قسم اخیستل ډېره ګناه لري.

د دې سره چي اوبه تا په خپل لاس سره نه وي راکښلې یعني الله تعالی پر هغه سړي طعن کوي که هغه اوبه ستا د قدرت منونکي وي او تا هغه پیدا کړی وي نو ستا دغه عمل به د یو موزون هم وي مګر په دغه صورت کي کله چي هغه اوبه محض زما په قدرت سره پیدا سوي وي او ما

هغه د يو عام نعمت په توګه د ټولو مخلوقاتو لپاره مباح کړي وي نو بيا ستا دغه مجال به څرنګه وي چي ته د الله تعالى مخلوق د دغه نعمت څخه منع کړې.

که څه هم څاه او وياله د انسان په محنت سره په وجود کي راځي مګر د دغه اصل شي يعني اوبه يوازي د الله تعالى په قدرت سره پيدا کيږي که يو سړی څاه وکاږي يا وياله جوړه کړي او په هغه کي اوبه نه راوځي نو د هغه څاه يا وياله هيڅ حقيقت نه وي ځکه د څاه کنيل يا وياله وغيره جوړول ددې خبري دليل نه سي کيدای چي هغه سړي ته پر نورو خلکو باندي د اوبو د استعمال پابندي لګولو حق حاصل سوی دی.

(وذكر حديث جابر في باب المنهى عنها من البيوع) د حضرت جابر ﷺ روايت په باب المنهى عنها من البيوع کي ذکر سوی دی يعني حضرت جابر ﷺ دغه روايت (نهي رسول الله ﷺ عن بيع فضل الماء) يعني رسول الله ﷺ د ضرورت څخه زياتي اوبه خرڅولو څخه منع فرمايلې ده، دغه روايت صاحب د مصابيح دلته نقل کړی دی مګر صاحب د مشکوة دغه روايت په باب المنهى عنها من البيوع کي نقل کی دی چي مخکي تېر سوی دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

پر ناابادہ مځکي باندي ديوال ګرځول

﴿۲۸۶۷﴾: عَنِ الْحَسَنِ عَنْ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أَحَاطَ حَائِطًا عَلَى أَرْضٍ فَهِيَ لَهُ. رواه ابوداؤد.

حضرت حسن ﷺ د سمره څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي په يوه (نا اباده) مځکه باندي ديوال را وګرځوي هغه مځکه د هغه ده. (ابو داؤد)

تخريج: ابوداود في السنن ۴۵۶\۳، رقم: ۳۰۷۷.

تشريح: مطلب دادی چي کوم څوک د موات (يعني وېرانه او غير اباده مځکه) څخه ديوال راوګرځوي نو هغه مځکه د هغه ملکيت کيږي يعني دغه حديث د خپل ظاهري مفهوم سره سم پر دې خبره دلالت کوي چي د موات مځکي د ملکيت د ثبوت لپاره پر هغه ديوال ګرځول کافي دي لکه څرنګه چي د مشهور روايت سره د امام احمد رحمه الله دا مذهب دی او د پاته درو امامانو په نزد د داسي مځکي د ملکيت د ثبوت لپاره احياء يعني د هغه ابادول شرط دي چي د هغه وضاحت د باب په شروع کي تېر سوی دی، او دا بالکل ظاهره خبره ده چي ديوال را ګرځول

احیاء یعني د ابادولو په مفهوم کي داخل دی نو ددغه درو امامانو د مذهب سره ددغه حدیث تاویل به داوي چي د ډېوال ګرځولو څخه مطلب هلته سکونت اختیارول مراد دي.

د رسول الله ﷺ له خوا صحابه کرامو ته ځمکي ورکول

﴿۲۸۶۸﴾: وَعَنْ اَسْمَاءَ بِنْتِ اَبِي بَكْرٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَقْطَعَ لِلزُّبَيْرِ نَخِيْلاً. رواه ابوداؤد

د بي بي اسماء بنت ابي بکر رض څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د خرماؤ ونې زبیر رضي الله عنه ته د ځای په ډول ورکړې وې. (ابو داؤد)

تخریج: ابوداود في السنن ۳\۴۵۱، رقم: ۳۰۶۹.

تشریح: په دې باره کي یو احتمال دادی چي کومي د خرماو درختي چي حضرت زبیر رضي الله عنه ته ورکړل سوي وي هغه په اصل کي د خمس څخه وې چي د هغه حق وو او دا هم کیدای سي چي هغه درختي په موات ځمکه کي وي او هغه حضرت زبیر رضي الله عنه اباده کړې وي.

﴿۲۸۶۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَقْطَعَ لِلزُّبَيْرِ حُضْرَ فَرَسِهِ فَأَجْرَى فَرَسَهُ حَتّٰى قَامَ ثُمَّ رَمٰى بِسَوْطِهِ فَقَالَ أَعْطُوْهُ مِنْ حَيْثُ بَلَغَ السَّوْطُ. رواه ابوداؤد.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ حضرت زبیر رضي الله عنه ته د آس د یوې ځغستیا په برابري ځمکه ورکړې وه کله چي زبیر خپل آس وځغلوي کوم وخت او ځای چي آس ودرېدی بیا یې وغورزول غمچینه خپل نو نبي کریم ﷺ وفرمایل: تر کوم ځایه چي غمچینه ورسیدا تر هغه ځایه پوري ځمکه ورکړئ. (ابو داؤد).

تخریج: ابوداود في السنن ۳\۴۵۳، رقم: ۳۰۷۲.

د لغاتو حل: حُضر: ای عدوها (ځغاسته).

﴿۲۸۷۰﴾: وَعَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ عَنْ اَبِيْهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَقْطَعَهُ أَرْضًا بِحَضْرَمَوْتَ قَالَ فَأَرْسَلَ مَعِيَ مُعَاوِيَةَ قَالَ اَعْطِهَا اِيَّاهُ. رواه الترمذي والدارمي

حضرت علقمه بن وائل رضي الله عنه د خپل پلار څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ وائل ته په حضر

موت کي يوه ځمکه ورکړه د وائل رضي الله عنه بيان دي نبي کريم ﷺ زما سره معاويه رضي الله عنه ولېږي او حکم يې وکړ چې فلانۍ ځمکه و ده ته ورکړئ. (ترمذي او دارمي).

تخريج: الترمذي في السنن ٣\ ٦٦٥، رقم: ١٣٨١، والدارمي ٢\ ٣٤٧، رقم: ٢٦٠٩.

تشريح د اوسنۍ جغرافيايي نقشې سره سم د جبل السراة يوه لړۍ د يمن څخه په تېرېدو سره د جزيرة العرب په جنوب مغربي کونج ته د مشرق خوا ته چاپېره سوې ده بيا د جنوبي ساحل نژدې تر ليرې پورې تللې ده ، د جبل السراة دغه لړۍ چې پر کومو سيمو مشتمل ده هغه ته حضرموت ويل کيږي ، د حضرموت ټوله سيمه پر غير اباد ځمکو او غرو باندې مشتمل ده چې نه زيات لوړه ده او نه د باران د کم اورېدو په وجه د کښت وړ ده مګر په دغه سيمو کي يو څو شېلې دي چې نسبتا ابادي دي چې په هغو کي د يوې شېلې نوم حضرموت دی.

حضرت وائل ابن حجر رضي الله عنه د دغه سيمي د پخوانۍ شاهي خاندان يو فرد وو ، د رسول الله ﷺ د اسلام د دعوت د اورېدو سره د خپل هيواد د يو وفد سره د رسول الله ﷺ په خدمت کي د حاضرېدو لپاره د حضرموت څخه روان سو او رسول الله ﷺ په مدينه کي د هغوی په راتګ باندې اکثر صحابه کرام خبر کړي وي او (وهو بقية ابناء الملوک) چې هغه د شاهي کورنۍ د سترګو تور دی، د دغه الفاظو په ذريعه د هغه تعارف يې کړی وو ، کله چې هغوی مدينې ته راوسېدل او د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سول نو رسول الله ﷺ د هغوی د حيثيت سره سم د هغوی استقبال وکړ او د ځان سره يې نژدې کښېنول او د هغوی لپاره يې خپل څادر مبارک وغوړوی او بيا رسول الله ﷺ د حضرت موت د سيمي حاکم وټاکی او هلته يې يو څه ځمکه ورکړه .

﴿۲۸۷۱﴾: وَعَنْ اَبْيَضَ بْنِ حَمَّالِ الْمَارِبِيِّ اَنَّهُ وَفَدَ اِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابيض بن حمال ماربي رضي الله عنه څخه روايت دی چې هغه د رسول الله ﷺ په خدمت کي

وَسَلَّمَ فَاسْتَقْطَعَهُ الْمِلْحَ الذي بمارب فاقطعه اياه فَلَمَّا وَلَّى قال قَالَ رَجُلٌ

حاضر سو هغه د مالګي هغه کان وغوښتي کوم چې په مارب کي وو نبي کريم ﷺ و هغه ته کان د جائيداد په ډول ورکړ وروسته چې کله ولاړی نو يوه سړی وويل

يارسول الله اِنَّمَا قَطَعْتَ لَهُ الْمَاءَ الْعِدَّ قَالَ فرجعه مِنْهُ قَالَ وَسَاَلَهُ مَاذَا

يا رسول الله ﷺ ! هغه کان خو تيار جائيداد دي په هغه کي مالګه تياريږي د محنت او مشقت ضرورت نه پېښېږي د راوي بيان دي د دې معلومات څخه وروسته نبي کريم ﷺ هغه کان بيرته واخيست (ځکه

چي په هغه کي د ټولو مسلمانانو حق وو او د يو چا په قبضه کي را وستل جائز نه دي) وروسته هغه سړی د نبي کريم ﷺ څخه پوښتنه وکړه

يُحۡمَىٰ مِنَ الۡأَرَاكِ قَالَ مَالَمۡ تَنَلۡهُ اِخۡفَافُ الۡإِبِلِ . رواه الترمذي وابن ماجة والدارمي.

چي کوم قسم شاړه مځکه په ابادولو سره ملکيت ګرځي (يعني په يوه نا اباده مځکي کي د ابادي لپاره دېوالونه جوړلو سره اباده سي) نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل : هغه مځکه چي هلته د اوښانو پښې نه رسيږي (يعني د حيوانانو د څرېدو ځاي نه وي يا کوم ځاي چي ابادي نه وي) . ترمذي ابن ماجه دارمي.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ٦٦٤، رقم: ۱۳۸۰، وابن ماجه في السنن ۲\ ۸۲۷، رقم: ۲۴۷۵، والدارمي ۲\ ۳۴۷، رقم: ۲٦۰۸.

د لغاتو حل: مارب: موضع باليمن (په يمن کي يوه سيمه). الماء العد : اي الدائم الذي لاينقطع.

تشريح: مارب د يمن د يو ښار نوم دی چي د صنعاء څخه شپېته ميله په مشرق کي تقريبا د مځکي د سطح پر څلور زره فټه لوړوالي واقع دی ، په يمن کي تر اولي عيسوي پيړۍ پوري د سبا د نسل د حکومت زمانه کي مارب د يمن د دار الخلافة کېدو په وجه نه يوازي دا چي لوی ښار وو بلکه يو ستر تجارتي مرکز هم وو، حضرت ابيض رضي الله عنه د دغه ښار اوسيدونکی وو ځکه هغه ته ماربي ويل کيږي.

الماء العد : يعني د تيارو اوبو مطلب دادی چي بالکل تياري او همېشه وي چي د هغه ماده منقطع نه وي ، ددې څخه په رنګ کي بالکل د مالګي حالت ته اشاره ده ، د رسول الله ﷺ دا خيال وو چي ابيض رضي الله عنه چي د مالګي د کان خواست کړی دی هغه بالکل په ابتدائي حالت کي دی چي د هغه څخه به په محنت او مشقت او سخت تکليف څخه وروسته مالګه راوځي مګر د حضرت اقرع رضي الله عنه د توجه په ګرځولو سره رسول الله ﷺ ته معلومه سوه چي هغه کان په ابتدائي حالت کي نه دی بلکه په هغه کي مالګه تياره سوې ده چي بېله محنته او مشقته د تيارو اوبو او اوبو په ډول تر لاسه کيدای سي نو رسول الله ﷺ هغه کان بېرته واخيستی ځکه چي په دغه صورت کي هغه کان او په هغه کي تياره سوې مالګه باندي د ټولو خلکو حق وو او هغه د يو کس ملکيت ګرځول مناسب نه وه ځکه رسول الله ﷺ د ټولو خلکو د حقوقو په نظر ساتلو څخه وروسته بېرته اخيستل غوره وګڼل.

ددې څخه معلومه سوه چې د امام (حکومت) له طرفه د یو کان یو سړي ته ورکول کیدای سي په شرط ددې چې هغه کان په مځکه کي وي او د هغه څخه د محنت او مشقت پرته هیڅ شی تر لاسه کیدای نه سي مګر کوم کانونه چې را ایستل سوي دي او د هغه څخه وتونکی مال د محنت او تکلیف څخه پرته تر لاسه کیدای سي نو هغه کان د یو چا ملکیت ګرځول جائز نه دي بلکه د وابنو او اوبو په ډول د هغه په ګټه کي ټول خلک شریک دي او پر هغه به د ټولو حق وي، ددغه حدیث څخه دا خبره هم معلومه سوه که یو حاکم په یو معامله کي یو فیصله وکړي او بیا هغه فیصله او حکم منسوخ کړي او د هغه څخه رجوع وکړي نو دا صحیح دي.

هغه مځکه چې هغه ته د اوښانو پښې نه رسیږي ددې څخه مراد هغه مځکه ده چې د څر ځای او سرایو څخه بېله وي، ددې څخه معلومه سوه چې د هغه موات مځکي احیاء یعني اباد ول جائز نه دي کوم چې سرایو ته نژدې وي ځکه چې هغه ځارویو د څرولو او د کلي د خلکو د نورو ضرورتو لپاره استعمالیږي.

د الله ﷻ درې نعمتونه

﴿۲۸۶۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُسْلِمُونَ شُرَكَاءُ فِي ثَلَاثٍ فِي الْمَاءِ وَالْكَلَإِ وَالنَّارِ. رواه ابوداؤد وابن ماجة.

د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: په درو شیانو کي ټول مسلمانان سره شریکان دي یعني اوبه وابنه او اور دي چې پکښې د ټولو مسلمانانو حق دي (هیڅوک دي یو د بله سره نه منعه کوي). (ابو داؤد ابن ماجه).

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۷۵۰، رقم: ۳۴۷۷، وابن ماجه في السنن ۲\۸۲۶، رقم: ۲۴۷۲.

تشريح: په دغه حدیث شریف کي د الله تعالی د هغه درو نعمتو ذکر دی کوم چې د کائناتو د هر فرد لپاره دي او په هغه کي د یو چا ذاتي او خصوصي دخل نه سته.

د اوبو څخه مراد د دریاب، څاه، تالاب او داسي نورو شیانو اوبه دي او هغه اوبه مراد نه دي چې یو سړي په لوښي کي اچولي وي، ددې وضاحت د باب په شروع کي سوی دی، همدارنګه د وابنو څخه هغه وابنه مراد چې هغه په ځنګل کي شنه سوي وي.

د اور څخه مراد دادی که د یو چا سره اور وي نو هغه ته دا حق نه سته چې هغه نور خلک د اور اخیستلو څخه منع کړي یا د څراغ بلولو څخه یې منع کړي یا د هغه په رڼا کي د ناستي څخه

يې منع كړي، او داسي نور، مګر كه چيري يو سړی د هغه او ر ځخه هغه لرګي اخيستل غواړي كوم چي په هغه اور كي سوځي نو په دغه صورت كي د هغه منع كول جائز دي ځكه چي د هغه په اور كي كمي راځي او اور مړ كيږي او ځيني علماء وايي چي هغه ډبره چي د هغه په وهلو سره اور راوځي ددې ځخه مراد دادی چي يو سړی دي د هغه ډبري د اخيستلو ځخه نه منع كوي په شرط ددې چي هغه ډبري په وېرانه ځځكه كي وي.

يو مباح شی چي هر څوک تر مخه حاصل كړي د هغه سو

﴿۲۸۷۳﴾: وَعَنْ اَسْمَرَ بْنِ مُضَرِّسٍ قَالَ اَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَبَايَعْتُهُ فَقَالَ مَنْ سَبَقَ إِلَى مَاءٍ لَمْ يَسْبِقْهُ إِلَيْهِ مُسْلِمٌ فَهُوَ لَهُ. رواه ابوداؤد.

د حضرت اسمر بن مضر رضی اللہ عنہ ځخه روايت دئ چي زه د رسول الله ﷺ په خدمت كي حاضر سوم اسلام مي قبول كړ نبي كريم ﷺ وفرمايل: څوک چي اوبو ته اول ورسي. چي مخكي يو بل مسلمان ورور نه وي ورسېدلي نو هغه اوبه د هغه دي. (ابو داؤد)

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۴۵۲، رقم: ۳۰۷۱.

تشريح: مطلب دادی چي كوم سړی مباح اوبه يعني د درياب، تالاب يا بل شي ځخه په يوه اندازه واخلي نو د اوبو هغه اخيستی مقدار د هغه سړي ملكيت كيږي او كومي اوبه چي هغه ځای يعني درياب او تالاب وغيره كي پاته سي هغه د هغه په ملكيت كي نه دي بلكه هغه مباح دي همدارنګه نور مباح شيان لكه وابنه او د لرګي وغيره هم دا حكم دی.

په كوم قوم كي چي د كمزورو انسانانو حقوق محفوظ نه وي...

﴿۲۸۷۴﴾: وَعَنْ طَاوُسٍ مُرْسَلاً أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ

د حضرت طاؤس رضی اللہ عنہ ځخه مرسلا روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چي

أَحْيٰى مَوَاتًا مِنَ الْأَرْضِ فَهُوَ لَهُ وَعَادِيُّ الْأَرْضِ لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهِ ثُمَّ هِيَ لَكُمْ مِنِّيْ.

نا اباده ځمكه آباده كړي نو ځمكه د هغه ده او پخوانی ځمكه د الله جل جلاله او د هغه د رسول ﷺ ده او زما له لوري ستاسو ده

رواه الشافعي وروى في "شرح السنة": أن النبي ﷺ أقطع لعبد الله بن

او شافعي او په شرح السنة کي دا روايت داسي ذکر سوي دي : چي نبي کريم ﷺ عبد الله بن

مسعود الدور بالمدينة وهي بين ظهراني عمارة الأنصار من المنازل والنخل

مسعود رضي الله عنه ته په مدينه کي کورونه ورکړه دا کورونه د انصارو په آباديو کي د ننه د هغوی د کورونو او د خرماؤ د ونو تر مینځ واقع وه

فقال بنو عبد بن زهرة : نكتب عنا ابن أم عبد فقال لهم رسول الله : " فلم ابتعثني الله إذا ؟ إن الله لا يقدس أمة لا يؤخذ للضعيف فيهم حقه .

د عبد الله بن زهره زامنو نبي کريم ﷺ ته وويل : د ام عبد زوي زموږ څخه ليري ساته نو رسول الله ﷺ و هغه ته وويل : خداي تعالي زه د څه دپاره را لېږلي يم ؟(يعني که زه د کمزور مرسته و نه کړم) خداي تعالي هغه قوم نه پاکوي چي په هغوی کي د کمزوري حق نه وي محفوظ .

تخريج : الشافعي في الام ۱۴\۴۵.

د لغاتو حل : عادي الارض: الابنية والضياع القديمة. (پخوانۍ مځکه او ابادي).

تشريح : د عادي الارض (پخوانۍ مځکي) څخه مراد هغه وېرانه او غير اباد مځکه ده چي د هغه د مالک خبر نه وي ، دلته په دغه مځکي د عاد د لفظ نسبت د حضرت هود عليه السلام قوم ته محض د داسي مځکي د قدامت په اظهار کي د مبالغې لپاره سوی دی ځکه چي حضرت هود عليه السلام او د هغه د قوم د قدامت وختونه ډېر زيات دي .

او د هغه د رسول لپاره ده : ددې مطلب دادی چي داسي ټولي وېراني مځکي چي د هغه مالک نه وي زما په تسلط کي دي د خپل مرضۍ او مصلحت سره سم په هغه کي تصرف کوم چا ته چي يې وغواړم ورکوم يې او د هغه د ابادولو اجازه ورکوم .

قاضي رحمة الله عليه وايي چي : ثم هي لكم مني (او بيا هغه زما له طرفه ستا سو ده) ددې څخه معلومه سوه چي دغه جمله: او پخوانۍ مځکه د الله تعالی او د هغه د رسول لپاره ده ، دلته د الله او د رسول ذکر د عظمت شان سره سم د رسول الله ﷺ د ذکر د تمهيد په توګه دی کنه نو په ظاهره خو د الله جل جلاله ضرورت نه سته ځکه چي د رسول الله ﷺ حکم او فيصله د الله جل جلاله حکم او فيصله ده .

د عبد ابن زهره زامنو چي د خپل سرای او د خرما د درختو په مينځ کي حضرت عبد الله ابن مسعود رضي الله عنه ته د سرای ورکولو کوم مخالفت وکړ ددې يو جذباتي علت وو او هغه دا چي د

حضرت عبدالله ابن مسعود رضی اللہ عنہ پلار يعني مسعود د جاهليت په زمانه كي د عبدابن زهره د زامنو مقابل وو او د حضرت عبدالله رضی اللہ عنہ مور يعني ام عبد د هغوی د خدمتگارو ښځه وه ، كله چي رسول الله ﷺ حضرت عبدالله ابن مسعود رضی اللہ عنہ ته په داسي ځای كي سرای وركړی چي د عبدالله ابن زهره د سرايو او خرماوو د باغو په مينځ كي واقع وو نو دا هغوی ته ناخوښه سوه چي د عبدالله ابن مسعود رضی اللہ عنہ سرای دي د هغوی د سرايو په مينځ كي واقع وي ، يعني په داسي كولو سره هغوی د خپل هغه حقارت اظهار وكړ كوم چي هغوی د حضرت عبدالله ابن مسعود رضی اللہ عنہ سره درلودی .

نو رسول الله ﷺ د هغوی پر غلطو جذباتو باندي د غصي اظهار وكړ او وه يې فرمايل : كه د بندګانو حقوق د داسي احساسانو سره متعلق وي او د كمزورو انسانانو په اړه دا جذبات او حقارت جائز وي نو زه به د الله په رسول كېدو سره دغه دنيا ته ولي راتللای كه زه د كمزورو خلكو او مسكينانو د تقويت باعث او د هغوی مرسته كونكی جوړ نه سم نو زما د پيغمبری يو لوی مقصد به څنګه پوره سي او زما په را استولو كي به څه حكمت پاته سي ، تاسو بايد دا هېر نه كړي چي زما په بنيادي مقاصدو كي دا خبره داخل ده چي زه د انسانانو په مينځ كي كښته ، پورته او د ټولني فرق او امتياز له منځه يوسم ، كوم خلک چي خپل ځان طاقتور او لوی ګڼي هغوی د اعتدال لاري ته راولم او څوک چي كمزوري او ناتوانه وي هغوی ته د خپل مرستي او نصرت سره طاقت وبخښم، بيا رسول الله ﷺ د قومونو د كرداريو نازک طرف ته اشاره وكړه چي كوم قوم د خپل كمزوري كس د حقوقو ساتنه نه كوي او په كوم قوم كي چي د كمزورو انسانانو اهميت نه وي هغه قوم نه يوازي دا چي د كائنات انساني يوه غوره برخه نه ده بلكه الله تعالی هغه قوم ته د ګناهونو او خرابيو څخه پاكي نه وركوي، د كوم قوم طاقتور خلک چي د كمزورو خلكو حقوق تر پښو لاندي كوي د هغوی پر ټولنيز ژوند باندي د بدعنوانو او د ګناه او معصيت بار لوېږي چي د هغه نتيجه دا سي چي هغه قوم نه خو په ټولنه كي يو صالح او باوقاره كردار تر سره كوي او نه د الله تعالی له خوا پر هغوی رحمت او بركت نازلېږي، نو رسول الله ﷺ د عبدابن زهره زامن خبردار كړل چي تاسو دا مه ګڼي چي عبدالله ابن مسعود رضی اللہ عنہ په دنياوي توګه ستاسو څخه كم دی او هغه كمزوری انسان دی ځكه تاسو د هغه دا جائز حق چي هغه پر كوم ځای باندي غوارم خپل سكونت اختيار كړي غصب به وكړئ زه د هغه مرسته كونكی او معين يم او پر ما دا لازمه ده چي زه د هغه مرسته وكړم .

په ویاله وغیره سره د کښت اوبول

﴿۲۸۷۵﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

حضرت عمرو بن شعيب ﷺ د خپل پلاره څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي السَّيْلِ الْمَهْزُورِ أَنْ يُمْسَكَ حَتَّى يَبْلُغَ الْكَعْبَيْنِ ثُمَّ يُرْسِلُ الْأَعْلَى عَلَى الْأَسْفَلِ. رواه ابوداؤد وابن ماجة.

د خلاصو اوبو په اړه داسي فرمايلي دي: چي (نژدې و کښت ته د) خپلي اوبه را وګرځوئ کله چي اوبه تر بجلکو پوري ورسيږي نو د پور ته کښت لرونکي دي او به د کښته کښت ولور ته ايله کړي. (ابو داؤد ابن ماجه).

تخريج: ابوداود في السنن ۴\۵۳، رقم: ۳۶۳۹، وابن ماجه ۲\۸۳۰، رقم: ۲۴۸۲.

د لغاتو حل: المهزور: هو واد في بني قريظه(په بني قريظه کي يوه شيله).

تشريح: مهروز د مديني منورې د يو شيلې نوم دی چي د بني قريظه په سيمه کي واقع ده، د بني قريظه مځکو او باغو ته به د دغه شيلې څخه اوبه راتلې، په دې باره کي رسول الله ﷺ حکم وکړ چي دغه شيلې ته نژدې چي د کوم چا مځکه وي د هغه حق مقدم دی چي مخکي هغه خپل مځکي ته اوبه ورکړي کله چي د هغه مځکه اوبه سي بيا دي هغه د اوبو رخ د خپل مځکي څخه واړوي چي هغه مځکي ته ولاړي سي کوم چي د هغه سره متصل او تر هغه لاندي دي.

د خپل جائيداد په ذريعه چا ته تکليف مه ورکوئ

﴿۲۸۷۶﴾: وَعَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ أَنَّهُ كَانَتْ لَهُ عَضُدٌ مِنْ نَخْلٍ فِي حَائِطِ رَجُلٍ

د حضرت سمره بن جندب ﷺ څخه روايت دی چي د هغه يو څو د خرماؤ درختي د يوه انصاري

مِنَ الْأَنْصَارِ وَمَعَ الرَّجُلِ أَهْلُهُ فَكَانَ سَمُرَةُ يَدْخُلُ عليه فَيَتَأَذَّى بِهِ فَأَتَى

په باغ کي وې او دی د خپل کور او اولاد سره په باغ کي اوسېدي کله چي هغه (سمره) به باغ ته تلي نو د هغه له لوري څخه به ده ته تکليف رسېدی، انصاري

النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَطَلَبَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو د دې خبري یادونه یې ورته وکړه رسول الله ﷺ سمره را وغوښت او حکم یې ورته وکړ چي

وَسَلَّمَ أَنْ يَبِيعَهُ فَأَبَى فَطَلَبَ إِلَيْهِ أَنْ يُنَاقِلَهُ فَأَبَى قَالَ فَهِبْهُ لَهُ وَلَكَ وَكَذَا

خپلي درختي پر انصاري باندي خرڅي کړه . سمره د درختو خرڅولو څخه انکار وکړ بیا رسول الله ﷺ ورته وفرمایل : د دغه انصاري د درختو سره چي هغه بل ځای دی خپل درختي بدلي کړه سمره ﷺ له دې څخه هم انکار وکړ بیا نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل : خپلي درختي و انصاري ته هبه کړه

أَمْرًا رَغَّبَهُ فِيهِ فَأَبَى فَقَالَ أَنْتَ مُضَارٌّ فَقَالَ لِلْأَنْصَارِيِّ اذْهَبْ فَاقْطَعْ نَخْلَهُ

تا ته به په اخرت کي د دې اجر درکول سي سمره ﷺ له دې څخه هم انکار وکړ نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل : ته انصاري ته ضرر رسونکی یې (او څوک چي چا ته ضرر رسونکي وي نو د هغه دفعه کول ضروري دي) بیا نبي کریم ﷺ انصاري ته حکم وکړ چي ولاړ سه او د هغه درختي پرېکړه او وه یې غورځوه .

رواه ابوداؤد و ذكر حديث جابر من احيى ارضا في باب الغصب برواية

(ابو داؤد) او د جابر ﷺ حدیث په من احي ارضا د سعید بن زید څخه د غصب په باب کي بیان

سعيد بن زيد و سنذكر حديث ابي صرمة من ضار اضر الله به في باب ما ينهى من التهاجر .

سوي دي او ډېر ژر به د ابو صرمه په حدیث کي من ضار اضر الله په باب ما ینهی من التهاجر کي بیان سوي دي .

تخریج: ابوداود في السنن ۴ /۵۰، رقم: ۳۶۳۶.

د لغاتو حل: عضد : ای طريقة (لاره).

تشریح: رسول الله ﷺ چي حضرت سمره ﷺ ته د خپل درختو د انصاري په لاس د خرڅولو یا تبادله کولو یا هبه کولو کوم حکم ورکړی وو او هغه حکم ونه مني نو د هغه برخه دا وه چي رسول الله ﷺ هغه حکم د وجوب په توګه نه وو ورکړی چي د هغه مثل ضروري وه بلکه د

غوښتني په توګه يې حکم ورکړی وو ، همدا وجه ده چي رسول الله ﷺ کوم آخري صورت د حضرت سمره رضي الله عنه په وړاندي کښېښودی په هغه کي د ثواب ترغيب ورکړل سوی دی .

که چيري د رسول الله ﷺ د دغه حکم تعلق د وجوب سره وي نو دا تصور هم نه سي کيدای چي حضرت سمره رضي الله عنه به دومره په صفائي سره انکار کړی وای .

اوس پاته سوه دا خبره چي د رسول الله ﷺ دغه حکم د وجوب په توګه نه وو بلکه د دغه تعلق د غوښتني سره وو نو بيا رسول الله ﷺ انصاري ته د هغه درختو د پرېکولو حکم ولي ورکړ .

ددې جواب بالکل څرګند دی چي مخکي خو رسول الله ﷺ د غوښتني په ذريعه په اخلاقي توګه سره حضرت سمره رضي الله عنه دې ته تيارول غوښتل چي هغه د خپلو درختو څخه تېر سي مګر سمره رضي الله عنه انکار وکړ نو رسول الله ﷺ باندي دا خبره ظاهره سوه چي سمره رضي الله عنه د انصاري په باغ کي عاريتا درختي لګولي دي مګر اوس هغه درختي نه خرڅوي او نه يې تبادله کوي او نه يې هبه کوي نو دا واقعتا انصاري ته تکليف او ضرر رسول وه نو په دغه صورت کي دا ضروري وه چي انصاري ته د هغه ضرر او تکليف څخه خلاصون ورکړل سي ځکه د هغه آخري صورت دا پاته سو چي رسول الله ﷺ د هغه درختو د پرېکولو حکم ورکړ .

د حضرت جابر رضي الله عنه حديث (من احيى ارضا الخ) د حضرت سعيد ابن زيد رضي الله عنه په روايت سره په باب الغصب کي نقل سوی دی او د حضرت ابي صرمه حديث (من ضار ضرا الله به..الخ) په باب ما ينهى من التهاجر کي نقل سي . دغه دواړه حديثونه صاحب د مصابيح دلته نقل کړي دي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د اوبو، مالګي او اور ورکولو څخه منع مه کوئ

﴿۲۸۷۷﴾: عَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا الشَّيْءُ الَّذِي لَا يَحِلُّ مَنْعُهُ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه چي هغه کوم شی دي چي د هغه د استعمال څخه منعه نه ده راغلې

قَالَ الْمَاءُ وَالْمِلْحُ وَالنَّارُ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ هٰذَا الْمَاءُ قَدْ عَرَفْنَاهُ فَمَا

نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل : اوبه ، مالګه او اور دي . بيا ما پوښتنه وکړه يا رسول الله! د اوبو په اړه خو زه پوه سوم (يعني د دې د نه ورکولو څخه انسانانو او حيوانانو ته تکليف رسيږي)

بَالُ الْمِلْحِ وَالنَّارِ قَالَ يَا حُمَيْرَاءُ مَنْ أَعْطَى نَارًا فَكَأَنَّمَا تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَا

لیکن د مالګي او اور په اړه معلومات نسته نبي کریم ﷺ وفرمایل: اې حمیرا! (د ګلاب د ګل په شان سور رنګه) څوک چې چاته اور ورکړي هغه ته دومره ثواب رسیږي لکه هغه چې خپل

أَنْضَجَتْ تِلْكَ النَّارُ وَمَنْ أَعْطَى مِلْحًا فَكَأَنَّمَا تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَا طَيَّبَتْ تِلْكَ

ټول شیان په دې اور پخ سوي وي صدقه کړل او څوک چې چا ته مالګه ورکړي هغه ته دومره ثواب رسیږي لکه هغه چې خیرات کړه ټول هغه طعام (خوراک) چې په دغه مالګه خوندور

الْمِلْحُ وَمَنْ سَقَى مُسْلِمًا شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ حَيْثُ يُوجَدُ الْمَاءُ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَ رَقَبَةً

کیږي او څوک چې د مسلمان په هغه ځای کي اوبه و څیښي کوم ځاي چې اوبه وي په یوه وار اوبو چښلو سره لکه یو غلام چې آزاد کړ

وَمَنْ سَقَى مُسْلِمًا شَرْبَةً مِنْ مَاءٍ حَيْثُ لَا يُوجَدُ الْمَاءُ فَكَأَنَّمَا أَحْيَاهَا. رواه ابن ماجة

او په داسي ځاي کي چې اوبه نه وي په یو مسلمان اوبه چیښل داسي دي لکه هغه مسلمان ته چې یې نوی ژوند ورکړ. (ابن ماجه).

تخریج: سنن ابن ماجه ۳\۸۲٦، رقم: ۲۴۷۴.

تشریح: بي بي عائشې رضي الله عنها د اوبو د ارزښت او د هغه د کیفیت حال د پوهېدو دعوه کړې وه ځکه رسول الله ﷺ د هغې د دعوې په ضمن کي په پای کي د اوبو ورکولو او د څښلو د ثواب او د هغه د فضیلت په ذکر کولو دا ظاهره کړه چې تا ته خو یوازي دا معلومه وه چې اوبه د یو عام ضرورت شی کېدو په وجه یو لوی نعمت دی مګر په دې باره کي دا تفصیل چې د اوبو ورکونکي څه درجه وي او هغه ته څومره زیات ثواب تر لاسه کیږي تا ته دا معلومه نه وه.

=======

بَابُ الْعَطَايَا (د بخښي بيان)

لفظ د عطايا د عطيه جمع ده او معنی یې د بخښي یعني د خپل یو شي ملکیت او د هغه د حق تصرف بل چا ته منتقل کول یا یو چا ته خپل یو شی بېله عوضه ورکول، په دغه باب کي به د عطايا او بخښي ټول ډولونه مثلا وقف، هبه، عمری او رقبی ذکر وسي.

ملا علي قاري رحمة الله عليه ليکلي دي چي د عطايا څخه د اميرانو او پاچاهانو بخشش او د هغوی انعامونه مراد دي.

امام غزالي رحمة الله عليه په منهاج العابدين کي ليکلي دي چي د اميرانو او پاچاهانو د بخشش په قبلولو کي د علماء اختلافي قولونه دي همدارنګه ځيني علماء وايي چي هغه بخشش او انعام چي د داسي مال په صورت کي وي چي د هغه د حرام کېدو يقين نه وي نو د هغه قبلول صحيح دي مګر د ځينو حضرات دا قول دی چي تر څو پوري د هغه مال د حلال کېدو يقين نه وي نو هغه نه قبلول غوره او بهتر دي ځکه چي په اوسنۍ زمانه کي د پاچاهانو او حکومتي خلکو په خزانو کي اکثره مال په غير شرعي ذرائعو سره تر لاسه کيدونکی مال او زروي.

ځيني علماء فرمايي چي د غني او فقير دواړو لپاره د اميرانو او پاچاهانو تحفې حلالي دي کله چي د هغوی د مال د حرام کېدو په تحقيقي توګه سره ثابت نه وي د هغوی دليل دا دی چي رسول الله ﷺ د اسکندريه د پاچا مقوقس تحفه قبوله کړې وه او د يو يهودي څخه یې پور اخيستی وو سره ددې چي د يهوديانو په باره کي قرآن کريم (اکالون للسحت) يعني حرام خوړونکي، فرمايلي دي.

ځيني حضرات وايي چي د کوم مال د حرام کېدو يقين نه وي هغه د فقير لپاره حلال دی مګر د غني لپاره حلال نه دی.

په پای کي په دې مسئله هم پوه سئ چي کوم څوک مفلس او غريب وي نو د هغه لپاره په دې کي څه پروا نه سته چي هغه د پاچاهانو مال قبول کړي ځکه که چيري هغه مال د پاچا د ذاتي ملکيت نه وي نو د هغه اخيستل بېله شکه صحيح دي او که چيري هغه مال د بيت المال څخه وي نو بيا مفلس د هغه حقدار دی همدارنګه په داسي مال کي د اهل علم هم دا حق دی چي هغه مال واخلي، نقل سوي دي چي حضرت علي رضي الله عنه فرمايلي دي کوم سړی چي په رضا او رغبت سره په اسلام کي داخل سي او هغه قرآن کريم ياد کړي نو هغه د بيت المال څخه هر کال د دوه سوه

درهمو اخیستو حقدار دی که هغه خپل دغه حق په دنیا کي وانه خلي نو ددې اجر به الله تعالی په آخرت کي ورکړي. ددې څخه معلومه سوه چي مفلس او عالم باید دبیت المال څخه خپل حق تر لاسه کړي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د حضرت عمر رضی اللہ عنہ له خوا د خپل مځکي وقف

﴿۲۸۷۸﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ اَنَّ عُمَرَ أَصَابَ أَرْضًا بِخَيْبَرَ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن عمر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي حضرت عمر رضی اللہ عنہ ته په خیبر کي یوه مځکه د غنیمت حاصله سوه حضرت عمر رضی اللہ عنہ د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو

وَسَلَّمَ فَقَالَ يَارَسُوْلَ اللهِ إِنِّي أَصَبْتُ أَرْضًا بِخَيْبَرَ لَمْ أُصِبْ مَالًا قَطُّ أَنْفَسَ

او عرض یې وکړ یا رسول الله! په خیبر کي یوه مځکه ماته را کول سوې ده د دې څخه بهتره تر ننه پوري ماته داسي شی نه دي حاصل سوي

عِنْدِي مِنْهُ فَمَا تَأْمُرُ بِهِ قَالَ إِنْ شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا وَتَصَدَّقْتَ بِهَا فَتَصَدَّقَ

تاسو په دې اړه څه فرمایاست؟ نبي کریم ﷺ ورته و فرمایل: که ته وغواړې چي مځکه وقف کړه او پیداوار یې صدقه کړه

بِهَا عُمَرُ أَنَّهُ لَا يُبَاعُ وَلَا يُوهَبُ وَلَا يُورَثُ وَتَصَدَّقَ بِهَا فِي الْفُقَرَاءِ وَفِي الْقُرْبَى

نو حضرت عمر رضی اللہ عنہ مځکه په دې شرط سره د خداي تعالي په لاره کي چي اصل مځکه به نه ورکول کیږي نه یې هبه کولای سي او په میراث کي به زما وي او پیدا وار به یې په فقیرانو

وَفِي الرِّقَابِ وَفِي سَبِيلِ اللهِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَالضَّيْفِ لَا جُنَاحَ عَلَى مَنْ وَلِيَهَا

دوستانو په قریبانو په مجاهدینو مسافرو او میلمنو باندي خرڅیږي او د غلامانو په ازادیدو کي به ور سره مرسته او کومک کیږي او متولي به یې هم په اندازه د حاجت شی ځیني وصولوي

أَنْ يَأْكُلَ مِنْهَا بِالْمَعْرُوفِ وَيُطْعِمَ غَيْرَ مُتَمَوِّلٍ قَالَ ابْنَ سِيرِينَ غَيْرَ مُتَأَثِّلٍ

مَالًا . متفق عليه.

نو څه حرج نسته که يې متولي په خپلو قريبانو باندي خوري نو په شرط د دې ځان غني او مالدار نه کړي ، ابن سيرين ويلي دي چي د دغه مال څخه دي مال نه جمع کوي . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۳۵۴، رقم: ۲۷۳۷، ومسلم ۱۳\ ۱۲۵۵، رقم: ۱۵- ۱۶۳۲.

د لغاتو حل: غيرمتاثل: اى غير مجمع لنفسه منه راس مال.

تشريح: دغه حديث شريف د وقف د صحيح کېدو دليل دی، د ټولو مسلمانانو په اتفاق دا مذهب دی که يو سړی خپل يو جائيداد مثلا مځکه، سرای يا بل شي د يو نيک مقصد او ښه کار لپاره د الله تعالی د رضا او خوښۍ په لاره کي وقف کړي نو دا جائز دی او هغه وقف کونکی به په بې شمېره ثواب سره ونازول سي ، او دغه حديث شريف د دې خبري دليل هم دی چي د وقف جائيداد نه سي خرڅېدلای او نه هبه کيدای سي او نه د چا مېراث کېدای سي، دغه حديث د وقف فضيلت هم څرګندوي ځکه چي وقف يو صدقه جاريه ده چي د هغه ثواب وقف کونکي ته همېشه رسيږي .

خيبر د يو کلي نوم دی چي د مدينې منورې څخه تقريبا پر شپېته ميله فاصله په شمال کي واقع دی ، په دغه کلي کي د خرما وغيره کښت کيږي د رسول الله ﷺ په زمانه کي پر دغه کلي باندي مسلمانانو يعني د طاقت په زور فتح او غلبه تر لاسه کړې وه په دغه وخت کي د غنيمت اخيستونکو ددغه مځکي او باغونه واخيستل او هغوی په خپلو کي وويشل چي د هغه يوه برخه حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ته حاصله سوه هغه د خپل برخي مځکه د الله تعالی په لار کي وقف کړل .

په شرح السنه کي ليکلي دي چي دغه حديث د دې خبري دليل دی چي د وقف کونکي لپاره دا جائز دي چي هغه خپل د وقف څخه د ضرورت په اندازه ګټه تر لاسه کړي په دې توګه چي د آمدنۍ يو څه برخه د ځان او خپل کورنۍ د ژوند د اړتياوو لپاره خرڅ کړي يا د هغه څخه ګټه تر لاسه کړي ځکه چي رسول الله ﷺ د حضرت عمر رضي الله عنه د وقف شرطونه ومنل يعني توثيق يې وفرمايه او د وقف د آمدنۍ څخه د ضرورت په اندازه يو څه برخه د هغه لپاره مباح وګرځول سوه کوم چي د هغه متولي وي او دا بالکل ظاهره ده چي وقف کونکی د خپل وقف متولي وي .

او د دې خبري يو دليل دا هم دی چي رسول الله ﷺ فرمايلي وه چي داسي يو څوک نه سته چي بېرومه (د مدينې منورې يو څاه چي د يهودي په ملکيت کي وو) رانيسي کوم څوک چي دغه څاه رانيسي او د مسلمانانو لپاره يې وقف کړي نو په دغه څاه کي به د هغه سړي سلواغه د

مسلمانانو د سلواغې په ډول وي (يعني څرنګه چي عام مسلمانان د دغه څاه څخه اوبه راکاږي همدارنګه دغه سړی به هم د دغه څخه اوبه راکاږي) نو حضرت عثمان رضي الله عنه هغه څاه رانيوی او د مسلمانانو لپاره يې عام وقف کړی.

عمری جائز ده

﴿۲۸۶۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْعُمْرٰى جَائِزَةٌ. متفق عليه

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: عمری يعني د چا له عمر لپاره (تر څو پوري چي ژوندی وي) يو شی ورکول جائز دي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۲۳۸، رقم: ۲۶۲۶. ومسلم ۳\۱۲۴۸، رقم: ۳۲-۱۶۲۶.

تشريح: رانيول او پلورل د انساني ټولني د يو تربله ربط او تعلق د استحکام ذريعه ده، په خپلو کي تعلقات د يو بل سره مينه او يو تر بله ربط په خپلو کي پر هدايا او تحفو باندي هم منحصر وي ځکه چي ددې په ذريعه فطرت انساني د يو خاص ډول محبت او مسرت څخه سمسور وي دا په خپلو کي د معاملاتو په څو طريقو سره کيږي، د هديې، تحفې او هبې سره سره يو صورت د عمری هم دی چي په ظاهره د هبې يو ښاخ دی نو پورتنی حديث ددغه هبې جواز ظاهروي.

عمری څه شي ده؟ د باب په شروع کي د عمری معنی بيان سوې ده دلته هم په دې پوه سئ چي د عمری صورت دادی چي مثلا يو سړی يو چا ته ووايي چي ما دغه خپل سرای تا ته ستا تر ژوند پوري درکړی نو دا جائز دی او په دغه صورت کي تر څو چي هغه سړی ژوندی وي نو د هغه څخه هغه سرای بېرته نه سي اخيستل کيدای مګر د هغه د مرګ څخه وروسته هغه سرای بېرته اخيستل کيدای سي په دې باره کي د علماؤ اختلافي اقوال دي چي تفصيل يې دادی چي د عمری درې صورتونه دي: اول دا چي کوم څوک خپل سرای يو چا ته ورکړي او ورته ووايي چي ما دغه خپل سرای تا ته درکړ تر څو چي ته ژوندی يې دا به ستا په ملکيت کي وي ستا د مرګ څخه وروسته به ستا د وارثانو او اولاد سي نو په دغه صورت کي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دی چي دا هبه ده په دغه صورت کي سرای د مالک د ملکيت څخه وځي او کوم چا ته چي يې ورکړی دی د هغه په ملکيت کي راځي د هغه سړي د مړکېدو څخه وروسته د هغه

وارثان د هغه سرای مالکان کيږي که وارثان نه وي نو په بيت المال کي به جمع کيږي .

د عمرٰی دوهم صورت دادی چي ورکونکی بېله قيد او شرطه يعني مطلقا دا ووايي چي دغه سرای ستا تر ژوند پوري ستا دی په دغه صورت کي د علماء اکثريت وايي چي د دغه حکم هم هغه دی کوم چي د دې څخه مخکي د اول صورت حکم دی د حنفيه مذهب هم دادی او صحيح قول دادی چي د امام شافعي رحمة الله عليه قول هم دادی مگر ځيني علماء وايي چي په دغه صورت کي هغه سرای د هغه سړي د مرگ څخه وروسته د هغه د وارثانو حق نه دی بلکه د اصل مالک دی .

دريم صورت دادی چي ورکونکی داسي ووايي چي دغه سرای ستا تر ژوند پوري ستا دی ستا د مرگ څخه وروسته به زما او زما د وارثانو ملکيت وي نو په دغه صورت کي هم صحيح خبره داده چي د دې حکم هغه دی کوم چي مخکني صورت دی د حنفيه په آند دا شرط چي ستا د مرگ څخه وروسته به زما او زما د وارثانو ملکيت وي فاسد دی ، او مسئله داده چي د يو فاسد شرط په وجه هبه نه فاسد کيږي .

د امام شافعي رحمة الله عليه صحيح قول دادی مگر امام احمد رحمة الله عليه فرمايي چي دا صورت د يو فاسد شرط په وجه فاسد دی .

د عمری په باره کي د امام مالک رحمة الله عليه قول دادی چي په دغه ټولو صورتو کي بنيادي مقصد د ورکړي شي د منفعت مالک کېدل دي .

عمری د وارثانو ملکيت وي

﴿۲۸۸۰﴾: وَعَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ الْعُمْرٰى مِيرَاثٌ لِأَهْلِهَا . رواه مسلم .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : چي عمری د هغه د کور والاؤ ميراث دي يعني ټول عمر لپاره څه شی چي ورکړل سو د هغه د کور خلک به د هغه د وفات څخه وروسته د هغه وارثان وي . (مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\۱۲۴۸، رقم: ۳۱- ۱۶۲۵.

تشريح: معمر له هغه سړي ته وايي چي هغه ته د عمرٰی په توگه يو شی ورکول سي ، د حديث مطلب دادی چي کوم چا ته يو سرای د عمرٰی په توگه ورکړل سي نو هغه سرای د هغه تر ژوند پوري د هغه ملکيت وي او د هغه د مرگ څخه وروسته د هغه وارثانو ملکيت وي يعني دا د خپل

ظاهري مفهوم په اعتبار د جمهورو علماؤ د مذهب دليل دی.

﴿۲۸۸۱﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّمَا رَجُلٍ أُعْمِرَ عُمْرَى

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د چا لپاره چي عمری وكول

لَهُ وَلِعَقِبِهِ فَإِنَّهَا لِلَّذِي أُعْطِيَهَا لَا تَرْجِعُ إِلَى الَّذِي أَعْطَاهَا لِأَنَّهُ أَعْطَى عَطَاءً وَقَعَتْ فِيهِ الْمَوَارِيثُ. متفق عليه.

سوه هغه د هغې مالک دي او بيا د هغه قريبان عمری په حقيقت كي د هغه چا وي چاته چي ور كړل سي د وركونكي و لورته نه راگرځي او په دې كي ميراث هم وي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۲۳۸، رقم: ۲۶۲۵، ومسلم ۳\۱۲۴۵، رقم: ۲۰-۱۶۲۵.

تشريح: د حديث خلاصه داده چي كوم شی يو چا ته د عمرىٰ په توگه وركړل سي نو هغه شی د هغه سړي سي او د هغه د مرگ څخه وروسته د هغه د وارثانو ملكيت كيږي د وركونكي ملكيت ته بېرته نه راځي، د حضرت ابوهريره رضي الله عنه روايت چي مخكي تېر سوی دی د هغه د تشريح په ضمن كي د عمرىٰ درې صورتونه بيان سوي دي، په دغه حديث كي د اول صورت بيان دی په دې باره كي چي كوم فقهي اختلاف دی د هغه تفصيل هم هلته ذكر سوی دی.

د حضرت جابر رضي الله عنه روايت او د هغه تاويل

﴿۲۸۸۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ إِنَّمَا عُمْرَى الَّتِي أَجَازَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي كومه عُمری چي رسول الله ﷺ جائز گرځولې ده هغه داده چي (د شي وركونكي)

أَنْ يَقُولَ هِيَ لَكَ وَلِعَقِبِكَ فَأَمَّا إِذَا قَالَ هِيَ لَكَ مَا عِشْتَ فَإِنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى صَاحِبِهَا. متفق عليه.

داسي ووايي: دا عمری ستا او ستا د وارثانو لپاره ده او كله چي داسي ووايي چي دا عمری ستا لپاره ده تر څو پوري چي ته ژوندی يې نو دا بېرته اصلي خاوند ته راگرځي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۲۳۸، رقم: ۲۶۲۵، ومسلم ۳\۱۲۴۶، رقم: ۲۳-۱۶۲۵.

تشریح دغه حدیث په ظاهره د جمهورو علماؤ د مذهب خلاف دی او د جمهورو علماؤ مذهب د حضرت ابوهریره ﷛ د روایت د تشریح په ضمن کي ذکر سوی دی، جمهور علماء ددغه حدیث په باره کي فرمایي چي دغه حدیث مرفوع نه دی یعني دا د رسول الله ﷺ ارشاد نه دی بلکه خپله د حضرت جابر ﷛ قول دی چي د هغه خپل پر خپل رایه او اجتهاد باندي مبني دی په دغه صورت کي ددغه قول د جمهورو علماؤ پر مذهب هیڅ اثر نه اچوي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د عمری او رقبی څخه د رسول الله ﷺ منع

﴿۲۸۸۳﴾: عَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُرْقِبُوا وَلَا تُعْمِرُوا فَمَنْ أُرْقِبَ شَيْئًا أَوْ أُعْمِرَهُ فَهِيَ لِوَرَثَتِهِ. رواه ابوداؤد.

د حضرت جابر ﷛ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: رقبیٰ او عمری مه کوئ او چا لپاره چي رقبی یا عمری سوې وي هغه او د هغه وارثان د هغو مالکان دي. (ابو داؤد)

تخریج: ابوداود في السنن ۳\۸۲۰، رقم: ۳۵۵۶.

د لغاتو حل: لاترقبوا: من الارقاب بمعنی المراقبة وهي ان یقول: وهبت لک داري، فان مت قبلي رجعت الي وان مت قبلک فهي لک. (مرقات).

تشریح: د عمری په ډول رقبی هم د هبې یو ښاخ دی، ددې وضاحت هم د باب په شروع کي سوی دی، د رقبی صورت دادی چي د مثال په توګه یو سړی بل سړي ته دا ووایي چي زه خپل سرای تا ته په دې شرط درکوم که زه ستا څخه مخکي مړ سوم نو دغه سرای به ستا په ملکیت کي وي او که ته زما څخه مخکي مړ سوې نو بیا به دا زما په ملکیت کي وي، لفظ د رقبی مشتق دی د ارقاب څخه چي د مراقبه په معنی کی دی یعني په رقبی کي هر یو د دوهم د مرګ منتظر وي.

په دغه حدیث کي د عمری او رقبی څخه منع سوې ده او ددې علت دا بیان سوی دی چي تاسو کوم شی د عمری یا رقبی په توګه یو چا ته ورکړئ هغه د هغه سړي ملکیت سي او ستاسو ملکیت ختمیږي ځکه نو د هغه سړي د مرګ څخه وروسته هغه شی د هغه د وراثانو ملکیت ته منتقل کیږي نو تاسو خپل مال د عمری او رقبی په توګه د خپل ملکیت څخه په ایستلو سره خپل تاوان مه کوئ.

اوس پاته سوه دا خبره چي کله موږ ته دا مخکي معلومه سوې ده چي عمری او رقبی جائز

ده نو ددې منع به محمول څه شي وي ؟ ددې جواب دادی چې یا خو دا منع په هغه وخت کې فرمایل سوې ده کله چې دواړه جائز نه وه په دغه صورت کې دا هم ویل کیدای سي چې دغه حديث منسوخ دی یا دا چې ددغه ارشاد مراد ظاهر دی چې عمری او رقبی که څه هم د مصلحت خلاف کار دی مگر کله چې دا واقع سي نو په شرعي توګه سره صحیح کیږي او د هغه نتیجه دا سي چې هغه شی نه یوازې د هغه په ملکیت کې راسي چا ته چې ورکړل سوی دی بلکه د هغه د مرګ څخه وروسته د هغه د وارثانو په ملکیت کې وي په دغه صورت کې ددغه حديث د منسوخ کېدو هيڅ صورت نه پاته کيږي .

د عمری په باره کې دا ښوول سوي دي چې د حنفيه په نزد جائز ده مګر د رقبی په باره کې ملا علي قاري رحمة الله عليه فرمايي چې دا د امام ابو حنيفة او امام احمد رحمة الله عليهما په نزد جائز نه ده مګر د امام ابو يوسف رحمة الله عليه په نزد جائز دي .

په حنفي علماؤ کې ځيني شارحين د حديث په باره کې دا ليکلي دي چې دا نهي (ممانعت) ارشادي دی، مطلب دا چې خپل مال تر يو ټاکلي وخت پورې مه هبه کوئ چې کله هغه وخت پوره سي نو خپل مال بېرته واخلئ ځکه چې کله خپل يو شی يو چا ته ورکړی نو هغه ستاسو د ملکيت څخه ووځي اوس هغه ستاسو په ملکيت کې نه راځي که څه هم تاسو هغه شی د هبې په صراحت کولو سره ورکړی وي يا د عمری او رقبی په توګه مو ورکړی وي .

عمری او رقبی جائز ده

﴿۲۸۸۴﴾ وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْعُمْرٰى جَائِزَةٌ لِأَهْلِهَا وَالرُّقْبٰى جَائِزَةٌ لِأَهْلِهَا. رواه احمد والترمذي و ابوداؤد .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : عمری (يعني هغه شی چې د ټول عمر لپاره ورکول سوي وي) عمری والاؤ لپاره جائز ده او رقبی د رقبی خلکو لپاره . (احمد ترمذي ابو داؤد) .

تخريج : احمد في المسند ۳\۳۰۲، الترمذي في السنن ۳\۶۳۳، رقم: ۱۳۵۱، وابوداود في السنن ۳\۸۲۱، رقم: ۳۵۵۸.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د جواز عمرى يو بل حديث

﴿۲۸۸۵﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمْسِكُوا أَمْوَالَكُمْ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: خپل مال د ځانه سره ساته

عَلَيْكُمْ لَا تُفْسِدُوهَا فَإِنَّهُ مَنْ أَعْمَرَ عُمْرَى فَهِيَ لِلَّذِي أُعْمِرَ حَيًّا وَمَيِّتًا وَلِعَقِبِهِ. رواه مسلم

مه يې كوه او مه يې خرابوه چا چي څوک د يو شي لپاره ټول عمر مالک جوړ كړ نو هغه د هغه شى حقيقي مالک دي په ژوند كي او د وفات څخه وروسته هم د مرګ څخه وروسته د هغه قريبان د هغه وارثان دئ. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۲۴۶\۳، رقم: ۲۶- ۱۶۲۵.

تشريح: د دغه حديث په ظاهري مفهوم سره د عمرى په جواز كي اشكال پيدا كيږي مگر د دوهم فصل په حديث كي پر تشريح باندي كه نظر وكړل سي نو دا اشكال ختميږي ځكه چي د دغه حديث تاويل هغه دى كوم چي د هغه حديث په تشريح كي بيان سوى دى.

=======

بَــابٌ

اَلْفَصْلُ الْأَوَّل (لومړى فصل)

د خوشبوداره شي تحفه مه رد كوئ

﴿۲۸۸۶﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ عُرِضَ عَلَيْهِ رَيْحَانٌ فَلَا يَرُدُّهُ فَإِنَّهُ خَفِيفُ الْمَحْمِلِ طَيِّبُ الرِّيحِ. رواه مسلم.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا ته چي يو خوشبودار

ګل (د تحفې په شکل کي) ورکړل سي هغه دي بیرته نه ورکوي ځکه چي دا یو ډېر معمولي احسان دي او خوشبو ښه شی ده. (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۴\۱۷۶۶، رقم: ۲۰- ۲۲۵۳.

تشريح: دغه حکم چي هغه دي بېرته نه ورکول کیږي د هر هغه تحفې دي چي په ظاهره د کم کېدو په وجه زیات احسان نه لري مګر د ګټي او خوښی په اعتبار ډېر ګټور وي چي کوم چا هغه ته تحفه ورکړې ده د هغه زړه مات نه سي.

﴿۲۸۸۷﴾: وَعَنْ اَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ لَا يَرُدُّ الطِّيبَ. رواه البخاري.

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ به د خوشبو تحفه نه واپس کول. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۲۳۴، رقم: ۲۶۲۲.

تشريح: د حدیث د آخري جملې مطلب دا دی چي زموږ ملت او زموږ قوم د کوم عزت او شرافت حامل دی او د انسانیت کوم لوړ اصول، شرافت او تهذیب په لوړ معیار سره نازول سوي دي د هغه سره سم زموږ د ملت او قوم د هیچا لپاره دا مناسب نه ده چي هغه داسي کار وکړي چي د هغه د ملي شرف او قومي عظمت خلاف وي او د هغه په وجه پر هغه باندي یو خراب مثال جوړ سي. په دې سره رسول الله ﷺ دې ته اشاره وفرمایل چي یو چا د تحفې ورکول او بېرته اخیستل داسي دي لکه څرنګه چي سپی خپل قی بېرته څټي ځکه نو د مسلمان لپاره مناسب نه ده چي هغه یو چا ته یو شی په تحفه ورکړي او بیرته یې ځیني واخلي او همدارنګه په هغه خراب مثال سره یاد کړل سي.

دا خو د حدیث وضاحت او د هغه څخه پیدا کېدونکې یو اخلاقي او نفسیاتي اړخ وو مګر ددې فقهي او شرعي اړخ دا دی چي د امام ابو حنیفة رحمه الله د مذهب سره سم یو چا ته د تحفې په توګه یا د هبې او صدقې په توګه یو شی ورکول او بیا د اخیستونکي په قبضه کي د راتلو څخه وروسته هغه شی بېرته اخستل جائز خو دي مګر مکروه دي البته په ځینو صورتو کي جائز نه دي چي د هغه تفصیل به د دوهم فصل په اول حدیث کي راسي، او په دې باره کي یو حدیث هم نقل سوی دی.

دلته د ذکر سوي حدیث په باره کي حنفیه وايي چي دا پر کراهت باندي محمول دی او د دې مقصد دا ظاهرول دي چي یو چا ته د یو شی په ورکولو سره بېرته اخیستل نامردي او ناخوښه خبره ده مګر د امام شافعي، امام مالک او امام احمد بن حنبل رحمة الله علیهم په نزد دا حدیث پر حرمت باندي محمول دي ځکه د دغه حضرات مذهب دادی چي یو چا ته د تحفې او صدقې په ورکولو سره بېرته اخیستل جائز نه دي البته امام شافعي رحمه الله فرمايي که یو پلار خپل زوی ته یو شی په تحفه کي ورکړي نو هغه بېرته ځیني اخیستلای سي.

د یوه روایت سره د امام احمد رحمه الله قول هم دادی، او راتلونکي ځیني حدیثونه هم پر دې دلالت کوي مګر د دغه حدیثو معنی چي حنفیه اخیستې ده هغه به هم مخته ذکر سي.

د یو شي ورکول او بیرته اخیستل بد کار دی

﴿۲۸۸۸﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعَائِدُ فِي هِبَتِهِ كَالْكَلْبِ يَعُودُ فِي قَيْئِهِ لَيْسَ لَنَا مَثَلُ السَّوْءِ. رواه البخاري.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د هبې د واپس اخیستونکي حال داسي دي لکه سپی چي قی ووهي او وروسته یې وخوري دا بد مثال زموږ سره نه ښائي. (بخاري).

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۵\ ۲۳۴، رقم: ۲۶۲۲.

د یو شي په ورکولو کي د اولاد په مینځ کي فرق مه کوئ

﴿۲۸۸۹﴾: وَعَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ أَنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د نعمان بن بشیر رضي الله عنه څخه روایت دی چي زما پلار زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر کړم

وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هَذَا غُلَامًا فَقَالَ أَكُلَّ وَلَدِكَ نَحَلْتَ مِثْلَهُ قَالَ لَا

او وه یې ویل: ما خپل و دې زوي ته یو غلام هبه کړی دی نبي کریم ﷺ ځیني پوښتنه وکړه چي ایا تا و هر یوه زوي ته یو یو غلام هبه کړی دی؟ هغه وویل یا!

قَالَ فَارْجِعْهُ. و في رواية أَنَّهُ قَالَ أَيَسُرُّكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبِرِّ سَوَاءً قَالَ

نبي کریم ﷺ وفرمایل خپل غلام بیرته واخله او په یوه بل روایت کي دا الفاظ دي چي نبي

كريم ﷺ وفرمايل : ايا ته دا خبره خوښوې چې ستا ټول زامن ستا سره ښه چلن وكړي ؟هغه

بَلٰى قَالَ فَلَا إِذًا و في رواية اَنَّهُ قَالَ أَعْطَانِي أَبِي عَطِيَّةً فَقَالَتْ عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ

وويل : هو ! (نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل) كه دا خبره وي نو يوازي دې زوي ته غلام مه وركوه . په يو بل روايت كي راغلي دي چي نعمان وويل : زما پلار ما ته يو شى راكړ عمره بن رواحه (د بشير ښځي) وويل :

لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهِدَ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى

زه دا هديه تر هغه وخته پوري نه خوښوم تر څو پوري چي رسول الله ﷺ د دې شاهد نه زما پلار نبي كريم ﷺ ته ورغلى

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي أَعْطَيْتُ ابْنِي مِنْ عَمْرَةَ بِنْتِ رَوَاحَةَ عَطِيَّةً فَأَمَرَتْنِي

او عرض يې وكړ ما خپل دې زوي ته چي د عمره بنت رواحه د نس څخه پيدا سوي دي يو شى وركړى دي عمره ما ته وويل چي زه په دې معامله كي (يا رسول الله!)

أَنْ أُشْهِدَكَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ أَعْطَيْتَ سَائِرَ وَلَدِكَ مِثْلَ هٰذَا قَالَ لَا قَالَ

تا شاهد وم نبي كريم ﷺ ځيني پوښتنه وكړه ايا تا خپلو ټولو زامنو ته داسي شى وركړي دي ؟ هغه وويل نه ! نو نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل:

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ قَالَ فَرَجَعَ فَرَدَّ عَطِيَّتَهُ و في رواية اَنَّهُ قَالَ

لَا أَشْهَدُ عَلٰى جَوْرٍ . متفق عليه.

د خداي تعالي څخه وېرېږه او د اولادو په مينځ كي انصاف كوه نعمان وايي چي د دې په اورېدو سره زما پلار بيرته راغي او خپله هبه يې بيرته واخيسته او په يوه بل روايت كي راځي چي رسول الله ﷺ د شهادت مطالبه واورېده نو ويې فرمايل :زه په ظلم باندي شاهد نه جوړېږم . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۲۱۱، رقم: ۲۵۸۶، ومسلم ۳\ ۱۲۴۲، رقم: ۱۳- ۱۶۲۳.

تشريح: د حديث شريف څخه معلومه سوه چي د خپل اولاد په مينځ كي فرق او امتياز كول

مناسب نه دي ، د حديث شريف په رڼا کي دا مستحب دي چي يو شی يوازي خپل يوه زوی يا يوې لور ته نه ورکول کيږي بلکه هغه شی دي پر ټولو زامنو او لوڼو باندي برابر وويشل سي .

حضرت بشير ﷺ د رسول الله ﷺ دغه حکم چي غلام بېرته واخله پر غوره والي محمول دي يعني ددغه غلام بېرته اخيستل غوره او بهتر دي ، حضرت امام ابوحنيفة، امام شافعي او امام مالک رحمة الله عليهم فرمايي که يو سړی په خپل اولاد کي ځينو ته يو شی ورکړي نو د هغه تحفه به صحيح وي مګر په کراهت سره .

ددې برعکس د امام احمد ، ثوري او اسحاق رحمة الله عليهم او نورو حضراتو په نزد دا حرام دي ، د رسول الله ﷺ ارشاد (لا اشهد على جور) يعني زه پر ظلم شاهدي نه ورکوم، ددغه حضراتو دليل دی حال دا چي اول الذکر يعني امام ابوحنيفة رحمه الله د رسول الله ﷺ د الفاظو څخه استدلال کوي چي په يوه روايت کي نقل سوي دي (فاشهد على هذا غيري) يعني رسول الله ﷺ بشير ﷺته وويل چي ته په دې باره کي زما څخه پرته بل څوک شاهد کړه .

دغه حضرات فرمايي که چيري دغه تحفه (يعني د حضرت بشير ﷺ خپل يوه زوی ته غلام ورکول) حرام يا باطل وای نو رسول الله ﷺ به دا نه فرمايلای چي بل څوک شاهد کړه ځکه چي د رسول الله ﷺ ارشاد پر دې دلالت کوي چي د بشير ﷺ دغه تحفه صحيح او جائز ده مګر ناخوښه او مکروه ده ، ځکه رسول الله ﷺ خپل ځان شاهد ګرځول مناسب ونه ګڼل او دا يې وفرمايل چي بل شاهد جوړ کړه .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

تحفه بيرته اخيستل ښه کار نه دی

﴿۲۸۹۰﴾: عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لاَ يَرْجِعُ اَحَدٌ فِيْ هِبَتِهِ اِلاَّ الْوَالِدُ مِنْ وَلَدِهِ. رواه النسائي وابن ماجة .

د عبدالله بن عمرو ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هيڅوک دي خپله هبه واپس نه اخلي خو هغه هبه واپس اخيستل جائز دي چي پلار زوي ته ورکړي وي .(نسائي ابن ماجه)

تخريج: سنن النسائي ٦\ ٢٦٤، رقم: ٣٦٨٩، وابن ماجه ٢\ ٧٩٦، رقم: ٢٣٧٨.

تشريح: دغه حديث شريف د امام شافعي رحمه الله دليل دی ځکه د هغه په نزد تحفه بېرته اخيستل جائز نه دي مګر پلار د خپل زوی څخه تحفه بېرته اخيستلای سي .

امام ابو حنيفة رحمة الله عليه فرمايي چي پلار د خپل زوی څخه تحفه بېرته اخيستلای سي، ددې مطلب دادی چي څرنګه يو پلار د ضرورت او حاجت په وخت کي د خپل اولاد د مال او زر څخه يو شی اخيستلای او مصرف کولای سي همدارنګه کوم شی چي هغه خپل زوی ته د تحفې په توګه ورکړی دی نو هغه هم د ضرورت په وخت کي اخيستلای او مصرف کولای سي.

په اووه ۷ صورتونو کي تحفه بېرته اخيستل جائز نه دي

دا خبره مخکي سوې ده چي د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په نزد تحفه بېرته اخيستل جائز دي مګر مکروه دي، په کومو حديثو کي چي د تحفې بېرته اخيستلو عدم جواز ثابتېږي هغه يې پر کراهت باندي محمول کړي دي مګر د تحفې اووه صورتونه داسي دي چي په هغو کي د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په نزد هم تحفه بېرته اخيستل جائز نه دي.

د فقهي په ځينو کتابو کي ددغه اوو حروفو د مجموعې (دمع خرمه) څخه هغه اوو صورتونو ته اشاره سوې ده په دې توګه چي ددغه لفظ د مجموعې هر حرف يو صورت ته اشاره کوي چي د هغه تفصيل او وضاحت دادی.

د دال د حرف څخه مراد زيادتي متصله ده يعني په کومه تحفه کي چي د يو شی اضافه کړې وي يا په هغه کي يو شی ګډ سوی وي نو د هغه تحفې بېرته اخيستل صحيح نه دي د مثال په توګه زيد بکر ته د مځکي يوه داسي برخه تحفه کړه چي په هغه کي نه سرای وو او نه درختي وغيره، اوس بکر په هغه مځکه کي سرای جوړ کړی يا په هغه کي يې درختي ولګولې نو په دغه صورت کي تحفه ورکونکی يعني زيد لپاره دا جائز نه دي چي هغه خپل تحفه يعني مځکه د هغه څخه بېرته واخلي.

د ميم حرف د واهب يا موهوب له مرګ ته اشاره کوي، ددې تفصيل دادی چي د مثال په توګه زيد بکر ته يو شی په تحفه کي ورکړ بيا زيد مړ سو نو اوس د حسن وارثانو ته دا حق نه سته چي هغوی د موهوب له يعني بکر څخه د هغه شي د بېرته اخيستلو غوښتنه وکړي کوم چي زيد هغه ته تحفه کړی دی، يا بکر مړ سي او واهب يعني زيد ته دا حق نه سته چي هغه د بکر د وارثانو څخه د هغه شي په باره کي غوښتنه وکړي کوم چي هغه بکر ته تحفه کړی دی.

د ع حرف هبه بالعوض ته اشاره کوي يعني که يو څوک يو چا ته خپل يو شی د يو شي په عوض کي تحفه کړي نو واهب ته د خپل هغه تحفه سوي شي د بېرته اخيستلو حق نه سته.

د خ حرف خروج طرف ته اشاه کوي يعني که چيري موهوب د مرهوب له د ملکيت څخه وتلي وي په دې توګه چي هغه د تحفې شی خرڅ کړی وي يا يې يو چا ته ورکړی وي نو په دغه

صورت كي واهب د موهوب له څخه د هغه شی غوښتنه نه سي كولای .

د زاء حرف څخه زوجين ته اشاره ده يعني خاوند خپل ښځي ته يا ښځه خپل خاوند ته يو شی په تحفه كي وركړي نو هغوی د يو بل څخه د هغه شي د بېرته اخيستلو حق نه لري .

د ق حرف قرابت ته شاره كوي او قرابت هم هغه چي په هغه كي محرميت وي يعني كه يو پلار خپل زوی ته يا يو زوی خپل پلار ته يا مور ته يا انا ته يا ورور ته يا بل يو قريب ته چي د هغه سره د محرميت قرابت وي خپل يو شی په تحفه كي وركړي نو د هغه تحفې بېرته اخيستل د هغه لپاره جائز نه دي .

د هاء حرف د موهوب د هلاكت او ضائع كېدو طرف ته اشاره ده يعني كه چيري موهوب د موهوب له څخه هلاک يا ضائع سوي وي نو د واهب لپاره دا جائز نه ده چي هغه د موهوب له څخه د هغه شي غوښتنه وكړي .

د يو شي وركول او بيرته اخيستل ښه كار نه دی

﴿۲۸۹۱﴾ : وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ وَابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه او حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دئ چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يُعْطِيَ عَطِيَّةً ثُمَّ يرجع فِيهَا إِلَّا الْوَالِدَ فِيمَا يُعْطِي وَلَدَهُ

وركړل سوی شی واپس اخيستل جائز نه دي خو پلار خپل زوي ته وركول سوي شی واپس اخيستلای سي

وَمَثَلُ الَّذِي يُعْطِي الْعَطِيَّةَ ثُمَّ يَرْجِعُ فِيهَا كَمَثَلِ الْكَلْبِ اكل فَإِذَا شَبِعَ قَاءَ ثُمَّ عَادَ فِي قَيْئِهِ . رواه ابوداؤد.

د هغه مثال د هغه سپي په شان دي چي ښه په موړ نس خوراک وكړي او كله چي يې نس ډک سي قی ووهي او بيا هغه قی وخوري . (ابو داؤد ترمذي نسائي ابن ماجه) او په ترمذي كي د دې حديث تصحيح سوې ده .

تخريج: ابوداود في السنن ۳\ ۸۰۸، رقم: ۳۵۳۹، الترمذي في السنن ۴\ ۳۸۴، رقم: ۲۱۳۲، والنسائي ۶\ ۶۵، رقم: ۳۶۹۰، وابن ماجه في السنن ۲\ ۷۹۵، رقم: ۲۳۷۷.

د تحفې بدله تحفه

﴿۲۸۹۲﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَهْدَى لِرَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې یوه صحرائي یوه اوښه رسول الله ﷺ ته په هبه کې

بَكْرَةً فَعَوَّضَهُ مِنْهَا سِتَّ بَكَرَاتٍ فَتَسَخَّطَهُ فَبَلَغَ ذٰلِكَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

ورکړه نبي کریم ﷺ و هغه ته په تحفه کې شپږ ځواني اوښې ورکړې مګر هغه خوشحاله نه سو رسول الله ﷺ ته چې د دې خبر ورسیدی

وَسَلَّمَ فَحَمِدَ اللّٰهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ إِنَّ فُلَانًا أَهْدَى إِلَيَّ نَاقَةً فَعَوَّضْتُهُ مِنْهَا

نو نبي کریم ﷺ (د خلکو په مینځ کې ودرېدي) اول یې د خدای تعالی حمد او ثنا بیان کړه بیا یې وفرمایل: فلاني سړي ما ته یوه اوښه په هدیه کې را کړل ما و هغه ته په بدله کې شپږ ځواني

سِتَّ بَكَرَاتٍ فَظَلَّ سَاخِطًا لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ لَا أَقْبَلَ هَدِيَّةً إِلَّا مِنْ قُرَشِيٍّ أَوْ أَنْصَارِيٍّ أَوْ ثَقَفِيٍّ أَوْ دَوْسِيٍّ. رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي.

اوښې ورکړې مګر په دې هم هغه خوشحاله نه سو اوس ما اراده کړېده چې د قرشي، انصاري ثقفي او دوسي خلکو څخه پرته د بل چا هدیه نه قبلوم. (ترمذي ابو داؤد نسائي).

تخریج: الترمذي في السنن ٥\ ٦٨٦، رقم: ٣٩٤٥، وابوداود ٣\ ٨٠٧، رقم: ٣٥٣٧، والنسائي ٦\ ٢٨٠، رقم: ٣٧٥٩.

تشریح: که تاسو یو چا ته خپل یو شی د تحفې په توګه ورکړی نو د هغه د عوض او بدلې توقع کول ستاسو د خلوص خلاف کار دی مګر که تاسو ته څوک خپل یو شی د تحفې په توګه درکړي نو په هیڅ صورت کې هم ستاسو له خوا د بدلې ادا کول به ستاسو د لوړ همتی او ستاسو میني مطابق وي، کله چې به یو صحابي رسول الله ﷺ ته یو شی د تحفې په توګه ورکړی نو د هغه د بدلې معمولي خواهش به هم د هغه په ذهن کې نه وو ځکه چې د هغه تحفه به سر تر پایه د خلوص او مینې یو اظهار وو مګر د دې سربېره د رسول الله ﷺ په خدمت کې چې به یو شی د تحفې په توګه را وړل سو نو رسول الله ﷺ به یو صورت کې د هغه بدله د هغه څخه زیاته ورکول او د رسول الله ﷺ دا معمول د سخاوت، برکت، لوړ همتی او تعلق د یو عظیمي جذبې مظهر وو.

كله چي يو صحرائي سړي د رسول الله ﷺ په خدمت كي يو اوښه راوستل نو رسول الله ﷺ د معمول سره سم د هغه د تحفې څخه څو برابر زياته بدله يعني شپږ ځواني اوښي هغه ته وركړې مگر هغه په دې هم خوشحاله نه سو ، دا خبره يقينا ډېره عجيبه وه يو خو په دې وجه چي په ظاهره هغه په خپله تحفه كي مخلص نه وو د هغه مطلب دا وو چي هغه د رسول الله ﷺ په خدمت كي اوښه ددې لپاره راوستلې وه چي رسول الله ﷺ هغه ته بدله وركړي او بدله هم داسي چي د هغه د خواهش مطابق وي كوم وخت چي رسول الله ﷺ هغه ته شپږ اوښي وركړې نو هغه په دې خوشحاله نه سو او همدرانگه هغه په دنيوي مال كي د حرص د جذبې اظهار وكړ د هغه دغه كار رسول الله ﷺ ته دومره ناخوښه سو چي رسول الله ﷺ دا اعلان وكړ چي ما د قريشي، انصاري، ثقفي او دوسي څخه پرته د بل چا څخه د تحفې نه قبلولو اراده كړې ده .

قريشي هغه خلكو ته وايي چي د هغوى تعلق د قريشو سره وي او د انصاري څخه مراد د مدينې منورې انصار دي ، ثقفي او دوسي د دوو قبيلو نومان دي ، رسول الله ﷺ دغه قبيلې په خاصه توگه ځكه ذكر كړې او د هغوى استثناء يې وكړه چي دغه قبيلې په لوړ همتې، لوړې حوصلې، او سخاوت كي د امتيازي حيثيت خاوندان دي .

﴿۲۸۹۳﴾: وَعَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أُعْطِيَ عَطَاءً

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : چا ته چي يو شی وركول سي

فَوَجَدَ فَلْيَجْزِ بِهِ وَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيُثْنِ فَإِنَّ مَنْ أَثْنَى فَقَدْ شَكَرَ وَمَنْ كَتَمَ

او د هغه د وركولو توان ولري نو خامخا دي دهغې په بدله كي يو شی وركړي او كوم څوك چي د هبې د بدلې توان و نه لري نو هغه دي د هبې د وركونكي تعريف وكړي ځكه چي چا تعريف وكړ هغه شكر ادا كړاو چا چي احسان پټ كړ يعني نه يې بدله وركړه او نه يې تعريف

فَقَدْ كَفَرَ وَمَنْ تَحَلَّى بِمَا لَمْ يُعْطَهُ كَانَ كَلَابِسِ ثَوْبَيْ زُورٍ . رواه الترمذي وابوداؤد

وكړ نو هغه د نعمت ناشكري وكړه او څوك چي په ځان كي هغه شی ظاهره كړي چي په هغه كي نه وي (مثلا د دين او د دنيا د كمال اظهار يا علماؤ او صلحاؤ لباس په اغوستو سره خپل ځان عالم او صالح ښكاره كړي نو د هغه مثال د هغه چا په شان دي چي يوه داسي جامه واغوندي چي دوه ښكاري). (ابو داؤد ترمذي) .

تخریج: الترمذي في السنن ۴\۳۲۲، رقم: ۲۰۳۴، وابوداود ۵\۱۵۸، رقم: ۴۸۱۳.

تشریح د مُحسن (احسان کونکي) تعریف کول د هغه د شکر ادا کولو قائم مقام ځکه ګرځول سوی دی چي تعریف کول په اصل کي د شکر ادا کولو یو ښاخ دی، د شکر مفهوم دادی چي په زړه کي مینه ساتل په ژبه سره تعریف کول او په لاسو او پښو سره خدمت کول.

د حدیث د آخري برخي مطلب دادی چي کوم څوک په خپل ځان کي د یو داسي دیني یا دنیوي کمال او صفت اظهار وکړي چي په حقیقت کي په هغه کي نه وي نو هغه په دروا غو باندي د دوو جامو اغوستونکي په ډول دی، په درواغو د دوو جامو اغوستونکي څخه مراد هغه سړی دی چي د علماؤ او صالحینو د جامې په اغوستلو سره خپل ځان عالم او صالح ظاهر کړي حالانکه په حقیقت کي نه هغه عالم وي او نه صالح وي.

ځیني حضرات وايي چي د دې څخه مراد هغه سړی دی چي هغه داسي قمیص اغوندي چي د هغه د لستوڼو لاندي نور دوه لستوڼي لګېدلې وي چي لیدونکی دا وګڼي چي هغه دوه قیمصه اغوستي دي، او ځیني حضرات وايي چي په عربو کي یو سړی وو چي دوه ډوله جامې به یې اغوستلې چي خلک یې عزتمند او د حیثیت خاوند وګڼي او کله چي به هغه د درواغو شاهدي ورکول نو د هغه د ظاهري شکل په لېدو سره خلکو به هغه درواغجن نه ګڼی رسول الله ﷺ دغه سړي ته د هغه سړي سره تشبیه ورکړې ده چي خپل ځان د داسي کمال خاوند ظاهر کړي چي په هغه کي یې نوم او نښان هم موجود نه وي.

د احسان کونکي لپاره د خیر دعاء

﴿۲۸۹۴﴾: وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ فَقَالَ لِفَاعِلِهِ جَزَاكَ اللَّهُ خَيْرًا فَقَدْ أَبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ. رواه الترمذي.

د حضرت اسامه بن زید رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د چا سره چي احسان وسي او هغه د خپل محسن په حق کي دا الفاظ ووايي جزاک الله خیرا (خدای دي تاته د خیر جزا درکړي) نو هغه د خپل محسن پوره تعریف وکړ. (ترمذي).

تخریج: الترمذي في السنن ۴\۳۳۳، رقم: ۲۰۳۵.

تشریح او پوره تعریف یې وکړ یعني هغه د خپل محسن په حق کي د دعاء د الفاظ په ویلو سره هغه شکر ادا کړی ځکه چي هغه د خپل محسن په بدله ورکولو او د هغه په تعریف کولو کي د

خپل کوتاهۍ اعتراف او د ځان د عاجز کېدو په اقرار سره د هغه بدله الله تعالی ته منسوب کړل چې الله تعالی دې هغه ته په دنیا او آخرت کې پوره اجر ورکړي او ظاهره ده چې د الله تعالی د اجر څخه غوره اجر څوک ورکولای سي.

یو جلیل القدر بزرگ او شیخ حضرت عبد الوهاب متقي رحمه الله به ویل چې صوفي ته پکار دي چې هغه د الله تعالی د مخلوق د ورکولو یا نه ورکولو په دواړو صورتو کې د استقامت د دائرې څخه د باندې ونه وځي او نه د حق د لارې څخه قدم بلې خوا ته کړي که یو فاسق او نااهل سړی هغه ته یو شی د تحفې په توګه ورکړي نو د هغه دې دومره تعریف نه کوي چې هغه د یو صالح او ولي په صف کې ودروي بلکه د هغه په حق کې دې دغه الفاظ ووایي چې الله تعالی دې ت ته د خیر جزا درکړي او که هغه ته د یو صالح او متقي سړي یو تکلیف ورسیږي نو محض د هغه په وجه دې د هغه د صالح کېدو او تقوا نفي نه کوي او هغه ته دې بد او رد نه وایي بلکه د هغه په حق کې دې دغه الفاظ ووایي چې (غفر الله له ولنا) یعنې الله تعالی دې د هغه او زموږ مغفرت په برخه کړي، د اهل استقامت دا طریقه ده او دا د هغوی د عمل لاره ده.

د انسان شکر نه ادا کونکی د الله جل جلاله شکر هم نه ادا کوي

﴿۲۸۹۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَمْ يَشْكُرِ النَّاسَ لَمْ يَشْكُرِ اللَّهَ. رواه احمد والترمذي.

د حضرت ابوهریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: څوک چې د انسانانو شکریه ادا نه کړي نو هغه د الله تعالی شکر هم نه ادا کوي. (احمد ترمذي)

تخریج: احمد في المسند ۳\۳۲، والترمذي في السنن ۴\۲۹۹، رقم: ۱۹۵۵

تشریح مطلب دادی چې د الله تعالی د شکر ادا کولو تکمیل پر دې منحصر دی چې د هغه پیروي وکړل سي په دې توګه چې هغه د هغه انسانانو چې تر هغه پوري د الله تعالی د نعمتونو د رسیدو ظاهري وسیله جوړه سوې ده د شکر ادا کولو کوم حکم چې ورکړل سوی دی د هغه پیروي وکړل سي نو کوم څوک چې د الله تعالی پیروي ونه کړي او د هغه حکم یې پر ځای نه کړي په دې معنی چې هغه د هغه خلکو شکر ادا نه کړ چې د هغوی په وسیله سره الله تعالی خپل نعمتونه هغه ته ورکړي دي نو د دې مطلب به دا وي چې هغه د الله تعالی د نعمتونو شکر هم ادا نه کړ، او یا د دغه حدیث مطلب دادی چې کوم څوک د خپل محسن شکر نه ادا کوي او د هغه

سره د سوي احسان او ښه چلن اقرار نه کوي نو هغه د نعمت د کفران (ناشکرۍ) خپل دغه عادت په وجه د الله تعالی شکر هم نه ادا کوي.

د نعمت د شکر اهمیت

﴿۲۸۹۶﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ لَمَّا قَدِمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَدِينَةَ أَتَاهُ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ و مدينې منورې ته تشریف راوړ نو

الْمُهَاجِرُونَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَا رَأَيْنَا قَوْمًا أَبْذَلَ مِنْ كَثِيرٍ وَلَا أَحْسَنَ

مهاجرين د نبي کريم ﷺ په خدمت کې حاضر سول او عرض يې وکړ: يا رسول الله! د کوم قوم چې موږ يې په کورو کې او سيږو (انصار) د هغوی په شان مو بل غوره قوم نه دی ليدلئ

مُوَاسَاةً مِنْ قَلِيلٍ مِنْ قَوْمٍ نَزَلْنَا بَيْنَ أَظْهُرِهِمْ لَقَدْ كَفَوْنَا الْمُؤْنَةَ وَأَشْرَكُونَا

ډېر غنيان زموږ لپاره زيات خرڅونکي او په لږ مال باندي ښه خدمت او کومک کوونکي او موږ د دوی په وسيله باندي د خوارۍ څخه خلاص يو او په خپلي ګټې کې يې موږ شريکان کړو

فِي الْمَهْنَإِ حَتَّى لَقَدْ خِفْنَا أَنْ يَذْهَبُوا بِالْأَجْرِ كُلِّهِ فَقَالَ لَا مَا دَعَوْتُمُ اللّٰهَ لَهُمْ

وَأَثْنَيْتُمْ عَلَيْهِمْ. رواه الترمذي و صححه.

تر دې پوري چې هغوی زموږ سره (د ومره ښه) چلن وکړ چې زموږ سره دا ويره پيدا سوه چې ټول ثواب يوازي دوی يو نسي نبي کريم ﷺ وفرمايل يا هغوی ټوله ثواب نسي وړلاي تر څو پوري چې تاسو د هغوی لپاره دعاوي کوئ او د هغوی تعريف کوئ. (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۴\۵۶۳، رقم: ۲۴۸۷.

د لغاتو حل: في المهنا: ما يقوم بالكفاية واصلاح المعيشة.

تشريح کله چې نبي کريم ﷺ د مکې مکرمې څخه په هجرت کولو سره په مدينه منوره کې هستوګنه اختيار کړل او د رسول الله ﷺ سره د مهاجرينو يو لوی شمېر هم په مدينه کې هستوګنه اختيار کړه نو د مدينې او سيدونکو يعني انصارو چې د هغوی سره کوم ښه چلن وکړ او د سخاوت، اخوت او ميني کوم عظيم روايت يې چې قائم کړی ښېله مبالغې انساني تاريخ د هغه د مثال وړاندي کولو څخه قاصر دی د مدينې انصارو د مکې د مهاجرينو لپاره نه يوازي د

زړه سترګي د لاري فرش کړي بلکه د خپل ويني او خولې ګټه به يې هم د هغوی لپاره وقف کړل، هغوی خپل مځکي، خپل باغونه او خپل سرايونه نيم په نيم په هغوی کي وويشل د هغوی په خدمت او خاطر کي د شرافت انساني ټولي بلندۍ يې تر شا وغورځولې د هغوی دغه طرز عمل او بې پايه احساناتو مهاجرين دومره متاثر کړل چي هغوی د رسول الله ﷺ په خدمت کي خپل دغه انديښنه وړاندي کړه چي اې د الله رسوله! دا سي نه وي چي دغه انصار ټول ثواب واخلي ځکه چي موږ خو تر ننه پوري تر دوی زيات قرباني کونکي، مخير او سخي او احسان کونکي قوم نه دی ليدلی، د وئ د مال او زر د کموالي او زياتوالي څخه په بې نيازه کېدو سره زموږ سره احسان کوي د چا سره چي زيات مال وو هغه يې پر موږ هم دومره زيات خرڅ کړ او د چا سره چي کم مال وو هغه د هغه مطابق زموږ مرسته وکړه، يعني دچا چي څومره وس وو هغه په خپل حيثيت سره زموږ مېلمستيا وکړه تر دې چي د هغوی په ذريعه موږ د محنت او مشقت څخه هم وساتل سو په دې توګه چي د کرني محنت د باغو او د درختو د ساتني تکليف او د سرايو د جوړولو مشقت هغوی پر خپل ذمه واخيستی مګر په ګټه او حاصلاتو کي موږ د هغوی شريک يو چي هغوی په خپل مځکه او باغو کي په محنت سره په محنت او تکليف سره څه کري نو هغه نيم په نيمه زموږ سره ويشي اوس خو زموږ سره دا بېره ده چي زموږ دغه ټول ثواب هغوی تر لاسه نه کړي او دا بېره ده چي زموږ هجرت او زموږ د عبادتو ثواب الله تعالی د هغوی د بې پايه مرستي په وجه د هغوی په عمل نامه کي ونه ليکي.

مګر رسول الله ﷺ هغوی ته وفرمايل چي داسي نه سي کيدای ځکه چي د الله تعالی فضل او کرم ډېر پراخ دی د هغه سره د اجر کمي نه سته تاسو ته به ستاسو د عبادت ثواب تر لاسه کيږي او انصارو ته به د هغوی د مرستي او د هغوی د سخاوت اجر ورکول کيږي تر څو چي تاسو د هغوی لپاره د خير دعاء کوئ ځکه چي د هغوی په حق کي ستاسو دغه دعاء به د هغوی د احسان بدله سي او ستاسو د عبادت ثواب به تاسو ته تر لاسه کيږي.

يو بل ته تحفې ورکول عداوت له منځه وړي

﴿۲۸۹۷﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ الضَّغَائِنَ. رواه الترمذي.

د بي بي عائشې رض څخه روايت دی چي نبي کريم ﷺ و فرمايل: په خپلو کي تحفې او هديې

لیرېږئ په دې سره د انسان بغض او کینه لیري کیږي (او محبت زیاتیږي). (ترمذي)

تخریج: بیاض في الاصل، قال ملا علي في المرقاة ۳\۳۸۰: والحق به: الترمذي.

تشریح: مطلب دادی چي د تحفې په ورکولو سره یو تر بله د بغض او عداوت جذبات ختمیږي او ددې پر ځای الفت او مینه پیدا کیږي.

د مشکوة شریف په اصل نسخه کي د لفظ رواه څخه وروسته خالي ځای وو چي دهغه مطلب دادی چي د مشکوة مؤلف ته ددغه حدیث د ماخذ علم نه وو سوی او وروسته بیا یو چا د الترمذي لفظ زیات کړی دی.

د کم شي تحفه سپکه مه ګڼئ

﴿۲۸۹۸﴾: وَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ وَحَرَ الصَّدْرِ وَلَا تَحْقِرَنَّ جَارَةٌ لِجَارَتِهَا وَلَوْ شِقَّ فِرْسِنِ شَاةٍ. رواه الترمذي.

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: په خپلو کي تحفې او هدیې لیرېږئ ځکه چي په هدیه سره د سینو خیري لیري کیږي او یوه همسایه و بل همسایه ته هدیه لیږل سپک مه ګڼئ که څه هم هغه هدیه د پسه د بنونګري یوه ټوټه وي. (ترمذي)

تخریج: الترمذي في السنن ۴\۳۸۳، رقم: ۲۱۳۰.

د لغاتو حل: وَحر: ای غشه و وسوسته.

تشریح: مطلب دادی چي یو ښوک دي خپل همسایه ته د یو کم شي د تحفې په توګه استول د هغه همسایه په حق کي حقیر نه ګڼي بلکه څه چي استول غواړي هغه دي واستوي که څه هم هغه ډېر کم او معمولي شی وي، همدارنګه کوم همسایه ته چي تحفه استول سوي وي د هغه لپاره دا مناسب نه ده چي د خپل همسایه تحفه سپکه وګڼي بلکه هغه ته چي کوم تحفه راواستول سي هغه دي په شوق او خوشحالي سره قبوله کړي که څه هم هغه لږ او معمولي شی وي.

﴿۲۸۹۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثٌ لَا تُرَدُّ

د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چي نبي کریم ﷺ وفرمایل: دري شیان داسي دي چي د

الْوَسَائِدُ وَالدُّهْنُ وَاللَّبَنُ. رواه الترمذي و قال هذا حديث غريب قِيْلَ اَرَادَ بِالدُّهْنِ الطِّيْبَ.

هغه د قبلولو څخه انکار باید ونسي، یو تکیه (بالښت)، دویم تیل د سر غوړولو او دریم شیدې، امام ترمذي دا حدیث نقل کړی دی او فرمایي چې دا حدیث غریب دی.

تخریج: الترمذي في السنن ۵\ ۱۰۰، رقم: ۲۷۹۰.

تشریح مطلب دادی که چیري یو سړی خپل مېلمه ته د تواضع په توګه بالښت ورکړي یا خوشبویي ورکړي یا د څښلو لپاره شیدې یا بل شی ورکړي د هغه مېلمه لپاره مناسب نه دي چې د هغه د قبلولو څخه انکار وکړي، د ځینو حضراتو رایه ده چې د دُهن (تېل) څخه مراد خوشبویي ده لکه څرنګه چې په ترجمه کې ذکر سوي دي مګر صحیح خبره داده چې د دُهن څخه تېل مراد دي ځکه چې په هغه زمانه کې د عربو اکثرو خلکو په خپل سرونو کې تېل لګول.

د خوشبوداره ګلانو تحفه مه رد کوئ

﴿۲۹۰۰﴾: وَعَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا أُعْطِيَ أَحَدُكُمُ الرَّيْحَانَ فَلَا يَرُدَّهُ فَإِنَّهُ خَرَجَ مِنَ الْجَنَّةِ. رواه الترمذي مرسلا.

د حضرت ابو عثمان نهدی رحمه الله څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: که څوک در ته خوشبوداره ګل درکړي نو انکار مه کوه ځکه چې ګل د جنت څخه راغلي دي دا حدیث ترمذي مرسلا روایت کړی دی.

تخریج: الترمذي في السنن ۵\ ۱۰۰، رقم ۲۷۹۱.

تشریح هغه ګل د جنت څخه راغلی دی: ددې مطلب دادی چې د خوشبویي لرونکي ګل یو فضیلت او خصوصیت دادی چې د هغه تخم د جنت څخه راغلی دی همدارنګه د هغه څخه چې کومه خوشبویي راځي هغه د جنت خوشبویي ده او بیا دا چې د ګل تحفه ډېر لږ احسان لري لکه څرنګه چې په تېرو مخونو کې ددې وضاحت بیان سوی دی نو کله چې یو چا ته ګل ورکړل سي نو د هغه د قبلولو څخه دې انکار نه کوي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث　(دریم فصل)

په اولاد کې د یوه سره ترجیحي سلوک کول مناسب نه دي

﴿۲۹۰۱﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَتْ امْرَأَةُ بَشِيرٍ انْحَلْ ابْنِي غُلَامَكَ وَأَشْهِدْ لِي

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چې د بشیر رضی الله عنه ښځې و بشیر ته وویل زما زوی (نعمان) ته

یو غلام ورکړه او رسول الله ﷺ شاهد کړه پر دې خبره

رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ

هغه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ (يا رسول الله!)

إِنَّ ابْنَةَ فُلَانٍ سَأَلَتْنِي أَنْ أَنْحَلَ ابْنَهَا غُلَامِي وَقَالَتْ أَشْهِدْ لِي رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى

د فلاني سړي لور (يعني دده ښځي) هغه ته دا حکم څرګند کړ چي زه د هغې و زوی ته خپل يو غلام ورکړم او دا يې ويلي دي چي په دې رسول الله ﷺ شاهد جوړول غواړم

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَلَهُ إِخْوَةٌ قَالَ نَعَمْ قَالَ أَفَكُلَّهُمْ أَعْطَيْتَ مِثْلَ مَا أَعْطَيْتَهُ

نبي کريم ﷺ ځيني پوښتنه وکړه ايا د دې هلک نور وروڼه سته؟ بشير ﷺ وويل: هو! نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل ايا تا خپلو ټولو زامنو ته غلامان ورکړي دي؟

قَالَ لَا قَالَ فَلَيْسَ يَصْلُحُ هٰذَا وَإِنِّي لَا أَشْهَدُ إِلَّا عَلَى حَقٍّ . رواه مسلم .

هغه وويل يا! نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: دا مناسبه نه ده او زه د ناحقه شاهد نه جوړېږم د حق شاهد کېږم. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\ ۱۲۴۴، رقم: ۱۹- ۱۶۲۴.

د لغاتو حل: انحل: اى اعط. (ورکړه).

تشريح: د حق څخه مراد يا خو دادی چي زه يوازي د هغه پر خبره باندي شاهد جوړېږم چي بېله شکه او بېله کراهته په خاصه توګه حق او صحيح وي يا دا چي رسول الله ﷺ په عمومي توګه سره دا وفرمايل چي زه پر حق باندي شاهد جوړېږم پر باطل باندي شاهد نه جوړېږم، په هر حال په دې اړه تفصيلي بحث د اول فصل په حديث کي تېر سوی دی.

رسول الله ﷺ به د نوي ګل تحفه څرنګه قبلول

﴿۲۹۰۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُتِيَ

د حضرت ابو هريره ﷺ څخه روايت دی چي ماليدلي دي چي کله به د رسول الله ﷺ په خدمت

بِبَاكُورَةِ الْفَاكِهَةِ وَضَعَهَا عَلَى عَيْنَيْهِ وَعَلَى شَفَتَيْهِ وَقَالَ اللّٰهُمَّ كَمَا أَرَيْتَنَا

كي به مېوه حاضره سول نو نبي كريم ﷺ به په خپلو سترګو او شونډو مباركو با ندي ايښودل او فرمايل به يې: اې الله! څنګه چي تا موږ ته د دې ميوې شروع وښوده همدغسي د دې انجام

أَوَّلَهُ فَأَرِنَا آخِرَهُ ثُمَّ يُعْطِيُهَا مَنْ يَّكُوْنُ عِنْدَهُ مِنَ الصِّبْيَانِ . رواه البيهقي في الدعوات الكبير.

هم را وښايه بيا به نبي كريم ﷺ هغه مېوه و هغه كوچني ته وركړه چي هغه وخت به د نبي كريم ﷺ سره موجود وو . (په بيهقي دعوات كبير كي).

تخريج: رواه البيهقي في الدعوات الكبير.

تشريح: د تازه ميوې پر خپلو سترګو ايښودل په دې سره د رسول الله ﷺ مقصد د الله تعالى د يو تازه نعمت تعظيم او شكر ادا كول وو ، د انتهاء تعلق كه چيري د دنيا سره وي نو بيا دغه دعاء به د عمر د اوږدوالي لپاره وي او كه ددې تعلق د آخرت سره وي نو ددې څخه به دې ته اشاره وي چي د آخرت په وړاندي د دنيا څه حقيقت دى ؟ لوى نعمت خو د آخرت نعمت دى همدارنګه ددغه دعاء مطلب به دا وي چي اې الله ! څرنګه چي تا موږ ته ددغه دنيا نعمتونه راكړي دي همدارنګه د آخرت نعمتونه هم چي حقيقي نعمتونه دي راكړه .

==========

بَابُ اللُّقْطَةِ (د ورک سوي شي بيان)

لُقطه د لام په پېښ او د قاف په زبر سره يعني لُقَطه هم نقل سوې ده او د قاف په جزم سره يعني لُقطه هم ويل كيږئ د محدثينو په نزد د قاف په جزم سره مشهوره ده .

لقطه هغه شي ته وايي چي يو ځاى (په لاره يا بل ځاى كي) پروت وي او تر لاسه سي او د هغه د مالک علم نه وي ، په دې باره كي شرعي حكم دا دى چي چيري يو ورک سوى شى تر لاسه سي نو هغه پورته كول مستحب دي په شرط ددې چي پر خپل ځان باندي باور وي چي ددغه شي په تشهير كولو سره به يې د هغه مالک ته وسپاري ، كه چيري پر خپل ځان باور نه وي نو بيا د هغه شي هلته پرېښودل غوره دي ، مګر كه چيري دا ډېره وي كه هغه شى هلته پرېښودل سي نو ضائع به سي نو په دغه صورت كي د هغه پورته كول واجب دي كه چيري ليدونكى هغه پورته نه كړي او هغه شى ضائع سي نو ګناه كار به وي، دا خو د لقطې اصول حكم دى اوس د لقطې يو څو مسائلو ته راسئ :

لقطه د هغه چا سره امانت وي چا چي هغه پورته کړي ده په شرط ددې چي يو څوک شاهد کړي چي زه دغه شی د ساتلو يا د هغه مالک ته د رسولو لپاره پورته کوم، په دغه صورت کي هغه لقطه كه د پورته كونكي څخه ضائع سي نو پر هغه تاوان نه واجبيږي او كه چيري پورته كونكى يو څوك پر هغه شاهد کړی او هغه لقطه د هغه څخه ضائع سوه نو پر هغه به تاوان واجب وي په شرط ددې چي د لقطې مالک دا انکار وکړي چي هغه دغه شی ما ته د راکولو لپاره نه وو پورته کړی.

لقطه چي د کوم ځای څخه را پورته کړل سي پر هغه ځای هم او چيري چي د خلكو اجتماع وي هلته دي د هغه تشهير وکړي يعني پورته کونکی دي داسي وواييي چي دا شی د چا دی او دغه تشهير تر هغه وخته پوري كول پكار دی تر څو چي پورته كونكی ته دا يقين وسي چي اوس د دومره ورځو څخه وروسته به د هغه مالک غوښتنه نه کوي مگر د صاحبينو په نزد د تشهير وخت يو كال دی يعني د دوی په نزد مسئله داده چي تر يو كال پوري دي د لقطې تشهير وكړل سي او كوم شی چي تر زياتو ورځو پوري نه سي پاته كيدای د هغه تشهير دي يوازي تر هغه وخته پوري وكړل سي تر څو چي د هغه د خرابېدو بيره نه وي.

د لقطې د تشهير په دوران کي كه چيري د هغه مالک راسي نو هغه ته دي خپل شی ورکړي كنه نو د تشهير د وخت تېرېدو وروسته دي هغه شی خيرات كړل سي اوس كه چيري د خيرات كولو څخه وروسته د هغه مالک راسي نو مالک ته اختيار دی كه هغه وغواړي نو خيرات دي برقرار وساتي او د هغه د ثواب دي حقدار سي او كه وغواړي د پورته كونكي څخه دي د هغه تاوان واخلي يا د هغه سړي څخه دي خپل شی بېرته واخلي کوم ته چي د خيرات په توگه ورکړل سوی دی او كه چيري هغه شی د هغه سره موجود نه وي نو د هغه څخه دي تاوان واخلي لكه څرنگه چي د لقطې د حيوان حكم دی.

په حيوانانو كي لقطه كېدل هم جائز دي يعني كه د چا ورک سوی حيوان يو څوک تر لاسه کړي نو د هغه نېول او د هغه په تشهير كولو سره د هغه مالك ته رسول جائز دي په دې باره كي مسئله داده چي د تشهير د وخت په دوران كي پر هغه حيوان باندي چي د خوراک او څښناک څه خرڅ سوی دی نو هغه به احسان گڼل كيږئ يعني د هغه مطالبه به د مالک څخه نه كيږي په شرط ددې چي هغه خرڅ د حاكم د اجازې څخه پرته سوی وي او كه حيوان تر لاسه كونكی په دې شرط سره په حيوان باندي خرڅ وكړي چي د حيوان د مالک څخه به يې اخلم او د حاكم په اجازه سره يې پر هغه حيوان خرڅ كړی وي نو د هغه ادا كول به پر مالک واجب سي كله چي مالک هغه

حیوان تر لاسه کړي نو د هغه حیوان نیونکي چي څه مصرف سوی دی هغه ټول به ادا کوي ، په دغه صورت کي لقطه پورته کونکي ته به دا حق حاصل وي چي تر څو پوري مالک هغه ته ټول مصرف ادا نه کړي هغه به لقطه د خپل ځان سره ساتي .

په دې اړه د قاضي او حاکم لپاره هم دا هدایت دی که چیري د لقطې پیدا کېدونکی شی یو داسي شی وي چي د هغه څخه ګټه تر لاسه کیدای سي لکه تښتېدلی غلام نو په هغه باندي کار او مزدوري کولای سي او هغه چي څه وګټي د هغه څخه دي دده مصرف پوره کړل سي او که چیري لقطه داسي شی وي چي د هغه څخه ګټه نه سي تر لاسه کیدای او د هغه په ساتلو کي مصرف وي لکه حیوان ، او قاضي د هغه د مصرف کولو اجازه ورکړي او دا فیصله وکړي چي پر هغه څه مصرف و سي هغه دي د مالک څخه تر لاسه سي په شرط ددې چي په هغه کي د مالک لپاره ګټه وي او که چیري قاضي ته معلومه سي چي په دغه صورت کي مالک ته د ګټي پر ځای تاوان دی نو بیا دي هغه شی خرڅ کړي او د هغه قیمت دي د ځان سره وساتي کله چي مالک راسي نو هغه دي ورکي .

که چیري د یو چا سره لقطه (پیدا سوی شی) وي او یو څوک د هغه د نښو په ښوولو سره د خپل ملکیت دعوه وکړي نو د هغه شي هغه ته ورکول جائز دي په دغه صورت کي د شاهدانو ضرورت نه سته مګر که چیري هغه نښي ونه ښیي نو بیا د شاهدانو څخه پرته هغه شی هغه ته نه ورکول کیږي که چیري د هغه شي پیدا کونکی مفلس او غریب وي نو د تشهیر د وخت ختمېدو څخه وروسته دي هغه په خپل کار راولي او که چیري هغه شتمن وي نو بیا دي هغه شی خیرات کړي، په دې باره کي به هغه ته دا اجازه وي که چیري هغه وغواړي نو خپل اُصول یعني مور، پلار او یا خپل فروع یعني زوی، لور او ښځي ته دي یې د خیرات په توګه ورکړي په شرط ددې چي هغه خلک مفلس او غریب وي .

د تښتېدلي غلام نیول د هغه چا لپاره مستحب دي چي د هغه د نیولو توان ولري همدارنګه هغه غلام هم د ځان سره ساتل مستحب دي چي د هغه څخه لاره ورکه سوې وي .

که د یو چا غلام وتښتي او تر درو ورځو فاصلې یا ددې څخه زیات لیري یو سړی هغه ونیسي او مالک ته یې ورسوي نو هغه راوستونکی به ددې حقدار وي چي د غلام د مالک څخه د خپل مزدورۍ په توګه څلوېښت درهمه تر لاسه کړي که څه هم د هغه غلام د څلوېښتو درهمو څخه کم وي مګر شرط دادی چي راوستونکی پر دې خبره یو شاهد راولي چي زه دغه غلام ددې لپاره نیسم چي د هغه مالک ته یې ورسوم او که چیري یو سړی یو تښتېدلی غلام د

هغه د مالک څخه د درو ورځو په کم فاصلې باندي راولي نو هغه ته دي په هغه حساب سره مزدوري ورکړل سي مثلا د يوې نيمي ورځي د فاصلې څخه يې راوستلی وي نو هغه ته به شل درهمه ورکوي او که چيري هغه غلام د هغه سړي څخه هم وتښتيږي کوم چي هغه نيولی وو نو په هغه به تاوان واجب نه وي په شرط ددې چي هغه يو څوک شاهد کړي او که چيري هغه شاهد نه لري نو په دغه صورت کي نه يوازي دا چي هغه ته به مزدوري نه ورکول کيږي بلکه پر هغه به تاوان هم واجب وي.

د بې وارثه کوچني د پورته کولو مسئله

که چيري لقيط (بې وارثه کوچنی) پيدا کړل سي نو د هغه پورته کول مستحب دي او که چيري د هغه د هلاکېدو بېره وي نو بيا د هغه پورته کول واجب دي د داسي کوچني تر څو چي غلام کېدل ثابت نه سي آزاد دی، د هغه کوچنی نفقه به د بيت المال (يعني حکومت) پر ذمه وي، همدارنګه د هغه ميراث به هم د بيت المال وي، کوم څوک چي بې وارثه کوچنی پورته کړي نو د هغه څخه به چا ته د اخستلو حق نه وي که يو سړی دا دعوه وکړي چي دا زما کوچنی دی نو په قسم سره د هغه قول معتبر دی او د هغه کوچني نسب به د هغه څخه ثابتيږي او که چيري دوه کسان په يوه وخت کي د هغه دعوه وکړي نو د هغه کوچني زيات حقدار هغه څوک دی کوم چي د هغه کوچني په بدن کي يو نښه وښيي او په کتلو سره هغه نښه موجوده وي مثلا هغه دا وښيي چي د هغه پر شا باندي ټکی دی او بيا چي کله کوچنی وکتل سي نو د هغه پر شا ټکی موجود وي، که چيري يو غلام دعوه وکړي چي دغه کوچنی زما زوی دی نو د هغه دعوه به هم صحيح وي مګر هغه کوچنی به مسلمان وي په شرط ددې چي هغه د مسلمانانو په سيمه کي پيدا سوی وي او که چيري هغه د ذميانو په کلي کي يا د هغوی په سيمه کي پيدا سوی وي يا د هغوی په سيمه کي د هغوی په مندر (عبادت ګاه) يا بل ځای کي پيدا سوی وي نو په دغه صورت کي به هغه ذمي وي، که چيري د پيدا سوي کوچني سره مال د هغه پر بدن مال باندي زيورات يا بل شی وي نو هغه به د قاضي د حکم څخه وروسته پر هغه کوچني مصرف کيږي که څه هم ځيني علماء وايي چي د قاضي د حکم او اجازې څخه پرته هم د هغه مال پر هغه مصرف کيدای سي، د صحيح قول سره سم د پورته کونکي لپاره دا جائز ده چي هغه په کوچني باندي د يو کسب زده کولو لپاره کسب کونکي ته حواله کړي مګر د هغه لپاره دا جائز نه ده چي د هغه نکاح وکړي يا د هغه په مال کي تصرف وکړي يا په هغه باندي مزدوري وکړي.

د لقطې په باره یو څو نورې مسئلې

مسئله : که چیرې یو سړی په یو ځای کې خپل څپلۍ وکاږي او ددې څخه وروسته یو بل سړی راسي او هغه هم خپل څپلۍ هلته وکاږي اوس اول سړی چې د هغه څخه روان سو نو د خپل څپلۍ په پښو کولو پر ځای یې د هغه دوهم سړي څپلۍ په پښو کړې او ولاړی ، نو اوس دا سوال پیدا کیږي چې په دغه صورت کې هغه دوهم سړي څه وکړي ایا د هغه لپاره دا جائز ده چې هغه د اول سړي څپلۍ په پښو کړي؟ په دې باره کې مختاره مسئله داده چې دا جائز نه دي په شرط ددې چې د هغه اول سړي څپلۍ ددغه دوهم سړي د څپلیو په ډول وي یا د هغه د څپلیو څخه غوره وي مګر که چیرې هغه څپلۍ خرابې وي نو د بیا د هغه استعمالولو بېله شکه جائز دي .

مسئله : که یو څوک د یو چا یو شی پیدا کړي نو ددې دوه ډولونه دي یو خو دا چې هغه شی دومره کمتر او معمولي وي چې د هغه په باره کې پیدا کونکی په دې پوهیږي چې ددې مالک به ددې غوښتنه نه کوي لکه هډوکي او داسي نور شیان یا په بېلابېلو ځایو کې پراته د انار پوستکي او داسي نور شیان نو دداسي شیانو په باره کې مسئله داده چې د هغه پیدا کونکی هغه په خپل استعمال کې راوستلای سي سره ددې چې د هغه په ملکیت کې نه راځي او د هغه مالک ته د اخیستلو حق دی مګر د شیخ الاسلام رحمة الله علیه قول دادی چې داسي شی د اخیستونکی په ملکیت کې راځي ، دوهم قسم داسي مال دی چې د هغه په باره کې پیدا کونکی په دې پوهیږي چې د هغه مالک به ددې غوښتنه کوي لکه سره زر، سپین زر او داسي نور شیان نو د داسي شیانو په باره کې دا حکم دی چې د هغه شي په لټولو سره د هغه پورته کول او د ځان سره اېښودل پکار دي او د هغه تشهیر دي وکړي تر څو چې هغه شی د هغه مالک ته ورسوي .

مسئله : که یو څوک یوه روپۍ یا د یوې ډوډۍ په اندازه خوراک یا تر دې کم شي پیدا کړي نو هغه ته د پراخۍ په حالت کې هم د هغه خوړل جائز دي .

مسئله: که په یو ژرنده کې غنم اوړه کیږي او د هغه په اوړو کې هغه اوړه یو ځای سي کوم چې په عامه توګه سره په ژوند کې پاته کیږي نو په دې کې څه پروا نه سته ، همدارنګه که د یو چا د جارو څخه یو خاشه د غاښو د خلالولو لپاره واخیستل سي نو په دې کې هم څه پروا نه سته .

مسئله : په یو سرای کې چې د مسافرو حیوانان خوشایي ، پچي او داسي نور شیان کوي نو د هغه د مالک د تللو څخه وروسته د هغه چا ملکیت کیږي څوک چې یې مخکي پورته کړي ، د سرای د مالک یا د چوکیدار په ملکیت کې نه راځي .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړى فصل)

كه يو څوك يو شى پيدا كړي نو څه وكړي؟

﴿۲۹۰۳﴾: عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت زيد بن خالد رضي الله عنه څخه روايت دى چي يو سړى د رسول الله ﷺ په خدمت كي حاضر سو

فَسَأَلَهُ عَنِ اللُّقَطَةِ فَقَالَ اعْرِفْ عِفَاصَهَا وَوِكَاءَهَا ثُمَّ عَرِّفْهَا سَنَةً فَإِنْ جَاءَ

او د ((لقطه)) (د ورك سوي شى) په باره كي يې ځيني پوښتنه وكړه نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل: هغه شى چي په هغه كي بند دي په ښه ډول يې و پېژنه او د هغه سر بند (سر پټ) هم

صَاحِبُهَا وَإِلَّا فَشَأْنَكَ بِهَا قَالَ فَضَالَّةُ الْغَنَمِ قَالَ هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ

ښه و پېژنه بيا تر يوه كاله پوري د هغه شى اعلان كوه كه د هغه مالك پيدا سو نو شى و خپل مالك ته وركړه او كه پيدا نسو نو په خپل خرڅ كي يې راوله

لِلذِّئْبِ قَالَ فَضَالَّةُ الْإِبِلِ قَالَ مَا لَكَ وَلَهَا مَعَهَا سِقَاؤُهَا وَحِذَاؤُهَا تَرِدُ الْمَاءَ

هغه سړي پوښتنه وكړه چي د ورك سوي پسه په اړه څه بيان دي؟ نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل: هغه ستا دي يا ستا د ورور دي يا د شرموښ بيا هغه د ورك سوي اوښ په اړه پوښتنه وكړه

وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا. متفق عليه وفي رواية للمسلم فقال عرفها

نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل: د اوښ سره ستا څه كار دي؟ هغه خپلي او به لري (مشك) او د هغه پښې دى او بو ته رسوي او هغه د درختو پاڼي خوري اخير دا چي د هغه مالك پيدا كيږي. (بخاري او مسلم) د مسلم شريف په روايت كي دا الفاظ زيات دي

سنة ثم اعرف وِكَائَهَا وَعِفَاصَهَا ثُمَّ اسْتَنْفِقْ بِهَا فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا فَأَدِّهَا إِلَيْهِ.

نبي كريم ﷺ دا وفرمايل: د يوه كاله پوري د دې اعلان كوه بيا په ښه شان يې شناخت وكړه د دې او د دې د سر بند او بيا هغه خپل په خرڅ كي راوله وروسته كه د هغه مالك پيدا سي نو څو مره مال چي يې كيږي هغه وركړه يا يې قيمت وركړه.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۸۴، رقم: ۲۴۲۹، ومسلم ۳\ ۱۳۴۶، رقم: ۱ - ۱۷۲۲،

د لغاتو حل: وِكائها: الخيط الذي تشد به الصرة والكيس ونحوهما. (هغه تار چي كځوړه يا بل شی په تړل كيږي.). عِفاصها: ای وعاءها.

تشريح ابن مالک رحمه الله فرمايي چي رسول الله ﷺ د هغه شي د ظرف پيژندلو حكم ځكه وكړ چي كوم سړی د هغه شي د ملكيت دعوه وكړي نو د دغه پيژندني په وجه به د هغه ريښتينوالی او دروغ معلوم سي مګر په دې اړه د علماؤ اختلاف دی كه يو سړی د لقطې پورته كولو ته راسي او خپل ظرف د هغه د پيژندلو سره د هغه لقطه د مالک كېدو دعوه وكړي نو هغه لقطه هغه ته وركول واجب دي كه يا ؟ امام مالک او امام احمد رحمه الله وايي چي په دغه صورت كي هغه لقطه هغه ته د شاهدانو ځخه پرته وركول واجب دي لكه څرنګه چي ظرف د هغه د پيژندلو دا مقصد وي ، مګر امام شافعي او امام ابو حنيفة رحمة الله عليهما وايي كه چيري يو سړی د لقطې او د هغه د سربند (سرپټ) او د هغه لقطې وزن يا شمېر و ښيي او د لقطه پورته كونكي په زړه كي دا خبره راسي چي دغه سړی ريښتيا وايي نو بيا هغه لقطه هغه سړي ته وركول جائز دي مګر هغه سړی د شاهدانو ځخه پرته د لقطې پورته كونكی مجبوره كولای نه سي ، په دغه صورت كي به دا ويل كيږي چي ظرف او سربند د ياد ساتلو ګټه به دا وي چي ددې په وجه به هغه لقطه د پورته كونكي په مال كي داسي نه ګډيږي چي كله د لقطې مالک راسي نو لقطه پورته كونكی د خپل مال او اسباب او د هغه لقطې په مينځ كي فرق نه سي كولای.

ثم عرفها : (بيا د هغه تشهېر او اعلان وكړئ) ددې مطلب دادی چي چيري هغه لقطه پيدا سوې ده نه يوازي هلته بلكه په بازار، مسجدو او ټولو هغه ځايو كي چيري د خلكو اجتماع وي د هغه لقطې په اړه اعلان وكړل سي چي د كوم سړی يو شی ورک سوی وي هغه دي فلاني ته په رسيدو سره د هغه شي تفصيل او نښي وښيي او خپل شی دي واخلي، د تشهير د وخت په باره كي د علماؤ اختلافي قولونه دي، امام شافعي ، امام مالک، امام احمد او په حنفيه كي امام محمد رحمة الله عليهم د حديث پر ظاهري مفهوم باندي عمل كوي چي ددې لپاره د يو كال وخت ټاكل سوی دی مګر د لقطې تر يو كال پوري تشهير كول پكار دي مګر د صحيح روايت سره سم د امام ابو حنيفة او امام ابو يوسف رحمة الله عليهما قول دادی چي د وخت په ټاكني كي يو قيد نه سته بلكه په حديث كي د يو كال اعتبار اتفاقي دی مګر بيا دا سوال هم پيدا كيږي كه چيري په حديث كي د يو كال وخت اتفاقي وي نو بيا د تشهير وخت به څومره وټاكل سي ؟ ددې وضاحت په هدايه كي د امام ابو حنيفة رحمه الله د يوه روايت سره سم داسي كړی دی كه چيري لقطه د لسو درهمو ځخه د كم قيمت وي نو د هغه اعلان كول تر څو ورځو پوري كافي دی او كه چيري

د لسو درهمو شی وي نو بیا تر یوې میاشتي پورې د هغه تشهیر دي وکړل سي او که چیري هغه د سل درهمو شی وي نو بیا تر یو کال پورې د هغه تشهیر دي وکړل سي.

ځیني علماء وایي چي د مالیت د پورتني مقدار چي کوم مختلف وختونه بیان سوي دي په دې کي هیڅ یو وخت لازم نه دی بلکه هغه د لقطې پورته کونکي پر رایه موقوف دی چي هغه د لقطې تر هغه وخته پوري تشهیر وکړي تر څو چي هغه ته غالب ګمان وسي چي اوس به هیڅوک نه راځي او ددغه وخت څخه وروسته به هغه لقطه نه غواړي ، ددغه علماؤ دلیل د مسلم هغه روایت دی چي په هغه کي د سنة د لفظ څخه پرته یوازي عَرِّفْهَا نقل سوي دي.

که چیري لقطه د یو داسي شي په صورت کي وي چي تر زیاتو ورځو پوري پاته کیدای نه سي او د موسم په تبدیلۍ سره متاثره کیږي لکه د خوراک یو شی یا میوه او داسي نور شیان نو په دې باره کي دا حکم دی چي د هغه تشهیر دي تر هغه وخته پوري وکړل سي تر څو چي هغه خراب نه وي او که چیري لقطه یو معمولي شی وي نو د هغه حکم دادی چي د هغه د تشهیر ضرورت نه سته بلکه د هغه بېله اعلان او تشهیر کولو د هغه د استعمال اجازه ده مګر د هغه مالک ته به دا حق وي که چیري هغه وغواړي نو د خپل هغه شي غوښتنه وکړي.

فان جاء صاحبها والا فشانک بها : ددې مطلب دادی چي د لقطې د تشهیر او اعلان څخه وروسته که چیري د هغه مالک راسي نو هغه لقطه دي ورکړل سي او که چیري د هغه مالک سره شاهد هم وي چي د هغه د ملکیت شاهدي ورکړي نو د لقطې پر اخیستونکي باندي دا واجب دي چي هغه لقطه ورکړي او که شاهد نه وي نو بیا ورکول جائز نه دي لکه څرنګه چي مخکي وضاحت سوی دی او که چیري د اعلان کولو د وخت څخه وروسته د هغه لقطې مالک را نه سي نو بیا لقطه اخیستونکی دی هغه لقطه په خپل استعمال کي راولي ، ددې څخه دا معلومه سوه چي لقطه اخیستونکی د اصل مالک نه راتلو په صورت کي د هغه لقطې مالک کیږي که څه هم هغه شتمن وي یا مفلس او غریب وي ، د اکثرو صحابه کرامو او امام شافعي رحمه الله دا مذهب دی مګر د ځینو صحابه کرامو قول دی چي لقطه دي مسکین او مفلس ته د صدقې په توګه ورکړل سي ، د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما ، سفیان ثوري رحمه الله ، ابن المبارک رحمه الله او د حنفیه قول دادی او په دې باره کي دا حکم هم دی که د صدقه کولو څخه وروسته مالک راسي نو هغه ته به اختیار وي که وغواړي نو صدقه به برقرار وساتي او د هغه ثواب حقدار به سي او که وغواړي د لقطه اخیستونکي یا د هغه مفلس او غریب سړي څخه کوم ته چي لقطه د صدقې په توګه ورکړل سوې وي د هغو څخه تاوان واخلي، په شرط ددې چي هغه ضائع سوې وي مګر که چیري په

دوارو کي يو سړي تاوان ورکړي نو هغه د دوهم کس څخه غوښتنه نه سي کولای يعني که چيري د لقطې اخيستونکی تاوان ورکړي نو هغه د مفلس او غريب سړي څخه د غوښتنه کولو هيڅ حق نه لري او که چيري د غريب سړي څخه تاوان واخلي نو بيا هغه د لقطې اخستونکي څخه غوښتنه نه سي کولای مګر که چيري هغه لقطه ضائع سوې نه وي بلکه هم هغسي موجوده وي نو بيا به هغه لقطه ورکول کيږي ، يعني ددې مطلب دا سو چي مالک ته به د تاوان اخيستلو حق په هغه صورت کي وي کله چي هغه شی ضائع سوی وي او که چيري هغه ضائع سوی نه وي نو بيا به هغه شي اخلي، د شرح وقايه په ځينو حاشيو کي د نهايه دا قول نقل سوي دي چي د تشهير څخه وروسته د لقطې صدقه کول جائز دي مګر د هغه ايښودل عزيمت دی .

هي لک (هغه ستا ده) ددې مطلب دادی که چيري يو پسه تا پيدا کړی او بيا تا د هغه تشهير وکړی چي دهغه په نتيجه کي د هغه مالک راغلی نو هغه به خپل پسه واخلي مګر که چيري د تشهير څخه وروسته مالک نه راسي نو هغه پسه ستا سو او ته د هغه څخه ګټه اخيستلای سې .

او لاخيک ...الخ (يا ستا د ورور لپاره ده...): ددې مطلب دادی که چيري تا پسه پيدا کړی او د هغه مالک راغلی نو هغه به يې واخلي او که چيري تا پسه پيدا کړی او هغه مالک ته په لاس ورسي نو هغه به يې واخلي ، يا ددې مطلب دادی که چيري تا پسه پيدا کړی نو ستا پر ځای يو بل مسلمان ورور به واخلي او که چيري په دغه کي يو صورت هم نه وي نو بيا شرموښ به هغه پسه وخوري، يعني ددغه حديث شريف مطلب په دې خبره اګاه کول دي که چيري يو پسه پيدا سي نو هغه واخله او د مالک د نه راتلو په صورت کي د هغه څخه ګټه اخيستل جائز دي چي هغه پسه په خپله ضائع نه سي او شرموښ يا بل حيوان يې ونه خوري، دا حکم د هر هغه حيوان په باره کي دی چي د خپل ساتونکي د نه موجودتيا په حالت کي د شرموښ يا بل حيوان په لاس د ورتلو څخه خوندي نه سي پاته کيدای .

د اوښ د ژي څخه مراد هغه نس دی، يعني د اوښ نس د ژي په ډول دی په هغه کي دومره رطوبت وي چي هغه تر ډېرو ورځو پوري ښېله او به ژوندی پاته سي ، اوښ تر څو ورځو پوري تنده زغملای سي حال دا چي دا په نورو حيواناو کي نه وي ، په دې باره کي مشهوره ده چي اوښ تر پنځلس ورځو پوري خپل تنده زغملای سي .

د اوښ د موزو څخه مراد د هغه ټينګ او قوي قدمونه دي چي هغه پر لاره باندي د تللو او اوبو او واښو ته تر رسيدو پوري او د درندګانو څخه د ساتني طاقت لري ، په حديث شريف کي

د ژي او موزو په ذريعه اوښ ته د هغه مسافر سره تشبيه ورکړل سوې ده چي هغه د ځان سره د سفر سامان ولري چي د هغه په موجودتيا کي هغه ته هيڅ خطره نه وي، علماء وايي چي په دې اړه هر هغه حيوان د اوښ په حکم کي دی کوم چي د خپل ساتونکي په نه موجودتيا کي د شرمونښ يا بل درنده په پنجو کي ضائع او هلاک نه سي لکه آس، غوا، خر او داسي نور، امام شافعي او امام مالک رحمة الله عليهما د دغه حديث څخه دا استدلال کړی دی چي په ځنګله کي اوښ، غوا او داسي نور حيوانان د لقطې په توګه نه سي نيول کيدای ځکه چي هلته د هغوی د ضائع کېدو بېره نه وي البته په کليو او ښارو کي که دغه حيوان پيدا سي نو هغه د لقطې په توګه نيول جائز دي ، د حنفيه په نزد د ټولو حيوانانو د لقطې په توګه نيول او تشهير کول د خلکو د مال د ساتني سره سم په هر ځای کي مستحب دي که څه هم ځنګل وي يا ښار وي، د حضرت زيد رضی الله عنه د دغه روايت په باره کي حنفيه وايي چي په دې کي ذکر سوی حکم چي د اوښ د نيولو ضرورت نه سته دا په هغه زمانه کي وو کله چي امانت داري او ښېګڼه د خلکو ډېره وه چي د هغه په وجه د يو چا حيوان بل چا نه نيوی او د يو خائن په لاس نه ورتلی ، مګر په اوس زمانه کي دا خبره نه سته او د امانت او ديانت خلک ډېر کم دي ځکه د الله تعالی د مخلوق د مال د ساتني تقاضا داده چي کوم حيوان په يو ځايکي تر لاسه سي هغه دي د لقطې په توګه ونيول سي او د هغه مالک ته د رسولو هڅه دي وکړل سي .

دورک سوي شي بېله تشهيره اېښودل خيانت دی

﴿۲۹۰۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ آوَى ضَالَّةً فَهُوَ ضَالٌّ مَا لَمْ يُعَرِّفْهَا . رواه مسلم .

د زيد بن خالد رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي ورک سوي شی پورته کړي په کور کي يې کښېږدي تر څو پوري چي د هغه اعلان ونه کړي ګمراه دی . (مسلم).

تخريج : مسلم في الصحيح ۳\۱۳۵۱، رقم: ۱۲- ۱۷۲۵.

تشريح: مطلب دادی چي يو څوک يو ورک سوی د ځان سره وساتي نو هغه ته پکار دي چي د هغه شي تشهير او اعلان وکړي بېله تشهيره دي هغه د ځان سره نه ساتي ځکه چي دا خيانت او ګمراهي ده .

د حاجيانو ورک سوي شيان

﴿۲۹۰۵﴾: وَعَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ التَّيْمِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ لُقَطَةِ الْحَاجِّ. رواه مسلم

د حضرت عبد الرحمن بن عثمان تيمي رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د حاجيانو د ((لقطه) (ورک سوي شی)) د پورته کولو څخه منعه فرمايلې ده .(مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۳\۱۳۵۱، رقم: ۱۱- ۱۷۲۴.

تشريح: د حديث خلاصه داده چي د مکې مکرمې د حرم په حدودو کي د پيدا کېدونکي شي د تشهير او اعلان څخه وروسته هم د هغه مالک کېدل جائز نه دي بلکه د اخيستونکي لپاره دا واجب دي چي هغه دځان سره تر هغه وخته پوري وساتي تر څو چي د هغه مالک پيدا سي که هر څومره وخت تېر سي، د امام شافعي رحمه الله دا مذهب دی مگر د حنفيه په مذهب کي د حرم د حدودو او د غير حرم د ځکي لقطه يو ډول ده او د دې بيان په باب حرم مکه کي تېر سوی دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د غير اباد ځکي لقطه

﴿۲۹۰۶﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلاره څخه او هغه د خپل پلاره څخه روايت کوي چي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ الثَّمَرِ الْمُعَلَّقِ فَقَالَ مَنْ أَصَابَ مِنْه من ذِي

د رسول الله ﷺ څخه د هغو مېوو په اړه پوښتنه وسوه چي په ونو کي دي نو يې وفرمايل: اړ کس دي مېوه وخوري

حَاجَةٍ غَيْرَ مُتَّخِذٍ خُبْنَةً فَلَا شَيْءَ عَلَيْهِ وَمَنْ خَرَجَ بِشَيْءٍ مِنْهُ فَعَلَيْهِ

او خپله کڅوړه دي نه ډکوي نو په دې کي څه گناه نسته او څوک چي ځيني مېوه وخوري او بيا يې وشکوي د ځانه سره يې هم يوسي نو پر هغه باندي د هغه

غَرَامَةُ مِثْلَيْهِ وَالْعُقُوبَةُ وَمَنْ سَرَقَ شَيْئًا مِنْهُ بَعْدَ أَنْ يُؤْوِيَهُ الْجَرِينُ فَبَلَغَ

دوه چنده تاوان واجب دي او سزا هم او ځوک چې مېوه د درمند څخه غلا کړي او د غلا سوي

ثَمَنَ الْمِجَنِّ فَعَلَيْهِ الْقَطْعُ وذكر في ضالة الابل والغنم كما ذكر غيره قال و

مېوې قیمت د یوه ډهال د قیمت سره برابر سي د هغه سزا لاس پرېکول دي . د دې څخه وروسته راوي د ورک سوي اوښ او ورک سوي پسه په اړه پوښتنه وکړه څنګه چې نورو راویانو بیان

سئل عَنْ اللُّقَطَةِ فَقَالَ مَا كَانَ منها فِي طَرِيقٍ سياء والقرية جامعة فَعَرِّفْهَا

کړې ده بیا د نبي کریم ﷺ څخه د ورک سوي شي پوښتنه وسوه نبي کریم ﷺ وفرمایل : کوم ورک سوي شی چې په عامه لاره کې پیدا سي کلي او یا یوې آبادۍ ته نژدې وي نو د هغه اعلان

سَنَةً فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا فَادْفَعْهَا إِلَيْهِ وَإِنْ لَّمْ يَأْتِ فَهُوَ لَكَ وَ مَا كَانَ فِي

دي تر یوه کاله پوري کوي که یې مالک راسي هغه دي و مالک ته ورکول سي او که را نسي نو بیا هغه ستا دي او ورک سوي شی چې په زړو خزانو

الْخَرَابِ الْعَادِيِّ فَفِيهِ وَفِي الرِّكَازِ الْخُمُسُ . رواه النسائي و روى ابوداؤد عنه من قوله و سئل عن اللقطة الى آخره.

او خرابو کې پیدا سي نو په هغه کې یوازې پنځمه برخه د خدای تعالی ده .(نسائي ابو داؤد هم دومره د سئل عن اللقطة څخه پیل کړې بیا تر اخیره پوري) .

تخريج : سنن النسائي ۸\ ۸۵، رقم: ۴۹۵۸، وابوداود ۲\ ۳۳۵، رقم: ۱۷۱۰.

د لغاتو حل: خُبنة: ای ذخیرة محمولة. الجرین: موضع تجفیف التمر (د خرما وچولو ځای). المجن: ای الترس. المیناء: ای الطریق العام.

تشريح: د اړ کس څخه مراد یا خو مطلق فقیر او مفلس دی که څه هم هغه د اضطرار په حالت کې نه وي او یا د دې څخه مضطر یعني هغه ځوک مراد دی چې هغه د لوږې څخه مړ کیږي ، خلاصه دا ده چې اړ کس دي د درختي څخه د ضرورت په اندازه مېوه وخوري مګر ځولۍ دي نه په ډکوي چې د ځان سره یې یوسي او پر داسي کس باندي څه ګناه نه سته ، ابن مالک رحمه الله فرمايي چې د دې مطلب دا دی چې داسي سړی ګناه کار خو نه دی مګر پر هغه به تاوان یعني د

هغه میوې قیمت ورکول واجب وي ، او بیا دا چي ددغه حکم تعلق د اسلام د ابتدائي زمانې سره وو او بیا منسوخ سو . او پر هغه دوه برابر تاوان دی : ددې مطلب دادی چي کوم څوک مېوه وخوري او څولۍ هم په ډکه کړي نو د هغه څخه به د هغه میوې دوه برابر قیمت اخیستل کیږي مګر ابن مالک رحمه الله فرمايي چي دا حکم د خبرداری په توګه دی کنه مسئله خو داده چي د هغه میوې دوه برابر قیمت نه واجبیږي بلکه یوازي د هغه اصل قیمت اخیستل کیږي که څه هم د حضرت عمر رضي الله عنه په اړه نقل سوي دي چي ددغه حدیث د ظاهري حکم سره سم هغه پر هغه دوه برابر قیمت دی ، او د امام محمد رحمه الله مذهب هم دادی او ځیني علماء وايي چي دغه حکم د اسلام د ابتدائي زمانې سره خاص دی بیا منسوخ دي .

او سزا ده : دلته د سزا څخه مراد تقدیر دی، مطلب دادی چي د هغه لاس به نه پرې کیږي مګر که چیري تعزیر ورکول کیدای سي او دا ځکه دي چي په هغه زمانه کي باغونه خوندي او په دیوالونو کي دننه وه ، که چیري په درمن کي اېښودل سوې غله په دومره اندازه غلا کړل سي چي د یوه سپر د قیمت برابر وي نو د شرعي قانون سره سم د هغه لاس پرې کیږي ، هغه وخت د یوه سپر قیمت درې یا څلور درهمه وو ، د امام شافعي رحمه الله په نزد د غلا د مال هغه مقدار چي پر هغه د لاس پرې کېدو سزا ورکول کیږي څلورم درهمه یا تر دې زیات مالیت دی مګر د حنفیه په مذهب کي ابتدائي مالیت لس درهمه دی ، شمني رحمه الله لیکلي دي چي په هغه زمانه کي د سپر قیمت لس درهمه وو .

او کومه لقطه چي په داسي لار کي پیدا کړل سي چي ښار ته د نژدې کېدو په وجه د خاص او عام خلکو لاره وي نو د هغه تشهیر او اعلان واجب دی ځکه ددې غالب ګمان کیدای سي چي هغه د یو مسلمان وي ، او کومه لقطه چي په یو پخواني او وېران کلي یا پخوانۍ غیر ابادي مځکي کي پیدا سي چیري چي د مسلمانانو کورونه نه وي او نه هغه د یو مسلمان په ملکیت کي وي نو د هغه دا حکم دی چي د هغه څخه دي پنځمه برخه د الله تعالی په لار کي صدقه او خیرات کړي او پاته برخه دي خپل په استعمال کي راولي که څه هم هغه لقطه د سرو او سپینو زرو په شکل کي وي یا ددې څخه پرته د نور سامان یا زیوراتو په شکل وي، همدارنګه که د یو پخواني ځای څخه یو ښخ سوې خزانه یا بل شي تر لاسه سي نو د هغه دغه حکم دی .

دورک سوي شي استعمال او د مالک غوښتنه

﴿۲۹۰۷﴾ : وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ وَجَدَ دِينَارًا فَأَتَى بِهِ

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دی چي حضرت علي رضي الله عنه يو دينار پيدا كړاو بي بي

فَاطِمَةَ فَسَأَلَ عَنْهُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ هٰذا رِزْقُ اللّٰهِ عَزَّ

فاطمې رضي الله عنها ته يې راوړ او وروسته حضرت علي رضي الله عنه د دې په اړه د نبي كريم ﷺ څخه پوښتنه وكړه رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: دا د خداي تعالي رزق دي

وَجَلَّ فَأَكَلَ مِنْهُ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَكَلَ عَلِيٌّ وَفَاطِمَةُ فَلَمَّا كَانَ

نو د هغه ديناره څخه حضرت علي رضي الله عنه بي بي فاطمې او نبي كريم ﷺ ټولو وخوړه د دې څخه

بَعْدَ ذٰلِكَ أَتَتْهُ امْرَأَةٌ تَنْشُدُ الدِّينَارَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا عَلِيُّ أَدِّ الدِّينَارَ. رواه ابوداؤد.

وروسته يوه ښځه د دينار په لټه پسي راغله نو رسول الله ﷺ وفرمايل: چي اې علي! دينار وركړه. (ابوداؤد).

تخريج: ابوداود في السنن ۲\۳۳۷، رقم: ۱۷۱۴.

تشريح: د دغه روايت څخه دا څرګنديږي چي حضرت علي رضي الله عنه د تشهير او اعلان څخه پرته هغه دينار مصرف كړل بلكه دا احتمال دی چي مخكي يې د هغه تشهير وكړی او بيا وروسته يې هغه مصرف كړل، رسول الله ﷺ د هغه په محض ويلو باندي هغه ته دينار وركړل نو د دې وجه داده چي يا خو هغه ښځي د دينار نښه بيان كړې وي يا رسول الله ﷺ ته به په يو ذريعه علم سوی وي چي هغه دينار د هغه ښځي وه.

ورک سوی شی په بد نيت سره مه پورته كوئ

﴿۲۹۰۸﴾: وَعَنِ الْجَارُوْدِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَالَّةُ الْمُسْلِمِ حَرَقُ النَّارِ. رواه الدارمي.

د حضرت جارود رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د مسلمانانو ورک سوي شی د اور سكروټي دي (يعني څوک چي پورته كړي او د لقطې احكامورباندي نافذ نه كړي نو هغه به يې دوږخ ته ورسوي). (دارمي)

تخريج: الدارمي ۲\۳۴۴، رقم: ۲۶۰۱.

د لغاتو حل: حرق: اي لهيبها.

تشريح مطلب دا دی که چيري يو سړی يو لقطه (ورک سوی شی) په بدنيت سره پورته کړي چي زه به ددې مالک سم او هغه د لقطې په اړه احکام پوره نه کړي نو هغه لقطه به هغه سړی د دوږخ اور ته حواله کړي.

كله چي ورك سوى شى پورته كړئ نو يو څوك شاهد كړئ

﴿۲۹۰۹﴾: وَعَنْ عِيَاضِ بْنِ حِمَارٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عياض بن حمار ﷛ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

مَنْ وَجَدَ لُقَطَةً فَلْيُشْهِدْ ذَا عَدْلٍ أَوْ ذَوَي عَدْلٍ وَلاَ يَكْتُمُ وَ لاَ يُغَيِّبُ فَإِنْ

څوک چي لقطه پيدا کړي نو هغه دي منصف مزاجه خلک شاهدان جوړ کړي بيا دي لقطه نه پټوي او نه دي غائبوي بيا که د هغه مالک راسي نو هغه دي بيرته ورکړي او که يې

وَجَدَ صَاحِبَهَا فَلْيَرُدَّهَا عَلَيْهِ وَإِلاَّ فَهُوَ مَالُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ. رواه احمد وابوداؤد والدارمي.

مالک را نه سي نو بيا هغه د خداي تعالي مال دي چاته چي يې خداي غواړي ورکوي يې (يعني بيا هغه د پيدا کونکي لپاره حلال دي هغه ته خداي تعالي ورکړي دي) (احمد ابو داؤد دارمي).

تخريج: احمد في المسند ۴\۱۶۱، رقم: ۱۷۰۹، والدارمي ۲\۳۴۵، رقم: ۲۶۰۲.

تشريح: کله چي يو سړی لويدلی شی (لقطه) پورته کړي نو هغه وخت دي يو څوک پر دې شاهد کړي چي ما دغه شی پيدا کړی دی ددې لپاره چي يو څوک پر هغه باندي د غلا تهمت و نه لګوي او نه د کموالي او زياتوالي دعوه وکړلای سي، په شاهد جوړولو کي يو حکمت او ګټه دا هم ده چي په دغه صورت کي به د هغه نفس په حرص او طمع کي نه اخته کيږي ځکه چي بېله شاهده دا احتمال کيدای سي چي هغه په بد نيتۍ کي اخته سي او په دا فکر کولو سره چي يو څوک شاهد نه سته هغه شی مالک ته د ورکولو پر ځای د خپل ځان سره وساتي او د شاهد په پيدا کولو سره نه يوازي دا چي طمع نه سي کيدای بلکه د هغه لقطې مالک ته حواله کول هم ضروري کيږي او په دې کي يو حکمت دا هم دی چي د پورته کونکي د ناڅاپه مرګ څخه وروسته د هغه وارثان هغه لقطه په خپل ميراث او ترکه کي نه سي داخلولای.

ځیني حضرات فرمایي چي د شاهد جوړولو دغه حکم د استحباب په توګه دی او حال دا چي ځیني نور علماء فرمایي چي دغه حکم د وجوب په توګه دی ، په دغه حدیث کي خو دا فرمایل سوي دي چي هغه د الله تعالی ورکړی مال دی او په مخکني حدیث کي د الله تعالی ورکړی رزق ورته ویل سوي دي نو د دغه دواړو څخه مراد حلال دی ، مطلب دا چي د مالک د نه راتلو په صورت کي هغه لقطه یو داسي حال مال دی چي هغه سړی ګټه ځیني اخیستلای سي کوم چي الله تعالی هغه ته دغیب څخه ورکړی دی مګر که چیري وروسته مالک راسي نو بیا دهغه بدله به ورکوي لکه څرنګه چي مخکي ذکر سوي دي .

د پیدا سوي شي هغه مقدار چي د اعلان ضرورت یې نسته

﴿۲۹۱۰﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ رَخَّصَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْعَصَا

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ اجازه ورکړې ده که یوه سړي لکړه

وَالسَّوْطِ وَالْحَبْلِ وَأَشْبَاهِهِ يَلْتَقِطُهُ الرَّجُلُ يَنْتَفِعُ بِهِ . رواه ابوداؤد و ذکر حدیث المقدام بن معدیکرب الا لا یحل في باب الاعتصام .

یا رسۍ یا یو بل ورک سوي شی پیدا کړي د ګټي د اخیستلو . (ابو داؤد)

تخریج: ابوداود في السنن ۲\۳۳۹، رقم: ۱۷۱۷.

تشریح: یعني که چیري لقطه د دغه شیانو څخه وي نو د هغه پورته کونکی بېله اعلان کولو هغه په خپل استعمال کي راوستلای سي .

په شرح السنة کي لیکلي دي چي دغه حدیث د دې خبري دلیل دی که چیري لقطه د یو کم شي په صورت کي وي نو د هغه اعلان دي نه کیږي مګر پر دغه قول باندي تنقید سوی دی ، پاته سو دا سوال چي د کم شي حد څه شي دی ؟ نو ځیني علماء وایي چي لقطه د لسو درهمو څخه کمه وي نو هغه کم شی دی او ځیني حضرات وایي چي کومه لقطه د یوه دینار وي یا تر یوه دینار کمه وي نو هغه معمولي او کم شی دی لکه څرنګه چي د حضرت علي رضي الله عنه په باره کي د نقل سوي حدیث څخه معلومه سوه .

او د حضرت مقدام ابن معدیکرب رضي الله عنه روایت (الا لا یحل ...الخ) په باب الاعتصام بالکتاب والسنة کي نقل سوی دی .

كِتَابُ الْفَرَائِضِ وَالْوَصَايَا

(د فرائضو (میراث) او وصیت بیان)

فرائض جمع د فريضة ده او د فرض څخه مشتق ده، فرائض د ميراث هغه برخو ته وايي چي په قرآن كريم يا حديثو كي ټاكلي سوې دي، په دغه باب كي دا بيان كيږي چي يو څوك مړ سي نو د هغه كوم كوم قريبان د هغه وارثان دي او د هغه پرې ايښى مال او اسباب به په هغه وارثانو كي څرنګه ويل كيږي، دغه باب د يو ارزښتناكه موضوع سره اړوند دى ځكه نو مناسب دي چي په ابتدائي توګه سره يو څو اصولي خبري او يو څو ضروري مسائل دلته نقل كړل سي.

دوارثانو ترتيب

علماؤ ليكلي دي چي د مړي د تركه (يعني د هغه د پرېښودل سوي مال او سامان) سره څلور حقونه متعلق وي چي د هغو ترتيب دادى:

۱. اول خو دي د مړي د كفن او ښخولو بندوبست وكړل سي يعني هغه ته دي غسل وركړل سي بيا دي كفن وركړل سي او بيا دي د جنازې د لمانځه څخه وروسته هديرې ته يووړل سي او بيا دي د هغه قبر وكښل سي، په دغه شيانو كي د مصرف كولو چي څه ضرورت وي هغه دي د مړي د تركه (ميراث) څخه داسي مصرف كړل سي چي نه تنګي وكړل سي او نه اسراف وكړل سي.

۲. ددې څخه وروسته كه چيري د مړي پر ذمه پور او يا بله غوښتنه وي نو د هغه ادا كول دي وكړل سي او د بيا د پور او غوښتني د ادا كولو څخه وروسته دي:

۳. كوم مال او سامان چي پاته سي د هغه په دريمه برخه كي دي وصيت جاري كړل سي په شرط ددې چي هغه وصيت كړى وي، ددغه درو مرحلو څخه وروسته.

۴. د هغه پاته ټول مال او سامان دي د هغه په وارثانو كي وويشل سي چي ترتيب يې دادي:

تر ټولو مخكي دي ذوالفروض ته د هغوى ټاكل سوي برخي وركړل سي او هغوى ته د وركولو څخه وروسته چي څه پاته سي هغه دي د مړي نسبي عصبات ته وركړل سي ځكه چي ذوالفروض ته د وركولو څخه وروسته چي څه پاته سي هغه د نسبي عصبات حق دى او كه چيري د مړي په وارثانو كي ذوي الفروض نه وي نو بيا د هغه ټول ميراث به نسبي عصبات ته وركول كيږي او كه چيري د هغه په وارثانو كي نسبي عصبات هم نه وي نو بيا ذوي الفروض ته د وركولو څخه

وروسته چي څه پاته سي هغه به ازادونكي ته وركول كيږي په شرط ددې چي مړى غلام وي او كه چيري هغه ازاد سوى وي مگر ازاد كونكى موجود نه وي نو بيا د هغه ازاد كونكي سړي عصبه ته به وركول كيږي كه دا هم نه وي نو بيا پاته سوى مېراث به ذوالفروض ته بېرته وركول كيږي پرته د زوجين څخه ځكه چي په دوهم وار وېش كي د زوجين هيڅ برخه نه سته او كه چيري د مړي په وارثانو كي نه ذوالفروض وي او نه نسبي عصبات او سببي عصبات وي نو د هغه ميراث ذوالارحام ته وركول كيږي كه چيري ذوي الارحام هم نه وي نو بيا مولا موالات ته وركول كيږي كه چيري مولى موالات هم نه وي نو بيا د هغه مېراث به هغه چا ته وركول كيږي چي د هغه د نسب مړي اقرار كړى وي مثلاً هغه د زيد په باره كي ويلي وي چي هغه زما د پلار زوى دى حالانكه د زيد دغه نسب ددغه اقرار څخه پرته په بل صورت كي ثابت نه وي مگر بيا به هم هغه د مړي د ميراث حقدار وي او كه چيري داسي څوک هم نه وي نو بيا دي هغه ميراث داسي سړي ته وركول كيږي چي د هغه لپاره مړي د خپل ټول ميراث وصيت كړى وي او كه چيري داسي څوک هم نه وي چي د هغه لپاره مړي د خپل مال او سامان وصيت كړى وي نو بيا د هغه ټول مال او سامان په بيت المال كي جمع كيږي او كه چيري بيت المال هم نه وي نو بيا په پاى كي د بيت المال په مصرف كي دي مصرف كړل سي يعني په مدرسو، مسجدو او مسكينانو دي مصرف كړل سي.

د ذوي الفروض تفصيل

ذوي الفروض دوولس ۱۲ دي ۱-: پلار، ۲: نيكه (كه څه هم نوري لوړي درجې يې وي لكه ور نيكه، ترنيكه او داسي نور)، ۳: اخيافي ورور چي پلار يې بېل بېل وي او مور يې يوه وي، ۴: ښځه، ۵: خاوند، ۶: مور، ۷: انا (كه څه هم نوري د لوړي درجې وي لكه د انا مور، د انا انا او داي نور ...) ۸: لور، ۹: ملسى، ۱۰: حقيقي خور، ۱۱: ميرېزى خور، ۱۲: اخيافي خور.

د ذوي الفروض برخي

د مړي په مېراث كي د پلار شپږمه برخه حق كيږي كله چي د مړي زوى، ملسى، كړوسى او كوسى هم موجود وي او كه چيري دا نه وي بلكه لور يا ملسى او كړوسى موجود وي نو پلار ته به شپږمه برخه وركول كيږي او هغه به عصبه هم وي او كه چيري نه زوى وي نه ملسى او نه كړوسى وي او نه لور يا ملسى يا كړوسى وي نو پلار به يوازي عصبه وي، خلاصه دا چي په اول صورت كي خو پلار يوازي صاحب فرض دى او په دوهم صورت كي صاحب فرض هم دى او عصبه هم، او په دريم صورت كي يوازي عصبه دى كه چيري د مړي پلار نه وي نو په پورتنيو درو صورتو كي د هغه نيكه به د پلار په ډول وي او كه چيري د مړي پلار او نيكه دواړه ژوندي

وي نو بيا نيکه به محروم وي يعني هغه ته به د مړي د مېراث څخه هيڅ نه ورکول کيږي.

اخيافي ورور او اخيافي خور د مېراث شپږمه برخه ورکول کيږي په شرط ددې چې هغه يو وي، که چيري دوه يا تر دوو زيات وي نو د هغوی لپاره دريمه برخه ده چې په سړي او ښځي کي برابر ويشل کيږي او که چيري د مړي پلار يا نيکه ژوندي وي يا د هغه زوی يا د زوی اولاد موجود وي نو بيا اخيافي ورور او خور به محروم وي.

که ښځه مړه سي او د هغه زوی او لور نه وي او د زوی اولاد يې هم نه وي نو د هغې د مېراث څخه به خاوند ته نيمه برخه ورکول کيږي او که چيري زوی، لور يا د زوی اولاد يې موجود وي نو خاوند ته به څلورمه برخه ورکول کيږي.

که چيري خاوند مړ سي او د هغه لور يا زوی او د زوی اولاد نه وي نو د هغه د مېراث څخه ښځي ته څلورمه برخه ورکول کيږي او که چيري د مړي زوی، لور يا د زوی اولاد موجود وي نو ښځي ته اتمه برخه ورکول کيږي، ددې خبري بايد خيال وساتل سي که چيري د مړي يوه ښځه وي نو هغې ته به هغه برخه ورکول کيږي کوم چې ذکر سوې ده او که چيري تر يوې زياتي ښځي يې وي نو بيا هم دغه برخه ورکول کيږي فرق يوازي دومره دی که ښځه يوه وي نو د پورتنۍ برخي څخه به هغه يوازي حقدار وي او که چيري دوې يا درې وي نو هغوی به دغه برخه په خپلو کي ويشي.

د مړي په مېراث کي مور ته شپږمه برخه ورکول کيږي په شرط ددې چې د مړي زوی، لور يا ملسی يا د هغه اولاد يا يوه خور يا دوه وړونه او دوې خويندي وي يا تر دوو زيات وړونه او خويندي وي (که څه هم حقيقي وړونه يا خويندي وي او که ميرېزي يا اخيافي) که په دوی کي هيڅوک هم موجود نه وي نو مور ته به د ټولي ترکې څخه دريمه برخه ورکول کيږي او که د مور سره پلار او خاوند يا ښځه هم وي نو په دغه صورت کي به پلار او خاوند يا ښځي ته په برخه ورکولو کي څه چې پاته سي د هغه څخه به مور ته دريمه برخه ورکول کيږي او که چيري په ذکر سوي صورت کي د ښځي يا خاوند سره د پلار پر ځای نيکه موجود وي نو بيا مور ته به د ټولي ترکې څخه دريمه برخه ورکول کيږي ځکه چې په دغه صورت کي نيکه د پلار قائم مقام نه دی.

د انا (د مور مور او د پلار مور) شپږمه برخه کيږي که يوه وي يا ډېري وي، مطلب دادي که چيري يوازي انا يعني د مور مور وي يا يوازي د پلار مور وي يا دوې اناوي وي نو هغوی ټولي به دغه شپږمه برخه په خپلو کي ويشي په شرط ددې چې هغوی ټولي په درجه کي برابر وي او که چيري په درجه کي برابر نه وي بلکه په درجه کي متفاوت وي (لکه يوه انا وي او بله د انا مور

وي) نو د لوی درجې والا (یعني د مور مور) به د نژدې درجې والا (یعني انا) په وړاندې محروم وي همدارنګه د مور په موجودتیا کې ټولې اناګانې محروم دي ، او د نیکه په موجوتیا کې د پلار د اناګانې محرومې دي مګر د نیکه ښځه یعنې د پلار مور نه محروم کیږي .

د مړي مور د مېراث څخه هیڅکله نه محروم کیږي که د هغې ورور یعنې د مړي زوی موجود وي نو هغه عصبه جوړیږي کنه نو ذوالفروض به وي ، د لور د مېراث درې صورتونه دي : اول دا چې یوازې یوه لور وي او د هغې سره حقیقي یا میرېزی ورور نه وي نو د مړي د ترکې څخه به هغې ته نیمه برخه ورکول کیږي (او که چیرې بل وارث هم نه وي نو بیا پاته نیمه برخه هم د هغې کیږي)، دوهم دا که چیرې دوې لوڼې وي یا تر دوو زیاتې وي او د هغوی سره حقیقي یا میرېزی ورور نه وي نو هغه لوڼو ته د ترکې څخه دوه پر درې برخه ورکول کیږي چې هغه به یې ټولې په خپل مینځ کې مساوي ویشي، دریم دا که چیرې د لوڼو سره د مړي زوی موجود وي نو په دغه صورت کې د لور هیڅ برخه ټاکلې نه ده بلکه هغه عصبه جوړیږي ددې مطلب دادی چې د مړي د مېراث څخه څومره چې زوی ته ورکول کیږي د هغه نیمه به هرې لور ته ورکول کیږي که یوه لور وي یا درې څلور لوڼې یې وي او که چیرې د یو مړي ډېر زامن او ډېرې لوڼې وي نو په هغوی کې د مېراث تقسیم به داسې وي چې هر زوی ته به دوې برخې او هرې لور ته به یوه برخه ورکول کیږي .

که چیرې د مړي لور، زوی یا ملسی نه وي بلکه یوازې یوه ملسۍ یې وي نو هغې ته به د مېراث څخه نیمه برخه ورکول کیږي او که چیرې دوې یا تر دوو زیاتې ملسیانې یې وي نو هغوی ته به د ټول مېراث څخه دوه پر درې برخه ورکول کیږي چې هغوی ټول به یې په خپلو کې مساوي ویشي، او که چیرې د مړي زوی، ملسی او کړوسی موجود نه وي بلکه یوازې یوه لور یې وي نو ملسۍ ته به شپږمه برخه ورکول کیږي که یو ملسۍ یې وي یا ډېر ملسیان یې وي او که چیرې د مړي دوې یا تر دوو زیاتې لوڼې وي نو په دغه صورت کې به ملسۍ محروم وي مګر که چیرې د ملسۍ سره د مړي ملسی هم وي نو بیا که چیرې د مړي یوه لور وي یا ډېرې لوڼې یې وي هغه ملسۍ به عصبه سي ، مطلب دا چې د ذوالفروض د برخو ورکولو څخه وروسته چې څه پاته سي دغه ملسی او ملسۍ به یې په خپلو کې د عصوبت په توګه ویشي یعني ملسي ته دوې برخې او ملسۍ ته به یوه برخه ورکول کیږي مګر دا خبره باید په ذهن کې وي که چیرې د مړي زوی موجود وي نو بیا ملسۍ په هر حال کې محرومه ده او که نه د قومیت اولاد موجود وي او نه د مړي د زوی اولاد موجود وي نو په پورتنیو ټولو صورتو کې د مړي کړوسۍ به د هغه د

ملسۍ قائم مقام وي او که چیري لور یې وي نو د لور اولاد به محروم وي او که ملسۍ موجود وي نو د ملسۍ اولاد به محروم وي .

که چیري د مړي زوی، لور، ملسی، ملسۍ یا کړوسیان موجود نه وي بلکه یوازي یوه حقیقي خور یې وي نو هغه به په هر حال کي د لور قائم مقام وي یعني که چیري یوه خور وي نو هغې ته به د مړي د ټول میراث څخه نیم مال ورکول کیږي او که چیري دوې یا زیاتي خویندي یې وي نو هغوی ته به د ټول میراث څخه دوه پر دريې برخه ورکول کیږي چي هغوی به یې په خپل مینځ کي ویشي ، په پورتني صورت کي د میرېزی خور هم دغه حکم دی په شرط ددې چي حقیقي خور هم موجود نه وي .

که چیري د مړي لور، ملسی یا کړوسۍ موجود وي نو په دغه صورت کي حقیقي خور عصبه جوړیږي مطلب دا چي د مړي د میراث څخه ذوي الفروض ته د ورکولو څخه وروسته چي څه پاته سي هغه به خور ته ورکول کیږي .

که د مړي حقیقي ورور موجود وي نو د حقیقي خور سره په یو ځای کېدو سره عصبه جوړیږي او که حقیقي ورور نه وي بلکه میرېزی ورور وي نو حقیقي خور د هغه میرېزی ورور په موجودتیا کي په ذوي الفروض کي شامل دی .

که د مړي یو حقیقي (سکه) ورور وي او د هغه سره میرېزي وروڼه او خویندي هم وي نو د هغه حقیقي ورور په موجودتیا کي هغه میریزی وروڼه او خویندي محروم دي .

که د مړي یوه حقیقي خور وي نو د هغې په موجودتیا کي میرېزی خور ته شپږمه برخه ورکول کیږي که هغه یوه وي یا تر یوې زیاتي وي او که چیري حقیقي خویندي د یوې څخه زیاتي وي نو بیا میرېزۍ خور ساقط کیږي او هغې ته به هیڅ نه ورکول کیږي مګر که چیري د میریزۍ خور سره میریزی ورور هم وي که یو وي یا تر یوه زیات وي په هر صورت کي میریزۍ خور به د میرېزي ورور سره عصبه سي مطلب دا چي ذوي الفروض ته د ورکولو څخه وروسته د مړي د میراث څخه چي څه پاته سي هغه ټول به د هغه میریزي خویندو او وروڼو په مینځ کي د عصوبت په توګه ویشل کیږي او که د مړي حقیقي خور د مړي د لور ، ملسۍ او یا کړوسۍ سره عصبه سي نو په دغه صورت کي میریزۍ لور او میریزۍ خور بالکل محروم دي .

دا خبره باید په ذهن کي وي که چیري د مړي زوی یا ملسۍ یا کړوسي یا کوسۍ موجود وي نو د مړي حقیقي ورور ، حقیقي خور او میرېزی ورور او خور محروم دي همدارنګه د مړي د پلار یا نیکه په موجودتیا کي د مړي حقیقي او میریزي خویندي او وروڼه محروم دي .

د عصباتو تفصيل

د مړي د مېراث څخه ذوي الفروض ته د خپلو برخو ورکولو څخه وروسته چې څه پاته سي هغه به په عصباتو کي وېشل کېږي، يعني ذوي الفروض د اولي درجې وارثان دي او عصبات د دوهمي درجې وارثان دي، د عصباتو هم څلور درجې دي : ۱: اول زوی، ملسی، کړوسی (يا ددې څخه د لاندي درجې) ،۲: دوهم : پلار، نيکه (يا ددوی څخه د لوړي درجې)، ۳: دريم حقيقي او ميريزي وړونه او د هغوی زامن (که څه هم د لاندي درجې وي). ۴: څلورم د مړي اکا، د مړي د پلار اکا ، دمړي نيکه اکا او د هغه اکاګانو زامن ، اوس ددغه څلورو درجو ترتيب دادی : په دغه څلورو درجو کي زامن مقدم دي بيا ملسيان بيا کړوسيان بيا پلار بيا نيکه بيا ور نيکه بيا تر نېکه بيا ورور بيا خور بيا د ورور زامن، بيا اکا يا د اکا زامن ، کله چې په دغه څلورو درجو کي د اولي درجې يو عصبه موجود وي نو پاته د درو درجو عصبات به بالکل محروم وي همدا رنګه که چيري د اولي درجې عصبه يعني زوی يا ملسی يا کړوسی موجود نه وي او د دوهمي درجې عصبه موجود وي نو د پاته دوو درجو عصبات به محروم وي همدا رنګه په دغه څلورو درجو کي هره درجه قريب عصبه پر ليري عصبه مقدم وي يعني د نژدې عصبه په موجودتيا کي ليري عصبه ته هيڅ نه ورکول کيږي مثلا د مړي زوی موجود دی او ملسی هم موجود دي او دغه دواړه د اولي درجې عصبه دي مګر په دغه صورت کي نژدې عصبه يعني زوی مقدم دی چي هغه ته به د مړي مېراث ورکول کيږي او ليري عصبه يعني ملسی به محروم وي ، همدا رنګه حقيقي عصبه پر مېريزي عصبه مقدم دي او د مړي د پلار د اکاګانو ملسيان به د مړي د نيکه پر اکاګانو مقدم وي .

د ذوي الارحام تفصيل

لکه څرنګه چي مخکي بيان سو يدی چي د مړي په وارثانو کي تر ټولو لومړۍ درجه د ذوي الفروض ده او دوهمه درجه د عصباتو ده اوس په دې پوه سئ که چيري د مړي په وارثانو کي نه ذوي الفروض وي او نه عصبات وي نو بيا د هغه مېراث به ذوي الارحام ته ورکول کيږي ، يعني ذوي الارحام د وارثانو دريمه درجه ده، لکه څرنګه چي د عصباتو څلور درجې دي همدا رنګه د ذوي الارحام هم څلور درجې دي چي تفصيل يې دادی : اول د مړي دلور، ملسۍ او کړوسۍ اولاد يعني د مړي ملسی، کړوسی او دمړي د زوی ملسی او کړوسی او د مړي د کړوسي د زوی لور او داسي نور...

دوهم : فاسد نېکه، فاسده انا (که څه هم د ټولو سربېره درجې وي) ، دلته په دې پوه سئ چي فاسد نيکه هغه ته ويل کيږي چي د هغه او د مړي په مينځ کي د ښځي واسطه وي لکه د مړي نيکه او د مړي انا يا د انا پلار ، او فاسده انا هغه انا ته وايي چي د هغې او د مړي په مينځ کي فاسد نيکه واسطه وي لکه د انا مور يا د پلار مور ، دا ټول ذوي الارحام دي حال دا چي صحيح نيکه او صحيح انا ذوي الفروض دي، صحيح نيکه هغه نيکه ته ويل کيږي چي د هغه او د مړي په مينځ کي د ښځي واسطه نه وي لکه نيکه ، ور نيکه (يا تر دې سربېره درجې) او صحيح انا هغه انا ته ويل کيږي چي د هغې او د مړي په مينځ کي فاسد نېکه واسطه نه وي لکه انا ، ور انا (يا تر دې د لوړي درجې) .

دريم : د حقيقي خوېندو اولاد ، د ميريزي خويندو اولاد ، د اخيافي خويندو اولاد ، د اخيافي وروڼو اولاد ، د حقيقي وروڼو لوڼي او د ميريزي ورور لوڼي .

ځلورم : د اکا ماينې که حقيقي وي او که ميريزی يا اخيافي وي ، اخيافي اکا ، ماما او خاله ګاني .

د ذوي الارحام ځلور درجې دي او د عصباتو په ډول د دوی ترتيب هم دادی که په هغه ځلورو درجو کي د اول درجې ذوي الارحام وارث موجود وي يا د هغوی اولاد وي نو د پاته درو درجو ذوي الارحام به محروم وي ، همدارنګه د دوهمي درجې د ذوي الارحام په موجودتيا کي د دريمي او ځلورمي درجې او د دريمي درجې د ذوي الارحام په موجودتيا کي د ځلورمي درجې ذوي الارحام محروم دي او د عصباتو په ډول په ذوي الارحام کي هم په هره درجه کي د نژدې ذي رحم به پر ليري ذي رحم باندي مقدم وي .

د ميراث څخه محروم کوونکي شيان

الله تعالى چي د مړي د مال او سامان د هغه وارثانو ته د ټاکلو برخو او ټاکل سوو قواعدو سره سم کوم حکم ورکړی دی نو په هغه کي د مړي او د هغه د وارثانو په مينځ کي د يو خاص علاقې او تعلق لحاظ ساتل سوی دی ، که يو داسي خبره رامنځته سي چي په هغه سره نه يوازي دا چي د مړي او وارث په مينځ کي د يو خاص علاقې او تعلق اظهار نه کيږي بلکه هغه د يو ډول بېلوالي او نفرت ثابتولو ذريعه جوړه سي نو هغه وارث به د مړي د مېراث حقدار نه وي او هغه ته به هيڅ مېراث نه ورکول کيږي ، داسي ځلور شيان دي چي يو سړی د مېراث اخيستلو څخه محروم کوي چي تفصيل يې دادی :

۱. غلام : نه غلام د يو ازاد سړي وارث كيداى سي او نه ازاد سړى د غلام وارث كېداى سي ځكه چي غلام په شرعي توګه د يو شي د مالک كېدو ورتيا نه لري او نه يو شى د هغه ملكيت وي.

۲. قتل : كه يو بالغ وارث خپل مورث قتل كړي نو هغه وارث به د مېراث اخيستلو څخه محروم وي مګر دلته د قتل څخه مراد هغه قتل دى چي د هغه په وجه پر قاتل باندي قصاص يا كفاره واجبيږي، د قتل پنځه ډولونه دي (چي تفصيل به يې وروسته راسي) په هغو كي څلور ډولونه داسي دي چي يا قصاص پكښي واجبيږي او يا كفاره او ديت پكښي واجبيږي نو په دغه څلورو صورتو كي د حنفي مذهب سره سم قاتل د مېراث څخه محروم دى كله چي هغه خپل مورث په ناحقه قتل كړي ، مګر كه چيري وارث خپل مورث په ظلم سره قتل نه كړي بلكه د خپل ځان په دفاع كولو سره پر هغه مورث باندي وار وكړى او مورث ووژل سي مثلا مورث په ناحقه پر هغه وارث حمله وكړه او بيا هغه وارث د خپل ځان ساتني لپاره پر مورث وار وكړى او د هغه په نتيجه كي مورث مړ سو ، يا پر مورث باندي شرعا په يو وجه د قتل سزا واجب وي (مثلا د قصاص په توګه) يا پر هغه يو حد جاري كول ضروري وي او د پاچا يا قاضي په حكم سره وارث هغه قتل كړي يا پر هغه حد جاري كړي او هغه مړ سي نو په دغه صورت كي به هم وارث د مېراث څخه محروم نه وي . د قتل په پنځو ډولو كي يو ډول قتل بالتسليب دي د قتل په دغه ډول سره نه قصاص لازميږي او نه كفاره بلكه يوازي ديت واجبيږي، په دغه ډول قتل كي قاتل د مېراث څخه نه محروم كيږي ، د قتل بالتسليب صورت دادى چي د مثال په توګه يو سړى د بل سړي په مځكه كي د مالک د اجازې څخه پرته ډبري كښيږدي يا څاه وكاږي او د ډبري سره په لګېدو يا په څاه كي په لوېدو سره يو سړى مړ سي نو پر هغه سړي ديت واجبيږي ، همدارنګه د حنفيه مذهب دادى كه يو نابالغ يا ليونى خپل مورث قتل كړي نو هغه د مېراث څخه نه محروم كيږي ځكه چي د نابالغ او ليوني پر اكثرو افعالو باندي په شرعي توګه سزا او جزاء نه واجبيږي.

۳. د مذهب اختلاف : د دوو مذهبو اختلاف د مېراث څخه محروميت راولي يعني كه چيري يو وارث مسلمان وي او مورث غېر مسلم (كافر) وي نو د هغه مېراث به مسلمان ته نه وركول كيږي همدارنګه كه چيري وارث غير مسلم وي او مورث مسلمان وي نو د هغه مېراث به غير مسلم ته نه وركول كيږي.

۴. د دارينو اختلاف: يعني د هيوادو اختلاف، د مړي او وارث د هيوادو مختلف کېدل د مېراث څخه محروم کوي د مثال په توګه يو سړی په دارالاسلام کي اوسيږي او بل سړی په دارالحرب کي اوسيږي نو دواړه د يو بل د مېراث څخه محروم دي مګر دا حکم د غير مسلم لپاره دی د مسلمان مورث او وارث د هيوادو په اختلاف سره د ميراث څخه نه محروم کيږي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د مړي ترکه د هغه د وارثانو حق دی

﴿۲۹۱۱﴾: عَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ انا اولى بالمؤمنين

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: زه و مسلمانانو ته د خپلو

من انفسهم فَمَنْ ماتَ وعليه دين و لم يترك وفاء فعلي قضاءه و من تَرَكَ

ځانو هم ګران يم په مسلمانانو کي چي څوک مړ سي او په هغه باندي قرض وي او دومره مال پرې نه ږدي چي د هغه قرض په ادا سي نو د هغه قرض زما په ذمه دي او څوک چي مړ سي او مال

مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ و في رواية مَنْ تَرَكَ دينا او ضياعا فلياتني فانا مولاه وفي رواية من ترك مالا فلورثته ومن ترك كَلًّا فَإِلَيْنَا . متفق عليه.

پرېږدي نو هغه د هغه د وارثانو دي په يوه بل روايت کي دا الفاظ دي رسول الله ﷺ فرمايلي دي څوک چي مړ سي او قرض يا کوچيان پرېږدي هغه ولي دي ما ته راسي زه به د هغه انتظام کوم او په يوه بل روايت کي دا الفاظ سته څوک چي مړ سي مال ځيني پاته سي نو هغه مال د هغه د وارثانو دي او څوک چي مړ سي قرض يا اولاد پرېږدي نو د هغه انتظام زما پر ذمه دي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۲\۴۹، رقم: ۶۷۶۳، ومسلم ۳\۱۲۳۸، رقم: ۱۷\۱۶۱۹.

د لغاتو حل: ضِيَاعًا: اى عيالا (عيال). كَلًّا: اى ثقلا وهو يشمل الدين والعيال (پور او عيال).

تشريح: په پيل کي د رسول الله ﷺ دا معمول وو چي کله به يو سړی مړ سو نو که چيري د هغه پر ذمه به پور وو او د هغه په مېراث کي به دومره مال نه وو چي د هغه د پور ادا کولو لپاره کافي وي نو رسول الله ﷺ به د هغه د جنازې لمونځ نه ورکوی مګر څه وخت چي الله تعالی پراخي

راوستل او د مال د پراخۍ نعمت ور په برخه سو نو رسول الله ﷺ دا معمول جوړ کړی چې کوم سړی به پوروړی مړ سو نو رسول الله ﷺ به د هغه پور ادا کوی او د هغه د جنازې لمونځ به یې کوی ، دغه خبره د حضرت ابوهریره رضی اللہ عنہ ددغه روایت څخه مفهوم کیږي چې کومه خبره د الافلاس والانظار په اول فصل کي تېره سوې ده او دا د رسول الله ﷺ د بې پایه شفقت، مهربانۍ او د زیات رحمت ثرګندونه ده کوم چې رسول الله ﷺ د ټولو مسلمانانو لپاره درلودی.

د مړي ترکه اول ذوي الفروض ته ورکړئ

﴿۲۹۱۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ . متفق عليه.

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل :د میراث برخه دي د هغه وارثانو ته ورکړل سي وروسته چې څه پاته سي نو هغه د زیات نژدې سړی لپاره دي .بخاري او مسلم

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۲\۱۱، رقم: ۶۷۳۲، ومسلم ۳\۱۲۳۸، رقم: ۱۷\۱۶۱۹.

تشریح: مطلب دادی چې د مړي ترکه تر ټولو مخکي هغه خلکو ته ورکول کیږي د کومو برخي چې قرآن کریم ټاکلي دي چې هغوی ته ذوي الفروض ویل کیږي ، هغوی د ټاکل سوو برخو ورکولو څخه وروسته چې څه پاته سي هغه عصبات ته ورکول کیږي او بیا په عصبات کي مقدم هغه عصبه دي کوم د مړي تر ټولو نژدې قریبان وي ، د نژدې عصبه په موجودتیا کي د لیري عصبه حق نه سته ، د باب په شروع کي د ذوي الفروض او عصباتو تفصیلي ذکر سوی دی

د حدیث په آخري الفاظو (رجل ذکر) کي لفظ د ذکر د تاکید لپاره هم استعمال سوی دی او ددې مقصد دا هم دی چې د خنثی څخه دي منع وکړل سي .

په شرح السنه کي لیکلي دي چې دغه حدیث شریف ددې خبري دلیل دی چې ځیني وارثانو د ځینو نورو وارثانو په حق کي حاجب (یعني د میراث څخه منع کونکی) وي، حجب یعني د میراث څخه منع کول پر دوه ډوله دي : اول حجب نقصان، دوهم حجب حرمان، دلته په اجمالي توګه سره ددغه دواړو په تعریف پوه سئ چې ځیني وارثان داسي وي چې د هغوی په وجه د نورو وارثانو برخه کمیږي مثلا د مړي اولاد نه وي نو د مړي مور ته به د ټولي مځکي څخه دریمه برخه ورکول کیږي او که چیري د مړي اولاد وي نو د مړي مور ته به شپږمه برخه ورکول کیږي دې ته حجب نقصاني وایي همدارنګه ځیني وارثان داسي وي چې د هغوی په وجه

ځينو قريبانو ته د ميراث څخه هيڅ نه ورکول کيږي د مثال په توګه د مړي د زوی په موجودتيا کي ورور د ميراث څخه بالکل محروم وي.

د مذهب اختلاف د ميراث څخه محرومتيا راولي

﴿۲۹۱۳﴾: وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قال قال رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ . متفق عليه

د حضرت اسامه بن زيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: مسلمان د کافر او کافر د مسلمان نسي وارث کېدای. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۲\ ۵۰، رقم: ۶۷۶۴، ومسلم ۳\ ۱۲۳۳، رقم: ۱\ ۱۶۱۴.

تشريح: علامه نووي رحمة الله عليه فرمايي چي پر دې خبره باندي د ټولو علماؤ اتفاق او اجماع ده چي کافر د مسلمان وارث نه سي کيدای يعني که يو مورث مسلمان وي او وارث کافر وي نو د مسلمان مورث د مړ کېدو څخه وروسته د هغه کافر وارث به د ميراث څخه محروم وي مګر په دې باره کي اختلاف دی چي مسلمان د کافر وارث کيدای سي که يا؟ اکثر علماء وايي چي څرنګه کافر د مسلمان وارث نه سي کيدای همدارنګه مسلمان هم د کافر وارث کيدای نه سي مګر په صحابه کرامو او تابعينو کي د ځينو حضرات قول دادی چي مسلمان د کافر وارث کيدای سي د امام مالک رحمة الله عليه هم دا مذهب دی.

همدارنګه پر دې باندي هم د ټولو مسلمانانو اتفاق دی چي د کافر په ډول مرتد هم د مسلمان وارث کيداې نه سي مګر په دې باره کي اختلاف دی چي مسلمان د مرتد وارث کيدای سي که يا؟ امام مالک، امام شافعي، حضرت ربيعه او حضرت ابن ابي ليلی رحمة الله عليهم او داسي نور علماء وايي چي مسلمان هم د مرتد وارث کېدای نه سي، امام ابوحنيفة رحمة الله عليه فرمايي چي مرتد د خپل ارتداد په ژوند کي چي څه ګټلي وي هغه به د بيت المال وي او د اسلام په حالت کي چي يې څه ګټلي وي نو هغه به د هغه د مسلمانانو وارثانو وي.

ازاد کونکی د غلام وارث وي

﴿۲۹۱۴﴾: وَعَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ . رواه البخاري.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د يوه قوم ازاد سوي غلام د هغه د خپل قوم څخه نه شمېرل کيږي. (هغه په ميراث کي شريک کيږي) (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ١٢\٤٨، رقم: ٦٧٦١.

تشريح: په حديث شريف کي د مولا څخه مراد ازادکونکی دی، د دغه حديث مطلب دادی چي د ازاد سوي غلام وارث هغه څوک دی چا چي هغه ازاد کړی دی، د دې پر خلاف ازاد سوی غلام خپل ازادونکي وارث نه دی، ځيني حضرات وايي چي د مولی څخه مراد ازاد سوی غلام دی يعني کومه قبيله او فرد چي يو غلام ازاد کړي نو د هغه ازاد سوی غلام به هغه حکم وي کوم چي د هغه د ازادونکي قبيلې يا فرد وي مثلا بني هاشم يو غلام ازاد کړی نو اوس هغه ازاد سوی غلام د زکوة په اړه د بني هاشم په ډول حکم لري لکه څرنګه چي پر بني هاشم باندي د زکوة مال حرام دی همدارنګه پر هغه ازاد سوي غلام باندي هم د زکوة مال حرام دی.

خوريی د ماما وارث وي

﴿۲۹۱۵﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ابْنُ أُخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ. متفق عليه" وذكر حديث عائشة: "إنما الولاء" في باب قبل "باب السلم و سنذكر حديث البراء الخالة بمنزلة الام في باب بلوغ الصغير و حضائته ان شاء الله تعالى.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د قوم خوريي د هغو سره دي (يعني خوريي د ماما د مال وارث وي). (بخاري او مسلم) د بي بي عائشې حديث دي د بلوغ الصغير و حضالته په باب کي به انشاء الله بيان کړل سي.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ١٢\٤٨، رقم: ٦٧٦٢، ومسلم ١٢\٧٣٥، رقم: ١٣٣\١٠٥٩

تشريح: مطلب دادی چي خوريی د خپل ماما وارث دی او هغه د ذوي الارحامو څخه دی، د امام ابوحنيفة او امام مالک رحمة الله عليهما په نزد ذوي الارحام د مړي وارثان دي مګر دا خبره ضروري ده چي ذوي الارحکام ته به د مړي ميراث هغه صورت کي ورکول کيږي کله چي د مړي ذوي الفروض او عصبات نه وي، د دغه دواړو په موجودتيا کي ذوي الارحامو ته هيڅ نه ورکول کيږي د دې تفصيل د باب په شروع کي تېر سوی دی.

په هر حال امام ابو حنيفة رحمة الله عليه د ذوي الارحامو پر وارث كېدو باندي ددغه حديث څخه استدلال كړى دى.

او د بي بي عائشي رضي الله عنها روايت (انما الولاء ...الخ) د باب السلم څخه مخكي په باب كي نقل سوى دى او د حضرت براء رضي الله عنه روايت (بمنزلة الام ...الخ) به په باب بلوغ الصغير وحضانته كي ذكر سي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

كافر د مسلمان او مسلمان د كافر وارث كيداى نه سي

﴿۲۹۱۶﴾: عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَتَوَارَثُ أَهْلُ مِلَّتَيْنِ شَتَّى. رواه ابوداؤد وابن ماجة و رواه الترمذي عن جابر.

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: دوه جلا مذهبه خلک يو دبله نسي وارث كيداى. (ابو داؤد ابن ماجه) او په ترمذي كي د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت نقل سوي دي.

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۳۲۸، رقم: ۲۹۱۱، وابن ماجه ۲\۹۱۳، رقم: ۲۷۳۱.

تشريح: مطلب دادى چي نه خو مسلمان د غير مسلمان وارث كېداى سي او نه غير مسلمان د مسلمان وارث كېداى سي.

د خپل مورث قاتل د ميراث څخه محروم وي

﴿۲۹۱۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْقَاتِلُ لَا يَرِثُ. رواه الترمذي وابن ماجة.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: قاتل د مقتول د مال وارث نه دي. (ترمذي ابن ماجه)

تخريج: الترمذي في السنن ۴\۳۷۰، رقم: ۲۱۰۹، وابن ماجه ۲\۹۱۳، رقم: ۲۷۳۵.

تشريح: مطلب دادى چي كوم څوک خپل مورث په ناحقه قتل كړي نو هغه د مېراث څخه محروم دى په دې باره كي تفصيل د باب په شروع كي تېر سوى دى.

د انا شپږمه برخه ده

﴿۲۹۱۸﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَعَلَ لِلْجَدَّةِ السُّدُسَ إِذَا لَمْ تَكُنْ دُونَهَا أُمٌّ. رواه ابوداؤد.

د حضرت بریده رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د انا لپاره شپږمه برخه ټاکلې ده په دې شرط چي مور نه وي موجوده .(ابو داؤد)

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۳۱۷، رقم: ۲۸۹۵.

تشريح: مطلب دادی که چیري د مړي مور ژوندۍ وي نو د هغې په وجه د مړي انا محرومه کیږي مگر که چیري د مړي مور ژوندۍ نه وي نو د هغه د مېراث څخه به انا ته شپږمه برخه ورکول کیږي دلته د جده څخه د مور مور او د پلار مور دواړي مراد دي .

ژوندی پیدا کېدونکی ماشوم وارث دی

﴿۲۹۱۹﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَهَلَّ الصَّبِيُّ صُلِّيَ عَلَيْهِ وَوُرِثَ. رواه ابن ماجة والدارمي .

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل :کوچنی (د پیدا کېدو څخه وروسته)که چغه ووهي (یا دهغه د خولې څخه یو اواز را ووځي وروسته مړ سي)نو په هغه جنازه کول پکار ده او هغه دي وارث جوړ کړل سي . (ابن ماجه دارمي) .

تخريج: ابن ماجه في السنن ۲\۹۱۹، رقم: ۲۷۵۰، والدارمي ۲\۴۸۵، رقم: ۳۱۲۶.

تشريح: د اواز کښلو څخه مراد د ژوند نښه ده ، مطلب دادی چي کوچنی د زېږېدني پر وخت د مور څخه نیم راووځي او په هغه کي د ژوند یو نښه پیدا سي په دې توگه چي د هغه د خولې څخه اواز راووځي یا ساه واخلي یا د هغه یو اندام وښوریږي او بیا مړ سي نو د هغه کوچني دي د جنازې لمونځ هم وکړل سي او د هغه په وارث گرځولو سره د هغه ورثه دي هم ویشل سي .

اوس د حدیث د دغه وضاحت په رڼا کي په دغه مسئله باندي هم پوه سئ که یو سړی مړ سي او د هغه وارث د مور په نس کي وي نو د هغه میراث دي وساتل سي بیا که چیري هغه ژوندی پیدا سي نو هغه به وارث وي او د هغه میراث به د هغه وارثانو ته منتقل کړل سي او که چیري هغه ژوندی پیدا نه سي نو بیا وارث نه دی او د هغه میراث به نورو وارثانو ته ورکول کیږي .

د اسلام د ابتداء یو حکم

﴿۲۹۲۰﴾: وَعَنْ كَثِيْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيْهِ عَنْ جَدِّهٖ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ

حضرت کثیر بن عبد الله رضی الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَوْلَى الْقَوْمِ مِنْهُمْ وَحَلِيْفُ الْقَوْمِ مِنْهُمْ وَابْنُ أُخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ. رواه الدارمي

د یوه قوم ازاد سوي غلام د قوم څخه دي (یعني که دغلام څوک عصبه نه وي نو دهغه دمال وارث دهغه ازادونکي دي) او د قوم حلیف (قریب) هم د قوم څخه دي .(د احکم د اسلام په پیل کي وو وروسته منسوخ کړل سو) او د قوم خوریي د قوم څخه دي . (دارمي) .

تخریج: سنن الدارمي ۲\ ۳۱۷، رقم: ۲۵۲۸.

تشریح: په اول فصل کي د حضرت انس رضی الله عنه روایت تېر سوی دی او د هغه په تشریح کي د مولی وضاحت سوی دی .

او نه د یو قوم حلیف د هغه قوم څخه دی : د دې مطلب دا دی چې مخکي په عربو کي دا رواج وو چې دوو کسانو به په خپل مینځ کي د قسم او حلف په ذریعه اقرار وکړ چې موږ دواړه به د یو بل سره په غم او خوشحالي، مرګ او ژوند کي شریک یو ، د یوه وینه به د بل وینه وي د یوه صلح به د بل صلح وي او د یوه جګړه به د بل جګړه وي که په موږ کي پر یوه تاوان راسي نو دوهم به یې ادا کوي همدارنګه د یو بل په میراث کي هم دا اقرار کوي چې زه به ستا وارث یم او ته به زما وارث یې ، د میراث په اړه د اسلام په ابتدائي زمانه کي هم پر دې عمل کیدی مګر وروسته په قرآن کریم کي د وراثت یوه واضحه قاعده نازل سوه او وارثان او د هغوی برخي وټاکل سوې نو دغه پخوانی رواج هم ختم سو او د رسول الله ﷺ دغه ارشاد هم منسوخ سو .

خوریی د خپل ماما ذي رحم وارث وي

﴿۲۹۲۱﴾: وَعَنِ الْمِقْدَامِ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا أَوْلَى

د حضرت مقدام رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل : زه د هر مؤمن لپاره د هغه د

بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ فَمَنْ تَرَكَ دَيْنًا أَوْ ضَيْعَةً فَإِلَينا وَمَنْ تَرَكَ مَالًا

ځان څخه زيات ګران يم نو څوک چي قرض يا اولاد پرېږدي او مړ سي زه د هغه کفيل يم او څوک چي مال پرېږدي

فَلِوَرَثَتِهِ وَأَنَا مَوْلَى مَنْ لَا مَوْلَى لَهُ أَرِثُ مَالَهُ وَأَفُكُّ عَانَهُ وَالْخَالُ مَوْلَى مَنْ لَا

نو هغه د هغه د وارثانو . ي او زه د هغه سړي مولا يم چي د هغه هيڅوک مولا نه وي او د هغه د مال وارث يم (يعني د چا چي هيڅوک وارث نه وي د هغه وارث زه يم زه به د هغه مال په بيت المال کي جمعه کړم ځکه چي انبياء عليهم السلام په حقيقت کي د چا د مال وارثان نه وي) او د هغه قيدي د عذاب د قيد څخه خلاصونکي يم او ماما د هغه چا وارث دي چي د هغه نور څوک

مَوْلَى لَهُ يَرِثُ مَالَهُ وَيَفُكُّ عَانَهُ و في رواية وَأَنَا وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ أَعْقِلُ لَهُ

وارث نه وي هغه به د هغه مال بيا پيدا کوي او د هغه قيدي به خلاصوي او په يو بل روايت کي دا الفاظ دي چي نبي کريم ﷺ وفرمايل: زه د هغه چا وارث يم چي د هغه بل څوک وارث نه وي

وَأَرِثُهُ وَالْخَالُ وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ يَعْقِلُ عَنْهُ وَيَرِثُهُ .

زه به د هغه قصاص ادا کوم او د هغه وارث به جوړېږم ماما د هغه وارث دي چي د هغه بل هيڅوک وارث نه وي د هغه قصاص به ادا کوي او هغه به يې مال اخلي . (ابوداؤد) .

تخريج: سنن ابي داود ۳\۳۲۰، رقم: ۲۹۰۰،

ښځه د چا ميراث تر لاسه کولای سي؟

﴿۲۹۲۲﴾: وَعَنْ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَحُوزُ الْمَرْأَةُ ثَلَاثَةَ مَوَارِيثَ عَتِيقَهَا وَلَقِيطَهَا وَوَلَدَهَا الَّذِي لَاعَنَتْ عَلَيْهِ .رواه الترمذي وابوداؤد وابن ماجة.

د حضرت واثله بن اسقع رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ښځه د درو سرو ميراث اخيستلای سي :۱-يو خو د خپل ازاد سوي غلام يا مينزي . ۲-د لقيط (يعني د هغه يا

هغې کوچني چیرې پروت وي او د هغه روزنه وکړي ۳-او هغه کوچنی چې د هغه په پیدائش لعان سي. (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه).

تخریج: سنن الترمذي ۴\ ۳۷۳، رقم: ۲۱۱۵، وابوداود ۳\ ۳۲۵، رقم: ۲۹۰۶، وابن ماجه ۲\ ۹۱۶، رقم: ۲۷۴۲.

تشریح: د خپل ازاد سوي غلام څخه مراد دادی چې د مثال په توګه یو ښځه خپل غلام ازاد کړي او هغه ازاد سوی غلام په داسي حالت کي مړ سي چې د هغه نسبي عصبه نه وي نو څرنګه چې یو سړی په دغه صورت کي د خپل ازاد سوي غلام وارث کیږي همدارنګه دغه ښځه هم د خپل ازاد سوي غلام میراث تر لاسه کولای سي.

د لقیط څخه مراد دادی چې د مثال په توګه یو ښځه په لاره کي یو پروت کوچنی پیدا کړی او د هغه روزنه وکړي او لوی یې کړي نو اوس دغه ښځه د هغه وارثه سوه چې د هغه لقیط د مړ کېدو څخه وروسته د هغه میراث تر لاسه کړي، د حضرت اسحاق ابن راهو رحمه الله دا مذهب دی مګر د نورو علماؤ مذهب دادی چې ملتقط (یعني د کوچني پورته کونکی) د ولاء حق نه لري، مطلب دادی چې کومه ښځه یو کوچنی پیدا کړي او لوي یې کړي نو د هغه نه وارثه کیږي ځکه چې رسول الله ﷺ د خپل ارشاد (لا ولاء لها الا ولاء العتاقة) په ذریعه د لیقط حق د ازادونکي سره مختص کړی دی، ددغه علماؤ په نزد دغه حکم دی چې ښځه د خپل لقیط وارثه وي دا منسوخ دی.

قاضي رحمه الله چې ددغه حکم کوم مطلب بیان کړی دی د هغه سره سم دې ته د منسوخ ویلو ضرورت هم نه سته، قاضي رحمه الله وایي چې ددغه جملې معنی داده چې د لقیط پرې ایښی مال او سامان د بیت المال حق دی مګر کومي ښځي چې لقیط پورته کړی دی او د هغه روزنه یې کړې ده نو هغه د نورو مسلمانانو په مقابله کي ددې زیاته حقداره ده چې د بیت المال له طرفه هغه مال کوم چې لقیط پرې ایښی دی په هغه ښځي باندي مصرف کړل سي.

لعان دې ته وایي چې یو سړی پر خپل ښځي باندي زنا تهمت ولګوي یا کوم ماشوم چې پیدا سوی دی د هغه په باره کي دا ووایي چې دا زما کوچنی نه دی او هغوی په دغه وجه په خپلو کي پر یو بل لعنت او ملامتیا وکړي، ددې تفصیلي ذکر به په باب اللعان کي راسي انشاء الله، نو دکوم کوچني په پیدا کېدو کي چې لعان سوی وي د هغه کوچني نسب د پلار څخه ثابت نه دی او نه هغه کوچنی او پلار په خپلو کي د یو بل وارث کیدای سي ځکه چې د وراثت تعلق د نسب سره دی چې په دغه صورت کي نه سته البته د هغه کوچني نسب د مور څخه ثابتیږي ځکه

هغه کوچنی او مور به خپلو کي د يو بل وارث وي، د ولد الزنا هم دغه حکم دی.

د ولد الزنا حکم

﴿۲۹۲۳﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

حضرت عمرو بن شعیب رضی اللہ عنہ د خپل پلار ه څخه او هغه د خپل پلار ه څخه روایت کوئ چي رسول

وَسَلَّمَ قَالَ أَيُّمَا رَجُلٍ عَاهَرَ بِحُرَّةٍ أَوْ أَمَةٍ فَالْوَلَدُ وَلَدُ زِنَا لَا يَرِثُ وَلَا يُورَثُ.

رواه الترمذي.

الله ﷺ وفرمایل: څوک چي ازادي ښځي یا مینزي سره زنا وکړي او د هغه د زنا د نطفي څخه کوچنی پیدا سي نو کوچني ته ولد زنا ویل کیږي نه هغه د چا وارث کیږي او نه د هغه میراث د چا کیږي. (ترمذي).

تخریج: الترمذي في السنن ۴\ ۳۷۲، رقم: ۲۱۱۳.

تشریح: مطلب دادی چي د زنا په نتیجه کي پیدا کېدونکی کوچنی نه د زنا کونکي وارث وي او نه د هغه د قریبانو میراث به هغه ته ورکول کیږي ځکه چي وراثت د نسب په وجه وي او د ولد الزنا او د زنا کونکي په مینځ کي د نسب هیڅ وجود نه وي همدارنګه زنا کونکی به هم د خپل ولد الزنا وارث نه وي او نه د هغه قریبان به د هغه میراث تر لاسه کولای سي، ددې برعکس د ولد الزنا مور به د هغه وارثه وي او ولد الزنا به د مور وارث وي.

د ازاد سوي غلام میراث

﴿۲۹۲۴﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ مَوْلًى لرسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَاتَ وَتَرَكَ

د حضرت بي بي عائشې رضی اللہ عنہا څخه روایت دی چي د رسول الله ﷺ یو ازاد سوی غلام مړ سو او د

شَيْئًا وَلَمْ يَدَعْ حميما ولا وَلَدًا فَقَالَ رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطُوا مِيرَاثَهُ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ قَرْيَتِهِ. رواه ابوداؤد والترمذي.

هغه هیڅ خپل پاته نسو چي وارثان سوي یې واي رسول الله ﷺ وفرمایل: د هغه مال په کلیوالو کي (مستحق) ته دي ورکول سي. (ابو داؤد ترمذي)

تخریج: ابوداود في السنن ۳\ ۳۲۲، رقم: ۲۹۰۲، والترمذي ۴\ ۳۶۸، رقم: ۲۱۰۶.

دلغاتو حل: حمیما : ای قریبا. (دوست).

تشریح د هغه ازاد سوي غلام وارث نه وو ځکه د هغه مېراث د بیت المال حق سو او د بیت المال مصرف د فقیرانو او مسکینانو دي ځکه رسول الله ﷺ د هغه مال د هغه د کلي یو اړ او مستحق سړي ته ورکول غوره وګڼل.

انبیاء علیهم السلام د چا وارثان نه وي

دا خبره مخکي واضح سوې ده که چیري د ازاد سوي غلام عصبات نسبي نه وي نو د هغه حق ولاء د هغه ازادونکي سړي ده یعني د هغه د مرګ څخه وروسته د هغه ازادونکی د هغه د میراث مالک کیږي د دغه قاعدې سره کله چي د رسول الله ﷺ ازاد سوی غلام مړ سو او د هغه نسبي وارث نه وو نو د هغه مېراث رسول الله ﷺ ته اخیستل پکار وه مګر انبیاء علیهم السلام د چا وارثان نه وي او نه څوک د انبیاء علیهم السلام وارثان وي ځکه د هغه ازاد سوي غلام مېراث رسول الله ﷺ خپله وانه خیستی بلکه د بیت المال په مصرف کي یې ورکړ.

اوس دا سوال پیدا کیږي چي انبیاء علیهم السلام د چا وارثان ولي نه دي او د هغوی مېراث ولي یو چا ته نه ورکول کیږي؟ ددې جواب دادی چي انبیاء علیهم السلام د دنیا د بې ثباتۍ او د دنیا د مال او سامان سره د بې تعلقۍ او د دنیا د خواهشاتو څخه د پرهیز کولو نه یوازي دا چي تعلیم ورکوي بلکه خپل تعلیم یې خپله هم عملي کوی او د دنیا هیڅ یو شی د هغوی لپاره ارزښت نه درلودی، د هغوی پر حقیقت شناس نظر باندي د غفلت پرده نه وه ځکه د الله تعالی د حقیقي مالک او متصرف کېدو مشاوره او کامل یقین هغوی ته تر لاسه وو، د دنیا د مال او سامان د مستعار کېدو او په دنیا کي د انسان د مسافرانه حالت نقشه د هغوی په ذهن کي وه ځکه نو نه خو د هغوی د دنیا د مال او سامان سره څه مینه وه او نه د هغوی دا خواهش وو چي زموږ د قریبانو میراث موږ ته تر لاسه سي او نه به هغوی ته ددغه دنیا څخه د رخصت کېدو پر وخت د خپل مال او سامان د پرېښودو څه افسوس وو ځکه چي اول خو د انبیاء علیهم السلام سره د دنیا مال او سامان نه وو او که چیري یو لږ مال او سامان به وو نو د هغه سره به یې هیڅ مینه نه وه چي انبیاء علیهم السلام ددغه دنیا څخه د رخصتېدو وروسته که مال او سامان پرېږدي نو هغه به هم د چا وراثت نه وي او نه انبیاء علیهم السلام په خپل ژوند کي د خپل قریبانو د مېراث څخه برخه اخیستې ده، رسول الله ﷺ د ټولو انبیاؤ علیهم السلام شان په دغه الفاظو کي ظاهر کړ: انا معاشر الانبیاء لا نورث ما ترکنا صدقة: یعني زموږ د نبیانو په مال او سامان کي میراث نه جاري کیږي موږ چي څه پرېږدو هغه صدقه ده.

د چا چې هيڅوک وارث نه وي ...

﴿۲۹۲۵﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ مَاتَ رَجُلٌ مِنْ خُزَاعَةَ فَأُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت بريده رضي الله عنه څخه روايت دی چې د خزاعه د قبيلې يو سړی مړ سو د هغه ميراث يې و

وَسَلَّمَ بِمِيرَاثِهِ فَقَالَ الْتَمِسُوا لَهُ وَارِثًا أَوْ ذَا رَحِمٍ فَلَمْ يَجِدُوا لَهُ وَارِثًا وَلَا ذَا

رسول الله ﷺ ته راوړ نو رسول الله ﷺ وفرمايل: د ده د وارث تلاش وکړئ نو يې هيڅوک

رَحِمٍ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطُوهُ الْكُبْرَ مِنْ خُزَاعَةَ. رواه

ابوداؤد وفي رواية له انْظُرُوا أَكْبَرَ رَجُلٍ مِنْ خُزَاعَةَ.

وارث پيدا نسو نبي کريم ﷺ وفرمايل: د بنو خزاعه په قبيله کې چې کوم يو مشر وي دا مال و هغه ته ورکړي. (ابو داؤد)او د ابوداؤد په يوه بل روايت کې راغلي دي نبي کريم ﷺ وفرمايل: د بنو خزاعه په قبيله کې تر ټولو د مشر تلاش وکړئ.

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۳۲۴، رقم: ۲۹۰۴.

تشريح: د دغه حديث تشريح هم هغه ده کوم چې په پورتني حديث کې سوې ده، د هغه سړي هيڅوک وارث نه وو ځکه د هغه ترکه به په بيت المال کې جمع کېدل، رسول الله ﷺ دا مناسب وګڼل چې د هغه ترکه دې د هغه قبيلې يو ډېر سپين ږيري سړي ته ورکړل سي ځکه چې داسې سړی د بيت المال مصرف هم دی او د هغه د قبيلې د يو فرد کېدو او د خپل سپين ږيرتوب په وجه تر ټولو زيات مستحق هم دی.

د مړي د پور ادا کول د هغه تر وصيت مخکې دي

﴿۲۹۲۶﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ إِنَّكُمْ تَقْرَءُونَ هٰذِهِ الْآيَةَ { مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ

حضرت علي رضي الله عنه (يوه ورځ) خلکو ته يې وويل: تاسو دا ايت واياست: من بعد وصية توصون

بِهَا أَوْ دَيْنٍ } وَإِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى بِالدَّيْنِ قَبْلَ الْوَصِيَّةِ

بها او دين (چې په دې کې مخکې تر قرض د وصيت حکم سوی دی) ليکن د رسول الله ﷺ دا

وَإِنَّ أَعْيَانَ بَنِي الْأُمِّ يَتَوَارَثُونَ دُونَ بَنِي الْعَلَّاتِ الرَّجُلُ يَرِثُ أَخَاهُ لِأَبِيهِ

معمول وو چي حقيقي وروڼه به د پلاره وارثان وي نه مورني وروڼه او دا چي سړی به د خپل

وَأُمِّهِ دُونَ أَخِيهِ لِأَبِيهِ . رواه الترمذي و ابن ماجة و في رواية الدارمي قال الاخوة من الام يتوارثون دون بني العلات الى آخره .

ورور وارث وي نه مورني وروڼه .(ترمذي ابن ماجه)او د دارمي په يو. بل روايت كي راغلي دي چي حضرت علي ﷺ فرمايلي دي : د يو مور پلار وروڼه (سكني وروڼه) د يو بل وارثان دي نه هغه ورور چي فقط په پلار كي سره شريكان وي (يعني مورني وروڼه) ترا خرد حديث پوري .

تخريج: الترمذي في السنن ۴\ ۳۶۲، رقم: ۲۰۹۴، وابن ماجه في السنن ۲\ ۹۱۵، رقم: ۲۷۳۹، والدارمي ۲\ ۴۶۴، رقم: ۲۹۸۴.

د لغاتو حل: بني العلات : وهم الاخوة لاب وامهاتهم شتى.

تشريح: په حديث شريف كي د ذكر سوي آيت كريمه خلاصه داده كه چيري مړي وصيت كړی وي نو د هغه د پوره كولو څخه وروسته، او كه چيري د هغه پر ذمه پور وي نو د هغه د ادا كولو څخه وروسته د هغه په وارثانو كي دي د هغه مال وويشل سي ، په دغه آيت كريمه كي په ظاهره د وصيت تعميل د پور پر ادا كولو مقدم سوی دی ، او حال دا چي د رسول الله ﷺ دا معمول وو چي د وصيت د تعميل څخه مخكي به يې د پور ادا كولو حكم وركوی ، په دې باره كي حضرت علي ﷺ د خلكو څخه پوښتنه وكړه چي تاسو دغه آيت وایاست ایا ددې په معنی پوهيږئ كه يا ؟ يعني په داسي ويلو سره حضرت علي ﷺ خلک خبردار كړل چي داسي مه ګڼئ چي د قرآن كريم دغه آيت او د رسول الله ﷺ په مينځ كي اختلاف دی يا دا چي په آيت كريمه كي وصيت مقدم سوی دی ځكه چي د وصيت تعميل د پور پر ادا كولو مقدم دی بلكه دا خبره بايد په ذهن كي وي چي په آيت كريمه كي د الفاظو په اعتبار د پور ادا كول كه څه هم وروسته ذكر سوي دي مګر په حقيقت كي او د حكم په اعتبار داسي ده لكه څرنګه چي رسول الله ﷺ د خپل حكم په ذريعه واضحه كړې ده ، اوس پاته سوه دا خبره چي په آيت كريمه كي د وصيت ذكر ولي مخكي سوی دی؟ نو ددې مختصر جواب دادی چي د مړي د وصيت تعميل مشكل كار دی او په دې كي كوتاهي كيدای سي ځكه د وصيت ذكر مقدم كولو سره خبرداری وركړل سو چي د مړي د وصيت تعميل دي اسانه او غير ضروري نه ګڼل كيږي بلكه دا دي يو ارزښتناكه او ضروري شي په ګڼلو سره پوره كړل سي .

د میراث د آیت شان نزول

﴿۲۹۲۷﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةُ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ بِابْنَتَيْهَا مِنْ سَعْدٍ

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي د سعد بن ربیع ښځي خپلي دواړي لوڼي چي د سعد

بن الربيع إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ هَاتَانِ

رضی اللہ عنہ د نطفې څخه وې د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کي حاضري کړې او عرض يې وکړ يا رسول الله! دا دواړي انجوني

ابْنَتَا سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ قُتِلَ أَبُوهُمَا مَعَكَ فِي أُحُدٍ شَهِيدًا وَإِنَّ عَمَّهُمَا أَخَذَ

د سعد بن ربیع دي د دوي پلار د احد په غزا کي چي ستاسو ملګري وو شهید سو او د دوی اکا د دوی مال (چي په میراث کي دوي ته رسیدل) واخیستي

مَالَهُمَا وَلَمْ يَدَعْ لَهُمَا مَالًا وَلَا تُنْكَحَانِ إِلَّا وَلَهُمَا مَالٌ قَالَ يَقْضِي اللّٰهُ فِي

او د دوی دواړو لپاره يې هيڅ نه پرېښوده او اوس د مال نه درلودلو په خاطر د دوی سره څوک نکاح نه کوي نبي کريم صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمايل: د دې معاملې فيصله به خداي تعالي کوي (يعني د

ذٰلِكَ فَنَزَلَتْ آيَةُ الْمِيرَاثِ فَبَعَثَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَمِّهِمَا

وحي په ذريعه به وسي) نو د ميراث ايت نازل سو (يوصيكم الله فی اولادکم) نبي کريم صلی اللہ علیہ وسلم سمدستي د انجونو اکا را وغوښت

فَقَالَ أَعْطِ لِابْنَتَيْ سَعْدٍ الثُّلُثَيْنِ وَاعْطِ أُمَّهُمَا الثُّمُنَ وَمَا بَقِيَ فَهُوَ لَكَ . رواه

او حکم يې ورته وکړ چي د سعد و لوڼو ته دوه پر درې ۲/۳ مال ورکړه او اتمه برخه د انجونو و مور ته ورکړه او وروسته چي څومره پاته سي هغه ستا دي.

احمد والترمذي و ابوداؤد وابن ماجة وقال الترمذي هذا حديث حسن غريب.

(ترمذي ابو داؤد احمد ابن ماجه) او په ترمذي کي دا حديث حسن غريب ګڼل سوي دي.

تخريج: احمد في المسند ۳\ ۳۵۲، والترمذي في السنن ۴\ ۳۶۱، رقم: ۲۰۹۲، وابوداود في السنن ۳\ ۳۱۶، رقم: ۲۸۹۲، وابن ماجه في السنن ۲\ ۹۰۸، رقم: ۲۷۲۰.

تشریح: د رسول الله ﷺ د پیغمبرۍ او د اسلام د رڼا خپرېدو څخه مخکي د جاهلیت په زمانه کي دا طریقه رواج وه چي د مړي مېراث به یوازي هغه چا اخیستی کوم چي پوره نارینه، ځوان او د جنګ ډګر ته د تللو وړ وو، ښځو، کوچنیانو او کمزورو ته به مېراث نه ورکول کیدی، غریب، بې وزلي، معصوم او یتیم کوچنیان او د رحم وړ انجوني به په ژړا او ارمان کي پاته سوې او د هغوی د پروا کولو څخه پرته به ځوان، قوي او شتمن اکا او ورور راغلی او د مړي ټول مال به یې واخیستی، د ظلم او جبر دغه طریقه رواج وه چي رسول الله ﷺ د کونډو، یتیمانو، مسکینانو، انجونو او بې چاره خلکو د همدرد جوړېدو سره دغه دنیا ته تشریف راوړ او د اسلام نور یې د هر ظلم او جبر او د هري بدۍ او هري نا انصافۍ تیاره له منځه یوووړل، تر دې چي د مېراث په اړه د ښځو او انجونو سره د کیدونکي نا انصافۍ ختمولو وخت هم راغلی د ښځو په حق کي د دغه څرګند ظلم د خاتمې ابتداء داسي وسوه چي یو صحابي حضرت اوس ابن ثابت انصاري رضی الله عنه وفات سو، د هغه په قریبانو کي یوه ښځه ام کمحه او درې انجوني (لوڼې) پاته سوې (په ځینو روایتو کي دادي چي دوې لوڼې او یو کوچنی زوی یې وو) حضرت اوس رضی الله عنه د خپل مال او سامان د دوو کسانو لپاره وصیت کړی دی، هغه د جاهلیت د زمانې د رواجي طریقې سره سم د اوس رضی الله عنه ټول سامان د هغه د اکا زوی (یا د ځینو روایتو سره سم د هغه دوو حقیقي وروڼو) خالد او عرفطه ته ورکړل، چي د هغه نتیجه دا سوه چي د اوس رضی الله عنه بې وزلي ښځه او د هغه کوچنۍ لوڼې په ژړا سوې او هغوی ته هیڅ هم ورنه کړل سول،

څرګنده ده چي د داسي بې وزلي او لا چاره غریب مسلمانانو همدرد او مرستیال د رسول الله ﷺ څخه پرته بل څوک کیدای سي، هغوی د پریشانۍ او بیري په حالت کي د رسول الله ﷺ په دربار کي په منډه حاضر سول او وه یې ویل چي د خاوند د مال څخه ما ته څه را کړل سول او نه زما لوڼو ته څه ورکړل سول، څه چي وه هغه خالد او عرفطه ته ورکړل سول. اوس به موږ څه کوو، د دغه حالت په لېدو سره رسول الله ﷺ ته ډېر افسوس وسو مګر په سمدستي توګه رسول الله ﷺ هیڅ نه سوای کولای ځکه چي رسول الله ﷺ خود مختاره حاکم او د خدای جل جلاله په خدایي کي شریک نه وو ځکه د خپل ځان څخه یې یو فیصله نه سوه کولای، مګر بیا هم رسول الله ﷺ د اوس ښځي ته په ډاډ ورکولو سره وفرمایل چي ته خپل کور ته بېرته ولاړه سه او په دې اړه تر څو چي د الله تعالی له خوا فیصله کیږي انتظار او صبر کوه، نو رسول الله ﷺ د الله جل جلاله د حکم او فیصلې په انتظار کي وو چي دغه آیت کریمه نازل سو:

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاء نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا،

ژباړه: د نارينوو لپاره هم د هغه شي برخه ده کوم چي مور او پلار او نژدې قريبان يې پريږدي او د ښځو لپاره هم د هغه څخه برخه ده کوم چي مور او پلار او نژدې قريبان يې پريږدي که څه هم هغه شي لږ وي يا ډېر وي دا قطعي برخه ده.

د دغه آيت کريمه د نازلېدو څخه دا معلومه سوه چي د مېراث په اړه د ښځو او لوښو سره تر ننه چي کومه نا انصافي کېدل اوس هغه ختمه سوې ده او په مېراث کي يوازي د خلکو حق نه دی بلکه د ښځو حق هم دی مګر په هر حال آيت مجمل وو چي په هغه کي يوازي د ښځو حق ثابت سوی وو اوس دا وضاحت نه وو سوی چي په مېراث کي د خلکو څومره برخه ده او د ښځو څومره برخه ده ځکه چي د الله تعالى د حکم د نازلېدو څخه وروسته رسول الله ﷺ د اوس رضي الله عنه قريبانو ته وفرمايل چي الله تعالى په مېراث کي د ښځو حق هم ټاکلی دی مګر تر اوسه پوري حقدار او د هغه برخه ټاکل سوې نه ده ځکه نو تاسو د اوس رضي الله عنه مال وساتئ د هغه څخه هيڅ شی مه مصرف کوئ ، ډېر ژر دا سي يو حکم نازلېدونکی دي چي په هغه کي به د برخو ټاکنه وکړل سي نو د دغه پېښي ډېري ورځي نه وې تېري سوي چي هغه واقعه پېښه سوه کوم چي په پورتني حديث کي ذکر سوې ده چي د خرزج قبيلي يو ستر انصاري حضرت سعد ابن ربيع رضي الله عنه په دريم هجري کال کي د احد په غزا کي د دوولس زخمونو خوړلو څخه وروسته شهيد سو ، د هغه د شهادت څخه وروسته د هغه ورور د جاهليت د زمانې د رواج سره سم د حضرت سعد رضي الله عنه پر ټول مال باندي قبضه وکړل او د هغه ښځه او دواړي لوڼي يې محرومي کړې نو د حضرت سعد رضي الله عنه ښځه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او د دغه نا انصافۍ پر خلاف يې درخواست وکړ ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل چي لږ صبر وکړه الله تعالى ډېر ژر يو آخري او قطعي فيصله کونکی دی ، نو څو ورځي وروسته دغه آيت کريمه د مېراث په اړه نازل سو :

يُوصِيكُمُ اللهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ...،

ژباړه : الله تعالى تاسو ته ستا د اولاد په باره کي حکم درکوي چي د هلک برخه د دوو انجونو برابر ده ... الخ.

د دغه آخري فيصلې څخه وروسته کله چي د ټولو وارثانو برخي وټاکل سوې نو رسول الله ﷺ د سعد ابن ربيع ورور ته وفرمايل چي د الله تعالى د حکم سره سم د خپل ورور د مېراث څخه دوه

پر درې برخې انجونو ته ورکړه او اتمه برخه د هغوی مور ته ورکړه، د دې څخه وروسته چې څه پاته سي هغه ته واخله یعني سعد رضی اللہ عنہ چې څه پرې ایښې دي د هغه څلورویشت برخې جوړې کړه بیا د هغه څلورویشتو برخو څخه اته اته برخې دواړو انجونو ته ورکړه، درې برخې د هغوی مور ته ورکړه او پاته پنځه برخې ته واخله.

د لور، ملسۍ او خور برخې

﴿۲۹۲۸﴾: وَعَنْ هُزَيْلِ بْنِ شُرَحْبِيلٍ قَالَ سُئِلَ أَبُو مُوسَى عَنْ بِنْتٍ وَابْنَةِ ابْنٍ

د حضرت هزیل بن شرحبیل رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې د حضرت ابو موسی څخه پوښتنه وسوه یو سړی مړ سو او د هغه یوه لور یوه لمسۍ

وَأُخْتٍ فَقَالَ لِلْبِنْتِ النِّصْفُ وَلِلْأُخْتِ النِّصْفُ وَأْتِ ابْنَ مَسْعُودٍ فَسَيُتَابِعُنِي

او یوه خور وارثان پاته سوه نو مال به یې څنګه تقسیمېږي هغه ورته وویل: لور ته به یې نیمه او خور ته به یې نیمه (او لمسۍ ته به یې نه ورکوي) بیا ابو موسی رضی اللہ عنہ وویل: تا سو وابن مسعود ته ورسئ او د هغه څخه پوښتنه وکړئ

فَسُئِلَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَأُخْبِرَ بِقَوْلِ أَبِي مُوسَى فَقَالَ لَقَدْ ضَلَلْتُ إِذًا وَمَا أَنَا مِنَ

چې هغه زما سره اتفاق کوي (که یا) نو ابن مسعود رضی اللہ عنہ څخه هم دا مسئله وپوښتل او ابو موسی چې څه ویلي وه د هغه څخه هم اګاه سو ابن مسعود رضی اللہ عنہ وویل: زه به ګمراه و شمېرل سم

الْمُهْتَدِينَ أَقْضِي فِيهَا بِمَا قَضَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلابْنَةِ النِّصْفُ

او ځان بیا د هدایت په لار بیایم که زه د دې فتوی سره موافقت وکړم زه خو به هغه فیصله ورکوم کومه چې رسول اللہ ﷺ ورکړې ده (یعني) لور ته نیمه

وَلِابْنَةِ ابْنِ السُّدُسُ تَكْمِلَةَ الثُّلُثَيْنِ وَمَا بَقِيَ فَلِلْأُخْتِ فَأَتَيْنَا أَبَا مُوسَى

لمسۍ ته شپږمه چې دوه پر دریمه کېږي (یعني د دوو لوڼو حق دوه پر دریمه دی نو کله چې یوې لور دوه یا د دوو څخه زیاته برخه ورکول کېږي نو لمسۍ ته شپږمه برخه په ورکولو سره دوه پر دریمه کېږي او پاته چې څو مره جوړېږي هغه یوه په دریمه د خور ده بیا موږ یعني سوال کوونکی و ابو موسی رضی اللہ عنہ ته راغلو

فَأَخْبَرْنَاهُ بِقَوْلِ ابْنِ مَسْعُودٍ فَقَالَ لَا تَسْأَلُونِي مَا دَامَ هٰذَا الْحَبْرُ فِيكُمْ.

رواه البخاري.

او د دې فيصلې څخه مو هغه اګاه کړ نو هغه وويل: تر څو پوري په تاسو کي چي يو لوی عالم موجود وی (يعني ابن مسعود رضي الله عنه) تر هغه وخته پوري تاسو زما څخه د هيڅ يوې مسئلې پوښتنه مه کوئ. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۲\۱۷، رقم: ۶۷۳۶.

تشريح: د حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه د جواب خلاصه داده چي د مړي د ټول ميراث په شپږ برخو کولو سره داسي وويشل سي، يعني مور ته دري برخي، ملسي ته يوه برخه او خور ته دوې برخي ورکړئ.

د نيکه برخه

﴿۲۹۲۹﴾: وَعَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

د حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو سړي رسول الله ﷺ ته راغلی

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ ابن ابْنِي مَاتَ فَمَا لِي فِي مِيرَاثِهِ قَالَ لَكَ السُّدُسُ فَلَمَّا

او ويې ويل چي زما د زوی زوی (لمسی) مړ سوی دی ايا د هغه په مال کي زما يو څه برخه سته ؟نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: د هغه په مال کي ستا شپږمه برخه جوړيږي کوم وخت چي هغه

وَلَّى دَعَاهُ فَقَالَ لَكَ سُدُسٌ آخَرُ فَلَمَّا وَلَّى دَعَاهُ قَالَ إِنَّ السُّدُسَ الْآخَرَ طُعْمَةٌ

ولاړی نو هغه يې را وغوښت او ورته يې وفرمايل: تا ته شپږمه برخه نوره رسيږي هغه ولاړی نبي کريم ﷺ هغه بيا را وغوښت او ورته يې وفرمايل: دويمه شپږمه برخه به ستا لپاره وی د

لَكَ. رواه احمد والترمذي و ابوداؤد وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح.

رزق په ډول به وي. (احمد ترمذي ابو داؤد) او په ترمذي کي دا حديث حسن صحيح شمېرل سوی دی.

تخريج: احمد في المسند ۴\۴۲۸، رقم: ۲۸۹۶، والترمذي في السنن ۴\۴۱۹، رقم: ۲۰۹۹.

تشريح: دغه آخري شپږمه برخه ستا رزق دی، ددې مطلب دادی چې اوله شپږمه برخه ستا د ذوي الفروض کېدو په وجه تا ته تر لاسه سوه او دغه دوهمه شپږمه برخه ستا د عصبه کېدو په حیثیت سره تا ته درکړل سوه همدارنګه هغه سړي ته د ټول میراث څخه دریمه برخه تر لاسه سوه مګر رسول الله ﷺ په یو وار هغه ته دریمه برخه نه ورکړل چې هغه دا ګمان ونه کړي چې په مېراث کي د نیکه برخه د ذي فرض کېدو په حیثیت سره دریمه برخه کیږي ، دا خو د حدیث وضاحت سو اوس د مسئلې پر نوعیت باندي فکر وکړئ، کله چې یو سړی وفات سي نو د هغه په وارثانو کي دوې لوڼي وې او یو نیکه وو نو د مړي د مېراث څخه د هغه دواړو لوڼو دوه پر درې برخي سوې او په پاته دریمه برخه کي نیم یعني د ټول مېراث شپږمه برخه نیکه ته د ذي فرض کېدو په حیثیت سره تر لاسه سوه او د ټول مېراث شپږمه برخه چې پاته سوه هغه هم د عصبه کېدو په وجه ورکړل سول .

د انا برخه

﴿۲۹۳۰﴾: وَعَنْ قَبِيصَةَ بْنِ ذُؤَيْبٍ قَالَ جَاءَتِ الْجَدَّةُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ

د حضرت قبیصه بن ذویب رضی الله عنه څخه روایت دی چې د یو وفات سوی سړی انا (د پلار مور) او انا (د مور مور) د حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه څخه د خپلي حصې په اړه پوښتنه وکړه هغه

تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا فَقَالَ لَهَا مَا لَكِ فِي كِتَابِ اللَّهِ شَيْءٌ وَمَا لَكِ فِي سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ

ورته وفرمایل : چې کتاب الله او سنة رسول (حدیث)کي ستا برخه نسته

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْئًا فَارْجِعِي حَتَّى أَسْأَلَ النَّاسَ فَسَأَلَ فَقَالَ الْمُغِيرَةُ

اوس ته ولاړه سه زه به د خلکو څخه پوښتنه وکړم او وروسته به درته ووایم (یعني چې زما ځو مره حدیثونه پیاد وي په هغه کي به پلار د مور او د مور د مور د حصې ذکر نسته او د خلکو څخه به پوښتنه وکړم چې د چا په دې اړه حدیثونه پیاد وی) حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه د خلکو څخه پوښتنه وکړه نو مغیره رضی الله عنه بن شعبه ورته وویل :

بْنُ شُعْبَةَ حَضَرْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْطَاهَا السُّدُسَ فَقَالَ

زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر وم نبي کریم ﷺ د پلار مور ته شپږمه برخه ورکړې وه او حضرت ابو بکر صدیق رضی الله عنه پوښتنه وکړه

أَبُو بَكْرٍ هَلْ مَعَكَ غَيْرُكَ فَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ مِثْلَ مَا قَالَ الْمُغِيرَةُ

ستا سره بل څوک هم وو؟ (دا چي هغه دا اورېدلي وی) محمد بن مسلمه رضی الله عنه د مغيره بن شعبه رضی الله عنه د قول تائيد وکړ

فَأَنْفَذَهُ لَهَا أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ ثُمَّ جَاءَتِ الْجَدَّةُ الْأُخْرَى إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ

نو حضرت ابو بکر صديق رضی الله عنه د پلار مور ته د شپږمه برخه ورکړه بيا د مور مور حضرت عمر رضی الله عنه ته راغله

تَسْأَلُهُ مِيرَاثَهَا فَقَالَ هو ذَلِكَ السُّدُسُ فَإِنِ اجْتَمَعْتُمَا فَهُوَ بَيْنَكُمَا وَأَيَّتُكُمَا

او خپل ميراث يې وغوښت هغه ورته وويل: دغه شپږمه برخه ستا ده که تاسو دوې ياست (د پلار مور او د مور مور) نو بيا هم دواړو ته شپږمه برخه ورکول کيږي او که په تاسو کي يوه وی

خَلَتْ بِهِ فَهُوَ لَهَا. رواه مالك واحمد والترمذي وابوداؤد والدارمي وابن ماجة.

نو هم شپږمه برخه به ورکول کيږي. (مالک احمد ترمذي ابو داؤد دارمي ابن ماجه).

تخريج: مالک في الموطا ۲\ ۵۱۳، رقم: ۴، واحمد في المسند ۴\ ۲۲۵، والترمذي ۴\ ۳٦٦، رقم: ۲۱۰۱، وابوداود ۳\ ۳۱٦، رقم: ۲۸۹۴، والدارمي ۲\ ۴۵٦، رقم: ۲۹۳۹، وابن ماجه ۲\ ۹۰۹، رقم: ۲۷۲۴.

تشريح: جده (انا) د پلار مورته هم وايي او د مور مور ته هم وايي، د حضرت ابوبکر صديق رضی الله عنه په خدمت کي چي کومه ښځه حاضره سوې وه هغه د مړي انا (د مور مور) وه او د حضرت عمر رضی الله عنه په خدمت کي چي کومه ښځه حاضره سوې وي هغه د مړي انا (د پلار مور) وه لکه څرنګه چي په يو بل روايت کي دا وضاحت سوی دی.

د حديث د آخري جملې مطلب دادی چي د مړي په مېراث کي د انا (د پلار مور) شپږمه برخه وي که يوه وي يا ډيري وي او که يوه انا وي نو د هغه شپږمي برخي به يوازي حقداره وي او که ډيري وي نو هغه شپږمه برخه دي په خپلو کي وويشي، حضرت ابوبکر صديق رضی الله عنه هغه شپږمه برخه يوازي يوې انا ته د ورکولو حکم ځکه وکړه چي هغه ته دا معلومه نه وه چي د مړي دوهمه انا هم موجود ده مګر حضرت عمر رضی الله عنه ته چي دا معلومه سوه چي د مړي دوهمه انا هم سته نو هغه دا حکم وکړ چي په دغه شپږمه برخه کي دواړي اناګاني ګډون لري.

د پلار په موجود کېدو کې انا ته د شپږمې برخې ورکولو یو واقعه

﴿۲۹۳۱﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ فِي الْجَدَّةِ مَعَ ابْنِهَا إِنَّهَا أَوَّلُ جَدَّةٍ أَطْعَمَهَا رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُدُسًا مَعَ ابْنِهَا وَابْنُهَا حَيٌّ. رواه الترمذي والدارمي والترمذي ضفعه.

د حضرت ابن مسعود ﷛ څخه روایت دئ چې د هغه انا (د پلار مور) په نسبت چې د هغې زوی ژوندی وی ووېل چې دا او ولني انا (د پلار مور) ده چې رسول الله ﷺ د زوی په موجودي کې شپږمه برخه ورکړې وه. (ترمذي دارمي)

تخريج: الترمذي في السنن ۴\۳۶۷، رقم: ۲۱۰۲، والدارمي ۲\۴۵۵، رقم: ۲۹۳۷.

تشريح: د مسئلې صورت دادی چې یو سړی مړ سي او د هغه پلار او انا پاته وي نو رسول الله ﷺ د هغه د مېراث څخه انا ته شپږمه برخه ورکړل سره ددې چې د هغه زوی یعني د مړي پلار موجود وو حالانکه د علماؤ مذهب دادی که د مړي پلار موجود وي نو د هغه د مېراث څخه انا ته هیڅ نه ورکول کېږي یعني انا د خپل زوی یعني د مړي د پلار په موجودتیا کې د مېراث څخه محرومه وي، په پورتني حدیث باندې علماؤ ځکه عمل نه دی کړی چې دغه حدیث ضعیف دی او د هغه څخه استدلال نه سي کیدای، د دلیل په توګه صحیح اختیار کېدای سي، یا به دا ووېل سي چې دا یو خاص صورت چې په هغه کې رسول الله ﷺ انا ته د هغې د زوي یعني د مړي د پلار په موجودتیا کې تبرعًا یعني د احسان له مخې برخه ورکړې وه او د مېراث په توګه یې نه وه ورکړې.

دیت د مقتول وارثانو ته ورکول کېږي

﴿۲۹۳۲﴾: وَعَنِ الضَّحَاكِ بْنِ سُفْيَانَ أَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ

د حضرت ضحاک بن سفیان ﷛ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ هغه ته ولیکل:

إِلَيْهِ أَنْ وَرِّثْ امْرَأَةَ أَشْيَمَ الضِّبَابِيِّ مِنْ دِيَةِ زَوْجِهَا. رواه الترمذي وابوداؤد وقال الترمذي هذا حديث حسن صحيح.

د اشيم ضبابي ښځي ته د هغې د خاوند د قتل د ديت څخه ميراث ورکړه .(ترمذي ابو داؤد)او په ترمذي کي دا حديث حسن صحيح دی .

تخريج: الترمذي في السنن ۴\ ۳۷۱، رقم: ۲۱۱۰، وابوداود في السنن ۳\ ۳۳۹، رقم: ۲۹۲۷.

تشريح: اشيم ضبابي د رسول الله ﷺ په زمانه کي وژل سوی وو مګر دا قتل په قصد سره نه وو سوی بلکه په خطا سره سوی وو ، د کوم سړي په خطا او غلطۍ سره چي قتل سوی وو پر هغه ديت واجب سو او کله چي هغه ديت ادا کړنو رسول الله ﷺ ضحاک ته وليکل چي د مقتول يعني اشيم ضبابي د ديت په توګه چي کوم مال تر لاسه سوی دی د هغه څخه دي د هغه ښځي ته مېراث ورکړل سي .

په شرح السنه کي ليکل سوي دي چي دا حديث ددې دليل دی چي اول خو ديت د مقتول لپاره واجبيږي او بيا په ديت کي تر لاسه کېدونکی مال د مقتول د نور مال او سامان په ډول د هغه وارثانو ته نقل کيږي د اکثرو علماؤ دا قول دی .

نقل سوي دي چي امېر المؤمنين حضرت عمر فاروق رضي الله عنه به دا فرمايل چي ښځه د خپل خاوند په ديت کي د تر لاسه کېدونکي مال وارثه نه ده ، حضرت ضحاک رضي الله عنه د هغه په مخکي دغه حديث بيان کړ او دا يې ثابته کړه چي د خاوند په ديت کي په تر لاسه کېدونکي مال کي د هغه ښځي ته مېراث رسيږي .

موالي د يو بل وارث نه وي

﴿۲۹۳۳﴾: وَعَنْ تَمِيمٍ الدَّارِيِّ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا

د حضرت تميم داري رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه د هغه سړي

السُّنَّةُ فِي الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ الشِّرْكِ يُسْلِمُ عَلَى يَدَيْ رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

په اړه څه حکم دی چي يو د مشرکانو د يو مسلمان په لاس مسلمان سي (يعني دا مسلمان د هغه مولی وارث کېدای سي او که نه ؟)

فَقَالَ هُوَ أَوْلَى النَّاسِ بِمَحْيَاهُ وَمَمَاتِهِ . رواه الترمذي وابن ماجة والدارمي.

رسول الله ﷺ وفرمايل: دا سړی (يعني چي د چا په لاس مسلمان سوی دی)د هغه په ژوند او مرګ کي د هغه مولی دی (دا حکم د اسلام په ابتداء کي وو وروسته منسوخ سو). (ترمذي ابن ماجه دارمي)

تخريج: الترمذي في السنن ۴\ ۳۷۲، رقم: ۲۱۱۲، وابن ماجه في السنن ۲\ ۹۱۹، رقم: ۲۷۵۲، والدارمي ۲\ ۴۷۱، رقم: ۳۰۳۳.

تشریح: حضرت تمیم داري رضي الله عنه یو ستر او مشهور صحابي دی نوموړی مخکي عیسائي وو بیا الله تعالی هدایت ورپه برخه کړ او په نهم هجري کال کي د اسلام په دولت مشرف سو، د اسلام قبلولو څخه وروسته د هغه ژوند د الله تعالی په بېره او عبادت کي تېر سو چي د شپې وېښېدلو په ډول عظیم وصف کي د امتیازي حیثیت خاوند سو، د شپې په یوه رکعت کي به یې ټول قرآن کریم ختم کوی او کله کله به یې د یوه آیت په ویلو سره سهار کوئ، یوه شپه یې د تهجد لمونځ ونه کړلای سو نو خپل ځان ته یې دا سزا ورکړه چي یو کال به پرله پسې نه بېده کیږي، حضرت تمیم داري رضي الله عنه ته یو تاریخي امتیاز هم تر لاسه دی چي دی لومړنی سړی دی چي تر ټولو مخکي یې په مسجد کي څراغ بل کړی دی. رضي الله عنه.

د حدیث شریف څخه معلومیږي چي کوم څوک د یو مسلمان په لاس اسلام قبول کړي نو هغه مسلمان د هغه نوي مسلمان مولی کیږي نو د اسلام په شروع کي دا حکم وو چي مولی به په خپلو کي د یو بل وارث وو وروسته بیا دا حکم منسوخ سو.

ځیني حضرات وایي چي د حدیث الفاظ (هغه تر ټولو زیات حقدار دی) ددې مراد دادی چي پر مسلمان کونکي باندي دا حق تر ټولو زیات دی چي د هغه نوي مسلمان په ژوند کي د هغه مرسته او خیرخواهي وکړي او د هغه د مړ کېدو څخه وروسته د هغه د جنازې لمونځ وکړي.

ازاد سوی غلام د خپل بادار وارث دی که یا؟

﴿۲۹۳۴﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلًا مَاتَ وَلَمْ يَدَعْ وَارِثًا إِلَّا غُلَامًا كَانَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چي یو سړی مړ سو او هغه د یوه غلام څخه پرته چي

أَعْتَقَهُ فَقَالَ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ لَهُ أَحَدٌ قَالُوا لَا إِلَّا غُلَامًا لَهُ كَانَ

هغه په خپله ازاد کړی وو بل هیڅ وارث یې نه درلود رسول الله صلی الله علیه وسلم پوښتنه وکړه چي څوک (وارث) یې سته؟ یو چا وویل چي

أَعْتَقَهُ فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِيرَاثَهُ لَهُ. رواه ابوداؤد والترمذي وابن ماجة.

د یوه ازاد سوي غلام څخه پرته بل څوک وارث يې نسته نبي کريم ﷺ د مړي د ميراث برخه هغه (غلام) ته ورکړه . (ابو داؤد ترمذي ابن ماجه) .

تخریج: ابوداود في السنن ۳\ ۳۲۴، رقم: ۲۹۰۵، والترمذي ۴\ ۳۶۸، رقم: ۲۱۰۶، وابن ماجه في السنن ۲\ ۹۱۵، رقم: ۲۷۴۱.

تشریح: ازاد سوی غلام د خپل ازادونکي وارث نه وي ځکه ددغه حديث شريف مطلب دا بيانيږي چي رسول الله ﷺ ازاد سوي غلام ته د هغه ازادونکي ميراث د احسان له مخي ورکړی وو لکه څرنګه چي د بي بي عائشې رضي الله عنها په حديث کي تېر سول چي رسول الله ﷺ د يو لا وارثه مړي د مېراث په باره کي وفرمايل چي د هغه مېراث د کلي يو سړي ته ورکړئ ، هلته چي کوم وضاحت سوی وو هغه وضاحت دلته هم دی .

حضرت شريح او حضرت طاوس (رح) ددې حديث د ظاهري مفهوم په نظر کي نيولو سره وايي لکه څرنګه چي ازادونکی د خپل ازاد سوي غلام وارث دی همداسي ازاد سوی غلام د ازادونکی وارث کيدای سي.

دولاء مسئله

﴿۲۹۳۵﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ النبي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَرِثُ الْوَلَاءَ مَنْ يَرِثُ الْمَالَ . رواه الترمذي وقال هذا حديث إسناده ليس بالقوي .

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار څخه او هغه بيا د خپل پلار څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د ولاء مالک وي هغه د مال وارث دی .(ترمذي دا حديث قوي نه دی) ولاء د يوه ازاد سوی غلام مال ته ويل کيږي) .

تخریج: الترمذي في السنن ۴\ ۳۷۳، رقم: ۲۱۱۴.

تشریح: د ازاد سوي غلام مال ته ولاء وايي د حديث مطلب دادی چي يو سړی د مثال په توګه د زيد پلار مړ سو او بيا د هغه وروسته د هغه د پلار ازاد سوی غلام مړ سو نو اوس دغه سړی يعني زيد به د هغه د مال وارث وي ځکه څرنګه چي هغه د خپل پلار د نور مال وارث سوی دی همدا رنګه د خپل پلار د ولاء هم وارث دی مګر دا حکم يوازي د عصبه سره خاص دی يعني کوم عصبه چي وارث بنفسه د عصبه کېدو په حيثيت سره د مړي د مال وارث کيږي هغه عصبه به د

ولاء هم وارث كيږي، نو ازادونكي لور به د خپل پلار د ولاء وارثه نه وي كه څه هم هغه د خپل پلار د مال وارثه ده مگر عصبه كيږي نه بلكه عصبه بنفسه خو يوازي نارينه كيږي ښځي عصبه بنفسه نه كيږي مگر ښځه د داسي ازاد سوي غلام د مال وارثه كيږي چي هغې خپله ازاد كړی وي يا د هغه ازاد سوي غلام ازاده كړې وي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د اسلام څخه مخكي تقسيم سوی ميراث ...

﴿۲۹۳۶﴾: عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا

د حضرت عبد الله بن عمرو رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كوم ميراث چي د

كَانَ مِنْ مِيرَاثٍ قُسِمَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَهُوَ عَلَى قِسْمَةِ الْجَاهِلِيَّةِ وَمَا كَانَ مِنْ

جاهليت په زمانه كي تقسيم سوی دي هغه په جاهليت كي ختم سو (يعني اوس په هغه ميراث كي بدلون نسي كېدای) او كوم

مِيرَاثٍ أَدْرَكَهُ الْإِسْلَامُ فَهُوَ عَلَى قِسْمَةِ الْإِسْلَامِ. رواه ابن ماجة.

ميراث چي په اسلام كي دی هغه به د اسلام په طريقه باندي ويشل كيږي. .(ابن ماجه).

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\۹۱۸، رقم: ۲۷۴۹.

تشريح: د دغه حديث شريف مطلب دا دی چي كوم ميراث د جاهليت په زمانه كي ختم سوی وي اوس په هغه كي هيڅ نه كيږي چا ته چي څومره تر لاسه سوي وي د هغه به مالک وي، كه چيري په هغه زمانه كي چا زيات مال تر لاسه كړی وي نو د هغه د بېرته وركولو ضرورت نه سته او كه چا ته لږ مال تر لاسه سوی وي نو هغه ته د پاته برخي د غوښتني حق نه وي، مگر د اسلام راوړلو څخه وروسته چي كوم ميراث ويشل كيږئ هغه به د اسلامي احكامو او قواعدو سره سم وېشل كيږي.

د عمه او وراره وارث كېدل

﴿۲۹۳۷﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَزْمٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ كَثِيرًا يَقُولُ كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَقُولُ عَجَبًا لِلْعَمَّةِ تُورَثُ وَلَا تَرِثُ. رواه مالك.

د حضرت محمد بن ابي بكر بن حزم رحمه الله څخه روايت دی چي هغه د خپل پلاره څخه په كثرت دا اوريدلي دي چي عمر بن خطاب رضي الله عنه به دا فرمايل: پر عمه تعجب دی چي د هغې وراره د هغې وارث وي او هغه د خپل وراره وارثه كېدای نسي. (مالک).

تخريج: الامام مالک في الموطا ۲\۵۱۷، رقم: ۹.

تشريح د حضرت عمر رضي الله عنه تعجب كول محض د عقل او قياس پر بنياد دی كه چيري د حكم پر ځای راوړلو په نظر وكتل سي يا دا خبره په ذهن كي وي چي د دغه په حكمت او مصلحت الله تعالى پوهيږي نو د تعجب هيڅ خبره نه سته.

د حديث مفهوم دا دی كه د يو سړي عمه مړه سي نو هغه د خپل عمه وارث كيدای سي د دې برعكس كه هغه سړی مړ سي نو د هغه عمه د هغه سړي وارث كېدای نه سي، د حديث دا مفهوم او د حضرت عمر رضي الله عنه دا تعجب د هغه علماؤ د مذهب مطابق دی چي د هغوی په نزد د ذوي الارحام مړي وارث نه وي حال دا چي عمه د ذوي الارحام نه كېدو په وجه د هغه علماؤ په نزد د خپل وراره وارثه كيدای سي چي ذوي الارحام په فرائضو كي د پورتني تفصيل سره سم وارث كيدای سي.

د فرضو زده كولو حكم

﴿۲۹۳۸﴾: وَعَنْ عُمَرَ قَالَ تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَزَادَ ابْنُ مَسْعُوْدٍ وَالطَّلَاقَ وَالْحَجَّ قَالَا فَإِنَّهُ مِنْ دِيْنِكُمْ . رواه الدارمي

د حضرت عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي د فرضو (ميراث) احكام زده كړئ او ابن مسعود رضي الله عنه په دې الفاظو دا خبره زياته كړې ده او د طلاق او حج احكام او مسائل هم زده كړئ ځكه چي دا د ديني ضرورياتو څخه ګڼل كيږي. (دارمي).

تخريج: سنن الدارمي ۲\۴۴۲، رقم: ۲۸۵۶.

=========

بَابُ الْوَصَـايَا (دوصيت بيان)

وصايا د وصيت جمع ده او خطايا د خطيه جمع ده ، وصيت دې ته وايي چي يو سړی په خپل ژوند کي خپلو وارثانو ته دا ووايي چي زما د مرګ څخه وروسته فلانی فلانی کار وکړئ مثلا زما له خوا مسجد جوړ کړئ ، څاه وکاږئ، يا په مدرسه ، خانقاه او داسي نورو شيانو کي دومره روپۍ ورکړئ، يا فلاني سړي ته دومره روپۍ يا مال ورکړئ ، يا پر فقيرانو او مسکينانو باندي خوراک، غله يا جامې وغيره وويشئ ، يا کوم فرضونه او واجبات مثلا لمونځ، زکوة او داسي نور چي د هغه د غفلت په وجه قضاء سوي وي د هغه په باره کي خپلو وارثانو ته ووايي چي دا ادا کړئ يا د هغه کفاره ورکړئ ، همدارنګه په ځينو ځايو کي د وصيت لفظ د نصيحت په معنی هم استعماليږي .

د ظواهر علماء (يعني هغه علماء چي په هر صورت کي د قرآن او حديث پر ظاهري مفهوم باندي عمل کوي) په نزد وصيت کول واجب دی حال دا چي د نورو ټولو علماؤ په نزد وصيت کول مستحب دی او واجب نه دی، د اسلام په ابتدائي زمانه کي (د ميراث د آيت نازليدو څخه مخکي) وصيت واجب وو يعني په خپل اختيار سره د مور او پلار او نورو قريبانو لپاره د خپل مال او سامان څخه برخي ټاکل پر هر چا باندي واجب وه مګر کله چي د ميراث آيت نازل سو او الله تعالی د ټولو قريبانو برخي و ټاکلې نو دا حکم منسوخ سو ځکه د وارث لپاره وصيت کول صحيح نه دي البته د ميراث د آيت نازليدو څخه وروسته هم په دريمه برخه مال کي د وصيت کولو اختيار پاته سو که يو سړی په خپل آخري وخت کي د الله تعالی په لار کي د مال خرڅ کولو سره د خپل ټول عمر د کوتاهيو مثلا بخل وغيره کفاره او مکافات کول غواړي نو دا سعادت تر لاسه کولای سي يا که چيري خپل يو قريب يا د ليري قريب يا خادم وغيره ته يو څه ورکول غواړي نو د دغه دريمي برخي څخه هغه ته په ورکولو سره خپل زړه خوشحاله کولای سي .

علماء کرام وايي که چيري پر يو سړي باندي پور يا بل څه وي يا د هغه سره د چا امانت پروت وي نو پر هغه لازم دي چي د هغه د ادا کولو او د امانت بېرته ورکولو وصيت وکړي او په دې باره کي يو وصيت نامه وليکي او پر هغه دي شاهدان هم وي .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د وصيت ليکلو حکم

﴿۲۹۳۹﴾: عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ. متفق عليه.

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د کوم مسلمان معاملات يا تعلقات چي کومه خبره د وصيت قابله وی هغه ته پکار ده چي د دوو شپو د تېرېدو څخه مخکي هغه وليکي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۳۵۵، رقم: ۲۷۳۸، ومسلم ۳\۱۲۴۹، رقم: ۱\۱۶۲۷.

تشريح: مطلب دادی چي د کوم چا پر ذمه د يو چا حق وي يا د خلکو يو معامله هغه ته حواله وي نو هغه بايد د دوو شپو تېرولو څخه مخکي وصيت وليکي، د دوو شپو څخه مراد لږ وخت دی يعني کم وخت داسي تېرول نه دي پکار چي په هغه کي وصيت نه وي ليکلی ځکه چي د انسان په ژوند هيڅ باور نه سته، معلومه نه ده چي په کوم وخت کي د انسان د ژوند لړی پای ته ورسيږي او د وصيت نه ليکلو په نتيجه کي د وارثانو د ناخبرتيا په وجه د حق تلفي ګناه د دنيا څخه د هغه سره ولاړه سي.

ظواهر علماء د دغه حديث سره سم د وصيت د واجب کېدو قائل دي حالانکه دا حديث په عمومي توګه پر وصيت واجب کېدو باندي دلالت نه کوي البته ددئ څخه دا ثابتيږي چي پر کوم چا باندي پور وي يا د هغه سره د چا امانت وي نو پر هغه لازم ده چي د هغه پور يا امانت په باره کي وصيت وکړي.

علماء کرام وايي چي په کومو معاملو کي وصيت کول لازم وي (د مثال په توګه پور، امانت يا داسي نورو شيانو کي) نو د هغه وصيت ژر تر ژره ليکل مستحب دي او دا ضروري ده چي د وصيت په ليکلو سره پر هغه باندي دوه شاهدان هم پيدا کړي.

د مال په دريمه برخه کي وصيت کيدای سي

﴿۲۹۴۰﴾: وَعَنْ سَعْدِ ابْنِ اَبِيْ وَقَّاصٍ قَالَ مَرِضْتُ عَامَ الْفَتْحِ مَرَضًا اَشْفَيْتُ

د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه څخه روايت دی چي زه د مکې د فتحي په کال داسي سخت

نا روغه سوم چي مرګ ته نژدې سوی وم

عَلَى الْمَوْتِ فَأَتَانِيْ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُوْدُنِيْ فَقُلْتُ يَارَسُوْلَ اللهِ

رسول الله ﷺ ما ته راغلی نو ما عرض وکړ یا رسول الله ﷺ!

اِنَّ لِيْ مَالاً كَثِيْرًا وَ لَيْسَ يَرِثُنِيْ اِلاَّ ابْنَتِيْ اَفَاُوْصِيْ بِمَالِيْ كُلِّهِ قَالَ لاَ قُلْتُ

زما سره زیات مال دی او د یوې لور څخه پرته بل څوک زه وارث نلرم ایا زه د خپل ټول مال وصیت د هغې په حق کې وکړم؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: یا! ما عرض وکړ

فَثُلُثَيْ مَالِيْ قَالَ لاَ قُلْتُ فَالشَّطْرُ قَالَ لاَ قُلْتُ فَالثُّلُثُ قَالَ اَلثُّلُثُ وَالثُّلُثُ

د دوه پر دریمه مال وصیت وکړم؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: یا! ما عرض وکړ چې د نیم مال وصیت وکړم؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: یا! ما عرض وکړ چې د یو پر دریمه د مال وصیت وکړم ؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل: هو! د یو پر دریمي مال برخه هم

كَثِيْرٌ اِنَّكَ اَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ اَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِّنْ اَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُوْنَ

ډېره ده که ته خپل وارثان مالداره او خوشحاله پرېږدې نو دا د دې څخه بهتره ده چې هغوی مفلس پرېږدې او هغوی د خلکو په مخکې (د سوال لپاره) لاس غځوي او ته چې څه د خدای

النَّاسَ وَاِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِيْ بِهَا وَجْهَ اللهِ اِلاَّ اُجِرْتَ بِهَا حَتَّى اللُّقْمَةَ

تَرْفَعُهَا اِلٰى فِيْ امْرَاَتِكَ. متفق عليه.

تعالی د رضا لپاره خرڅ کوې د هغې به اجر در کول سي تر دې چې تا ته به د هغې څخه نور زیات ثواب در کول کیږي تر دې چې ته د خپلي بي بي (ښځي) په خوله کي ګوله واچوې. بخاري او مسلم.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۳۵۳، رقم: ۲۷۴۲، رقم: ۶۷۳۳، ومسلم في الصحيح ۳\ ۱۲۵۰، رقم: ۵\ ۱۶۲۸.

تشريح: زما وارث نسته: د حضرت سعد رضي الله عنه مراد دا وو چې په ذوي الفروض کي زما څوک وارث نه سته یا دا چې داسي وارثانو ته چې د هغوی په باره کي ماته بېره وي چې هغوی به زما مال ضائع کړي پرته د یوې لور څخه بل څوکر وارث مي نه سته، د حضرت سعد رضي الله عنه د دغه

جملې تاويل ځکه سوی دی چې د هغه څو عصبي وارثان وه .

دا حديث د يوې خوا ددې خبرې دليل دی چې د مال جمع کول مباح دي او د بلې خوا ددې خبرې دليل هم دی چې د وارثانو په حق کې د عدل او انصاف خيال ساتل پکار دي .

د ټولو علماؤ پر دې خبره اتفاق دی چې د کوم مړي وارث موجود وي نو د هغه وصيت د هغه د دريمي برخې څخه په زيات مال کې نه جاري کيږي البته که چيري هغه وارثان په خپل اجازه او خوښې سره دا وغواړي نو د دريمي برخې څخه په زيات کې بلکه په ټول مال کې وصيت جاري کيدای سي په شرط ددې چې ټول وارثان عاقل، بالغ او موجود وي، او د چا چې وارث نه وي نو په دغه صورت کې هم د اکثرو علماؤ دا مذهب دی چې د هغه وصيت هم د دريمي برخې څخه په زيات کې نه سي جاري کيدای البته امام ابوحنيفة رحمة الله عليه او د هغه پيروان علماء په دغه صورت کې د دريمي برخې څخه په زيات کې هم وصيت جاري کول جائز ګرځوي او د امام احمد او حضرت اسحاق رحمة الله عليهما يو قول دا هم دی .

په دغه حديث شريف کې ددغه خبري ترغيب ورکړل سوی دی چې د قريبانو او عزيزانو سره دې ښه چلن وکړل سي د هغوی په حق کې دې همېشه د خېرخواهۍ جذبه وي او د وارثانو په اړه دې د شفقت او مينې طريقه اختيار کړل سي ، ددې څخه پرته ددغه حديث څخه نوري يو څو خبري هم معلوميږي : اول دا چې خپل مال بل چا ته د ورکولو څخه افضل دادی چې په خپلو قريبانو باندې خرڅ کړل سي، دوهم دا چې پر خپل کورنۍ باندې په خرڅ کولو سره ثواب تر لاسه کيږي په شرط ددې چې د الله تعالی رضا او خوښې مقصد وي، دريم دا که چيري په يو مباح کار کې د الله تعالی د رضا او خوښۍ نيت وکړل سي نو هغه مباح کار هم په طاعت او عبادت کې شمېرل کيږي ، ښځه که څه هم د بدني او دنيوي لذت او راحت ذريعه ده او د خوشحالۍ پر وخت د هغې په خوله ګوله ورکول محض يو خوش طبعي ده چې د هغه د طاعت او عبادت او د اخرت د امورو سره هيڅ تعلق نه ستهٔ مګر ددې سربېره رسول الله ﷺ دا وښودل چې د ښځې په خوله ګوله ورکولو کې چې کله د الله تعالی د رضا او خوښۍ نيت وکړل سي نو په دې کې هم ثواب دی ، ددې څخه پرته په نورو حالاتو کې په طريقه اولی ثواب تر لاسه کيږي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

﴿۲۹۶۱﴾ : عَنْ سَعْدِ بْنِ اَبِيْ وَقَّاصٍ قَالَ عَادَنِي رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه څخه روايت دی چي زما د ناروغۍ په ورځو کي رسول الله ﷺ زما پوښتنه وکړه او رسول الله ﷺ زما څخه وپوښتل

وَأَنَا مَرِيضٌ فَقَالَ أَوْصَيْتَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ بِكَمْ قُلْتُ بِمَالِي كُلِّهِ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ

چي ايا ته د څه وصيت اراده لرې؟ ما عرض وکړ چي هو! نبي کريم ﷺ وفرمايل: د څومره مال؟ ما عرض وکړ د خداي تعالي په لار کي د ټول مال اراده لرم؟

قَالَ فَمَا تَرَكْتَ لِوَلَدِكَ قُلْتُ هُمْ أَغْنِيَاءُ بِخَيْرٍ قَالَ أَوْصِ بِالْعُشْرِ فَمَا زِلْتُ أُنَاقِصُهُ حَتَّى قَالَ أَوْصِ بِالثُّلُثِ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ. رواه الترمذي.

نبي کريم ﷺ وفرمايل: د خپل اولاد لپاره تا يو څه پرېښودل؟ ما عرض وکړ چي هغوی غنيان او خوشحاله دئ نبي کريم ﷺ وفرمايل: د لسمي حصې وصيت وکړه ما زيات ټينګار وکړ تر دې پوري چي نبي کريم ﷺ وفرمايل: د دريمي حصې مال وصيت وکړه او دا چي دريمه برخه هم ډېره ده. (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۳۰۵، رقم: ۹۷۵.

د وارث په حق کي وصيت صحيح نه دی

﴿۲۹۴۲﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د حجة الوداع په خطبه کي د رسول الله ﷺ څخه

فِي خُطْبَتِهِ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ إِنَّ اللّٰهَ قَدْ أَعْطَى كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ فَلَا وَصِيَّةَ

دا اورېدلي دي خداي تعالي حق د هر چا حق ته کلی دی (يعني خداي تعالي د ټولو وارثانو لپاره حصې ټاکلی دي) اوس د يو وارث په حق کي د وصيت ضرورت نسته

لِوَارِثٍ. رواه أبو داود وابن ماجه وزاد الترمذي: "الولد للفراش وللعاهر

.(ابو داؤد ابن ماجه) او په ترمذي کي دا الفاظ زيات کړی دی چي نبي کريم ﷺ وفرمايل: کوچني د صاحب فراش دي (چي په زنا نه وي پيدا سوی) او د زنا کاره لپاره حجر دی

الحجر وحسابهم على الله ويروى عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي

(سنگسارول) او هغه به د ميراث څخه محرومه وي او د هغوی حساب پر خداي تعالي دی او ابن عباس رضي الله عنه د نبي كريم ﷺ

ﷺ قال: "لا وصية لوارث إلا أن يشاء الورثة" منقطع هذا لفظ المصابيح

څخه دا روايت كړی دي چي نبي كريم ﷺ فرمايلي دی د وارث لپاره د وصيت ضرورت نسته خو دا چي وارث وغواړي د دې څخه وروسته نور الفاظ نسته او دا د مصابيح الفاظ وه

. وفي رواية الدارقطني: قال: "لا تجوز وصية لوارث إلا أن يشاء الورثة"

او په دار قطني كي دا الفاظ دي چي د وارث لپاره وصيت كول جائز نه دي خو دا چي وارث وغواړي

تخريج: ابوداود في السنن ۳\۲۹۰، رقم: ۲۸۷۰، والترمذي ۴\۳۷۶، رقم: ۲۱۲۰، وابن ماجه في السنن ۲\۹۰۵، رقم: ۲۷۱۳.

تشريح: الله تعالى هر حقدار ته د هغه حق وركړی دئ: ددې مطلب دادئ چي الله تعالى د وارثانو لپاره خپل خپل برخي ټاكلي دي كه هغه ذوي الفروض وي يا عصبه وي، اوس د هيڅ وارث په حق كي وصيت ضروري نه دی او كه مړكېدونكی سړی خپل وارث په حق كي وصيت وكړي چي هغه دي د نورو وارثانو څخه دومره برخه زياته وركړل سي نو په شرعي توګه ددې هيڅ اعتبار نه سته مګر كه چيري ټول وارثان عاقل او بالغ وي او هغوی يو وارثِ ته په شوق او رضا سره د مړي د وصيت سره سم زياته برخه وركوي نو بيا په دې كي هيڅ پروا نه سته لكه څرنګه چي مخكي تېر سوي دي چي د مېراث د آيت نازلېدو څخه مخكي د ټولو قريبانو په حق كي وصيت كول واجب وو مګر د آيت كريمه د نازلېدو څخه وروسته د ټولو وارثانو برخي وټاكل سوې نو د وصيت واجب كېدل هم منسوخ سول.

فراش ښځي ته وايي مګر دلته په (الولد للفراش) كي د فراش څخه مراد صاحب د فراش يعني د ښځي مالک دی، د حديث شريف د دغه جملې مطلب دادي كه چيري يو سړی د يو ښځي سره زنا وكړي او د هغه په نتيجه كي كوچنی پيدا سي نو د كوچني نسب د زنا كونكي سره نه قائميږي بلكه هغه صاحب فراش ته منسوب كيږي كه هغه صاحب فراش د زنا كونكي ښځي خاوند وي يا د (مينزي كېدو په صورت كي) د هغې بادار وي يا هغه سړی وي چي په شبه كي په اخته كېدو سره يې د هغه ښځي سره كوروالي كړې وي.

او د زنا کونکي لپاره ډبري دي : دغه جملې د زنا کونکي محرومي ته اشاره کوي لکه څرنگه چي زموږ په عامه اصطلاح کي د یو داسي سړي په باره کي چي هغه ته هیڅ نه ورکول کیږي داسي ویل کیږي چي هغه دي خاوري واخلي نو ددغه جملې مطلب دادی چي د زنا په نتیجه کي د پیدا کېدونکي کوچني نسب د زنا کونکي سره نه قائمیږي ځکه نو هغه د ولد الزنا د میراث څخه هیڅ نه سي تر لاسه کولای ، یا دا چي دلته د ډبرو څخه مراد سنگسارول دي چي زنا کونکی به سنگسار کیږي .

د هغه معامله الله ﷻ ته سپارل سوې ده : ددې مطلب دادی چي په بد کارۍ کي د اخته کېدونکو حساب او کتاب پر الله ﷻ دی چي هغه به هر یو ته د هغه د عمل سره سم بدله ورکوي ، دغه جمله د یو بلي معنی سره زیات مناسبت لري هغه دا چي کوم د دنیا تعلق دی نو دلته موږ زنا کونکو ته سزا ورکوو په دې توگه چي پر هغه حد جاري کیږي ، اوس پاته سوه د آخرت معامله نو دا د الله ﷻ پر فرض او منشاء باندي موقوف دی که هغه وغواړي نو مؤاخذه به ځيني وکړي او که وه غواړي نو د خپل بې پایه رحم او کرم په برکت به يې وبخښي .

د ذکر سوي عبارت یو مطلب دا هم کیدای سي چي کوم څوک زنا وکړي یا په یو گناه کي اخته وي او پر هغه یو حد قائم نه سي یعني په دنیا کي هغه ته سزا ور نه کړل سي نو د هغه معامله الله ﷻ ته حواله ده که چیري هغه وغواړي نو وه به يې بخښي او که وغواړي نو په عذاب کي به يې اخته کړي .

د بل چا لپاره په وصیت کولو سره وارثانو ته تاوان مه رسوئ

﴿۲۹۴۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : سړی

لَيَعْمَلُ وَالْمَرْأَةُ بِطَاعَةِ اللّٰهِ سِتِّينَ سَنَةً ثُمَّ يَحْضُرُهُمَا الْمَوْتُ فَيُضَارَّانِ فِي

او ښځه د شپېتو کلو پوري د خداي تعالي عبادت او اطاعت کوي بیا چي د هغوی د مرگ وخت راسي نو هغوی وصیت کوئ وارثانو ته نقصان رسوئ (یعني د هغوی حق نه ورکوئ بلکه د نورو په حق کي وصیت کوئ یا و بل چاته خپل ټول حق و رکړئ)

الْوَصِيَّةِ فَتَجِبُ لَهُمَا النَّارُ ثُمَّ قَرَأَ عَلَيَّ أَبُو هُرَيْرَةَ { مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا

او په دې شکل خپل ځانونه د دوږخ مستحق گرځوي او وروسته حضرت ابو هریره رضی الله عنه دا ایت و

أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ إِلَى قَوْلِهِ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ } . رواه احمد والترمذي و ابوداؤد وابن ماجة.

لوست من بعد وصية يوصی بها او دين غير مضار څخه بيا تر و ذلک الفوز العظيم پوري . (احمد ترمذي ابو داؤد ابن ماجه).

تخريج: احمد في المسند ۲\ ۲۷۸، وابوداود في السنن ۳\ ۲۸۸، رقم: ۲۸۶۷، والترمذي في السنن ۴\ ۳۷۵، رقم: ۲۱۱۷، وابن ماجه في السنن ۲\ ۹۰۲، رقم: ۲۷۰۴.

تشريح: دغه حديث شريف د بندګانو د حقوقو ارزښت بيانوي، کوم خلک چي خپل ټول ژوند د الله تعالی په عبادت کي تېروي مګر د بندګانو د حقوقو څخه پرهيز نه کوي نو هغه د خپل ټولو عباداتو سربېره د الله تعالی د ناراضی مورد ګرځي ، رسول الله ﷺ وفرمايل کوم خلک (که سړی يا ښځه) چي تر شپېته کالو پوري عبادت کوي مګر د خپل ژوند په آخري وخت کي دا ګناه پر خپل سر واخلي چي هغوی په خپل مال کي د دريمي برخي څخه زيات وصيت د يو چا په حق کي وکړي يا خپل ټول مال يو وارث ته په تحفه کي ورکړي او نورو وارثانو ته هيڅ تر لاسه نه سي او همدارنګه هغه خپل وارثانو ته تاوان ورسوي نو هغه د خپل دغه اوږده وخت د عباداتو سره خپل ځان د دوږخ د عذاب حقدار وګرځوی ځکه چي خپل وارثانو ته تاوان رسول د بندګانو په حقوقو کي د کوتاهی په وجه غير مناسب او ناجائز کار دی او د الله تعالی د حکم څخه مخ اړول او د هغه د ټاکل سوو هداياتو څخه تجاوز هم دی ، حضرت ابوهريره ﷺ د رسول الله ﷺ د ارشاد بيانولو څخه وروسته د تاکيد په توګه ذکر سوی آيت تلاوت کړي ځکه چي د دغه آيت څخه دا ثابتيږي چي مورث بايد د خپل مال د دريمي برخي څخه په زيات مال کي په وصيت کولو سره خپل وارثانو ته تاوان ونه رسوي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د جائز وصيت کونکي لپاره زيری

﴿۲۹۴۴﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ مَنْ مَاتَ عَلَى وَصِيَّةٍ مَاتَ عَلَى سَبِيلٍ وَسُنَّةٍ وَمَاتَ عَلَى تُقًى وَشَهَادَةٍ وَمَاتَ مَغْفُورًا لَهُ . رواه ابن ماجة .

د حضرت جابر رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي وصيت وکړي او مړ سي هغه په صراط المستقيم او سنت طريقه باندي مړ سو او په تقوی او شهادت باندي مړ سو او په داسي حال کي مړ سو چي د هغه بخشش کول کيږي . (ابن ماجه) .

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\۹۰۱، رقم: ۲۷۰۱.

كافر ته د نيک عمل ثواب نه رسيږي

﴿۲۹۶۵﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ الْعَاصَ بْنَ وَائِلٍ

حضرت عمر بن شعيب رضی اللہ عنہ د خپل پلار څخه روايت کوي چي عاص بن وائل دا وصيت وکړ

أَوْصَى أَنْ يُعْتِقَ عَنْهُ مِائَةُ رَقَبَةٍ فَأَعْتَقَ ابْنُهُ هِشَامٌ خَمْسِينَ رَقَبَةً فَأَرَادَ

چي د هغه له لوري دي سل غلامان ازاد کړل سي نو د هغه زوی هشام پنځوس غلامان ازاد کړل

ابْنُهُ عَمْرٌو أَنْ يُعْتِقَ عَنْهُ الْخَمْسِينَ الْبَاقِيَةَ فَقَالَ حَتَّى أَسْأَلَ رَسُولَ اللّٰهِ

بيا د هغه دويم زوی اراده وکړه چي پاته پنځوس غلامان دي هم د خپل پلار له طرفه څخه ازاد کړي بيا هغه په خپل زړه کي سوچ وکړ چي د دې په اړه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه کول پکار

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ

دي نو هغه د نبي کريم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ يا رسول الله ﷺ!

أَبِي أَوْصَى بِعَتْقِ مِائَةِ رَقَبَةٍ وَإِنَّ هِشَامًا أَعْتَقَ عَنْهُ خَمْسِينَ وَبَقِيَتْ عَلَيْهِ

زما پلار د سلو غلامانو وصيت کړی وو هشام خو يوازي پنځوس غلامان ازاد کړل پنځوس غلامان باقي پاته سوه

خَمْسُونَ رَقَبَةً أَفَأُعْتِقُ عَنْهُ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِنَّهُ لَوْ كَانَ مُسْلِمًا

ايا هغوی زه ازاد کړم؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل : که هغه مسلمان وای نو بيا تاسو د هغه له

فَأَعْتَقْتُمْ عَنْهُ أَوْ تَصَدَّقْتُمْ عَنْهُ أَوْ حَجَجْتُمْ عَنْهُ بَلَغَهُ ذٰلِكَ . رواه ابوداؤد.

لوري غلامان ازادولای يا مو صدقه کولای يا مو حج کولای نو د هغه ثواب په مو پلار ته

رسېدلای (مگر هغه کافر دی) نو په دې وجه سره هغه ټول دده لپاره بې فائدې دي. ابوداؤد.

تخریج: سنن ابي داود ۳\۳۰۲، رقم: ۲۸۸۳.

تشریح عاص ابن وائل د اسلام زمانه تر لاسه کړې وه مگر په بدبختۍ سره هغه د اسلام په دولت مشرف نه سو او د کفر په حالت کي مړ سو د هغه دوه زامن وه حضرت هشام ابن عاص او حضرت عمرو ابن عاص رضي الله عنهما چي الله تعالی دغه دواړو د هدایت پر لاره روان کړل او دواړه په اسلام مشرف سول او د رسول الله ﷺ د صحابي کېدو اعزازیې تر لاسه کړی.

د رسول الله ﷺ د جواب خلاصه داده چي ستاسو پلار عاص که چیري مسلمان وای او د اسلام په حالت کي د دنیا څخه رخصت سوی وای نو د هغه له طرفه چي کوم عبادت (نیکي) کېدی د هغه ثواب به هغه ته رسیدلای مگر هغه مسلمان نه سو او د کفر په حالت کي د دنیا څخه ولاړی نو اوس تاسو چي تاسو د هغه له طرفه یو عبادت یا نېک کار وکړئ نو هغه ته د عذاب څخه خلاصون نه سي تر لاسه کیدای بلکه دا یوازي د مسلمان لپاره گټور دي.

دوارث حق خوړونکي لپاره وعید

﴿۲۹۴۶﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ قَطَعَ مِنْ مِيرَاثِ وَارِثِهِ قَطَعَ اللّٰهُ مِيرَاثَهُ مِنَ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. رواه ابن ماجة و رواه البيهقي في شعب الايمان عن ابي هريرة.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي خپل وارث د میراث څخه وباسي نو د قیامت په ورځ به خدای تعالی په جنت کي د هغه میراث اخلي (جنت ته به یې نه پرېږدي). (ابن ماجه او بیهقي په شعب الایمان کي د ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت کړی دی).

تخریج: سنن ابن ماجه ۲\۹۰۲، رقم: ۲۷۰۳. لم نجده في الشعب.

تشریح: په قرآن کریم کي الله تعالی مؤمنانو ته د جنت د وارث کېدو وعده په دې توگه ورکړې ده چي: یرثون الفردوس: یعني هغوی (مؤمنان) به د جنت وارثان وي.

رسول الله ﷺ ددې مطابق وفرمایل چي کوم سړی په ناجائزه توگه خپل وارث د مېراث څخه محروم کړي نو الله تعالی به د قیامت په ورځ هغه د جنت د وراثت څخه محروم کړي، مطلب دادی چي داسي سړی به په پیل کي د خلاصون تر لاسه کوونکو خلکو سره په جنت کي نه داخلیږي.

======

بِسمِ اللهِ الرَّحمٰنِ الرَّحِيمِ

كِتَـــابُ النِّكَاحِ

د نـــكاح بـيان

نکاح په لغت کي جمع کولو او يو ځای کولو ته وايي مگر د دغه لفظ اطلاق پر مجامعت کولو او د عقد پر معنی هم کيږي ځکه چي په مجامعت او عقد دواړو کي جمع کول او يو ځای کول تر لاسه کيږي .

په اصول فقه کي د نکاح دغه معنی يعني جمع کېدل په معنی د مجامعت کولو برقرار او ساتل سوی ده، مطلب دا چي په قرآن کريم او حديثو کي چي کله دغه لفظ راسي نو د هغه څخه بايد دغه لغوي معنی مراد واخيستل سي په شرط د دې چي يو قرينه نه وي کوم چي د دغه معنی خلاف پر بلي معنی دلالت کوي .

د فقهي علماؤ په اصطلاح کي نکاح هغه خاص عقد او معاهدې ته وايي چي د سړي او ښځي په مينځ کي وي او په هغه سره د دواړو په مينځ کي د زوجيت تعلق پيدا کيږي .

د نکاح ارزښت

نکاح يعني واده يوازي د دوو کسانو يو ټولنيز تړون، يو شخصي ضرورت، يو طبعي خواهش او يوازي يوه ذاتي معامله نه ده بلکه دا د انساني ټولني د وجود او بقاء يو بنيادي متن هم دی ، او په شرعي نقطه نظر سره د بنيادي ضرورت اندازه په دې سره لګول کيدای سي چي د حضرت آدم عليه السلام د وخت څخه تر شريعت محمدي ﷺ پوري هيڅ يو داسي شريعت نه دئ تېر سوی چي هغه د نکاح څخه خالي وي ځکه علماء کرام وايي چي داسي هيڅ عبادت نه سته چي د حضرت آدم عليه السلام څخه تر اوسه پوري مشروع وي او په جنت کي هم پاته وي پرته د نکاح او ايمان څخه چي په هر شريعت کي د سړي او ښځي اجتماع د يو خاص معاهدې سره سم مشروع راغلې ده او د دغه معاهدې څخه پرته د سړي او ښځي يو تر بله اجماع هيڅکله هم شريعت او مذهب جائز نه ده ګرځولې، مګر دا خبره ده چي د دغه معاهدې صورتونه مختلف راغلي دي او د دې په شرطو او احکامو کي تغير او تبديل راغلی دی په دې باره کي اسلام چي کوم شرطونه ټاکلي دي او کوم احکام يې نافذ کړي دي او کوم قواعد يې وضع کړي دي په دغه باب کي د دغه

شیانو څخه شروع کیږي .

د نکاح ګټې او تاوانونه

د نکاح تر ټولو لویه ګټه د انساني نسل بقاء او د توالد او تناسل جاري پاته کېدل دي ، او همدارنګه ځیني نوري ګټې هم سته چې په لاندي توګه دي :

۱. په نکاح کولو سره جنسي جوش کمیږي، دغه جنسي جوش د انساني د اخلاقي ژوند یو هلاکونکی پړاو وي چې د خپل سکون له کبله نه یوازي د مذهب او اخلاق بلکه د شرافت او انسانیت د ټولو پابندیو ماتولو څخه منع نه کوي ، مګر کله چې په یو جائز طریقه سره سکون تر لاسه سي نو بیا د اعتدال پابند سي او ظاهره ده چې جائز طریقه یوازي نکاح کېدای سي .

۲. په نکاح کولو سره خپل کور جوړیږي د کور لرلو آرام تر لاسه کیږي او په کورني ژوند کي د سکون او اطمینان دولت په برخه کیږي او د کورني ژوند د دغه اطمینان او سکون په ذریعه انساني ژوند ته د فکر او عمل پر هر اړخ باندي مرسته تر لاسه کیږي .

۳. د نکاح په ذریعه کورنۍ زیاتیږي چې د هغه په وجه انسان خپل ځان ټینګ او غوره محسوس کوي او په ټولنه کي د خپل حقوقو او مفاداتو د تحفظ لپاره رُعب لري .

۴. په نکاح کولو سره نفس د مجاهدې عادي کیږي ځکه چې د کورنۍ د خبر اخیستني او روزني په اړه پر له پسې کوښښ کول وي چې د دغه پرله پسې کوښښ نتیجه دا وي چې انسان د بې عملي او لا پرواهي د ژوند څخه لیري وي چې د هغه لپاره په دنیوي توګه ګټور وي او ددې په وجه هغه په دیني ژوند یعني عبادت او طاعت کي هم بېداره وي .

د نکاح په ذریعه نیک او صالح اولاد پیدا کیږي، څرګنده ده چې د یو سړي د ژوند تر ټولو لویه سرمایه د هغه نېک او صالح اولاد وي چې د هغه په وجه نه یوازي په دنیا کي اطمینان، سکون او د عزت دولت تر لاسه کوي بلکه په اخروي توګه سره هم د کامیابۍ او سعادت برخمن جوړیږي .

دا خو د نکاح ګټې وې او ځیني داسي شیان هم دي چې د نکاح په وجه د ځینو خلکو لپاره د تاوان او تکلیف سبب ګرځي چې هغو ته د نکاح آفات ویل کیږي چې په لاندي توګه دي :

۱. د حلال رزق د طلب څخه عاجزه کېدل، یعني د نکاح په وجه د کورنۍ اړتیاوي رامنځته کیږي او ډول ډول فکرونه پیدا کیږي ځکه نو په عامه توګه سره د حلال رزق په تر لاسه کولو کي هغه ذوق نه پاته کیږي کوم چې د یو مجرد او یوازي سړي په ژوند کي وي .

۲. په حرامو كارو كي زياتوب ، يعني كله چي د ښځي د راتلو او د كوچنيانو د پيدا كېدو په وجه د ژوند اړتياوي زياتيږي نو ډېره واره د خپل ژوند وجود او معيار برقرار ساتلو لپاره د حرامو كارو څخه هم منع نه كوي چي د هغه نتيجه دا سي چي كرار كرار د ذهن او عمل څخه د حلال او حرام تميز هم ختم سي او حرام شيان اختيار كړل سي .

۳. د ښځو د حقوقو په ادا كولو كي كوتاهي كول، اسلام چي ښځو ته كوم لوړ حقوق وركړي دي په هغه كي د ښځي سره د ښه چلن او حسن معاشرت يوه خاصه درجه ده مگر داسي ډېر كم خلك دي چي د ښځو د حقوقو لحاظ ساتي بلكه په بدبختۍ سره زوركي گڼل كيږي ځكه د ښځو د حقوقو تر پښو لاندي كول او د هغوی سره بد چلن كول هم د يو ذاتي معاملې څخه زيات څه حيثيت نه لري حالانكه دا شی يوازي يو انساني او ټولنيزه بداخلاقي نه ده بلكه په شرعي توگه هم د لوی گناه خبره ده او په دې سره دين او دنيا دواړو ته تاوان رسيږي

۴. د ښځو پر بد مزاجي باندي صبر نه كول ، په عامه توگه سره سړی خپل ځان پر ښځه غوره گڼي ځكه د ښځي له خوا كه يو لږ بد اخلاقي وسي نو د زغملو وړ نه وي او د صبر او تحمل لمن د لاس څخه سمدستي ووځي .

۵. د ښځي د ذات څخه تكليف پورته كول، ځيني ښځي داسي وي چي د خپل بداخلاقۍ په وجه د خپلو خاوندانو لپاره د تكليف او پريشانۍ يو مستقل سبب گرځي چي د هغه په وجه كورني ژوند غير مطمئن او پريشانه گرځي .

٦. د ښځي او كوچنيانو په وجه د الله تعالى د حقوقو نه ادا كول، يعني داسي خلك ډېر كم وي چي د خپل كورني ژوند د استحكام او د ښځي او كوچنيانو سره د ښه چلن سره سره خپل ديني ژوند هم په پوره توگه سره برقرار وساتي ، حال دا چي په عامه توگه داسي وي چي د ښځي او كوچنيانو د مصروفياتو په بوختيا كي ديني ژوند كمزوری او بې عمله سي، چي د هغه نتيجه دا وي چي نه خو د عبادت او طاعت خيال پاته كيږي او نه د الله تعالى حقوق په پوره توگه سره ادا كيږي .

د نكاح د گټو او آفاتو په مخته اېښودو سره اوس په دې پوه سئ كه چيري دغه دواړه مقابل وي يعني گټي او آفات برابر او مساوي وي نو په كوم شي سره چي د دين په كارو كي زياتي كيږي هغه ته دي ترجيح وركړل سي مثلا يوې خوا ته د نكاح دا گټه وي چي د دې په وجه جنسي جوش كميږي او بلي خوا ته د نكاح په كولو سره دغه ديني تاوان وي چي د ښځي پر بد اخلاقۍ به صبر ونه كړلای سي نو په دغه صورت كي دي نكاح كولو ته ترجيح وركړل سي ځكه كه چيري

نکاح نه وي نو په زنا کي به اخته سي او څرګنده ده چي دغه شی د ښځي پر بد اخلاقۍ باندي د صبر نه کولو څخه زيات د ديني تاوان سبب وي .

د نکاح احکام

۱. د حنفي مذهب سره سم نکاح کول په هغه صورت کي فرض کيږي کله چي جنسي جوش هغه درجې ته ورسيږي چي د نکاح نه کولو په صورت کي په زنا کي د اخته کېدو يقين وي او د ښځي پر مهر او د هغې پر نفقه باندي قدرت ترلاسه وي او دا بېره نه وي چي د ښځي سره د ښه چلن کولو پر ځای به د هغې سره د ظلم او زياتۍ چلن وي .

۲. نکاح کول په هغه صورت کي واجبيږي کله چي د جنسي جوش غلبه وي مګر دومره غلبه نه وي چي په زنا کي د اخته کېدو يقين وي او د مهر او نفقې د ادا کولو قدرت وي او پر ښځه باندي د ظلم کولو بېره نه وي که پر يو سړي باندي د جنسي جوش غلبه وي مګر هغه د مهر او د ښځي د نفقې قدرت نه لري نو په داسي صورت کي که چيري هغه نکاح ونه کړي نو پر هغه به ګناه نه وي حال دا چي پر مهر او نفقې باندي د قادر کېدو په وجه د جنسي جوش په صورت کي په نکاح نه کولو سره ګناه کار کيږي .

۳. د اعتدال په حالت کي نکاح کول سنت مؤکده ده، د اعتدال د حالت څخه مراد دادی چي د جنسي جوش غلبه خو نه وي مګر د ښځي سره پر کوروالي کولو باندي قدرت ولري او پر مهر او نفقې باندي هم قادر وي نو په دغه صورت کي نکاح نه کونکی ګناه کار دی ، او د زنا څخه د ساتني او د نسل د زياتېدو په نيت سره نکاح کونکی په اجر او ثواب سره نازول کيږي .

۴. نکاح کول په هغه صورت کي مکروه ده کله چي پر ښځه باندي د ظلم کولو يقين وي ، که يو چا ته دا يقين وي چي زه د خپل طبيعت او سختۍ په وجه د ښځي سره ښه چلن نه سم کولای بلکه پر هغې باندي زما له خوا ظلم کېدل يقيني دی نو په داسي صورت کي نکاح کول به پر هغه حرام وي .

د دغه وضاحت څخه څرګنده سوه چي شريعت د نکاح په باره کي د مختلفو حالاتو رعايت ساتلی دی چي په ځينو صورتو کي نکاح فرض وي په ځينو کي واجب او په ځينو کي سنت مؤکده وي . او په ځينو صورتو کي نکاح کول مکروه هم وي او په ځينو کي حرامه هم وي نو هر سړی بايد چي پر هغه صورت باندي عمل وکړي کوم چي د هغه د حالت سره سم وي .

د نكاح مستحبات

كله چي يو څوک نكاح كول غواړي كه سړى وي يا ښځه نو هغه بايد د نكاح د پيغام استولو څخه مخكي د يو بل حالات او عادتونه په ښه ډول معلوم كړي چي داسي نه وي وروسته يو داسي شی معلوم سي چي د طبيعت او مزاج د خلاف كېدو په وجه د ښځي او خاوند په مينځ كي د بدحالۍ او جنجال سبب جوړ سي.

دا مستحب دي چي په عمر، عزت، نسب او مال كي ښځه د خاوند څخه كمه وي او په اخلاقو، عاداتو، خوش طبعۍ او ادابو، حسن او جمال، او تقوا كي د خاوند څخه زياته وي، د سړي لپاره دا هم سنت دي چي هغه د كومي ښځي سره نكاح كول غواړي نو هغه ښځه د نكاح كولو څخه مخكي ووينې په شرط د دې چي دا يقين وي كه زه هغې ته پيغام ولېږم نو منظور به سي،

دا مستحب دي چي د نكاح اعلان وكړل سي او د نكاح مجلس په ډاګه جوړ كړل سي چي په هغه كي د دواړو خواوو قريبانو او ځيني علماء او صالح خلک هم ګډون وكړي، همدارنګه دا مستخب دي چي نكاح تړونكي نېک او صالح سړي وي او شاهدان عادل او پرهېزګاره وي.

ايجاب او قبول او د هغه د صحيح كېدو شرطونه

نكاح د ايجاب او قبول په ذريعه تر سره كيږي او ايجاب او قبول دواړه د ماضي په لفظ سره كېدل پكار دي (يعني داسي لفظ دي استعمال كړي چي د هغه څخه دا معلومه سي چي نكاح وسوه) د مثال په توګه ښځه داسي ووايي چي ما خپل ځان ستا په زوجيت كي وركړى يا د ښځي سرپرست دا ووايي چي ما فلانۍ ښځه چي د هغې نوم فلانۍ ده تا ته په نكاح دركړل او د هغه په جواب كي سړى دا ووايي چي ما قبوله كړه، او يا ايجاب او قبول يو دي د ماضي په لفظ سره وي لكه ښځه چي داسي ووايي چي زما سره نكاح وكړه يا د ښځي سرپرست سړي ته ووايي چي د فلانۍ ښځي سره چي د هغې نوم دادى نكاح وكړه او د هغه په جواب كي سړى ووايي چي ما نكاح وكړه يا د دې برعكس چي سړى ووايي ايا تا خپل ځان زما په زوجيت كي راكړ يا داسي ووايي چي ايا تا زه قبول كړم او د هغه په جواب كي ښځه ووايي چي (هو ما دركړل يا هو ما قبول كړې) پر ځاى يوازي داسي ووايي چي هو در مي كړل يا هو قبول مي كړې، (يعني لفظ د ما ونه وايي) نو په دغه صورت كي هم نكاح كيږي البته د شاهدانو په مخكي يوازي په دغه ويلو سره چي موږ ښځه او خاوند يو نكاح نه كيږي.

لكه څرنګه چي په ايجاب او قبول كي د ماضي لفظ استعمالول ضروري دي همدارنګه دا

هم ضروري ده چي په ايجاب او قبول کي په يو خاصه توګه سره د نکاح او تزويج لفظ استعمال کړل سي مثلا داسي وويل سي چي ما ستا سره نکاح وکړه يا ستا سره مي تزويج وکړ، يا د نکاح او تزويج هم معنی الفاظ استعمال کړل سي چي د هغه څخه کنايتا د نکاح مفهوم معلوم سي نو دا هم جائز دي، په شرط دد چي د هغه سره داسي وي چي د هغه په ذريعه د يو ذات کامل ملکيت في المال تر لاسه کيږي که د هبې لفظ يا د صدقې لفظ يا د تمليک لفظ يا د بيع او شراء لفظ لکه چي ښځه ووايي چي ما ته د دومره روپو په عوض کي رانيولې او د دغه ټولو په جواب کي سړی ووايي چي ما قبوله کړې مګر دد د صحيح کېدو يو شرط دا هم دی چي متکلم دي د لفظ څخه مراد نکاح اخلي که چيري يو قرينه پر دې دلالت کوي او که يو قرينه نه وي نو قبلونکی دي د متکلم د مراد تصديق وکړي چي شاهدان هم پوه سي چي د ددغه لفظ څخه مراد نکاح ده که څه هم هغوی په يو قرينې سره پوه سوي وي يا په ښودلو سره پوه سوي وي.

د ايجاب او قبول پر وخت په عاقدينو (يعني نر او ښځه) کي د هر يوه لپاره د بل خبري اورېدل ضروري دي که هغه يې خپله واوري يا د يو وکيل په ذريعه يې واوري او يا بالوَلاية يعني د هغه د ولي په ذريعه يې واوري.

د ايجاب او قبول پر وخت د دوو شاهدانو موجودتيا د نکاح د صحيح کېدو لپاره شرط دی او دوه شاهدان که دوه نارينه وي يا يو نارينه او دوې ښځې وي، د شاهدانو ازاد کېدل ضروري دي د مينزي او غلام شاهدي معتبره نه ده همدارنګه د شاهدانو عاقل او مسلمان کېدل هم ضروري دي، د مسلمان شاهدي په هر حال کي کافي دي که هغه پرهيزګاره وي يا فاسق او يا پر په د قذف حد لګول سوی وي، د شاهدانو بينا کېدل يا د زوجينو قريب نه کېدل شرط نه دي، ړندو سړي شاهدي او د زوجينو د قريبانو شاهدي معتبره ده که څه هم هغه په زوجينو کي د زوزوی وي، د شاهدانو لپاره دا ضروري ده چي هغوی دواړه د ايجاب او قبول الفاظ يو ځای واوري او په اورېدو سره په دې پوه سي چي نکاح کيږي که څه هم هغوی د الفاظو په معنی پوه نه سي مثلا ايجاب او قبول په يو داسي ژبه وي چي هغوی نه په پوهيږي، که دواړه شاهدان د ايجاب او قبول الفاظ يو ځای نه واوري بلکه جلا جلا يې واوري نو نکاح به صحيح نه وي، که يو څوک بل چا ته ووايي چي زما د فلانی نابالغي لور نکاح د فلاني سړي سره وکړه او هغه سړی د هغه انجلۍ نکاح د هغه د پلار يا بل چا په موجودتيا کي وکړي نو دا به جائز سي مګر که چيري پلار موجود نه وي نو بيا د دوو خلکو يا يوه سړي او دوو ښځو د موجودتيا څخه پرته نکاح نه صحيح کيږي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

ځوانانو ته د نکاح کولو حکم

﴿۲۹۴۷﴾: عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل :

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ منكم الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ

اې ځوانانو ! په تاسو کي چي څوک د جماع د نفقې او ولورتوان ولرئ نو هغه ته پکار ده چي نکاح وکړی ځکه چي نکاح کول ښکته کوونکی د نظر

وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ . متفق عليه

او پاکونکی د فرج دی او څوک چي یې توان و نه لري نو هغه دي روژې نیسي ځکه چي روژه نیول د انسان شهوت ختموي .(بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۱۱۲، رقم: ۵۰۶۶، ومسلم ۲\۱۰۱۸، رقم: ۱\۱۴۰۰.

د لغاتو حل: وِجاء: ای کسر لشهوته . (د شهوت ختمول).

تشريح: انسان ته د بالغ کېدو څخه وروسته زلمی ویل کیږي مګر د ځوانی په حد کي اختلاف دی د امام شافعي رحمه الله په نزد د ځوانی حد دېرش کاله پوري دي ، امام ابو حنیفة رحمه الله فرمایي چي یو انسان تر څلوېښت کاله پوري د ځوان ویلو مستحق دی .

د نکاح نه کولو څخه منع

﴿۲۹۴۸﴾: وَعَنْ سَعْدِ ابْنِ أَبِيْ وَقَّاصٍ قَالَ رَدَّ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُوْنٍ التَّبَتُّلَ وَلَوْ أَذِنَ لَهُ لَاخْتَصَيْنَا . متفق عليه.

د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ عثمان بن مظعون رضي الله عنه ته د ښځو سره د تعلق د پرېښودلو اجازه ور نه کړه که نبي کریم ﷺ و هغه ته اجازت ورکړې وای نو موږ به ځان خصي کړې وای (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۱۱۷، رقم: ۵۰۷۳، ومسلم ۲\۱۰۲۰، رقم: ۶\۱۴۰۲.

د لغاتو حل: التبتل: اى الانقطاع عن النساء: (د ښځو څخه بېلوالى).

تشريح: د تبتل معنى ده د ښځو سره انقطاع او نكاح نه كول، د نصارا (د حضرت عيسى عليه السلام د پيروانو) په نزد تبتل يو ښه او غوره كار دى ځكه د هغوى په نزد د ديندارۍ آخري حد دا دى چي انسان د ښځو څخه پرهيز وكړي او دنكاح وغيره څخه ځان وساتي ، لكه څرنګه چي په عيسائيت يا نورو مذهبو كي نكاح نه كول د ژوند د خوندونو څخه ليري كېدل د عبادت، نيكۍ او تقوا آخري حد ګڼل كيږي داسي خبره په اسلام كي بالكل نه سته بلكه اسلامي شريعت نكاح د انساني ژوند لپاره يو ضرورت ګرځولى او ددې ارزښت يې واضح كړى دى او ښوولي يې دي چي د ژوند د خوندونو څخه ليري كېدل او تكليف زغمل عبادت نه دى بلكه رهبانيت دى چي هغه ته په دين فطرت كي هيڅ مقام تر لاسه نه دى ، مګر امام شافعي رحمة الله عليه دا وايي چي بېله نكاح ژوند تېرول غوره دي مګر د امام شافعي رحمة الله عليه دغه قول هم د نكاح په باره كي د اسلامي شريعت د بنيادي منشاء خلاف نه دى ځكه چي اول خو ددې تعلق يوازي د افضليت سره دى او دوهم دا چي دغه افضليت هم د نفس نكاح په باره كي نه دى بلكه يوازي د تخلي للعبادة (يعني د عبادت لپاره ځان يوازي كولو) په باره كي نه دى يعني د امام شافعي رحمة الله عليه مقصد يوازي دا څرګندول دي چي په عبادت كي بوختيا د نكاح تر بوختيا غوره دي ، مثلا علي قاري رحمة الله عليه په مرقات كي د امام شافعي رحمة الله عليه د دليل نقل كولو څخه وروسته د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه ډېر دليلونه نقل كړي دي چي د هغو څخه ثابتيږي چي د تجرد (بېله نكاح اوسيدلو) په مقابله كي تاهل (نكاح كول) غوره دي .

په هر حال كله چي حضرت عثمان ابن مظعون رضي الله عنه د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه د تبتل اجازه وغوښتل نو رسول الله صلى الله عليه وسلم هغه ته د اجازې وركولو څخه انكار وكړ ځكه اسلام د مسلمانانو په نزد د نكاح په ذريعه نسل خپرول خوښوي چي ددې په وجه په دنيا كي د الله تعالى حقيقي نوم اخيستونكي زيات سي او هغوى همېشه د كفر او باطل پر خلاف جهاد كوي، په دې اړه د حديث راوي حضرت سعد ابن ابي وقاص رضي الله عنه دا وويل كه چيري رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت عثمان ابن مظعون رضي الله عنه ته د تبتل (يعني نكاح نه كولو) اجازه وركړې واى نو موږ ټولو به ځانونه خصي كړي واى چي موږ ته د ښځو ضرورت نه واى او نه موږ ته د ښځو سره په يو خرابي كي د اخته كېدو بېره واى .

علامه طيبي رحمة الله عليه وايي چي دلته مناسب دا وه چي حضرت سعد رضي الله عنه دا ويلي واى كه چيري رسول الله صلى الله عليه وسلم حضرت عثمان ابن مظعون رضي الله عنه ته د تبتل اجازه وركړې واى نو موږ به هم

تبتل کولای ، مګر د حضرت سعد ﷺ ددغه ویلو پر ځای دا وویل چي موږ به ټولو خپل ځان خصي کړي وای ، نو حضرت سعد ﷺ دا خبره په اصل کي د مبالغې په توګه وکړه یعني ددې خبري څخه د هغه مقصد دا وو که چیري رسول الله ﷺ حضرت عثمان ﷺ د تبتل اجازه ورکړې وای نو موږ به په تبتل کي دومره مبالغه او دومره سخت کوښښ کولای چي په پای کي به د خصي په ډول سوي وای ، یعني ددغه جملې څخه د حضرت سعد ﷺ مراد حقیقتا خصي کېدل نه وه ځکه چي دغه کار (یعني دځان خصي کول) جائز نه دي .

علامه نووي رحمة الله عليه فرمايي چي حضرت سعد ﷺ دا خبره له دې کبله وکړه چي د هغه ګمان دا وو چي خصي کېدل جائز دي حالانکه د هغه ګمان د حقیقت او واقعت خلاف وو ځکه چي خصي کېدل د انسان لپاره حرام دي که څه هم د کم عمر وي یا د ډېر عمر وي، دلته د حیوانانو په باره کي په دې پوهېدل پکار دي چي د هر هغه حیوان خصي کول حرام دي کوم چي غیر ماکول (یعني د هغو غوښه نه خوړل کیږي) وي او کوم حیوانان چي غوښه ئې خوړل کیږي د هغو خصي کول په کم عمر کي جائز د ي.مګر په ډېر عمر کي حرام دي، د حیوانانو د خصي کولو په باره کي پورتنی تفصیل علامه نووي شافعي رحمة الله عليه لیکلي دی، حال دا چي د فقهي په کتابو کي او په مختار او هدایه کي د ډېر عمر او لږ عمر د تفصیل څخه پرته یوازي دا لیکل سوي دي چي د حیوان خصي کول جائز دي .

د دینداره ښځي سره نکاح کول غوره دي

﴿۲۹۴۹﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ تُنْكَحُ الْمَرْاَةُ لِاَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِدِيْنِهَا فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّيْنِ تَرِبَتْ يَدَاكَ . متفق عليه.

د حضرت ابو هریره ﷺ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : د ښځو سره په څلورو وجو نکاح کولای سي ۱- د مالداري په وجه . ۲- د حسب په وجه ۳- د ښائست په وجه . ۴- د مذهب په وجه . په دې کي چي چا د دین او مذهب په وجه نکاح وکړه هغه کامیاب سو او ستا لاس دي په خاورو ککړ سي (که د مال او حسب یا د ښائست په وجه نکاح وکړی) .(بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۱۳۲، رقم: ۵۰۹۰، ومسلم ۲\۱۰۸۶، رقم: ۵۲\۱۴۶۶.

تشریح د حسب او نسب والا څخه مراد هغه ښځه ده چي نه یوازي په ذات کي شرف او لوړي لري بلکه هغه چي د کومي کورنۍ او قبیلې څخه وي هغه کورنۍ او قبیله هم د عزت او شرف

ښځینه وي ، د انسان دا فطري خواهش وي چي هغه د داسي ښځي سره واده وکړي چي د حیثیت او عزت والا کورنۍ او قبیلې څخه وي چي د هغه ښځي په وجه د خپل اولاد په نسب کي د شرف او لوړتیا امتیاز تر لاسه کړي .

په هر حال د حدیث خلاصه داده چي په عامه توګه سره خلک د ښځو سره د نکاح کولو په اړه د پورتنیو څلورو شیانو په خاصه توګه لحاظ ساتي چي ځیني خلک د شتمنو ښځو سره نکاح کول غواړي، ځیني د حسب او نسب ښځه کول خوښوي، د ډېرو خلکو دا خواهش وي چي یو ښکلې او ښائسته ښځه یې د ژوند ملګرې سي او ځیني خلک نېکي او دینداري ښځي ته ترجیح ورکوي ، نو د دین او مذهب سره تعلق لرونکي هر څوک باید چي د هغه دینداره ښځي سره نکاح کول خوښ کړي ځکه چي په دې کي دد نیا خیر هم دی او د آخرت سعادت هم دی .

ستا سو لاسونه دي په خاورو ولړل سي : دغه جملې د لفظي مفهوم په اعتبار د ذلت ، هلاکت او ښېرا لپاره د کنایې په توګه استعمالیږي مګر دلته دد غه جملې څخه ښېرا کول مراد نه دي بلکه ددې مقصد د دینداره ښځو خپل مطلب ګرځولو ته ترغیب ورکول دي .

نیک بخته ښځي د دنیا غوره متاع دی

﴿۲۹۵۰﴾ : وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الدُّنْيَا كلها مَتَاعٌ وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ . رواه مسلم .

د حضرت عبد الله بن عمرو رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : دنیا ټوله متاع (د دنیا فائده) ده او د دنیا بهترین متاع نیکه ښځه ده . (مسلم)

تخریج : مسلم في الصحیح ۱۲ \ ۱۰۹۰، رقم: ۶۴ \ ۱۴۶۷.

تشریح : د متاع معنی ده هغه شی چي د هغه څخه لږ ګټه تر لاسه سي او بیا فناه سي ، نو دنیا ته د متاع ویلو مطلب دادی چي دنیا یو داسي شی دی چي د هغه ګټه تر لږ وخت پوري وي چي د هغه ګټه ژر فنا کېدونکې ده همدا رنګه ددین غوره متاع نیکه ښځه ده ، ددې مطلب دادی چي په دغه دنیا کي د کومو شیانو څخه ګټه تر لاسه کیدای سي نو په هغو کي غوره شی نېکه ښځه ده ځکه چي نېکه ښځه د آخرت په کارونو کي مرستیاله او ګټوره ثابتیږي .

د قریشو د ښځو فضیلت

﴿۲۹۵۱﴾ : وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرُ نِسَاءٍ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په اوښ سپرېدونکو ښځو

رَكِبْنَ الْإِبِلَ صَالِحُ نِسَاءِ قُرَيْشٍ أَحْنَاهُ عَلَى وَلَدٍ فِي صِغَرِهِ وَأَرْعَاهُ عَلَى زَوْجٍ فِي ذَاتِ يَدِهِ. متفق عليه.

(د عربو په ښځو) کي غوره ښځي د قريشو نېکي ښځي دي چي پر کوچنيانو ډېري مهرباني او د خپل خاوند د مال ساتونکي او امانت داري دي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۱۲۵، رقم: ۵۰۸۲، ومسلم ۴\۱۹۵۹، رقم: ۲۰۲\۲۵۲۷.

تشريح: پر اوښانو د سپرېدونکو ښځو څخه مراد د عربو ښځي دي ځکه چي د عربو ښځي په عامه توګه سره د اوښانو د سپرتيا عادي وي نو د حديث مطلب دا سو چي په عربي ښځو کي غوره ښځي د قريشو نيکي ښځي دي.

د ښځو فتنه ډېره تاواني ده

﴿۲۹۵۲﴾: وَعَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ. متفق عليه.

د حضرت اسامه بن زيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: زه د ځان څخه وروسته د سړو لپاره د ښځو څخه زياته ضرر رسوونکې بله فتنه نه پرېږدم. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۱۳۷، رقم: ۵۰۹۶. ومسلم ۴\۲۰۹۷، رقم: ۹۷\۲۷۴۰.

تشريح: د نارينوو لپاره د ښځو فتنې ته تر ټولو زياته تاواني ځکه ويل سوي دي چي اول خو د نارينوو طبيعت په عامه توګه ښځو ته مائل وي، دوهم دا چي نارينه په عامه توګه د ښځو د خواهشاتو زيات پابند وي چي د هغه نتيجه دا سي چي هغوی په حرامو کارو کي اخته سي او د ښځو په وجه په خپلو کي په جنګ، نفرت او عداوت کي اخته سي، ددې ښه مثال دادی چي د ښځو بې ځايه ناز سړی دنيا ته راغب کوي او څرګنده ده چي د دنيا داري څخه زيات بل کوم شی تاوان رسونکی کيدای سي ځکه چي رسول الله ﷺ په دې باره کي فرمايلي دي: حب الدنيا راس كل خطيئة: يعني د دنيا مينه د ټولو خرابيو ريښه ده.

(د ځان څخه وروسته) د دغه ارشاد څخه دا خبره ثابته سوه چي د ښځو فتنه د رسول الله ﷺ په زمانه کي وه او ددې زيات ظهور د رسول الله ﷺ څخه وروسته وسو ځکه چي هغه وخت د حق

غلبه وه او د نیکی طاقت ټولي بدي تر پښو لاندي کړي وي ، کله چي د رسول الله ﷺ څخه وروسته په کراره کراره د باطل قوت زیاتېدی نو د بدی غلبه راغله .

د ښځو د فتنې څخه ځان وساتئ

﴿۲۹۵۳﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعید خدري رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل :

الدُّنْيَا حُلْوَةٌ خَضِرَةٌ وَإِنَّ اللّٰهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ فَاتَّقُوا

دنیا (ډېره) شیرینه او شنه یعني په نظر کي غوره شی دي او خدای تعالی ستاسو په دنیا کي پرېښوونکی دی بیا هغه تاسو ته وخت درکوي چي تاسو څه کوئ ؟ نو

الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةِ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ فِي النِّسَاءِ . رواه مسلم

د دنیا او د ښځو څخه ځان و ساتئ ځکه چي بني اسرائیلو ته لومړنۍ فتنه د ښځو وه . (مسلم) .

تخریج: مسلم في الصحيح ۴\۲۰۹۸، رقم: ۹۹\۲۷۴۲.

تشریح: دنیا خوږه او شنه ده : ددې مطلب دادی لکه څرنګه چي خوږ شی د طبیعت لپاره خوښ شی وي او څرنګه چي شین شی طبیعت ته ښه معلومیږي همدارنګه دنیا هم زړه ته خوږه او سترګو ته ډېره ښه معلومیږي .

الله جل جلاله تاسو ددغه دنیا خلیفه ګان کړي یاست . .الخ: ددې مطلب دادی چي دغه دنیا په حقیقت کي د الله تعالی ملکیت دی هغه ددې حقیقي مالک او حاکم دی هغه تاسو پر دغه مځکه باندي د خلیفه ګرځولو سره د دې د تصرفاتو تاسو خپل وکیلان ګرځولي یاست نو الله تعالی هر وخت تاسوویني چي تاسو په دغه مځکه کي د هغه د خلافت بار څرنګه پورته کوئ او د خپل ژوند په ذریعه د دنیا په تصرفاتو کي د وکالت حق څرنګه ادا کوئ ، یا ددې جملې معنی داده چي کوم خلک ستاسو څخه مخکي ددغه دنیا څخه تللي دي الله تعالی تاسو د هغه خلیفه (وارث) ګرځولي یاست نو د هغوی سره چي څه وه هغه ټول یې تاسو ته درکړي دي او اوس هغه تاسو ته ګوري چي تاسو د خپل اسلافو د احوالو او کیفیت څخه څرنګه عبرت اخلي او د هغوی په مالو او مېراث کي څرنګه تصرف کوئ .

د دنیا څخه ځان وساتئ : ددې مطلب دادی چي دنیا د مکر او فریب یو جال دی، ددغه جال

څخه تر خپل وس پورې ځان وساتئ داسې نه چې په دغه جالکې په راتللو سره د دنيا پر ظاهري مال باندې خپله ديندارې د لاسه ورکړئ ځکه چې د نيا ته ثبات نه سته دا يو فنا کېدونکې شی دی بيا د دغه فنا څخه وروسته سبا چې تاسو د همېشه ژوند لپاره څه کولای سې نو د دغه حلالو شيانو به حساب ورکول کيږي او د هغه پر حرامو شيانو به په عذاب کې سئ همدارنګه د ښځو د مکر او فريب څخه هم ځان وساتئ ځکه چې د يو موټ خاورو دغه ښکلې مجسمه کله د نيکې ښځې په صورت کې د الله تعالی يو نعمت وي او کله د يو خرابې ښځې په شکل کې فتنه هم وي داسې نه چې د خرابو ښځو مکارې او بې ځايه ناز تاسو حرامو شيانو ته واړوي او د هغوی په وجه تاسو د تباهی او هلاکت په کنده کې ولويږې.

په بني اسرائيلو کې د تباهی سبب د ښځې فتنه وه

د تباهی د دروازې خلاصولو اول سبب او ذريعه ښځه جوړه سوې ده، ددې تفصيل داسې دی چې د حضرت موسی عليه السلام په زمانه کې يو سړی (بلعم بن باعور) ډېر مستجاب الدعوات (يعني د دعاء قبلېدونکی) وو د هغه اسم اعظم په ياد وو چې د هغه په ذريعه به د هغه هره دعاء قبلېدل، کله چې حضرت موسی رحمه الله د جبارينو سره د جنګ لپاره د شام په سيمه کې د بني کنعان په يو سيمه کې تم سو نو د بلعم د قوم خلک بلعم ته راغلل او هغه ته يې وويل چې موسی عليه السلام د خپل پيروانو يو لوی لښکر راوستلو سره زموږ د قتل او ددغه سيمې څخه زموږ د ايستلو لپاره راغلی دی تاسو د هغه لپاره يو داسې ښېرا وکړئ چې هغه ددغه ځای څخه بېرته وتښتېږي. بلعم جواب ورکړه چې زه په هغه څه پوهېږم کوم چې تاسو نه په پوهېږئ زه د الله جل جلاله د پيغمبر او د هغه د منونکو په حق کې ښېرا څرنګه کولای سم، که زه د هغوی لپاره ښېرا وکړم نو زما دنيا او آخرت به دواړه تباه سي، کله چې د هغه د قوم خلکو هغه ته ډېرې زارۍ وکړې او پر ښېرا کولو باندې يې ډېر ټېنګار وکړ نو بلعم وويل چې ښه دی زه استخاره کوم چې څه حکم کيږي، بيا د هغه څخه وروسته به فيصله کوو، د بلعم دا معمول وو چې هغه به بېله استخارې هيڅ يو کار نه کوی هغه چې استخاره وکړه نو په خوب کې هغه ته هدايت وسو چې د پيغمبر او مؤمنانو په حق کې هيڅکله ښېرا مه کوه، بلعم د خپل خوب څخه خپل قوم خبر کړی او د ښېرا کولو څخه يې منع وکړه، د قوم خلکو د فکر کولو څخه وروسته يوه طريقه اختيار کړه چې هغه خلکو د ځان سره د قيمتي تحفو په راوړلو سره بلعم ته راغلل او بيا د هغه په وړاندې په ډېر زارۍ سره ژړا او فرياد يې وکړ او هغه يې دومره مجبور کړ چې په پای کې د هغوی په جال کې راغلی، د هغه د ښېرا کولو په غرض پر خپل خره باندې سپور سو او کرجستان نامې غره ته ولاړی چې د هغه

نژدې د حضرت موسی علیہ السلام لښکر وو، په لاره کي څو واره خر ولوېدی مګر په وهلو وهلو به یې پورته کړی تر دې چي دا لړۍ اوږده سوه او بلعم هم خپل خر په وهلو وهلو پریشانه کړی،

نو الله تعالی په خپل قدرت کامله سره خره ته وینا ورکړه، خره وویل اې ناپوه بلعم! پر تا دي افسوس وي ایا ته دا نه وینې چي ته چیري ځې، ته زما د مخته تللو کوښښ کوې او ملائکي زما مخته په راتللو سره ما پر شا بیایي، بلعم د بصیرت په سترګو سره خر په خبرو کولو ولیدی نو پر ځای ددې چي د خپل ارادې څخه منع سي مګر د خره په پرېښودو سره پر پښو غره ته وختی او هلته یې ښېرا شروع کړل، مګر دلته هم الله تعالی خپل شان وښودی چي کله به بلعم په خپله ښېرا کي د حضرت موسی علیہ السلام او د هغه د لښکر نوم اخیستی نو د هغه د ژبي څخه به د بني اسرائیلو پر ځای د بلعم د قوم نوم راوتی، ددې په اورېدو سره د هغه د قوم خلکو وویل اې بلعم! دا څه کوې د بني اسرائیلو پر ځای زموږ په حق کي ښېرا کوې، بلعم وویل چي اوس زه څه وکړم دا الله تعالی زما د مقصد او ارادې څخه پرته زما د ژبي څخه ستاسو نوم پورته کوي تر دې چي د الله تعالی د عذاب په وجه د بلعم ژبه د هغه د خولې څخه په راوتلو سره پر سینه را ولوېدل، او بیا د بلعم عقل بالکل له منځه ولاړی او د لیوني په ډول یې ویل چي اوس زما دنیا او آخرت دواړه برباد سول، اوس موږ ته د بني اسرائیلو د تباهۍ لپاره یو بل جال تیارول پکار دي، بیا هغه مشوره ورکړه چي تاسو خپل ښځي ښه ښائسته او سنګار کړئ او د هغوی په لاسو کي د یو شي د ورکولو په بهانه ښځي د بني اسرائیلو لښکر ته واستوئ او هغوی ته ووایاست که په بني اسرائیلو کي یو څوک تاسو خپل ځان ته راوبولي نو انکار مه کوئ، په یاد ولرئ که په بني اسرائیلو کي یو سړی هم د یوې ښځي سره په زنا کي اخته سو نو ستاسو ټول کوښښونه به کامیاب سي، نو د بلعم قوم په دغه مشوره عمل وکړ او خپل ښځي یې ښکلي او سنګار کړې او د بني اسرائیلو لښکر ته یې واستولې، هغه ښځي چي لښکر ته ورسیدلې او په هغوی کي یوه ښځه چي د هغې نوم کسي بنت صور وو د بني اسرائیلو د یو سردار زمزم بن شلوم مخته تېره سوه، نو هغه د ښځي پر ښکلا او جمال باندي زړه بایلی او د هغه د لاس په نیولو سره یې حضرت موسی علیہ السلام ته بوتلل او هغه ته یې وویل چي تاسو دغه ښځه زما لپاه حرامه ګرځوئ، حضرت موسی علیہ السلام ورته وویل چي هو، دغه ښځي ته بالکل مه ورځه،

نو زمزم وویل چي زه په دې باره کي ستاسو حکم بالکل نه منم نو هغه ښځه یې خپل خیمې ته بوتلل او هلته یې د هغې سره مخ تور کړی، نو ددې په سبب د الله تعالی حکم د قهر شکل اختیار کړ او د هغه سردار په عمل سره پر ټول لښکر باندي یو داسي وبا نازله سوه چي

سمدستي او ويا زره خلک هلاک سول، بلي خوا ته فحاص د حضرت هارون علیه السلام ملسی چي يو قوي او د حضرت موسی علیه السلام ساتونکی وو هغه ته دا معلومه سوه چي زموږ د يوه سردار بد عمل د الله تعالی قهر ته دعوت ورکړی دی نو سمدستي يې خپله وسله را واخيستل او د زمزم خيمې ته داخل سو او د سترګو په رپ کي يې د زمزم او د هغه ښځي کار خلاص کړی او بيا يې وويل چي الله تعالی دد غه سړي په وجه موږ ټول هلاک او تباه کړلو نو د هغه دواړو په قتلېدو سره هغه وباء چي د عذاب په صورت کي نازله سوې وه ختمه سوه.

نحوست په درو شيانو کي وي

﴿۲۹۵۴﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّمَا الشُّؤْمُ

د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: نحوست (سپيره توب)

فِي الْمَرْأَةِ وَالدَّارِ والفرس. متفق عليه و في رواية الشؤم في ثلاثة في المراة والمسكن والدابة.

په ښځه، په کور او په آس کي وي او په يوه روايت کي دا الفاظ دي نحوست په درو شيانو کي وي. (۱) په ښځه کي (۲) په کور کي (۳) په حيوان کي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۱۳۷، رقم: ۵۰۹۳، ومسلم ۴\۱۷۴۵، رقم: ۱۱۵\۲۲۲۵.

تشريح: لفظ د شوم د يمن ضد دی چي معنی يې د بې برکتۍ ده او دې ته نحوست هم وايي، په حديث شريف چي دا فرمايل سوي دي چي په دغه درو شيانو کي بې برکتي وي نو دهغه شيانو په تفصيل پوه سئ چي د نحوست څخه مراد څه شي دی؟

ځيني حضرات وايي د کور د نحوست څخه د کورتنګي او خراب همسايه مراد دی يعني کوم کور چي تنګ او تاريک وي او د هغه همسايه خراب وي نو هغه کور د تکليف او پريشانۍ سبب وي، د ښځي د نحوست څخه د مهر زياتوب د هغې بد اخلاقي او زبان درازي مراد دی يعني دکومي ښځي چي زيات مهر وټاکل سي هغه بد اخلاقه، زبان درازه او وچه وي نو داسي ښځه د راحت او سکون پر ځای د اذيت او تکليف ذريعه جوړيږي، همدارنګه د آس نحوست څخه د هغه شوخ کېدل، سست قدم اخيستل او پر هغه باندي د جهاد نه کول مراد دي، يعني کوم آس چي داسي وي چي د شوخۍ په وجه سړی پرېشانه کوي او سست تګ کوي او پر هغه باندي

په سپړېدو سره د جهاد نوبت هيڅکله نه وي راغلی نو هغه آس د خپل مالک لپاره هيڅ حقيقت نه لري.

ځيني علماء وايي چي په دغه درو شيانو کي د نحوست د اظهار کولو مقصد په اصل کي دا ښوول دي که چيري په يو شي کي نحوست کېدل څه حقيقت ولري نو په دغه درو شيانو کي به وي يعني د دغه تشريح څخه دا حقيقت واضح کيږي چي په يو شي کي نحوست کېدل څه معنی نه لري، دا ويل چي فلانی شی منحوس دی يا په فلاني شي کي نحوست دی دا يوازي د وهمي درجې شی دی چي د حقيقت سره يې هيڅ تعلق نه سته ځکه که چيري نحوست حقيقتا په يو شي کي وي نو هغه به په دغه درو شيانو کي خامخا وای ځکه چي دغه درې شيانو د نحوست ور کېدای سي، دغه حديث شريف داسي دي لکه څرنګه چي په يو بل روايت کي فرمايل سوي دي که يو شی د تقدير د دائرې څخه د باندي وای نو هغه به بد نظر وای يعني د کائناتو هر حرکت او ذره ذره شی د تقدير پابند دی ځکه په عالم کي يوازي هغه په ظهور کي راځي کوم چي د مخکي څخه مقدر سوي دي هيڅ شی د تقدير څخه وتلی نه دي، که چيري يو شی د تقدير د دائري څخه وتلی وای نو هغه به بد نظر وای، نو څرنګه چي د دغه ارشاد مقصد دا ظاهرول نه دي چي بد نظر د تقدير د دائرې څخه وتلی شی دی همدارنګه د ذکر سوو درو شيانو د نحوست ذکر کولو مقصد دا نه دی چي په دغه درو شيانو کي نحوست دی.

ځيني علماء وايي چي د دغه ارشاد په ذريعه په اصل کي د امت خلکو ته دا تعليم ورکړل سو دی که د چا سره داسي سرای وي چي په هغه کي اوسېدل نه خوښوي يا د چا داسي ښځه وي چي د هغې سره محبت او کوروالي نه خوښوي يا د چا سره داسي آس وي چي هغه ته ښه نه معلوميږي نو په دغه درو صورتو کي د دغه شيانو پرېښودل پکار دي يعني سرای والا دي د هغه سرای څخه منتقل سي، ښځي والا دي هغه ښځي ته طلاق ورکړي او آس والا دي هغه آس خرڅ کړي.

د حديث د دغه وضاحت په رڼا کي دا خبره هم څرګنده سوه چي دغه ارشاد (طيرة منهی عنها) يعني د بدفالي د اخيستلو د منع خلاف نه دی، مطلب دا چي په عامه توګه سره خلک وايي چي دغه مکان منحوس دی يا فلانی ښځه د فلاني آس منحوس دی نو دا خبره دلته مراد نه ده.

د نکاح لپاره د پيغلي ښځي ترجيح

﴿۲۹۵۵﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ فَلَمَّا

د حضرت جابر ﷺ څخه روايت دی چي موږ په يوه غزا کي د رسول الله ﷺ سره وو، کله چي

قَفَلْنَا كُنَّا قَرِيبًا مِنَ الْمَدِينَةِ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنِّي حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرْسٍ

موږ بيرته راغلو او مديني منورې ته نژدې را ورسېدو نو ما عرض وکړ يا رسول الله ﷺ! ما

قَالَ أَتَزَوَّجْتَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ أَبِكْرًا أَمْ ثَيِّبًا قَالَ قُلْتُ بَلْ ثَيِّبًا قَالَ فَهَلَّا بِكْرًا

نوی واده کړی دی ايا زه وړاندې ولاړ سم؟ نبي كريم ﷺ راته وفرمايل: تا نكاح كړې ده؟ ما عرض وکړ هو! نبي كريم ﷺ را څخه پوښتنه وکړه د پيغلې سره که د کونډې سره؟ ما عرض وكړ چې د كونډې سره. نبي كريم ﷺ را ته وفرمايل: د پيغلې سره دې واده ولې نه کوی؟

تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ قَالَ فَلَمَّا قَدِمْنَا ذَهَبْنَا لِنَدْخُلَ فَقَالَ أَمْهِلُوا حَتَّى نَدْخُلَ

چې ته د هغې سره او هغې ستا سره لوبې کړې وای (يعني په بې تکلفي سره به مو ژوند کولای) بيا چې موږ و مديني منورې ته را ورسېدو نو موږ و خپلو کورو ته د تلو تلوار وکړ رسول الله ﷺ راته وفرمايل: و درېږئ موږ به

لَيْلًا أَيْ عِشَاءً لِكَيْ تَمْتَشِطَ الشَّعِثَةُ وَتَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةُ . متفق عليه.

د شپې په وخت کې و کورو ته نه ځو چې ښځې خپل ببر وربېښتان ږمونځ کړي او د نامه لاندې وربېښتان صفا کړي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۳۴۲، رقم: ۵۲۴۷، ومسلم ۲\۱۰۸۸، رقم: ۵۷\۱۴۶٦.

د لغاتو حل: الشعثة: اى المتفرقة شعر الراس (ببر سر). المغيبة: وهي التي غاب عنا زوجها فتستعمل الحديدة اى الموسى لحلق العانة.

تشريح: تا د هغې سره لوبې کولای...الخ: ددې څخه په خپلو کې بې تکلفي، الفت او رغبت مراد دی. مطلب دا چې د پيغلې ښځې سره په نکاح کولو کې ژوند زيات په مينه او رغبت سره تېرېږي او بې تکلفي محسوس کيږي، ددې پر خلاف کونډه ښځه چې د دوهم سړي په نکاح کې راسي نو د هغې زړه د اول خاوند په ياد کې وي، دوهم دا که چيري دغه خاوند په کوروالي او نورو کارو کې د دوهم خاوند په ډول نه وو نو د هغې طبيعت موړ سي چې ددې نتيجه به دا سي چې هغه به دومره بې تکلفه او خوش مزاجه نه ثابتيږي لکه څرنګه چې يو پېغله ښځه وي.
د حديث شريف د آخري جملې مطلب دا دی چې خپلو کورو ته تلوار مه کوئ بلکه لږ ځنډ وکړئ چې ستاسو ښځې د شپې راتلو څخه مخکې په خپل سنګار سره ستا سو د مجامعت لپاره ځان

تیار کړي چي کله تاسو د شپې هغوی ته ورسیږي نو تاسو ته به هیڅ ډول بي لطفي نه وي ، دلته دا اشکال پیدا کیږي چي په نورو حدیثو کي د شپې په وخت کي راتلونکي مسافر د شپې په وخت کي د کور ننوتلو څخه منع سوي دي او دلته د شپې په وخت کي کور ته داخلېدل فرمایل سوي دي ؟ ددې جواب دادی چي کور ته راتلونکی مسافر ته د شپې په وخت کي کور ته د داخلېدو چي کومه منع سوې ده د هغې تعلق ددغه صورت سره دی چي کله ناڅاپه او بې خبره کور ته ولاړ سي، او که چیري کورنۍ ته د مخکي څخه خبر وي لکه څرنګه چي دلته وسول نو په دغه صورت کي د شپې په وخت کي خپل کور ته داخلېدل منع نه دي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

هغه درې کسان چي الله ﷻ یې خامخا مرسته کوي

﴿۲۹۵۶﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثَةٌ حَقٌّ

د حضرت ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : درې کسان چي د هغوی

عَلَى اللهِ عَوْنُهُمْ اَلْمُكَاتَبُ الَّذِي يُرِيدُ الْأَدَاءَ وَالنَّاكِحُ الَّذِي يُرِيدُ الْعَفَافَ

کومک پر الله ﷻ واجب دی (۱)یو خو مکاتب غلام چي د خپل کتابت د ادا کولو اراده لري.
(۲) هغه نکاح کونکي سړی چي د هغه مقصد د نکاح څخه د زنا د ځان ژغورل وي.

وَالْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ . رواه الترمذي والنسائي وابن ماجة .

(۳) د خدای تعالي په لاره کي جنګېدونکي . (ترمذي نسائي ابن ماجه) .

تخریج: الترمذي في السنن ۴\ ۱۵۷، رقم: ۱۶۵۵، والنسائي ٦\ ٦١، رقم: ۳۲۱۸، وابن ماجه في السنن ۲\ ۸۴۱- ۸۴۲، رقم: ۲۵۱۸.

تشریح مکاتب هغه غلام ته وایي چي د هغه بادار هغه ته دا ووایي که ته ما ته دومره روپۍ راکړې نو ته به ازاد سې همدارنګه د روپو هغه اندازه چي د هغه غلام بادار د ازادۍ لپاره ضروري ګرځولي دي هغه ته بدل کتابت ویل کیږي .

د ښځي دولي لپاره هدایت

﴿۲۹۵۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا خَطَبَ إِلَيْكُمْ

مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَزَوِّجُوهُ إِنْ لاَّ تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ عَرِيضٌ. رواه الترمذي.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كه يو داسي سړى تاسو ته د نكاح پيغام را ورسوي چي د هغه د دين او اخلاقو څخه تاسو خوشحاله ياست نو د هغه پيغام و منئ نكاح ورسره وكړئ كه يې ونه كړئ نو په مځكه كي به سخته فتنه او لوى فساد پيدا سي. (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۳۹۴، رقم: ۱۰۸۴.

تشريح: دغه حديث شريف په اصل كي د ښځو سرپرستانو او وليانو ته يو خطاب او د هغوى لپاره يو ضروري لاربنوونه ده كه چيري يو دينداره او نېك سړى ستاسو د لور يا خور سره د نكاح كولو پيغام راواستوى نو د هغه پيغام ومنئ او د هغه سره يې نكاح وكړئ او كه داسي ونه كړئ بلكه د داسي سړي پيغام رد كړئ او د يو شتمن سړي په انتظار كي ياست لكه څرنګه چي د اكثرو شتمنو خلكو عادت دى نو ددې نتيجه به داسي چي اكثره ښځي به بې خاوند او اكثره خلك به بېله ښځي پاته سي، له دې كبله به نه يوازي دا چي د زنا عام چلن به شروع سي بلكه د هغه ښځو سرپرست او ولي به په يو خراب پيغور او غيرت كي اخته سي بيا چي كله يو څوك هغه پيغور وركوي نو هغوى په جنګ كوي، او په پاى كي به دغه خرابي د جګړې او فتنې او فساد شكل وګرځي.

علامه طيبي رحمه الله وايي چي دغه حديث د امام مالك رحمه الله دليل دى چي هغه وايي د كفايت لحاظ دي يوازي د دين په صفت كي وكړل سي يعني د ده په نزد د نارينه او ښځي كفو (سيال) يوازي دين كيداى سي حال دا چي د علماؤ د اكثريت دا مذهب دى چي په دغه څلورو صفتو كي د يو بل د سيال كېدو لحاظ بايد وكړل سي ۱: دين، ۲: حريت، ۳: نسب، ۴: كسب، د يو مسلماني ښځي نكاح دي د كافر سره نه كيږي او نه دي د يو نيكي ښځي نكاح د يو فاسق سره كيږي . د ازادي ښځي نكاح دي د غلام سره نه كيږي ، د معلوم النسب نكاح دي د غير معلوم النسب ښځي سره نه كيږي او د يو تجار د لور نكاح دي د يو حرام او مكروه كسب والا سړي سره نه كيږي مګر په دې باره كي دا خبره بايد په ذهن كي وي كه د يو ښځي ولي او خپله هغه ښځه د يو غير كفو سره پر نكاح كولو باندي راضي وي نو نكاح صحيح كيږي .

د مينه ناكه ښځي سره نكاح كوئ

﴿۲۹۵۸﴾: وَعَنْ مَّعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجُوا الْوَدُودَ الْوَلُودَ فَإِنِّي مُكَاثِرٌ بِكُمُ الْأُمَمَ . رواه ابوداؤد والنسائي .

د حضرت معقل بن يسار رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : تاسو د هغه ښځي سره نكاح كوئ چي د خاوند سره محبت كونكې او زيات كوچنيان راوړونكې وي ځكه چي زه به د نورو امتونو په مقابله كي ستاسو په كثرت فخر كوم .(ابو داؤد نسائي)

تخريج: ابوداود في السنن ۲\۵۴۲، رقم: ۲۰۵۰، والنسائي ۶\۶۵، رقم: ۳۲۲۷.

تشريح: په منكوحه ښځه كي ذكر سوي دوه صفتونه ځكه ذكر سوي دي كه چيري د يو ښځي ډېر كوچنيان پيدا كيږي مگر هغه د خپل خاوند سره مينه كمه كوي نو په دغه صورت كي د خاوند رغبت هغې ته كم وي او كه يو ښځه د خپل خاوند سره مينه زياته كوي مگر د هغې كوچنيان نه پيدا كيږي نو په دغه صورت كي مقصد نه تر سره كيږي او مقصد د امت محمديه ﷺ ډېر والى دى، څرگنده ده چي د زياتو كوچنيانو پيدا كېدو په صورت كي كيداى سي كه د مسلمانو ښځو كوچنيان زيات وي نو د امت به زياتوب وي كوم چي د نبي كريم ﷺ په نزد غوره او مطلوب دى.

اوس دا سوال پيدا كيږي چي د نكاح څخه مخكي دا څنگه معلوميداى سي چي كومه ښځه په راتلونكي ژوند كي د دغه صفتو والا كيداى سي ، نو ددې جواب دادى چي د يو كورنۍ عامه مشاهده ده چي د هغې د يوې ښځي لپاره د دغه صفتونو معيار جوړيداى سي نو د هغه په اكثرو انجونو كي دغه صفتونه پيدا كيداى سي چي د هغوى كورنۍ او قريبانو كي د دغه صفتونو مشاهده كيږي ، په عامه توگه سره د قريبانو طبعي او صاف په يو بل كي سرايت كړى وي او په عادت او مزاج كي د يو كورنۍ هر فرد د بل سره يو ډول وي ځكه د يو كورنۍ د انجلۍ په باره كي د هغه د كورنۍ د عامي مشاهدي سره سم د دغه اوصافو اندازه لگول مشكل نه دي .

په هر حال د حديث څخه معلومه سوه چي د خاوند ډېره مينه كونكې او كوچنيان پيدا كونكې ښځي سره نكاح كول مستحب دي او دا ډېر كوچنيان كېدل غوره دي ځكه چي په دې سره د رسول الله ﷺ مقصد (يعني د امت د زياتوب فخر) تر لاسه كيږي .

يو احتمال دا هم دى چي دلته د نكاح كولو څخه مراد دا ښوول دي چي ستاسو په كومو

بیبیانو کي دغه اوصاف موجود وي نو د هغوی سره د زوجیت تعلق همېشه وساتئ او د دې هڅه وکړئ چي په خپلو کي تفرق او بېلوالي را نه سي.

د پیغلي سره نکاح کول غوره دي

﴿۲۹۵۹﴾: وَعَنْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَالِمِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ عُوَيْمِ بْنِ سَاعِدَةَ

حضرت عبدالرحمن بن سالم بن عتبه بن عویم بن سعد یه انصاري رضي الله عنه د خپل پلار څخه

الْأَنْصَارِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

او هغه د خپل پلار څخه روایت کوی چي رسول الله ﷺ وفرمایل:

عَلَيْكُمْ بِالْأَبْكَارِ فَإِنَّهُنَّ أَعْذَبُ أَفْوَاهًا وَأَنْتَقُ أَرْحَامًا وَأَرْضَى بِالْيَسِيرِ. رواه ابن ماجة مرسلا.

تاسو د پیغلو ښځو سره نکاح کوئ ځکه چي هغوی خوش زبانه ډېر کوچنیان راوړونکې او په لږ شي راضي کېدونکي وي. (ابن ماجه).

تخريج: ابن ماجه في السنن ۱۱ ۵۹۸، رقم: ۱۸۶۱.

د لغاتو حل: وانتق: اى اكثر اولادا. (ډېر اولاد زېږوونکې)

تشريح د دغه حدیث شریف په ذریعه د پېغلو ښځو خصوصیاتو اشاره سوې ده چي په کونډو ښځو کي نه تر لاسه کېږي د مثال په توګه پېغله ښځه د زیاتو کوچنیانو پیدا کولو وړ وي ځکه چي د هغې په رحم کي حرارت زیات وي نو د هغې رحم د نارینه د تولید ماده ډېر ژر قبلوي مګر دا محض د ظاهري اسبابو د درجې دی چي د الله تعالی د حکم څخه پرته څه ارزښت نه لري د پیغلو ښځو یو نفسیاتي خصوصیت دا بیان سوی دی چي هغوی په لږ مال او سامان باندي هم راضي او خوشحاله وي د هغوی خاوند چي څه ورکوي هغه په رضا او شوق سره قبلوي او په هغه قانع کېږي ځکه چي هغه خو د کونډي ښځي په ډول بل خاوند نه دی لیدلی چي هغې د کموالي او زیاتوب احساس وسي او هغه د خپل خاوند څخه د زیات مال او سامان غوښتنه وکړي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د نکاح یو خصوصیت

﴿۲۹۶۰﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ تَرَ لِلْمُتَحَابَّيْنِ مِثْلَ النِّكَاحِ.

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: تاسو به د نکاح څخه پرته بل داسي شی نه وو لېدلي چي د دوو کسانو په مینځ کي د دومري درجې محبت وکړي. (ابن ماجه)

تخریج: سنن ابن ماجه ۱\ ۵۹۳، رقم: ۱۸۴۷.

تشریح: مطلب دادی چي د نکاح په ذریعه د خاوند او ښځي په مینځ کي بېله یو قرابته بې پایه مینه او الفت پیدا کیږي دا ډول هیڅ تعلق نه سته چي د دوو کسانو په مینځ کي چي د یو بل څخه بالکل پردي دي د دغه درجې مینه او الفت پیدا کړي.

د ازادو ښځو سره د نکاح فضیلت

﴿۲۹۶۱﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ أَرَادَ أَنْ يَلْقَى اللّٰهَ طَاهِرًا مُطَهَّرًا فَلْيَتَزَوَّجِ الْحَرَائِرَ.

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: کوم سړی چي د دې کار خواهش لري چي د خدای تعالي سره په پاکیزه حال کي ملاقات وکړي نو هغه له پکار ده چي ازادو ښځو سره نکاح وکړي.

تخریج: سنن ابن ماجه ۱\ ۵۹۸، رقم: ۱۸۶۲.

تشریح ددې وجه داده چي په عامه توګه سره ازادي ښځي د مینزو په نسبت زیاتي پاکي وي ځکه د هغوی پاکي د مباشرت په ذریعه د هغوی په خاوندانو کي سرایت کوي بیا دا چي ازاده ښځه خپل اولاد ته کوم ادب او تهذیب ښیي هغه د مینزي د وس خبره نه ده ځکه چي هغوی خپله د کم حیثیت والا دي نو د خپل اولاد ادب او تهذیب به څرنګه مزین کړي.

د ښې ښځي خصوصیت

﴿۲۹۶۲﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ يَقُولُ مَا اسْتَفَادَ

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: د خدای تعالي مؤمن بنده

الْمُؤْمِنُ بَعْدَ تَقْوَى اللَّهِ خَيْرًا لَهُ مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ إِنْ أَمَرَهَا أَطَاعَتْهُ وَإِنْ

چې د خدای تعالي د تقوی څخه وروسته کوم شی چې د ټولو څخه زيات د ځان لپاره غوره کوي هغه نېکه ښځه ده (داسي ښځه) چې هغې ته د څه امر وکړي نو سمدستي عمل په وکړي

نَظَرَ إِلَيْهَا سَرَّتْهُ وَإِنْ أَقْسَمَ عَلَيْهَا أَبَرَّتْهُ وَإِنْ غَابَ عَنْهَا نَصَحَتْهُ فِي نَفْسِهَا وَمَالِهِ. روى ابن ماجة الاحاديث الثلثة.

هغې ته چې ګورې نو هغه زړه خوشحاله کوي او که هغې ته قسم ورکړې نو هغه قسم پوره کوي او که د هغې څخه غائب سي نو د خپلي پاکدامني او د هغه د مال ساتنه کوي. دا درې حديثونه ابن ماجه بيان کړي دي.

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۵۹۶، رقم: ۱۸۵۷.

تشريح: د الله تعالى د احکامو پر ځای راوړلو او د هغه د ممنوعاتو څخه ځان ساتني ته تقوا وايي، د حديث شريف مطلب دادی چې د الله تعالى نيک او صالح بندګان د الله تعالى د احکام پر ځای راوړلو او د ممنوعاتو څخه د منع کېدو وروسته د خپل ديني او دنيوي خير لپاره چې تر ټولو غوره شی خوښوي هغه نيکي او ښائسته ښځي دي.

د هغه تعميل کوي: د دې تعلق د هغه شيانو سره دی چې د ګناه او معصيت باعث نه وي يعني هغه د خپل خاوند د هغه خبرو او احکامو تعميل کوي کوم چې د شريعت خلاف او د الله تعالى د ناراضۍ سبب نه وي دا قيد ځکه لګول سوی دی چې د شريعت دا حکم دی يعني د يو سړي د هيڅ داسي حکم تعميل کول نه دي پکار کوم چې د الله تعالى د نافرمانۍ سره اړوند وي.

د هغه قسم پوره کوي: مطلب دادی چې هغه پر خپل خواهش باندي د خپل خاوند خواهش مقدم کوي مثلاً کله چې د هغې خاوند هغې ته د يو داسي کار کولو قسم ورکړي چې د هغې د خواهش خلاف وي نو هغه د خپل خواهش په پرېښودو سره د خپل خاوند د قسم سره سم هغه کار کوي يا کله چې خاوند ورته د يو داسي کار نه کولو قسم ورکړي کوم چې د هغې د خواهش سره سم وي نو هغه د خپل خواهش پروا کولو څخه پرته د خپل خاوند د قسم مطابق هغه کار پرېږدي.

نكاح نيم دين دی

﴿۲۹۶۳﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ فَقَدِ اسْتَكْمَلَ نِصْفَ الدِّيْنِ فَلْيَتَّقِ اللهَ فِي النِّصْفِ الْبَاقِيْ.

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چا چي نكاح وكړه نو خپل نيم دين يې پوره كړ اوس هغه ته پكار ده چي په پاته نيم دين كي ويره او تقوی پرهيزګاري اختيار كړي. (بيهقي)

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۴\۳۸۲، رقم: ۵۴۸۶.

تشريح: د انسان په بدن كي دوه شيان داسي دي چي په عامه توګه په دين كي د فساد او تاوان سبب ګرځي يعني شرمګاه او نس چي د فتنې او فساد څخه خلاصون تر لاسه كوي نو اوس هغه ته پكار دي چي د نس د فتنې او فساد ليري كولو لپاره د الله تعالى څخه ويريږي يعني د حلال ګټي او حلال رزق په ذريعه خپل او د خپل كورنۍ نس ډک كړي چي د دين خير پوره تر لاسه كړي

بابركته نكاح

﴿۲۹۶۴﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَعْظَمَ النِّكَاحَ بَرَكَةً أَيْسَرُهُ مُؤْنَةً. رواهما البيهقي في شعب الإيمان.

بي بي عائشې رضی الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: بركتناكه نكاح هغه ده چي د محنت په لحاظ اسانه وي يعني د هغې ولور كم وي او ښځه په زياتو مصرفو خپل خاوند پرېشانه نه كړي بلكه څه چي په مينځ كي وي پر هغه قناعت او صبر وكړي. (بيهقي).

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۵\۲۵۴، رقم: ۶۵۶۶.

تشريح: د محنت د لحاظه اسانه نكاح: ددې څخه مراد هغه نكاح ده چي په هغه كي د ښځي مهر كم وي او ښځه زيات مال او اسباب او د حيثيت څخه زيات د ژوند ارتياوو طلب كولو سره سړی پرېشانه نه كړي بلكه د خاوند له طرفه چي څه او څرنګه تر لاسه كړل سي پر هغه په رضا او شوق قانع وي.

=========

بَابُ النَّظَرِ اِلَى الْمَخْطُوْبَةِ وَبَيَانِ الْعَوْرَاتِ

(د نسبت كړل سوي ښځي ليدل او د عورت پټولو بيان)

د مخطوبه څخه مراد هغه ښځه ده چي هغې ته د نكاح پيغام استول سوى وي ، او د عورت څخه مراد دِ بدن هغه اندامونه دي چي د هغو د پټولو حكم وركړل سوى دى .

د ښځي د ليدو مسئله

د امام ابوحنيفة، امام شافعي، امام احمد او اكثرو علماؤ رحمة الله عليهم په نزد د خپلي منسوبي ښځي سره تر نكاح كولو مخكي د هغې لېدل جائز دي كه څه هم منسوبه ښځه ددې اجازه وركړي او يا اجازه ور نه كړي ، د امام مالك رحمة الله عليه په نزد د خپل منسوبي ښځي سره د نكاح كولو څخه مخكي لېدل په هغه صورت كي جائز دي كله چي د هغې اجازه وي د هغې د اجازي څخه پرته لېدل جائز نه دي مگر د يو روايت سره سم د امام مالك رحمة الله عليه په نزد د منسوبي ښځي ليدل بالكل منع دي .

په دې باره كي فقهي مسئله دا هم ده چي غوره او مناسب دادي چي سړى د خپل منسوبي ښځي د كتلو پر ځاى يو بله تجربه كاره او باوري ښځه واستوي چي د هغه منسوبه ښځي په لېدو سره معلومات تر لاسه كړي .

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ (لومړى فصل)

د نكاح څخه مخكي يو وار ليدل مستحب دي

﴿۲۹۶۵﴾ : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دى يو سړى نبي كريم صلى الله عليه وسلم ته راغلى او ويې ويل:

اِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ قَالَ فَانْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّ فِي أَعْيُنِ الْأَنْصَارِ شَيْئًا .

رواه مسلم .

زه د يوې انصاري ښځي سره نكاح كول غواړم رسول الله صلى الله عليه وسلم ورته وفرمايل : يو وار هغه ووينه ځكه چي د انصارو د ښځو په سترګو كي يو څه خرابي وي . (مسلم)

تخريج : مسلم في الصحيح: ۱۳\۱۰۴۰، رقم: ۷۴- ۱۴۲۴.

تشریح د رسول الله ﷺ د لارښوونې مطلب دا وو چې د ځینو انصاریه ښځو په سترګو کې خرابي وي چې په هغه سره په طبیعت کې خړوالی پیدا کیږي ځکه نو مناسب دي چې ته د خپل منسوبه ښځې په لېدو سره دا اطمینان تر لاسه کړې چې د هغې په سترګو کې تاوان خو نه ستهٔ، علامه نووي رحمه الله د (في اعین انصار شیئا) په معنی کې دا بیان کړې دی چې د ځینو انصاري ښځو سترګې شنې یا خړې وي، په هر حال د دې څخه دا ثابته سوه چې د خیرخواهۍ سره سم د یو شي عیب او تاوان بیانول جائز دي.

د دغه حدیث شریف څخه دا هم معلومه سوه چې د نکاح د پیغام استولو څخه مخکې د خپل منسوبه ښځو کتل مستحب دي که چیرې کتل یې ممکن نه وي نو بیا مستحب دا دي چې یو باوري ښځه واستول سي چې د هغه ښځې په لېدو سره سرې ته د هغې حالات وښیي، د لته دا خبره هم باید په ذهن کې وي چې د خپل منسوبې ښځې یوازې مخ او د هغې لاسو ته کتل مباح دي که څه هم د جنسي هیجان څخه مامون نه وي ځکه چې د هغې لپاره د غه دواړه اندامونه د ستر په حکم کې نه دي.

د ښځې حال مه بیانوئ

(۲۹۶۶): وَعَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُبَاشِرُ الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ فَتَنْعَتَهَا لِزَوْجِهَا كَأَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا. متفق علیه.

حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: هیڅ ښځه دې خپل بدن ښځې ته نه ښکاره کوي او دا چې بیا د هغې ښځې بدني ښکلا و خپل خاوند ته بیان کړي چې د یوې ښځې بدني ښکلا د نارینه په وړاندې بیانول داسې دي لکه چې د هغې ښځې دې ورو ښودی. بخاري او مسلم.

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۹\۳۳۸، رقم: ۵۲۴۰،

تشریح د یو ښځې د خپل بدن په لوڅولو سره د بلې ښځې د لوڅ بدن سره مس کول او بیا د هغه ښځې د بدن خصوصیات یعني د نرم والي وغیره بیان کول د خپل خاوند په مخکې یو ډېره بده خبره ده، رسول الله ﷺ د دې څخه ښځې منع کړې دي ځکه چې دا نه یوازې د بې شرعۍ او بد اخلاقۍ حرکت دی بلکه د دې څخه دا خطره هم ده چې د هغې خاوند د یو پردۍ ښځې د بدن د خصوصیاتو په اورېدو سره په نفساني هیجان او بدو خیالو کې اخته سي چې د فتنې او فساد

سبب جوړیږي.

د نارینوو او ښځو لپاره یو ځو لارښوونې ۱

﴿۲۹۶۷﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَنْظُرُ

د حضرت ابو سعید رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: یو سړی دې د یوه سړي

الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ وَلَا الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ وَلَا يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى

لڅ بدن ته نه ګوري او نه دې ښځه د بلې ښځې لڅ بدن ته ګوري او نه دې دوه نارینه په یوه جامه

الرَّجُلِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَلَا تُفْضِي الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ. رواه مسلم

کې یو ځاي کیږي او نه دې دوې لڅې ښځې په یوه جامه کې یو ځای کیږي (یعني په یو ځاي کې بیدیږي). (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحیح ۱\۲٦٦، رقم: ۷۴- ۳۳۸.

تشریح. شریعت چې د سړي او ښځې د بدن د کومو برخو یو بل ته د کتلو او مس کولو څخه منع کړې ده هغه ته ستر ویل کیږي او د بدن هغه برخې د عام نظرونو څخه پټول ضروري دي، په دې باره کې چې کوم فقهي تفصیل دی هغه داسې دی:

د نارینه ستر د بدن هغه برخه ده چې د نامه څخه لاندې تر زنګنو پورې وي د هغه د بدن دغه برخې ته بېله ضرورته کتل نه خو د نارینه لپاره جائز دي او نه د ښځې لپاره مګر د هغه سړي ښځه یا مینزه یې کتلای سي، د نارینه ددغه برخې څخه پرته نور ټول بدن ته کتل د نارینه لپاره هم جائز دی او د ښځې لپاره هم په شرط ددې چې ښځه د جنسي هیجان څخه خوندي وي، که چیري ښځه د جنسي هیجان څخه خوندي نه وي نو بیا دي د هغه پردي نارینه د بدن هیڅ برخې ته نه ګوري، همدارنګه د ښځې ستر د هغې ستر د نامه څخه لاندې تر زنګنو پورې دی نو د ښځې د بدن دغه برخې ته بېله ضرورته کتل د ښځې لپاره هم جائز نه دي بلکه د ښځې ستر د پردي سړي په حق کې د هغې ټول بدن دی یعني د نارینه لپاره د هیڅ پردی ښځې د بدن هیڅ یو برخې ته کتل جائز نه دي مګر د یو روایت سره سم د ښځې مخ، د هغې دواړه لاسونه او دواړې پښې د هغې په ستر کې داخلې نه دي، مطلب دا چې د یو پر دې ښځې ددغه اندامو کتل د پردي سړي لپاره جائز دي په شرط ددې چې نارینه د جنسي هیجان څخه خوندي وي که چیري خوندي نه وي نو

بیا د هغه لپاره د دغه اندامو کتل هم جائز نه دي البته د یو خاص ضرورت په وخت کي لیدل جائز دي که څه هم د جنسي هیجان څخه خوندي وي مثلا شاهد په یو معامله کي د شاهدي پر وخت یا حکم په یو معامله کي د فیصلې کولو پر وخت دغه اندامونه کتلای سي همدارنګه د ښځي هغه اندامونه یعني مخ، لاسونه او پښې مس کول د پردي سړي لپاره جائز نه دي که څه هم هغه د جنسي هیجان څخه مامون وي په شرط دده چي ښځه ځوانه وي مګر که چیري ښځه دومره عمر ته رسیدلې وي چي نفساني خواهش هغې ته بالکل نه راځي یا سړی دومره سپین ږیری وي چي خپله هم پر نفس باندي واک ولري او د هغه ښځي د نفس څخه هم مطمئن وي نو په دغه صورت کي هغه اندامونه مس کول جائز دي .

نارینه د خپل ښځي د بدن هري برخي ته کتل جائز دي همدارنګه د هغه مینزي ټول بدن ته کتل هم جائز دي د کومي سره چي مجامعت حلال وي .

د ښځي ستر د هغې د محرم په حق کي د هغې شا، نس او تر نامه لاندي تر زنګنو پوري دی نو د هیڅ ښځي د بدن دغه برخي او اندامونه کتل او مس کول د هغې د محرم لپاره هم جائز نه دي که څه هم هغه د جنسي هیجان څخه خوندي وي ځکه چي د ښځي سر ، مخ ، پنډۍ، او سینه د هغې د محرم په حق کي ستر نه دی ځکه دغه اندامونه محرم لیدلای سي په شرط دده چي د جنسي هیجان څخه خوندي وي .

د نارینه په حق کي د بل چا د مینزي ستر د هغه د محرم د ستر په ډول دی یعني ملا ، نس او په څخه لاندي تر زنګنو پوري نو د بل چا د مینزي د بدن دغه برخي چي د هغه د ستر په حکم د کتلو او مس کولو په باره کي هغه تفصیل دی کوم چي د محرم د بدن د مستور برخو د کولو دی .

سړي ته په نفساني خواهش سره کتل یا هغه ته لاس وروړل حرام دي ، یو ښځي سره د نکاح کولو د ارادې پر وخت یا یو مینزي ته د هغې د رانیولو پر وخت د نفساني خواهش د بیري سربېره کتل یا لاس وروړل جائز دي .

غلام د خپل بادار د ښځي په حق کي د پردي سړي په ډول دی یعني څرنګه چي د هغې لپاره د پردي سړي څخه پرده کول ضروري دي همدارنګه د غلام څخه هم پرده کول ضروري دي ، همدارنګه نرښځی او نرګډی هم د نارینه په ډول دی، د فقهي علماء وایي چي پر پردۍ ښځي باندي نظر اچول حرام دي که څه هم دغه کتل د نفساني خواهشاتو لپاره وي یا دده څخه پرته وي، دوه لوڅ نارینه دي په یوه جامه کي نه جمع کیږي ، په دې باره کي علماء وایي چي د دوو

نارینو و په یوه جامه کې یو ځای کېدل یا د دوو لوڅو ښځو په یوه جامه کې یو ځای کېدل هم د عادت له مخې د بدۍ محل نه لري مګر د دې سربېره دا حرام او مکروه دی ځکه چې کول په هر حال کې د شرم او حیاء خلاف کار دی.

د پردۍ ښځې سره د خلوت منع

﴿۲۹۶﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَا لَا يَبِيتَنَّ رَجُلٌ عِنْدَ امْرَأَةٍ ثَيِّبٍ إِلَّا أَنْ يَكُونَ نَاكِحًا أَوْ ذَا مَحْرَمٍ. رواه مسلم.

حضرت جابر ﷛ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: پوه سئ! هیڅ یو نارینه دې د شپې ځواني واده سوي ښځې سره یوازې په یوه خونه کې شپه نه تېروي البته هغه سړی ور سره تېرولای سي چې هغه د ښځې خاوند یا محرم وي. (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحیح ۱۴\۱۷۱۰، رقم: ۲۱۷۱.

تشریح: دلته د شپې تېرولو څخه مراد په یوازیوالي کې یو ځای کېدل دي. مطلب دا چې هیڅ سړی دې د پردۍ ثیب ښځې سره په یوازیوالي کې نه یو ځای کیږي که شپه وي او که ورځ وي.

ثیب: هغه ښځې ته وایي چې د هغې سره جماع سوې وي یا خاوند یې کړی وي. مګر دلته د ثیب څخه مراد ځوانه ښځه ده که هغه پېغله وي یا واده سوې وي.

د محرم څخه مراد هغه سړی دی چې د هغه سره نکاح کول په ابدي توګه ناجائز وي لکه زوی، ورور، زوم او داسې نور، که څه هم دغه محرمیت د شېدو ورکولو په وجه وي.

﴿۲۹۶۹﴾: وَعَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عقبه بن عامر ﷛ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل:

إِيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ فَقَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَرَأَيْتَ الْحَمْوَ قَالَ الْحَمْوُ الْمَوْتُ. متفق علیه.

کله چې په یو ځای کې ښځه وي هلته د ورتلو څخه ځان وساتئ یوه سړي پوښتنه وکړه ایا تاسو د لېور داخلېدل بد ګڼئ نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: ((لېور)) خو مرګ دی (یعني یوه تباه کوونکي فتنه ده) (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۴\ ۱۷۱۰، رقم: ۵۲۳۲، ومسلم ۱۴\ ۱۷۱۱، رقم: ۲۰\ ۲۱۷۲.

د لغاتو حل: الحَموَ: هم اقارب الزوج غير آبائه وابنائه. (د خاوند خپلوان پرته د پلرونو او اولادونو څخه)

تشریح حمو د خاوند قريبانو ته وايي لکه لېور او داسي نور، د خاوند پلار او د خاوند زوی په حمو کي داخل نه دی.

لېور خو مرګ دی: ددې مطلب دادی چي څرنګه مرګ د انسان ظاهري او دنيوي ژوند تباه کوي همدارنګه د حمو په يوازيوالي کي غير محرم ښځي ته ورتلل د هغه ديني او اخلاقي ژوند تباه کوي ځکه په عامه توګه سره خلک د غير محرم ښځو سره د حمو ګډون کولو ته څه ارزښت نه ورکوي ځکه هغه ښځو ته هر وخت ځي او راځي او هغوی د ډيري ناستي او ولاړي په وجه د هغوی په يو خرابي کي اخته کېدل زيات مشکل نه دي ددې په وجه د فتنې را پورته کيږي او نفس په خرابيو کي اخته کيږي.

په دغه جمله کي (الحمو الموت) کي د مرګ لفظ ذکر کول په اصل کي د دغه محاورې پر بنياد دی چي عربو په نزد په عامه توګه سره د يو خطرناک شي څخه د بيرولو پر موقع استعماليږي لکه څرنګه چي عرب وايي چي زمری مرګ دی يا پاچا اور دی، د دغه جملو مطلب دادی چي زمري ته نژدې کېدل د مرګ غېږي ته ورتلل دي يا د پاچا قرابت د اور د قرابت په ډول دی نو د دغه شيانو څخه بايد ځان وساتل سي.

علاج کونکی د ښځي بدن کتلای سي

﴿۲۹۷۰﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ اسْتَأْذَنَتْ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روايت دی چي ام سلمه رض د رسول الله ﷺ څخه د ويني کښلو اجازه

فِي الْحِجَامَةِ فَأَمَرَ أَبَا طَيْبَةَ أَنْ يَحْجُمَهَا قَالَ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ كَانَ أَخَاهَا مِنَ الرَّضَاعَةِ أَوْ غُلَامًا لَمْ يَحْتَلِمْ. رواه مسلم.

وغوښته نبي کريم ﷺ و ابو طيبه ته د ويني کښلو حکم ورکړ د جابر رضی الله عنه بيان دی چي ابو طيبه د ام سلمه رض رضاعي ورور وو يا هلک چي تر دغه وخته پوري بالغ سوی نه وو. (مسلم).

تخریج: مسلم في الصحيح: ۱۴\ ۱۷۳۰، رقم: ۷۲- ۲۲۰۶.

تشریح د حضرت جابر رضی الله عنه د خپل ګمان اظهارول پر دې خبره دلالت کوي چي بي بي ام سلمه رضي الله عنها ته د ويني کښلو سخته اړتيا نه وه ځکه د ضرورت په وخت کي د پردي سړي لپاره

هم دا جائز دي چي هغه د يو ښځي وينه وكاږي ، ددې څخه معلومه سوه چي يو ډاكټر د علاج پر وخت د ښځي ټول بدن كتلاى سي .

ناڅاپه نظر لوېدل

﴿۲۹۷۱﴾: وَعَنْ جَرِيرِ بْنِ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ نَظَرِ الْفُجَاءَةِ فَأَمَرَنِي أَنْ أَصْرِفَ بَصَرِي . رواه مسلم .

د حضرت جرير بن عبد الله رضي الله عنه څخه روايت دى چي ما د رسول الله ﷺ څخه يوې محرمي ښځي ته كتل په ناڅاپه ډول په باره كي پوښتنه وكړه نو نبي كريم ﷺ را ته وفرمايل : ستركي دي ژر واړوه . (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۳\ ۱۶۹۹ ، رقم: ۴۵- ۲۱۵۹.

تشريح ددغه حكم مطلب داد ى كه چيري پر يو پردۍ ښځه باندي نظر ولويږي نو سمدستي دي خپل نظر راوګرځوي او بيا دي دوهم وار هغې ته نه ګوري ځكه چي اول نظر بېله قصد او ارادې څخه وي او هغه معاف دى مګر سمدستي نظر اړول واجب دي ځكه د اول نظر څخه وروسته هغه ښځي ته بيا كتل د ګناه خبره ده ، په قرآن كريم كي په دغه آيت كي هم دغه حكم دى : قل للمؤمنين يغضوا من ابصارهم: مؤمنانو ته ووايه چي خپل نظرونه كښته كړي .

مګر د ضرورت په وخت كي د مثال په توګه د نكاح يا بل څه لپاره د اول نظر څخه وروسته هم كتل جائز دي كه د يو ښځي د بدن پر يو اندام باندي زخم يا بل څه وي يا د بدن يو برخه د يو ناروغۍ په وجه ډاكټر ته وښوول سي نو هغه دي بدن يوازي هغه برخه وښيي چيري چي زخم وي يا كوم ځاى چي وينه كښل كيږي يا كومه برخه چي ضروري وي نو د بدن پاته برخه دي په جامه كي پټه وساتي .

د پردۍ ښځي په لېدو او بد خيال پيدا كېدو سره خپل ښځي ته ځئ

﴿۲۹۷۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ الْمَرْأَةَ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ښځه

تُقْبِلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ وَتُدْبِرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ إِذَا أَحَدُكُمْ أَعْجَبَتْهُ الْمَرْأَةُ

د شيطان په شكل كي را ځي او د شيطان په شكل كي ځي كله چي په تاسو كي يوه ته ښځه

فَوَقَعَتْ فِي قَلْبِهِ فَلْيَعْمِدْ إِلَى امْرَأَتِهِ فَلْيُوَاقِعْهَا فَإِنَّ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ .

رواه مسلم .

ښائسته ښکاره سي او په زړه کي مو مینه راسي نو سمدستي و خپل کورته ولاړ سئ او د خپلو ښځو سره همبستري کوئ ځکه چي جماع د زړه وسوسه لیري کوي . (مسلم)

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۲۱\۲، رقم: ۱۴۰۳\۹.

تشريح ښځه د شیطان په شکل کي راځي ...الخ : دا په اصل کي د خرابو خیالو، خرابو وسوسو او په گمراهۍ کي د اخته کېدو په اړه ښځي ته د شیطان سره د مشابهت ورکولو یو طرز دی. مطلب دادی چي څرنگه شیطان د انسانانو په زړه او دماغ کي د خرابو خیالاتو په اچولو سره گمراه کوي همدارنگه د ښځي ښکلا د سړي نظر په خپل بند اچولو کي د زړه د خرابو خواهشاتو او بدو خیالاتو په گمراهۍ کي اخته کوي، نو پردۍ ښځي ته کتل د فتنې او شر سبب گرځي، ځکه نو علماؤ دا مسئله اخذ کړې ده چي ښځه باید بېله ضرورته د کور څخه د باندي و نه وځي او که چیري د یو ضرورت لپاره د باندي وځي نو سنگار دي نه کوي. او سړی باید چي پردۍ ښځي ته و نه گوري او نه د هغې جامو ته نظر وکړي.

د دغه حدیث شریف څخه دا مسئله هم اخیستل کیږي چي په دې کي څه پروا نه سته چي سړی خپله ښځه د کوروالي لپاره ورځي ځان ته راوبولي که څه هم ښځه په یو داسي کار کي بوخته وي چي د هغه پرېښودل ممکن نه وي ځکه ډېر واره پر سړي باندي د جنسي خواهش غلبه دومره وي چي په مباشرت کي زنډ کول د هغه د زړه، دماغ او بدن لپاره یو تکلیف او ناروغی سبب کیږي.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

دواده څخه وړاندي د ښځي لیدل مستحب دي

﴿۲۹۷۳﴾: عَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمُ الْمَرْأَةَ فَإِنِ اسْتَطَاعَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى مَا يَدْعُوهُ إِلَى نِكَاحِهَا فَلْيَفْعَلْ . رواه ابوداؤد .

د حضرت جابر ﷺ څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل :په تاسو کي چي کوم سړی و

يوې ښځي ته د نكاح كولو پيغام وليږي نو هغه له پكار ده چي ممكنه وي يو وار دي يې و ګوري كه د نكاح اراده يې وي. (ابو داؤد).

تخريج: ابو داود في السنن ۲\۵۶۵، رقم: ۲۰۸۲.

تشريح لكه څرنګه چي مخكي ويل سوي دي چي خپل منسوبې ښځي ته د پيغام استولو څخه مخكي يو وار كتل مستحب دي ددې لپاره كه چيري هغه ښځه يې خوښه وه نو د هغې سره د نكاح وروسته به د هغه ښځي په وجه د بد كارۍ څخه وساتل سي كوم چي د نكاح اصل مقصد دی، دا خبره هم بايد په ذهن كي وي چي په يو ځای كي دا فرمايل سوي دي چي د يوې ښځي سره د هغې د ښكلا او جمال په وجه نكاح نه سي كېدای نو ددغه حكم دا مقصد نه دی چي د ښكلا او جمال خيال دي نه ساتل كيږي بلكه ددې مقصد دادی كه د يو ښكلې ښځي په نكاح كولو كي يو ديني تاوان او فساد وي نو ددغه تاوان او كوتاهۍ څخه په صرف نظر كولو سره يوازي د هغې د ښكلا په وجه دي نكاح نه كيږي.

﴿۲۹۷۴﴾: وَعَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ خَطَبْتُ امْرَأَةً فَقَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَظَرْتَ إِلَيْهَا قُلْتُ لَا قَالَ فَانْظُرْ إِلَيْهَا فَإِنَّهُ أَحْرَى أَنْ يُؤْدَمَ بَيْنَكُمَا. رواه احمد والترمذي والنسائي وابن ماجة والدارمي.

د حضرت مغيره بن شعبه رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د يوې ښځي سره د نكاح كولو اراده وكړه رسول الله ﷺ و ماته و فرمايل: تا هغه ليدلې ده؟ ما وويل: نه. نبي كريم ﷺ وفرمايل: ته! هغه و ګوره ځكه چي دا كار به ستاسو د دواړو ترمينځ د دائمي محبت ذريعه وګرځي. (احمد ترمذي نسائي ابن ماجه دارمي).

تخريج: احمد في المسند ۱۴\۲۴۶، رقم: ۱۰۸۷، وابن ماجه ۵۹۹، رقم: ۱۸۶۵، والنسائي ۶\۶۹، رقم: ۳۲۳۵، والدارمي ۲\۱۸۰، رقم: ۲۱۷۲.

د لغاتو حل: يُودَم: اي بان يؤلف.

تشريح مطلب دا دی كه چيري ته د خپل منسوبې ښځي ته په يو وار كتلو سره د هغې سره نكاح وكړې نو په خپلو كي به د يو بل سره مينه او الفت ډېر زيات سي ځكه چي د منسوبې ښځي د ليدلو څخه وروسته په نكاح سي نو په عامه توګه سره يو پښېماني نه پيدا كيږي او نه پر خپل انتخاب باندي شرمندګي او پښيماني وي.

د پردۍ ښځې په لیدو سره سمدستي د خپل ښځې څخه تسکین تر لاسه کړئ

﴿۲۹۷۵﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ رَأَى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امْرَأَةً

د حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ یوه ښځه ولیده

فَأَعْجَبَتْهُ فَأَتَى سَوْدَةَ وَهِيَ تَصْنَعُ طِيْبًا وَعِنْدَهَا نِسَاءٌ فَأَخْلَيْنَهُ فَقَضَى

چې ښه ورته ښکاره سوه نو نبي کریم ﷺ (سمدستي) بي بي سودې رض ته ورغی هغې په هغه وخت کي خوشبوئي تیاروله او څو ښځې ور سره ناستي وې ښځې ولاړې سوې او د نبي کریم ﷺ لپاره یې ځای خالي کړ نبي کریم ﷺ

حَاجَتَهُ ثُمَّ قَالَ أَيُّمَا رَجُلٍ رَأَى امْرَأَةً تُعْجِبُهُ فَلْيَقُمْ إِلَى أَهْلِهِ فَإِنَّ مَعَهَا مِثْلَ الَّذِيْ مَعَهَا. رواه الدارمي

ضرورت رفع کړ او بیا یې وفرمایل: کوم سړي ته چې یوه ښځه ښه ښکاره سي نو هغه دي سمدستي خپل کور ته ولاړسي او د خپلي بي بي سره دي نزدېکت وکړي ځکه چې د هغې سره هم هغه شی دی کوم چې د هغې ښځې سره وو. (دارمي).

تخریج: الدارمي ۲\۱۹٦-۱۹۷، رقم: ۲۲۱۵.

د لغاتو حل: فاخلینه: ای انفردن عنه.

تشریح: پر هغه ښځې باندي د رسول الله ﷺ نظر لوېدل یو ناڅاپه عمل وو چې هغه په اختیار کي نه وو او بیا د هغه ښځې د رسول الله ﷺ په نظر کي ښه راتلل د انساني طبیعت او جبلت غوښتنه وه چې یو فطري شی دی.

ښځه دي په پرده کي اوسي

﴿۲۹۷٦﴾: وَعَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ فَإِذَا خَرَجَتْ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ. رواه الترمذي.

د حضرت ابن مسعود رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: ښځه په پرده کي د اوسېدلو شی دي کله چې هغه د باندي را وځي نو شیطان ور پسې سي (یعني د خلکو په نظر

كي يې راولي). (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۴۷٦، رقم: ۱۱۷۳.

تشريح المراة عورة (يعني ښځه ستر دى) يعني څرنګه چي ستر د عام نظرو څخه پټيږي همدارنګه ښځه هم يو داسي شى دى چي د پردي سړي د نظر څخه په پټېدو سره په پرده كي بايد و اوسيږي او څرنګه چي د ټولو په مخكي ستر خلاصول يو خراب كار ګڼل كيږئ همدارنګه د ښځي د خلكو مخته راتلل هم يو خراب كار دى.

پر پردۍ ښځي باندي د ناڅاپه نظر لوېدو وروسته دوهم وار كتل ناجائز دي

﴿۲۹۷۷﴾: وَعَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ يَا عَلِيُّ

د حضرت بريده رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ حضرت علي رضي الله عنه ته وفرمايل: اې علي!

لَا تُتْبِعُ النَّظْرَةَ النَّظْرَةَ فَإِنَّ لَكَ الْأُولَى وَلَيْسَتْ لَكَ الْآخِرَةُ. رواه احمد والترمذي وابوداؤد والدارمي.

كه په ښځه دي ناڅاپه نظر ولګېدى نو اولنى نظر تا ته جائز دي دوباره ورته كتل جائز نه دى. (احمد ترمذي ابوداؤد دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۵\ ۳۵۳، والترمذي في السنن ۵\ ۹۴، رقم: ۲۷۷۷، وابوداود في السنن ۲\ ٦۱۰، رقم: ۲۱۴۹، والدارمي ۲\ ۳۸٦، رقم: ۲۷۰۹.

د مينزي د نكاح وروسته

﴿۲۹۷۸﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلاره څخه او هغه د خپل پلاره څخه روايت كوي چي نبي كريم ﷺ

وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا زَوَّجَ أَحَدُكُمْ عَبْدَهُ أَمَتَهُ فَلَا يَنْظُرْ إِلَى عَوْرَتِهَا وفي رواية فَلَا

وفرمايل: كله چي په تاسو كي يو څوک د يوه سړي نكاح د خپلي مينزي سره وروتړئ نو بيا دي

يَنْظُرَنَّ إِلَى مَا دُونَ السُّرَّةِ وَفَوْقَ الرُّكْبَةِ. رواه ابوداؤد.

دى د خپلي مينزي و شرمګاه ته نه ګوري او په دويم روايت كي دا الفاظ دي چي بيا دي نو د

مينزي تر نامه لاندي او تر زنګون لوړ حصې ته نه ګوري. (ابو داؤد).

تخريج: ابو داود في السنن ۴\۳۶۲، رقم: ۴۱۱۴.

تشريح کله چې د خپل غلام سره د نکاح کولو په صورت کې دا حکم دی نو بیا د بل چا د غلام سره د خپل مینزې د نکاح کولو په صورت کې د غه حکم په طريقه اولی دی، چې هغه مینزه د څان لپاره بالکل حرامه وګڼل سي نو د حديث څخه دا ثابته سوه چې کله مینزه واده کړل سي نو بيا د هغې د بدن هغه برخو ته کتل حرام دي کوم چې د نامه څخه لاندي تر زنګنو پوري وي.

په دې اړه د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه مذهب دادی چې د واده کېدو څخه وروسته مینزه د خپل بادار په حق کې د پردي ښځي د مینزي په ډول کيږي او د بل چا د مینزي د بدن د ستر تفصيل او حکم تر دې مخکې د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه د روايت په تشريح کې تېر سوی دی مګر امام شافعي رحمة الله عليه فرمايي چې د واده کېدو څخه وروسته د مینزي ستر د سړي د ستر په ډول دی د دواړو حضراتو دليلونه د فقهي په کتابو کې ذکر سوي دي.

ورون شرمګاه ده

﴿۲۹۷۹﴾: وَعَنْ جَرْهَدٍ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اَمَا عَلِمْتَ اَنَّ الْفَخِذَ عَوْرَةٌ. رواه الترمذي وابوداؤد.

د حضرت جرهد رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: تاسو ته معلومه نه ده چې ورون شرمګاه ده (يعني د پټولو شی دی). (ترمذي ابو داؤد)

تخريج: ابو داود في السنن ۴\۳۰۳، رقم: ۴۰۱۴، والترمذي في السنن ۵\۱۰۲، رقم: ۲۷۹۵.

تشريح په اسد الغابة کې ليکل سوي دي چې يوه ورځ نبي کريم ﷺ په مسجد کې حضرت جرهد رضي الله عنه ته راغلی نو وه يې لېدل چې د هغه ورون ښکاره دی، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل خپل ورون پټ کړه ځکه چې ورون ستر دی. دغه حديث شريف د هغه علماؤ د مذهب خلاف دليل دی کوم چې وايي چې ورون ستر نه دی. د امام مالک او امام احمد رحمة الله عليهما يو روايت دادی چې په ورون په ستر کې داخل نه دئ.

﴿۲۹۸۰﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهُ يَا عَلِيُّ لَا تُبْرِزْ اِلَى فَخِذِكَ ولا تنظر الى فخذ حَيٍّ وَلَا مَيِّتٍ. رواه ابوداؤد وابن ماجة.

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : اې علي ! خپل ورون مه ښکاره کوه او مه د چا د ژوندو يا مړو ورون ته ګوره .(ابو داؤد ابن ماجه)

تخريج: ابو داود في السنن ۱۳\۵۰۱، رقم: ۳۱۴۰، وابن ماجه ۱\۴۶۹، رقم: ۱۴۶۰.

تشريح: د دغه حديث شريف څخه دا معلوميږي چي د ستر په حکم کي ژوندي او مړي دواړه يو ډول دي يعني څرنګه چي د ژوندي انسان ستر ته کتل حرام دي او د هغه پټول په شرعي توګه ضروري دي همدارنګه د مړي ستر ته کتل هم ممنوع دي .

﴿۲۹۸۱﴾: وَعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَحْشٍ قَالَ مَرَّ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ عَلٰى مَعْمَرٍ وَفَخِذَاهُ مَكْشُوْفَتَانِ قَالَ يَا مَعْمَرُ غَطِّ فَخِذَيْكَ فَإِنَّ الْفَخِذَيْنِ عَوْرَةٌ . في شرح السنة

د حضرت محمد بن جحش رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ و معمر رضي الله عنه ته نژدې تېر سو دغه وخت د هغه دواړه ورنونه معلومېدل نبي كريم ﷺ ورته وويل : اې معمره! خپل ورنونه پټ کړه ځکه چي ورنونه هم په شرمګاه کي شامل دی . (شرح السنة).

تخريج: شرح السنة ۹\۲۱، رقم: ۲۲۵۱.

بېله ضرورته په يوازي ځای کي ستر لوڅول ښه کار نه دی

﴿۲۹۸۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِيَّاكُمْ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : خپل ځانونه د لڅېدو څخه

وَالتَّعَرِّيَ فَإِنَّ مَعَكُمْ مَنْ لَا يُفَارِقُكُمْ إِلَّا عِنْدَ الْغَائِطِ وَحِيْنَ يُفْضِي الرَّجُلُ إِلٰى أَهْلِهِ فَاسْتَحْيُوْهُمْ وَأَكْرِمُوْهُمْ . رواه الترمذي .

وساتئ كه څه هم يوازي ياست ځکه چي ستاسو سره دوې ملائکي دئ چي هغوی يوازي په بيت الخلاء د قضائي حاجت او په کوروالي کي ستا سو څخه جلا کيږي د هغوی څخه حيا وکړئ او د هغوی عزت وکړئ . (ترمذي) .

تخريج: الترمذي في السنن ۵\۱۰۴، رقم: ۲۸۰۰.

تشريح مطلب دا دی چي تاسو هر وخت خپل ستر پټوئ، نېک كارونه کوئ او د خرابو خبرو او فحش اعمالو څخه ځان وساتئ چي د دغه ملائکو په شان کي بې حيايي نه وي او د دوی په

تعظيم او تكريم كي كمي رانه سي ، ابن مالك رحمة الله عليه وايي چي ددغه حديث څخه معلومه سوه چي د يو ضرورت لپاره هم د مثال په توګه د كوروالي ، لويو او كوچني بولو پر وخت هم ستر خلاصول جائز نه دي ځكه چي دا ډېره د بې شرعي او بې غيرتي خبره ده .

ښځه سړي ته كتلای سي كه يا؟

﴿۲۹۸۳﴾ : وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّهَا كَانَتْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَيْمُونَةَ

د بي بي ام سلمه رض څخه روايت دی چي زه او بي بي ميمونه د نبي كريم ﷺ په خدمت كي

إِذْ أَقْبَلَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ فَدَخَلَ عَلَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حاضري سوو په دې وخت كي ابن ام مكتوم رضي الله عنه چي په ستر ګو ړوند وو راغی رسول الله ﷺ

احْتَجِبَا مِنْهُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَلَيْسَ هُوَ أَعْمَى لَا يُبْصِرُنَا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ

موږ ته وفرمايل : د ده څخه پرده وكړئ ما عرض وكړ يا رسول الله ﷺ ! دی خو ړوند دی (يعني موږ خو نه ويني) نو نبي كريم ﷺ وفرمايل :

ﷺ أَفَعَمْيَاوَانِ أَنْتُمَا أَلَسْتُمَا تُبْصِرَانِهِ . رواه احمد والترمذي وابوداؤد.

ايا تاسو هم ړندې ياست ؟ او دی نه وينئ ؟ (يعني تاسو خو دی وينئ كه يا). احمد ترمذي ابو داؤد

تخريج : احمد في المسند ۶\۲۹۶، وابوداود في السنن ۴\۳۶۱، رقم: ۴۱۱۲، والترمذي في السنن ۵\۹۴، رقم: ۲۷۷۸.

تشريح : ددغه حديث شريف څخه دا معلوميږي چي څرنګه نارينه ته د پردۍ ښځي لېدل حرام دي همدارنګه ښځي ته هم د پردي سړي لېدل حرام دي مګر علماء كرام وايي چي دغه ارشاد پر تقوا باندي محمول دی او يا دا چي د رسول الله ﷺ مراد دا وو چي ښځه دي سړي ته د اختلاط په توګه نه ګوري يعني داسي بايد ونه سي چي دوه پردي سړی او ښځه يو ځای سي او د يو بل سره خبري وكړي او ښځي سړي ته په شوق او غوره سره وګوري نو په دې باره كي مسئله داده چي ښځه سړي ته كتلای سي مګر د نامه څخه لاندي تر زنګنو پوري كتل جائز نه دي ، ددغه مسئلې دليل د حضرت عائشې رضي الله عنها دا قول دئ چي حبشيانو د نېزو لوبي كولې او ما هغوی ته كتل. د بي بي عائشې رضي الله عنها حبشيانو ته كتل د نهم هجري كال خبره ده او د بي بي عائشې رضي الله عنها عمر شپاړلس كاله وو او د پردې حكم نازل سوی وو ، ددې څخه معلومه سوه چي د

ښځي پر دي سړي ته كتل جائز دي پر ته د هغه د بدن هغه برخو ته چي هغه په ستر كي داخلي دي مګر دا خبره هم بايد په ذهن كي وي چي دغه اجازه په هغه صورت كي ده كله چي د جنسي خواهش څخه خوندي وي كه د جنسي خواهش څخه خوندي نه وي نو بيا سړي ته كتل بالكل حرام دي .

په يوازيوالي كي هم ستر پټ ساتئ

﴿۲۹۸۴﴾ : وَعَنْ بَهْزِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى

حضرت بهز بن حكيم رضي الله عنه د خپل پلاره څخه او هغه بيا د خپل پلاره څخه روايت كوي چي رسول

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ احْفَظْ عَوْرَتَكَ إِلَّا مِنْ زَوْجَتِكَ أَوْ مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ قُلْتُ يَا

الله ﷺ وفرمايل : د خپلي ښځي او مينزي څخه پرته خپله شرمګاه پټه ساتى ما عرض وكړ يا

رَسُولَ اللّٰهِ اَفَرَاَيْتَ إِذَا كَانَ الرَّجُلُ خَالِيًا قَالَ فَاللّٰهُ أَحَقُّ أَنْ يُسْتَحْيَا مِنْهُ .

رواه الترمذي و ابوداؤد وابن ماجة .

رسول الله ﷺ !كه څه هم موږ يوازي يو ؟ هغه وخت هم موږ خپل بدن پټ ساتو نبي كريم ﷺ وفرمايل : د خداي تعالى څخه شرم او حيا كول زيات مناسب دى . (ترمذي ابو داؤد ابن ماجه) .

تخريج : ابوداود في السنن ۴\ ۳۰۴، رقم: ۴۰۱۷، والترمذي في السنن ۵\ ۱۰۲، رقم: ۲۷۹۴.

تشريح : د رسول الله ﷺ د جواب مطلب دادئ چي په خلوت كي كه چيري يو څوک موجود نه وي نو هغه وخت هم خپل ستر لوڅول مناسب نه دي ځكه چي الله تعالى په هر صورت كي موجود وي چي د انسانانو څخه زيات ددې وړ دئ چي د هغه څخه شرم او حياء وكړل سي ، ددې څخه معلومه سوه چي په خلوت (يوازيوالي) كي هم د ستر پټول واجب دي مګر د يو ضرورت په وجه لوڅول جائز دي .

په حديث كي چي د ستر پټولو كوم حكم سوى دى په هغه كي د ښځي او مينزي استثناء سوې ده چي د خپل ښځي يا مينزي په مخكي د خپل ستر لوڅول ضروري نه دي نو ددې څخه دا خبره واضحه سوه چي په د سړي او ښځي (نكاح سوو) لپاره د يو بل ستر ته كتل مباح دي .

د پردۍ ښځې سره يوازې مه اوسئ

﴿۲۹۸۵﴾: وَعَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا كَانَ ثَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ. رواه الترمذي

حضرت عمر رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ څخه روايت کوي چې کله يو سړی د يوې ښځې سره يوازې يو ځای سي نو هلته دريم نفر شيطان وي (يعني د دواړو په فکرو کې بد خيالات راګرځوي). (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن معلقا ۳\ ۴۷۴، رقم: ۱۱۷۱.

تشريح: کله چې دوه پردي سړی او ښځه يوازې يو ځای سي نو هلته شيطان سمدستي را رسيږي چې د دواړو جنسي جذبات را پورته کوي تر دې چې پر هغوی د جنسي خواهش غلبه راسي او هغوی په بدکارۍ کې اخته سي، د حديث خلاصه داده چې تاسو د پردۍ ښځې سره په يوازيوالي کې د يو ځای کېدو څخه ځان وساتئ.

﴿۲۹۸۶﴾: وَعَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تَلِجُوا عَلَى الْمُغِيبَاتِ

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: هغو ښځو ته مه ورځئ چې د هغوی خاوندان په سفر کې وي

فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ أَحَدِكُمْ مَجْرَى الدَّمِ قُلْنَا وَمِنْكَ يا رسول الله

ځکه چې په داسي وختو کې شيطان د ويني په شان په ټولو رګو کې ګرځي موږ عرض وکړ يا رسول الله ﷺ! ايا شيطان ستاسو په رګو کې هم ګرځي نبي

قَالَ وَمِنِّي وَلَكِنَّ اللّٰهَ أَعَانَنِي عَلَيْهِ فَأَسْلَمُ. رواه الترمذي.

کريم ﷺ راته وفرمايل: هو! په ما کې هم مګر خدای تعالی زما کومک کړی دی او ما هغه تابع کړی دی. (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۴۷۵، رقم: ۱۱۷۲.

د لغاتو حل: المُغيبات: ای الاجنبيات التي غاب عنهن ازواجهن. (هغه ښځې چې خاوندان يې په سفر وي)

تشريح: هسې خو هيڅ يو پردۍ او غير محرم ښځې ته په يوازيوالي کې ورتلل او د هغې سره اختلاط کول ممنوع دي مګر په دغه حديث کې د هغه ښځو چې د هغوی خاوندان په کور کې نه

وي په خاصه توګه ذکر سوی دی چي په عامه توګه سره د واده ځخه وروسته د ښځو جنسي جذبات بېداره کيږي او پر هغوی د نفساني خواهش غلبه وي ځکه نو د هغوی د خاوندانو په نه موجودتيا کي هغوی ته د غير محرم سړي ورتلل په خرابۍ کي د اخته کېدو ډېر زيات احتمال لري.

د (مجری الدم) ژباړه شيخ عبدالحق دهلوي رحمة الله عليه د ويني د تللو ځای يعني رګ کړې ده لکه ځرنګه چي دلته نقل سوي دي مګر ملا علي قاري رحمة الله عليه دده مفهوم دا بيان کړی دی چي (په تاسو کي کي شيطان داسي ځغلي) لکه ځرنګه چي ستاسو په رګونو کي وينه ځغلي چي تاسو ته نه معلوميږي همدارنګه شيطان پر تاسو داسي مسلط سوی دی، سره ددې چي هغه پر تاسو باندي دومره تصرف لري مګر تاسو هغه نه وينئ، د نتيجې په اعتبار د دواړو يو مطلب دئ.

لفظ د اسلم د مضارع متکلم په صيغه سره نقل سوی دی او په ځينو روايتو کي د ماضي په صيغه سره هم نقل سوی دی او دواړه صحيح دي، د مضارع متکلم ژباړه هغه ده کوم چي دلته نقل سوې ده او که چيري د ماضي په صيغه سره وويل سي نو بيا ژباړه داسي ده چي (الله تعالی د شيطان په مقابله کي زما مرسته کړې ده) نو شيطان زما په حق کي مسلمان (يعني فرمانبردار او مغلوب) سوی دئ.

غلام د پردي سړي په ډول دی

﴿۲۹۸۷﴾: وَعَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى فَاطِمَةَ بِعَبْدٍ قَدْ وَهَبَهُ

د حضرت انس رضي الله عنه ځخه روايت دی چي رسول الله صلی الله عليه وسلم د بي بي فاطمې رضي الله عنها کور ته د يوه غلام

لَهَا وَعَلَى فَاطِمَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا ثَوْبٌ إِذَا قَنَّعَتْ بِهِ رَأْسَهَا لَمْ يَبْلُغْ رِجْلَيْهَا

سره تشريف راوړ کوم چي نبي کريم صلی الله عليه وسلم و بي بي فاطمې ته ورکړی وو او بي بي فاطمې پر بدن باندي داسي جامه اچولې وه

وَإِذَا غَطَّتْ بِهِ رِجْلَيْهَا لَمْ يَبْلُغْ رَأْسَهَا فَلَمَّا رَأَى النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

که به يې سر پټ کړو نو پښې او که به يې پښې پټي کړې نو سر به يې معلومېدی کله يې چي رسول الله صلی الله عليه وسلم وليدی نو بي بي فاطمې رض د پټولو ډېر زيات کوښښ کوی نو نبي کريم صلی الله عليه وسلم ورته

مَا تَلْقَى قَالَ إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْكِ بَأْسٌ إِنَّمَا هُوَ أَبُوكِ وَغُلَامُكِ. رواه ابوداؤد.

وفرمايل: هيڅ پروا نه لري (اې فاطمې!) يو دي پلار دی او بل دي غلام. (ابوداؤد).

تخريج: ابوداود في السنن ۴\ ۳۵۹، رقم: ۴۱۰۶.

د لغاتو حل: قنعت: اى سترت. (پټه سي)

تشريح د دغه حديث شريف څخه امام شافعي رحمه الله دا استدلال کړی دئ چي د هغه ښځي غلام د هغه محرم دئ يعني په پرده کي چي د محرم کوم حکم دی هغه د دغه غلام هم دی ، د امام ابو حنيفة رحمه الله په نزد غلام د خپل باداري په حق کي د پردي سرې په ډول دی نو د غلام د خپل باداري د بدن يوازي هغه برخي ته کتل جائز دي کوم ته چي د پردي سړي کتل جائز دي يعني مخ، لاسونه او پښې، د حنفيه له خوا د دغه حديث په باره کي د امام شافعي رحمه الله دا جواب ورکول کيږي چي امام شافعي رحمه الله کومه خبره کړې ده هغه د دغه حديث څخه نه ثابتيږي ځکه کيدای سي چي هغه غلام د بي بي فاطمې رضي الله عنها سره په هغه وخت کي نابالغه وه .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

نر ښځی هم په کور کي مه پرېږدئ

﴿۲۹۸۸﴾: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ عِنْدَهَا وَفِي الْبَيْتِ

د حضرت ام سلمه رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغې سره تشريف درلود او په کور

مُخَنَّثٌ فَقَالَ لِعَبْدِ اللهِ أَخِي أُمِّ سَلَمَةَ يَا عَبْدَ اللهِ إِنْ فَتَحَ اللهُ لَكُمْ غَدًا

کي يو نر ښځو کي هم وو هغې نر ښځو کي عبد الله بن ابي اميه (د ام سلمه ورور) ته وويل اې عبد الله! که سبا تاسو ته خدای تعالي

الطَّائِفَ فَإِنِّي أَدُلُّكَ عَلَى بِنْتِ غَيْلَانَ فَإِنَّهَا تُقْبِلُ بِأَرْبَعٍ وَتُدْبِرُ بِثَمَانٍ فَقَالَ

په طائف کي فتحه در کړه نو زه به د غيلان لور در ته وښيم هغه د څلورو سره راځي او د اتو سره ځي (يعني دومره غټه ده چي کوم وخت راځي نو د هغې په خېټه څلور ولې وي او کوم وخت چي ځي نو د هغې په شا اته ولې وي دا د غيلان د لور تعريف دی عربو به غټې ښځې خوښولې)

النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَدْخُلَنَّ هَؤُلَاءِ عَلَيْكُمْ . متفق عليه.

(د دې په اورېدو سره) نبي کريم صلی الله علیه وسلم وفرمايل: دا نر ښځو کي په کور کي مه پرېږدئ. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸\ ۴۳، رقم: ۴۳۲۴.

تشريح لفظ د مخنث د نون په زير سره هم ويل كيږي او د نون په زور سره هم حال دا چي مشهور په زير سره دی، مخنث هغه سړي ته ويل كيږي چي په عاداتو او حركاتو كي د ښځي مشابه وي چي زموږ په اصطلاح كي نرښځی ورته ويل كيږي ، دغه مشابهت كله په خلقي توگه سره وي او كله په مصنوعي توگه سره اختياريږي ، په خلقي توگه چي كوم مشابهت وي په هغه كي څه گناه نه سته مگر كوم مشابهت چي په مصنوعي توگه وي چي ځيني خلك د ښځو مشابهت اختياروي او خپل جامه، عادات او كړني د ښځو سره مشابه ظاهروي نو دا ډېره خرابه او د گناه خبره ده ، داسي خلك د لعنت مستحق دي ځكه چي په حديث شريف كي راغلي دي چي پر هغه ښځو دي د الله تعالى لعنت وي كوم چي دنارينوو مشابهت اختياروي او پر هغه نارينوو دي د الله تعالى لعنت وي كوم چي د ښځو مشابهت اختياروي.

په دغه حديث كي چي د كوم مخنث ذكر سوی دی د هغه نوم هيئت وو او ځينو د هغه نوم ماطع ليكلي دی ، د هغه په باره كي علماؤ ليكلي دي چي دی به مخكي د رسول الله ﷺ د بيبيانو كورو ته تلی ځكه چي د بيبيانو دا گمان وو چي دی په خلقي توگه سره د نارينه د جذباتو څخه خالي دی او د هغه ښځو ته شوق او حاجت نه سته او نه د جنسي خواهش سره د هغه شوق سته بلكه هغه د غير اولى الاربه څخه دی كوم چي په قرآن كريم كي د هغه ذكر دی، او ويل سوي دي چي د ښځو لپاره پرده كول د هغوی څخه واجب نه دي مگر كله چي رسول الله ﷺ دا خبره واورېدل چي په جنسي معاملاتو كي د هغه د شوق مظهر وو نو رسول الله ﷺ ته معلومه سوه چي مخنث د غير اولى الاربه څخه نه دی بلكه د اولى الاربه څخه دی او نفساني خواهش ته شوق لري، نو رسول الله ﷺ سمدستي منع كړ چي اوس به دغه مخنث په كورو كي نه داخليږي او ښځو ته دي نه ځي، فقهاؤ ليكلي دي چي د دغه ارشاد په رڼا كي نه يوازي دا چي د مخنث لپاره په كور كي د داخلېدو او ښځو ته د تللو څخه منع سوې ده بلكه د خصي او داسي نورو هم دا حكم دی او د پردې په اړه دوی د هغه خلكو په ډول دي چي د هغوی څخه پرده كول پر ښځو واجب دي.

په څلور سره ځي او په اته سره راځي: د دغه خبري څخه د هغه مخنث (نرښځي) مقصد د غيلان د لور چي د هغې نوم باديه وو چاغ والی بيانول مقصد وو ځكه چي په عامه توگه سره د كوم سړي بدن چاغ وي نو د هغه پر نس څلور گونجي وي چي د مخ څخه څلور معلوميږي او د شا څخه اته معلوميږي په دې توگه چي د هغه څلورو گنجو سرونه د دواړو خواوو څخه ښكاره وي ، مخنث چي دا خبره وكړه نو د هغه مقصد دا وو چي د غيلان لور چي كله راځي نو د هغې پر

نس څلور ګونجي وي او کله چي هغه په شا ګرځولو سره ځي نو د شا څخه اته ګونجي معلوميږي چي په اصل کي د نس د هغه څلور ګنجو هغه دواړه سرونه وي چي دواړه خواوو ته ښکاره وي، خلاصه دا چي د چاغو ښځو ته زيات مېلان لري ځکه هغه مخنث د غيلان د لور د چاغ والي ځرګندولو دا سي تعبير اختيار کړ.

د لوڅ ګرځېدو څخه منع

﴿۲۹۸۹﴾: وَعَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ حَمَلْتُ حَجَرًا ثَقِيلًا فَبَيْنَا اَنَا اَمْشِيْ

د حضرت مسور بن مخرمه رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما يو درون کاڼی پورته کړاو را روان سوم

سَقَطَ عَنِّيْ ثَوْبِيْ فَلَمْ اَسْتَطِعْ اَخْذَهٗ فَرَاٰنِيْ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

چي زما جامه وشکېدل او د بوج په وجه ما جامه پر بدن باندي نسوای ايښوولای رسول الله ﷺ

فَقَالَ لِيْ خُذْ عَلَيْكَ ثَوْبَكَ وَلَا تَمْشُوْا عُرَاةً. رواه مسلم.

چي زه کله لوڅ وليدم نو يې وفرمايل: اول جامه واغونده او لوڅ مه ځئ. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱\ ۲۶۸، رقم: ۷۸\ ۳۴۱.

د شرم او حياء انتهائي درجه

﴿۲۹۹۰﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا نَظَرْتُ اَوْ مَا رَاَيْتُ فَرْجَ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَطُّ. رواه ابن ماجة.

د عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي ما هيڅکله د نبي کريم ﷺ شرمګاه نه ده ليدلې. (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\ ۶۱۹، رقم: ۱۹۲۳.

تشريح: حرف د او په اصل کي د راوي شک ظاهروي چي په روايت کي د مانظرت الفاظ کي او که د مارايت الفاظ نقل سوي دي، په هر حال د دواړو معنی يوه ده په مفهوم او مطلب کي څه فرق نه سته.

په يوه روايت کي د بي بي عائشې رضي الله عنها دا الفاظ دي چي نه خو رسول الله ﷺ زما ستر ليدلی دی او نه ما د رسول الله ﷺ ستر ليدلی دی، د دغه دواړو روايتو څخه معلومه سوه

چي خاوند او ښځي د يو بل ستر ليدلای سي مګر د ژوند اداب او د شرم او حياء انتهائي درجه دا ده چي ښځه او خاوند هم د يو بل ستر ته ونه ګوري.

ښځي ته په نظر لوېدو سره سمدستي نظر واړوئ

﴿۲۹۹۱﴾: وَعَنْ أَبِي أُمَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَنْظُرُ إِلَى مَحَاسِنِ امْرَأَةٍ أَوَّلَ مَرَّةٍ ثُمَّ يَغُضُّ بَصَرَهُ إِلَّا أَحْدَثَ اللَّهُ لَهُ عِبَادَةً يَجِدُ حَلَاوَتَهَا. رواه احمد.

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د كوم مسلمان بنده نظر چي د يوې ښځي په حسن و جمال ولګيږي نو هغه سمدستي مخ ځيني واړوي نو هغه ته به خداي تعالي يو داسي خوږوالي وركړی چي د هغې لطف به ورته حاصل سي. (احمد).

تخريج: الامام احمد في المسند ۵\ ۲٦۴.

تشريح: مطلب دادئ چي هغه سړي د خپل رب په فرمانبرداري كي يو حسن او ښكلا ته نظر سمدستي وګرځوی او په داسي كولو سره هغه خپل ذوق ته د تسكين وركولو پر ځای د خپل پرودرګار د حكم په مخكي خپل نفس او خواهش تر پښو لاندي كړ ځكه الله تعالى به د هغه دغه فعل په يو داسي عبادت كي بدل كړي چي د هغه په وجه به هغه په خپل زړه او دماغ كي د الله تعالى د تعميل په نتيجه كي د تر لاسه كېدونكي خاص سكون او د زړه لذت محسوس كړي او دغه لذت په اصل كي د هغه تريخوالي بدله ده چي هغه د خپل نفس پر خواهش باندي په صبر كولو سره زغملی دی.

منع شي ته پر كتلو باندي وعيد

﴿۲۹۹۲﴾: وَعَنِ الْحَسَنِ مُرْسَلاً قَالَ بَلَغَنِيْ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَعَنَ اللهُ النَّاظِرَ وَالْمَنْظُوْرَ إِلَيْهِ. رواه البيهقي في شعب الإيمان.

د حضرت حسن رحمه الله څخه مرسلا روايت دی وايي چي ما ته د اصحابو كرامو څخه دا معلومه سوې ده چي رسول الله ﷺ فرمايلي دي: پر هغه سړي دي د خداي تعالي لعنت وي چي د بل شرمګاه ته ګوري او پر هغه دي هم وي چي د ده شرمګاه ته ګوري. (بيهقي).

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ٦\ ١٦٢، رقم: ٧٧٨٨.

تشريح مطلب دادی چي پر هغه چا دي د الله تعالى لعنت وي چي هغه شي ته په قصد او ارادې سره ګوري چي د هغه لېدل جائز نه دي ، هغه شی که يو انجلۍ وي يا د يو چا ستر وي يا بل منع شی وي، همدارنګه هغه څوک ددې مستحق ګرځول سوی دی څوک چي ولېدل سي مګر دا په هغه صورت کي کله چي هغه بېله غذره او بېله قصد خپل ځان ښوولی وي مثلا يو ښځه په قصد سره خپل ځان يو پردي سړي ته وښيي نو په دغه صورت کي هغه هم په دغه لعنت کي داخله ده ، مګر که چيري يو ښځه يو پردي سړي داسي ولېدل چي ښځي ته د قصد او ارادې دخل نه وي نو هغه په دغه لعنت کي داخله نه ده .

===========

بَابُ الْوَلِيِّ فِي النِّكَاحِ وَ اِسْتِيْذَانِ الْمَرْاَةِ

(د نکاح دولي او د ښځي څخه د اجازې اخيستلو بيان)

ولي په لغت کي سرپرست او کارساز ته وايي يعني هغه سړی چي د يو چا کار منتظم کوي مګر دلته د ولي څخه مراد هغه سړی دی چي د يو ښځي د نکاح متولي او سرپرست وي، په دې توګه چي د ښځي د نکاح اختيار هغه ته حاصل وي .

په دغه باب کي هغه حديثونه نقل سوي دي چي د هغو څخه دا معلوميږي چي د نکاح په باره کي ولي ته اجازه تر لاسه کېدل او د هغه رضا معلومول ضروري دي .

دلته دا ښوول هم ضروري دي چي ولايت (يعني د ولي کېدو حق) چا ته حاصل دی ، نو پوه سئ چي د نکاح په اړه د ولايت اختيار هغه قريب ته حاصل وي کوم چي عصبه بنفسه وي که عصبات بنفسه نه وي نو په هغوی کي به مقدم هغه وي کوم چي په وراثت کي مقدم وي يعني په دې باره کي د عصباتو ترتيب هغه دی کوم چي په وراثت کي دی که په عصبات بنفسه کي څوک نه وي نو د مور ولايت به حاصل وي يا د انا او بيا مور ته بيا ملسی ته او بيا ملسي زوی ته او که چيري په دوی کي هم څوک نه وي نو بيا نبکه (د مور پلار) ته به د ولايت حق وي او بيا حقيقي خور ته او بيا ميريزی خور ته بيا د مور اولاد ته ، بيا د دغه ترتيب سره سم د هغوی اولاد ته او که په هغوی کي هم څوک نه وي نو بيا ذوي الاحارم ته د ولايت حق دی په ذوي الارحام کي تر ټولو مخکي امه ګانو ته د ولايت حق دی د هغوی څخه وروسته ماما او د هغوی څخه وروسته خاله ګانو ته او د هغوی څخه وروسته د اکا لوڼو ته او د هغوی څخه وروسته د ترتيب

سره سم د هغوی اولاد ته او که په دوی کي هم څوک نه وي نو د ولايت حق به مولي الموالات ته حاصل وي (د مولي الموالات معنی په باب الفرائض کي بيان سوې ده) ، که چيري په مولي الموالات کي هم څوک نه وي بيا د وخت د پاچا د ولايت حق دی . په شرط ددې چي هغه مسلمان وي او د هغه څخه وروسته د وخت د پاچا چي څوک نائب وي په شرط ددې چي د پاچا له خوا هغه ته دا اختيار ورکړل سوی وي د هغه څخه وروسته به د قاضي نائبانو ته د ولايت حق وي په شرط ددې چي د خپل نائب جوړولو اجازه او اختيار قاضي ته حاصل وي که قاضي ته دغه اجازه نه وي نو بيا يې هيڅوک هم ولي کېدای نه سي .

د ولايت د حق لپاره ازاد کېدل ، عاقل کېدل او مسلمان کېدل شرط دي نو هيڅ غلام د يو چا ولي کيدای نه سي او هيڅ نابالغ د چا ولي کيدای نه سي او همدارنګه ليوني او کافر هم د يو مسلمان ولي کيدای نه سي .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د نکاح څخه مخکي د ښځي اجازه اخيستل

﴿۲۹۹۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تُنْكَحُ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : تر څو پوري چي د کونډې

الْأَيِّمُ حَتّٰى تُسْتَأْمَرَ وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتّٰى تُسْتَأْذَنَ قَالُوْا يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ وَكَيْفَ إِذْنُهَا قَالَ أَنْ تَسْكُتَ . متفق عليه .

ښځي څخه اجازت نه وي اخيستل سوی نو د هغې نکاح کول نسي کولای او همداسي چي د پيغلو ښځو څخه اجازت نه وي اخيستل سوی نو نکاح يې نه صحيح کيږي اصحابو کرامو عرض وکړ يا رسول الله! د پيغلو څخه به (چي شرميږي) اجازت څنګه حاصل سی ؟نو نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل :د هغې اجازت دادي چي چپه خوله پاته سی .(يعني د اجازت دغو ښتلو څخه وروسته چپه خوله پاته سی). (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۲\ ۳۳۹،رقم: ۶۹۶۸، ومسلم ۲\ ۱۰۳۶، رقم: ۶۴ – ۱۴۱۹.

د لغاتو حل: الايم: المراد به هنا الثيب البالغة. (بې خاونده).

تشريح ايم هغه ښځي ته ويل کيږي چي د هغې خاوند نه وي که هغه باکره (پېغله) وي او که

كونډه وي (چي خاوند يې مړ سوى وي يا طلاقه سوې وي) مګر دلته د ايم څخه مراد هغه بالغه ښځه ده چي د هغې خاوند مړ سوى وي يا طلاق ورکړل سوى وي.

د ښځي څخه د هغې د نکاح تر لاسه کولو په باره کي د باکرې او ثيب فرق سوى دى چي د ثيب په باره کي دا فرمايل سوي دي چي تر څو د هغې حکم تر لاسه نه کړل سي او د باکرې په باره کي دغه الفاظ دي چي تر څو پوري د هغې اجازه نه وي سوې نو دغه حکم او اجازه دا فرق ځرګندوي چي ثيب (کونډه) ښځه د خپل نکاح په اړه زيات شرم او حياء نه کوي بلکه هغه په خپل الفاظو کي د خپل نکاح حکم کوي يا په اشاره سره د خپل خواهش اظهار کوي او په دې باره کي هغې ته څه شرم نه وي، ددې پر خلاف باکره (پېغله) زيات شرم او حياء کوي ځکه هغه په ځرګندو الفاظو کي د نکاح حکم نه کوي او نه په واضحه اشاره سره د خپل خواهش اظهار کوي مګر کله چي د هغې د نکاح اجازه د هغې څخه واخيستل سي نو هغه په رضا سره اجازه ورکوي بلکه زيات وخت داسي کيږي چي د اجازې د طلب پر وخت د هغې په ژبه سره اجازه ورکول د شرم او حياء خلاف ګڼل کيږي او د خپل سکوت په ذريعه د خپل رضامندۍ اظهار کوي.

د دغه حديث څخه معلومه سوه چي د ښځي د حکم يا اجازې څخه پرته نکاح جائز نه ده مګر د فقهاؤ په نزد په دې باره کي تفصيل دادى د ټولو ښځو څلور ډولونه دي: اول ثيب بالغه يعني هغه کونډه ښځه چي بالغه وي، د داسي ښځي په باره کي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا قول دى چي د هغې نکاح د هغې د اجازې څخه پرته جائز نه ده په شرط ددې چي هغه عاقله وي يعني ليونۍ نه وي که عاقله نه وي نو د ولي په اجازې سره د هغې نکاح کيږي.

دوهم: باکره صغيره يعني هغه انجلۍ چي نابالغه وي د هغې په باره کي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا قول دى چي د هغې د نکاح لپاره د هغې د اجازې ضرورت نه سته بلکه د هغې ولي د هغې د اجازې څخه پرته هم نکاح کولاى سي.

دريم: ثيب صغيره يعني هغه کونډه چي بالغه نه وي د هغې په باره کي د حنفي علماؤ قول دادى چي د هغې نکاح د هغې د اجازې څخه پرته کيداى سي مګر شافعي علماء وايي چي د هغې نکاح د هغې د اجازې څخه پرته جائز نه ده.

څلورم: باکره بالغه: يعني هغه پېغله چي بالغه وي، د هغې په باره کي د حنفي علماء قول دادى چي د هغې نکاح د هغې د اجازې څخه پرته جائز نه ده مګر د شافعي علماؤ په نزد جائز ده.

د دغه تفصيل څخه دا خبره معلومه سوه چي د حنفي علماؤ په نزد د ولايت مدار پر صغر دى يعني د هغه په نزد ولي ته د ښځي د اجازې څخه پرته د نکاح کولو حق په هغه صورت کي حاصل

دی کله چي هغه د کم عمر يعني نابالغه وي که هغه باکره وي يا ثيبه (کونډه) وي، او د شافعي علماؤ په نزد د ولايت مدار پر بکارت دی يعني د هغوی په نزد ولي ته د ښځي د اجازې څخه پرته د نکاح کولو حق په هغه صورت کي حاصل وي کله چي هغه باکره وي که بالغه وي او که نابالغه وي، نو دغه حديث شريف د حنفيه په نزد پر بالغه باندي محمول دی که هغه کونډه وي يا پېغله وي او د رسول الله ﷺ دغه ارشاد (ولاتنکح البکر حتی تستاذن) يعني د پېغلي نکاح دي نه کيږي تر څو چي د هغې اجازه تر لاسه نه سي ، دا د شوافع د قول خلاف يو واضح دليل دی.

﴿۲۹۹۴﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْأَيِّمُ أَحَقُّ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کونډه ښځه (د خپلي

بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا ، و في رواية

نکاح په معامله کي)د خپل ولي څخه زياته حقداره ده (يعني د نکاح د اجازت د ور کولو په معامله کي) او پېغله ښځه هم د دې حقداره ده چي د هغې څخه د نکاح کولو اجازت واخيستل سي او د هغې اجازت اخيستل چپه خوله پاته کېدل دي . او په دويم روايت کي دا الفاظ دي چي

الثَّيِّبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ تُسْتَأْمَرُ وَ إِذْنُهَا سُكُوتُهَا وَ فِي رِوايَةٍ

کونډه ښځه دخپل ولي څخه په خپلو معاملاتو کي (نکاح وغيره) زيات حق لري او د پېغلي څخه دي هم اجازت واخيستل سي او د هغې اجازت ور کول چپه خوله پاته کېدل دي . او په يو

الثَّيِّبُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا وَالْبِكْرُ يَسْتَأْذِنُهَا أَبُوهَا فِي نَفْسِهَا وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا .رواه مسلم .

بل روايت کي دا الفاظ دي چي کونډه د ولي څخه زياته حقداره ده او د پېغلي څخه دي هم اجازت واخيستل سی او د هغې څخه د اجازت حق و پلار ته حاصل دی او د هغې اجازت ورکول چپه خوله پاته کېدل دي . (مسلم).

تخريج : مسلم في الصحيح ١٠٣٧/٢، رقم: ١٤٢١/٦٦،

تشريح د خپل ولي څخه زيات خپله اختيار لري : ددې مطلب دادی چي کونډه ښځه د خپل نکاح د اجازې ورکولو يا نه ورکولو په اړه خود مختاره ده او دا چي تر څو پوري په خپل ژبه سره

اجازه ونه کړي نو د هغې نکاح نه کيږي پر خلاف د پيغلي انجلى چي د هغې لپاره په ژبه سره اجازه ورکول ضروري نه دي بلکه د هغې سکوت (پټه خوله) په ذريعه هم د خپل اجازې اظهار کولای سي، په دې اړه نور تفصيل مخکي تېر سوی دی.

دلته يو څو روايتونه نقل سوي دي چي په هغو کي يو ازي لږ لفظي اختلاف دی د مفهوم او معنى په اعتبار ټول روايتونه يو ډول دي.

کونډه خپل ناخوښه نکاح رد کولای سي

﴿۲۹۹۵﴾: وَعَنْ خَنْسَاءَ بِنْتِ خِذَامٍ أَنَّ أَبَاهَا زَوَّجَهَا وَهِيَ ثَيِّبٌ فَكَرِهَتْ ذَلِكَ فَأَتَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَدَّ نِكَاحَهَا. رواه البخاري و في رواية ابن ماجة نِكَاحَ أَبِيهَا.

د حضرت خنساء بنت خدام ﷺ څخه روايت دی چي هغه کونډه وه د هغې پلار د هغې نکاح د يو چا سره وکړه او دا د هغه د نکاح څخه خوشحاله نه وه نو دا د نبي کريم ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او د دې په اړه يې عرض وکړ نو نبي کريم ﷺ د هغه نکاح ور رد کړه او په ابن ماجه کي يو روايت دی چي د هغې د پلار تړل سوې نکاح.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\ ۱۹۴، رقم: ۵۱۳۸، وابن ماجه ۱\ ۶۰۲، رقم: ۱۸۷۳.

د رسول الله ﷺ سره د نکاح پر وخت د حضرت عائشې ﷺ عمر

﴿۲۹۹۶﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَزَوَّجَهَا وَهِيَ بِنْتُ سَبْعِ

د بي بي عائشې ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د هغې سره نکاح وکړه کوم وخت چي د

سِنِينَ وَزُفَّتْ إِلَيْهِ وَهِيَ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ وَلُعَبُهَا مَعَهَا وَمَاتَ عَنْهَا وَهِيَ بِنْتُ ثَمَانَ عَشْرَةَ. رواه مسلم.

هغې عمر اووه کاله وو کوم وخت چي هغه د نهو کالو سوه نو د رسول الله ﷺ وکور ته ولېږل سوه او د هغې سره د بازی شيان وه او کوم وخت چي رسول الله ﷺ ور څخه وفات سو هغه وخت د دې عمر د اتلسو کلو وو. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۲\ ۱۰۳۹، رقم: ۷۱- ۱۴۲۲.

تشريح دغه حديث شريف د بي بي عائشې ﷺ ژوندي درې مهم اړخه او د رسول الله ﷺ سره د هغې د ملګرتيا وخت څرګندوي، د اوو كالو په عمر كي بي بي عائشه ﷺ د رسول الله ﷺ په زوجيت كي راغلل او د نهه كالو په عمر كي په رخصت كېدو سره د نبوت كورنۍ ته راغلل او د نهه كالو د ملګرتيا څخه وروسته يوازي د اتلس كالو په عمر وه چي رسول الله ﷺ د دنيا څخه تشريف يووړ.

د نهه كالو عمر د كوچنيوالي عمر وي دا وجه ده چي بي بي عائشې ﷺرسول الله ﷺ ته تشريف راوړ نو د هغې سره د لوبو شيانو يعني ناوكۍ وې چي په عامه توګه سره د كوچنيانو تر ټولو شيان محبوب شيان دي، په يوه حديث كي راغلي دي چي رسول الله ﷺ هغه ناوكۍ ته وكتل نو پر هغه يې د ناخوښۍ اظهار ونه كړ، ددې څخه معلومه سوه چي د ناوكيو جوړول جائز دي او د كوچنيانو په ناوكيو لوبي كول مباح دي، ددې وجه علماؤ دا ليكلې ده چي په ناوكيو سره لوبي كول په اصل كي د كوچنيانو لپاره يو سبق هم دی چي په هغه سره د هغوی روزنه، ګنډل او د كور د اصطلاح او انتظام تربيت تر لاسه كيږي، او بيا په دې اړه يو احتمال دا هم دی چي دا واقعه د هجرت د ابتداء ده او تر هغه وخته پوري د عكس حرمت نازل سوی نه وو، ځيني علماء وايي چي بي بي عائشې رضي الله عنها د ځان سره ناوكۍ راوړي وې نو په هغو كي صورتونه جوړ سوي نه وه كوم چي په عكسونو كي وي او حرام دي بلكه په جامو كي په نغښتلو سره بېله د شكل او صورت څخه دا سي شيان جوړ سوي وه.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د كم عمره انجلۍ نكاح دولي د اجازې پرته نه كيږي

﴿۲۹۹۷﴾: عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا نِكَاحَ إِلَّا بِوَلِيٍّ.

رواه احمد والترمذي وابوداؤد وابن ماجة والدارمي.

د حضرت ابو موسى ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د ولي (سرپرست) د اجازت څخه ماسوا نكاح نه صحيح كيږي. (احمد ترمذي ابوداؤد ابن ماجه دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۴\ ۳۹۴، ابوداود في السنن ۲\ ۵۶۸. رقم: ۲۰۸۵، والترمذي في السنن ۳\ ۴۰۷، رقم: ۱۱۰۱، وابن ماجه في السنن ۱\ ۶۰۵، رقم: ۱۸۸۱، والدارمي ۲\ ۱۸۵، رقم: ۲۱۸۳.

موقوف نه دي بلکه د الله تعالی پر اراده باندي موقوف دي همدارنگه د ښځي څخه حامله کېدل هم د الله تعالی پر اراده باندي موقوف دي پر عزل باندي موقوف نه دي مگر دا خبره ضروري ده چي الله تعالی د توالد او تناسل یو نظام تاکلی دی چي د سړي د نطفې څخه د کوچني تولید کیږي ځکه کیدای سي چي د عزل کولو په صورت کي هم د نطفې یو برخه بېله اختیاره د ښځي رحم ته ولاړه سي او د هغه څخه کوچنی جوړ سي بلکه په دې کي هم څه شک نه سته که چیري د یو کوچني پیدا کېدل په تقدیر کي وي نو الله تعالی پر دې قدرت حاصل دی چي هغه کوچنی بېله نطفې څخه پیدا کړي.

په ظاهره خو دغه حدیث شریف د عزل پر جائز کېدو باندي دلالت کوي مگر د دې حقیقي مفهوم دې ته اشاره کوي چي عزل کول غوره کار نه دی بلکه مکروه دی، په دغه مسئله کي د حنفیه او نورو علماؤ چي کوم فقهي مذهب دی د هغه بیان د حضرت جابر رضي الله عنه د روایت په تشریح کي تېر سوی دی.

﴿۳۰۵۱﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه څخه روایت دی چي یو سړی د رسول الله ﷺ په خدمت کي

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي أَعْزِلُ عَنِ امْرَأَتِي فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

حاضر سو او عرض یې وکړ چي زه د خپلي بي بي سره عزل کوم نبي کریم ﷺ ور څخه پوښتنه

وَسَلَّمَ لِمَ تَفْعَلُ ذَلِكَ فَقَالَ الرَّجُلُ أُشْفِقُ عَلَى وَلَدِهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ كَانَ ذَلِكَ ضَارًّا ضَرَّ فَارِسَ وَالرُّومَ. رواه مسلم.

وکړه چي عزل ولي کوی؟ هغه وویل د خپل شېر خوار کوچني په وجه عزل کوم دا چي حمل و نسي او کوچني ته په شېدو رودلو کي تاوان پېښ نسي. نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: که په دې (یعني د حمل په ورځو کي) شیدو ور کولو کي تاوان وای نو د روم او فارس خلکو ته به یې خامخا تاوان رسولای (ځکه چي هغوی په دې عادت دي). (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح: ۱۲\۱۰۶۷، رقم: ۱۴۳- ۱۴۴۳.

تشريح: د خلکو دا خیال وو چي د رضاعت په وخت کي جماع کول او بیا په حمل کېدو سره د ښځي په شېدو کي خرابي پیدا کیږي ځکه د هغه شېدو په څښلو سره تي رودونکي کوچني ته

تاوان رسيږي ددې څخه پرته په داسي حالت کي د ښځي شيدې هم کميږي ددغه بيري له کبله هغه سړي د رسول الله ﷺ څخه د عزل اجازه وغوښتل او د هغه په جواب کي رسول الله ﷺ ورته وفرمايل چي د رضاعت په وخت کي جماع کول او حمل کېدل که چيري د تي رودونکي کوچني لپاره تاواني واى نو د روم او فارس خلکو ته به يې خامخا تاوان رسولى واى ځکه چي هغوى ددې عادي دي او کله چي د هغوى دغه عادت د هغوى لپاره تاوان کونکى نه دى نو معلومه سوه چي د رضاعت په وخت کي حمل کېدل تاوان رسونکى نه دى نو د عزل کولو څه ګټه نه سته او د حمل کېدو د بيري په وجه عزل مه کوه يعني د رسول الله ﷺ دغه ارشاد د عزل پر کراهت او ناخوښۍ باندي دلالت کوي.

﴿۳۰۵۲﴾: وَعَنْ جُذَامَةَ بِنْتِ وَهَبٍ قَالَتْ حَضَرْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د بي بي جذامه بنت وهب رض څخه روايت دى چي زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوم

وَسَلَّمَ فِي أُنَاسٍ وَهُوَ يَقُولُ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَنْهَى عَنِ الْغِيلَةِ فَنَظَرْتُ فِي الرُّومِ

نو نبي کريم ﷺ د خلکو يوې ډلى ته مخاطب سو چي ما اراده کړې وه چي خلک به د (غيله)، (غيله په دوو معنى ده ۱- يو خو داد چي د کوچني د شيدو رودلو په وخت کي د هغه د مور سره جماع کول او ۲- دا چي د حمل په وخت کي و کوچني ته تى ورکول چي دا به عربو بد ګڼل او ويل به يې دې باندي و کوچني ته تاوان رسوى)، څخه منعه کړم مګر کله چي ما وليدل

وَفَارِسَ فَإِذَا هُمْ يُغِيلُونَ أَوْلَادَهُمْ فَلَا يَضُرُّ أَوْلَادَهُمْ ذٰلِكَ شَيْئًا ثُمَّ سَأَلُوهُ

چي د روم او فارس خلکو به د حمل په وخت کي غيله کوله او د غيلې په وجه و کوچني ته تاوان نه رسېدئ نو بيا ما خپله اراده پرېښودل وروسته خلکو د نبي کريم ﷺ څخه د عزل په اړه

عَنِ الْعَزْلِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذٰلِكَ الْوَأْدُ الْخَفِيُّ وَهِيَ

{ وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ } . رواه مسلم .

پوښتنه وکړه نو نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: عزل کول د کوچني د ښخولو پټ شکل دى او د دې ايت په مفهوم کي داخل دى واذا الموءودة سئلت (يعني کومه کوچنۍ چي ژوندى ښخ کړل سي او د هغې څخه به پوښتنه وسي). (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۲\۱۰۶۷، رقم: ۱۴۱- ۱۴۴۲

د لغاتو حل: الغِيلة: اى الارضاع حال الحمل. (د حمل په وخت كي تى وركول).

تشريح د غيله معنى ده د حمل په حالت كي كوچني ته تى وركول، په نهايه كي ليكلي دي چي د غيله مطلب دادى چي يو سړى د رضاعت په ورځو كي د خپل ښځي سره جماع وكړي، عربو د غيلې څخه پرهيز كوى او دا ګمان يې كوى چي په دغه صورت كي تي رودونكي كوچني ته تاوان رسيږي ځكه رسول الله ﷺ دا اراده وكړه چي خلك د رضاعت په ورځو كي خپل ښځي ته د ورتلو څخه منع كړي مګر كله چي رسول الله ﷺ ولېدل چي د روم او فارس خلك داسي كوي او د هغوى اولاد ته څه تاوان نه رسيږي نو رسول الله ﷺ د ممانعت اراده پرېښودل.

د (وادٌ) معنى ده د ژوندي ښخول، د جاهليت په زمانه كي به عربو د مفلسۍ د بيري څخه او د پېغور له كبله خپله لوښي ژوندۍ ښخولې، په ذكر سوي آيت كريمه كي دې ته اشاره ده چي د قيامت په ورځ به د الله تعالى له لوري د هغه مور او پلار څخه پوښتنه كيږي چي په خپل لاس به يې خپل لوښي ژوندۍ ښخولې، رسول الله ﷺ عزل هم په (واد خفي) يعني د ژونديو په ښخولو سره تعبير كړ همدارنګه دغه حديث شريف د هغه حضراتو دليل دى چي عزل ته جائز نه وايي او وم حضرات چي عزل جائز ګڼي هغوى دا وايي چي يا خو دغه حديث شريف منسوخ دى او يا رسول الله ﷺ دا خبره د تهديد او خبرتيا په توګه فرمايلې ده يا دا چي د دغه ارشاد په ذريعه دې ته اشاره سوې ده چي عزل نه كول غوره دي.

د دغه حضراتو تائيد د دغه روايت څخه هم كيږي چي يوه ورځ د رسول الله ﷺ يو مجلس جوړ سوى وو، په حاضرينو كي حضرت علي، حضرت زبير او د حضرت سعد رضي الله عنهم څخه علاوه نور جليل القدر صحابه كرام لكه حضرت امير المؤمنين حضرت عمر فاروق رضي الله عنه هم موجود وو، د عزل په باره كي بحث كېدى، د صحابه كرامو رايه دا وه چي په دې كي څه پروا نه سته مګر يو صحابي دا وويل چي خلك خو دا وايي چي عزل كول موءودة صغرى (يعني د ژونديو ښخول) دي يعني څرنګه چي خپل اولاد ژوندي ښخول موءودة كبرى دى همدارنګه عزل كول موءودة صغرى دى، حضرت علي رضي الله عنه د دې په جواب كي وفرمايل چي تر څو پوري په كوچني كي ساه را نه سي د موءودة اطلاق نه پر كيږي يعني د ساه راتللو څخه وروسته كه چيري د حمل اسقاط وكړل سي يا كوچنى د ژوندي پيدا كېدو څخه وروسته ژوندى ښخ كړل سي نو دې ته به موءودة ويل كيږي، د حضرت علي رضي الله عنه د دغه جواب په اورېدو سره حضرت عمر رضي الله عنه وفرمايل: اې علي! الله تعالى دي ستاسو عمر اوږد كړي تا رېښتيا وويل، فقهي مسئله

داده چي تر څو پوري په كوچني كي ساه را نه سي د هغه د حمل اسقاط جائز دي او د حمل څخه يو سل او شل ۱۲۰ ورځو كي په حمل كي ساه راځي ، يعني د حمل څخه وروسته په يو سل او شلو ورځو كي دننه د حمل اسقاط جائز دی او ددې څخه وروسته جائز نه دی .

ځيني حضرات وايي چي دغه ارشاد مبارك د عزل پر حرام كېدو باندي دلالت نه كوي البته پر مكروه كېدو باندي دلالت كوي په دې معنی چي عزل كول د واد حقيقي (يعني په حقيقت كي د ژونديو ښخولو) په حكم كي داخل نه دی ځكه چي د واد حقيقي مطلب دادی چي د يو نفس هلاكول حال دا چي په عزل كي دا صورت نه وي البته عزل كول د واد حقيقي مشابه دی ځكه دې ته پټ ژوندي ښخول ويل سوي دي چي دې ته اشاره كوي چي د عزل په ذريعه د خپل مني ضائع كول دي او دا خبره څرګنده ده چي مني الله تعالی د كوچني پيدا كېدو لپاره تيار كړي دي ځكه دغه كار (يعني عزل كول) د خپل كوچني د هلاكولو يا د هغه ژوندي ښخولو مشابه دي .

علامه ابن همام رحمة الله عليه وايي چي د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه په باره كي دا صحيح روايت نقل سوی دی چي هغه وفرمايل : عزل موءودة صغری دی او د حضرت ابو امامه رضي الله عنه په باره كي نقل سوي دي چي د هغه څخه د عزل په باره كي پوښتنه وسوه نو هغه وفرمايل چي ما د هيڅ مسلمان په باره كي د عزل كولو نه دي اوريدلي ، معلومه سوه چي عزل غوره كار نه دی.

همدارنګه د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دي چي حضرت عمر فاروق رضي الله عنه به ځيني خلك پر عزل كولو باندي وهل او د حضرت عثمان غني رضي الله عنه په باره كي دا نقل سوي دي چي هغه به د عزل كولو څخه منع كول ، ددغه ټولو رواياتو څخه د عزل منع ثابتيږي مګر علماء كرام وايي چي دا منع د نهي تنزيهي په توګه ده .

ښځي ته د راز خبرو ښوولو څخه منع

﴿۳۰۵۳﴾ : وَعَنْ أَبِيْ سَعِيْدٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ان اعظم

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل : د قيامت په ورځ به

الامانة عند الله يوم القيامة وفي رواية إِنَّ مِنْ أَشَرِّ النَّاسِ عِنْدَ اللهِ مَنْزِلَةً

د خدای تعالی په نظر هغه سړی ډير خراب وي چي د خپلي بي بي سره كوروالي وكړي او د

يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجُلَ يُفْضِي إِلَى امْرَأَتِهِ وَتُفْضِي إِلَيْهِ ثُمَّ يَنْشُرُ سِرَّهَا . رواه مسلم

هغې پټ راز نورو ته څرګند کړي (یعني کومي خبري چي تر پر دې شاته سوی وي یا کوم افعال او حرکات چي کړي وی د هغو بیان کوی) (مسلم)

تخریج: مسلم في الصحیح: ۲\۱۰۶۱، رقم: ۱۳۴- ۱۴۳۷.

تشریح علامه طیبي رحمة الله علیه د (ان اعظم الامانة...) په باره کي وایي چي ددې مطلب دادی چي هغه لوی امانت چي په هغه کي د خیانت کونکي شخه به د قیامت په ورځ سخته پوښتنه کیږي د ښځي او خاوند په مینځ کي جنسي معاملاتو سره متعلق خبري دي یعني د ښځي او خاوند په مینځ کي جنسي افعال او د راز خبري لوی امانت دی چي د هغه ساتنه د هر خاوند او ښځي ذمه داري ده کوم خاوند او ښځه چي ددغه امانت ساتنه ونه کړي په دې توګه چي هغه د خپل ښځي سره د کوروالۍ وروسته د هغې راز څرګند کړي نو د هغه شخه به د قیامت په ورځ سخته پوښتنه کیږي او د اشرف رحمة الله علیه د قول سره سم ددغه ارشاد معنی داده چي د قیامت په ورځ به د الله تعالی په نزد تر ټولو په لوی امانت کي خیانت د هغه سړي خیانت وي چي هغه د خپل ښځي سره کوروالي وکړي او بیا د هغې راز څرګند کړي ، د راز څرګندولو شخه مراد دادی چي د هغه او ښځي په مینځ کي د راز کومي خبري سوي وي او د جنسي اړیکو سره اړوند کوم کارونه سوي دي هغه خلکو ته وایي ، لکه څرنګه چي د بې حیاء خلکو عادت دی چي د خپل ښځي یو عیب بیانوي یا دا چي د خپلو ښځو هغه ښه والی او صفت بیانوي کوم چي د هغه پټ ساتل شرعا او اخلاقا واجب وي.

ابن مالک رحمة الله علیه وایي چي ددغه ارشاد مطلب دادی چي ښځه او خاوند هر یو د بل د افعالو او اقوالو امین دی په دوی کي چي کوم یو د یو بل هغه افعال او اقوال ظاهروي د کوم چي ظاهرول دو هم نه خوښوي نو هغه ته به خیانت کونکی ویل کیږي.

په هر حال د حدیث شریف خلاصه داده چي د ښځي او خاوند په مینځ کي د جنسي معاملاتو او ذاتي چارو سره اړوند چي کومي خبري یا کارونه وي هغه د بل په مخکي کي بیانول یا د یو بل عیبونه څرګندول یوازي په اخلاقي توګه نه بلکه په شرعي توګه هم په آخرت کي د مؤاخذې موجب دی.

دلته یوه عبرتناکه واقعه بیانول د ګټي شخه خالي نه ده چي یو وخت یو عالم او پوه سړي خپل ښځي ته د طلاق ورکولو اراده وکړه خلکو پوښتنه څیني وکړه چي داسي ولي کوې؟ هغه وویل زه د خپل ښځي عیبونه ولي ذکر کړم (یعني که چیري زه د طلاق وجه بیان کړم نو دا د هغې

عيب ځرګندول سول چي زه تاسو د طلاق وجه بيان کړم او زه دا نه خوښوم تر څو چي هغه زما ښځه ده د هغې عيب بيان کړم بيا چي کله هغه طلاق ورکړی نو بيا خلکو پوښتنه ځيني وکړه چي تا خپل ښځي ته ولي طلاق ورکړ نو هغه وويل چي زه د يو پردی ښځي عيبونه ولي ښکاره کړم يعني که چيري زه د طلاق وجه بيان کړم نو ددې مطلب دادی چي زه د پردی ښځي عيبونه تاسو ته بيانوم او زه دا بالکل مناسب نه ګڼم.

ځيني علماء وايي چي د ښځي او خاوند لپاره د يو بل د خبرو ځرګندول په هغه صورت کي وي کله چي د هغه ګټه او مقصد نه وي مګر که چيري يو ګټه يا يوه معقوله وجه وي نو بيا دا ممانعت نه سته د مثال په توګه د ښځي دا دعوه وي چي د هغې خاوند د هغې د جنسي خواهش د پوره کولو اهل نه دی يا ښځه دا شکايت وکړي چي د هغې خاوند د هغې سره د لاپرواهۍ چلن کوي نو په دغه صورت کي د ښځي لپاره د هغه شيانو ذکر کول به ناخوښه نه وي لکه څرنګه چي الله تعالى په خپله فرمايي:

لاَ يُحِبُّ اللهُ الْجَهْرَ بِالسُّوْءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَن ظُلِمَ

ژباړه: الله ﷻ دا نه خوښوي چي يو خرابه خبره په ډاګه بيانه سي مګر که چيري پر چا باندي ظلم سوی وي (نو هغه په ډاګه هم بيانولای سي).

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

په حيض کي د کوروالۍ منع

﴿۳۰۵۴﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أُوْحِيَ إِلٰى رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ {نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ} أَقْبِلْ وَأَدْبِرْ وَاتَّقِ الدُّبُرَ وَالْحَيْضَةَ. رواه الترمذي وابن ماجة والدارمي.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي پر رسول الله ﷺ باندي دا ايت نازل سو نسائكم .... حرثكم. (يعني ښځي ستاسو کښت دی څنګه چي غواړی د هغوی سره کوروالي وکړئ) (که د مخکني لور څخه دخول کوئ يا د وروسته طرفه څخه) البته د لويو بولو د ځاي د دخول څخه ځان وژغورئ او د حيض په وخت کي ور سره جماع مه کوئ. (ترمذي ابن ماجه دارمي).

تخريج: سنن الترمذي ۵\۲۰۰، رقم: ۲۹۸۰، وابن ماجه ۱\۶۲۰، رقم: ۱۹۲۵.

تشریح لفظ د اَقبَلَ (یعني که د مخ له خوا مخکنۍ شرمګاه ته راسي) او اَدبَرَ (یعني که د شا له خوا مخکنۍ شرمګاه ته راسي) دغه دواړه لفظونه د آیت کریمه (فاتوا حرثکم ...) په تفسیر او بیان کي دي یعني ددغه دواړو الفاظو په ذریعه دا وضاحت سوی دی چي د آیت کریمه مطلب دادی که څوک وغواړي دمخ له خوا راسي یا د شا له خوا مګر دخول به په هر صورت کي په مخکنۍ شرمګاه کي وي او بدفعلي یعني د شا په شرمګاه کي دخول حرام دی همدارنګه دحیض په حالت کي هم په مخکنۍ شرمګاه کي دخول حرام دی.

﴿۳۰۵۵﴾: وَعَنْ خُزَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحِي مِنَ الْحَقِّ لَا تَأْتُوا النِّسَاءَ فِي أَدْبَارِهِنَّ . رواه احمد والترمذي وابن ماجة والدارمي .

د حضرت خزیمه بن ثابت رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: الله تعالی د حق خبره کولو څخه نه شرمیږي تاسو د ښځو سره د لویو بولو په ځای کي کوروالي مه کوئ. (احمد ترمذي ابن ماجه دارمي)

تخریج: احمد في المسند ۵\ ۲۱۳، والترمذي ۳\ ۴۶۸، رقم: ۱۱۶۴، وابن ماجه ۱\ ۶۱۹، رقم: ۱۹۲۴، والدارمي ۲\۱۹۶، رقم: ۲۲۱۳.

تشریح: حیاء هغه تغیر ته وایي چي د عیبجن کېدو او بد ویلو د بیري څخه په انسان کي واقع کیږي او د الله تعالی په ذات کي د تغیر واقع کېدل محال دي ځکه نو دلته د حیاء څخه حقیقي حیاء مراده نه ده بلکه مجازي حیاء یعني ترک کول مراد دي کوم چي د حیاء مقصد دی، همدارنګه د (ان الله لا یستحي ...) مطلب به دا وي چي الله تعالی د حق خبري کولو او د هغه د اظهار څخه ترک کوي نو په حدیث کي دا خبره د وروستني مضمون (د ښځي سره د بدفعلۍ کولو ممانعت) د تمهید او مقدمي په توګه ذکر کول ددغه بدفعلۍ ډېر خرابي او د هغه پر حرام کېدو باندي خبرداری ورکول دي چي دا خبره دومره ناخوښه او مکروه ده چي ددې پر ژبه راوړل او ددې ذکر کول هم د شرم او حیاء خلاف کار دی که څه هم د هغه ذکر کول د هغه د منع کېدو په وجه وي مګر دا یو شرعي مسئله ده او د شرعي مسئلې د بیانولو څخه پرته بله چاره نه سته ځکه نو واورئ چي دښځو سره (د هغوی د شا په شرمګاه کي) بد فعلي کول حرام دي ځکه نو ددې څخه پرهیز وکړئ، ددې څخه معلومه سوه چي د ښځو سره بدفعلي کول حرام دي نو د خلکو سره

دغه فعل کول په طریقه اولی حرام دي.

علامه طیبي رحمة الله علیه فرمایي چي دلته مناسب دا وه چي رسول الله ﷺ دا فرمایلي وای چي زه د حق خبري بیانولو څخه حیاء نه کوم مګر رسول الله ﷺ دا خبره الله تعالی ته منسوبه کړې ده او ددې څخه د رسول الله ﷺ مقصد د حکم ارزښت څرګندول او ددغه بدفعلۍ خرابي د مبالغې په توګه بیانول دي نو دا ددې خبري دلیل دی چي د خپلو ښځو او مینځو سره بدفعلي کول حرام دي کوم خلک چي دا جائز ګڼي هغوی په سخته ګمراهي کي اخته دي.

علامه طیبي رحمة الله علیه وایي که چیري یو سړی د یو پردۍ ښځي سره بدفعلي وکړي نو هغه به د زنا په حکم کي وي مګر ددې په بدله کي به نه سنګسار کیږي او نه به پر هغه حد جاري کیږي البته یو څه سزا به خامخا ورکول کیږي.

علامه نووي رحمة الله علیه وایي که چیري یو سړی د خپل غلام سره بدفعلي وکړي نو هغه به د پردي سره د بدفعلي کونکي په حکم کي وي او امام ابوحنیفة رحمة الله علیه فرمایي چي پر دغه بد فعلي باندي فاعل او مفعول (یعني دواړه بدفعليَ کونکي) د سزا وړ دي او دواړو ته د هغوی د حال مناسب سزا دي ورکړل سي مګر که چیري مفعول (د چا سره چي بدفعلي سوې وي) کوچنی وي یا لیونی وي یا په زور بدفعلي ورسره سوې وي نو هغه ته به سزا نه ورکول کیږي.

د ښځي سره د شاله خوا کوروالي کونکی ملعون دی

﴿۳۰۵۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَتَهُ فِي دُبُرِهَا. رواه احمد وابوداؤد.

د حضرت ابوهریره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي په مقعد (کونه) کي د ښځي سره بد کار کوي هغه لعنتي دی. (احمد ابو داؤد)

تخریج: احمد في المسند ۲\ ۴۴۴، وابوداود في السنن ۲\ ۶۱۸، رقم: ۲۱۶۲.

﴿۳۰۵۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اِنَّ الَّذِيْ يَأْتِيْ امْرَأَتَهُ فِيْ دُبُرِهَا لَا يَنْظُرُ اللّٰهُ اِلَيْهِ. رواه في شرح السنة.

د حضرت ابوهریره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: څوک چي د خپلي ښځي

سره په مقعد (كونه) كي جماع كوى خداي تعالي هغه ته د شفقت او د رحمت په سترگه نه گورى . (شرح السنة) .

تخريج : البغوي في شرح السنة ۹\۱۰۷، رقم: ۲۲۹۷.

﴿۳۰۵۸﴾: وَعَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَنْظُرُ اللّٰهُ إِلَى رَجُلٍ أَتَى رَجُلًا أَوْ امْرَأَةً فِي الدُّبُرِ . رواه الترمذي .

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : خداي تعالي هغه سړي ته په د رحمت او شفقت نه گورى چي د نريا ښځي سره په مقعد (كونه) كي جماع كوى . (ترمذي) .

تخريج : الترمذي في السنن ۳\۴۶۹، رقم: ۱۱۶۵.

د غيله منع

﴿۳۰۵۹﴾: وَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيْدٍ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ سِرًّا فَإِنَّ الْغَيْلَ يُدْرِكُ الْفَارِسَ فَيُدَعْثِرُهُ عَنْ فَرَسِهِ . رواه ابوداؤد

د بي بي اسماء بنت يزيد رض څخه روايت دى چي ما د رسول الله ﷺ څخه اورېدلي دى چي تاسي خپل اولادونه په پټه سره مه قتلوئ (يعني غيله مه كوئ) ځكه چي غيله سپور كمزوره كوي او هغه د آس څخه غورځوي يعني د رضاعت په حالت كي استقرار د حمل سره كوچنى كمزوره كيږي او په ځوانئ كي دا كمزوري خپل اثر ښيي . (ابو داؤد) .

تخريج : ابوداود في السنن ۴\۲۱۱، رقم: ۳۸۸۱.

د لغاتو حل : الغَيل: وهو لبن يحصل عند الاغالة، اى ضرره واثره.

تشريح : خپل اولادونه په پټه سره مه قتلوئ : ددې مطلب دادى چي د غيلې په ذريعه په هلاكت كي مه اچوئ او دا مخكي ښوول سوې ده چي د حمل په حالت كي تى وركول يا د رضاعت په وخت كي جماع كولو ته غيله وايي نو د حديث خلاصه دا سوه چي د غيلې په وجه د كوچني په مزاج كي خرابي پيدا كيږي او د هغه قوه كمزورې كيږي او ددغه خرابۍ او ضعف اثر د هغه د

بالغ کېدو څخه وروسته معلومېږي چي دهغه نتيجه دا سي چي هغه کوچنی د لوی کېدو څخه وروسته کله چي د جنګ ډګر ته ولاړ سي نو د دښمن په مقابله کي سست او کمزوری وي او د آس څخه لوېږي او دا شی د هغه په حق کي داسي دی لکه هغه چي د مقابلي څخه مخکي قتل کړل سوی وي نو غیله مه کوئ چي د غیله په وجه د خپل کوچني د قتل سبب ګرځي .

دلته دا اشکال پیدا کیږي چي ددغه حدیث څخه معلومه چي پر کوچني باندي د غیلې اثر لوېږي حال دا چي ددې څخه مخکي په ځینو حدیثو کي راغلي دي چي غیله پر کوچني اثر نه اچوي، ددې جواب طیبي رحمة الله عليه دا ورکړی دی چي په تېرو حدیثو کي پر کوچني د غیلې د اثر لوېدۍ نفي د جاهلیت د زمانې د هغه عقیدې د تردید لپاره وه چي خلکو حقیقي غیله مؤثر ګڼل او ددغه حدیث په ذریعه د غیلې د اثر کېدو چي کوم اثبات سوی دی هغه ددې لپاره چي غیله في الجمله سبب جوړېږي او مؤثر حقیقي د الله تعالیٰ رضا او دهغه حکم دی ، یا داسي به ووایو چي په دغه حدیث کي د غیلې کومه منع سوې ده هغه د نهي تنزیهي په توګه ده او د رسول الله ﷺ ارشاد (لقد هممت . .) پر تحریم باندي محمول دی همدارنګه په دواړو حدیثو کي څه تضاد نه پاته کیږي ددې څخه پرته دا هم ویل کیدای سي چي د غیلې په اړه د رسول الله ﷺ له خوا ممانعت او عدم ممانعت د دواړو بنیاد د رسول الله ﷺ پر اجتهاد وو یعني کله چي رسول الله ﷺ ولېدل چي د عربو خلک غیله کوي او د هغوی کوچنیان ضعیف او کمزوري کیږي نو رسول الله ﷺ د غیلې څخه منع وکړل مګر وروسته چي رسول الله ﷺ د روم او فارس خلک ولیدل چي د هغوی په نزد د غیلې په وجه کوچني ته څه تاوان نه رسیږي نو رسول الله ﷺ د غیلې څخه منع وکړه ، د بي بي جدامه رضي الله عنها روایت ددې خبري تائید کوي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د عزل مشروط جواز

﴿۳۰۶۰﴾: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُعْزَلَ عَنِ الْحُرَّةِ إِلَّا بِإِذْنِهَا . رواه ابن ماجة .

د حضرت عمر بن خطاب رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ د یوې ازادي ښځي سره د جماع په وخت کي د ښځي د اجازت څخه بغیر د عزل څخه منعه کړېده . (ابن ماجه)

تخریج: سنن ابن ماجه ۱\ ۶۲۰، رقم: ۱۹۲۸.

تشریح: که چیري د ازادي ښځي سره د جماع پر وخت عزل وکړل سي نو د هغې څخه اجازه اخیستل ضروري دي ، د هغې د اجازې اخیستلو پرته عزل نه کیږي ځکه د عزل په وجه نه یوازي دا چي کوچنی نه کیږي بلکه د ښځي په جنسي لذت کي هم کمي کیږي او ددغه دواړو شیانو سره د ازادي ښځي حق متعلق دی ، که چیري ښځه د کوچني پیدا کېدل غواړي نو سړي ته دا اختیار نه سته چي هغه د ښځي دغه خواهش پوره نه کړي همدا رنګه که چیري ښځه د عزل په وجه په خپل جنسي لذت کي کمي محسوس کړي نو دا هم د هغې سره بې انصافي ده ځکه ضروري ده چي د عزل لپاره د ښځي اجازه واخیستل سي که چیري هغه اجازه ورکړي نو عزل دي وکړي او که نه نو عزل دي نه کوي ، دغه حدیث شریف د ازادي ښځي د اجازې په شرط سره او د مینزي د اجازې څخه پرته هم د عزل په جائز کېدو دلالت کوي لکه څرنګه چي د حنفیه مذهب دی .

==========

بَابُ خيار الْمملكوكيْن

(مینزي ته د ازادۍ وروسته اختیار ورکول)

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

مینزه د ازادۍ وروسته نکاح فسخ کولای سي

﴿۳۰۶۱﴾: عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا

حضرت عروه رضي الله عنه د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ هغې ته وفرمایل :

فِيْ بَرِيْرَةَ خُذِيْهَا فَاعْتَقِيْهَا وَكَانَ زَوْجُهَا عَبْدًا فَخَيَّرَهَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا وَلَوْ كَانَ حُرًّا لَمْ يُخَيِّرْهَا . متفق علیه .

د بریره په معامله کي چي ته دا واخله ازاده یې کړه د بریرې رض خاوند یو غلام وو کوم وخت چي هغه ازاده کړل سوه نو رسول الله ﷺ و هغې ته اختیارات ورکړه (یعني د خپل خاوند په نکاح کي پاته کیږي یا ځان ازادوې) بریرې رض ازادي خوښه کړه او د خاوند څخه جلا سوه که د هغې خاوند ازاد وای نو نبي کریم ﷺ هغې ته اختیار نه ورکوی .(بخاري او مسلم) .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۱۹۰، رقم: ۲۵۶۳، ومسلم ۲\ ۱۱۴۲، رقم: ۸\ ۱۵۰۴.

تشریح: د بریره رضي الله عنها ذکر سوې واقعې د په کتاب البیوع کې په تفصیل سره ذکر سوې ده ، دغه مینزه د یهودي په ملکیت کې وه بیا بي بي عائشې رضي الله عنها په رانیولو سره ازاده کړې وه ، د بریره رضي الله عنها د رانیولو پر وخت رسول الله ﷺ بي بي عائشې رضي الله عنها ته وفرمایل چې مخکې یې د مالک څخه رانیسه بیا یې ازاده کړه ، د رسول الله ﷺ د قول سره سم حضرت عائشې رضي الله عنها هغه رانیول او بیا یې ازاده کړه ، د بریره رضي الله عنها خاوند یو غلام وو ځکه رسول الله ﷺ بریره ته دا اختیار کړی وو چې د ازاد کېدو څخه وروسته که ته غواړې نو د خپل خاوند په نکاح کې اوسه او که د هغه په نکاح کې اوسېدل نه غواړې نو د هغه څخه جلا سه ، ددغه اختیار سره سم بریرې جلاوالی اختیار کړ او د خپل خاوند سره یې تعلق قطع کړ ، د حدیث آخري جمله (ولو کان حرا ...) او که چیري د هغې خاوند ازاد وي..الخ، دا په ظاهره د عروه خپل قول معلومیږي او د امام مالک ، امام شافعي او امام مالک رحمة الله علیهم مذهب هم دادی چې د مینزې د ازادولو څخه وروسته په خپل نکاح کې ساتل یا د فسخ کولو اختیار په هغه صورت کې دی کله چې د هغې خاوند غلام وي چې هغه د ازادېدو څخه وروسته د یو غلام په نکاح کې پاته کېدل پیغور محسوس نه کړي، که چیري د هغې خاوند غلام نه وي نو بیا هغې ته دغه اختیار نه سته ، مګر امام ابو حنیفة رحمة الله علیه فرمایي چې هغې ته په هر صورت کې اختیار دی که د هغې غلام ازاد وي یا غلام ، د دواړو خواوو د علماؤ دلیلونه د فقهي په کتابو کې ذکر سوي دي. او که چیري ښځه او خاوند دواړه یو ځای ازاد سي نو د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دی چې په دغه صورت کې ښځې ته اختیار نه سته همدارنګه که چیري خاوند ازاد سي نو هغه ته د خپل نکاح باقي ساتلو د فسخ کولو اختیار نه سته که څه هم د هغه ښځه ازاده وي یا مینزه وي .

﴿۳۰۶۲﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ زَوْجُ بَرِيرَةَ عَبْدًا اَسْوَدَ يُقَالُ لَهُ مُغِيثٌ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چې د بریرې رضي الله عنها خاوند یو تور رنګه غلام وو او مغیث

كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَطُوفُ خَلْفَهَا فِيْ سِكَكِ الْمَدِيْنَةِ يَبْكِي وَدُمُوعُهُ تَسِيلُ عَلَى

نو مېدی لکه هغه چې زه اوس هم وینم چې هغه د مدینې منورې په کوڅو کې په بریرې پسې ګرځېدی او د سترګو څخه یې اوښکي څڅېدلې او پر

لِحْيَتِهِ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلعبَّاسِ يَا عَبَّاسُ أَلَا تَعْجَبُ مِنْ

بيره يې پرېوتلې (يوه ورځ) رسول الله ﷺ وفرمايل : اې عباس ! ايا تا ته په دې تعجب نه دی چي مغيث رضي الله عنه د بريرې رضي الله عنها سره څومره مينه کوله

حُبِّ مُغِيثٍ بَرِيرَةَ وَمِنْ بُغْضِ بَرِيرَةَ مُغِيثًا فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

او بريرې رضي الله عنها د هغه څخه څومره نفرت کوی بيا نبي کريم ﷺ بريرې ته وفرمايل : اې بريرې !

وَسَلَّمَ لَوْ رَاجَعْتِيهِ فقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ تَأْمُرُنِي قَالَ إِنَّمَا أَشْفَعُ قَالَتْ لَا

حَاجَةَ لِي فِيهِ . رواه البخاري.

کاشکي تا رجوع کړې وای يعني د مغيث سره دې د دويم وار لپاره نکاح کړې وای ! بريرې رض عرض وکړ يا رسول الله ! ايا تاسو ما ته حکم را کوئ ؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل : زه سفارش کوم بريرې رضي الله عنها عرض وکړ زه ده ته ضرورت نه لرم يعني زه دده سره نکاح کول نه غواړم) . (بخاري) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٩\٤٠٨، رقم: ٥٢٨٣.

تشريح: د ځينو روايتو څخه دا معلوميږي چي مغيث رضي الله عنه يعني د بريره رضي الله عنها خاوند ازاد وو ځکه که چيري د دغه حديث د اولي جملې دا وضاحت وکړل سي چي مغيث يو تور غلام وو يا دا چي مغيث مخکي غلام وو او بيا ازاد کړل سو، نو په دغه صورت کي د روايتو په مينځ کي هيڅ تضاد نه پاته کيږي .

ددغه حديث شريف څخه معلومه سوه چي يو مشر او حاکم د چا په حق کي د جائز کار سفارش کول ښه خبره ده ، ددغه حديث څخه دا هم ثابته سوه چي د خپل مشر او حاکم سفارش قبلول واجب نه دي او نه د هغه د سفارش نه منلو په وجه مشر او حاکم ته د مؤاخذې کولو حق سته او ددغه حديث څخه دا هم معلومه سوه چي د يو چا سره د هغه د بد شکلي او بد اخلاقی په وجه تعلق نه ساتل جائز دي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

مملوک ښځه او خاوند ازادول

﴿٣٠٦٣﴾: عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَعْتِقَ مَمْلُوكَيْنِ لَهَا زَوْجٌ فَسَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَأَمَرَهَا أَنْ تَبْدَأَ بِالرَّجُلِ قَبْلَ الْمَرْأَةِ . رواه ابو داؤد والنسائي .

د بي بي عائشې ﷺ څخه روايت دی چې هغې د دوو غلامانو چې يو ښځه او بل يې خاوند وه د ازادولو اراده وکړه د نبي کريم ﷺ څخه يې پوښتنه وکړه نبي کريم ﷺ ورته امر وکړ چې اول سړی ازاد کړه بيا ښځه (چې ښځې ته د نکاح د فسخ کولو اختيار پاته نسي). (ابو داؤد نسائي).

تخريج: ابوداود في السنن ۲\۶۷۳، رقم: ۲۲۳۷، والنسائي ۶\۱۶۱، رقم: ۳۴۴۶.

تشريح: که چيري بي بي عائشې ﷺ مخکې ښځه ازاده کړې وي نو هغه د ازادولو څخه وروسته به د يو غلام په نکاح کي وه، په دغه صورت کي به هغې ته دا اختيار وو که چيري هغې غوښتلای نو خپل نکاح به يې باقي ساتلای او که هغې ته د خاوند سره اوسيدل خوښ نه وه نو نکاح به يې فسخ کړې وای، (لکه څرنګه چې د درو سره امامانو مذهب دی او د هغه تفصيل تېر سوی دی) نو رسول الله ﷺ بي بي عائشې ﷺ ته مخکې د سړي د ازادولو حکم ورکړ چې ښځې ته اختيار پاته نه سي او د سړي زړه مات نه سي مګر صحيح خبره داده چې رسول الله ﷺ اول د سړي د ازادولو حکم ځکه ورکړ چې سړی د ښځې په نسبت زيات کامل او افضل وي نو هغه مقدم کول پکار دي يا دا چې رسول الله ﷺ دا خبره محسوس کړه چې سړی خو مينزه ښځه زغملای سي مګر که ښځه د يو غلام په نکاح کي وي نو هغه ځيني بېزاره وي او هر وخت په ذهني اذيت کي اخته وي ځکه رسول الله ﷺ اول د سړي د ازادولو حکم وکړ چې د هغه ښځه د خپل خاوند له خوا په بې بيزارۍ کي اخته نه سي.

مينزي ته د نکاح اختيار

﴿۳۰۶۴﴾: وَعَنْهَا أَنَّ بَرِيرَةَ عَتَقَتْ وَهِيَ عِنْدَ مُغِيثٍ فَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ لَهَا إِنْ قَرِبَكِ فَلَا خِيَارَ لَكِ. رواه ابو داؤد.

د بي بي عائشې ﷺ څخه روايت دی چې بريره ﷺ په داسې حال کي ازاده سوه چې هغه د مغيث په نکاح کي وه نبي کريم ﷺ هغې ته د نکاح د ساتلو يا نه ساتلو اختيارات ورکړه او ورته يې وفرمايل: که ستا خاوند ستا سره جماع وکړي نو بيا تا ته د نکاح د فسخ کولو اختيار نه پاته کيږي. ابو داؤد.

تخريج: سنن ابي داود ۲\۶۷۳، رقم: ۲۲۳۶.

د لغاتو حل: قَرِبَکِ: ای جامعک.

تشريح: په هدايه کي ليکل سوي دي که چيري يو مينزه د خپل بادار په رضا سره خپله نکاح وکړي يا د هغې بادار د هغې نکاح په رضا سره يا د رضا څخه پرته وکړي او بيا هغه مينزه ازاده

سي نو هغې ته د خپل نکاح باقي ساتلو يا فسخ کولو اختيار سته که څه هم د هغې خاوند ازاد وي يا غلام وي، که چيري مينزه د خپل بادار د رضا او اجازې څخه پرته خپل نکاح وکړي او بيا بادار هغه ازاده کړي نو د ازادکېدو سره د هغې نکاح صحيح کيږي مګر د هغې اختيار به نه وي ، ائمه ثلاثه (درې امامان) دا وايي که چيري مينزه د يو ازاد سړي په نکاح کي وي نو د ازادېدو څخه وروسته هغه مينزي ته د خپل نکاح د باقي ساتلو يا فسخ کولو اختيار نه پاته کيږي .

علامه ابن همام رحمه الله وايي چي د امام ابو حنيفة او ائمة ثلاثه په مينځ کي د دغه اختلاف بنياد دادی چي د بريره د خاوند په باره کي متعارض روايتونه نقل سوي دي ، په بخاري او مسلم کي د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه دا ثابته ده چي بريره ته په دا سي حال کي اختيار ورکړل سوی وو چي دهغې خاوند غلام وو مګر په بخاري او مسلم کي دا هم نقل سوي دي چي کله بريره ازاده سوه نو د هغې خاوند يو ازاد سړی وو .

همدارنګه روايت سنن اربعه يعني ابوداؤد ، ترمذي، نسائي او ابن ماجه هم نقل کړی دی او ترمذي دغه روايت ته صحيح ويلي دي ، نو ائمه ثلاثه اول روايت ته ترجيح ورکړې ده او امام ابو حنيفة رحمه الله دوهم روايت ته ترجيح ورکړه ده ، ملا علي قاري د ابن همام دغه قول په مرقات کي په تفصيل سره ليکلی دی ، دلته د اوږدوالي د بيري څخه د هغه خلاصه نقل سوې ده .

وهذا الباب خال عن الفصل الثالث

په دغه باب کي دريم فصل نه سته.

==========

بَابُ الصَّدَاقِ (د مهر بيان)

مهر د زوجيت د حق تر لاسه کولو هغه معاوضې ته وايي چي ښځي ته د هغې د خاوند له خوا ورکول کيږي، د مهر نه ورکولو نيت نه کول د نکاح صحيح کېدو يو شرط دی يعني که چيري يو څوک د نکاح پر وخت دا نيت وکړي چي مهر به نه ورکول کيږي نو د هغه نکاح نه صحيح کيږي، دنکاح پر وخت د مهر ذکر کول د نکاح صحيح کېدو لپاره شرط نه دی که چيري د مهر ذکر ونه سي نو نکاح صحيح کيږي او پر خاوند باندي مهر مثل واجبيږي .

د مهر اندازه : شريعت د مهر لپاره يو خاص اندازه واجب کړې ده او نه د هغه زيات حد ټاکل سوی دی بلکه هغه يې د خاوند پر حيثيت او توان باندي موقوف کړی دی ، کوم څوک چي د

څومره مهر ورکولو توان لري هغه دي وټاکل سي البته د مهر کم از کم یو حد ټاکل سوی دی چي سړی دي د هغه څخه کم مهر نه ټاکي ، د حنیفه په مذهب کي د مهر کم مقدار لس درهمه دي که یو سړی تر دې کم مهر وټاکي نو د هغه مهر به صحیح نه وي .

د امام مالک رحمة الله علیه په نزد د مهر آخري حد څلورمه د دینار دی او امام شافعي او امام احمد رحمة الله علیهما فرمایي چي کوم شی د ثمن یعني قیمت صلاحیت لري په هغه سره مهر ټاکل جائز دي.

د ازاج مطهراتو او مبارکو لوڼو مهر : د ام المؤمنین بي بي ام حبیبه رضي الله عنها څخه پرته د ټولو ازواجو مطهراتو او د بي بي فاطمې رضي الله عنها څخه پرته د ټولو مبارکانو لوڼو مهر پنځه سوه درهمه وو ، پنځه سوه درهمه د سپینو زرو مقدار (۱۵۷۵) ماشې یعني یو کیلو ۵۳۰ ګرامه کیږي ، د نن سبا د نرخ مطابق د یو کیلو ۵۳۰ ګرامو سپینو زرو قیمت تقریبا ۷۱۸ روپۍ کیږي ، د ام المؤمنین ام حبیبې رضي الله عنها مهر څلور زره درهم یا څلور سوه دیناره وو ، څلور زره درهمه دوولس زره شپږ سوه ماشه یعني دوولس کیلو ۲۴۷ ګرام سپین زر په اندازه کیږي ، او د سپینو زرو د موجوده نرخ مطابق اووه زره دري سوه اته څلویښت (۷۳۴۸) کیږي .

د حضرت فاطمې زهراء رضي الله عنها مهر څلور سوه مثقاله نقده وو څلور سوه مثقاله ۱۸۰۰ ماشه یعني ۷۵۰ ګرامه سپین زر په اندازه کیږي او د سپینو زرو موجوده نرخ ۱۰۵۰ روپۍ کیږي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د مهر کم از کم مقدار

﴿۳۰۶۵﴾ : عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ

د حضرت سهل بن سعد رضي الله عنه څخه روایت دی چي یوه ښځه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کي حاضره

فَقَالَتْ يَارَسُوْلَ اللهِ إِنِّي وَهَبْتُ نَفْسِي لَكَ فَقَامَتْ طَوِيلًا فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ

سوه او عرض یې وکړ یا رسول الله! زه خپل ځان و تاسو ته هبه کوم په دې ویلو سره هغه د جواب لپاره تر ډیره و درېده یو سړی را ولاړ سو او عرض یې وکړ

يَارَسُوْلَ اللهِ زَوِّجْنِيهَا إِنْ لَمْ تَكُنْ لَكَ فِيهَا حَاجَةٌ فَقَالَ هَلْ عِنْدَكَ مِنْ

یا رسول الله! که ستاسو دې ته ضرورت نه وي نو نکاح یې زما سره وکړه نبي کریم صلی الله علیه وسلم ور څخه

پوښتنه وکړه چي ایا ستا سره یې د ولورېو څه شی سته ؟

شَيْءٍ تُصْدِقُهَا قَالَ مَا عِنْدِي إِلَّا إِزَارِي هٰذَا قَالَ فَالْتَمِسْ وَلَوْ خَاتَمًا مِنْ

هغه عرض وکړ چي د دې لونګ څخه پرته (چي ما پر ځان اچولي دی) نور هیڅ راسره نسته نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: ولاړ سه یو شی پیدا کړه که څه هم هغه د اوسپني ګوتمۍ وي

حَدِيدٍ فَالْتَمَسَ فَلَمْ يَجِدْ شَيْئًا فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَلْ

د هغې پلټنه یې وکړه مګر هغه هیڅ شی یې پیدا نکړ رسول الله ﷺ ورته وفرمایل: ایا

مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ شَيْءٌ قَالَ نَعَمْ سُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا فَقَالَ قَدْ زَوَّجْتُكَهَا

تا ته د قرانکریم څخه هم یو شی یاد نه دي ؟ هغه عرض وکړ چي فلاني فلاني سورتونه مي په یاد دي نو نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل څه چي دي د قرانکریم څخه په یاد دي د هغه په بدله کي

بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، و في رواية قال انطلق فقد زوجتكها فعلمها من القرآن. متفق عليه.

مي ستا نکاح د دې ښځي سره وکړه او په یوه بل روایت کي راځي چي نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل ما ستا نکاح د دې سره وکړه ته دې ته قرانکریم ورزده کړه. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۹\۱۹۰- ۱۹۱، رقم: ۵۱۳۵، ومسلم ۱۲\۱۰۴۰، رقم: ۱۷۶\۱۴۲۵.

تشریح: د رسول الله ﷺ په مبارک ژوند کي دا حکم وو که چیري یو ښځي به خپل ځان رسول الله ﷺ ته هبه کوی او رسول الله ﷺ به د هغې هبه قبوله کړه نو هغه ښځه به د رسول الله ﷺ لپاره حلاله وه او پر رسول الله ﷺ به د هغې مهر نه واجب کېدی، دا د بل چا لپاره نه بلکه یوازي د رسول الله ﷺ لپاره جائز وه ، اوس دا جائز نه دي بلکه دا د رسول الله ﷺ د خاصیتو څخه وو یعني یوازي د رسول الله ﷺ لپاره جائز وو، د قرآن کریم دغه آیت کریمه پر دې دلالت کوي :

وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِن وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَن يَسْتَنكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ،

ژباړه: او که چیري یو مؤمنه ښځه خپل ځان پیغمبر (ﷺ) ته هبه کړي (یعني د مهر اخیستلو څخه پرته د هغه په نکاح کي راتلل غواړي) او پیغمبر ﷺ هم د هغې سره نکاح کول غواړي نو هغه ښځه حلاله ده مګر اې محمد ! (ﷺ) دا اجازه یوازي تا ته ده ټولو مسلمانانو ته نه ده .

په دې باره کې فقهي تفصيل دادی چې د امام شافعي رحمه الله په نزد د مهر څخه ماسوا د هبې د لفظ په ذريعه د نکاح جواز يوازي د رسول الله ﷺ لپاره وو او دا د بل چا لپاره جائز نه دي حال دا چې حنفي مذهب دادی چې د هبې د لفظ په ذريعه د دواړو (خاوند او ښځې) په مينځ کې نکاح صحيح کيږي او پر هغه سړي مهر مثل واجبيږي، که څه هم هغه ښځه د مهر ذکر ونه کړي يا د مهر نفي وکړي، د حنفي مذهب سره سم د ذکر سوي آيت الفاظ (خالصة لک ...) په معنی کې د خپل ځان د هبه کونکي ښځې د مهر واجب کېدو څخه پرته حلالېدل يوازي د رسول الله ﷺ لپاره دي.

ولو خاتما من حديد (که څه هم هغه د اوسپني ګوتمۍ وي) د دې څخه دا معلومه سوه چې په هر ډول مال سره مهر تاکل جائز دي که څه هم هغه شی د هر څومره لږ قيمت وي، په شرط د دې چې ښځه او سړی دواړه پر هغه راضي وي، د امام شافعي او امام احمد رحمة الله عليهما دا مذهب دی، په دې باره کې د امام ابوحنيفة او امام مالک رحمة الله عليهما مذهب د باب په شروع کې ذکر سوی دی، د حنفيه حضراتو دليل د حضرت جابر رضي الله عنه هغه روايت دی کوم چې دارقطني او بيهقي نقل کړی دی : قال رسول الله : لا تنكحوا النساء الا الاكفاء ولا يزوجهن الا الاولياء ولامهر دون عشرة دراهم.

ژباړه: رسول الله ﷺ فرمايلي دي د ښځو نکاح دې د هغوی د سيالانو سره وکړل سي او د ښځو نکاح دې د هغوی ولي (سرپرست) کوي او د لس درهمو څخه د کم مهر اعتبار نه سته.

د حنفي مذهب تائيد په دار قطني او بيهقي کې د حضرت علي رضي الله عنه څخه د دغه ارشاد څخه هم کيږي : (لا صداق اقل من عشرة دراهم) : حضرت علي رضي الله عنه وفرمايل د لسو درهمو څخه کم مهر معتبر نه دی.

د حضرت سهيل رضي الله عنه دغه روايت حنفيه حضراتو پر مهر معجل باندې محمول کړی دی ځکه چې د رسول الله ﷺ دا معمول وو چې خپلو بيبيانو مبارکانو ته به يې د هغوی د تاکل مهر يو څه برخه سمدستي يعني د جماع کولو څخه مخکې ورکول ځکه رسول الله ﷺ هغه صحابي ته هم دا حکم وکړ چې تا ته کوم شی تر لاسه سي که څه هم هغه د اوسپني ګوتمۍ وي هغه راوړه چې د نکاح څخه وروسته هغه ښځې ته د مهر په توګه ورکړل سي، له دې څخه ځينو علماؤ دا مسئله اخذ کړې ده چې د نکاح څخه وروسته د خپل ښځې سره تر هغه وخته پوري جماع کول نه دي پکار تر څو چې د هغې د مهر څخه يو څه برخه ورکړل سوې نه وي، د حضرت ابن عباس، حضرت زهري او حضرت قتاده رضي الله عنهم دا مذهب وو، د هغوی دليل دادی چې کله

حضرت علي ﷺ د بي بي فاطمې رضي الله عنها سره نكاح وكړه نو رسول الله ﷺ هغه بي بي فاطمې ته تر هغه وخته پوري د ورتللو څخه منع كړ تر څو چي هغه بي بي فاطمې رضي الله عنها ته د هغې د مهر څخه يو څه ورنه كړي ، حضرت علي ﷺ وويل اې دالله رسوله ! دا وخت خو زما سره هيڅ نه سته ، رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : ته فاطمې ته خپل زغره وركړه ، نو هغه خپل زغره وركړه او ددې څخه وروسته هغې ته ورغلى، دا خو معلومه ده چي د بي بي فاطمې رضي الله عنها مهر څلور سوه مثقاله سپين زر وه او رسول الله ﷺ حضرت علي ﷺ ته د ټاكلي سوي مهر څخه د يوې زغري په اندازه وركولو حكم وركړى وو نو ددغه حضراتو په نزد د مهر ټاكلو څخه سمدستي (يعني دجماع كولو څخه مخكي) يو څه وركول واجب دي حال دا چي د حنفيه حضراتو په نزد دا مستحب دي او واجب نه دي .

د حديث د آخري الفاظو څخه په ځرګنده دا معلوميږي چي رسول الله ﷺ د قرآن كريم تعليم مهر وټاكى ، ځيني امامان دا جائز ګڼي حال دا چي د امام ابو حنيفة رحمه الله په نزد جائز نه دي ، هغه وايي چي په دغه صورت كي (يعني د قرآن كريم د تعليم په مهر ګرځولو سره) نكاح خو صحيح كيږي مګر پر خاوند باندي مهر مثل واجبيږي او كوم چي ددغه روايت تعلق دى نو په ارشاد مبارك كي (مجامعک ...) كي حرف د با د بدل لپاره نه دى بلكه د سببيت د اظهار لپاره دى يعني ددغه جملې معنى داده چي په قرآن كريم تا ته چي څه په ياد وي د هغه په سبب ما ستا نكاح ددغه ښځي سره وكړه يعني تا ته د قرآن كريم په يادول ددغه ښځي سره سوي وه نو د اسلام قبوليت د هغوى د نكاح سبب وو او هغه مهر نه وو ګرځول سوى .

ته هغې ته د قرآن كريم ښوونه كوه : دا حكم د وجوب په توګه نه وو بلكه د استحباب په توګه وو نو دا ددې خبري دليل نه دى چي رسول الله ﷺ د قرآن كريم تعليم مهر ګرځولى وو .

د ازواج مطهراتو د مهر مقدار

﴿۳۰۶۶﴾ : وَعَنْ اَبِيْ سَلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ عَائِشَةَ كَمْ كَانَ صَدَاقُ رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى

د حضرت ابو سلمه ﷺ څخه روايت دى چي ما د بي بي عائشې ﷺ څخه پوښتنه وكړه چي د

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَتْ كَانَ صَدَاقُهُ لِاَزْوَاجِهٖ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ اُوْقِيَّةً وَنَشٌّ قَالَتْ

رسول الله ﷺ مهر څومره وو ؟ هغې راته وويل : د نبي كريم ﷺ مهر د خپلو بي بي ګانو لپاره دولس اوقيه او يو نش وو بيا بي بي عائشې ﷺ وويل :

أَتَدْرِي مَا النَّشُّ قُلْتُ لَا قَالَتْ نِصْفُ أُوقِيَّةٍ فَتِلْكَ خَمْسُ مِائَةِ دِرْهَمٍ. رواه مسلم و نش بالرفع في شرح السنة في جميع الاصول.

په نش پوهېږې (چې څه ته وايي؟) ما ورته وويل چې يا نو هغې راته وويل :نيم اوقيه او ټول چې يو ځاى سي نو پنځه سوه درهمه سوه. (مسلم) د شرح السنه او د اصول په ټولو كتابو كي ((نش)) په پېښن (رفع) سره دى.

تخريج: مسلم في الصحيح ۲\۱۰۴۲، رقم:۷۸\۱۴۲۶.

تشريح: پنځه سوه درهمه د اوسني وزن او اوسني حيثيت تفصيل د باب په شروع كي بيان سوى دى د دغه حديث څخه شوافع دا استدلال كوي چې پنځه سوه درهمه مهر تړاكل مستحب دي. دلته يو شک پيدا کيږي چې بي بي عائشې رضي الله عنها د رسول الله ﷺ د ټولو بيبيانو مباركو د مهر شمېر پنځه سوه درهم ښوولى دى حالنكه د بي بي ام حبيبه ﷺ مهر څلور زره درهم يا څلور سوه ديناره وو او بي بي ام حبيبه ﷺ هم د رسول الله ﷺ بي بي مباركه وه، ددې جواب دادى چې بي بي عائشې ﷺ د ټولو بيبيانو مباركانو د مهر شمېر ښوولى دى چې د هغوى مهر خپله رسول الله ﷺ تړاكلى وو حال دا چې د ام حبيبه ﷺ مهر د حبشې پاچا نجاشي تړاكلى وو.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د ډېر مهر منع

﴿۳۰۶۷﴾: عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ أَلَا لَا تُغَالُوا صَدُقَةَ النِّسَاءِ فَإِنَّهَا لَوْ

د حضرت عمر بن خطاب ﷺ څخه روايت دى چې هغه وويل: پوه سئ !د ښځو د روند مهر مه

كَانَتْ مَكْرُمَةً فِي الدُّنْيَا وَتَقْوَى عِنْدَ اللّٰهِ لَكَانَ أَوْلَاكُمْ بِهَا نَبِيُّ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

تړاكئ كه ډېر مهر د بزرګئ او عظمت وجه وي او د خداي تعالى په نېزد د پرهېزګارى موجب وي نو رسول الله ﷺ د دې زيات مستحق وو

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا عَلِمْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَكَحَ شَيْئًا مِنْ نِسَائِهِ

او ماته معلومه ده چې نبي كريم ﷺ د خپلو بي بي ګانو او لور مهر

وَلَا أَنْكَحَ شَيْئًا مِنْ بَنَاتِهِ عَلَى أَكْثَرَ مِنْ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أُوقِيَّةً. رواه احمد والترمذي و ابوداؤد والنسائي وابن ماجة والدارمي.

دوولس اوقيه څخه زيات نه دی ايښي. (احمد ترمذي ابو داؤد نسائي ابن ماجه دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۱\ ۴۰ - ۴۱، وابوداود في السنن ۲\ ۵۸۲، رقم: ۲۱۰۶، والترمذي في السنن ۳\ ۴۲۳، رقم: ۱۱۱۴، والنسائي ۶\ ۱۱۷، رقم: ۳۳۴۹، وابن ماجه في السنن ۱\ ۶۰۷.

تشريح: دلته د تقوا څخه مراد زياته تقوا ده، (ان كرمكم عند الله اتقاكم) يعني د الله تعالى په نزد په تاسو كي تر ټولو د لوی مرتبې والا هغه دی چي تر ټولو زيات متقي كېدو په وجه د الله تعالى په نزد د امتياز وركونكي بزرگی او فضيلت مستحق گرځي. خلاصه دا چي د زيات مهر په وجه نه يوازي دا چي په دنيا كي عظمت او بزرگي نه ترلاسه كيږي بلكه د دې په وجه په آخرت كي هم د الله تعالى په نزد د بزرگی او فضيلت درجه نه ترلاسه كيږي او كله چي د دې په وجه نه د دنيا فائده سته او نه د دين گټه نو بيا دغه بې معنى شی ولي اختيار كړل سي، د بيبيانو مباركانو د مهر په اړه دړې روايتونه دي چي په ظاهره متضاد معلوميږي يو خو د بي بي عائشې رضي الله عنها روايت دی، دوهم روايت دا دی چي په هغه كس دوولس اوقيه يعني څلور سوه اتيا درهمه مقدار ذكر سوی دی او يو روايت مخته راځي چي په هغه كي د ام حبيبه رضي الله عنها د مهر مقدار څلور زره درهمه ذكر سوی دی، په دغه درو سره روايتو كي د بي بي ام حبيبه رضي الله عنها مهر والا روايت مستثنى گڼل پكار دي، ځكه چي د هغې مهر رسول الله ﷺ نه وو ټاكلى بلكه د حبشه پاچا نجاشي ټاكلى وو او نجاشي پاچا هم دومره زيات مهر محض د رسول الله ﷺ د تعظيم او تكريم سره سم ټاكلى وو.

اوس پاته سو د بي بي عائشې ﷺ او حضرت عمر ﷺ روايتونه نو د هغوی دواړو په مينځ كي هم په حقيقت كي هيڅ تضاد نه سته ځكه چي بي بي عائشې رضي الله عنها د مهر د اصل مقدار په وضاحت كولو سره په اوقيه سره كسر يعني د نيم اوقيه ذكر هم كړی دی او حضرت عمر ﷺ يوازي د اوقيه ذكر وكړ او كسر يې پرېښودی. د دې څخه پرته دا احتمال هم دی چي حضرت عمر ﷺ د دوولس اوقيه څخه د زيات نفي د خپل علم سره سم كړی دی يعني حضرت عمر ﷺ ته به يوازي د دوولس اوقيه علم وو او بي بي عائشې ﷺ چي يو نش زيات (نيم اوقيه) ذكر كړی دی هغه به د حضرت عمر ﷺ په علم كي نه وي راغلى.

دا خبره بايد په ذهن کي وي چي حضرت عمر رضي الله عنه دلته يوازي غوره او افضل بيان کړی دی يعني د هغه د ارشاد مطلب به دا وي چي زيات غوره دادي چي مهر کم وټاکل سي چي د هغه سنت اندازه دوولس اوقيه دي او کوم چي د جواز تعلق دی نو دا ښوول سوي دي چي تر دې زيات مهر ټاکل هم جائز دي.

د مهر لږ بر خه سمدستي ورکول غوره دي

﴿۳۰۶۸﴾: وَعَنْ جَابِرٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ أَعْطَى فِي صَدَاقِ امْرَأَتِه مِلْءَ كَفَّيْهِ سَوِيقًا أَوْ تَمْرًا فَقَدْ اسْتَحَلَّ. رواه ابوداؤد.

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کوم سړی چي د خپلي بي بي په مهر کي دواړه ډک لاسونه ستوان يا خرماوی ورکړي نو هغه خپله بي بي په ځان حلاله کړه. ابو داؤد

تخريج: ابوداود في السنن ۲\ ۵۸۵، رقم: ۲۱۱۰.

﴿۳۰۶۹﴾: وَعَنْ عَامِرِ بْنِ رَبِيعَةَ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ بَنِي فَزَارَةَ تَزَوَّجَتْ عَلَى نَعْلَيْنِ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرَضِيتِ مِنْ نَفْسِكِ وَمَالِكِ بِنَعْلَيْنِ قَالَتْ نَعَمْ فَأَجَازَهُ. رواه الترمذي.

د حضرت عامر بن ربيعه رضي الله عنه څخه روايت دی چي د بني فزاره د قبيلې يوې ښځي په يوه جوړه څپلی سره د يوه سړی سره نکاح وکړه رسول الله ﷺ و هغې ته وفرمايل: ايا تا خپل ځان يوازي د دوو څپليو په بدله کي حواله کړ او په دې راضي سوې هغې وويل: چي هو نو نبي کريم ﷺ د هغې د نکاح د باقي پاته کېدو اجازت ورکړ. (ترمذي).

تخريج: الترمذي في السنن ۳\ ۴۲۰، رقم: ۱۱۱۳.

تشريح د تعارض د د فع له کبله دا حديث به هم پر مهر معجل باندي محمول سي مگر ددې وضاحت دا مناسب دی چي کله هغه ښځي د خپل مهر مثل د مطالبې حق تر لاسه سو مگر کله چي هغه په يوه جوړه څپليو راضي سوه نو هغه د خپل مهر مثل څخه د يوې جوړې څخه زيات حق څخه خلاصه سوه نو رسول الله ﷺ هغه مهر جائز وگرځوی او په دغه صورت کي د هغه په جائز کېدو کي اختلاف نه سته ځکه دا حديث د امام شافعي رحمه الله د مذهب دليل نه سي کيدای او دا حديث هم ضعيف دی.

د مهر مثل واجب کېدو يو صورت

﴿۲۰۷۰﴾: وَعَنْ عَلْقَمَةَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَلَمْ

حضرت علقمه رحمه الله د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت کوي چي د هغه څخه دا مسئله و پوښتل سوه چي يوه سړي د يوې ښځي سره نکاح وکړه

يَفْرِضْ لَهَا شيئا وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا حَتَّى مَاتَ فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ لَهَا مِثْلُ

چي نه يې مهر مقرر کړی دي او نه يې ورسره جماع کړې ده چي مړ سو ابن مسعود رضي الله عنه وويل:

صَدَاقِ نِسَائِهَا لَا وَكْسَ وَلَا شَطَطَ وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ وَلَهَا الْمِيرَاثُ فَقَامَ مَعْقِلُ

د هغه په قوم کي چي د ښځو کوم مهر تاکل سوی دی هغو مره مهر دي ورکړي نه کم نه زيات پر دې عده تېرول واجب ده او په ميراث کي هم ورسره شريکېږي په دې اورېدو سره معقل بن

بْنُ سِنَانٍ الْأَشْجَعِيُّ فَقَالَ قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بِرْوَعَ

سنان اشجعي رضي الله عنه ودرېدئ او اعلان يې وکړ چي زموږ د قبيلې د يوې ښځي بروع بنت واشق

بِنْتِ وَاشِقٍ امْرَأَةٍ مِنَّا بمثل ما قَضَيْتَ فَفَرِحَ بِهَا ابْنُ مَسْعُودٍ . رواه الترمذي و ابوداؤد والنسائي والدارمي.

په معامله کي رسول الله صلى الله عليه وسلم دا حکم ورکړی وو په دې اورېدو سره ابن مسعود رضي الله عنه ډېر خوشحاله سو (چي زما فيصله د نبي کريم صلى الله عليه وسلم د فيصلې سره موافقه وَخته).

تخريج: ابوداود في السنن ۲\ ۵۸۹، رقم: ۲۱۱۵، والترمذي في السنن ۳\ ۴۵۰، رقم: ۱۱۴۵، والنسائي ۶\ ۱۲۱، رقم: ۳۳۵۵. والدارمي ۲\ ۲۰۷، رقم: ۲۲۴۶.

تشريح: حضرت ابن مسعود رضي الله عنه ته الله تعالی علم، فضل، ذهانت، ذکاوت او د ديني فراست لوی دولت ورکړی وو، يو مشکل مسئله به يې د خپل بې پايه قوت او اجتهاد په ذريعه همداسي حل کوله چي هغه به د قرآن او حديث بالکل سمه وه دلته دا مسئله هم د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه وپوښتل سوه نو تر يوې مياشتي پوري د قرآن او حديث په رڼا کي پر دې فکر کولو بيا په خپل قوت اجتهاد سره د هغه شرعي فيصله يې وکړه نو يو صحابي حضرت معقل

رضي الله عنه ته على الاعلان دا شهادت ورکړ چي د ابن مسعود ﷛ دغه فيصله د رسول الله ﷺ د حکم عين مطابق ده ځکه چي رسول الله ﷺ هم په دا ډول يو مسئله کي داسي فيصله کړي وه نو حضرت ابن مسعود ﷛ خپله پر دغه خبره باندي د ډېري زياتي خوشحالۍ اظهار وکړ چي الله تعالى زما رهبري وکړه او زما دغه فيصله د رسول الله ﷺ د حکم مطابق سوه.

په ذکر سوي مسئله کي د حضرت علي ﷛ او د صحابه کرامو د يو ډلي دا مذهب وو چي په دغه صورت کي ښځه د عدم دخول په وجه د مهر نه حقداره کېږي مگر که چيري پر هغې عده واجب وي او هغې ته به د خاوند مېراث هم حاصلېږي، په دې باره کي د امام شافعي ﷫ دوه قوله دي يو خو د حضرت علي ﷛ موافق دی او دوهم قول د ابن مسعود ﷛ مطابق ده، د امام ابو حنيفة او امام احمد مذهب هغه دی کوم چي ابن مسعود ﷛ بيا کړ.

مهر مثل څه ته وايي ؟ مهر مثل د ښځي هغه مهر ته وايي چي د هغې د پلار د کورنۍ د هغه ښځو وي چي په دغه خبرو کي د هغو په مثل وي، عمر، جمال، مال، ښار، زمانه، عقل، ديندارۍ، بکارت، ثيبيت، علم او ادب او اخلاق او داسي نور.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د ام حبيبې نکاح او مهر

﴿۳۰۷۱﴾: عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ عُبَيْدِ اللّٰهِ بْنِ جَحْشٍ فَمَاتَ بِأَرْضِ

د بي بي ام حبيبې ﷞ څخه روايت دی چي زه د عبد الله بن جحش په نکاح کي وم چي زما خاوند

الْحَبَشَةِ فَزَوَّجَهَا النَّجَاشِيُّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمْهَرَهَا عَنْهُ أَرْبَعَةَ

په حبشه کي مړ سو د حبشې باچا زما نکاح د نبي کريم ﷺ سره په څلور زره مهر باندي وکړه

آلَافٍ و في رواية أَرْبَعَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ وَبَعَثَ بِهَا إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ شُرَحْبِيلَ ابْنِ حَسَنَةَ. رواه ابو داؤد والنسائي.

او په يوه روايت کي د څلورو زرو درهمو الفاظ سته او هغه يې د نبي کريم ﷺ په خدمت کي د شرحبيل بن حسنه په نګرانۍ کي ولېږه. (ابو داؤد نسائي).

تخريج: سنن ابي داود ۲\۵۸۳، رقم: ۲۱۰۷، والنسائي ۶\۱۱۹، رقم: ۳۳۵۰.

تشریح: د ام حبیبه رضي الله عنها د اول خاوند نوم د مشکوة په ټولو نسخو کي عبدالله ابن حجش لیکل سوی دی حالانکه د هغه صحیح نوم عبیدالله ابن حجش دی ، په سنن ابوداؤد او اصول وغیره کي همداسي لیکل سوي دي .

د ام حبیبه ﷺ اصلي نوم رمله وو چي د ابوسفیان لور او د حضرت معاویه خور وه ، مخکي د هغې واده د عبیدالله ابن حجش سره سوی وو ، عبیدالله اسلام قبول کړی وو او د ام حبیبه سره د مکې څخه په هجرت کولو حبشې ته راغلی وو بیا هلته په رسیدو سره مرتد سو یعني د اسلام په پرېښودو سره عیسائي سو او هلته مړ سو . ام حبیبه ﷺ پر اسلام باندي ثابته قدمه پاته سوه بیا رسول الله ﷺ عمرو ابن امیه ضمري د حبشې پاچا اصحمه ته چي د هغه لقب نجاشي وو په دغه حکم ورکولو سره ولیږی چي هغه ام حبیبه ته د رسول الله ﷺ د نکاح پیغام ورکړي .

نجاشي د رسول الله ﷺ ددغه حکم په اورېدو سره خپله یوه مینزه ابرهه د ام حبیبه په خدمت کي واستول ، ابرهه هغې ته وویل چي زه پاچا تا ته را استولې یم او ویلي یې دي چي ما ته د رسول الله ﷺدا حکم سوی دی چي ستا سره د رسول الله ﷺ نکاح وکړم ، ام حبیبه دغه پیغام په خوشحالۍ سره قبول کړ او سمدستي یې یو سړی حضرت خالد بن سعید ﷺ ته واستوی او هغه یې خپل وکیل وټاکی چي د هغه د پلار د اکا زوی وو او ورسره ابرهه ته ددغه زیري اورولو په عوض کي دوې جوړې جامې او د سپینو زرو یوه ګوتمۍ هم ورکړه ، بیا چي ماښام سو نو نجاشي حضرت جعفر ابن ابوطالب ﷺ او هغه ټولو مسلمانانو ته چي هغه وخت حبشه کي موجود وه د جمع کېدو حکم ورکړ کله چي هغوي ټول جمع سول نو نجاشي دا خطبه وویل : الحمدلله الملک القدوس السلام المؤمن المهین العزیز الجبار اشهد ان لا اله الاالله وان محمدا عبده ورسوله ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره علی الدین کله ولوکره المشرکین . او بیا یې دغه الفاظ وویل : ددې څخه وروسته ما هغه شی قبول کړ کوم چي رسول الله ﷺ فرمایلی دي او ما څلور زره دیناره مهر وټاکی ددې څخه وروسته هغوی هغه څلور زره دیناره د خلکو په مخکي وړاندي کړل ، ددې څخه وروسته حضرت خالد ابن سعید ﷺ دا خطبه وویل : الحمدلله و احمده واستعینه واستغفره واشهد ان لا اله الاالله وحده لا شریک له وان محمدا عبده ورسوله ارسله بالهدی ودین الحق لیظهره الدین کله ولو کره المشرکین .، بیا یې دغه الفاظ وویل : ددې څخه وروسته ما هغه شی قبول کړ کوم چي رسول الله ﷺ فرمایلی دی او ما د ابوسفیان لور ام حبیبه سره د رسول الله ﷺ نکاح وکړه ، الله تعالی دي رسول الله ﷺ ته دا نکاح مبارکه کړي ، ددغه ایجاب او قبول څخه وروسته د مهر هغه څلور زره دیناره حضرت

خالد ابن سعید رضی اللہ عنہ ته ورکړل سول چي هغه یې د ځان سره وساتي بیا چي خلکو د ولاړېدو اراده وکړه نو نجاشي وویل اوس لا تاسو خلک ناست اوسئ ځکه چي د نکاح پر وخت ډوډۍ خوړل د انبیاؤ سنت دي نو هغوی ډوډۍ را وغوښتل او ټولو خلکو په ډوډۍ خوړلو سره خپلو کورو ته ولاړل، دا د اووم هجري کال واقعه ده هغه وخت د ام حبیبه رضي الله عنها پلار ابو سفیان مشرک وو، او د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم سخت دښمن وو بیا وروسته یې اسلام قبول کړی دی.

د اسلام قبلول د مهر قائم قام دی

﴿۳۰۷۲﴾: وَعَنْ أَنَسٍ قَالَ تَزَوَّجَ أَبُو طَلْحَةَ أُمَّ سُلَيْمٍ فَكَانَ صِدَاقُ مَا بَيْنَهُمَا

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي ابو طلحه رضی اللہ عنہ په دې شرط د ام سلیم سره نکاح وکړه چي

الْإِسْلَامَ أَسْلَمَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ قَبْلَ أَبِي طَلْحَةَ فَخَطَبَهَا فَقَالَتْ إِنِّي قَدْ أَسْلَمْتُ

اسلام قبلول به یې مهر وي ام سلیم د ابو طلحه رضی اللہ عنہ څخه وړاندي مسلمانه سوې وه بیا یې ابو طلحه ته پیغام ورولېږئ چي ما اسلام قبول کړی دی

فَإِنْ أَسْلَمْتَ نَكَحْتُكَ فَأَسْلَمَ فَكَانَ صِدَاقَ مَا بَيْنَهُمَا. رواه النسائي.

که ته هم مسلمان سوې نو زه به ستا سره نکاح کوم نو ابو طلحه اسلام قبول کړ او اسلام قبلول یې مهر سو. (نسائي).

تخریج: سنن النسائي ٦\ ١١٤، رقم: ٣٣٤٠.

تشریح: أم سلیم رضي الله عنها د ملحان لور او د حضرت انس بن مالک رضی اللہ عنہ مور ده، اول د هغې واده د مالک ابن نضر سره سوی وو چي د هغه څخه حضرت انس رضی اللہ عنہ پیدا سو، مالک د اسلام په دولت مشرف سوی نه وو او هغه د شرک په حالت کي ووژل سو بیا ام سلیم اسلام قبول کړی او ابو طلحه رضی اللہ عنہ چي هغه وخت مشرک وو هغې ته د نکاح پیغام واستوی او نکاح یې ورسره وسوه.

د حدیث الفاظ (او اسلام قبلول یې مهر وټاکل) ددې وضاحت د حنفیه حضراتو د مذهب سره سم دادی چي ام سلیم د ابو طلحه سره نکاح په مهر سره وسوه مگر ام سلیم د خپلي وعدې سره سم د ابو طلحه رضی اللہ عنہ د اسلام راوړلو یوه وجه خپل مهر وټاکی یعني د ابو طلحه اسلام قبلول د هغوی په مینځ کي د نکاح سبب سو نه دا چي د اسلام قبولیت مهر وو، مگر نور امامان د حدیث پر ظاهري معنی باندي په محمول کولو سره وایي چي د ابو طلحه اسلام قبلول د هغه مهر وو.

بَابُ الْوَلِيْمَةِ

(دواده د ډوډۍ کولو بيان)

وليمه هغه خوراک ته وايي چي په نکاح کي خوړل کيږي، وليمه د التيام څخه مشتق دی چي د هغه معنی د اجتماع ده ، دغه خوراک ته وليمه ځکه وايي چي په هغه اجتماع کي د زوجينو په مراسمو کي تر سره کيږي .

د وليمې شرعي حيثيت او وخت

د اکثرو علماؤ د قول سره سم وليمه سنت ده او ځيني علماء ورته مستحب وايي او د ځينو په نزد واجب ده، همدارنګه د وليمې د وخت په باره کي هم اختلافي قولونه دي ځيني علماء وايي چي د وليمې اصل وخت د دخول (يعني د واده د شپې) څخه وروسته دی، ځيني حضرات وايي چي وليمه د نکاح پر وخت خوړل پکار دي او ځيني علماء وايي چي د نکاح پر وخت هم خوړل پکار دي او د نکاح څخه وروسته هم .

د دوو ورځو څخه تر زيات وخت پوري د وليمې په باره کي هم د علماؤ مختلف قولونه دي يوه ډله دې ته مکروه وايي يعني د علماء د دغه ډلي په نزد تر دوو ورځو پوري خوړل کيدای سي تر دې زيات خوړل مکروه دي ، د امام مالک رحمة الله عليه په نزد تر يوې هفتې پوري خوړل مستحب دي مګر په دې باره کي صحيح خبره داده چي دا د خاوند پر توان او حيثيت پوري اړه لري که يري هغه يوازي پر يوه وخت اکتفاء وکړي او که تر څو ورځو پوري د خوراک ورکولو توان ي نو تر څو ورځو پوري دي يې ورکړي .

مېلمستيا ډولونه : په مجمع البحار کي ليکلي دي چي د مېلمستيا اته ډولونه دي ۱: وليمه، ۱: خُرس، ۲: اعذار، ۴: وکيره، ۵: نقيعه، ۶: وضيمه، ۷: عقيقه، ۸: مادبه .

وليمه هغه مېلمستيا ته وايي چي د واده پر موقع تر سره کيږئ ، خرس هغه مېلمستيا ته وايي چي د کوچني د پيدا کېدو په خوشحالي کي وکړل سي ، اعذار هغه مېلمستيا ته وايي چي د ختنه (سنت کېدو) په وخت کي وکړل سي، وکيره هغه مېلمستيا ته وايي چي د سرای جوړولو په خوشحالۍ کي وکړل سي، نقيعه هغه مېلمستيا ته وايي چي د مسافر د راتلو په خوشحالۍ کي وکړل سي، عقيقه هغه مېلمستيا ته وايي چي د کوچني د نوم اېښودو په خوشحالۍ کي وکړل سي، او مادبه هغه مېلمستيا ته وايي چي بېله يو خاص وجه وکړل سي ، د مېلمستيا دغه ټول

ډولونه مستحب دي البته د وليمې په باره کې ځيني علماء وايي چې واجب ده .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د وليمې کولو حکم

﴿۳۰۷۳﴾: عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى عَلَى عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ د عبدالرحمن بن عوف په جامو د ژړوالي

عَوْفٍ أَثَرَ صُفْرَةٍ فَقَالَ مَا هٰذَا قَالَ إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ قَالَ بَارَكَ اللّٰهُ لَكَ أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ . متفق عليه .

نښه وليده پوښتنه يې ځيني وکړه چې دا څه دي ؟ هغه ورته وويل : يو نوا (پنځه درهمه) په سرو زرو باندې مې د يوې ښځې سره نکاح وکړه نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل :خداي تعالی دې در باندې مبارک کړي ته وليمه وکړه که څه هم يو پسه وي . بخاري او مسلم .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۲۰۴، رقم: ۵۱۴۸، ومسلم ۲\۱۰۴۲، رقم: ۷۹- ۱۴۲۷.

د لغاتو حل: اثر صُفرة (اى من الزعفران). د زعفران ژړ رنګ.

تشريح: د حضرت عبدالرحمن رضي الله عنه پر جامو باندې يا د هغه پر بدن باندې د زعفرانو په ليدو سره رسول الله ﷺ وفرمايل چې دا څه دي ؟ددې مطلب دا هم کيدای سي چې رسول الله ﷺ د هغه د لګېدو سبب پوښتلی وي او دا هم کېدای سي چې رسول الله ﷺ نارينه د خلوق (يو ډول خوشبويي چې د زعفران څخه جوړېږي) د استعمال څخه منع کړې وي، ځکه رسول الله ﷺ د دغه الفاظو په ذريعه هغه ته خبردار ورکړ چې دا د نارينوو لپاره منع ده نو بيا تا ولې استعمال کړې ده . نو عبدالرحمن رضي الله عنه جواب ورکړ چې ما په قصد سره نه دي استعمال کړي بلکه د ناوې سره د اختلاط په وجه بېله زما قصد او علمه هغه لګيدلي دي .

قاضي رحمة الله عليه وايي لکه څرنګه چې نش شل درهمه او اوقيه د څلوېښت درهمو برابر وزن ته وايي همدارنګه نواة د پنځه درهمه وزن ته وايي، نو د يوه نواة سرو زرو مطلب دادی چې ما د دغه ښځې مهر د پنځه درهمه په اندازه يعني شپاړلس ماشې سره زر ټاکلي دي، ځيني حضرات وايي چې د نواة څخه نواة تمر يعني د خرما هډوکي مراد دي او په ظاهره دا صحيح معلومېږي په دغه صورت کې به د حضرت عبدالرحمن رضي الله عنه مطلب دا وي چې ما د خرما د

هڅو کي په اندازه د سرو زرو مهر ټاکلی دی.

ته وليمه وکړه که څه هم هغه يو پسه وي، دغه ډول عبادت د کم مقدار بيانولو لپاره هم استعماليږي او ډېر هم ځيني مراد کيږي، يعني د رسول الله ﷺ مقصد دا بيانول وه چي که څه هم زيات مصرف وي مگر بيا هم وليمه وکړه او د تکثير د مراد اخيستو وجه داده چي په هغه زمانه کي پسه د يو ډېر لږ اندازې لپاره ذکر کول د قياس څخه ليري معلوميدی ځکه چي د حديثو څخه معلوميږي چي په هغه زمانه کي د مسلمانانو مالي او اقتصادي حالت ډېر کمزوری وو خلکو به د ستوان او دا ډول نورو معمولي شيانو په ذريعه د وليمې سنت پوره کوی بيا دا چي خپله د عبدالرحمن ابن عوف ﷺ مالي حيثيت هغه وخت دومره زيات نه وو چي رسول الله ﷺ هغه ته د پسه په ډول د کم شی صورت بيان کړی وي.

د رسول الله ﷺ تر ټولو لويه وليمه

﴿۳۰۷۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ مَا أَوْلَمَ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى احد مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ أَوْلَمَ بِشَاةٍ. متفق عليه

د حضرت انس ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د خپلي يوې بي بي په نکاح کي هم دومره وليمه نه وه کړې څومره چي يې د بي بي زينب ﷺ په نکاح کي کړی وه نو نبي کريم ﷺ د هغې په نکاح کي د يو پسه وليمه کړی وه. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري):۹\۲۳۲، رقم: ۵۱۶۸، ومسلم ۲\۱۰۴۹، رقم: ۹۰\۱۴۲۸.

تشريح: ددې څخه په مخکي حديث کي دا ښوول سوي دي چي د پسه ذکر د تکثير لپاره دی نو د حديث څخه ددې تائيد کيږي چي داسي وليمه چي په هغه کي يو پسه استعمال کړل سوی وي د يو لوی او ډېر مصرف والا وليمې حيثيت لري.

﴿۳۰۷۵﴾: وَعَنْهُ قَالَ أَوْلَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ بَنَى بِزَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَأَشْبَعَ النَّاسَ خُبْزًا وَلَحْمًا. رواه البخاري.

د حضرت انس ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ بي بي زينب بنت جحش ډ نکاح کولو وروسته کور ته راوسته نو نبي کريم ﷺ وليمه وکړه او د خلکو نسونه يې په غوښو او ډوډۍ سره ماړه کړه. (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸\ ۵۲۸، رقم: ۴۷۹۴.

د ښځې ازادول د هغې مهر کیدای سي که یا؟

﴿۳۰۷۶﴾: وَعَنْهُ قَالَ اِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْتَقَ صَفِيَّةَ وَتَزَوَّجَهَا وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا وَأَوْلَمَ عَلَيْهَا بِحَيْسٍ. متفق عليه.

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ ته بي بي صفیه د خیبر په غزا کي په لاس راغلې وه هغه یې ازاده کړه او وروسته یې ور سره نکاح وکړه او د هغې مهر یې د هغې ازادي وکرځوله او د حیس (خرماوي پنیر او غوړیو) ولیمه یې وکړه. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\ ۲۳۲، رقم: ۵۱۶۹، ومسلم ۲\ ۱۰۴۳، رقم: ۸۴- ۱۳۶۵.

د لغاتو حل: حَيس: طعام يتخذ في التمر والاقط والسمن. (یو ډول خوراک).

تشريح: بي بي صفيه رضي الله عنها د حيي ابن اخطب لور وه چي په خيبر كي د بنوقريظه او بنو نضير سردار وو، كله چي د خيبر د يهوديانو سره د مسلمانانو جنګ وسو او الله تعالى مسلمانانو ته فتح وركړه نو صفيه هم د مينزي په توګه د رسول الله ﷺ په ملكيت كي راغلل مګر رسول الله ﷺ هغه ازاده كړه او بيا په خپل زوجيت كي ه راوستو سره يې هغه د دين او دنيا تر ټولو لوی سعادت سره مشرفه كړه.

په دغه مسئله كي د عالمانو اختلافي قولونه دي كه چيري يو سړی خپل مينزه ازاده كړي او د هغې سره نكاح وكړي او د هغې ازادي د هغې مهر وټاكي نو دا جائز دي كه يا؟ د صحابه كرامو يو ډله او ځيني علماء د دغه حديث د ظاهري مفهوم سره د دې د جواز قائل دي حال دا چي د صحابه كرامو او علماؤ يو ډله دې ته جائز نه وايي او د حنفيه حضراتو مذهب هم دادی، د هغوی له خوا د دغه حديث تاويل دا حديث كيږي چي د رسول الله ﷺ له خوا د بي بي صفيې رضي الله عنها ازادي د هغې مهر ټاكل يو استثنائي صورت دی چي يوازي د رسول الله ﷺ د ذات مبارک سره خاص دی نو دا د رسول الله ﷺ د خصائصو څخه وو او بل چا ته دا جائز نه دي.

د هدايه په تشريح كي ليكلي دي كه چيري يو سړی خپل مينزه ازاده كړي او د هغې ازادي د هغې مهر وټاكي په دې توګه چي هغې ته داسي ووايي چي ما ته په دې شرط ازاده كړې چي ته به زما سره د ازادۍ په عوض كي نكاح كوې او بيا مينزه دا خبره ومني نو دغه ازادول به صحيح سي يعني هغه به ازاده سي البته د نكاح په اړه به هغه خود مختاره وي تر دې كه چيري هغه سړی

دهغې سره نکاح وکړي نو د هغه لپاره به د هغې مهر مثل واجب وي.
حيس د يو خوراک نوم دی چې دحلوا په ډول دی او د خرما، غوړو او اقط (کروت) څخه جوړيږي چې د پيروي په ډول دی او د مستو څخه جوړيږي.

د حضرت صفيه ﷺ وليمه

﴿۳۰۷۷﴾: وَعَنْهُ قَالَ أَقَامَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ خَيْبَرَ وَالْمَدِينَةِ

د حضرت انس رضی الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ (د خيبر د غزا څخه وروسته) د خيبر او

ثَلَاثَ لَيَالٍ يُبْنَى عَلَيْهِ بِصَفِيَّةَ فَدَعَوْتُ الْمُسْلِمِينَ إِلَى وَلِيمَتِهِ وَمَا كَانَ فِيهَا

مدينې په مينځ کې درې ورځې قيام وکړ او د بي بي صفيې ﷺ سره يې تر نکاح کولو وروسته

مِنْ خُبْزٍ وَلَا لَحْمٍ وَمَا كَانَ فِيهَا إِلَّا أَنْ أَمَرَ بِالْأَنْطَاعِ فَبُسِطَتْ فَأُلْقِيَ عَلَيْهَا

التَّمْرَ وَالْأَقِطَ وَالسَّمْنَ. رواه البخاري.

ملته شپه تېره کړه او (سهار ته) د وليمې لپاره يې مسلمانان را وبولل او په وليمه کې نه غوښه وه نه ډوډۍ بلکه نبي کريم ﷺ سترخان را وړ او حکم يې وکړ چې سترخوان هوار کړي کله چې سترخوان هوار سو نو پر هغه باندې د خرما پنير او غوړي کښېښودل سوه. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۷\ ۴۷۹، رقم: ۴۲۱۳.

د لغاتو حل: الانطاع: جمع النطع وهو المتخذ من الاديم. (سترخوان)

تشريح: په ذکر سوي حديث کې د بي بي صفيې رضي الله عنها په وليمه کې چې د کوم حيس ذکر سوی دی د هغه تفصيل په دغه حديث شريف کې بيان سوی دی چې د حيس اجزاء خرما، اقط (کُرت) او غوړي وي.

د حضرت ام سلمه (رض) وليمه

﴿۳۰۷۸﴾: وَعَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ قَالَتْ أَوْلَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى بَعْضِ نِسَائِهِ بِمُدَّيْنِ مِنْ شَعِيرٍ. رواه البخاري.

د بي بي صفې ﷺ بنت شيبه څخه روايت دی چې نبي کريم ﷺ د خپلې يوې بي بي وليمه په دوه

سپره اوربشو سره وکړه . (بخاري)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۲۳۸، رقم: ۵۱۷۲.

دوليمې بلنه قبلول پکار ده

﴿۳۰۷۹﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيَأْتِهَا . متفق عليه و في رواية لمسلم فليجب عرساكان او نحوه.

د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د وليمې دعوت وکړي هغه قبلول پکار ده او د مسلم په يوه روايت کي دا الفاظ دي د وليمې دعوت دي قبول کړي که واده وي يا دا ډول بل يو دعوت وي . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹[۲۴۰، رقم: ۵۱۷۳، ومسلم ۲\۱۰۵۲، رقم: ۹۶\۱۴۲۹.

تشريح: د بل ډول دعوت څخه مراد ختنه (سنت کېدل) او د عقيقې يا نوري مېلمستياوي مراد دي ، ددې څخه معلومه سوه چي په دغه روايتو کي د وليمې څخه مراد يوازي هغه خوراک دی چي د واده په وخت کي خوړل کيږي .

ځيني حضرات وايي چي د واده د مېلمستيا بلنه قبلول واجب دي که يو څوک بېله عذره دا بلنه قبوله نه کړي نو هغه ګناه کار دی ځکه د رسول الله ﷺ ارشاد دی : من ترک الدعوة فقد عصی الله ورسوله : يعني څوک چي مېلمستيا قبوله نه کړي هغه د الله او د هغه د رسول نافرماني وکړه .

ځيني علماء وايي چي واجب نه ده بلکه مستحب ده مګر دا خبره بايد په ذهن کي وي چي د قبلولو څخه مراد مېلمستيا ته تلل دي يعني که چيري يو څوک واده ته وبلل سي نود هغه لپاره ورتلل د ځينو علماؤ په نزد واجب دي او د ځينو علماؤ په نزد مستحب دي ، اوس پاته سوه دا خبره چي په خوراک کي ګډون وکړي نو په دې باره کي په اتفاق سره دا مسئله ده که چيري د يو چا روژه نه وي نو په خوراک کي ګډون کول مستحب دی ، د دواده د خوراک څخه پرته د نورو مېلمستياو قبلول مستحب دي .

طيبي او ابن مالک (رح) هم دا ويلي دي چي د مېلمستيا قبلولو وجوب يا استحباب په

ځينو صورتو کي ساقط کيږي مثلا دا شبه کېدل چي په مېلمستيا کي کوم خوراک ورکول کيږي هغه به د حلال مال څخه نه وي يا په هغه مېلمستيا کي د شتمنو کسانو تخصيص وي يا په هغه مېلمستيا کي يو داسي سړی وي چي د هغه څخه د تاوان رسيدو بېره وي يا هغه ددې وړ نه وي چي د هغه سره کښيني، نو په دغه صورت کي که چيري يو سړی مېلمستيا قبوله نه کړي نو څه پروا نه لري ، همدارنګه که چيري يو سړی مېلمستيا ته يوازي ددې لپاره وبلل سي چي د هغه څخه کار واخلي او هغه ته يو تاوان رسيږي نو په داسي صورت کي مېلمستيا نه قبلول غوره دي ، همدارنګه که چيري يو څوک يو سړی ددې لپاره مېلمستيا ته ته راوبولي چي هغه د خلکو په باطل ارادو يا غير شرعي کارو کي مرسته وکړي يا په يو مېلمستيا کي منع شيان لکه شراب او داسي نور وي يا هلته غزلي او سروز او نور غير شرعي کارونه وي يا په کوم ځای کي چي مېلمستيا وي هغه د ورېښمو فرش اوار سوی وي نو په داسي مېلمستيا کي ګډون کول بايد ونه سي دا خبره بايد په ذهن کي وي چي نن سبا مجلسو د ذکر سوو شيانو څخه خالي نه وي که ټول شيان نه وي نو په هغه کي ځيني مجلسو داسي وي ، ځکه د صوفيانو قول دی چي عزلت (يعني کونج نشيني) حلاله سوې ده بلکه دا ويل زيات مناسب دي چي نن سبا کونج نشيني واجب سوې ده نو کوم سړی چي د احتياط سره سم کونج نشيني اختيارول غواړي او په يو مجلس يا مېلمستيا کي ګډون مناسب نه ګڼي نو د هغه لپاره نه ورتلل غوره دي .

۳۰۸: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ فَلْيُجِبْ فَإِنْ شَاءَ طَعِمَ وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ . رواه مسلم .

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څوک چي د ډوډۍ لپاره وبلل سي هغه ته پکار ده چي دعوت قبول کړي او هلته دي ولاړ سيَ که يې خوري او که يې نه خوري (خپله خوښه يې ده). (مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۲ \ ۱۰۵۴ ،رقم: ۱۰۵\۱۴۳۰.

تشريح: ددغه حديث څخه معلومه سوه چي د مېلمستيا قبلولو مطلب بلونکي ته ورتلل دي او دا واجب يا سنت دی مګر په خوراک کي ګډون کول سنت دي په شرط ددې روژاتي نه وي .
ابن مالک رحمه الله وايي چي په دغه حديث شريف کي د دعوت قبلولو چي کوم حکم ورکړل سوی دی هغه د وجوب په توګه دی مګر ددې تعلق هم د هغه چا سره دی چي هغه ته يو عذر نه وي او

که چیري یو څوک معذور وي مثلاً د مېلمستیا ځای دومره لیري وي چې هلته ورتلل تکلیفي وي نو په دغه صورت کي د هغه مېلمستیا په نه قبلولو کي څه پروا نه ستّه .

په ولیمه کي یوازي شتمن خلک را بلل بد کار دي

﴿۳۰۸۱﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَرُّ الطَّعَامِ طعام الْوَلِيمَةِ يُدْعَى لَهَا الْأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْفُقَرَاءُ وَمَنْ تَرَكَ الدَّعْوَةَ فَقَدْ عَصَى اللّٰهَ وَرَسُوْلَهُ . متفق عليه .

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل : د ولیمې هغه طعام خراب طعام دي چې په هغه کي دولتمند خلک و بلل سي او فقیران و نه غوښتل سي او چا چې د دعوت څخه انکار وکړ هغه د خداي جل جلاله او د رسول الله ﷺ نافرماني وکړه . (بخاري او مسلم) .

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\ ۲۴۴، رقم: ۵۱۷۷، ومسلم ۲\ ۱۰۵۴، رقم: ۱۰۷\ ۱۴۳۲.

تشریح: شر الطعام : یعني د خراب خوراک مطلب دادی چې کوم نور ډېر خراب خوراکونه دي په هغو یو دا هم دی ، دا ځکه ویل سوي دي چې ځیني خوراکونه تر دې هم زیات خراب دي او دا فرمایل سوي دي (شر الناس من اکل وحده) یعني خراب سړی هغه دی چې هغه یوازي خوراک وکړي، او دا هم مراد دی چې په خرابو خلکو کي یو خراب سړی هغه هم دی چې یوازي خوراک کوي .

د دغه حدیث مقصد د ولیمي د خوراک خرابي بیانول دي ځکه چې نه یوازي د ولیمي کولو حکم ورکړل سوی دی بلکه د هغه قبلولو تاکید هم سوی دی او کوم څوک چې د ولیمې دعوت قبول نه کړي نو هغه گناه کار دی ، د حدیث مراد دادی چې کومه ولیمه داسي وي چې په هغه کي یوازي شتمن خلک راوبلل سي او مسکینان پرېښودل سي نو هغه یو خرابه ولیمه ده ، هغه وخت د ځینو خلکو دا عادت وو چې هغوی به خپل ولیمې ته یوازي شتمن خلک را بلل چې هغوی ته به یې ښه ښه خوراکونه ورکول او مسکینان به یې پرېښودل ، نو رسول الله ﷺ د دغه ارشاد په ذریعه د دغه خراب عادت څخه منع وفرمایل .

د دعوت نه قبلولو په وجه د الله تعالی نافرماني داسي کیږي چې د الله تعالی رسول د دعوت قبلولو حکم ورکړی دی چا چې دعوت قبول نه کړ هغه د الله تعالی د رسول نافرماني وکړه نو هغه د الله تعالی د حکم نافرماني وکړه .

کوم حضرات چې مېلمستیا قبلولو ته واجب وایي هغوی دغه حدیث د خپل قول دلیل

کرخولی دی، حال دا چي جمهور علماء دا حديث پر تاکيد او استحباب باندي محمول کړی دی.

نابلل سوي کس ته خوراک ورکول....

﴿۳۰۸۲﴾: وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُكْنَى أَبَا

د حضرت ابو مسعود انصاري رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي يو انصاري سړی چي د هغه کنيت ابو

شُعَيْبٍ وَكَانَ لَهُ غُلَامٌ لَحَّامٌ فَقَالَ اصْنَعْ لِي طَعَامًا يَكْفِي خَمْسَةً لَعَلِّي أَدْعُو

شعيب وو ده يو غلام وو چي غوښه به يې خرڅوله يوه ورځ هغه خپل غلام ته وويل: د پنځو کسانو غذا تياره کړه شايد چي زه

النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَامِسَ خَمْسَةٍ فَصَنَعَ لَهُ طُعَيِّمًا ثُمَّ أَتَاهُ فَدَعَاهُ

رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم ته دعوت ورکړم غلام يو څه (لږ) غذا تياره کړه بيا هغه سړی د نبي کريم صلی اللہ علیہ وسلم په خدمت کي حاضر سو او د ډوډۍ بلنه يې ورکړه

فَتَبِعَهُمْ رَجُلٌ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا أَبَا شُعَيْبٍ إِنَّ رَجُلًا تَبِعَنَا

يو بل کس هم د نبي کريم صلی اللہ علیہ وسلم سره ملګري سو نبي کريم صلی اللہ علیہ وسلم ورته وفرمايل: اې ابو شعيبه! يو بل سړی هم زموږ سره ملګري سوی دی

فَإِنْ شِئْتَ أَذِنْتَ لَهُ وَإِنْ شِئْتَ تَرَكْتَهُ قَالَ لَا بَلْ أَذِنْتُ لَهُ. متفق عليه.

که دي خوښه وي ده ته اجازه ورکړه او که دي خوښه وي پرې يې ږده ابو شعيب رضی اللہ عنہ ورته وويل زه ده ته هم اجازت ورکوم. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۵۸۳، رقم: ۵۴۶۱، ومسلم ۳\۱۶۰۸، رقم: ۱۳۸- ۲۰۳۶.

تشريح: دا حديث ددې خبري دليل دی چي د هيچا لپاره دا جائز نه ده چي **هغه** د يو چا مېلمستيا ته بېله بلني ولاړ سي او همدا رنګه د مېلمه لپاره هم جائز نه ده چي هغه بېله بلني يو بل سړی د ځان سره بوځي مګر که چيري کوربه ددې خبري اجازه ورکړې وي يا داسي مېلمستيا وي چي هلته عامه اجازه وي يا مېلمه په دې پوهيږي که چيري زه بل څوک د ځان سره بوځم نو د کوربه د خوښې خلاف به نه وي نو په دغه صورت کي بلنه ورکړل سوی سړی بل څوک د ځان سره بېولای سي.

د دغه حديث شريف څخه نوري څو خبري هم معلوميږي : اول دا چي د كوربه د اجازي څخه پرته د هغه په كور كي داخلېدل جائز نه دي ، دوهم دا چي كه چيري يو سړی د يو څو خاصو كسانو دعوت وكړي او د هغوی سره يو بل سړی هم يو ځای سي نو د هغه مېلمنو لپاره دا مستحب دي چي هغوی د كوربه څخه د هغه سړي اجازه وغواړي ، دريم دا چي د بل چا په باره كي د كوربه لپاره دا مستحب دي چي هغه پر دسترخوان باندي د ناستي څخه منع نه كړي مگر دا چي د هغه په وجه مېلمنو ته د تاوان يا تكليف رسيدو بېره وي او كه چيري هغه په خوراک كي د گډون څخه پرته جواب كړي نو په نرمۍ سره دي هغه جواب كړي مگر غوره داده چي د هغه خوراک څخه يو څه هغه ته وركړي په شرط د دې چي هغه يې وړ وي .

په شرح السنه كي ليكلي دي چي دا حديث پر دې دلالت كوي چي يو نابلل سوي سړي ته د مېلمستيا په خوراک كي گډون كول جائز نه دي ، ځيني علماء كرام وايي چي كله يو سړی د چا مېلمستيا وكړي او هغه د خوراک په ايښودو سره هغه د خوراک مالک وگرځوی نو اوس هغه مېلمه مختار دی چي هغه خوراک په خپله خوري يا بل چا ته يې وركوي او يا په وړلو سره يې خپل كور ته يوسي مگر كه چيري داسي صورت وي چي كوربه د سترخوان په غوړلو سره پر هغه خوراک كښېږدي چي د دې نښه ده چي هغه مېلمه يې د هغه خوراک مالک نه وي جوړ كړی بلكه هغه ته يې د دې اجازه وركړې وي چي هغه دلته په كښېنستلو سره خوراک وكړي او څه چي پاته سي هغه به د كوربه وي نو اوس د مېلمه لپاره دا ضروري ده چي هغه پر دسترخوان باندي په ناستي سره خوراک وكړي ، نه دا چي هغه خوراک كور ته يوسي او يا د هغه څخه بل چا ته څه وركړي .

ځيني علماؤ دې ته ښه ويلي دي چي كله پر يو دسترخوان باندي خلک د خوراک كولو لپاره كښېني نو هغوی پر دسترخوان باندي موجود شيان په خپلو كي يو بل ته وركوي مگر كه چيري هغه خلک پر دوو دسترخوانو باندي ناست وي نو د يوه دسترخوان خلک د دوهم دسترخوان خلكو ته د خپل دسترخوان څخه شيان وركول جائز نه دي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د حضرت صفيه (رض) وليمه

﴿۳۰۸۳﴾: عَنْ اَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْلَمَ عَلَى صَفِيَّةَ بِنْتِ حُيَيٍّ بِسَوِيقٍ وَتَمْرٍ . رواه احمد والترمذي وابوداؤد وابن ماجة .

د حضرت انس رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي نبي کريم ﷺ د بي بي صفيې رض وليمه يې د ستوانو او خرماؤ سره کړې وه .(احمد ترمذي ابو داؤد ابن ماجه)

تخريج: احمد في المسند ۳\ ۱۱۰، وابوداود في السنن ۴\ ۱۲۶، رقم: ۳۷۴۴، والترمذي في السنن ۳\ ۴۰۳، رقم: ۱۰۹۵، وابن ماجه في السنن ۱\ ۶۱۵، رقم: ۱۹۰۹.

تشريح: د بي بي صفيې رضی اللہ عنہا د وليمې په باره کي چي کوم حديث تېر سوی دی په هغه کي د وليمې خوراک حيس ذکر سوی دی حال دا چي دلته د ستوانو او خرماوو ذکر دی، په دواړو روايتو کي به مطابقت داسي وي چي د بي بي صفيې رضی اللہ عنہا په وليمه کي دواړه شيان موجود وه حيس هم وو او ستوان او خرماوي هم وې، راويانو چي څه ليدلي هغه يې ذکر کړي دي .

د دنيوي زيب او زينت څخه د رسول الله ﷺ پرهېز

﴿۳۰۸۴﴾: وَعَنْ سَفِيْنَةَ أَنَّ رَجُلًا ضَافَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا

د حضرت سفينه رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي حضرت علي رضی اللہ عنہ ته يو ميلمه راغلی حضرت علي رضی اللہ عنہ د هغه لپاره غذا تياره کړه

فَقَالَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا لَوْ دَعَوْنَا رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

بي بي فاطمې رضی اللہ عنہا وويل :که موږ و نبي کريم ﷺ ته دعوت ورکړو

فَأَكَلَ مَعَنَا فدعوه فجاء فوضع يديه على عضادتي الباب فراى القرام قَدْ

او ډوډۍ زموږ سره وخوری نو دا به بهتره وي نو نبي کريم ﷺ تشريف راوړ او د دروازې په دواړو اړخو يې لاس کېښېښودی او و درېد نبي کريم ﷺ په کور کي د ننه

ضُرِبَ فِي نَاحِيَةِ الْبَيْتِ فرجع قَالَتْ فَاطِمَةُ فَتبعته فقلت يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ ما ردك

په کونج کي يوه پرده وهل سوې وليدل نو واپس يې تشريف يوړ بي بي فاطمه رضی اللہ عنہا وايي زه هم په نبي کريم ﷺ پسي روانه سوم او عرض مي وکړ يا رسول الله! تاسو بيرته ولي تشريف يووړ

قَالَ إِنَّهُ لَيْسَ لِي أَوْ لِنَبِيٍّ أَنْ يَدْخُلَ بَيْتًا مُزَوَّقًا . رواه احمد وابن ماجة .

نبي کريم ﷺ راته وفرمايل: ما او هيڅ يو نبي ته د زينت والا په کور کي داخلېدل مناسب نه دی . (ابن ماجه احمد) .

تخريج: احمد في المسند ۵\۲۲۰، رقم: ۲۳۶۰.

د لغاتو حل: القِرام: وهو ثوب رقيق من صوف فيه الوان العهون و رقوم و نقوش. (يو ډول ټوكر).

تشريح قرام نازكي او نقش لرونكي پردې ته وايي، ځيني حضرات وايي چي د بي بي فاطمې رضي الله عنها په كور كي چي كومه پرده وه هغه نقش لرونكې نه وه مگر هغه پردې ديوال داسي ښائسته كړى وو لكه څرنگه چي د واده د ناوي او زوم كټ په پردو سره ښائسته كيږي او دا د شتمو خلكو د خپل شتمنۍ او وجاهت بې ځايه اظهار كولو طريقه ده ځكه رسول الله ﷺ د هغه پردې په ليدو سره بېرته ولاړى په دې سره رسول الله ﷺ دا تنبيه وفرمايل چي دېوالونه په داسي پردو سره ښائسته كول مناسب نه دي ځكه چي دا د نيا زينت دى چي د آخرت لپاره تاوان كونكى هم كېداى سي.

بېله بلني مېلمستيا ته ورتلل بد كار دى

﴿۳۰۸۵﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنهما څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

مَنْ دُعِيَ فَلَمْ يُجِبْ فَقَدْ عَصَى اللهَ وَرَسُولَهُ وَمَنْ دَخَلَ عَلَى غَيْرِ دَعْوَةٍ دَخَلَ سَارِقًا وَخَرَجَ مُغِيرًا. رواه ابوداؤد.

چا ته چي د خوراك بلنه وسي او هغه دعوت قبول نه كړي نو هغه دخداي تعالي او دهغه د رسول الله ﷺ نافرماني وكړه او څوك چي بېله اجازې د چا و ډوډۍ ته ورسي نو هغه د غلو پشان راغى او د مال د غلا كولو څخه وروسته بير ته ولاړى. (ابو داؤد).

تخريج: ابوداود في السنن ۴\۱۲۵، رقم: ۲۷۴۱.

تشريح مېلمستيا ته بېله بلني تلونكي سړي ته په غله سره ځكه تشبيه وركړل سوې ده چي څرنگه يو غل په پټه په يو كور كي داخليږي همدارنگه بېله بلني سړى هم د غله په ډول راځي نو څرنگه چي غل د چا په كور كي د ننوتلو په وجه گناه كار دى همدارنگه بېله بلني سړى هم د خپل دغه غير اخلاقي او بد كار په وجه گناه كار دى، رسول الله ﷺ ددغه حديث په ذريعه د خپل اُمت خلكو ته د ژوند د اخلاقو دوه بنيادي درسونه وركړي دي چي د انسان د ټولني لوى او انساني وقار ضامن دى اول خو دا چي د يو چا بلنه بېله عذره نه قبلول د نفس پر تكبر او پر عدم الفت باندي دلالت كوي، دوهم دا چي بېله بلني د يو چا كور ته ورتلل د نفس پر حرص او خپل عزت د لاسه وركولو باندي دلالت كوي.

كه دوه كسان په يو وار بلنه وركړي نو اول د چا بلنه قبلول پكار دي؟

﴿۳۰۸۶﴾: وَعَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا اجْتَمَعَ الدَّاعِيَانِ فَأَجِبْ أَقْرَبَهُمَا بَابًا وَإِنْ سَبَقَ أَحَدُهُمَا فَأَجِبِ الَّذِي سَبَقَ. رواه احمد وابوداؤد

په صحابه كرامو رض كي د يو سړي بيان دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كه دوو نفرو دعوت دركړی نو د هغه دعوت قبول كړه چي د چا دروازه درنژدې وي او كه په هغوی كي هر يوه اول درته وويل نو د هغه دعوت قبول كړه. (احمد ابوداؤد).

تخريج: احمد في المسند ۵\۴۰۸، وابوداود في السنن ۴\۱۳۳، رقم: ۳۷۵۶.

تشريح: دا حكم د هغه صورت سره اړوند دی كله چي په يوه وخت كي د دوو مېلمستياوو كېدو په وجه يا په يو بل وجه د دواړو په دعوت كي ګډون كول ممكن نه وي مگر كه چيري د دواړو په مېلمستيا كي ګډون كول ممكن وي نو بيا دا حكم دی چي د دواړو په بلنه كي ګډون وكړي او دا حكم د دوو همسايګانو د بلني په باره كي هم دی، كه چيري په يوه وخت كي دوه همسايګان مېلمستيا وكړي نو د هغه همسايه بلني ته به ترجيح وركول كيږي كوم چي ډېر نژدې وي او كه چيري د همسايګانو څخه پرته د ښار او كلي نور دوه خلک په يوه وخت كي بلنه وكړي نو په دغه صورت كي دوهمه وجه مثلا شناخت، اصلاح، او د حقوقو سره سم ترجيح وركول كيږي يعني په هغه دواړو كي به د هغه سړي بلني ته ترجيح وركوي كوم چي د بل څخه نژدې قريب وي يا د هغه دوهم څخه زيات نيک او صالح وي او يا د حقوقو په اعتبار هغه دوهم ډېر نژدې وي.

ددغه حديث شريف څخه يوه نكته دا معلومه سوه كه چيري يو د يو معلم سره د هغه دوه شاګرد په يوه وخت كي د سبق زده كولو لپاره راسي، يا يو حاكم ته دوه خلک د مسئلې پوښتلو لپاره راسي نو مخكي دي هغه چا ته سبق ووايي يا مسئله دي ورونبيي كوم چي مخكي راغلی وي.

د نامه لپاره تر ډېرو ورځو پوري د وليمي كولو وعيد

﴿۳۰۸۷﴾: وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامُ أَوَّلِ يَوْمٍ حَقٌّ وَطَعَامُ يَوْمِ الثَّانِي سُنَّةٌ وَطَعَامُ يَوْمِ الثَّالِثِ سُمْعَةٌ وَمَنْ سَمَّعَ سَمَّعَ اللَّهُ بِهِ. رواه الترمذي.

د حضرت ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د اولي ورځي طعام حق دى يعني ضروري دى او د دويمي ورځي سنت دى او د دريمي ورځي مشهورتيا ده الله تعالي به (د قيامت په ورځ) هغه مشهور او رسوا کړى . (ترمذي) .

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۴۰۳، رقم: ۱۰۹۷.

تشريح: مطلب دادى چي په واده كي په اوله ورځ خلک خوراک ته رابلل او د خلكو بلنه قبلول سنت مؤكده دي او كوم علماء چي د وليمې بلني ته واجب وايي د هغوى په نزد د حق څخه مراد واجب دى، او په دوهمه ورځ خلک رابلل سنت او مستحب دي ، د دوو ورځو څخه وروسته كه چيري هغه يو چا ته بلنه وركړي نو پوهېدل پكار دي چي اوس د هغه په بلنه كي د نامه جذبه پيدا سوې ده يعني هغه په دريمه ورځ خلک د خوراک لپاره ځكه را بولي چي شهرت يې زيات سي او خلک يې تعريف وكړي د هغه په باره كي دا تنبيه فرمايل سوې ده چي كوم څوک د نامه لپاره په دريمه ورځ هم خلک د خوراک لپاره را بولي او ددې خواهش لرونكى وي چي خلک د هغه د سخاوت تعريف وكړي چي د هغه د فخر اظهار وكړل سي نو د داسي سړي په اړه به الله تعالى د حشر په ميدان كي دا اعلان وكړي چي وګورئ ! دا سړى درواغجن دى ، محض د ښوولو لپاره يې خلكو ته خوراک وركوئ نو هغه سړى به د ټول مخلوق په مخكي سخت رسوا او ذليل سي.
علامه طيبي رحمة الله عليه وايي كوم بنده ته چي الله تعالى يو نعمت وركړي (د مثال په توګه هغه نكاح وكړي) نو پر هغه لازمه ده چي د هغه شكر ادا كړي او د نكاح شكر دادى چي وليمې په مېلمستيا كي د خلكو په رابللو سره هغوى ته خوراک وركړي او دا شكر ادا كول مثلا بلنه كول په اوله ورځ خو ضروري وي او په دومه ورځ مستحب وي كه په اوله ورځ كوتاهي سوې وي نو په دوهمه ورځ به د هغه كمي پوره سي ځكه چي سنت واجب پوره كوي او په دريمه ورځ بلنه كول محض د ښووني او نامه لپاره وي يعني په دريمه ورځ مېلمستيا كول نه يوازي دا چي ګټه يې نه سته بلكه د نامه په وجه د آخرت تاوان هم دى، همدارنګه كومو خلكو ته چي بلنه وركړل سي د هغوى په باره كي دا مسئله ده چي د اولي ورځي بلنه قبلول د هغوى لپاره واجب دي، د دوهمي ورځي بلنه قبلول مستحب دي او د دريمي ورځي بلنه قبلول مكروه بلكه حرام دي .
ددغه حديث شريف څخه د مالكيه ددغه مذهب ترديد كيږي چي تر اوو ورځو پوري د وليمې مېلمستيا كول مستحب دي .

د فخر کوونکو بلنه منع ده

﴿۳۰۸۸﴾: وَعَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ طَعَامِ الْمُتَبَارِيَيْنِ أَنْ يُؤْكَلَ. رواه ابوداؤد وقال محي السنة والصحيح انه عن عكرمة عن النبي صلى الله عليه وسلم مرسلا.

حضرت عکرمه رضی الله عنه د حضرت ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت کوي چي رسول الله ﷺ د ددو مقابله کونکو او فخر کونکو د ډوډۍ خوړلو څخه منعه کړې ده (یعني د داسي دوو سړو د طعام خوړلو څخه یې منعه کړېده چي په خپل مینځو کي مقابله کوي). (ابوداؤد)محي السنه وفرمایل: صحیح دا ده چي عکرمه رضی الله عنه د رسول الله ﷺ څخه مرسلا بیان کړې دی.

تخریج: ابوداود في السنن ۴\۱۳۲، رقم: ۲۷۵۴.

تشریح: متبارِیین هغه دوو خلکو ته وایي چي د زیات خوراک پخولو او خوړولو کي مقابله وکړي او په هغوی کي د هر یوه دا هڅه وي چي هغه د دوهم په ضد کي زیات خوراک تیار کړي او زیاتو خلکو ته بلنه ورکړي چي هغه لوړ او بل سړی کم سي، یعني ددغه مقابلې څخه د دواړو مقصد فخر او نوم کول وي د داسي خلکو په باره کي دا حکم سوی دی چي د هغوی بلنه دي نه قبلیږي او د هغوي په خوراک کي دي ګډون نه کیږي.

نن سبا په دې اړه احتیاط نه کیږي مګر د پخوانۍ زمانې د بزرګانو دا حال وو که چیري هغوی ته به د یو چا د مېلمستیا په باره کي دا شک وسو چي د هغه د مېلمستیا مقصد نوم او فخر دی نو د هغه په مېلمستیا کي د ګډون کولو څخه به یې پرهیز کوی.

اَلْفَصْلُ الثَّالِثُ (دریم فصل)

﴿۳۰۸۹﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْمُتَبَارِيَانِ لاَ يُجَابَانِ وَلاَ يُؤْكَلُ طَعَامُهُمَا. قَالَ الْإِمَامُ أَحْمَدُ يَعْنِي الْمُتَعَارِضَيْنِ بِالضِّيَافَةِ فَخْرًا وَرِيَاءً.

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د فخر کونکو دې نه

دعوت قبلوي او نه دي د هغوی طعام خوري امام احمد رح وايي د مقابله کونکو څخه مراد هغه خلک دي چي د فخر او ريا په ډول په دعوت کي مقابله کوي . (بيهقي) .

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۵\۱۲۹، رقم: ٦٠٦٨.

د فاسق بلنه مه قبلوئ

﴿۳۰۹۰﴾: وَعَنْ عِمْرَانَ بنِ حُصَيْنٍ قَالَ نَهٰى رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ إِجَابَةِ طَعَامِ الْفَاسِقِيْنَ .

د حضرت عمران بن حصين رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د ټولو فاسقانو خلکو د دعوت قبلولو څخه منعه فرمايلې ده . (بيهقي)

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۵\٦٦، رقم: ۵۸۰۳

تشريح: د فاسق څخه مراد مطلق فاسق دی که څه هم هغه په هر ډول فسق کي اخته وي ، د فاسق د مېلمستيا قبلولو د منع سبب دادی چي اکثر فاسقان د خپل مزاج په اعتبار ظالم هم وي او دا مسئله هم ده چي ظالم د خلکو مال په ظلم اخلي د هغه په مېلمستيا کي ګډون کول حرام دي ، ددې څخه علاوه د فاسق مېلمستيا قبلول د هغه خوشحاله کول او د هغه عزت کول چي دا شرعا ناجائز کار دی .

د يو پرهېزګار د خوراک پلټنه مه کوئ

﴿۳۰۹۱﴾: وَعَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : کله چي په تاسو کي يو

عَلٰى أَخِيْهِ الْمُسْلِمِ فَلْيَأْكُلْ مِنْ طَعَامِهِ وَلاَ يَسْأَلْ وَيَشْرَبْ مِنْ شَرَابِهِ وَلاَ

مسلمان ورور ته ورسيږ نو د هغه سره خوراک او چيښاک وکړئ خو دا پوښتنه دي نه کوي چي

يَسْأَلْ، روى الأحاديث الثلاثة البيهقي في "شعب الإيمان" وقال: هذا إن صح فلأن الظاهر أن المسلم لا يطعمه ولا يسقيه إلا ما هو حلال عنده .

هغه خوراک او چيښاک د کوم ځايه څخه او څنګه راغي دا درې حديثونه بيهقي په ((شعب

الايمان)) کي روايت کړی دی.

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۵\۶۷ رقم: ۵۸۰۱

تشريح د مسلمان څخه کامل يعني متقي او پرهيزګار مسلمان مراد دی، په دې باره کي ويل سوي دي که چيري يو سړی هغه ته د خوراک کولو لپاره ورسي نو د هغه د خوراک د جائز او ناجائز کېدو تحقيق دي نه کوي بلکه څه چي مخته راسي هغه دي بېله شکه او شبهې وخوري ځکه چي اول خو د هغه د پرهېزګار کېدو په وجه د هغه په باره کي دا ګمان کول پکار دي چي هغه ناجائز او حرام مال په چا نه خوري، دوهم دا که چيري د هغه خوراک د جائز او ناجائز کېدو تحقيق کوي نو هغه ته به تکليف ورسيږي چي دا مناسب کار نه دی مګر که چيري دا يقين وي چي کوم شی هغه په خوراک کي راوړی دی د هغه يو برخه په حرامه ذريعه تر لاسه سوې ده يا د هغه اکثر خوراک حرام دی نو بيا دي هغه نه خوري.

==========

بَابُ الْقَسَمِ

(د ښځو په منځ کي دوختونو وېشلو بيان)

که د يو چا تر يوې زياتي ښځي وي نو د هغه ښځو سره د شپې تېرولو لپاره د نوبت (وار) تاکل واجب دي يعني هغه ښځو ته وار په وار ورتلل پکار دي، په دې باره کي د يو څو خبرو بايد خيال وساتل سي:

۱. کله چي وار و تاکل سي نو د يوې ښځي په وار کي د دوهمي ښځي سره شپه تېرول جائز نه دي مثلاً کومه شپه چي کومي ښځي ته ورتلل وي په هغه شپه کي دي بلي ښځي ته نه ورځي.

۲. په يوه شپه کي د دوو ښځو سره شپه تېرول جائز نه دي مګر که چيري د واړي ښځي هغه ته اجازه ورکړي او هغه خپله هم ددې لپاره تيار وي نو بيا جائز دي، د رسول الله ﷺ په باره کي نقل سوي دي چي هغه ﷺ په يوه شپه کي د ډېرو بيبيانو مبارکانو سره جماع کړې ده، نو دا د هغه وخت خبره ده کله چي وار تاکل واجب سوي نه وه، يا دا چي په دې باره کي رسول الله ﷺ ته د بيبيانو اجازه تر لاسه سوې وه، حنفيه حضرات وايي چي د وار تاکل پر رسول الله ﷺ واجب نه وه بلکه رسول الله ﷺ په خپل کرم او مهربانۍ سره خپل هري بي بي ته وار تاکلی وو.

۳. د سفر په حالت کي ښځو ته د وار تاکلو حق نه سته او نه د يو ښځي د وار لحاظ ساتل ضروري دي بلکه دده انحصار د خاوند پر خوښی دی چي هغه د کومي ښځي سره غواړي د ځان سره په سفر کي بيولای سي ، که څه هم غوره دادي چي خاوند خپلو ښځو په مينځ کي قرعه اندازي (پچه) واچوي او د کومي ښځي په نامه چي پچه راووځي هغه دي په سفر کي د ځان سره بوځي .

۴. د مقيم په باره کي د وار تعلق د شپې سره دی او ورځ د شپې تابع ده ، مګر کوم سړی چي د شپې په خپل کاروبار کي اخته وي د مثال په توګه چوکيداري يا بل کار کوي او د هغه په وجه شپه په کور کي نه سي تېرولای نو د هغه په حق کي د وار تعلق د ورځي سره دی .

په درمختار کي دا ليکلي دي چي د کوم سړی زياتي ښځي وي نو پر هغه باندي د ښځو سره په شپه کي د اوسيدو او د هغوی د خوراک په باره کي برابري کول واجب دي ، د هغوی سره د جماع کولو يا نه کولو او په مينه کي برابري کول واجب نه دي بلکه مستحب دي .

د يوې ښځي سره د جماع په باره کي د هغې پر خاوند دا حق دی چي هغه به په يو وار جماع کولو سره ساقط کيږي د جماع کولو په باره کي خاوند خودمختار دی چي کله وغواړي وه يې کړي مګر کله کله جماع کول پر هغه ديانتًا واجب وي او د ايلاء د وخت په اندازه (يعني تر څلور مياشتو پوري) جماع نه کول د خاوند لپاره مناسب نه دي مګر که چيري د يو ښځي په خوښه تر دومره وخت پوري جماع نه کوي نو بيا څه پروا نه لري مګر د هري ښځي سره يوه يوه شپه او يوه يوه ورځ تېرول پکار دي مګر برابري کول په شپه کي ضروري دي که چيري يو څوک خپل يوې ښځي ته د ماښام څخه وروسته سمدستي ورغلی او دوهمي ښځي ته د ماخستن څخه وروسته ورغلی نو د هغه دغه کار د برابری خلاف دی او د هغه په باره کي به دا ويل کيږي چي د وار حکم پرې ايښی دی ، د يوې ښځي سره د هغه د وار څخه علاوه (يعني د بلي ښځي وار کي) دي جماع نه کوي ، همدارنګه د يوې ښځي سره د هغې د وار څخه علاوه په بله شپه کي دي نه ورځي مګر که چيري هغه ښځه ناروغه وي نو د هغې د پوښتني او علاج لپاره ورتللای سي بلکه که چيري د هغې ناروغي سخته وي نو د هغې د وار څخه علاوه هم د هغې سره تر هغه وخته پوري پاته کېدل جائز دي تر څو چي هغه روغه سي يا وفات سي مګر دا په هغه صورت کي جائز دي کله چي د هغې سره بل څوک خدمت کونکی نه وي او که چيري خاوند په کور کي د ناروغی په حالت کي وي نو هغه دي خپله هره ښځه د هغې په وار کي خپل ځان ته رابولي .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د رسول الله ﷺ د ازواج مطهراتو شمېر

﴿۳۰۹۲﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُبِضَ عَنْ تِسْعِ نِسْوَةٍ وَّكَانَ يَقْسِمُ مِنْهُنَّ لِثَمَانٍ. متفق عليه

د حضرت ابن عباس رضی اللہ عنہ څخه روايت دی چي کوم وخت رسول الله ﷺ وفات سو نو هغه وخت د نبي کريم ﷺ په نکاح کي نهه بيبياني وې او په هغوی کي د اتو وار تاکل سوی وو (ځکه چي نهمي بي بي سودې رضی اللہ عنہا د خپل وار ورځ بي بي عائشي رضی اللہ عنہا ته ورکړې وه). (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۱۱۲ رقم: ۵۰۶۷. ومسلم ۲\۱۰۸۶، رقم: ۵۱\۱۴۶۵.

تشريح: د رسول الله ﷺ يوولس بيبياني مبارکاني وې مگر دوې بيبياني بي بي خديجه رضی اللہ عنہا او بي بي زينب بنت خزاعه رضی اللہ عنہا د رسول الله ﷺ په ژوند مبارک کي وفات سوي دي ځکه دلته يوازي د هغه بيبيانو ذکر کيږي کوم چي د رسول الله ﷺ د وفات پر وخت د رسول الله ﷺ په نکاح کي وې او د هغوی نومونه دادي:

١. حضرت عائشة رضی اللہ عنہا
٢. حضرت حفصه رضی اللہ عنہا
٣. حضرت ام حبيبه رضی اللہ عنہا
۴. حضرت سوده رضی اللہ عنہا
۵. حضرت ام سلمه رضی اللہ عنہا
٦. حضرت صفيه رضی اللہ عنہا
٧. حضرت ميمونه رضی اللہ عنہا
٨. حضرت زينب رضی اللہ عنہا
٩. حضرت جويره رضی اللہ عنہا

په دغه نهه بيبيانو مبارکانو کي د اتو وار تاکل سوی وو او د نهمي بي بي سوده رضي الله عنها لپاره وار تاکل سوی نه وو ځکه چي هغې د خپلي ناروغۍ په وجه خپل وار بي بي عائشې رضي الله عنها ته ورکړی وو، نو رسول الله ﷺ د هغې په وار کي د بي بي عائشې رضي الله عنها سره وو لکه څرنګه چي د راتلونکي حديث څخه به معلوم سي.

يوه ښځه خپل وار خپل بني ته ور كولاى سي

﴿۳۰۹۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ اَنَّ سَوْدَةَ لَمَّا كَبِرَتْ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَدْ جَعَلْتُ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دى كوم وخت چي بي بي سوده رض ډېر وخت سوه نو هغې ووېل: يا رسول الله!

يَوْمِي مِنْكَ لِعَائِشَةَ فَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقْسِمُ لِعَائِشَةَ يَوْمَيْنِ يَوْمَهَا وَيَوْمَ سَوْدَةَ. متفق عليه.

ما د خپل وار ورځ بي بي عائشې رضي الله عنها ته ور كړه نو د دې څخه وروسته نبي كريم صلى الله عليه وسلم دوې ورځي د بي بي عائشې رضي الله عنها سره وو يوه ورځ د بي بي سودې رضي الله عنها او بله خپله ورځ. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹۴\ ۲۱۲ رقم: ۵۲۱۲. ومسلم ۲\ ۱۰۸۵، رقم: ۴۷- ۱۴۶۳.

تشريح: د بي بي سوده رضي الله عنها د پلار نوم زمعه او د مور نوم يې سموس وو، مخكي د دې واده د حضرت سكران سره سوى وو، دوى دواړو د رسول الله صلى الله عليه وسلم د پيغمبرۍ په اولو ورځو كي اسلام راوړى وو او په هجرت سره حبشې ته تللي وه كله چي د هغې خاوند حضرت سكران رضي الله عنه وفات سو نو رسول الله صلى الله عليه وسلم د بي بي خديجې رضي الله عنها د وفات څخه وروسته د هغې سره نكاح وكړه، د بي بي عائشې رضي الله عنها سره د رسول الله صلى الله عليه وسلم نكاح د بي بي سوده رضي الله عنها د نكاح څخه وروسته سوې ده، د حضرت عمر رضي الله عنه يا حضرت معاويه رضي الله عنه په زمانه كي بي بي سوده رضي الله عنها وفات سوه او په مدينه منوره كي دفن كړل سوه. رضي الله عنها.

كه يو ښځه خپل ټاكل سوى وار خپل بني ته وركړي نو دا جائز دي په شرط د دې چي په هغه كي د خاوند له خوا زور نه وي او د خپل وار بلي ښځي ته وركونكي لپاره هم دا جائز دي چي كله هغه وغواړي خپل وار بېرته واخلي.

﴿۳۰۹۴﴾: وَعَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَسْأَلُ فِي مَرَضِهِ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دى چي رسول الله صلى الله عليه وسلم به په خپلي ناروغي كي چي په هغه كي

الَّذِي مَاتَ فِيهِ أَيْنَ أَنَا غَدًا أَيْنَ أَنَا غَدًا يُرِيدُ يَوْمَ عَائِشَةَ فَأَذِنَ لَهُ أَزْوَاجُهُ

وفات سو پوښتنه كوله سبا به زه د چا په كور كي يم سبا به زه د كومي بي بي سره يم او د نبي

كريم ﷺ خواهش دا وو چي د بي بي عائشې ﷞ د نمبر ورځ معلومه سي د نبي كريم ﷺ د

يَكُونُ حَيْثُ شَاءَ فَكَانَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ حَتَّى مَاتَ عِنْدَهَا. رواه البخاري.

خواهش او رغبت په محسوسولو سره بيبيانو اجازت ور کړ چي كوم ځاي مو خوښه وي هلته قيام وكړئ نو د فات تر وخته پوري نبي كريم ﷺ د بي بي عائشې ﷞ سره وو .(بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۳۱۷ رقم: ۵۲۱۷.

تشريح: (يريد يوم عائشة) دا د مخكنۍ جملې وضاحت دی يعني د رسول الله ﷺ هره ورځ دا پوښتنه كول د بيبيانو مباركانو څخه د اجازې غوښتلو لپاره وو چي ټولي بيبياني د بي بي عائشې ﷞ سره د اوسيدو اجازه وركړي ، نو دغه جمله (فاذن له ازواجه) يعني بيبيانو رسول الله ﷺ ته اجازه وركړه دا پر دې خبره دلالت كوي.

د ښځي په سفر بېولو لپاره قرعه اندازي كول

﴿۳۰۹۵﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ سَفَرًا أَقْرَعَ بَيْنَ نِسَائِهِ فَأَيَّتُهُنَّ خَرَجَ سَهْمُهَا خَرَجَ بِهَا مَعَهُ. متفق عليه.

د بي بي عائشې ﷞ څخه روايت دی چي كله به رسول الله ﷺ د سفر اراده كوله نو د خپلو بيبيانو په منځ كي به يې قرعه اندازي كوله او د كومي بي بي نوم چي په قرعه كي را ووت نو هغه به يې د ځان سره په سفر كي بېول. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۲۹۳، رقم: ۲۶۸۸، ومسلم ۴\۲۱۲۹، رقم: ۵۶- ۲۷۷۰.

﴿۳۰۹۶﴾: وَعَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مِنَ السُّنَّةِ إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْبِكْرَ عَلَى الثَّيِّبِ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا وَقَسَمَ وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا

د حضرت ابو قلابه ﷬ څخه روايت دی چي د انس ﷛ بيان دی چي د سنتو څخه يو دادی چي كله يو سړی په كونډه ښځه باندي

د پيغلي سره نكاح وكړي نو اووه ورځي دې د پيغلي سره وي او بيا دي وارو تاكي او كله چي د انجلي څخه وروسته د يوې كونډي سره واده وكړي نو درې ورځي د هغې سره وي

ثُمَّ قَسَمَ قَالَ أَبُو قِلَابَةَ وَلَوْ شِئْتُ لَقُلْتُ إِنَّ أَنَسًا رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . متفق عليه .

بيا دي وار مقرر كړي ابو قلابه رضي الله عنه وايي زړه مي غواړي چي دا وو وايم چي د انس رضي الله عنه دا حديث د نبي كريم ﷺ د لوري مرفوع كړى دى . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\ ۳۱۴، رقم: ۵۲۱۴، ومسلم ۲\ ۱۰۸۴، رقم ۴۴\ ۱۴۶۱.

تشريح: امام شافعي رحمة الله عليه په دغه حديث شريف باندي په عمل كولو سره ويلي دي كه چيري د يو سړي په نكاح كي ډېري ښځي وي يا يوه ښځه وي او هغه د يو بلي ښځي سره نكاح وكړي، كه چيري هغه ښځه پېغله وي نو د هغې سره دي تر اوو شپو پوري او سيږي او كه چيري هغه كونډه يا طلاقه سوې وي نو د هغې سره دي تر درو شپو پوري او سيږي او بيا تر دې وروسته دي د نوي او زړې ښځو په مينځ كي وار وټاكي او هري يوې ته دي مساوي يوه يوه شپه ورځي، مگر د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په نزد په دې باره كي په پېغلي، كونډي، نوي او زړې كي څه فرق نه سته په دې اعتبار ټولي برابري دي ، هغه په دغه دواړو حديثو باندي عمل كړى دى كوم چي د دغه باب په دوهم فصل كي راځي او په هغه كي دا ډول فرق نه دى بيان سوى ، د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه په نزد د دغه حديث معنى دا ده كه چيري يو سړى د خپل يوې يا ډېرو ښځو په موجودتيا كي د يو پېغلي ښځي سره نكاح وكړي نو د هغې سره دي تر اوو شپو پوري وي او بيا دي د مخكنيو ښځو سره د هري يوې سره اووه اووه شپو پوري وي او كه چيري د كونډي سره نكاح وكړي نو د هغې سره دي تر درو شپو پوري وي او بيا دي د مخكنيو ښځو كي د هري يوې سره درې درې شپې وكړي.

د روايت په پاى كي د حضرت ابو قلابه رضي الله عنه مطلب دا دى كه چيري ما غوښتلاى نو دغه حديث ته به مي مرفوع ويلي واى يعني دا به مي ويلي واى چي دا حديث حضرت انس رضي الله عنه د رسول الله ﷺ څخه نقل كړى دى ځكه چي د صحابي دا ويل چي دا سنت دي د مرفوع په حكم كي دى .

﴿۳۰۹۷﴾: وَعَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو بكر بن عبدالرحمن رضي الله عنه څخه روايت دى چي كله رسول الله ﷺ

حِينَ تَزَوَّجَ أُمَّ سَلَمَةَ واصبحت عنده قال لها ليس بك على اهلك هوان ان

د ام سلمه رضي الله عنها سره نكاح وكړه نو په دويمه ورځ سهار يي هغې ته وويل ستا د پاره دا خبره د ذلت نه ده

شئت سبعت عندك و سبعت عندهن وان شئت ثلثت عندك ودرت قالت ثلث وفي رواية انه قال لها لِلْبِكْرِ سَبْعٌ وَلِلثَّيِّبِ ثَلَاثٌ . رواه مسلم .

چي زه درې شپې ستا سره یم که ته غواړې نو زه به اووه ورځي ستا سره یم او اووه ورځي به د نورو بیبیانو سره یم او که ستا خوښه وي نو درې ورځي به ستا سره یم او بیا به وار وتاکم ام سلمې رض وویل : تاسو درې ورځي زما سره و اوسیږئ او په یو بل روایت کي دي د پیغلو لپاره اووه ورځي دي او کونډو دپاره درې ورځي . (مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۲\۱۰۸۳، رقم: ۴۱- ۱۴۶۰.

تشريح: په دې کي څه ذلت نه سته : ددې مطلب دادی چي زه به ستا سره درې شپې یم نو ددې په وجه به ستا پر قبیله او کورنکۍ د حقارت او ذلت داغ نه وي ځکه چي زما ستا سره تر درو شپو پوري پاته کېدل ستا سره د صحبت او بې شوقۍ په وجه نه دی بلکه د شرعي حکم په وجه دي ، ددغه الفاظو په ذریعه رسول الله ﷺ د هغه عذر تمهید بیان کړی دی چي د هغه په وجه د واده په اولو ورځو کي د بي بي ام سلمه ﵂ سره د شپې تېرولو لپاره یوازي پر درو شپو باندي اکتفاء وسول او هغه عذر دغه شرعي حکم دی که چیري د خپل اول ښځي په موجودتیا کي د بلي ښځي سره نکاح وکړل سي نو د هغه نوي ښځي سره به پرله پسې تر اووه ورځو پوري شپه تېرول په هغه صورت کي جائز وي کله چي هغه پېغله وي مگر ددې څخه وروسته د مخکنیو ښځو سره هم د هري یوې سره تر اووه شپو پوري تېرول پکار دي چي د دوار په اعتبار د چا سره بې انصافي ونه سي او که چیري هغه نوې ښځه کونډه یا طلاقه سوې وي نو بیا د هغې سره به درې شپې تېرول کیږي مگر د هغه څخه وروسته به د مخکنیو ښځو سره هم د هري یوې سره درې درې شپې تېرول دي ، نو رسول الله ﷺ د بي بي ام سلمه په وړاندي ددغه مسئلې په وضاحت کولو سره وفرمایل که ته غواړې نو زه ستا سره هم تر اوو شپو پوري پاته کېدای سم مگر دغه حق د پیغلي انجلۍ لپاره دی او ته ثیبه (کونډه) یې، او بیا دا چي وروسته به زه د خپلو ټولو بیبیانو سره تر اووه اووه شپو پوري یم ځکه نو غوره داده چي د کونډې په حق کي کوم حکم دی د هغه سره سم زه ستا سره درې شپې تېرې کړم او بیا وروسته د هري بي بي سره درې درې شپې تېرولو سره ستاسو د ټولو په مینځ کي وار وټاکم. نو بي بي ام سلمه د شریعت سره سم دا خبره ومنل او رسول الله ﷺ د هغې سره تر درو شپو پوري وو .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

يو ځوک د خپل ټولو ښځو سره په يو ډول مينه کولو مجبور نه دی

﴿۳۰۹۸﴾: عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَقْسِمُ بَيْنَ نِسَائِهِ

د عائشې ﷞ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ به د خپلو بيبيانو په مينځ کې وار تاکلی وو

فَيَعْدِلُ وَيَقُولُ اللَّهُمَّ هَذِهِ قِسْمَتِي فِيمَا أَمْلِكُ فَلَا تَلُمْنِي فِيمَا تَمْلِكُ وَلَا أَمْلِكُ. رواه الترمذي وابوداؤد والنسائي وابن ماجة والدارمي.

او د عدل او انصاف څخه به يې کار اخيستی او فرمايل به يې اې الله! ما دا وارونه تاکلي دي دا زما تقسيم دي په هغه شی کې چې په هغه کې زه مالک يم او د کوم شي چې ته مالک يې زه يې مالک نه يم ما په هغه شي باندي ملامت نه کړې. (ترمذي ابوداؤد نسائي ابن ماجه دارمي)

تخريج: سنن الترمذي ۳\ ۴۴۶، رقم: ۱۱۴۰، وابوداود ۲\ ۶۰۱، رقم: ۲۱۳۴، والنسائي ۷\ ۶۴، رقم: ۳۹۴۳، وابن ماجه ۱\ ۶۳۳، رقم: ۱۹۷۱، والدارمي ۲\ ۱۹۳، رقم: ۲۲۰۷.

تشريح: د دعاء مطلب دادی چې خپلو ښځو ته د ورتللو او د هغوی د نفقې برابرولو زه مالک يم نو په دغه شيانو کې عدل او انصاف کول زما ذمه داري ده چې زه يې پوره کړم او د يوې ښځې سره نا انصافي او د هغې حق تلف نه کړم مګر د مينې او محبت معامله د زړه سره وي چې پر هغه باندې زما اختيار نه سته زه په هغه کې برابري نه سم کولای ځکه که چيرې د يوې بي بي سره زما زيات مينه او د بلې سره کمې مينه وي نو په دې کې به زما د مقصد او ارادې دخل نه وي او زما څخه مؤاخذه مه کوې.

د حديث شريف څخه معلومه سوه چې د چا تر يوې زياتې ښځې وي نو پر هغه دا لازم دي چې د هغه ښځو سره په شپه تېرولو او نفقې ورکولو کې د عدل او انصاف څخه کار واخلي او په دغه شيانو کې د هغوی په مينځ کې داسې مساوات وکړي چې يوې ښځې ته هم د فرق شکايت نه وي مګر د مينې، محبت، مباشرت او جماع په باره کې عدل او برابري لازم نه ده ځکه چې دغه شيان د زړه او طبيعت سره متعلق دي چې پر هغه باندې د هيڅ انسان اختيار نه وي.

د ښځو په منځ کې پر انصاف نه کولو وعید

﴿۳۰۹۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِذَا كَانَ عِنْدَ

د حضرت ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل: د چا چې دوې ښځې وي

الرَّجُلِ امْرَأَتَانِ فَلَمْ يَعْدِلْ بَيْنَهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ سَاقِطٌ . رواه

الترمذي و ابوداؤد والنسائي وابن ماجة والدارمي .

او د هغوی په مینځ کې عدل او انصاف ونه کړي نو د قیامت په ورځ به هغه داسې راځي چې نیم بدن به یې غورځېدلی وي. (ترمذي ابوداؤد نسائي ابن ماجه دارمي)

تخريج: سنن الترمذي ۳\ ۴۴۷، رقم: ۱۱۴۱، وابوداود ۲\ ۶۰۰، رقم: ۲۱۳۳، والنسائي ۷\ ۶۳، رقم: ۳۹۴۲، وابن ماجه ۱\ ۶۳۳، رقم: ۱۹۶۹، والدارمي ۲\ ۱۹۳، رقم: ۲۲۰۶.

تشريح: د چا چې ډېرې ښځې وي که دوې وي یا درې او یا څلور وي او هغه د دوی په مینځ کې عدل او انصاف نه کوي نو د هغه پر دغه بې انصافۍ باندې ذکر سوې سزا بیان سوې ده، نو په وار ورکولو کې برابري کول په دې اعتبار واجب دي چې د شپې څومره برخه د یوې ښځې سره تېروي هغومره برخه به د بلې سره هم تېروي مثلاً که چیرې یوې ښځې ته د ماښام څخه وروسته ورځي نو بلې ته به هم د ماښام څخه وروسته ورځي که چیرې هغې ته د ماخستن څخه وروسته ورځي نو دا به د عدل او انصاف خلاف کار دی مګر د صحبت په باره کې برابري کول واجب نه دي، دلته دا خبره هم په ذهن کې ساتل پکار دي چې په دغه حکم کې باکره، ثیبه، نوې، زړه، مسلمانه، کتابیه او ټولې ښځې برابرې دي او د ټولو حقوق یو ډول دی البته د ازادې ښځې په نسبت د مینځې، مکاتبې، مدبره او ام ولد لپاره نیم وار دی یعنې که چیرې د یو سړي په نکاح کې یوه ازاده ښځه وي او یوه مینزه وي نو د مینزې سره به یوه شپه تېروي او د ازادې ښځې سره دوې شپې تېروي د مینزې لپاره وار تاکل واجب نه دي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د نبي کریم ﷺ په نهه بې بیانو کې د یوې وار ټاکلی نه وو

﴿۳۱۰۰﴾: عَنْ عَطَاءٍ قَالَ حَضَرْنَا مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ جَنَازَةَ مَيْمُونَةَ بِسَرِفَ

د حضرت عطاء رضي الله عنه څخه روايت دى چي موږ د ابن عباس رضي الله عنه سره په سَرَف په ځاي کي د بي بي میموني رضي الله عنها په جنازه کي شريک سو

فَقَالَ هَذِهِ زَوْجَةُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِذَا رَفَعْتُمْ نَعْشَهَا فَلَا تُزَعْزِعُوهَا

ابن عباس رضي الله عنه وویل چي دا د رسول الله ﷺ د بي بي جنازه ده کله چي دا پورته کړئ نو زيات

وَلَا تُزَلْزِلُوهَا وَارْفُقُوا بِهَا فَإِنَّهُ كَانَ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حرکت مه ورکوئ او کرار ځئ د رسول الله ﷺ په نکاح کي نهه بيبياني وې نبي کريم ﷺ په

تِسْعُ نِسْوَةٍ كَانَ يَقْسِمُ مِنْهُنَّ لِثَمَانٍ وَلَا يَقْسِمُ لِوَاحِدَةٍ قَالَ عَطَاءٌ الَّتِي كَانَ

هغوی کي د اتو لپاره وار مقرر کړی وو او د يوې بي بي واري نه وو حضرت عطاء رضي الله عنه فرمايي

رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يقسم لها بلغنا أنها صفية و كَانَتْ آخِرَهُنَّ

چي د کومي بي بي چي واري مقرر نه وو موږ ته معلومه سوې ده چي هغه بي بي صفيه رض وه چي هغه د نبي کريم ﷺ په بيبيانو کي تر ټولو په اخير کي په نکاح سوې وه

مَوْتًا مَاتَتْ بِالْمَدِينَةِ . متفق عليه. وَقَالَ رَزِينٌ قَالَ غَيْرُ عَطَاءٍ هِيَ سَوْدَةُ

او په مدينه کي وفات سوه . (بخاري او مسلم) د رزين بيان دى چي هغه بي بي چي د هغې واري مقرر نه وو هغه بي بي سوده رضي الله عنها وه

وَهُوَ أَصَحُّ وَ وَهَبَتْ يَوْمَهَا لِعَائِشَةَ حِينَ أَرَادَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

کوم وخت چي رسول الله ﷺ هغې ته د طلاق ورکولو اراده وکړه نو هغې خپله ورځ و بي بي عائشي رضي الله عنها ته ورکړه

طَلَاقَهَا فَقَالَتْ لَهُ : أَمْسِكْنِي قَدْ وَهَبْتُ يَوْمِي لِعَائِشَةَ لَعَلِّي أَكُونُ مِنْ نِسَائِكَ فِي الْجَنَّةِ .

او دا د هغې الفاظ دي ((تاسو ما په خپله نکاح کي و ساتئ زه خپله ورځ بي بي عائشي رض ته ورکوم د دې لپاره چي په جنت کي ستاسو د بيبيانو سره شامله سم)).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۱۱۲، رقم: ۵۰۶۷، ومسلم ۲\۱۰۸٦، رقم: ۵۱- ۱۴۶۵.

تشريح: بي بي ميمونه رضي الله عنها د رسول الله ﷺ زوجه مباركه وه او د حضرت ابن عباس رضي الله عنه خاله وه ، د هغې د پلار نوم حارث او د مور نوم يې هنده وو او خپله ددې نوم بره وو مګر رسول الله ﷺ دهغې نوم ميمونه کېښېښودی، دا مخکې د مسعود ابن عمر په نکاح کې وه او د رسول الله ﷺ سره يې د هجرت په شپږم کال د ذي قعده په مياشت کې د سرف په ځای کې چې د مکې مکرمې څخه پر اته مېله فاصله باندي واقع دی د هغې نکاح وسوه ، دلته د واده شپه تېره سوه او اتفاقي خبره داده چي په دغه ځای کي ددې وفات هم وسو او دلته دفن سوه .

د کومي بي بي مبارکي لپاره چي وار نه وو تا کل سوی هغه بي بي صفيه رضي الله عنها وه او يا بي بي سوده رضي الله عنها ، په دې باره کې په ظاهره دوه متضاد روايتونه دي مګر تحقيقي خبره داده چي هغه بي بي سوده رضي الله عنها وه ، بلکه خطابي رحمة الله عليه د عطاء دغه قول چي هغه بي بي صفيه وه په دې باره کي دا ويلي دي چي دا د يو راوي غلطي ده يعني عطاء خو دلته د بي بي سوده ويلي دي مګر د يو راوي په غلطۍ سره بي بي صفيه نقل سوي دي .

وکانت اخرهن موتا ماتت بالمدينة: او د رسول الله ﷺ په بيبيانو کي بي بي صفيه رضي الله عنها تر ټولو په آخر کي په مدينه منوره کي وفات سوې ده، ددې تر وضاحت کولو مخکي په دې پوه سئ چي د رسول الله ﷺ په بيبيانو مبارکانو کومه بي بي کله وفات سوې ده ، صاحب د مواهب ليکلي دي چي بي بي صفيه د هجرت په پنځوسم کال د رمضان په مياشت کي وفات سوې ده او ځيني علماء وايي چي د حضرت معاويه رضي الله عنه په زمانه کي په دوپنځوسم ياپنځه پنځوسم هجري کال کي وفات سوې ده او په بقيع کي دفن سوې ده ، بي بي ميمونه رضي الله عنها په ۵۱ هجري کال کي وفات سوه او د ځينو علماؤ د قول سره سم په ۶۶ هجري يا ۶۳ هجري کال کي وفات سوې ده حال دا چي ځيني علماء وايي چي په ۵۸ هجري کال کي وفات سوې ده ، بي بي سوده په ۵۴ هجري کال کي او بي بي حفصه په ۵۰ هجري کال کي وفات سوې ده او د ځينو علماؤ قول دادی چي په ۴۱ هجري کال کي وفات سوي دي، بي بي سلمه په ۵۹ هجري کال ، بي بي ام حبيبه په ۴۴ يا د ځينو علماؤ د قول سره سم په ۴۳ هجري کال کي، بي بي زينب بنت حجش په ۳۰ هجري کال يا د ځينو علماؤ د قول سره سم په ۲۱ هجري کال کي او بي بي جويره په ۵۰ هجري کال کي وفات سوې ده ، بي بي خديجه رضي الله عنها د هجرت څخه مخکي په مکه مکرمه کي وفات سوې ده او بي بي زينب بنت خزيمه هم د رسول الله ﷺ د وفات څخه مخکي وفات سوې ده.

کله چي دغه تفصيل ته وکتل سي نو معلوميږي چي دا ويل چي بي بي صفيه رضي الله عنها تر ټولو په آخر کي په مدينه منوره کي وفات سوې ده صحيح نه دی او که چيري لفظ د کانت د ضمير مرجع بي بي ميمونه وګرځول سي نو هم خبره نه صحيح کيږئ ځکه چي د ځينو علماؤ د قول سره سم د بي بي ميمونې د وفات کال ۶۶ هجري يا ۶۳ هجري کال صحيح ګڼل کيږي نو په بيبيانو مبارکانو کي تر ټولو په اخر کي وفات کېدل خو به ثابت سي مګر دا خبره خپله ددې عبارت د مخکني جملې (ماتت بالمدينة) يعني هغه په مدينه کي وفات سوې ده مطابق نه وي ځکه چي په دې باره کي حديث وضاحت کړی دی چي هغه په صرف نامي ځای کي وفات سوې ده نو ددغه عبارت صحيح مفهوم متعين کول ډېر مشکل دی ، الله تعالی ښه پوهيږي چي په دغه عبارت کي کوم مفهوم پټ دی او ددې صحيح مطلب څه شي دی .

===========

بَابُ عِشْرَةِ النِّسَاءِ وَمَا لِكُلٍّ وَاحِدَةٍ مِّنَ الْحُقُوْقِ

(د ښځو د حقوقو بيان)

په دغه باب کي هغه حديثونه نقل کيږي چي د ښځو سره د صحبت او اختلاط او ښه چلن او دهري ښځي د حقوقو په باره کي منقول دي ، په عنوان کي د هري ښځئ د حقوق ويلو پر ځای د ښځو حقوق ويل په ظاهره مناسب دي مګر په دې کي نکته داده چي دلته د ښځو جنس مراد نه دی بلکه د ښځو اقسام مراد دي يعني د کومو ښځو سره چي نکاح کيږي هغه پر څو ډوله وي ځيني باکره (پيغلي) وي ځيني ثيبه (کونډه) وي او ځيني خوش اخلاقه وي او ځيني بد اخلاقه وي همدارنګه ځيني ښځي شتمني وي او ځيني غريباني وي او داسي نور...
دلته د ښځو اقسام مراد وه ځکه نو په عنوان کي د هري ښځي حقوق وويل سول .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د ښځي کوږوالی په بده لهجه نه سي سميدلای

﴿۳۱۰۱﴾ : عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَوْصُوا

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د ښځو سره نيکي کوئ

بِالنِّسَاءِ خَيْرًا فَإِنَّهُنَّ خُلِقْنَ مِنْ ضِلَعٍ وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ فَإِنْ

(نرمي) ځكه چي دوى د كږې پوښتۍ څخه پيدا سوي دي چي كوږ شي دى او په پوښتۍ كي تر ټولو زيات كوږ پورته برخه ده كه تاسو د هغې د سيده كولو كوښښ كوئ نو پوښتۍ به ماته

ذَهَبْتَ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ فَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ. متفق عليه

سي او كه يې په خپل حال پرېږدئ نو د هغې كوږوالي به ليري نسي نو زما وصيت قبول كړئ د ښځو سره د ښه كولو په باره كي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۲۵۳، رقم: ۵۱۸۶، ومسلم ۲\۱۰۹۱، رقم: ۶۰ - ۱۴۶۸

تشريح په دغه حديث شريف كي د ښځي د خلقت او طبيعت په باره كي دوې بنيادي نكتې بيان سوي دي اول دا چي د ښځو اصل او بنياد بي بي حواء ده(چي زموږ د ټولو انسانانو مور ده) چي د حضرت آدم عليه السلام د لوړي پوښتۍ څخه پيدا سوې ده چي ډېره زياته كږه وي، نو د ښځو په اصل خلقت كي كوږوالى دى چي څوك يې سمولاى نه سي، دوهم دا چي ځرنګه چي د پښتۍ حال دى كه يو څوك د هغه سيده كول وغواړي نو نه سيده كيږي بلكه ماتيږي او كه چيري يو څوك دا پر خپل حال پرېږدي نو همېشه به كږه وي بالكل همدارنګه د ښځو حال دى چي د هغوى اصل خلقت د اعمالو او اخلاقو كوږوالى دى ځكه كه يو سړى وغواړي چي د هغوى دغه كوږوالى سم كړي نو په دې كي به كامياب نه سي بلكه هغه به ماته كړي (د ماتولو څخه مراد طلاق وركول دي لكه ځرنګه چي د راتلونكي حديث څخه معلوميږي) نو د ښځو څخه ګټه اخيستل او د هغوى پر كار راتلل په هغه صورت كي ممكن دي چي د هغوى خلقي كوږوالي د ماتولو څخه وژغورل سي.

نو د حديث خلاصه دا سوه چي د ښځو د اصلاح او صحيح كېدو معامله ډېره پېچيده او نازكه ده د هغوى پر غلطۍ او كوتاهي باندي د سختۍ او غضب پر ځاى په يخ زړه سره فكر كول پكار دي او د دغه بنيادي نكتې لحاظ ساتل پكار دي چي د هغوى د كوږوالي د صحيح كولو لپاره كه د سختۍ څخه كار واخيستل سي نو د هغه انجام به ماتول يعني د طلاق په صورت كي ظاهر سي او يوازي د هغه ښځو د تباهۍ نه بلكه د خپل ژوند لپاره به هم د تاوان او اضطراب باعث وي ځكه د خپلو ښځو سره ښه چلن كوئ او د هغوى پر كوږوالي باندي صبر كوئ او دا توقع مه كوئ چي هغوى به په ټولو خبرو كي ستاسو د رضا او خوښۍ سره سم عمل كوي مګر ددې دا مطلب هم نه دى چي هغه كوږوالي دي د ورځني كورني ژوند او ټولنيزو كارو څخه په تېرېدو د ګناه او معصيت حد ته ورسيږي بلكه د هغوى پر كوږوالي باندي صبر كول او د هغه

څخه سترګي پټول هغه وخت مناسب دي ترڅو چي يو ګناه لازمه نه سي که چيري ګناه لازمه سي نو بيا غفلت کول او سترګي پټول بالکل مناسب نه دي.

﴿۳۱۰۲﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: چي ښځه د پوښتۍ څخه

مِنْ ضِلَعٍ لَنْ تَسْتَقِيمَ لَكَ عَلَى طَرِيقَةٍ فَإِنْ اسْتَمْتَعْتَ بِهَا اسْتَمْتَعْتَ بِهَا

پيدا سوې ده هغه هيڅکله ستا لپاره په يوه سيده حالت کي نسي پاته کېدای که ته د هغې څخه فائده پورته کول غواړې نو په دغه حالت کي ور څخه فائده حاصله کړه

وَبِهَا عِوَجٌ وَإِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهَا كَسَرْتَهَا وَكَسْرُهَا طَلَاقُهَا. رواه مسلم.

او که يې ته سيده کول غواړې نو ماته به يې کړې او د هغې ماتول طلاق ورکول دي. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۹۱\۲، رقم: ۵۹-۱۴۶۸.

تشريح: هيڅکله به سيده نه سي پاته کېدای: ددې مطلب دادی که چيري ته وغواړې چي يو ښځه پر خپل حالت باندي همېشه قائمه وي نو دا ناممکن نه ده ځکه چي د هغې په خلقت کي کوږوالی دی د هغه حالت بدلېږي کله د شکر د لاري په پرېښودو سره ناشکري اختيار کړي او کله د فرمانبرداری پر لاره په تلو کي د نافرمانۍ لار اختيار کړي چي د قناعت په لاس ورکولو سره د طمع او حرص په جال کي ونښلي، مقصد دا چي همدارنګه د هغې د مزاج او عمل نوري تبديلۍ دي.

د ښځو سره ښه چلن کوئ

﴿۳۱۰۳﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَفْرَكْ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ. رواه مسلم.

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هيڅکله دي يو مسلمان د يوې مسلماني ښځي سره بغض او عناد نه کوي ځکه چي يو عادت که خراب وي نو بل عادت يې ښه دی. (مسلم).

تخريج: مسلم في الصحيح ۱۰۹۱\۲، رقم: ۶۱-۱۴۶۹.

تشريح: د حديث د آخري برخي مطلب دادی چي د يو انسان ټول افعال او خاصيتونه خراب نه وي که چيري د هغه يو څه کارونه او خصلتونه خراب وي نو ځيني ښه عادتونه هم لري نو هر مسلمان بايد د خپل ښځي پر هغه کارو او اخلاقو نظر ولري کوم چي د هغه په نظر کي غوره دي او کوم کارونه او اخلاق چي خراب دي پر هغه دي صبر کوي، يا ددغه ارشاد مقصد ددې ترغيب ورکول دي چي د ښځو سره ښه چلن کوئ د هغوی سره په يو ځای والي کي د خوشحالی او مسرت ژوند تيروئ او که چيري د هغوی له خوا يو داسي کوتاهي يا غلطي وسي يا په هغوی کي يو داسي خراب عادت وي چي د هغه څخه تکليف رسيږي نو پر هغه باندي صبر کوئ.

دغه حديث شريف يو لوی نکتې ته اشاره کوي چي بې عيبه يار او د خپل طبيعت سره سم ملګری په لاس نه راځي که چيري يو سړی بې عيبه يار لټول شروع کړي نو هغه به همېشه بې ياره پاته سي ځکه چي داسي هيڅ انسان نه سته چي په هغه کي يو عيب او يو ناخوښه خبره نه وي، همدارنګه هيڅ انسان په خاصه توګه مسلمان د ښه خصلتو او عادتو څخه بالکل خالي نه وي نو عقل غوښتنه داده چي د هغه ښه خصلتونه په نظر کي ولري او د خرابو عادتو څخه يې سترګي پټي کړي.

کوږوالی هري ښځي ته په ميراث کي تر لاسه دی

﴿۳۱۰۴﴾: وَعَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْلَا بَنُو إِسْرَائِيلَ لَمْ يَخْنَزِ اللَّحْمُ وَلَوْلَا حَوَّاءُ لَمْ تَخُنْ أُنْثَى زَوْجَهَا الدَّهْرَ. متفق عليه.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: که بني اسرائيل نه وای نو غوښه به نه خرابېدلای او که بي بي حوا نه وای نو ښځي به د خپل خاوند سره هيڅکله خيانت نه کولای (بني اسرائيل د شيانو د جمعه کېدو څخه منعه سوي وه حکم يوازي داوو چي د ضرورت موافق به يې شيان اخيستل او خوړل به يې دا چي دوی د دې حکم نافرماني وکړه او خدای جل جلاله هغوی ته د دې سزا ورکړه چي کوم شی به هغوی ساتئ هغه به خرابيدئ). (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۶\۴۳۰، رقم: ۳۳۹۹، ومسلم ۲\۱۰۹۲، رقم: ۶۳- ۱۴۷۰.

د لغاتو حل: لم يخنز: ای تغير وانتن، يشير الی ان خنز اللحم شئ عوقب به بنو اسرائيل.

تشريح: د حضرت موسی عليه السلام په وخت کي د بني اسرائيلو لپاره په ځنګل کي د الله تعالی له خوا د من او سلوا نعمت نازليدی او هغوی ته دا حکم وو چي هغوی ته څومره اړتيا وي هغومره

دي دي اخلي د ضرورت څخه زيات دي نه ذخيره کوي مګر بني اسرائيلو پر ځاى دد ې چي د خپل کم فطرتۍ او د الله تعالى د نافرمانۍ څخه منع سي په دغه وخت کي د الله تعالى د حکم نافرماني وکړه او د هغه څخه نعمت څخه يې د خپل اړتيا څخه زيات ذخيره کول شروع کړل مګر داسي وسول چي کله به هغوی ذخيره کول نو هغه غوښه به خرابه سوه د غوښو دغه خرابېدل د هغوی د بد کار يعني پر الله تعالى باندي د باور نه کولو او محض د حرص او طمع په وجه د ذخيره کولو د سزا په توګه وو، ددې څخه وروسته د همېشه لپاره د غوښو خرابېدل لازم وګرځېدل، په دې باره کي رسول الله ﷺ وفرمايل که چيري بني اسرائيل په دغه خراب عادت کي اخته نه واى او هغوی ته سزا نه واى ورکړل سوې نو غوښه به نه خرابېدل بلکه تر څو چي خلکو غوښتلاى هغه به يې د خپل ضرورت سره سم ساتلاى.

دلته د خيانت څخه مراد د امانت ضد معنى مراد نه ده بلکه د خيانت څخه کوږوالي مراد دى، د بي بي حواء کوږوالى داوو چي هغې حضرت آدم ﷷ ته د جنت د هغه درختي خوړلو ترغيب ورکړ د کوم څخه چي الله تعالى منع کړې وه، رسول الله ﷺ وفرمايل کومه بې لاري چي د بي بي حواء څخه سوې ده هغه د هري ښځي جز ګرځول سوی دى، که چيري بي بي حواء دغه بې لاري نه واى کړې نو په هيڅ ښځه کي به د بې لارۍ تخم نه واى او هغې به د خپل خاوند سره هيڅکله د بې لارۍ چلن نه کولاى.

د ښځي د وهلو منع

﴿۳۱۰۵﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ زَمْعَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبدالله بن زمعه رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

لَا يَجْلِدُ أَحَدُكُمُ امْرَأَتَهُ جَلْدَ الْعَبْدِ ثُمَّ يُجَامِعُهَا فِي آخِرِ الْيَوْمِ و في رواية

په تاسو کي دي څوک خپله ښځه داسي نه وهي څنګه چي (په بې دردي سره) غلام وهي او بيا دي د ورځي په اخيري برخه د هغې سره کوروالي وکړي (يعني دا مناسبه نه ده چي هغې ته وهل هم ورکړي او بيا په هغه ورځ ورسره جماع هم وکړي) او په يو بل روايت کي دي

يَعْمَدُ اَحَدُكُمْ فَيَجْلِدُ اِمْرَاَتَه جَلْدَ الْعَبْدِ فَلَعَلَّهٗ يُضَاجِعُهَا فِيْ اٰخِرِ يَوْمِهٖ ثُمَّ

په تاسو کي چي يو سړى اراده وکړي او خپله ښځه ووهي داسي لکه څنګه چي غلام وهي او شايد هغه په هغه ورځ د هغې سره هم بستر هم سي (دا مناسبه نه ده) بيا

وَعَظَهُمْ فِي ضَحِكِهِمْ مِنَ الضَّرْطَةِ فَقَالَ لِمَ يَضْحَكُ أَحَدُكُمْ مِمَّا يَفْعَلُ.

متفق عليه.

نبي كريم ﷺ د باد د خارجېدو (ګوز) پسي خندېدونكي ته په نصيحت كولو سره وفرمايل: په تاسو كي يو سړى په داسي خبره باندي ولي خاندي چي هغه په خپله هم دا كار كوي. بخاري او مسلم

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٨\٧٠٥، رقم: ۴۹۴۲، ومسلم في الموضع السابق.

تشريح: او بيا د ورځي په آخري برخه كي د هغې سره جماع كوي: ددې په ذريعه رسول الله ﷺ يوه لويه نفسياني نكته بيان كړل چي كوم څوک د خپل ښځي څخه جنسي خوند تر لاسه كوي د هغه لپاره دا خبره څرنګه مناسب كيداى سي چي يوې خوا ته د هغې سره داسي بې كيفه معامله كوي او بلي خوا ته د هغې سره دومره وحشيانه چلن وكړي، كه څه هم د خپلي ښځي پرله پسې نافرمانۍ او سركښۍ باندي د وهلو اجازه ده مګر داسي نه ده چي د غلامانو په ډول هغه ووهل سي، دا يوازي يو غير شرعي كار نه دى بلكه يو غير انساني او غير اخلاقي كار هم دى، ددې څخه معلومه سوه چي د خپل ښځي سره مينه، اتفاق او ښه چلن كول پكار دي.

د حديث د آخري خبرو مطلب دادى چي د انسان پر يو داسي عجيبه خبره باندي خندل خوښه خبره ده مګر كله چي يو شى په خپل ځان كي موجود وي او بيا هغه د بل چا څخه وسي نو پر هغه باندي د خندا څه خبره ده، ددې څخه معلومه سوه كه د يو سړي باد پرې سي نو د هغه څخه دي ځان ناخبره وښيي تر څو هغه سړى شرمنده نه سي.

دلته يوه عبرتناكه واقعه د بيانولو وړ ده چي يو ډېر لوى عالم تېر سوى دى چي نوم يې عاصم وو، هغه كوڼ وو مګر هغه د دنيا په نظر كي خپل ځان كوڼ كړى وو، ددې تفصيل دادى چي يوه ورځ يوه ښځه د مسئلې پوښتلو لپاره هغه ته راغلې وه، په دغه دوران كي د هغې باد خارج سو، عاصم فكر وكړ چي دا ښځه ده اوس به ډېره شرمندګي محسوس كړي نو د هغې د شرمندګۍ ليري كولو لپاره هغه وويل لږ په زوره خبري كوي ته څه وايې؟ يعني هغه دا ظاهره كړه چي زه كوڼ يم په لوړ آواز سره خبري اورم، هغه ښځه ډېره خوشحاله سوه او شرمندګي يې ليري سوه مګر عاصم د خپل دغه خبري ظاهرولو لپاره خپل ځان د همېشه لپاره كوڼ كړى.

علامه طيبي رحمة الله عليه وايي چي په دغه حديث كي دا تنبيه پټه ده چي هر عقلمند انسان كله د بل مسلمان ورور د عيب ويلو اراده وكړي نو په خپل زړه كي دي فكر وكړي چي دغه عيب يا دا

ډول بل عيب په ما كي هم موجود دى كه يا؟ كه هغه خپل ځان د يو عيب څخه خالي پيدا نه كړي نو د هغه لپاره د هغه مسلمان وررور د عيب ويلو پر ځای دا غوره دي چي د خپل ځان د عيب پر پاكولو باندي توجه وكړي ، يو هوښيار سړي څومره ښه ويلي دي چي زه اكثر خلك وينم چي هغوى د نورو عيبونو ته ګوري مګر خپله په هغوى كي چي كوم عيب وي د هغه څخه ړانده وي.

د خپلي ښځي سره ښه چلن كوئ

﴿۳۱۰۶﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا قَالَتْ كُنْتُ أَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ عِنْدَ النَّبِيِّ

د بي بي عائشي ﷺ څخه روايت دى چي ما به د رسول الله ﷺ كره (په ګوډيانو سره) لوبي كولې

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ لِي صَوَاحِبُ يَلْعَبْنَ مَعِي فَكَانَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا

او زما همځولو به هم زما سره لوبي كولې بيا چي نبي كريم ﷺ به راغلى نو زما همزولي به د

دَخَلَ يَتَقَمَّعْنَ مِنْهُ فَيُسَرِّبُهُنَّ إِلَيَّ فَيَلْعَبْنَ مَعِي . متفق عليه.

شرم په وجه پټي سوې نو نبي كريم ﷺ به هغوى وما ته را لېږلې او هغوى به زما سره لوبي كولې . (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۰\۵۲۶، رقم: ۶۱۳۰، ومسلم ۴\۱۸۹۰، رقم: ۸۱- ۲۴۴۰.

د لغاتو حل: يَنقَمِعن: اى يتغيبن، ويستترن حياء. فيسربهن: اى يرسلهن الى سربا سربا.

تشريح: په دغه حديث شريف كي ددې خبري بيان دى چي د خپل ښځي سره په خندا او خوشحالي او سيدل د هغې د جائز جذباتو او شوق لحاظ ساتل د خوشحاله ژوند يو دروازه ده چي د هغه څخه پرته هيڅ انسان ته خوشحالي او اطمينان نه په برخه كيږي، په ناوكيو باندي د بازۍ كولو حكم او تفصيل د باب الولي په بحث كي تېر سوى دى.

﴿۳۱۰۷﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ وَاللّٰهِ لَقَدْ رَأَيْتُ النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُومُ عَلَى

د بي بي عائشي ﷺ څخه روايت دى چي ما نبي كريم ﷺ وليدى او ښه مي په ياد دي چي هغه

بَابِ حُجْرَتِي وَالْحَبَشَةُ يَلْعَبُونَ بالحراب فِي الْمَسْجِدِ و رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

زما دحجرې د دروازې سره ولاړ دى او د حبشي خلكو په يوه مسجد كي په نېزو سره لوبي كولې (جنګي مشق به يې كوئ) او نبي كريم ﷺ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتُرُنِي بِرِدَائِهِ لِأَنْظُر إِلَى لَعِبِهِمْ بين اذنه وعاتقه ثُمَّ يَقُومُ

په خپل پټو سره پرده وکړه د دې لپاره چې زه هم د هغوی لوبه ووینم نو زه د نبي کریم ﷺ تر شا ودرېدم او د نبي کریم ﷺ د غوږ او اوږې په مینځ کې مې لوبه کتله نبي کریم ﷺ تر هغه وخت

مِنْ أَجْلِي حَتَّى أَكُونَ أَنَا الَّتِي أَنْصَرِفُ فَاقْدِرُوا قَدْرَ الْجَارِيَةِ الْحَدِيثَةِ السِّنِّ

الْحرِيصَة عَلَى اللَّهْوِ. متفق عليه.

پورې زما په خاطر ولاړ وو تر څو پورې چې زه ولاړه وم د دې څخه اندازه ولګوئ چې د یوې کم عمره انجلۍ چې د لوبې د تماشې (لیدنې) شوق یې در لودې تر هغه وخته پورې نبي کریم ﷺ ور سره ولاړ وو. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۳۳۶، رقم: ۵۲۳۶، ومسلم ۲\۶۰۹، رقم: ۱۸- ۸۹۲

تشریح: د مسجد څخه مراد د مسجد غولی دی چې د مسجد سره پیوست یو پوټکی غوندې ځای وو، یعني حبیشانو په مسجد کې خپل لوبه نه ښودل بلکه د مسجد سره پیوست په غولي کې یې د خپل لوبې څرګندونه کول، او که چیرې مسجد مراد واخیستل سي یعني دا وویل سي چې د هغوی لوبه په مسجد کې دننه وه نو په دې کې هم څه قباحت نه سته ځکه چې د هغوی د برچو لوبه ښوول د جهاد یو تمرین وو، نو د غشي ویشتلو په ډول د هغوی دغه لوبه هم د عبادت په ډول وه همدارنګه د هغوی لوبه کول هم خوښه وه، په ظاهره دا معلومیږي چې دغه واقعه د پردې د واجب کېدو څخه مخکې ده.

رسول الله ﷺ د عائشې رضي الله عنها خوښي او ناخوښي څرنګه پېژندل؟

﴿۳۱۰۸﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنِّي لَأَعْلَمُ إِذَا

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی چې یوه ورځ رسول الله ﷺ وفرمایل: زه پوهېږم چې ته کله

كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً وَإِذَا كُنْتِ عَلَيَّ غَضْبَى فَقُلْتُ مِنْ أَيْنَ تَعْرِفُ ذٰلِكَ فَقَالَ إِذَا

زما څخه خوشحاله یې او کله زما څخه ناراضه یې ما عرض وکړ تاسو ته څنګه معلومه سي؟ نبي کریم ﷺ را ته وفرمایل: کله چې

كُنْتِ عَنِّي رَاضِيَةً فَإِنَّكِ تَقُولِينَ لَا وَرَبِّ مُحَمَّدٍ وَإِذَا كُنْتِ عَلَيَّ غَضْبَى قُلْتِ لَا

ته زما څخه خوشحاله او راضي يې نو داسي وايې د محمد ﷺ په پروردګار دي مي قسم وي دا خبره داسي نه ده او چي ناراضه يې نو داسي وايې چي

وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ قَالَتْ قُلْتُ أَجَلْ وَاللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ إِلَّا اسْمَكَ. متفق عليه.

د ابراهيم عليه السلام په پروردګار دي مي قسم وي دا خبره داسي نه ده بي بي عائشه رضي الله عنها وايي ما عرض وکړ يا رسول الله! دا خبره صحيح ده زه يوازي ستاسو نوم پرېږدم. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۳۲۵، رقم: ۵۲۲۸، ومسلم ۴\۱۸۹۰، رقم: ۸۰- ۲۴۳۹

تشريح: مګر زه يوازي ستاسو نوم پرېږدم: ددې مطلب دادی چي د غصې په حالت کي زما عقل سلب سي که څه هم زه ستا نوم نه اخلم مګر زما په زړه کي ستا لپاره د مينې کوم درياب چي څپې وهي د هغه په څپو کي د ذرې په اندازه کمي هم نه کيږي بلکه زما زړه ستا په مينه کي مستغرق وي.

ښځي ته د کوروالي څخه انکار کول نه دي پکار

﴿۳۱۰۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

وَسَلَّمَ إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضْبَانَ لَعَنَتْهَا

کله چي يو سړی خپله بي بي د کوروالي لپاره وبولي او هغه انکار وکړي او خاوند د هغې د انکاره څخه ټوله شپه په قهر وي نو تر سهاره پوري

الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ متفق عليه وفي رواية لهما قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا

ملائکې پر هغې ښځي باندي لعنت وايي. (بخاري او مسلم) او د بخاري او مسلم په دويم روايت کي راغلي دي چي نبي کريم ﷺ وفرمايل: زما دي په هغه ذات باندي قسم وي چي زما

مِنْ رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَتَأْبَى عَلَيْهِ إِلَّا كَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ سَاخِطًا عَلَيْهَا حَتَّى يَرْضَى عَنْهَا.

روح د هغه په لاس کي ده ځوک چي خپله ښځه د خوب ځاي ته وبولي (يعني د کوروالي لپاره)

او هغه انکار وکړي نو هغه ذات چې په اسمان کې دی (الله جل جلاله) تر هغه وخته ځینې ناراضه دی تر څو یې چې خاوند ناراضه وي.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٦\ ٣١٤، رقم: ٣٢٣٧، ومسلم ١٢\ ١٠٦٠، رقم: ١٢٢ – ١٤٣٦

تشريح: دا وعید په هغه صورت کې دی کله چې یو ښځه د یو شرعي عذر نه کېدو په وجه د خاوند بسترې ته د ورتللو څخه انکار وکړي، ځیني حضرات وایي چې حیض یو داسې عذر نه دی چې د هغه په موجودتیا کې ښځې ته د خاوند بسترې ته د ورتللو څخه د انکار حق وي ځکه چې د جمهورو علماؤ په نزد خاوند ته په دغه حالت کې هم د جامو سربېره د خوند اخیستلو یعنې د بدن سره یو ځای کېدلو، مچه اخیستلو او داسې نور جائز دي او د ځینو علماؤ په نزد د شرمګاه څخه پرته د ټول بدن څخه خوند اخیستل جائز دي.

تر سهار پوري: د غالب ګمان په اعتبار دا فرمایل سوي دي یعنې اکثر دغه صورت په شپه کې پېښیږي ځکه تر سهار پوري ذکر سوي دي که چیري د خاوند له خوا خواهش او د ښځې له خوا انکار د ورځې وو او د هغه په وجه خاوند ټوله ورځ ناراضه وي نو ملائکې تر ماښام پوري هغه ښځه لعنت وایي.

هغه چې په آسمان کې دي: ددې مطلب دا دی چې هغه ذات چې د هغه حکم په آسمانو کې جاري دی یا هغه ذات چې د هغه په آسمانو کې عبادت کیږي او ددې څخه مراد د الله تعالی ذات دی، الله تعالی د ځمکې او د ځمکې د ټول مخلوق معبود هم دی او د آسمان د ټول مخلوق معبود هم دی لکه چې الله تعالی فرمايي: وهو الذي في السماء اله وفي الارض اله: او هغه (الله تعالی) هغه ذات دی چې په آسمان کې هم معبود دی او په ځمکه کې هم معبود دی.

مګر په حدیث شریف کې یوازې د آسمان معبود ځکه ویل سوي دي چې د ځمکې په نسبت آسمان زیات شرف لري او یوازې د آسمان ذکر د مقصد لپاره کافي دی او دا اهم احتمال دی چې د دغه جملې څخه ملائکې مراد وي.

ددغه حدیث شریف څخه معلومه سوه چې د خاوند ناراضګي د الله تعالی د ناراضګۍ سبب دی او کله چې د جنسي جذباتو د پوره کولو لپاره د خاوند د ناراضګۍ دا ارزښت دی نو بیا په دیني معامله کې د خاوند د ناراضګۍ به څومره اهمیت وي.

ښځه دې د خپلې بنې سره بد چلن نه کوي

﴿۳۱۱۰﴾: وَعَنْ أَسْمَاءَ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي ضَرَّةً فَهَلْ عَلَيَّ

جُنَاحٌ إِنْ تَشَبَّعْتُ مِنْ زَوْجِي غَيْرَ الَّذِي يُعْطِينِي الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ كَلَابِسِ ثَوْبَيْ زُورٍ. متفق عليه

د بي بي اسماء رضي الله عنها څخه روایت دی یوې ښځې رسول الله ﷺ ته عرض وکړ یا رسول الله! زما یوه بن ده که زه د هغې په مخکې د داسي شیانو ذکر وکړم چې زما خاوند ماته نه وي راکړي نو ایا دا کار ګناه لري ؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل : د نه ورکول سوي شي اظهار داسي دی لکه چا چې د دوکې لباس اغوستي وي (یعني دا سي لباس چې په حقیقت کي یوه جامه وي مګر دوه تر ستر کو کیږي څو مره ګناه چې د غه لري هغو مره ګناه د دې هم ده). (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۳۱۷، رقم: ۵۲۱۹، ومسلم ۳\۱۶۸۱، رقم: ۱۲۷- ۲۱۳۰

د لغاتو حل: تشبعت: ای تزینت وتکثرت باکثر مما عندی واظهرت لخسرتي انه یعطیني اکثر مما یعطیها ادخالا للغیظ علیها وتحصیلا للضرر بها. (مرقاة)

تشریح: د دوو جامو څخه مراد څادر او لونګ دی ، او د درواغو د جامې اغوستونکي څخه هغه سړی مراد دی چې د یو چا څخه غوښتل سوي یا د چا امانت جامې واغوندي او دا ظاهره کړي چې هغه جامې د هغه دي، یا هغه سړی مراد دی چې د زاهدانو او بزرګانو لباس واغوندي حالنکه د هغه د زهد او بزرګۍ سره هیڅ نسبت نه وي ، ځیني علماء وایي چې په حدیث کي د هغه سړي سره تشبیه ورکړل سوې ده چې داسي قمیص یې اغوستی وي چې د هغه د لستونو لاندي دوه نور لستوڼي وي چې لیدونکي دا فکر وکړي چې هغه دوې جامې اغوستي دي او ځیني حضرات وایي چې په عربو کي یو سړی وو چې محض ددې لپاره به یې دوې جامې اغوستلې چې خلک هغه ته د عزت او احترام په نظر وګوري او که هغه په درواغو شاهدي ورکړي نو څوک د هغه شاهدي درواغ و نه ګڼي نو په حدیث کي د هغه سړي سره تشبیه ورکړل سوې ده.

د ایلاء مطلب

﴿۳۱۱۱﴾: وَعَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ آلَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ایلاء وکړه

مِنْ نِسَائِهِ شهرا وَكَانَتْ انْفَكَّتْ رِجْلُهُ فَأَقَامَ فِي مَشْرُبَةٍ تِسْعًا وَعِشْرِينَ

د خپلو بيبيانو سره د يوې مياشتي (چي هغوی ته به نه ورځي) د نبي كريم ﷺ پښه له بنده ختلې وه او نبي كريم ﷺ تر نهه ويشت ورځو پوري په بالاخانه كي وو

لَيْلَةً ثُمَّ نَزَلَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ آلَيْتَ شَهْرًا فَقَالَ إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ. رواه البخاري.

كله چي يې لاندي تشريف راوړ نو خلكو پوښتنه پر وكړه چي يا رسول الله! تاسو خو د يوې مياشتي ايلاء كړې وه او تر اوسه پوري نهه ويشت ورځي كيږي نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل: مياشت نهه ويشت ورځي هم وي. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۳۰۰، رقم: ۵۲۰۱.

د لغاتو حل: آلى: اى حلف (قسم كول)

تشريح: د ايلاء لغوي معنى د قسم اخيستلو ده او د شريعت په اصطلاح كي ايلاء دې ته وايي چي يو سړی پر دې باندي قسم واخلي چي زه به څلور مياشتي ياددې څخه زيات وخت پوري خپل ښځي ته نه ورځم يعني د هغې سره به جماع نه كوم، كه چيري قسم پوره سي يعني هغه سړی د خپل قسم سره سم تر څلور مياشتو پوري يا تر دې زيات وخت پوري خپل ښځي ته ور نه سي نو طلاق بائن واقع كيږي او كه چيري هغه قسم پوره نه كړي يعني د هغه وخت د پوره كېدو څخه مخكي خپل ښځي ته ورسي نو ايلاء ساقط كيږئ او كه چيري د يو سړي په نكاح كي د يو چا مينزه وي يعني كه چيري د هغه ښځه ازاده نه وي بلكه د يو چا مينزه وي او د هغې سره ايلاء وكړي نو د هغې كم او كم وخت د څلورو مياشتو پر ځای دوې مياشتي دي او كه چيري يو سړی د ازادي ښځي په حق كي د څلورو مياشتو څخه كم او د مينزي په حق كي د دوو مياشتو څخه د كم وخت لپاره قسم واخلي نو دغه ايلاء ته به شرعي ايلاء نه ويل كيږي، په حديث كي رسول الله ﷺ ته چي د كومي ايلاء نسبت سوی دی هغه شرعي ايلاء نه ده بلكه ايلاء لغوي ده يعني رسول الله ﷺ دا قسم اخيستی وو چي زه به خپلو بيبيانو ته تر يوې مياشتي پوري نه ورځم، د هغه سبب دا وو چي د رسول الله ﷺ بيبيانو د زياتي نفقې غوښتنه كړې وه په هغه سره رسول الله ﷺ ته سخته ناخوښي وسول او رسول الله ﷺ په قسم سره دا عهد وكړ چي زه به دغه بيبيانو ته تر يوې مياشتي پوري نه ورځم، په هغه ورځو كي دا پېښه رامنځته سوه چي رسول الله ﷺ د آس څخه راولويدی چي د هغه په وجه د رسول الله ﷺ په پښه مباركه كي برېښ راغلی، بيا رسول

الله ﷺ تر يوې مياشتې پورې په بالاخانه كې وو او لاندې نه راغلی مگر هغه مياشت غالبا د يو كم ديرش ورځو وه ځكه رسول الله ﷺ پر نهه ويشت ورځو باندې اكتفاء وكړه او لاندې راغلی.

د رسول الله ﷺ د ايلاء واقعه

﴿۳۱۱۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روايت دی چې حضرت ابو بكر رضی الله عنه تشريف راوړ او د رسول الله ﷺ په خدمت كې د حاضرېدو اجازه يې وغوښتل

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَوَجَدَ النَّاسَ جُلُوسًا بِبَابِهِ لَمْ يُؤْذَنْ لِأَحَدٍ مِنْهُمْ قَالَ فَأُذِنَ

هغه وليدل چې په دروازه كې خلك سره ټول دي او هيچا ته د حاضرېدو اجازه ور نه كړل سوه

لِأَبِي بَكْرٍ فَدَخَلَ ثُمَّ أَقْبَلَ عُمَرُ فَاسْتَأْذَنَ فَأُذِنَ لَهُ فَوَجَدَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ

يوازې ابو بكر صديق رضی الله عنه ته اجازت ور كړل سو وروسته حضرت عمر رضی الله عنه راغلی او اجازه يې وغوښتل او هغه ته اجازت وركړل سو ابوبكر رضی الله عنه وليدل چې نبي كريم ﷺ تشريف فرما دی

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَالِسًا حَوْلَهُ نِسَاؤُهُ وَاجِمًا سَاكِتًا قَالَ فَقَالَ لَأَقُولَنَّ شَيْئًا

او د نبي كريم ﷺ په خدمت كې بيبياني شا وخوا ناستې وی نبي كريم ﷺ دغه وخت فكرمند او خاموش ناست وو د راوي بيان دی چې حضرت عمر رضی الله عنه په خپل زړه كې وويل چې زه به يوه

أُضْحِكُ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ رَأَيْتَ بِنْتَ خَارِجَةَ

داسې خبره وكړم چې نبي كريم ﷺ پرې وخاندي. اخير حضرت عمر رضی الله عنه عرض وكړ يا رسول الله! كه د خارجه لور (زما ښځه)

سَأَلَتْنِي النَّفَقَةَ فَقُمْتُ إِلَيْهَا فَوَجَأْتُ عُنُقَهَا فَضَحِكَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ

زما څخه زياته نفقه وغواړي نو زه به را ولاړ سم او د هغې څټ به وبېچم رسول الله ﷺ وخندل

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ هُنَّ حَوْلِي كَمَا تَرَى يَسْأَلْنَنِي النَّفَقَةَ فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى

او ويې فرمايل: دا بيبيګاني چې زما شاؤخوا ناستې دي زما څخه زيات خرڅ غواړي په دې

او ربدو سره حضرت ابو بکر رضی اللہ عنہ و دربدی او

عَائِشَةَ يَجَأُ عُنُقَهَا وَقَامَ عُمَرُ إِلَى حَفْصَةَ يَجَأُ عُنُقَهَا كِلَاهُمَا يَقُولُ تَسْأَلِينَ

بي بي عائشه رضی اللہ عنہا یې تر ستوني ونیول او حضرت عمر رضی اللہ عنہ ولاړ سو او خپله لور حفصه رضی اللہ عنہا یې تر ستوني ونیول (ابوبکر رضی اللہ عنہ او عمر رضی اللہ عنہ) وویل: تاسو د رسول الله ﷺ څخه هغه شی غواړې

رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَيْسَ عِنْدَهُ فَقُلْنَ وَاللَّهِ لَا نَسْأَلُ رَسُولَ

چي دده سره نسته د نبي کریم ﷺ بيبيانو وويل: قسم په خداي چي موږ به د رسول الله ﷺ څخه هیڅکله داسي شی نه غواړو

اللَّهِ ﷺ شَيْئًا أَبَدًا لَيْسَ عِنْدَهُ ثُمَّ اعْتَزَلَهُنَّ شَهْرًا أَوْ تِسْعًا وَعِشْرِينَ ثُمَّ

چي د هغه سره نه وي د دې څخه وروسته نبي کریم ﷺ د خپلو بيبيانو څخه جلاوالي اختيار کړ (يعني ايلاء يې وکړه) تر نويشت ورځو پوري بيا

نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ حَتَّى بَلَغَ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ

دا ايت نازل سو : ياايها النبي قل لازواجک.........تر للمحسنات منكن

أَجْرًا عَظِيمًا } قَالَ فَبَدَأَ بِعَائِشَةَ فَقَالَ يَا عَائِشَةُ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَعْرِضَ عَلَيْكِ

اجرا عظيما. د دې ايت تر نازلېدو وروسته نبي کریم ﷺ تر ټولو وړاندي بي بي عائشې رضی اللہ عنہا ته ورغلی او هغې ته يې وفرمايل: اې عائشې! زه و تاته يوه خبره وړاندي کوم

أَمْرًا أُحِبُّ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّى تَسْتَشِيرِي أَبَوَيْكِ قَالَتْ وَمَا هُوَ يَا رَسُولَ

او امید لرم چي ته به (په فيصله کولو کي) په دې کار کي تلوار نه کوې او په دې معامله کي به د خپل پلار او مور سره مشوره کوې بي بي عائشې رضی اللہ عنہا ورته وفرمايل يا رسول الله !

اللَّهِ فَتَلَا عَلَيْهَا الْآيَةَ قَالَتْ أَفِيكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَسْتَشِيرُ أَبَوَيَّ بَلْ أَخْتَارُ اللَّهَ

راته ووايه هغه څه خبره ده؟ نبي کریم ﷺ ورته دغه ايت ولوستی (چي د هغه په اوربدو سره) بي بي عائشې رضی اللہ عنہا وويل: يا رسول الله! ايا ستا په هکله زه د خپل پلار او مور سره مشوره وکړم ما الله تعالی

وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ وَأَسْأَلُكَ أَنْ لَا تُخْبِرَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِكَ بِالَّذِي قُلْتُ

او دهغه رسول الله ﷺ او د اخرت کور ته ترجیح ورکړېده او زه امید لرم چي په دې خبره چي ما

قَالَ لَا تَسْأَلُنِي امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ إِلَّا أَخْبَرْتُهَا إِنَّ اللّٰهَ لَمْ يَبْعَثْنِي مُعَنِّتًا وَلَا

تاسو ته عرض کړل تاسو د دې ذکر بلي بي بي ته مه کوئ نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: هغه بیبیاني چي کومه یوه زما څخه پوښتنه وکړي زه به هغې ته هم وایم ځکه چي الله ﷻ زه د دې

مُتَعَنِّتًا وَلَكِنْ بَعَثَنِي مُعَلِّمًا مُيَسِّرًا. رواه مسلم.

لپاره نه یم را لېږلی چي چاته تکلیف ورسوم بلکه د دې لپاره یې را لېږلي یم چي د خداي تعالي و مخلوق ته د دین احکام ور وښودم او اساني وکړم. (مسلم).

تخریج: مسلم في الصحیح ۲\۱۱۰۲، رقم: ۲۹\۱۴۷۸

د لغاتو حل: واجما: ای حزینا (غمجن). فوجات: ای ضربت (ما ووهل).

تشریح: حضرت عمر رضي الله عنه رسول الله ﷺ په داسي حال کي ولیدی ...الخ: د ددې څخه دا څرګندیږي چي دغه واقعه د پردې واجب کېدو څخه مخکي ده ځکه که چیري پرده واجب سوې وای نو نه به حضرت عمر رضي الله عنه بالاخانې ته د ښځو مخته ورتلی او نه به ښځي د هغوی مخته وای.

چي په هغه سره نبي کریم ﷺ وخندل: ددې څخه د حضرت عمر رضي الله عنه مقصد دا وو چي زه یو داسي په زړه پوري خبره وکړم چي په هغه سره د رسول الله ﷺ خفګان ختم سي او رسول الله ﷺ خوشحاله سي، ددې څخه معلومه سوه چي دا مستحب دي که چیري یو شوک خپل قریب او ملګري غمجن وویني نو د هغه په مخکي دي یو داسي خبره وکړي چي په هغه سره هغه وخاندي او خوشحاله سي او خپله هم په هغه خبره کي په ګډون کولو سره خپل غم هیر کړي، نقل سوي دي چي رسول الله ﷺ به کله خپل یو صحابي غمجن ولیدی نو هغه به یې د خوش طبعۍ او ټوکو په ذریعه خوشحاله کوی.

په حدیث شریف کي چي د کوم آیت ذکر سوی دی هغه پوره آیت داسي دی:

يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِأَزْوَاجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلاً ۲۸ وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللّٰهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا

۲۹. سورة الاحزاب

ژباړه : اې پيغمبره ! خپلو بيبيانو ته ووايه چې (ما فقر اختيار کړی دی) که تاسو (زما پر فقر باندې راضي نه یاست بلکه) د دنيا ژوند او د هغه زيب او زينت غواړئ نو زه به تاسو ته څه مال درکړم او په ښه ډول به مو رخصت کړم (یعني د همېشه لپاره به ستاسو څخه جلاوالی اختيار کړم) او که تاسو (زما پر فقر راضي یاست او دا) غواړئ چې تاسو ته د الله تعالی او د هغه د رسول رضا تر لاسه سي او جنت ستاسو د اوسېدو ځای سي نو په تاسو کې څوک نیکې کونکې دي د هغوی لپاره الله تعالی اجر عظيم تیار کړی دی (یعني ستاسو د دغه سختۍ په عوض کې چې تاسو زما د فقر او فاقې د ژوند ملګرتيا په جوړېدو کې پر ځان ورئ الله تعالی به تاسو ته بې اندازې اجر او ثواب درکړي).

د دغه آيت كريمه د نازلېدو څخه وروسته رسول الله ﷺ په خپلو بيبيانو کې تر ټولو مخکې د بي بي عائشې رضي الله عنها سره رابطه وکړه او هغه یې په اسماني هدايت خبره کړه چې زه ستا مخکې کوم هدايت او ضابطه اېښودونکی یم زه غواړم چې ته په هغه باره کې یو فیصله کولو څخه مخکې د خپل پلار او مور سره مشوره وکړې او دا حکم یې ځکه ورکړ چې بي بي عائشه رضي الله عنها که څه هم تر ټولو زیاته هوښیاره او عقلمنده وه مګر په هر حال د کم عمر وه، رسول الله ﷺ ته دا بېره وه چې عائشه رضي الله عنها د کم عمرۍ په جذباتو کې رانه سي او د دنیا د عیش او عشرت له کبله زما په پرېښودو سره د آخرت د ابدي سعاتونو څخه مخ وانهړوي چې د هغه نتیجه به دا وي چې په دې سره به یوازې عائشې رضي الله عنها تاوان نه وي بلکه مور او پلار ته به یې سخت اذيت او تکليف ورسيږي مګر که چيرې په دې باره کې د مور او پلار سره مشوره وکړي نو هغوی به هغه صلاح ورکړي چې د هغه د دین او دنیا دواړو د خیر او غوره والي سره سمه وي ، مګر دا د بي بي عائشې رضي الله عنها د فطري سعادت خبره وه چې هغې د خپل مور او پلار د مشورې څخه پرته خپله فیصله دا وکړه چې زه د دنیا آرام ژوند باندې د آخرت همېشنۍ سعادتونو ته ترجيح ورکوم او الله جل جلاله او د هغه د رسول رضا او منشاء اختیاروم.

بي بي عائشې رضي الله عنها چې رسول الله ﷺ ته دا خواست وکړ چې ما تاسو ته کوم جواب درکړی دی هغه تاسو خپل بي بي ته مه وایاست د هغې دا خیال وو چې کېدای سي هیڅ یو بي بي د رسول الله ﷺ پر فقر باندې په راضي کېدو سره د آرام ورکونکي ژوند لپاره د رسول الله ﷺ څخه جلا سي ځکه هغې فکر وکړ که چيرې یو بي بي ته زما د دغه ایمان او یقین څخه ډکې فیصلې خبر وسي نو کېدای سي هغو ته هم لارښوونه تر لاسه سي او هغه هم دا سې فیصله وکړي مګر که چيرې زما د دغه فیصلې څخه بې خبره وي نو کېدای سي چې یوه بي بي د دنیا عیش او آرام ته د

رسول الله ﷺ پر ملګرتیا باندي ترجیح ورکړي ځکه نو ښه به دا وي چي یوه بي بي د رسول الله ﷺ د نکاح څخه ونه وځي ، د بي بي عائشې رضي الله عنها دغه خواهش محرک د رسول الله ﷺ د هغې زیاته مینه وه چي په هغه کي بله ښځه ګډېدل یې نه خوښول مګر په هر حال د رسول الله ﷺ په نظر کي د ټولو بیبیانو مبارکانو خیر او نیکي یو ډول حیثیت درلودئ ، رسول الله ﷺ دا څرنګه زغملای سول چي یوه بي بي دي د آخرت په سعادتونو سره ونازول سي او نوري بیبیاني دي د دنیا په اختیارولو سره د تباهۍ پر لار رواني سي، رسول الله ﷺ د بي بي ددغه درخواست قبلولو څخه انکار وکړ او هغې ته یې واضحه کړه که زما څخه یو بي بي پوښتنه وکړي نو زه به یې هغې ته وایم ځکه چي د هغې خیر په دې کي پټ دی ،

او که چیري زه ورته ونه وایم نو ددې مطلب به دا وي چي ما د هغې سره د شفقت رویه اختیار نه کړه او هغه لار مي ورته ونه ښوول چي دهغې د راحت او د هغې خیر او فلاح لپاره ضروري ده حالانکه الله تعالی زه ددې لپاره پیغمبر نه یم را استولی چي زه په خلکو کي بدخواهي وکړم یا یو څوک په تکلیف او غم کي اخته کړم زه دغه دنیا ته ددې لپاره را استول سم چي د انساني کائناتو هر فرد ته د دنیا او اخرت د خبرو تعلیم ورکړم او هر انسان ته د هغه دیني او دنیوي معاملاتو کي د آساني او سهولت لاره وښیم .

﴿۳۱۱۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّائِي وَهَبْنَ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ

د بي بي عائشې ﷺ څخه روایت دی چي ما به هغې ښځي ته په ذلیله سترګه کتل کومي چي خپل ځان و نبي کریم ﷺ ته هبه کوی

اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فقلت اَتَهَبُ الْمَرْاَةُ نَفْسَهَا فَلَمَّا اَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ

یعني خپل ځان به یې د نبي کریم ﷺ په خوښه کي پرېښودی یوه ورځ ما عرض وکړ ایا یوه ښځه خپل ځان هبه کولای سي ؟ (یعني دومره ذلیله کیدای سي) بیا چي دا ایت نازل سو :

{ تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ

ترجي من تشاء.....جناح علیک . (یعني د هغو ښځو څخه چي ته غواړې اې محمده! هغه جلا کړه او کومه چي غواړې هغه د ځان سره وساته او کومي ښځي چي تا جلا کړی دي که د هغوی څخه ته هم څوک وبلې

فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكَ قُلْتُ مَا أَرٰى رَبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ فِي هَوَاكَ . **متفق عليه** ، و حديث جابر اتقوالله في النساء ذكر في قصة حجة الوداع .

نو په تا څه ګناه نسته) نو ما (بي بي عائشه رض وايي) نبي کريم ﷺ ته عرض وکړ زه وينم چي ستاسو پروردګار ستاسو رضامندي او خواهش ژر پوره کوي او وروسته د دې ايت حکم منسوخ سو او د جابر رضي الله عنه په حديث کي چي د ښځو په باره کي چي د الله تعالی څخه وډيرېږئ د حجة الوداع په واقعه کي بيانيږي .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸\ ۵۲۴، رقم: ۴۷۸۸، ومسلم ۲\ ۱۰۸۵، رقم: ۴۹\ ۱۴۶۴

تشريح: کومو ښځو چي به خپل ځان رسول الله ﷺ ته هبه کوی نو هغوی ته بي بي عائشې رضي الله عنها ځکه په ښه نظر نه کتل چي د ښځي خپل ځان بل چا ته هبه کول د ښځي د عزت او شرف خلاف دي او ددې حرص د حياء پر قلت باندي دلالت کوي که څه هم کومو ښځو چي رسول الله ﷺ ته خپل ځانونه هبه کول د هغه ښځو لپاره دا د هغوی د عزت باعث وو چي هغه يې خپل خوشبختي ګڼل .

يوه ښځه خپل ځان هبه کولای سي، بي بي عائشې رضي الله عنها دا خبره د هغه ښځو د هبه کولو په مخالفت کي کول، ددې څخه د هغې مطلب دا وو چي د يو ښځي لپاره مناسب نه دي چي هغه خپل ځان يو پردي سړي ته هبه کړي ، په يوه روايت کي د بي بي عائشې رضي الله عنها دا الفاظ هم نقل سوي دي چي ايا ښځه خپل ځان په هبه کولو سره شرم او حياء نه محسوس کوي.

د ذکر سوي آيت کريمه مطلب يا خو دا دی چي رسول الله ﷺ په خپلو بيبيانو کي چي کومي غواړي خپل هم بستري دي يې جوړ کړي او کومي چي غواړي د ځان څخه دي يې جلا کړي ، يا دا مطلب دی چي رسول الله ﷺ د کومو بيبيانو څخه غواړي په خپل نکاح کي وساتي او کومي چي غواړي د خپل نکاح څخه يې جلا کړي ، يعني طلاق ورکړي، يا دا مطلب دی چي رسول الله ﷺ د خپل امت په ښځو کي د کومو سره چي غواړي نکاح دي وکړي او د کومو سره چي غواړي نکاح دي نه کوي .

امام نووي رحمة الله عليه وايي چي د غه آيت کريمه په اصل کي د دغه آيت (لا يحل لک النساء من بعد) لپاره ناسخ دی ځکه چي د رسول الله ﷺ تر وفات پوري د رسول الله ﷺ لپاره د ازواج مطهرات څخه علاوه نوري ښځي هم مباح وې .

مشهور مفسر امام بغوي رحمه الله وايي چي (په حديث كي د ذكر سوي آيت په باره كي) تر ټولو صحيح قول دادی چي دغه آيت كريمه په اصل كي د رسول الله ﷺ د بيبيانو مباركانو په باره كي نازل سوی وو ، د هغه تفصيل دادی چي د خپلو بيبيانو كي وار تاكل مخكي پر رسول الله ﷺ باندي هم ۔ اجب وه مگر كله چي دغه آيت كريمه نازل سو نو دا وجوب د رسول الله ﷺ په حق كي ساقط سو او رسول الله ﷺ ته اختيار تر لاسه سو چي خپل بيبياني رسول الله ﷺ د وار څخه جلا كړي او د هغوی څخه چي كومه يو ځان ته رابولي نو رسول الله ﷺ داسي كولای سي، په دې كي څه گناه نه سته ، الله تعالى د امت پر نورو خلكو باندي د رسول الله ﷺ د فضيلت او غوره والي په ظاهرولو سره د خپلو ښځو لپاره د وار ټاكلو حكم باندي عمل نه كول د رسول الله ﷺ لپاره مباح كړي وه چي د كومي بي بي په باره كي د رسول الله ﷺ خواهش وي رسول الله ﷺ د هغې د وار څخه پر ته هغې ته ورتلای سي او كه چيري رسول الله ﷺ خپل يو بي بي د هغې په وار كي د ځان سره كول نه غواړي نو رسول الله ﷺ ته ددې هم اجازه ده .

ما ارى بک ...الخ : ددې معنى داده چي زما گمان دادی چي تاسو (د كوم شي خواهش كوئ ستاسو پروردگار هغه ژر پوره كوي، علامه نووي رحمه الله وايي چي ددې خبري څخه د بي بي عائشې رضي الله عنها مراد دا وو چي الله تعالى د ځينو احكامو پابندي د رسول الله ﷺ په حق كي نرمه كړې ده او رسول الله ﷺ ته په هغه د عمل نه كولو اساني وركړل سوې ده ځكه په ذكر سوې معامله كي هم رسول الله ﷺ ته د خپل خوښي سره سم د عمل كولو اختيار وركړل سوی دی.

اوس دا سوال پيدا كيږي چي هغه كومه ښځه وه چي هغې خپل ځان رسول الله ﷺ ته هبه كړی وو ، ځيني علماء وايي چي هغه بي بي ميمونه رضي الله عنها وه او ځيني وايي چي بي بي ام شريک وه ، ځيني حضرات وايي چي هغه بي بي زينب بنت خزيمه وه او ځيني وايي چي بي بي خوله بنت حكيم وه ، مگر د دغه حديث د ظاهري مفهوم څخه دا ثابتيږي چي هغه يوه ښځه نه وه بلكه ډيري ښځي وې .

و حديث جابر اتقوا الله في النساء، ذكر في قصة حجة الوداع، او د حضرت جابر رضي الله عنه حديث (اتقوا الله....) د حجة الوداع په بيان كي نقل سوی دی.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د رسول الله ﷺ د خپلو بيبيانو سره ښه چلن

﴿۳۱۱۴﴾: عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهَا أَنَّهَا كَانَتْ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي (په يوه سفر كي) زه د رسول الله ﷺ سره وم (په دې

فِي سَفَرٍ قَالَتْ فَسَابَقْتُهُ فَسَبَقْتُهُ عَلَى رِجْلَيَّ فَلَمَّا حَمَلْتُ اللَّحْمَ سَابَقْتُهُ فَسَبَقَنِي قَالَ هَذِهِ بِتِلْكَ السَّبْقَةِ. رواه ابوداؤد.

موقع) زما او د رسول الله ﷺ په مينځ كي د ځغاستي مقابله وسوه زه د نبي كريم ﷺ تر مخه سوم بيا ډېر وخت وروسته چي زه غټه سوم نو بيا د ځغاستي مقابله وسوه نو په دې وار رسول الله ﷺ زما څخه مخته سو نو نبي كريم ﷺ وفرمايل :دا د هغه ځغاستي بدله ده. (چي په هغه كي ته زما څخه مخته سوې وې). (ابوداؤد).

تخريج: ابوداود في السنن ۳\ ٦۵، رقم: ۲۵۷۸

د لغاتو حل: حملت اللحم: اى سمنت (چاغه سوم)

تشريح: په خپلو ښځو سره: دلته ددې خبري تاكيد كول مقصد دي چي زه پر سپرلۍ باندي په ناستي سره نه وم ځغستلی بلكه پر خپل پښو مي ځغستل، طيبي رحمه الله وايي چي ددغه جملې څخه تاكيد مقصد دی لكه يو څوک چي ووايي چي ما په خپل لاس سره وليكل يا ما په خپل سترګو وليدل.

دغه روايت د خپلو ښځو سره د رسول الله ﷺ د ښه ژوند يو مثال دی، ددې څخه واضحه كيږي چي رسول الله ﷺ د خپلو بيبيانو مباركانو سره د خوشحالۍ ژوند تېروي او د خپلو بيبيانو په باره كي ډېر مهربان او ورين تندی وو، په دغه روايت كي د امت لپاره هم دا سبق دی چي په خپل ژوند كي د رسول الله ﷺ د ښه ژوند پيروي وكړل سي او د خپلو بيبيانو سره په ورين تندي او خوشحالۍ سره ژوند وكړل سي.

قاضي خان رحمه الله وايي چي سياق (يعني د ځغاستي او داسي نورو شيانو مقابله) په څلورو شيانو كي جائز ده: په اوښ كي، په غاتره كي، په غشي ويشتلو كي او پر پښو په ځغاسته كي، او دا مقابله كه چيري په شرط سره وي نو په هغه صورت كي به جائز وي كله چي د

دواړو څخه يوازي د يوې خوا څخه شرط وي مثلا د زيد او بكر په مينځ كي مقابله وسوه او زيد بكر ته وويل كه چيري ما وګټل نو زه به دومره روپۍ يا فلاني شی غواړم او كه چيري مقابله تا وګټل نو تا ته به هيڅ نه دركول كيږئ او كه چيري دواړو خواوو ته دا شرط وي يعني دواړو د يو بل سره شرط لګولی وي چي په موږ دواړو كي كوم يو مقابله وګټي هغه ته به دومره روپۍ يا فلانی شی وركول كيږي نو دا حرام دی ځكه چي دا خمار دی مګر كه چيري دواړو خواوو يو محلل (يعني د دواړو شرط حلالونكی يو دريم سړی) په خپلو كي شامل كړي نو په دغه صورت كي به شرط جائز وي د محلل د شامل كېدو صورت دا وي چي مثلا زيد او بكر په خپلو كي دا شرط ولګوي چي زموږ په مقابله كي چي كوم مخكي سي نو دومره روپۍ يا فلانی شی به هغه ته وركول كيږي او په خپل مقابله كي يو دريم سړی مثلا خالد هم شامل كړي او دا فيصله وسي كه دغه دريم سړی يعني خالد مقابله وګټل نو هغه ته به هيڅ نه وركول كيږي نو دا صورت جائز دی او حلال دی مګر د جائز كېدو مطلب دا دی چي د هغه په نتيجه كي ګټونكی ته چي كوم شی وركول كيږي هغه به حلال او طيب وي نه دا چي هغه په شرعي توګه سره استحقاق لري ځكه چي د شريعت په نظر كي ګټونكی محض د هغه مقابلې سره يا پر هغه روپو باندي څه قانوني حق نه لري ، دمقابلې انعام جائز دي مګر د يو فرد يا اداري له خوا كه چيري د انعام په توګه يا د يو شي په ټاكلو سره مقابله كونكو ته وويل سي چي په تاسو كي كوم سړی مقابله وګټي هغه ته به دغه روپۍ يا دغه شی وركول كيږي فقهاؤ دې ته جائز ويلي دي .

د خپلي كورنۍ سره ښه چلن كونكی غوره انسان دی

﴿۳۱۱۵﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ

د بي بي عائشې ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په تاسو كي بهتره سړی هغه

لِأَهْلِهِ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي وَإِذَا مَاتَ صَاحِبُكُمْ فَدَعُوهُ . رواه الترمذي والدارمي وابن ماجة عن ابن عباس الى قوله لاهلي.

دی چي د خپل اهل او عيال (عزيزانو خپلوانو او خادمانو) سره بهترين چلن وكړي او په ښه اخلاقو سره ور سره مخامخ كيږي او زه په خپل اهل و عيال كي په تاسو كي تر ټولو ښه يم په تاسو كي چي كوم سړی مړ سي نو بيا هغه پرېږدی (يعني په بدي يې د هغه ذكر مه كوئ). (ترمذي) او په دارمي او ابن ماجه كي د حضرت ابن عباس څخه تر ((اهله)) پوري روايت را غلی دی .

تخریج: الترمذي في السنن ٥\٦٦٦، رقم: ٣٨٩٥، والدارمي ٢\٢١٢، رقم: ٢٢٦٠

تشریح: د حدیث د اولي برخي معنی داده چي الله جلاله او د هغه د مخلوق په نزد غوره سړی هغه دی چي د خپل ښځي، اولاد، قریبانو او تر ځان لاندي کسانو سره ښه چلن کوي ځکه چي د هغه نیک چلن کول د هغه پر خوش اخلاقی او خوش طبعي باندي دلالت کوي.

او کله چي ستاسو صاحب مړ سي ...الخ: ددې مطلب دادی چي کله ستاسو یو قریب یا ملګری مړ سي نو د هغه د بدی ذکر کول پرېږدي، یعني ددغه جملې په ذریعه دا تعلیم ورکول مقصد دي چي کوم خلک د دنیا څخه تللي دي د هغوي غیبت مه کوئ لکه څرنګه چي په یوه روایت کي ددې خبري تعلیم ورکړل سو ی دی چي خپل مړه خلک په نیکی سره یادوی یعني یوازي د هغوی نیکی بیانوي د هغوی د بدیو یادونه مه کوئ.

ځیني علماؤ ددغه جملې څخه دا مراد اخیستی دی چي کله یو سړی مړ سي نو د هغه پر مینه او د هغه پر مرګ باندي ژړا کول پرېږدئ او اوس یوه سئ چي د هغه سره ستا بدني تعلق نه سته.

ځیني حضرات وایي چي رسول الله ﷺ په دغه جمله کي د صاحب څخه خپل ذات مبارک مراد اخیستی دی، ددې مطلب امت ته دا تلقین ورکول دي چي کله زه ددغه دنیا څخه رخصت سم نو تاسو د افسوس، تحیر او اضطرار اظهار مه کوئ ځکه چي الله تعالی ستاسو کار جوړونکی دی، کوم ذات چي زما ژوند ستاسو د هدایت او سعادت ذریعه جوړ کړی وو هغه ذات به زما څخه وروسته هم تاسو پر دغه هدایت او سعادت قایم ولري.

ځیني حضرت ددغه جملې معنی دا بیانوي چي کله زه ددغه دنیا څخه رخصت سم نو تاسو پرېږدئ په دې معنی چي زما کورنی، زما صحابه، او زما د شریعت پیروان یعني علماء او اولیاؤ ته په تکلیف رسولو سره ما ته د تکلیف رسولو سبب مه جوړېږئ ځکه که چیري تاسو هغوی ته تکلیف رسوئ نو د هغوی په تکلیف رسولو سره به ما ته تکلیف رسیږي.

فرمانبرداره ښځي ته د جنت زیری

﴿٣١١٦﴾: وَعَنْ اَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْمَرْاَةُ اِذَا صَلَّتْ

حضرت انس رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: کومه ښځه چي پنځه وخته

خَمْسَهَا وَصَامَتْ شَهْرَهَا وَاَحْصَنَتْ فَرْجَهَا وَاَطَاعَتْ بَعْلَهَا فَلْتَدْخُلْ مِنْ اَيِّ اَبْوَابِ الْجَنَّةِ شَاءَتْ. رواه ابونعيم في الحلية.

لمونځ كوي د روژې د مياشتي روژه نيسي خپل شرمګاه وساتي د خپل خاوند اطاعت كوي هغې ته اختيار دي د جنت كومي دروازې څخه چي يې خوښه وي داخله دي سي. (ابو نعيم)

تخريج: ابو نعيم في الحلية ٦\٣٠٨.

كه چيري غير الله ته سجده كول جائز واى نو...

﴿٣١١٧﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْ كُنْتُ آمِرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا. رواه الترمذي

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كه ما يو چا ته د سجدې كولو امر وركولاى نو ښځي ته به مي حكم كړى واى چي و خپل خاوند ته دي سجده كوي. (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ٣\٤٦٥، رقم: ١١٥٩

تشريح: مطلب دادى چي د الله جل جلاله څخه علاوه بل چا ته سجده كول صحيح نه دي كه چيري د الله جل جلاله څخه پرته بل چا ته سجده كول صحيح واى نو ما به ښځو ته دا حكم وركړى واى چي هغه دي خپل خاوند ته سجده كوي ځكه چي پر ښځه باندي د خاوند ډېر زيات حقوق دي چي د هغه د شكر ادا كولو څخه عاجزه ده، په ارشاد مبارك كي دې خبري ارزښت او تاكيد بيان سوى دى چي پر ښځه باندي د خپل خاوند اطاعت او فرمانبرداري واجب ده.

د خاوند د رضا اهميت

﴿٣١١٨﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتِ الْجَنَّةَ. رواه الترمذي.

د بي بي ام سلمه رضي الله عنها څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كومه ښځه چي په دې حال كي وفات سي چي د هغې خاوند د هغې څخه راضي او خوشحاله وي نو هغه و جنت ته داخله سوه. (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ٣\٤٦٦، رقم: ١١٦١

تشريح: كوم خاوند چي عالم او متقي وي د هغه د رضامندۍ او خوشحالۍ دا اجر بيان سوى دى د فاسق او جاهل خاوند د رضا او خوشحالۍ به څه اعتبار نه وي.

د خاوند اطاعت وكړئ

﴿۳۱۱۹﴾: وَعَنْ طَلْقِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا الرَّجُلُ دَعَا زَوْجَتَهُ لِحَاجَتِهِ فَلْتَأْتِهِ وَإِنْ كَانَتْ عَلَى التَّنُّورِ. رواه الترمذي.

د حضرت طلق بن علي رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كله چي يو خاوند خپله ښځه د كوروالي لپاره را وبولي نو ښځي ته د هغه د حكم منل پكار دي كه څه هم هغه پر تنور وي. (يعني په ډوډۍ يا د خوراک په شي باندي مصروفه وي نو هغه دي پرېږدي او د خپل خاوند حاجت دي پوره كړي). (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۴۶۵، رقم: ۱۱۶۰

تشريح: كه څه هم هغه پر تنور وي: ددې مطلب دادى چي كه څه هم ښځه په يو ډېر ضروري كار كي بوخته وي او د يو شي د تاوان احتمال هم وي نو بيا هم د خاوند اطاعت دي وكړل سي او د هغه په بلنه سمدستي هغه ته رسيدل پكار دي مثلا ښځه د نغري سره وي او ډوډۍ يې پر تبخي اچولې وي په دغه حالت كي يې خاوند د جماع لپاره راوبولي نو ددې خبري پروا كولو څخه پرته چي د ډوډۍ او اوړو تاوان به وسي د خاوند د حكم پوره كولو لپاره هغه ته دي سمدستي وسي.

خاوند ته تكليف مه وركوئ

﴿۳۱[illegible]﴾: وَعَنْ مُعَاذٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تُؤْذِي امْرَأَةٌ زَوْجَهَا

[illegible]ذ رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كله چي يوه ښځه و خپل خاوند ته په

[illegible] الدُّنْيَا إِلَّا قَالَتْ زَوْجَتُهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ لَا تُؤْذِيهِ قَاتَلَكِ اللّٰهُ فَإِنَّمَا هُوَ

دنيا كي تكليف وركوي نو هغې ته په جنت كي غټو سترګو والا حوره وايي خداي دي تا تباه كړي ته خپل خاوند ته تكليف مه وركوه دى خو

عِنْدَكَ دَخِيلٌ يُوشِكُ أَنْ يُفَارِقَكِ إِلَيْنَا. رواه الترمذي وابن ماجة وقال الترمذي هذا حديث غريب.

ستا مېلمه دى چي ژر به ستا څخه جلا سي او موږ ته به جنت ته راسي. (ترمذي ابن ماجه) او په ترمذي كي دا حديث غريب شمېرل سوي دى.

تخريج: الترمذي في السنن ٣\٤٧٦، رقم: ١١٧٤، وابن ماجه في السنن ١\٦٤٩، رقم: ٢٠١٤

تشريح: په يو بل روايت كي داسي ويل سوي دي چي (لعن الملائكة لعاصية الزوج) يعني ملائكي پر هغه ښځو باندي لعنت وايي كوم چي د خپل خاوند نافرماني كوي، ددغه دواړو روايتونو څخه يوې خوا ته د خاوند د نافرمانۍ يا هغه ته د تكليف رسولو سخته بدي ثابتيږي او بلي خوا دا هم واضحه سوه چي په دنيا كي انسان څه كوي هغه د ملاء اعلى يعني د آسمان د اوسيدونكو په علم كي راځي.

پر خاوند د ښځي حق

﴿۳۱۲۱﴾: وَعَنْ حَكِيمِ بْنِ مُعَاوِيَةَ الْقُشَيْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قُلْتُ يَارَسُولَ اللهِ

د حكيم بن معاويه قشيري ﷺ د خپل پلاره څخه نقل كوي چي ما عرض وكړ يا رسول الله ! د

ما حَقُّ زَوْجَةِ أَحَدِنَا عَلَيْهِ قَالَ اَنْ تُطْعِمُهَا إِذَا طَعِمْتَ وَتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسَيْتَ

ښځي پر خاوند څه حق دى ؟ نبي كريم ﷺ راته وفرمايل: كله چي ته څه خورې و هغې ته يې هم وركوه او چي څه اغوندې نو په هغې يې هم اغونده

وَلَا تَضْرِبُ الْوَجْهَ وَلَا تُقَبِّحْ وَلَا تَهْجُرْ إِلَّا فِي الْبَيْتِ. رواه احمد وابن ماجة

هغه پر مخ مه وهه بدو رد مه ورته وايه او د هغې څخه جلاوالي مه اختياروه خو په كور كي د ننه (يعني په كور كي د ښځي سره ناخوښي او ناراضګي وي نو د هغې سره په كور كي جلاوالي اختياروه). (احمد ابوداؤد ابن ماجه)

تخريج: احمد في المسند ٤\٤٤٦، رقم: ٢١٤٢، وابن ماجه في السنن ١\٥٩٣، رقم: ١٨٥٠

تشريح: په خاصه توګه پر مخ باندي د نه وهلو حكم ځكه وركړل سوى دى چي په ټولو اندامو كي مخ افضل دى، ددې څخه دا مفهوم اخيستل كيږي چي د يو معقول وجه له كبله مثلاً د فواحش پر كولو باندي يا د فرضو پر پرېښودو باندي د مخ څخه پرته پر بل ځاى باندي وهل خو جائز دي مګر پر مخ باندي وهل په هيڅ صورت كي جائز نه دي.

خاوند خپله ښځه تاديباً وهلاى سي كه يا ؟

په دې كي شك نه سته چي ښځه او خاوند د انسانيت له نظره د يو مرتبې حامل دي او د اسلام په نظر كي ښځه هم د هغه شرف او مرتبې حامله ده كوم چي سړى يې حامل دى مګر په دې

کي هم څه شک نه سته چي کله یو سړی او یوه ښځه د ازواج په قرابت کي په منسلک کېدو سره د یو بل د ژوند ملګري جوړ سي نو د دغه دواړو په شرعي او معاشرتي حیثیت کي لږ فرق راځي او هغه دا چي خاوند ته په قدرتي توګه سره یو خاص غوره والی تر لاسه کیږي چي د هغه تعلق د انساني شرف او مرتبې په فرق او امتیاز سره نه وي بلکه د هغوي د یو بل تر مینځ د غوښتنو او د یو بل د حقوقو د ادا کولو سره وي ، خاوند د خپل دغه خاص غوره والي په وجه ښځه په هغه معاملاتو کي د خپل حکم پابند جوړولو اختیار لري چي د هغه شریعت هغه ته دا حق ورکړی دی یا د هغې تعلق د شرعي فرائضو او واجباتو په ادا کولو کي وي که چیري یوه ښځه په خپلو معاملاتو کي د خپل خاوند د حکم پابندي نه کوي او د خاوند د وینا پر هغې اثر نه کوي یعني د هغه نصیحت او تنبیه نه قبلوي او خاوند ته یقین وسي او س بېله سختۍ کار نه کیږي نو هغه ته به د ښځي د وهلو اجازه وي مګر په دې باره کي دا خیال ساتل پکار دي چي د ښځي داسي نافرماني چي پر هغه باندي وهل کېدای سي یوازي په هغه کارو کي معتبر دي چي د هغه شریعت وضاحت کړی دی ، په فتاوی قاضي خان کي لیکلي دي چي خاوند خپل ښځه پر څلورو خبرو باندي وهلای سي :

۱. د خاوند د خواهش او حکم سربېره زینت او ښکلا نه کوي .
۲. خاوند د جماع خواهشمند وي مګر ښځه د یو عذر (لکه حیض او داسي نورو) نه کېدو سربېره انکار وکړي .
۳. اسلامي فرضونه مثلا لمونځ پریږدي ، د جنابت او ناپاکۍ څخه وروسته د ښځي غسل نه کول هم د فرضو د ترک په حکم کي دی، یعني که چیري ښځه د ناپاکۍ او حیض د غسل څخه انکار کوي نو خاوند هغه وهلای سي .
۴. کله چي ښځه د خپل خاوند د اجازې او خوښۍ څخه پرته د کور څخه ووځي .

د حدیث د آخري جملې مطلب دادی که چیري د ښځي د یو نافرمانۍ یا د هغې پر یو خبره باندي د ناراضګۍ په وجه د هغې څخه په جلا والی اختیارولو کي حکمت وي نو د همېشه لپاره د جلاوالي اختیارولو پر ځای دا غوره ده چي پر خپل بستره باندي د هغې څخه جلاوالی اختیار کړي یعني د هغې سره پرېوتل پریږدي او د شپې په کور کي ورسره مه اوسه چي هغه ستا داسي کول په خپل حق کي د سزا ګڼلو سره سمه سي ، او د همېشه جلاوالي یعني طلاق نوبت رانه سي ، په قرآن کریم کي داسي فرمایل سوي دي :

وَاللاَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ.

ژباړه: او کومي ښځي چي داسي وي چي تاسو ته د هغوی د نافرمانۍ احتمال وي نو هغوی ته اول په ژبه سره نصیحت وکړئ او بیا هغوی د پرېوتلو په ځایو کي یوازي پرېږدي (یعني د هغوی سره مه بیدېږئ) او بیا په اعتدال سره هغوی وهئ.

بدزبانه ښځي ته طلاق ورکړئ

﴿۳۱۲۲﴾: وَعَنْ لَقِيطِ بْنِ صَبْرَةَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ لِي امْرَأَةً فِي لِسَانِهَا

د لقیط بن صبره رضی اللہ عنہ څخه روایت دی چي ما عرض وکړ یا رسول الله! زما ښځه بد زبانه ده

شَيْءٌ يَعْنِي الْبَذَاءَ قَالَ طَلِّقْهَا قُلْتُ إِنَّ لِي مِنْهَا وَلَدًا وَلَهَا صُحْبَةٌ قَالَ فَمُرْهَا

نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم راته وویل: طلاق ورکړه ما عرض وکړ د هغې د نس څخه زما اولاد پیدا سوی دی او پخوانۍ اړیکي ورسره لرم نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم راته وویل (نصیحت ورته وکړه)

يَقُولُ عِظْهَا فَإِنْ يَكُ فِيهَا خَيْرٌ فَسَتقبل وَلَا تَضْرِبَنَّ ظَعِينَتَكَ ضَرْبَكَ أُمَيَّتَكَ. رواه ابوداؤد.

که په هغې کي یو څه نیکي هم وي نو ستا نصیحت به قبول کړي او هغه داسي مه وهه لکه څوک چي خپله مینزه وهي یعني زیاته یې مه وهه. (ابوداؤد).

تخریج: ابوداود في السنن ۱\۹۷، رقم: ۱۴۲

تشریح: (یقول عظها) دا الفاظ د راوي چي د هغه په ذریعه دا وضاحت کول مقصد دی چي دغه ارشاد (فمرها) یعني بیا هغې ته حکم کوه، ددې څخه د رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم مراد دا وو چي هغې ته نصیحت کوه.

د حدیث په آخري جملې کي دې ته اشاره ده چي مخکي خپل ښځي ته په ژبه سره نصیحت کولو هڅه وکړئ که چیري په ژبه سره نصیحت اثر نه پر کوي نو بیا یې ووهئ، مګر په بې رحمۍ سره یې مه وهئ بلکه په معمولي او لږ ډول یې وهئ.

د ښځو د وهلو څخه منع

﴿۳۱۲۳﴾: وَعَنْ إِيَاسِ ابْنِ عَبْدِاللّٰهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت اياس بن عبدالله رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

لَا تَضْرِبُوا إِمَاءَ اللّٰهِ فَجَاءَ عُمَرُ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ

خپلي بيبياني مه وهئ (د دې حکم څخه وروسته) حضرت عمر رضي الله عنه د نبي کريم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ (يا رسول الله!)

ذَئِرْنَ النِّسَاءُ عَلَى أَزْوَاجِهِنَّ فَرَخَّصَ فِي ضَرْبِهِنَّ فَأَطَافَ بِآلِ رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى

ښځي په خپلو خاوندانو باندي غالبه سوي دی او جرئت يې زيات سوی دی (په دې اوربدو سره) نبي کريم ﷺ د ښځو د وهلو اجازت ورکړ. د دې څخه وروسته ډيري ښځي د نبي کريم ﷺ

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِسَاءٌ كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

بيبيانو ته را ټولي سوې او د خپلو خاوندانو شکايتونه يې ورته وکړل (يعني دا چي هغوی وهي او بد و رد ورته وايي) (د دې شکايت په اوربدو سره) رسول الله ﷺ وفرمايل:

وَسَلَّمَ لَقَدْ طَافَ بِآلِ مُحَمَّدٍ نِسَاءٌ كَثِيرٌ يَشْكُونَ أَزْوَاجَهُنَّ لَيْسَ أُولَئِكَ

بِخِيَارِكُمْ. رواه ابوداؤد وابن ماجة والدارمي.

د محمد (ﷺ) بيبيانو ته ډيري ښځي د خپلو خاوندانو څخه په شکايت راغلي دي دغه کسان په تاسو کي ښه نه دي (کوم چي د خپلو ښځو سره د اندازې زياته سختي کوي). (ابوداؤد ابن ماجه دارمي).

تخريج: ابوداود في السنن ۲\۶۰۸، رقم: ۲۱۴۶، وابن ماجه في السنن ۱\ ۶۳۸، رقم: ۱۹۸۵، والدارمي ۲\ ۱۹۸، رقم: ۲۲۱۹

د لغاتو حل: ذئِرن: ای اجترأن ونشزن وغلبن (غالبي سوې)

تشريح: د حديث د آخري الفاظو مطلب دا دی چي کوم خلک خپل ښځي ډيري وهي يا مطلق يې وهي نو په تاسو کي غوره خلک نه دي بلکه غوره خلک هغه دي چي خپل ښځي نه وهي د هغوی پر تکليف ورکولو باندي صبر او تحمل کوي او دومره زياتي يې نه وهي چي د هغوی د شکايت باعث وي د ادب په توګه يې لږ وهي.

په شرح السنه کي ليکلي دي چي د دغه روايت څخه معلوميږي که چيري يو ښځه د خپل

خاوند د نکاح د حقوقو د ادا کولو څخه انکار کوي نو د هغې وهل مباح دي مګر زيات وهل يې ښه نه دي ، په تېرو مخونو کي د حضرت حکيم ابن معاويه رضي الله عنه روايت تېر سوی دی او د هغه په تشريح کي چي کوم آيت کي راغلی دی د هغه څخه دا معلوميږي چي د تاديب لپاره د خپل ښځي د وهلو اجازه ورکړل سوې ده حال دا چي د دغه روايت څخه د هغه منع ثابتيږي يعني په دواړو کي په ظاهره تضاد او تعارض معلوميږي نو دا تضاد او تعارض د امام شافعي رحمه الله څخه نقل سوي دي چي په دغه تطبيق سره تضاد ختم کيدای سي چي رسول الله ﷺ د دغه آيت د نازليدو څخه مخکي د ښځود وهلو څخه منع کړې وي بيا چي کله ښځي پر خاوندانو غالبي سوې او د هغوی جرئت زيات سو نو رسول الله ﷺ د وهلو اجازه ورکړه او د رسول الله ﷺ د حکم په توثيق کي دغه آيت نازل سو مګر د دې څخه وروسته چي د ښځو له خوا دا شکايت وسو چي د هغوی خاوندان هغوی ډېر وهي نو رسول الله ﷺ اعلان وکړ چي که څه هم د ښځو وهل مباح دي مګر د هغو پر بديو صبر کول او هغوی نه وهل غوره او افضل دي .

د ښځي د خاوند پر خلاف د پارولو منع

﴿۳۱۲۴﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ مِنَّا مَنْ خَبَّبَ امْرَأَةً عَلَى زَوْجِهَا أَوْ عَبْدًا عَلَى سَيِّدِهِ . رواه ابوداؤد .

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : هغه سړی زموږ د ډلي څخه نه دی کوم چي و يوې ښځي ته بد چلن ورزده کړي يا يو غلام و خپل مالک ته بې لاري کړي. (ابوداؤد)

تخريج: ابوداود في السنن ۲\۳۶۵،رقم: ۵۱۷۰

د لغاتو حل: خبب: ای خدع وافسد

تشريح: يوه ښځه د هغې د خاوند پر خلاف يا يو غلام او مينزه د هغو د بادار پر خلاف ګمراه کول يو ډېر بد کار دی ، د دغه حديث شريف مطلب دا دی چي هغه سړی زموږ د پيروانو څخه نه دی چي د يو ښځي زړه د هغې د خاوند څخه اړوي مثلاً د ښځي په مخکي د هغې د خاوند خرابي بيانوي يا د هغې په مخکي د يو پردي سړي ښه والی بيان کړي يا هغه وهڅوي چي خپل خاوند څخه د زيات مال او سامان غوښتنه وکړي يا د خپل خاوند خدمت او پيروي مه کوه همدارنګه يو غلام او مزدوري وهڅوي چي ته د خپل بادار د لور په پرېښودو سره ولاړ سه يا د هغه په

خدمت کي کوتاهي وکړه، همدارنګه د ښځي خلاف خاوند يا مينزه د هغې د مالک خلاف يا مالک د هغه د غلام يا مينزي پر خلاف هڅول هم په دغه حکم کي داخل دي.

د کمال ايمان دليل

﴿۳۱۲۵﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ أَكْمَلِ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَأَلْطَفُهُمْ بِأَهْلِهِ. رواه الترمذي

د بي بي عائشي ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کامل مؤمن هغه مسلمان دی چي د هغه اخلاق ښه وي او په خپل اهل و اولاد باندي مهربانه وي. (ترمذي)

تخريج: الترمذي في السنن ۱۵\۱۰-۱۱، رقم: ۲۶۱۲

تشريح: خوش اخلاقه او پر خپل کورنۍ باندي ډېر مهربان مسلمان ته کامل مؤمن ځکه ويل سوي دي چي د ايمان کمال خوش اخلاقي او د مخلوق په خاصه توګه د خپل کورنۍ په حق کي سر تر پايه مهربانه او خوش اخلاقه وي.

﴿۳۱۲۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ. رواه الترمذي و قال هذا حديث حسن صحيح و رواه ابوداؤد الى قوله خلقاً.

د حضرت ابو هريره ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: په مسلمانانو کي کامل مؤمن هغه دی چي د هغه اخلاق ښه وي او په تاسو کي بهتره سړی هغه دی چي د خپلي ښځي سره په ښه چلن مخته کيږئ (يعني ښه چلن ور سره کوي) او په ترمذي کي دا حديث صحيح حسن دی او په ابوداؤد کي تر ((خلقا)) پوري روايت سوی دی.

تخريج: ابوداود في السنن ۵\۶۰، رقم: ۴۶۸۲، والترمذي في السنن ۳\۴۶۶، رقم: ۱۱۶۲

د حضرت عائشي ؓ سره د رسول الله ﷺ يوه واقعه

﴿۳۱۲۷﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَدِمَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَزْوَةِ

د بي بي عائشي ؓ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د تبوک د غزا

تَبُوكَ أَوْ حنين وَفِي سَهْوَتِهَا سِتْرٌ فَهَبَّتْ رِيحٌ فَكَشَفَتْ نَاحِيَةَ السِّتْرِ عَنْ

يا د حنين د غزا څخه راغلی نو په کور کي يې په لويه تاخچه کي يوه لويه پرده وليده

بَنَاتٍ لِعَائِشَةَ لُعَبٍ فَقَالَ مَا هَذَا يَا عَائِشَةُ قَالَتْ بَنَاتِي وَرَأَى بَيْنَهُنَّ فَرَسًا لَهُ

چي د هغې يوه څوکه په هوا سره خلاصه سوه او په هغه کې د بي بي عائشې رضي الله عنها ناوکياني په نظر راغلې نو رسول الله ﷺ ورڅخه پوښتنه وکړه اې عائشې ! دا څه شي دي؟ بي بي عائشې رضي الله عنها ورته وويل چي دا زما ناوكياني دي په دې ناوكيانو كي نبي كريم ﷺ يو آس هم وليدى

جَنَاحَانِ مِنْ رِقَاعٍ فَقَالَ مَا هَذَا الَّذِي أَرَى وَسْطَهُنَّ قَالَتْ فَرَسٌ قَالَ وَمَا

چي هغه د ټوكر دوه وزره درلودل نبي كريم ﷺ ورڅخه پوښتنه وكړه د دې ناوكيانو په مينځ كي څه شي دي ؟ بي بي عائشې رضي الله عنها ورته وويل چي دا آس دى نبي كريم ﷺ ورڅخه

الَّذِي عَلَيْهِ قَالَتْ جَنَاحَانِ قَالَ فَرَسٌ لَهُ جَنَاحَانِ قَالَتْ أَمَا سَمِعْتَ أَنَّ

پوښتنه وكړه او د ده دا وزر څنګه دى ؟ بي بي عائشې رضي الله عنها ورته وويل ايا تاسو نه دي اوريدلي

لِسُلَيْمَانَ خَيْلًا لَهَا أَجْنِحَةٌ قَالَتْ فَضَحِكَ حَتَّى رَأَيْتُ نَوَاجِذَهُ . رواه ابوداؤد.

چي د حضرت سليمان عليه السلام آس وزرونه درلودل بي بي عائشه رض وايي په دې اوريدو سره رسول الله ﷺ په خندا سو تر دې چي ما د هغوى اخيري غاښونه وليدل . (ابو داؤد) .

تخريج: ابوداود في السنن ۵\۲۲۷،رقم: ۴۹۳۲

تشريح: (تبوک يا حنين) دلته حرف د يا د راوي شک ظاهروي يعني راوي ته په يقين سره معلومه نه ده چي بي بي عائشې رضي الله عنها د تبوک د غزا ذكر كړى وو كه د حنين د غزا .

تبوک د يو ځاى نوم دى چي د مدينې منورې څخه ۴۶۵ ميله فاصله باندي د دمشق او مدينې په درمياني لاره باندي واقع دى ، په نهم هجري كال كي نبي كريم ﷺ دلته لښكر راوستلى وو مګر دښمن ته د مقابلې همت پاته نه سو ځكه نو جګړه ونه سوه .

حنين د يو شيلې نوم دى چي د مكې مكرمې څخه شمال مشرق ته د طائف پر لار واقع ده ، دغه شيلې ته وادي اوطاس هم ويل كيږي، په اتم هجري كال كي د مكې د فتح څخه څو ورځي وروسته مشهوره د حنين غزا دلته سوې ده ، د كوچنيو انجونو په ناوكيو سره د بازى كولو

شرعي حكم او دهغه تفصيل د باب الولي په ضمن کي تېر سوی دی .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

غير الله ته سجده كول جائز نه دي

﴿۳۱۲۸﴾: عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ أَتَيْتُ الْحِيرَةَ فَرَأَيْتُهُمْ يَسْجُدُونَ

د حضرت قيس بن سعيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي زه و حيرې (ديو ځاي نوم دی) ته ولاړم ما وليدل چي د هغه ځاي خلکو و خپل مشر ته سجده کوله

لِمَرْزُبَانٍ لَهُمْ فَقُلْتُ لِرَسُولِ اللهِ أَحَقُّ أَنْ يُسْجَدَ لَهُ فَأَتَيْتُ رسول الله صَلَّى

ما په زړه کي وويل رسول الله ﷺ خو د دې زيات مستحق دی چي سجده ورته وسي نو زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم

اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ إِنِّي أَتَيْتُ الْحِيرَةَ فَرَأَيْتُهُمْ يَسْجُدُونَ لِمَرْزُبَانٍ لَهُمْ

او ومي ويل : زه حيرې ته تللي وم هلته مي وليدل چي د هغه ځاى خلکو خپل سردار ته سجده کوله

فَأَنْتَ أَحَقُّ أَنْ يَسْجُدَ لَكَ فقَالَ أَرَأَيْتَ لَوْ مَرَرْتَ بِقَبْرِي أَكُنْتَ تَسْجُدُ لَهُ

تر ده خو ته ډېر زيات حقداره يې چي سجده درته وکړل سي نبي کريم ﷺ راته وفرمايل: که ته زما و قبر ته ورسې نو ايا ته به زما قبر ته سجده کوې ؟

فَقُلْتُ لَا فقَالَ فَلَا تَفْعَلُوا لَوْ كُنْتُ امر أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ

ما عرض وکړ يا ! نبي کريم ﷺ راته وفرمايل : داسي مه کوه که ما چاته د سجدې حکم

النِّسَاءَ أَنْ يَسْجُدْنَ لِأَزْوَاجِهِنَّ لِمَا جَعَلَ اللهُ لَهُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ حَقٍّ . رواه ابوداؤد و رواه احمد عن معاذ بن جبل .

ورکولای نو ښځو ته به مي حکم ورکړی وای چي خپلو خاوندانو ته دي سجده کوي ځکه چي الله جل جلاله په ښځو باندي د خاوندانو حق ټاکلي دی . (ابوداؤد او احمد د معاد بن جبل څخه).

تخريج: سنن ابي داود ۲\۶۰۴، رقم: ۲۱۴۰

تشريح: حضرت قيس ابن سعد رضي الله عنه چي په حيره كي خلک خپل سردار ته پر سجده كولو باندي ولېدل نو د هغه په زړه كي دا خيال پيدا سو چي دا خلک د خپل سردار د عظمت او مرتبې سره سم هغو ته سجده كوي نو په انساني كائناتو كي د رسول الله ﷺ څخه زيات بل څوک د عظمت او مرتبې خاوند كېداى سي نو رسول الله ﷺ ته دي ولي سجده ونه كړل سي ، د هغه دغه خيال د رسول الله ﷺ په خدمت كي د عرض كولو صورت اختيار كړ چي هلته دغه عرض په ډېر نرم انداز كي رد كړل سو او دا واضحه كړل سوه چي د انسان تندى دومره مقدس دى چي هغه يوازي د خپل خالق په مخكي پر سجده كيږي د مخلوق په مخ كي كښته كېداى نه سي كه څه هم هغه مخلوق هر څومره د عظمت او فضيلت والا وي ځكه چي الله تعالى فرمايي :

لاَ تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلاَ لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ:

ژباړه: مه لمر ته سجده كوئ او مه سپوږمۍ ته سجده كوئ بلكه يوازي الله تعالى ته سجده كوئ چي هغه د هغوى پيدا كونكى دى كه چيري تاسو د الله جل جلاله عبادت كوئ.

نافرمانه ښځي ته سزا

﴿۳۱۲۹﴾: وَعَنْ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يُسْأَلُ الرَّجُلُ فِيمَا ضَرَبَ امْرَأَتَهُ عليه . رواه ابوداؤد وابن ماجة .

د حضرت عمر رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل : كوم سړى چي خپله ښځه وهي نو د هغه د وهلو وجه به نه ځيني معلوموئ. (ابوداؤد ابن ماجه)

تخريج: سنن ابي داود ۲\۶۰۹، رقم: ۲۱۴۷، وابن ماجه ۱\۶۳۹، رقم: ۱۹۸۶

تشريح: د مؤاخذې وړ نه دى: ددې مطلب دادى چي د خپل ښځي په وهلو باندي څه ګناه نه لازميږي چي د هغه څخه په دنيا او آخرت كي پوښتنه وسي په شرط ددې چي د ښځي وهلو كوم شرطونه دي د هغو خيال وساتل سي او د حد څخه تجاوز ونه كړل سي .

د (عليه) ضمير ما ته راجع دى او د ما څخه مراد نافرماني ده كوم چي په دغه آيت كريمه كي مذكور ده (واللاتي تخافون نشوزهن ...) نو دغه جمله (پر هغه څه ووهئ) يعني كله چي يو سړى خپل ښځه پر نافرماني وهي نو هغه ګناه كار نه دى .

ښځه دي د خاوند د اجازې پرته نفل روژه نه نيسي

﴿۳۱۳۰﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه څخه روايت دی چې مونږ د رسول الله ﷺ په خدمت کې ناست وو

وَنَحْنُ عِنْدَهُ فَقَالَتْ زَوْجِي صَفْوَانَ بْنَ الْمُعَطَّلِ يَضْرِبُنِي إِذَا صَلَّيْتُ

يوه ښځه حاضره سوه او عرض يې وکړ زما خاوند صفوان بن معطل کوم وخت چې زه لمونځ

وَيُفَطِّرُنِي إِذَا صُمْتُ وَلَا يُصَلِّي الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ قَالَ وَصَفْوَانُ عِنْدَهُ

کوم ما وهي او کله چې روژه نيسم نو روژه را باندي ماتوی او د سهار لمونځ په داسي وخت کي کوي چې لمر را خيژي د راوي بيان دی دغه وخت صفوان هم د نبي کريم ﷺ سره موجود وو

قَالَ فَسَأَلَهُ عَمَّا قَالَتْ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمَّا قَوْلُهَا يَضْرِبُنِي إِذَا صَلَّيْتُ فَإِنَّهَا

نبي کريم ﷺ د هغه څخه حقيقي احوال و پوښتی هغه عرض وکړ يا رسول الله! د دې دا ويل چې کله زه لمونځ کوم نو زه دا وهم وجه يې داده چې

تَقْرَأُ بِسُورَتَيْنِ وَقَدْ نَهَيْتُهَا قَالَ فَقَالَ له رسول الله ﷺ لَوْ كَانَتْ سُورَةً

دا په لمانځه کي دوه اوږده سورته وايي او زه يې د دې څخه منعه کوم راوي وايي په دې اوريدو سره رسول الله ﷺ وفرمايل: د سورة

وَاحِدَةً لَكَفَتْ النَّاسَ قَالَ وَأَمَّا قَوْلُهَا يُفَطِّرُنِي إِذَا صُمْتُ فَإِنَّهَا تَنْطَلِقُ تَصُومُ

فاتحې څخه وروسته يو سورت ويل هم مناسب دی بيا صفوان رضي الله عنه عرض وکړ د دې دا قول چې روژه نيسي او زه يې ورباندي ماتوم

وَأَنَا رَجُلٌ شَابٌّ فَلَا أَصْبِرُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَصُومُ

وجه يې داده چې کوم وخت نفلي روژې پيل کړي نو مسلسل روژه نيسي او روژه نه پرېږدي او زه يو ځوان يم صبر نسم کولای نو نبي کريم ﷺ ورته وويل: هيڅ يوه ښځه دي روژې نه نيسي

امْرَأَةٌ إِلَّا بِإِذْنِ زَوْجِهَا وَأَمَّا قَوْلُهَا إِنِّي لَا أُصَلِّي حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَإِنَّا أَهْلُ

د خپل خاوند د اجازې ځخه ماسپوا نفلي د دې ځخه وروسته صفوان رضي الله عنه عرض وکړ او د دې دا بيان چې زه دلمر ختو په وخت کې لمونځ کوم د دې وجه داده چې موږ

بَيْتٍ قَدْ عُرِفَ لَنَا ذَاكَ لَا نَكَادُ نَسْتَيْقِظُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ قَالَ فَإِذَا اسْتَيْقَظْتَ يَا صَفْوَانُ فَصَلِّ. رواه ابوداؤد وابن ماجة

د شپې کارکوو او زموږ د خلکو دا عادت سوی دی چې د لمر ختو په وخت کې بيداريږو نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل کوم وخت چې دې سترګې وغړيږي لمونځ کوه .(ابوداؤد ابن ماجه) .

تخريج: سنن ابي داود ۲\۸۲۷، رقم: ۲۴۵۹، وابن ماجه ۱\۵۶۰، رقم: ۱۷۶۲، باختصار

تشريح: صفوان يو کنبت ګر سړی وو هغه به د شپې تر ډېره وخته پوري خپل مځکه او باغونه اوبه کول او بيا به هلته بېده سو او هلته به دخوب ځخه راوېښونکی ځوک به نه وو ځکه نو د هغه سترګي به ډېر وخت وروسته ولغړېدلې ، له دې کبله هغه معذور وو نو رسول الله صلى الله عليه وسلم د هغه عذر په وجه هغه ته حکم وکړ که ستا سترګي پر وخت ونه لغړېدې نو کله چي بېدار سې اول خپل لمونځ وکړه او د هغه ځخه وروسته په خپل کار کي بوخت سه .

په سخت حکم کي هم د خاوند اطاعت وکړئ

﴿۳۱۳۱﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ فِي نَفَرٍ مِنَ

د بي بي عائشې رضي الله عنها ځخه روايت دی چې رسول الله صلى الله عليه وسلم د انصارو او مهاجرينو په مينځ کي

الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ فَجَاءَ بَعِيرٌ فَسَجَدَ لَهُ فَقَالَ أَصْحَابُهُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ

تشريف درلود په دې وخت کي يو اوښ راغی او نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته يې سجده وکړه اصحابو کرامو عرض وکړ يا رسول الله !

تَسْجُدُ لَكَ الْبَهَائِمُ وَالشَّجَرُ فَنَحْنُ أَحَقُّ أَنْ نَسْجُدَ لَكَ فَقَالَ اعْبُدُوا

تاسو ته چارپايان او درختي سجده کوي بيا خو موږ ته اول پکار ده چي تا سو ته سجده وکړو نبي کريم صلى الله عليه وسلم وويل : د خپل رب عبادت کوئ

رَبَّكُمْ وَأَكْرِمُوا أَخَاكُمْ وَلَوْ كُنْتُ آمِرًا أَحَدًا أَنْ يَسْجُدَ لِأَحَدٍ لَأَمَرْتُ الْمَرْأَةَ

او د خپل وروړ عزت کوئ (يعني زما عزت کوئ نه سجده کول) که ما چاته د سجدې کولو حکم ورکولای نو ښځي ته به مي حکم کړی وای چي

أَنْ تَسْجُدَ لِزَوْجِهَا وَلَوْ أَمَرَهَا أَنْ تَنْقُلَ مِنْ جَبَلٍ أَصْفَرَ إِلَى جَبَلٍ أَسْوَدَ وَمِنْ

خپلو خاوندانو ته سجده کوئ (نه بزرګ يا پير ته) او خاوند چي ښځي ته دا حکم ورکړی چي د هغه ژړ غره څخه دبري

جَبَلٍ أَسْوَدَ إِلَى جَبَلٍ أَبْيَضَ كَانَ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تَفْعَلَهُ . رواه احمد.

هغه بل تور غر ته وړی او د هغه ځايه څخه يې بيا و هغه بل سپين غر ته يوسي نو ښځي ته همداسي کول پکار ده .(احمد) .

تخريج: الامام احمد في المسند ٧٦\٦

تشريح: د خپل رب عبادت کوئ : ددې مطلب دادی چي سجده په اصل کي عبادت دی او د عبادت وړ يوازي الله تعالی دی ، د الله تعالی څخه علاوه هيڅوک که څه هم هغه نبي وي د چا معبود نه سي جوړېدای تاسو ما په خپل مسجود جوړولو سره ما د خدای ﷻ په خدايي کي ګډول غواړئ حالنکه خدای ﷻ زه په نبي جوړولو سره ستاسو لپاره له دې کبله نه يم راليږلی چي زه پر تاسو باندي د خپل عبادت په کولو سره تاسو په شرک کي اخته کړم بلکه زه خو دغه دنيا ته ددې لپاره راغلی يم چي تاسو د شرک د تيارو څخه په را ايستلو سره د الله ﷻ د بندګۍ پر لاره روان کړم او تاسو ته دا ښوونه وکړم چي ستاسو دغه مقدس تندی يوازي د الله ﷻ په مخکي کښنته سئ، رسول الله ﷺ ددغه ارشاد په ذريعه د قرآن کريم دغه آيت کريمه ته اشاره کړې ده :

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِّي مِن دُونِ اللَّهِ وَلَٰكِن كُونُوا رَبَّانِيِّينَ .

ژباړه : هيچا ته مناسب نه دي چي الله ﷻ هغه ته کتاب ، د دين فهم او نبوت ورکړي او هغه دي خلکو ته ووايي چي الله پرېږدئ او زما بندګان جوړ سئ بلکه (هغه بايد داسي ووايي چي اې خلکو !) تاسو الله والا جوړ سئ .

او کوم چي د اوښ رسول الله ﷺ ته د سجدې کولو سوال دی نو په دې کي څه تردد نه سته ځکه چي د اوښ سجده کول د عادت او قانون خلاف د يو عجيبه خبري په توګه وو چي اوښ ته د

الله تعالی له خوا د مسخر کېدو په سبب واقع سوی وو او ظاهره ده چي د الله تعالی په حکم او فعل کي د رسول الله ﷺ هیڅ دخل نه وو او بیا دا چي اوبښ معذور محض وو ځکه څرنګه چي الله تعالی ملائکو ته دا حکم کړی وو چي هغوی حضرت آدم علیه السلام ته سجده وکړي او ملائکو حضرت آدم علیه السلام ته سجده کول په دې وجه د اشکال محل نه سي کیدای چي هغوی د الله تعالی د حکم پر ځای راوړلو باندي مجبور دي همدارنګه اوبښ ته هم د الله تعالی له خوا دا حکم ورکړل سو چي هغه رسول الله ﷺ ته سجده وکړي او هغه د دغه حکم پر منلو باندي مجبور وو.

او د خپل ورور یعني زما تعظیم کوئ: د دې مطلب دادی چي زما د ذات او زما د منصب ستاسو د عقیدې او میني دومره تقاضا باید وي چي تاسو په خپل زړه کي زما مینه ولرئ او په ظاهر او باطن کي زما پیروي وکړئ.

د غرونو د رنګونو مقصد د هغه غرونو د درمیاني فاصلې زیات لیري والي بیانول دي ځکه چي داسي غرونه یو بل ته نژدې نه وي، نو د دغه جملې مطلب دا سو که چیري دوه غرونه د یو بل څخه لیري واقع وي او خاوند خپل ښځي ته حکم ورکړي چي د یوه غره ډبري پورته کړي او دوهم غره ته یې یوسي نو ښځي ته د دغه سخت حکم پوره کول هم پکار دي، خلاصه دا که چیري خاوند ښځي ته د دومره سخت کار حکم ورکړي نو ښځه باید چي د هغه حکم پر ځای کړي.

د کومي ښځي خاوند چي ناراض وي د هغې لمونځ په پوره توګه نه قبلیږي

﴿۳۱۳۲﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَلَاثَةٌ لَا تُقْبَلُ

د حضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د درو کسانو لمونځ نه صحیح

لَهُمْ صَلَاةٌ وَّلَا تُصْعَدُ لَهُمْ حَسَنَةٌ الْعَبْدُ الْآبِقُ حَتّٰى يَرْجِعَ إِلٰى مَوَالِيْهِ فَيَضَعُ

کیږي او نه د هغو څه نیکي د اسمان پر لور ځي (۱)- یو تښتېدلي غلام چي تر څو هغه بیرته راسي او خپل ځان و خپل خاوند ته حواله نه کړي

يَدَهُ فِيْ أَيْدِيْهِمْ وَالْمَرْأَةُ السَّاخِطُ عَلَيْهَا زَوْجُهَا وَالسَّكْرَانُ حَتّٰى يَصْحُوَ. رواه البیهقي في شعب الإیمان.

(۲)- هغه ښځه ده چي خپل خاوند ځیني ناراضه وي. (۳)- هغه نشه کونکي چي ترڅو پوري

په هوش کي نه وي راغلی .(بيهقي په شعب الايمان کي) .

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ٦\٤١٧، رقم: ٨٧٢٧

تشريح: (مالکانو) دلته د جمع په صيغه کي مالک او د هغه اولاد ته اشاره ده چي غلام ته يوازي د خپل مالک نه بلکه د هغه د اولاد وفاداري کول هم ضروري دي .

په يو بل روايت کي د زوجها لفظ څخه وروسته حتى يرضاعنها الفاظ هم نقل سوي دي يعني د کومي ښځي خاوند چي د هغې څخه ناراضه وي د هغې لمونځ تر هغه وخته پوري په پوره توګه نه قبليږي او د هغې هيڅ يو نيکي پورته نه ځي تر څو چي د هغې خاوند هغې څخه خوشحاله نه سي ، په دغه روايت کي دا الفاظ ځکه نقل نه سول چي دا مفهوم خپله واضح دی او مراد دادی چي يا خو د هغې خاوند د هغې څخه راضي سي او يا هغې ته طلاق ورکړي .

د غوره ښځي پېژندنه

﴿۳۱۳۳﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسوه چي کومه

النِّسَاءِ خَيْرٌ قَالَ الَّتِي تَسُرُّهُ إِذَا نَظَرَ وَتُطِيعُهُ إِذَا أَمَرَ وَلَا تُخَالِفُهُ فِي نَفْسِهَا وَلا مَالِهَا بِمَا يَكْرَهُ . رواه النسائي و البيهقي في شعب الايمان .

ښځه بهترينه ده نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل : هغه ښځه چي کوم وخت د هغې خاوند وهغې ته وګوري نو هغه يې خوشحاله کړي او کله چي خاوند ورته څه حکم وکړي نو د هغه اطاعت وکړي او په خپل ځان او د خاوند په مال کي داسي کار ونه کړي چي په هغه باندي خاوند خفه کيږي . (نسائي بيهقي).

تخريج: سنن النسائي ٦\٦٨، رقم: ٣٢٣١، البيهقي في شعب الايمان ٦\٤١٩، رقم ٨٧٣٧.

تشريح: په دغه روايت کي د يو ښه ښځي پيژندل دا ښوول سوي دي چي کله د هغې خاوند هغې ته وګوري يعني د هغې خوش اخلاقي او خوش طبعي ووينې نو هغه خوشحاله سي او که چيري هغه ښځه په صورت او سيرت دواړو کي ښه وي نو بيا نور على نور دی، او د ښځي يوه پيژندنه دا هم ښودل سوې ده چي هغه په خپل ذات او خپل مال کي داسي خبره نه کوي چي د هغې د خاوند په نظر کي ناخوښه وي .

دلته د خپل مال څخه د ښځي مال هم مراد کيدای سي يعني د کوم مال چي په حقيقت کي هغه خپله مالکه وي نو هغه مال هم د خاوند د خوښي خلاف نه مصرف کوي او ددې څخه هغه مال هم مراد کيدای سي چي خپله د هغې ملکيت نه وي بلکه په حقيقت کي د هغې خاوند د هغه مالک وي البته د ښځي په واک او تصرف کي وي نو په دغه صورت کي هم دا مطلب دی چي د هغې خاوند هغې ته مال او سامان ورکړي نو هغه د ځان سره په امانت ساتي په هغه کي خيانت نه کوي او نه د خاوند خوښي خلاف هغه مصرف کوي.

《۳۱۳۴》: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: اَرْبَعٌ مَنْ اُعْطِيهِن،

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: څلور شيان داسي دي چي چا ته ورکړل سي نو

فَقَد اعطِيَ خَيْرُ الدُّنيَا وَالاٰخِرَةِ: قَلْبٌ شَاكِرٌ، وَلِسَانٌ ذَاكِر، وَبَدَن عَلَى البَلَاءِ صَابِرٌ، وَزَوجَةٌ لاتَبغِيهِ خَونا فِي نَفسِهَا وَلامَالِه. رواه البيهقي في شعب الايمان

د دنيا او آخرت ښېګڼه ورکړل سوه، شکر کوونکی زړه، ذکر کوونکې ژبه، پر ستونزو صبر کوونکی بدن او داسي ښځه چي سرکښي نه کوي، نه په خپل ځان کي او نه دده په مال کي. بيهقي په شعب الايمان.

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ۴\ ۱۰۴، رقم: ۴۴۲۹.

===========

بَابُ الْخُلْعِ وَالطَّلَاقِ (د خلعي او طلاق بيان)

د خلع مطلب: خُلع د خاء په پېښ سره او د خاء په زور سره اسم دی، د خلع لغوي معنی د يو شي کښل دي او په عامه توګه سره دا لفظ د بدن څخه اغوستی شی مثلا جامې، څپلۍ او داسي نورو د کښلو په معنی کي استعماليږي مګر د شريعت په اصطلاح کي ددغه لفظ معنی داده چي د نکاح د ملکيت د مال په عوض کي د خلع په لفظ سره زائل کول، يا د نکاح د ملکيت ختمولو لپاره د خلع په لفظ سره د خپل ښځي څخه مال اخيستل، ددغه شرعي اصطلاح وضاحت دادی که چيري په ښځه او خاوند کي اختلاف راسي او په دواړو کي هيڅ ډول روغه نه سي

کیدای او سړی طلاق هم نه ورکوي نو ښځې ته جائز دي چې د څه مال په ورکولو سره یا د خپل مهر په ورکولو سره خلاصون تر لاسه کړي، مثلاً خپل سړي ته ووایي چې دومره روپۍ واخله او خلع وکړه یعني ما پرېږده، یا داسې ووایي چې کوم مهر ستا پر ذمه دی د هغه په عوض کې ما پرېږده، ددې په جواب کې سړی ووایي چې ما پرې ښودلې نو په دې سره پر ښځه باندې یو طلاق بائن واقع کیږي او په دواړو کې به جلاوالی وسي.

مظهر رحمة الله علیه وایي چې په دې باره کې د علماؤ اختلافي قولونه دي که چیرې یو سړی ښځې ته ووایي چې ما د دومره مال په عوض کې ستا سره خلع وکړه او ښځه ووایي چې ما قبوله کړه او بیا په ښځه او خاوند کې جلاوالی واقع سي نو آیا دا طلاق دی که فسخ دی؟ د امام ابوحنیفة او امام مالک رحمة الله علیهما مذهب دادی چې دا طلاق بائن دی، او د امام شافعي رحمة الله علیه صحیح قول هم دادی مګر د امام محمد رحمة الله علیه مذهب دادی چې دا فسخ دی او د امام شافعي رحمة الله علیه یو قول دا هم دی.

که چیرې د ښځې او خاوند په مینځ کې د اختلاف په وجه د خاوند زیاتي او سرکښي وي او خاوند د دغه زیاتۍ او سرکښۍ په وجه د ښځې څخه خلع غواړي نو په دغه صورت کې د خاوند لپاره دا مکروه دي چې هغه د خلع د معاوضې په توګه یو شی واخلي او که چیرې د ښځې او خاوند د اختلاف بنیاد د ښځې نافرماني او سرکښي وي یعني د ښځې د نافرمانۍ او بد اخلاقۍ په وجه د خلع نوبت راغلی وي نو په دغه صورت کې د خاوند لپاره دا مکروه دی چې د هغې څخه د خلع په عوض کې دومره روپۍ واخلي کوم چې هغه د ښځې په مهر کې ورکړي وي او تر هغه هم زیات وي.

د طلاق معنی : د طلاق لغوي معنی خلاصول او پرېښودل دي، مګر د شریعت په اصطلاح کې د ښځې په نکاح سره عائد کېدونکو پابندیو څخه ازادولو ته طلاق ویل کیږي، د طلاق ډولونه او احکام به مخته راسي انشاء الله.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د ناخوښه خاوند څخه طلاق تر لاسه کیدای سي

﴿۳۱۳۵﴾: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ امْرَأَةَ ثَابِتِ بْنِ قَيْسٍ أَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چې د ثابت بن قیس رضي الله عنه ښځه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په

وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ ثَابِتُ بْنُ قَيْسٍ مَا أَعْتِبُ عَلَيْهِ فِي خُلُقٍ وَلَا دِينٍ

خدمت كي حاضره سوه او عرض يې وكړ : يا رسول الله! د ثابت بن قيس ﷛ ما ته غصه نه راځي او نه د هغه په اخلاقو او دين كي ما ته څه عيب په نظر راځي

وَلٰكِنِّي أَكْرَهُ الْكُفْرَ فِي الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَتَرُدِّينَ عَلَيْهِ حَدِيقَتَهُ

مگر زه د هغه په نعمتو كي ناشكري نه خوښوم (يعني زما ورسره محبت نسته) په دې پوښتني نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل :ايا ته هغه باغ چي هغه يې په مهر كي در كړی دی وركولای سی ؟

قَالَتْ نَعَمْ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ اقْبَلِ الْحَدِيقَةَ وَطَلِّقْهَا تَطْلِيقَةً .رواه البخاري

هغې ورته وويل : هو ! نبي كريم ﷺ ثابت را وغوښت او ورته يې وفرمايل : ته خپل باغ د هغې څخه بيرته واخله او هغې ته يو طلاق وركړه .(بخاري) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۳۹۵، رقم: ۵۲۷۳.

تشريح: د ثابت ابن قيس ﷛ د ښځي مطلب دا وو چي زه د خپل خاوند څخه جلاوالی له دې كبله نه غواړم چي هغه بد اخلاقه دی يا د هغه عادتونه زما خوښ نه دي يا دا چي د هغه په دين كي تاوان دی بلكه له دې كبله چي زما دهغه سره مينه نه سته او هغه په طبعي توگه زما خوښ نه دی مگر په هر حال هغه زما خاوند دی او زما سره دا بېره ده چي زما له خوا داسي يو حركت ونه سي چي د اسلامي حكم خلاف وي د مثال په توگه زما څخه نافرماني ونه سي يا د هغه د خوښي خلاف يو كار را څخه ونه سي نو په دغه صورت كي به د نعمت كفران يا گناه وي چي زه يې نه خوښوم ځكه زه د هغه څخه جلاوالی اختياروم ،

ويل كيږي چي ثابت ابن قيس ﷛ ډېر بد صورته او لنډی وو ، او د هغه ښځه چي حبيبه يا جميله نومېدل ډېره ښائسته وه ځكه د دواړو جوړه ډېره نابرابره وه او د هغه ښځي هغه نه خوښوی نو رسول الله ﷺ د هغوی دخوښي سره سم حضرت ثابت ﷛ ته دا حكم وركړ چي هغه خپل ښځي ته يو طلاق وركړي ، ددې څخه معلومه سوه چي د طلاق وركونكي په حق كي دا غوره او افضل دي چي هغه يو طلاق وركړي كه چيري رجوع كول وي نو رجوع به وكړي او ددې څخه دا خبره هم ثابته سوه چي خلع طلاق دی او فسخ نه دی ، د هدايه صاحب په دې باره كي د رسول الله ﷺ څخه يو حديث هم نقل كړی دی چي (الخلع تطليقة بائنة) يعني خلع طلاق بائن دی .

په حيض کي د طلاق څخه منع

﴿۳۱۳۶﴾: وَعَنْ عَبْدِاللهِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَةً وَهِيَ حَائِضٌ فَذَكَرَ عُمَرُ

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي هغه خپلي ښځي ته د حيض په حالت کي طلاق ورکړ حضرت عمر رضي الله عنه د دې ذکر

لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَتَغَيَّظَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ لِيُرَاجِعْهَا ثُمَّ يُمْسِكْهَا

نبي کريم ﷺ ته وکړ نبي کريم ﷺ په دې واقعه باندي ډير خفه سو او و يې فرمايل: عبد الله دي خپله ښځه بيرته واخلي او هغه ته پکار دي چي خپله ښځه د خپل ځان سره وساتي

حَتَّى تَطْهُرَ ثُمَّ تَحِيضَ فَتَطْهُرَ فَإِنْ بَدَا لَهُ أَنْ يُطَلِّقَهَا فَلْيُطَلِّقْهَا طَاهِرًا قَبْلَ

تر دې پوري چي هغه پاکه سي د دې څخه وروسته که طلاق ضروري وي نو د پاکۍ په حالت کي دي طلاق ورکړي او په دې دوران کي دي

أَنْ يَمَسَّهَا فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ ان تطلق لها النساء وفي

لاس نه وروړي او دا هغه عدت دی چي خداي ﷻ د هغه حکم په قرانکريم کي فرمايلی دی چي په دې کي دي طلاق ورکړل سي.

رواية مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا ثُمَّ لِيُطَلِّقْهَا طَاهِرًا أَوْ حَامِلًا. متفق عليه.

او په دويم روايت کي دا الفاظ دي چي نبي کريم ﷺ و حضرت عمر رضي الله عنه ته وفرمايل: عبدالله ته امر ورکړه چي بيرته رجوع وکړي او بيا چي هغه پاکه سي يا د حمل په حالت کي دي طلاق ورکړي. (بخاري او مسلم)

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸\ ۶۵۳، رقم: ۴۹۰۸، ومسلم ۲\ ۱۰۹۳، رقم: ۱\ ۱۴۷۱

تشريح: (فتغيط فيه) يعني رسول الله ﷺ د دغه واقعي څخه ډېر په غصه سو، دا د دې خبري دليل دی چي د حيض په حالت کي طلاق ورکول حرام دي که چيري دا حرام نه وای نو رسول الله ﷺ به نه په غصه کېدی او د حيض په حالت کي طلاق ورکول ځکه حرام دي چي کيدای سي طلاق ورکونکي د حيض په حالت کي محض د کراهت په وجه طلاق ورکړی وي او هغه مصلحت

د هغه د طلاق ورکولو وجه نه وي چي د هغه په وجه طلاق ورکول حرام دي ، مګر که چيري يو ځوک د حيض په حالت کي طلاق ورکړي نو طلاق به واقع سي ، همدا وجه ده چي رسول الله ﷺ عبد الله ته د رجوع کولو حکم ورکړ او دا بالکل ظاهره خبره ده چي رجوع کول د طلاق وروسته وي .

دلته يو سوال پيدا کيږي چي په ذکر سوي صورت کي دوهم طهر (يعني د دوهم حيض څخه وروسته د پاکۍ حالت) پوري د طلاق په مؤخذ کولو کي څه حکمت دی ؟ صحيح خبره داده که چيري حکم دا وي چي په کوم حيض کي طلاق ورکړل سوی دی او بيا رجوع سوې ده نو د هغه حيض د تېريدو څخه وروسته د پاکۍ په حالت کي دي طلاق ورکړل سي مګر ددې برعکس تر دوهم طهر پوري مؤخذ کړل سو په دې باره کي علماء وايي چي ددې څو وجي دي اول خو دا چي رجوع کول يوازي د طلاق په غرض سره نه وي نو طلاق ورکول تر يو داسي وخت پوري زنډول پکار دي چي په هغه کي يوې خوا ته طلاق ورکول حلال او بلي خوا ته د طلاق پر فيصله د فکر کولو موقع هم ورکړل سي او کيدای سي يو داسي حل پيدا سي چي د طلاق ورکولو بالکل نوبت را نه سي او ظاهره ده چي ددغه دواړو حکمتونو رعايت په دوهم طهر کي کيدای سي .

دوهم دا چي تر دومره وخت پوري د طلاق ورکول زنډول په اصل کي د طلاق ورکونکي ددغه بد کار (يعني د حيض په حالت کي د طلاق ورکولو) سزا ده .

دريم دا چي د کوم حيض په حالت کي طلاق ورکړل سوی دی هغه او د هغه څخه وروسته طهر دواړه د يو شي په حکم کي دي که چيري په اول طهر کي ورکړل سوی وي نو د حيض په حالت کي ورکړه ده مګر دا خبره دي په فکر کي وي چي ددغه درو وجهو څخه دا خبره راسخ کيږي چي تر دوهم طهر پوري طلاق څخه منع کېدل واجب نه دي بلکه غوره دي .

دطلاق ډولونه : په دې خبره پوه سئ چي د وخت او محل په اعتبار د نفس طلاق درې ډولونه دي ۱: احسن، ۲: حسن، او حسن ته سني هم وايي، ۳: بدعي .

د طلاق احسن صورت دادی چي طلاق هم په داسي طهر (يعني د پاکۍ په حالت) کي ورکړل سي چي په هغه کي يې جماع نه وي کړې او بيا هغه په هغه حالت پرېږدي (يعني بيا هغې ته طلاق ور نه کړي او نه د هغې سره جماع وکړي تر دې چي د هغې عده پوره سي، د طلاق دغه اول ډول تر ټولو غوره دی .

د طلاق حسن صورت دادی چي يو طلاق رجعي په داسي طهر کي ورکړل سي چي په هغه کي جماع نه وي سوې په شرط ددې چي ښځه مدخول بها وي او که چيري ښځه مدخول بها نه وي نو د هغې لپاره يو طلاق حسن دی او هغې ته د حيض په حالت کي هم طلاق ورکول کېدای

سي ، او د آئسه، صغیره او حامله ښځو لپاره طلاق حسن دادی چي هغوی (تر درو میاشتو پوري) په هره میاشت کي یو طلاق ورکړل سي او دغه ښځو ته د جماع څخه وروسته هم طلاق ورکول جائز دي، د طلاق دغه دوهم ډول هم غوره دی.

د طلاق بدعي صورت دادی چي مدخول بها ښځي ته په یوه طهر کي په یو وار دري طلاق ورکړي یا داسي دوه طلاقه ورکړي چي په هغه کي د رجعت امکان نه وي یا هغې ته په هغه طهر کي طلاق ورکړي په کوم کي چي جماع کړې وي همدارنګه که چیري یو سړی د حیض په حالت کي طلاق ورکړي نو دا حکم د طلاق بدعي په حکم کي دی او که چیري هغه ښځه چي هغې ته د حیض په حالت کي طلاق ورکړل سوی دی مدخول بها وي نو د صحیح روایت سره سم هغې ته رجوع کول واجب دي مګر ځیني علماء رجوع کولو ته مستحب وایي بیا که چیري هغه پاکه سي او د هغه څخه وروسته دوهم حیض ورته راسي او بیا د هغه څخه هم پاکه سي نو طلاق ورکول که چیري ضروري وي نو هغې ته په دوهم طهر کي دي طلاق ورکړل سي ، د طلاق دغه دري سره ډولونه د شریعت په نظر کي ناخوښه دي که څه هم طلاق واقع کیږي مګر طلاق ورکونکی به ګناه کار وي.

د واقع کېدو په اعتبار د طلاق دوه ډولونه دي ۱: رجعي، ۲: بائن، د طلاق رجعي صورت دادی چي طلاق ورکونکی یو وار یا دوه واره په واضح الفاظو کي داسي ووایي چي (انت طالق یا طلقتک) یا داسي ووایي چي ته دي طلاقه یې یا ما تا ته طلاق درکړی، همدارنګه د طلاق په ورکولو سره طلاق ورکونکی د عدې په ورځو کي بېله نکاح رجوع کولای سي یعني که چیري هغه داسي ووایي چي ما تا ته رجوع وکړه یا هغې ته لاس ور وړي یا مس یې کړي یا د هغې سره جماع وکړي نو په دې سره رجوع کیږي او دنوي نکاح ضرورت نه سته ، د طلاق بائن صورت دادی چي د طلاق په واضح الفاظو پر ځای په داسي الفاظو طلاق ورکړل سي کوم چي صراحتا د طلاق لپاره نه استعمالیږي مګر کنایتًا هغه د طلاق مفهوم ادا کوي ، پر ته ددغه درو الفاظو د کنایه څخه کوم چي فقهاؤ د طلاق لپاره ګرځولي دي ، د طلاق بائن حکم دادی چي ښځه د نکاح څخه ووځي نو د نکاح د نوي کولو څخه پرته هغه ښځه خپل بي بي ګرځول حرام دي.

د حکم او نتیجې په اعتبار هم د طلاق دوه ډولونه دي ۱: مغلظه، ۲: مخففه، د طلاق مغلظه صورت دادی چي په یو وار دري طلاق ورکړل سي مثلا داسي ووایي چي ما دري طلاقه درکړل یا جلا جلا دري طلاقه ورکړل سي مثلا داسي ووایي چي ما طلاقه کړې، ما طلاقه کړې، ما طلاقه کړې، ددغه طلاق څخه وروسته طلاق ورکونکی هغه ښځه دوهم وار په خپل نکاح کي

بېله حلاله نه سي راوستلای ، د حلاله صورت دادی چي هغه ښځه د عدې تېرولو څخه وروسته د يو بل سړي سره نكاح وكړي او هغه دوهم سړی د هغې سره په جماع كولو هغې ته طلاق وركړي او بيا چي د هغې عده پوره سي نو مخكنی خاوند د هغې سره نكاح وكړي .

د طلاق مخففه صورت دادی چي په يو وار يا جلا جلا دوه طلاقه وركړي يا يو طلاق وركړي ، بيا كه چيري دغه دواړه طلاقه يا يو طلاق په واضح الفاظو سره وي نو په عده كي د ننه رجوع كولای سي او د نكاح نوي كولو ضرورت نه سته او كه چيري الفاظ په كنايه سره وي نو د نكاح د نوي كولو څخه وروسته هغه خپل ښځه جوړولای سي د حلاله ضرورت نه سته .

د كومو خلكو وركړی طلاق واقع كيږي او د كومو خلكو نه واقع كيږي

د هر عاقل او بالغ سړي وركړی طلاق واقع كيږي كه هغه ازاد وي يا غلام وي او كه هغه په خپل خوښه سره طلاق وركړی وي او كه د چا په زور سره يا د نشې په حالت كي يې وركړی وي .

همدارنګه كه چيري عاقل او بالغ سړی ګونګی وي او هغه د اشارې په ذريعه طلاق وركړي نو د هغه طلاق هم واقع كيږي او د هلك او ليوني وركړی طلاق نه واقع كيږي همدارنګه كه چيري بېده سړی طلاق وركړی او د كښېنستو څخه وروسته ووايي چي ما تا ته په خوب كي طلاق دركړی دی نو د هه طلاق هم نه واقع كيږي كه چيري يو مالک د خپل غلام ښځي ته طلاق وركړي نو د هغه طلاق هم نه واقع كيږي .

په طلاق كي اصل اعتبار د ښځي دی، د ازادي ښځي لپاره درې طلاقه دي كه چيري هغه د يو غلام په نكاح كي وي ، همدارنګه د مينزي لپاره دوه طلاقه وي كه چيري هغه د يو ازاد سړي په نكاح كي وي .

د اختيار مسئله

﴿۳۱۳۷﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ خَيَّرَنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاخْتَرْنَا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَلَمْ يَعُدَّ ذٰلِكَ عَلَيْنَا شَيْئًا . متفق عليه .

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ موږ ته د دنيا او اخرت اختيار را كړ او په دې اختيار را كولو كي په موږ كي هيڅ شی واقع نه سو (يعني هيڅ ډول طلاق واقع نه سو) او د دې صورت دادی چي كه څوک و خپلي ښځي ته ووايي چي تا ته اختيار دی ما قبلوی يا د خپل نفس اختيار لری نو په دې سره ښځه نه طلاقيږي . (بخاري او مسلم) .

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۹\۳۶۷، رقم: ۵۲۶۲، ومسلم ۲\۱۱۰۳، رقم: ۲۴- ۱۴۷۷

تشریح: ددغه حدیث شریف څخه معلومه سوه که چیري یو ځوک خپل ښځي ته ووایي چي خپل ځان اختیار کړه یا ما اختیار کړه او بیا ښځه خاوند اختیار کړي نو په دغه صورت کي طلاق نه واقع کیږي، د امام ابو حنیفة او امام شافعي رحمة الله علیهما دا مذهب دی مګر که چیري ښځه خپل ځان اختیار کړي نو په دغه صورت کي د امام شافعي او امام احمد رحمة لله علیهما په نزد طلاق رجعي او د امام ابو حنیفة رحمة الله علیه په نزد طلاق بائن او د امام مالک رحمة الله علیه په نزد دری طلاقه واقع کیږي.

نقل سوي دي چي په صحابه کرامو کي امیرالمؤمنین حضرت علي رضي الله عنه ددې قائل وو چي ښځي ته د خاوند په محض اختیار ورکولو سره طلاق رجعي واقع کیږي که څه هم هغه خپل خاوند اختیار کړي.

حضرت زید ابن ثابت رضي الله عنه ددې قائل وو چي طلاق بائن واقع کیږي، بي بي عائشې رضي الله عنها ددغه دواړو قولونو په رد کي ددغه حدیث په بیانولو سره دا واضحه کړې ده چي خاوند په محض اختیار ورکولو سره هیڅ طلاق نه واقع کیږي.

یو شی پر ځان باندي حرامولو سره کفاره لازمیږي

﴿۳۱۳۸﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ فِي الْحَرَامِ يُكَفَّرُ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ }. متفق علیه.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روایت دی چي کوم سړی په ځان باندي یو شی حرام کړی نو پر هغه باندي کفاره ده او ستاسو لپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم پیروي کول ځومره ښه ده. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۸\۶۵۶، رقم: ۴۹۱۱، ومسلم ۲\۱۱۰۰، رقم: ۱۸\۱۴۷۳

د لغاتو حل: في الحرام: ای في التحریم.

تشریح: مطلب دادی که چیري یو سړی پر ځان باندي یو شی حرام کړي که هغه شی دده خپل یا د بل چا شی وي نو پر هغه د قسم کفاره لازمیږي او هغه شی نه حرامیږي، ابن عباس رضي الله عنه ددې قائل وو او د حنفیه حضراتو مذهب هم دادی که چیري یو سړی یو شی پر ځان حرام کړي که څه هم هغه شی په خپله حرام وي یا دبل چا په ملکیت کي وي مثلاً داسي ووایي چي پر ما شراب حرام دي یا د فلاني مور پر ما حرامه ده نو دا د قسم په توګه دی په شرط ددې که چیري هغه د یو

حرام شي په باره کي دا ويلي وي چي دا شی پر ما حرام دی او هغه وخوري يا يې استعمال کړي نو هغه حانث يعني قسم ماتونکی سو او پر هغه باندي هغه کفاره لازميږي کوم چي پر قسم ماتونکي باندي لازميږي مګر که چيري هغه شی صدقه کړي يا يې يو چا ته هبه کړي نو بيا نه حانث کيږي او پر هغه هيڅ کفاره نه لازميږي.

حضرت ابن عباس رضي الله عنه د خپل خبري په تائيد کي د دغه آيت کريمه (لقد کان لکم ...) ووايه او دې ته يې اشاره وکړه چي کله رسول الله ﷺ پر ځان باندي عسل حرام کړل نو د دغه آيت کريمه (يا ايها النبي لم تحرم ما احل الله لک) په ذريعه رسول الله ﷺ ته د کفارې ورکولو حکم ورکړل سو (چي تفصيلي ذکر به يې مخته راسي) نو پر تاسو د رسول الله ﷺ پيروي لازمه ده که تاسو يو شی پر ځان حرام کړی او بيا د هغه شي په استعمالولو سره حانث سئ نو کفاره ادا کړئ.

که يو څوک داسي ووايي چي ټول حلال شيان پر ما حرام دي نو د داسي قول په باره کي فتوا داده چي په داسي ويلو سره د هغه پر ښځي باندي طلاق واقع کيږي که څه هم هغه د طلاق نيت نه وي کړی او که چيري خپل ښځي ته داسي ووايي چي ته پر ما حرامه يې نو دا به ايلاء سي په شرط د دې چي هغه په حقيقت کي د حرام کولو نيت کړی وي يا يو نيت يې نه وي کړی او که چيري هغه د دغه ويلو په وخت کي چي ته پر ما حرامه يې د دروغو نيت کړی وي نو دا ويل به لغو وي يعني په دغه ويلو سره به عند الله هيڅ نه کيږي مګر دا معامله که حاکم ته ورسيږي نو حاکم به د ايلاء حکم جاري کوي او که چيري د دغه ويلو پر وخت هغه د طلاق نيت کړی وي نو طلاق بائن واقع کيږي او که چيري د درو طلاقو نيت يې کړی وي نو درې طلاقه واقع کيږي او فتوا پر دې ده، که چيري د طلاق نيت يې نه وي کړی نو بيا هم طلاق بائن واقع کيږي.

﴿۳۱۳۹﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَمْكُثُ عِنْدَ زَيْنَبَ

د عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به بي بي زينب بن حجش (خپله بي بي) ته ورتلی

بِنْتِ جَحْشٍ وَشَرِبَ عِنْدَهَا عَسَلًا فَتَوَاصَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ أَنَّ أَيَّتَنَا دَخَلَ

او هلته به يې شات خوړل (بي بي عائشه رضي الله عنها وايي) چي ما او بي بي حفصې رضي الله عنها په خپلو منځو کي مشوره وکړه چي په موږ کي چي و کومي يوې ته تشريف راوړي نو هغه وخت به

عَلَيْهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلْتَقُلْ إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرَ أَكَلْتَ

رسول الله ﷺ ته ووايو چي ستا د خولې ځخه د مغافيرو (يو قسم ميوه چي د شاتو سره مشابه ده) بوی راځي ايا تاسو مغافير خوړلی دي؟

مَغَافِيرَ فَدَخَلَ عَلَى إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ له ذَلِكَ فَقَالَ لَا بَاس شَرِبْتُ عَسَلًا

نو نبي کريم ﷺ په هغوی کي يوې ته تشريف راوړ او هغې د نبي کريم ﷺ ځخه دغه عرض وکړ نبي کريم ﷺ ورته وويل: هيڅ خبره نه ده د بي بي زينبي ﷺ کره مي شات خوړلی دي

عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَلَنْ أَعُودَ لَهُ وَقَدْ حَلَفْتُ لَا تُخْبِرِي بِذَلِكَ أَحَدًا

او بيا به هيڅکله زه شات نه خورم خو ته د دې ځخه ځوک مه خبروه چي ما د شاتو د خوړلو ځخه قسم اخيستي دی.

يَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِهِ فَنَزَلَتْ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ

تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ الاية. متفق عليه.

چي په بيبيانو کي د دې ځخه و چاته تکليف و نه رسيږي. په دې خبره باندي دا ايت نازل سو: يا ايها النبي ....ازواجک. (اې نبي! ته په ځان باندي ولي هغه شيان حراموې چي د هغې خوراک تاته حلال دی). (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸\۶۵۶، رقم: ۴۹۱۲، ومسلم ۲\۱۱۰۰، رقم: ۲۰- ۱۴۷۴

د لغاتو حل: مغافير: وهو ثمرة العِصاه كالعرفظ والقشر. (يو ډول ميوه)

تشريح: د بي بي زينب بنت حجش ﷺ سره به پاته کېدی: دا د هغې د نوبت (وار) ذکر نه دی بلکه د دې ځخه مراد دادی چي رسول الله ﷺ به خپلو بيبيانو ته د کښنت کولو لپاره ورتلی او د بي بي زينب کور ته به يې تشريف راوړ نو هغه وخت به د هغې سره پاته کېدی.
مغافير د يو درختي د ميوې نوم دی چي د سرېښو مشابه وي او د هغه بوی خراب دی او يو ډول د عسلو د بوی سره مشابهت لري.
د دغه حديث شريف خلاصه دا ده چي د رسول الله ﷺ عسل ډېر خوښ وه کله چي به رسول الله ﷺ د کښنت (گرځېدو) پر وخت بي بي زينب ﷺ ته راغلی نو هغې به رسول الله ﷺ ته عسل ورکول، په دې وجه رسول الله ﷺ به د بي بي زينب ﷺ سره لږ زيات پاته کيدی، دا خبره بي بي

عائشې ﷺ ته سخته سوه نو هغې د رسول الله ﷺ د يو بلې بي بي حفصې ﷺ سره چې بي بي عائشې ﷺ ته ډېره نژدې وه او په اکثرو معاملو کې به يې د هغې سره اتفاق کوی د ذکر سوي خبرې کولو په باره کې يې مشوره سره وکړه چې رسول الله ﷺ د بي بي زينب ﷺ سره پاته کېدل او عسل خوړل پرېږدي نو همداسي وسول لکه څرنګه چې ذکر سول مګر الله تعالى ته دا خبره خوښه نه سوه چې رسول الله ﷺ يو حلال شی د خپلو بيبيانو د خوښۍ لپاره پر ځان حرام کړي نو ذکر سوی آيت کريمه نازل سو.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د بېله ضرورته طلاق غوښتونکې ښځې لپاره وعيد

﴿۳۱۴۰﴾: وَعَنْ ثَوْبَانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا طَلَاقًا مِنْ غَيْرِ بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَائِحَةُ الْجَنَّةِ. رواه احمد والترمذي وابوداؤد وابن ماجة والدارمي.

د حضرت ثوبان ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: کومه ښځه چې بېله کومي وجې د خپل خاوند څخه طلاق غواړي په هغې باندې د جنت بوی حرام دی. (احمد ترمذي ابو داؤد ابن ماجه دارمي)

تخريج: احمد في المسند ۵\ ۲۷۷، وابوداود في السنن ۲\ ۶۶۷، رقم: ۲۲۲۶، والترمذي في السنن ۳\ ۴۹۳، رقم: ۱۱۸۷، وابن ماجه في السنن ۱\ ۶۶۲، رقم: ۲۰۵۵، والدارمي ۲\ ۲۱۶، رقم: ۲۲۷۰

طلاق ښه شی نه دی

﴿۳۱۴۱﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَبْغَضُ الْحَلَالِ إِلَى اللّٰهِ تَعَالَى الطَّلَاقُ. رواه ابوداؤد.

د حضرت ابن عمر ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: په حلالو شيانو کې تر ټولو بد شی د الله تعالى په نزد طلاق دی. (ابوداؤد)

تخريج: ابوداود في السنن ۲\ ۶۳۱، رقم: ۲۱۷۸

تشریح: مطلب دادی که څه هم طلاق حلال او مباح دی مګر د الله تعالی په نزد مبغوض او مکروه دی، داسي ډېر شیان دي چي هغه مباح خو دي مګر مکروه ګڼل کېږي د مثال په توګه فرض لمونځ بېله عذره په کور کي کول، یا پر غضب وهل سوي ځکه باندي لمونځ کول که څه هم دا مباح دي مګر مکروه دي.

د نکاح څخه مخکي د طلاق ورکولو مسئله

﴿۳۱۴۲﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا طَلَاقَ قَبْلَ نِكَاحٍ

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د نکاح تر مخه طلاق نسته او

وَّلَا عِتَاقَ إِلَّا بَعْدَ مِلْكٍ وَّلَا وِصَالَ فِيْ صِيَامٍ وَّلَا يُتْمَ بَعْدَ احْتِلَامٍ وَلَا رِضَاعَ بَعْدَ فِطَامٍ وَّلَا صُمْتَ يَوْمٍ إِلَى اللَّيْلِ. رواه في شرح السنة

نه د مالک کېدو ترمخه غلام ازادولای سي او (په یو مخ)روژې نیول جائز نه دي او د بالغ کېدو څخه وروسته څوک یتیم نه پاته کېږي او د شیدو د رودلو د مودې څخه وروسته څوک په رضاعت کي نه شاملېږي او تر ماښامه پوري چپه خوله پاته کېدل هم جائز نه دي. (شرح السنة).

تخریج: البغوي في شرح السنة ۹\۱۹۸، رقم: ۲۳۵۰.

تشریح: په دغه روایت کي د یو څو اصولي خبرو ذکر سوی دی، فرمایل سوي دي که یو سړی د نکاح څخه مخکي طلاق ورکړي نو هغه طلاق نه واقع کېږي ځکه چي طلاق په اصل کي د نکاح جز دی که چیري د نکاح وجود پیدا سي نو پر هغه د طلاق اثر هم مرتب کېږي او کله چي نکاح بالکل سوې نه وي نو د طلاق هم څه حقیقت نه وي.

همدارنګه ویل سوي دي چي غلام تر څو پوري په خپل ملکیت کي را نه سي د هغه ازادول هیڅ معنی نه لري او که چیري یو سړی داسي یو غلام ازاد کړي چي تر اوسه د هغه مالک نه وي نو هغه غلام به ازاد نه وي، په دې اعتبار دغه حدیث د امام شافعي او د امام احمد رحمة الله علیهما د مذهب دلیل دی، د امام ابو حنیفة رحمه الله مذهب دادی که چیري یو سړی د نکاح څخه مخکي د طلاق نیت وکړي نو صحیح دی مثلاً زید یو پردۍ ښځي ته ووایي که ما ستا سره نکاح وکړه نو ته پر ما طلاقه یې، یا داسي ووایي چي زه د کومي ښځي سره نکاح وکړم هغه طلاقه ده، نو په دغه صورت کي که چیري زید د هغه ښځي سره نکاح وکړي نو د نکاح په وخت کي هغه طلاقه کېږي، همدارنګه که چیري یو څوک ووایي که زه د هغه غلام مالک سم یا داسي ووایي

چي زه د كوم غلام مالک سم هغه ازاد دى نو په دغه صورت كي هغه غلام د هغه په ملكيت كي په راتلو سره ازاديږي.

ددغه حديث شريف د حنفيه حضراتو په نزد دا مطلب نه دى چي د هغه پر طلاق باندي هيڅ اثر نه مرتب كيږي بلكه مطلب دادى چي په كوم وخت كي هغه طلاق وركړى دى په هغه وخت كي طلاق واقع كيږي همدارنگه ددغه حديث د طلاق د تعليق نفي نه كيږي ، يوه خبره يې دا وفرمايل چي ټوله ورځ چپ اوسېدل ناجائز او لا حصل وي ددغه ممانعت وجه داده چي په تېرو امتونو كي چپ اوسېدل په عبادت كي شمېرل كېدل او ټوله ورځ چپ اوسېدل د الله تعالى د تقرب ذريعه گڼل كېدل ، رسول الله ﷺ دا وضاحت وفرمايه چي زما د امت لپاره دا صحيح نه دي چي ددې په وجه هيڅ ثواب نه تر لاسه كيږي مگر خپل ژبه د لا يعني (بې گټو) خبرو كي د بوختيا پر ځاى دا غوره ده چي خپله ژبه هر وخت پټه وساتي.

﴿۳۱۴۳﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روايت كوي چي رسول

صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا نَذْرَ لِابْنِ آدَمَ فِيمَا لَا يَمْلِكُ وَلَا عِتْقَ فِيمَا لَا يَمْلِكُ

الله ﷺ وفرمايل : د انسان فكر په هغه شي كي درست نه دي چي د هغه مالک نه وي او د هغه شي ازادول هم صحيح نه دي كوم چي د هغه مالک نه وي

وَلَا طَلَاقَ فِيمَا لَا يَمْلِكُ . رواه الترمذي و زاد ابوداؤد ولا بيع الا فيما يملك

او نه د هغې ښځي طلاق صحيح كيږي كوم چي د هغې سره يې نكاح نه وي كړې . (ترمذي ابوداؤد) او د ابوداؤد په يو بل روايت كي راغلي دي د هغه شي بيع صحيح نه ده چي د هغه مالک نه وي.

تخريج: ابوداود في السنن ۲\۶۴۰، رقم: ۲۱۹۰، والترمذي في السنن ۳\۴۸۶، رقم: ۱۱۸۱

تشريح: د نذر نه صحيح كېدو مطلب دادى كه چيري يو سړى ووايي چي زه د الله تعالى د رضا لپاره نذر منم حالانكه د نذر منلو پر وخت هغه غلام د هغه په ملكيت كي نه وي نو دا به صحيح نه وي او كه چيري ددې څخه وروسته د هغه غلام مالک سي نو هغه غلام به نه ازاديږي د طلاق او ازادولو په باره كي د مخكني حديث په تشريح كي وضاحت سوى دى.

د طلاق بت مسئله

﴿۳۱۴۴﴾: وَعَنْ رُكَانَةَ بْنِ عَبْدِ يَزِيدَ اَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ سُهَيْمَةَ الْبَتَّةَ فَأَخْبَرَ

د حضرت رکانه بن عبد یزید رضی الله عنه څخه روایت دی چي هغه خپلي ښځي سهیمه رضی الله عنها ته طلاق بائن ورکړ وروسته يې په دغه اړه

بذالك النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ وَاللّٰهِ مَا أَرَدْتُ إِلَّا وَاحِدَةً فَقَالَ

رسول الله صلی الله علیه وسلم ته اطلاع ورکړه او عرض يې وکړ چي قسم په خداي ما د یوه طلاق اراده کړې وه رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وفرمایل:

رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاللّٰهِ مَا أَرَدْتَ إِلَّا وَاحِدَةً فَقَالَ رُكَانَةُ وَاللّٰهِ

قسم په خداي تا د یوه طلاق اراده کړې وه ؟ رکانه وویل : قسم په خداي

مَا أَرَدْتُ إِلَّا وَاحِدَةً فَرَدَّهَا إِلَيْهِ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَطَلَّقَهَا

ما د یوه طلاق اراده کړې وه رسول الله صلی الله علیه وسلم و هغه ته خپله ښځه بیرته ورکړه وروسته رکانه رضی الله عنه

الثَّانِيَةَ فِي زَمَانِ عُمَرَ وَالثَّالِثَةَ فِي زَمَانِ عُثْمَانَ . رواه ابوداؤد والترمذي وابن ماجة والدارمي الا انهم لم يذكروا والثانية والثالثة.

خپلي ښځي ته دویم طلاق د حضرت عمر رضی الله عنه په خلافت کي ورکړ او دریم طلاق يې د حضرت عثمان رضی الله عنه په خلافت کي ورکړ (ابوداؤد ترمذي ابن ماجه) خو ابن ماجه د دویم او دریم طلاق ذکر نه دی کړی..

تخريج: ابوداود في السنن ۲\ ۶۵۵، رقم: ۲۲۰۶، والترمذي ۳\ ۴۸۰، رقم: ۱۱۷۷، وابن ماجه في السنن ۱\ ۶۶۱، رقم: ۲۰۵۱، والدارمي ۲\ ۲۱۶، رقم: ۲۲۷۲

تشريح: د طلاق بته مطلب دادئ چي حضرت رکانه په دغه الفاظو سره طلاق ورکړ (انت طالق البتة) یعني تا ته دي طلاق البته وي، لفظ د البته د بته اسم دی چي معنی يې ده پرې کول، قطع کول نو د طلاق بته مفهوم دا سو چي داسي طلاق چي د نکاح تعلق بالکل نه پاته کوي او ښځي د نکاح څخه په قطعي توګه باسي ، ددې مطلب د امام شافعي رحمة الله علیه په نزد دادی چي رسول الله

ﷺ رکانه ته د رجوع کولو حکم ورکړ یعني رکانه د رجوع کولو ددغه حکم په وجه (راجعتها الى نکاحي) یعني ما هغه په خپل نکاح کي بېرته واخیستل، ددغه الفاظو په ذریعه هغه ښځه په خپل نکاح کي بېرته واخیستل.

امام شافعي رحمة الله عليه دا مطلب څکه اخیستی دی چي د هغه په نزد طلاق بته یو رجعي طلاق دی مګر که چیري ددې په ذریعه د دوو یا درو طلاقو نیت یې کړی وي نو بیا به دنیت سره سم دوه یا درې طلاقه واقع کیږي او د امام ابو حنیفة رحمة الله عليه په نزد په دغه لفظ سره په طلاق ورکولو سره یو طلاق بائن واقع کیږي که د یوه طلاق نیت یې کړی وي یا د وو طلاقو یا بالکل هیڅ نیت یې نه وي کړی څکه د هغه په نزد ددغه جملې معنی داده چي رسول الله ﷺ هغه ښځه د نوي نکاح په ذریعه رکانه ته بېرته ورکړه.

د نکاح او طلاق الفاظ په خندا او مخسرو کي هم ثابتیږي

﴿۳۱۴۵﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ اَنَّ رَسُوْلَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثٌ

د حضرت ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: درې داسي شیان دي چي

جِدُّهُنَّ جِدٌّ وَهَزْلُهُنَّ جِدٌّ النِّكَاحُ وَالطَّلَاقُ وَالرَّجْعَةُ . رواه الترمذي وابوداؤد وقال الترمذي هذا حديث غريب .

د ارادې سره واقع کیږي او په خندا (مسخرو) کي هم واقع کیږي. (۱): نکاح (۲): طلاق (۳): رجعت (یعني په یوه یا دوو طلاق ورکول څخه وروسته رجوع کول). (ترمذي ابوداؤد) او په ترمذي کي دا حدیث حسن غریب ګڼل سوی دی.

تخريج: ابوداود في السنن ۲\۶۴۳، رقم: ۲۱۹۴، والترمذي في السنن ۳\۴۹۰، رقم: ۱۱۸۴

تشريح: د جد معنی ده په یو کار کي سعي او کوښښ کول، مګر دلته دا معنی مراد ده چي کوم لفظ د کومي معنی لپاره وضع سوی وي هغه په ژبه سره د ادا کولو پر وخت هغه معنی ځیني مراد سي د مثال په توګه لفظ د نکحت چي کله په ژبه سره ادا کړل سي نو ددې معنی نکاح اخیستل کیږئ یا کله چي لفظ د طلقت په ژبه سره ادا کړل سي نو ددې معنی د یوه طلاق ورکول دي او د لفظ هزل معنی ده چي په ژبه سره څه ادا کړل سي هغه معنی مراد نه وي.

نو د حدیث شریف مطلب دادی چي کوم شیان داسي وي چي په ژبه سره په ادا کولو سره واقع کیږي که څه هم د هغه معنی مراد وي یا مراد نه وي که د دوو پردي سړي او ښځي په مینځ

كي په خندا خندا كي د دوو شاهدانو په مخكي ايجاب او قبول وسي نو نكاح كيږي او هغوى دواړه به خاوند او ښځه وي او كه يو څوك په خندا او مسخرو كي طلاق وركړي نو طلاق واقع كيږي همدارنګه د طلاق رجعي څخه وروسته په خندا كي په رجوع كولو سره هم رجعت ثابتيږي او د دغه درو شيانو څخه علاوه نور شيان د مثال په توګه بيع، شراء او داسي په خندا او مسخرو كي نه واقع كيږي.

په زوره طلاق واقع كيږي كه يا؟

﴿۳۱۴۶﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ لَا طَلَاقَ وَلَا عَتَاقَ فِي اِغْلَاقٍ. رواه ابوداؤد وابن ماجة قيل معنى الاغلاق الاكراه

د بي بي عائشي رضي الله عنها څخه روايت دى چي ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي د زور په حالت كي نه طلاق واقع كيږي او نه ازادي (يعني كه په زوره سره يو چا ښځي ته طلاق وركړي يا يو غلام يې ازاد كړي نو طلاق او ازادي نه صحيح كيږي). (ابوداؤد ابن ماجه) او د اغلاق څخه مراد زور دى.

تخريج: ابوداود في السنن ۲\۶۴۲، رقم: ۲۱۹۳، وابن ماجه ۱\۶۶۰، رقم: ۲۰۴۶

تشريح: د اكراه معنى ده زور كول، نو د دغه حديث شريف مطلب دا سو كه چيري په يو چا په زوره طلاق وركړل سي يا د هغه غلام ازاد سي نو نه طلاق واقع كيږي او نه د هغه غلام ازاد وي. دغه حديث د امام شافعي، امام مالك او امام احمد رحمة الله عليهم د مذهب دليل دى ځكه چي د دغه درو سره امامانو په نزد دغه دواړه شيان د زور په حالت كي نه واقع كيږي او د امام ابوحنيفة رحمه الله مذهب دادى چي واقع كيږي هغه دا پر هزل قياس كړى دى (چي بيان يې په مخكني حديث كي تېر سو) امام ابوحنيفة رحمه الله چي د خپل مذهب په دليل كي څه وړاندي كړي دي هغه د فقهي په كتابو كي مذكور دي.

دلته دا ښوول ضروري دي چي د امام ابوحنيفة رحمه الله د مذهب سره سم د زور په حالت كي چي د كومو شيانو حكم ثابتيږي هغه يوولس دي: ۱: نكاح، ۲: طلاق، ۳: رجعت، ۴: ايلاء، ۵: فئ يعني د ايلاء څخه رجوع كوي، ۶: ظهار، ۷: عتاق، ۸: عفو قصاص يعني د قصاص معافول، ۹: قسم، ۱۰: نذر، ۱۱: د اسلام قبلول.

د ليوني طلاق نه واقع کيږي

﴿۳۱۴۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ طَلَاقٍ جَائِزٌ إِلَّا طَلَاقَ الْمَعْتُوهِ وَالْمَغْلُوبِ عَلَى عَقْلِهِ. رواه الترمذي وقال هذا حديث غريب وعطاء بن عجلان الراوي ضعيف ذاهب الحديث.

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: هر طلاق ورکول واقع کيږي خو د بې عقل او مغلوب العقل طلاق نه واقع کيږي. (ترمذي کي د احديث غريب ګڼل کيږي) او عطاء بن عجلان راوي ضعيف دی او حافظه يې خرابه ده.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۴۹۶، رقم: ۱۱۹۱

تشريح: د امام ابو حنيفة رحمه الله مذهب د دغه حديث مطابق دی ځکه چي د هغه په نزد د ليوني طلاق نه واقع کيږئ دلته په حديث کي د معتوه څخه مراد ليونی دی يعني هغه سړی چي کله مسلوب العقل وي او کله يې عقل پر ځای وي، په قاموس کي ليکلي دي چي د عته معنی د کم عقل کېدل، مدهوش کېدل دي او په صراح کي ليکلي دي چي معتوه بې عقل سړي ته هم وايي، د فقهي په کتابو کي د دې معنی دا بيان سوې ده، په دې اعتبار د حديث دغه جمله (والمغلوب على عقله) دا د معتوه لفظ عطف تفسيري دی يعني په دغه جمله کي د معتوه وضاحت کول مقصد دی ځکه په ځينو روايتو کي المغلوب بېله واو نقل سوی دی.

د دغه تفصيل څخه ثابته سوه چي کله د معتوه طلاق نه واقع کيږي نو د ليوني سړی چي بالکل عقل او شعور نه لري د هغه طلاق په طريقه اولی نه واقع کيږي، زين العرب رحمه الله وايي چي معتوه ناقص العقل او مغلوب العقل ته وايي مګر ليونی، بيده سړی، مدهوش او داسي ناروغ چي د هغه عقل د هغه د مرضی په وجه تللی وي ټول هم د دغه لفظ په مفهوم کي داخل دي يعني د دغه ټولو طلاق هم نه واقع کيږي.

د معتوه لفظ په باره کي ابن همام رحمه الله د ځينو علماؤ دا قول نقل کړی دی چي معتوه هغه سړي ته وايي چي ناقص العقل او ناپوه وي او د بې عقلۍ او ناپوهۍ خبري کول مګر نه ټوک وهي نه چا ته ښکنځل کوي پر خلاف د ليوني چي هغه خلک وهي او ښکنځل کوي.

د امام ترمذي رحمه الله د قول سره سم د دغه حديث راوي که څه هم ضعيف دی مګر د دې تائيد د هغه روايت څخه کيږي کوم چي د حضرت علي رضی الله عنه څخه نقل سوی دی چي (کل طلاق جائز الا

طلاق المعتوه) يعني هر طلاق واقع كيږي مګر د معتوه سړی طلاق نه واقع كيږي .

درې مرفوع القلم كسان

﴿۳۱۴۸﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُفِعَ الْقَلَمُ

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : د درو كسانو څخه قلم پورته

عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يبلغ وَعَنِ الْمَعْتُوهِ

سوی دی(يعني د هغوی قول او فعل د مواخذې څخه پاک دی) . (۱): يو خو بيده دي تر څو پوري چي بيداره سوی نه وي .(۲): هغه كوچنی دی ترڅو پوري چي بالغ سوی نه وی (۳): بې

حَتَّى يَعْقِلَ . رواه الترمذي وابوداؤد و رواه الدارمي عن عائشة وابن ماجة عنهما

عقل تر څو پوري چي په هوش نه وي را غلی . (ترمذي ابو داؤد دارمي) د بي بي عائشې رض او د ابن ماجه دواړو څخه روايت سوې دی .

تخريج: ابوداود في السنن ۴\ ۵۶۰، رقم: ۴۴۰۳، والترمذي في السنن ۴\ ۲۴، رقم: ۱۴۳۲

مينزي ته دوه طلاقه دي

﴿۳۱۴۹﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ طَلَاقُ الْأَمَةِ تَطْلِيقَتَانِ وَعِدَّتُهَا حَيْضَتَانِ . رواه الترمذي وابوداؤد وابن ماجة والدارمي

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ فرمايلي دی : د مينزي لپاره دوه طلاقه دي او عدت يې دوه حيضه دی او د دريم طلاق ضرورت نسته . ترمذي ابوداؤد ابن ماجه دارمي

تخريج: ابوداود في السنن ۲\ ۶۳۹، رقم: ۲۱۸۹، والترمذي في السنن ۳\ ۴۸۸، رقم: ۱۱۸۲، وابن ماجه في السنن ۱\ ۶۷۲، رقم: ۲۰۸۰، والدارمي ۲\ ۲۲۴، رقم: ۲۲۹۴

تشريح: مطلب دادی چي څرنګه چي ازادي ښځي عده درې حيضه ده او كه چيري هغې ته حيض نه راځي نو د هغې عده درې مياشتي ده همدارنګه د مينزي عده دوه حيضه ده او كه چيري هغې ته حيض نه راځي نو د هغې عده به يوه نيمه مياشت وي .

همدارنګه دغه حديث شريف پر دې دلالت كوي چي په طلاق او عده كي د ښځي اعتبار وي نه د سړي ، كه چيري ښځه ازاده وي نو د هغې طلاق به درې وي او د هغې د عدې وخت به

درې حیضه وي که څه هم هغه د یو غلام په نکاح کې وي او که ښځه مینزه وي نو د هغې طلاق به دوه وي او د هغې د عدې وخت به دوه حیضه وي که څه هم د هغې خاوند ازاد سړی وي، د حنفیه مذهب هم دادی مګر د امام شافعي رحمه الله په نزد په طلاق او عده کې د سړي اعتبار دی که چیرې سړی ازاد وي نو د هغه د ښځې طلاق به درې وي او د هغې د عدې وخت به درې حیضه وي که څه هم د هغه ښځه مینزه وي او که چیرې سړی غلام وي نو د هغه د ښځې طلاقه به دوه وي او د هغې د عدې وخت به دوه حیضه وي که څه هم د هغه ښځه ازاده وي.

د دغه حدیث شریف څخه معلومه سوه چې د عدې د وخت تعلق د حیض سره دی نه د طهر سره لکه څرنګه چې د حنفیه مذهب دی، یعني دا حدیث ددې دلیل سو چې د عدې د وخت په باره کې چې په قرآن کریم کې (ثلاثة قروء) فرمایل سوي دي نو د هغه څخه درې حیضه مراد دي او درې طهره مراد نه دي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دریم فصل)

د خپل خاوند څخه د طلاق یا خلع غوښتونکو ښځو وعید

﴿۳۱۵۰﴾: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ اَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اَلْمُنْتَزِعَاتُ وَالْمُخْتَلِعَاتُ هُنَّ الْمُنَافِقَاتُ. رواه النسائي.

د حضرت ابو هریره رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: د خپلو خاوندانو نافرماني ښځې او د خلعې (خلع د شرعي په اصطلاح کې دېته ویل کیږي چې د مال په مقابل کې د خپلې ښځې څخه جلاوالي اختیار کړي که خاوند مال واخلي نو د ښځې سره یې خلعه وکړه نو ښځه په طلاق بائن سره طلاقیږي) مطالبه کونکي ښځې منافقي دي. (نسائي).

تخریج: سنن النسائي ۱۶۸/۶، رقم: ۳۴۶۱

د لغاتو حل: المُنتَزِعات: ای الناشزات التي ينتزعن انفسهن عن ازواجهن. (نافرمانه). المُختَلِعات: ای التي يطلبن الخلع والطلاق (هغه چې خلع او طلاق غواړي).

تشریح: مطلب دادی چې کومې ښځې بېله سببه د خپلو خاوندانو څخه طلاق غواړي یا د هغوی څخه خلع غواړي نو هغوی منافقي دي، د منافق مطلب دادی چې هغوی په ظاهره د اسلام د احکامو فرمانبرداره دي مګر په باطني توګه ګناه کاره دي.

د ښځو د ټول مال په عوض کي خلع مکروه ده

﴿۳۱۵۱﴾: وَعَنْ نَافِعٍ عَنْ مَوْلَاةٍ لِصَفِيَّةَ بِنْتِ أَبِي عُبَيْدٍ أَنَّهَا اخْتَلَعَتْ مِنْ زَوْجِهَا بِكُلِّ شَيْءٍ لَهَا فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عُمَرَ . رواه مالك .

حضرت نافع رضی الله عنه د صفیه بنت ابو عبید رضی الله عنه د ازادي سوي مینزي څخه نقل کوي چي صفیې رض د خپل ټول مال په ورکولو سره د خپل خاوند څخه د خلعي مطالبه وکړه او عبدالله بن عمر رضی الله عنه د هغې څخه انکار ونکړ. (مالک).

تخریج: الامام مالک في الموطا ۲\ ۵۶۵، رقم: ۳۲

تشریح حضرت عبدالله ابن عمر رضی الله عنه ځکه ددې څخه انکار ونه کړ چي خلع په هر حال جائز وه که څه هم داسي (یعني د ښځي د ټول مال په عوض کي) خلع کول مکروه دي.

په یو وار درې طلاقه ورکول حرام دي

﴿۳۱۵۲﴾: وَعَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ قَالَ أُخْبِرَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت محمود بن لبید رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم خبر کړل سو چي یوه سړي

عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثَ تَطْلِيقَاتٍ جَمِيعًا فَقَامَ غَضْبَانًا ثُمَّ قَالَ أَيُلْعَبُ

خپلي ښځي ته درې طلاقه په یوه ځاي ورکړی دي نبي کریم صلی الله علیه وسلم په قهر سو او ودرېدی او ویې فرمایل: د خداي تعالي د کتاب سره ټوکي کیږي

بِكِتَابِ اللّٰهِ وَأَنَا بَيْنَ أَظْهُرِكُمْ حَتَّى قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَلَا أَقْتُلُهُ. رواه النسائي

او حال دا چي زه ستا سو سره موجود یم په دې اورېدو سره په صحابه کرامو کي یو کس ودرېدی او وه یې ویل: یا رسول الله! ایا زه دغه سړی قتل نه کړم؟ (نسائي).

تخریج: سنن النسائي ۶\ ۱۴۲، رقم: ۳۴۰۱.

تشریح: د الله تعالی د کتاب څخه د قرآن کریم دغه آیت (الطلاق مرتان ..... آیت الله هزوا) مراد دی، په دغه آیت کي یوې خوا ته دا حکم بیان سوی دی چي پر یوه ځای درې طلاقه باندي

ور نه کړل سي بلکه په جلا توګه سره ورکول پکار دي ، بلي خوا ته د (ولا تتخذوا ...) په ذريعه دا خبرتيا ورکړل سوې ده چي د الله تعالی احکام د لهو او لعب په ډول بې وقعته مه ګڼئ ، رسول الله ﷺ د دغه آيت کريمه ته اشاره وفرمايل چي په جلا توګه د طلاق ورکولو پر ځای پر يوه ځای د درو طلاقو ورکول د الله تعالی د حکم او منشاء خلاف ورزي ده او دا خلاف ورزي د الله تعالی په احکامو پوري خندا کول دي ځکه چي کوم څوک د الله تعالی د حکم خلاف ورزي وکړي هغه په حقيقت کي په خپل عمل سره دا ثابته کړه چي د هغه په نظر کي د الله تعالی د حکم هيڅ حيثيت نه سته چي په هغه عمل کول او عمل نه کول دواړه ورته برابر وي .

د امام ابوحنيفة رحمه الله په نزد درې طلاق پر يوه ځای ورکول بدعت او حرام دی او د دغه حديث څخه هم دا ثابتيږي ځکه رسول الله ﷺ به د يو سړی پر هغه فعل باندي په غصه کيدی چي د ګناه باعث به وو د امام شافعي رحمه الله په نزد درې طلاقه په يوه ځای ورکول حرام نه دي بلکه ښه کار نه دی .

علماء کرام وايي چي درې طلاقه په يو وار نه ورکولو کي ګټه داده چي يو طلاق يا دوه طلاقه څخه وروسته کيدای سي الله تعالی د خاوند زړه هغه ښځي ته مائل کړي او د هغه په فيصله کي يو تبديلي راسي چي هغه بېرته رجوع وکړي او د دواړو په مينځ کي د جلاوالی نوبت نه راسي .

د علماؤ په دې باره کي مختلف قولونه نقل سوي دي که چيري يو سړی خپل ښځي ته دا ووايي چي انت طالق يعني پر تا دي درې طلاقه وي، نو ايا د هغه پر ښځه به يو طلاق واقع سي که درې طلاقه واقع کيږي ، امام ابوحنيفة، امام مالک، امام شافعي او امام احمد او جمهور علماء وايي چي درې طلاقه واقع کيږي حال دا چي طاوس او ځيني اهل ظاهر دا وايي چي يو طلاق واقع کيږي .

د يو صحابي دا ويل چي زه هغه سړی قتل نه کړم، دا په دې وجه وو چي رسول الله ﷺ هغه سړي ته په کتاب الله باندي ټوکي کونکی ويلي وه چي کفر دی که چيري يو مسلمان د کفر په حد کي داخل سي نو د هغه سزا قتل ده حالنکه هغه صحابي په دې پوه نه سو چي رسول الله ﷺ د هغه سړي په باره کي کوم الفاظ فرمايلي دي هغه د زجر او توبيخ په وجه دي او د هغه حقيقي معنی مراد نه ده .

﴿۳۱۵۳﴾: وَعَنْ مَالِكٍ بَلَغَهُ اَنَّ رَجُلاً قَالَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ إِنِّيْ طَلَّقْتُ

د حضرت مالک رضي الله عنه څخه روایت دی چي هغه ته معلومه سوې ده چي یوه سړی عبدالله ابن عباس رضي الله عنه ته وویل: چي ما و خپلي ښځي ته په یوه وار

امْرَأَتِيْ مِائَةَ تَطْلِيْقَةٍ فَمَاذَا تَرٰى عَلَيَّ؟ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ طُلِّقَتْ مِنْكَ بِثَلاَثٍ

سل طلاقه ور کړې دی تا سو زما په هکله څه حکم کوی؟ ابن عباس رضي الله عنه ورته وویل: په دری واره طلاق ویلو سره ستا طلاقونه واقع سوه او ستا ښځه ستا څخه جلا سوه

وَسَبْعٌ وَتِسْعُوْنَ اتَّخَذْتَ بِهَا آيَاتِ اللهِ هُزُوًا. رواه في الموطأ

او پاته اووه نیوي طلاقو سره دي د خداي جل جلاله د ایاتونو سره ټوکي وکړې. (مؤطا).

تخريج: الامام مالک في الموطا ۲\۵۵۰، رقم: ۱.

تشريح: په مخکني حدیث کي چي د کوم آیت (الطلاق مرتان...) ذکر سوی دی حضرت ابن عباس رضي الله عنه دې ته اشاره کړې ده چي تا په داسي کولو سره د الله جل جلاله د حکم خلاف ورزي کړې ده

د الله جل جلاله په نزد طلاق بد شی دی

﴿۳۱۵۴﴾: وَعَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ لِيْ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت معاذ بن جبل رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل:

يَا مُعَاذُ مَا خَلَقَ اللهُ شَيْئًا عَلٰى وَجْهِ الْأَرْضِ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ الْعِتَاقِ وَلاَ خَلَقَ

اې معاذه! الله تعالي چي څومره شیان د مځکي پر مخ پیدا کړی دي نو په هغوی کي تر ټولو

اللهُ شَيْئًا عَلٰى وَجْهِ الْأَرْضِ أَبْغَضَ إِلَيْهِ مِنَ الطَّلاَقِ. رواه الدار قطني

خوښ شی الله جل جلاله ته د مینزي یا غلام ازادول دي او تر ټولو بد شی د الله جل جلاله په نزد طلاق دی. (دار قطني)

تخريج: سنن الدار قطني ۴\۳۵، رقم: ۹۴.

تشريح: غلام او مینزه ازادول د الله تعالی په نزد تر ټولو غوره ځکه دی چي ددې په وجه یو انسان ته د هغه پیدائشي او فطري حق رسیږي هغه ته د یو داسي مخلوق د غلامۍ څخه

خلاصون په برخه کيږئ چي د انسان کېدو د حيثيت سره د هغه د مرتبې برابر دي او هغه د خپل پروردګار عبادت او طاعت ته فارغ سي او د هغه مالک د خپل دغه قرباني په وجه د دوږخ د اور څخه خلاصون ترلاسه کوي.

د خراب طلاق څخه مراد دادی چي د الله تعالی په نزد هغه طلاق ډېر خراب دی چي د يو حاجت او ضرورت څخه پرته محض د خپل نفس د خوشحاله کولو لپاره ورکړل سي، علامه ابن همام رحمة الله عليه وايي چي په ځينو حالاتو کي طلاق ورکول مستحب هم دی د مثال په توګه ښځه لمونځ نه کوي او بد کاره وي نو هغې ته طلاق ورکول غوره دی.

په فتاوی قاضي خان کي ليکلي دي که چيري د يو چا ښځه لمونځ نه کوي نو هغه ددې وړ ده چي هغې ته طلاق ورکړل سي که څه هم د هغه سرې سره دومره مال نه وي چي د هغې مهر ادا کړي.

د ابو حفص بخاري رحمة الله عليه دا قول نقل سوی دی که چيري يو بنده په داسي حال کي د الله تعالی ملاقات وکړي (يعني مړ سي) چي د هغه پر غاړه د هغه د ښځي مهر وي نو هغه زما په نزد د هغه څخه زيات غوره دی چي هغه د يو داسي ښځي سره صحبت وکړي کوم چي لمونځ نه کوي. دغه حديث شريف پر دې دلالت کوي چي نکاح کول د عبادت لپاره د کونج اختيارولو څخه غوره دی.

بَابُ الْمُطَلَّقَةِ ثَلاَثًا

(د هغي ښځي بيان چي درې طلاقه ورکړل سوي وي)

کومي ښځي ته چي درې طلاقه ورکړل سي د هغې حکم په دغه باب کي بيان سوی دی، چي کله يو سړی خپل ښځي ته درې طلاقه ورکړي او بيا هغه خپل ښځه بېرته کول غواړي نو دا صورت ممکن دی کله چي هغه ښځه دوهم سړي سره نکاح وکړي او د هغه سره کوروالي وکړي بيا هغه سړی طلاق ورکړي او هغه ښځه د خپل عدې د پوره کولو څخه وروسته د اول خاوند سره نکاح وکړي، ددغه مرحلو څخه د تېرېدو وروسته به هغه ښځه خپل اول خاوند ته حلاله وي.

د مشکوة په ځينو نسخو کي د باب المطلقة ثلاثا پر ځای دا عبارت هم ليکل سوی دی چي (وفيه ذکر الظهار والايلاء) يعني په دغه باب کي د ظهار او ايلاء ذکر هم سوی دی، د ظهار او ايلاء معنی او د هغه مسائل به انشاء الله تعالی مخته راسي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د حلالې صحيح كېدل ...

﴿۳۱۵۵﴾: عَنْ عَائِشَةَ قالت جَاءَتْ امْرَأَةُ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيِّ إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چې د رفاعه قرظي ښځه د رسول الله ﷺ په خدمت كي

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ إِنِّي كُنْتُ عِنْدَ رِفَاعَةَ فَطَلَّقَنِي فَبَتَّ طَلَاقِي فَتَزَوَّجْتُ

حاضره سوه او عرض يې وكړ زه د رفاعه په نكاح كي وم او هغه ما ته درې طلاقه راكړه وروسته مي نكاح وكړه

بَعْدَهُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الزَّبِيرِ وَ مَا مَعَهُ إِلاَّ مِثْلُ هُدْبَةِ الثَّوْبِ فَقَالَ

د عبدالرحمن بن زبير رضي الله عنه سره او د هغه سره (مخصوصه عضوه) نسته خو د زړېدلي ټوكر په شان رسول الله ﷺ ورته وفرمايل:

أَتُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ قَالَتْ نَعَمْ قَالَ لَا حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ . متفق عليه

ايا ته د دويم وار لپاره اراده لرې چې د رفاعه په نكاح كي راسې؟ هغې ورته وويل : هو! وروسته نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل : ته تر هغه وخته پوري د رفاعه سره نكاح نسې كولاي تر څو چي ته د عبدالرحمن څخه خوند وانخلې او عبدالرحمن ستا څخه خوند وا نخلي . (بخاري او مسلم) .

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\۲۴۹، رقم: ۲۶۳۹، ومسلم ۲\۱۰۵۵، رقم: ۱۱۱\۱۴۳۳

تشريح: د حديث د آخري جملې مطلب دادی چې تر څو پوري ستا دوهم خاوند ستا سره جماع ونه كړي (او بيا د هغه د طلاق څخه وروسته د عدې ورځې پوره نه سي) ته خپل مخكني خاوند يعني رفاعه رضي الله عنه سره نكاح نه سې كولای، دا حديث مشهور دی او پر دې خبره دلالت كوي چې حلاله يعني د مخكني خاوند لپاره د حلال كېدو لپاره د بل چا سره محض نكاح كول كافي نه دي بلكه د هغه سره جماع كول هم ضروري دي البته په جماع كي يوازي دخول كافي دی انزال شرط نه دی .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

پر محلل او محلل له باندي لعنت

﴿۳۱۵۶﴾: عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُوْدٍ قَالَ لَعَنَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْمُحَلِّلَ وَالْمُحَلَّلَ لَهُ . رواه الدارمي ورواه ابن ماجه عن علي وابن عباس وعقبة بن عامر .

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ په حلالونكي او چي ورته حلاليږي دواړو باندي لعنت ويلي دی (يعني كه يو سړی خپلي ښځي ته دري طلاقه وركړي بيا هغه و بل سړی ته ووايي چي ته دې سره نكاح وكړه او زما دپاره يې حلاله كړه نبي كريم ﷺ پر دې دواړو باندي لعنت ويلي دی). (دارمي او ابن ماجه د حضرت علي رضي الله عنه حضرت ابن عباس رضي الله عنه او حضرت عقبه بن عامر رضي الله عنه څخه روايت نقل كړې دی).

تخريج: سنن الدارمي ۲\۲۱۱، رقم: ۲۲۵۸.

تشريح: د مثال په توګه دوه كسان دي چي د يوه نوم زيد دی او د بل نوم بكر دی، زيد خپل ښځي خالدې ته دري طلاقه وركړي دي او د هغې د عدې ورځي پوره سوي دي اوس زيد غواړي چي خالده بېرته په خپل زوجيت كي راولي نو دوهم سړی د خالدې سره په دې شرط نكاح كوي چي د جماع څخه وروسته به خالدې ته طلاق وركړي تر څو چي خالده د مخكني خاوند زيد سره بېرته نكاح وكړي او د خالدې اول خاوند ته محلل له ويل كيږي.

په حديث كي ددغه دواړو په باره كي ويل سوي دي چي رسول الله ﷺ پر هغوی لعنت ويلی دي پر حلاله كونكي باندي د لعنت ويلو وجه داده چي هغه په ژبه سره د تحليل د شرط اظهار او اقرار كولو څخه وروسته او محض د جلاوالي اختيارولو په قصد سره د هغه ښځي سره نكاح وكړه حال دا چي نكاح ددې لپاره مشروع سوې ده چي ددې په ذريعه سړی او ښځه د همېشه لپاره د يو بل د ژوند ملګري وي نو په دغه صورت كي نه يوازي دا چي د نكاح پر اصل مقصد باندي رد واقع كيږي بلكه د ښځي عزت او حرمت هم مجروح كيږي ځكه په يو حديث كي هغه ته د مستعار ميږي سره تشبيه وركړل سوې ده.

پر محلل له يعني اول خاوند باندي د لعنت ويلو وجه داده چي ددغه صورت حال او ددغه

نكاح اصل باعث هغه جوړ سوی دی مګر دا خبره دي په ذهن کي وي چي د حديث څخه دا معلوميږي چي په دغه صورت کي عقد نکاح باطل کيږي بلکه د حديث د الفاظو څخه دا ثابتيږي چي عقد صحيح کيږي ځکه چي په حديث کي نکاح کونکي ته محلل ويل سوي دي او دا ظاهره خبره ده چي يو محلل په هغه صورت کي وي کله چي عقد صحيح وي په عقد فاسد سره نه محلل کيږي نو ثابته سوه چي په دغه ارشاد کي د لعنت د حقيقي مفهوم مراد نه دی بلکه دلته مراد د محلل او د محلل له بدوالی ظاهرول دي او دا واضح کول دي چي دا يو بد کار دی چي يو سليم الطبع انسان يې نه سي زغملای.

د حلاله د مکروه تحريمي کېدو صورت : د هدايه او د فقه د نورو کتابو څخه معلوميږي که چيري حلاله په ژبه سره مشروط کړل سوې وي يعني محلل هغه ښځي ته چي د هغې خاوند ورته درې طلاقه ورکړي دي دا ووايي چي زه ستا سره له دې کبله نکاح کوم چي تا د هغه خاوند لپاره چي تا ته يې طلاق درکړی دی حلاله کړم (يعني زه يوازي ددې لپاره ستا سره نکاح کوم چي زه د جماع څخه وروسته تا طلاقه کړم او د اول خاوند لپاره ستا دوهم وار نکاح کول حلال سي) يا ښځه محلل ته دا ووايي چي زه ستا ددې لپاره نکاح کوم چي زه د خپل اول خاوند لپاره حلاله سم نو په دغه صورت کي به حلاله مکروه تحريمي وي مګر که چيري په ژبه سره دا ونه ويل سي مګر په نيت کي دا خبره وي نو بيا محلل به نه د مؤاخذې وړ وي او نه به د لعنت وړ وي ځکه چي په دغه صورت کي به دا ويل کيږي چي د هغه مقصد په اصل کي د حالاتو اصلاح ده.

ابن همام رحمة الله عليه ويلي دي که چيري هغه ښځه کومي ته چي درې طلاقه ورکړل سوي دي د غير کفو (يعني غير سيال) سره د خپل ولي د اجازې څخه پرته نکاح وکړي او بيا د هغه سره جماع هم وکړي نو په دغه صورت کي به هغه ښځه د اول خاوند لپاره حلاله نه وي او فتوا پر همدې باندي ده.

د ايلاء مسئله

﴿۳۱۵۷﴾: وَعَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ قَالَ أَدْرَكْتُ بِضْعَةَ عَشَرَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّهُمْ يَقُوْلُ يُوْقَفُ الْمُؤْلِيْ. رواه في شرح السنة

د حضرت سليمان بن يسار رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د نبي کريم ﷺ په صحابه وو کي تر لسو

كسانو زيات ليدلي دي چي د هغوی بيان دی چي ايلاء کونکي ته دي مهلت ورکړل سي (يعني چاچي دا قسم کړی وي چي تر څلورو مياشتو پوري يا د دې څخه زيات د خپلي بي بي سره کوروالي ونه کړي نو د ميعاد تر تېرېدو وروسته و هغه ته وخت ورکړل سي يا خو به خپله بي بي بيرته اخلي او کفاره دي اداء کړي يا دي طلاق ورکړي) . (شرح السنة) .

تخريج: البغوي في شرح السنة ۹\۲۳۷، رقم: ۲۳۷۳.

تشريح: ايلاء دې ته وايي چي يو سړی دا قسم وکړي چي زه به څلور مياشتي يا تر دې زيات د خپل ښځي سره جماع نه کوم که چيري هغه د خپل ښځي سره جماع ونه کړي تر دې چي څلور مياشتي تېري سوې نو په دغه صورت کي د اکثرو صحابه کرامو د قول سره سم د هغهِ سړي پر ښځه د محض څلورو مياشتو تېرېدو څخه وروسته طلاق نه واقع کيږي بلکه ايلاء کونکی به ودرول سي يعني قاضي او حاکم به هغه بندي کوي او هغه ته به دا وايي چي يا خو خپلي ښځي ته رجوع وکړه يعني د هغې سره جماع وکړه او د خپل قسم نه پوره کولو کفاره ورکړه او يا خپلي ښځي ته طلاق ورکړه، د امام مالک ، امام شافعي او امام احمد رحمة الله عليهم دا مذهب دی او امام شافعي رحمة الله عليه وايي که چيري هغه سړی د حاکم او قاضي پر دغه خبره عمل ونه کړي يعني نه ښځي ته رجوع کوي او نه طلاق ورکوي نو حاکم او قاضي ته اختيار دی چي د هغه ښځي ته يو طلاق ورکړي .

د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه مذهب دادی چي په دغه صورت کي که چيري هغه سړی په څلور مياشتو کي دننه د خپل ښځي سره جماع وکړي نو د هغه ايلاء به ساقط سي مګر پر هغه به د قسم نه پوره کولو کفاره لازميږي او که چيري هغه جماع ونه کړي تر دې چي څلور مياشتي تېري سي نو د هغه ښځه به په يوه طلاق بائن طلاقه سي ، د ايلاء نور مسائل او تفصيل د فقهي په کتابو کي کتلای سئ .

د ظهار حکم

﴿۳۱۵۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ سَلْمَةَ أَنَّ سَلْمَانَ بْنَ صَخْرٍ وَيُقَالُ لَهُ سَلْمَةُ بْنُ صَخْرٍ

د حضرت ابو سلمه رضي الله عنه څخه روايت دی چي سليمان بن صخر خپله ښځه د ځان لپاره د خپلي

الْبَيَاضِيُّ جَعَلَ امْرَأَتَهُ عَلَيْهِ كَظَهْرِ أُمِّهِ حَتّٰى يَمْضِيَ رَمَضَانُ فَلَمَّا مَضٰى نِصْفٌ

مور د شا په شان وګرځوله (مثلاً دا يې ورته وويل چي ته ما ته د خپلي مور د شا په شان يې) تر

هغه وخته پورې ترڅو چې روژه ختمه نسي وروسته روژه نه وه تيره سوې چې

مِنْ رَمَضَانَ وَقَعَ عَلَيْهَا لَيْلًا فَأَتَى رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ

سليمان د خپلې ښځې سره کوروالي وکړه وروسته هغه د نبي کريم ﷺ په خدمت کې حاضر سو او واقعه يې ورته بيان کړه

ذٰلِكَ لَهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ أَعْتِقْ رَقَبَةً قَالَ لَا أَجِدُهَا قَالَ فَصُمْ شَهْرَيْنِ

رسول الله ﷺ ورته حکم ورکړ چې ته يو غلام ازاد کړه هغه عرض وکړ چې زه د غلام د ازادېدو وس نه لرم نبي کريم ﷺ ورته ووېل نو بيا دوې مياشتې مسلسل روژې و نيسه

مُتَتَابِعَيْنِ قَالَ لَا أَسْتَطِيعُ قَالَ أَطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا قَالَ لَا أَجِدُ فَقَالَ

هغه ووېل چې د روژو د نيولو هم طاقت نه لرم، نبي کريم ﷺ ورته ووېل: په شپېتو مسکينانو باندې ډوډۍ وخوره عرض يې وکړ چې د دې هم را سره ګنجائش نسته نو رسول الله ﷺ

رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِفَرْوَةَ بْنِ عَمْرٍو أَعْطِهِ ذٰلِكَ الْعَرَقَ وَهُوَ مِكْتَلٌ

فروه بن عمر رضي الله عنه ته حکم وکړ چې د خرماؤ يوه کڅوړه هغه ته ورکړه (چې هغه يوه سړې راوړې

يَأْخُذُ خَمْسَةَ عَشَرَ صَاعًا أَوْ سِتَّةَ عَشَرَ صَاعًا لِيُطْعِمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا. رواه

وه) او په هغه کې تر پنځلسو صاعو او شپاړلسو کاسو پورې خرماوې وې چې ورکړې دي شپېتو مسکينانو ته. (ترمذي او ابو داؤد)

الترمذي و روى ابوداؤد وابن ماجة والدارمي عن سليمان بن يسار عن سلمة بن صخر نحوه قال كنت امراء اصيب من النساء ما لا يصيب غيري و في روايتهما اعني اباداؤد والدارمي فاطعم وسقا من تمر بين ستين مسكينا.

ابن ماجه او دارمي د سليمان بن يسار څخه او هغه د سلمه بن صخر څخه هم په دې شان روايت

کړې دی هغه وويل چې د ښځو سره زما تعلق د نورو څخه زيات دی او د ابوداؤد او دارمي په روايت کي بيان دی چې د خرماؤ يو وسق شپېتو مسکينانو ته ورکړه.

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۵۰۳، رقم: ۱۲۰۰

تشريح: په دغه حديث شريف کي د ظهار حکم بيان سوی دی، ظهار دې ته وايي چې يو سړی خپل ښځي ته يا د هغې د بدن يو داسي اندام ته چې د هغه په ويلو سره ټول بدن مراد کيږي يا د هغې د بدن يو داسي اندام ته چې غير متعين وي محرمات ابديه (يعني د مور، خور، عمه او داسي نور) د بدن د يو داسي اندام سره تشبيه ورکړي چې هغه ته کتل حلال نه وي لکه يو څوک خپل ښځي ته ووايي چې ته پر ما زما د مور د شا په ډول حرامه يې، يا ستا د بدن نيمه برخه زما د مور د شا (ملا) يا نس په ډول ده يا زما د مور د ورون په ډول ده يا زما د خور يا زما د عمه د ملا په ډول ده، په همداسي ويلو سره د هغه ښځي سره جماع کول يا داسي فعل کول چې د جماع سبب جوړيږي لکه لاس ور وړل، مچه اخيستل او داسي نور تر هغه وخته پوري حرام دي تر څو چې د ظهار کفاره ادا نه کړل سي او که چيري يو څوک د ظهار د کفارې ادا کولو څخه مخکي جماع وکړي نو پر هغه باندي د مخکنۍ کفارې څخه علاوه نور څه نه واجبيږي مگر هغه بايد چې د الله تعالی څخه بخښنه وغواړي او بيا تر څو چې کفاره ادا نه کړي دوهم وار د هغې سره جماع ونه کړي.

دا خبره بايد په ذهن کي وي چې ظهار يوازي د ښځي او مينزي سره کيږي او ښځه که ازاده وي يا مينزه وي همدارنگه مسلمانه وي يا کتابيه يعني عيسائي يا يهودي وي، د ظهار نور مسائل د فقهي په کتابو کي کتلای سئ.

علامه طيبي رحمة الله عليه وايي چې د حديث الفاظ (حتی يمضي رمضان) يعني تر څو چې رمضان ختم سي، دلته ظهار موقت صحيح کيږي او قاضي خان رحمة الله عليه ويلي دي چې کله يو سړی موقت ظهار کوي نو هغه تر هغه وخته پوري ظهار کونکی وي او کله چې هغه ټاکل سوی وخت تېر سي نو ظهار باطل کيږي.

علامه ابن همام رحمة الله عليه وايي که چيري يو سړی ظهار وکړي او د يو ورځي د مثال په توگه د جمعې د ورځي استثناء وکړي نو دا نه صحيح کيږي او که چيري د يوې ورځي يا يوې مياشتي لپاره ظهار وکړي نو تر هغه وخته پوري قيد لگول صحيح دي او بيا د هغه وخت تېرېدو څخه وروسته ظهار نه پاته کيږي.

اطعم ستین مسکینا : یعني شپېتو مسکینانو ته ډوډۍ ورکړه ، ددې څخه دوې خبرې مراد دي یا خو شپېته مسکینانو ته دوه وخته په ماړه نس خوراک ورکول دي او یا په هغوی کي هر یوه ته د صدقه فطر په اندازه غله یا د هغه قیمت ورکول دي او څرنګه چي د کفارې ادا کولو لپاره د غلام ازادولو په صورت کي د جماع څخه مخکي یو غلام ازادول ضروري دي یا د کفارې ادا کولو لپاره دوې میاشتي د روژې نېولو په صورت کي د جماع څخه مخکي دوې میاشتي پرله پسې روژې نیول ضروري دي همدارنګه مسکینانو ته خوراک ورکول هم د جماع کولو څخه مخکي ضروري دی.

د حدیث دغه جمله (شپېته مسکینانو ته خوراک ورکړه) په دې باره کي دا یو تردد پیدا کیدای سي چي رسول الله ﷺ شپېتو مسکینانو ته د خوراک ورکولو لپاره چي سلمه ابن صخر رضي الله عنه کومي خرماوي ورکړې د هغو مقدار خپله د روایت د وضاحت سره سم پنځلس یا شپاړلس صاع وو ، ددې څخه معلومه سوه چي هر مسکین ته یو صاع ورکول واجب نه دي حال دا چي د فقهي په کتابو کي دا لیکلي دي که چیري خرماوي ورکړل سي نو د صدقه فطر د اندازې برابر یعني یو یو صاع دي ورکړل سي.

د حدیث د جملې او د فقهي په حکم کي اختلاف واقع سو مګر ددغه جملې که چیري دا ترجمه وکړل سي چي هغه خرماوي د شپېته مسکینانو په خوړلو کي صرف کړې نو بیا څه تعارض نه پاته کیږي ځکه چي په داسي ویلو سره به د ارشاد مطلب دا وي چي په دغه خرماوو کي د خپل طرف څخه د نورو خرماوو په یو ځای کولو سره پر شپېته مسکینانو باندي وویشه.

ددغه څخه علاوه د ابوداؤد او دارمي د یو بل روایت دا الفاظ چي شپېته مسکینانو ته یو وسق خرماوي ورکړه ، دا هم ددې دلیل دی چي ددغه جملې څخه دا مراد نه دی چي یوازې دغه خرماوي شپېته مسکینانو ته ورکړه بلکه مراد دادی چي په دغه خرماوو کي د خپل طرف څخه هم د خرما په یو ځای کولو سره د یو وسق په اندازه پوره کړه او بیا هر مسکین ته یو یو صاع خرماوي ورکړه ، واضحه دي وي چي یو وسق د شپېته صاع په اندازه دی.

د ظهار کفاره

﴿۳۱۵۹﴾ : وَعَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ صَخْرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ

د حضرت سلیمان بن یسار رضي الله عنه څخه او هغه د سلمه بن صخر څخه روایت کوي چي رسول الله

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمُظَاهِرِ يُوَاقِعُ قَبْلَ أَنْ يُكَفِّرَ قَالَ كَفَّارَةٌ وَاحِدَةٌ . رواه الترمذي وابن ماجة .

ﷺ د ظهار كونكي په اړه فرمايلي دی : كه هغه دكفاره وركولو څخه ترمخه د ښځي سره صحبت وكړي نو په هغه باندي يوه كفاره واجب ده . (ترمذي ابن ماجه) .

تخريج: الترمذي في السنن ۳\۵۰۲، رقم: ۱۱۹۸، وابن ماجه في السنن ۱\٦٦٦، رقم: ۲۰٦۴

تشريح: د اكثرو علماؤ دا مذهب دی كه چيري يو سړی ظهار وكړي او بيا د كفارې ادا كولو څخه مخكي جماع وكړي نو پر هغه هم يوه كفاره واجبيږي مګر ځيني علماء وايي چي د كفارې ادا كولو څخه مخكي د جماع كولو په صورت كي دوې كفارې واجبيږي .

كه يو سړی د خپلو ډېرو ښځو سره ظهار وكړي يعني هغوی ټولو ته داسي ووايي چي تاسو پر ما باندي زما د مور د ملا په ډول حرامي ياست نو په دغه صورت كي په اتفاق سره د ټولو علماء دادي چي دغه سړی به د هغه ټولو سره ظهار كونكی سي البته په دې باره كي اختلافي قولونه دي چي پر هغه به يوه كفاره واجبه وي كه زياتي ؟ د امام اعظم ابو حنيفة او امام شافعي رحمة الله عليهما په نزد پر هغه څو كفارې واجبيږي يعني په هغه ښځو كي چي د كومي سره د جماع اراده وكړي مخكي به كفاره ادا كول واجب وي، د حسن ، زهري ، ثوري او نورو حضراتو هم دا قول دی ، امام مالك او امام احمد رحمة الله عليهما فرمايي چي پر هغه يوه كفاره واجب ده يعني هغه دي اول يوه كفاره ادا كړي او د هغه څخه وروسته د ښځي سره جماع كول ورته جائز دي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

﴿۳۱٦۰﴾: عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَجُلًا ظَاهَرَ مِنِ امْرَأَتِهِ فَغَشِيَهَا

حضرت عكرمه رضي الله عنه د ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت كوي چي يوه سړي د خپلي ښځي سره ظهار وكړ او بيا د كفارې د وركولو څخه وړاندي يې د هغې سره صحبت وكړ

قَبْلَ أَنْ يُكَفِّرَ فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ مَا حَمَلَكَ

او وروسته د نبي كريم ﷺ په خدمت كي حاضر سو او واقعه يې ورته بيان كړه نبي كريم ﷺ

ورته و فرمایل ته په دا کار کولو باندي څه شي اماده کړې ؟

عَلَى ذَلِكَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ رَأَيْتُ بَيَاضَ حِجْلَيْهَا فِي الْقَمَرِ فَلَمْ أَمْلِكْ نَفْسِي

هغه عرض وکړ یا رسول الله ! د سپوږمۍ په رڼا کي د هغې سپين پایزیب زما په نظر راغلی او زه یې په جماع کولو مجبور کړم

أَنْ وَقَعْتُ عَلَيْهَا فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمَرَهُ أَلَّا يَقْرَبَهَا

په دې اوریدو سره نبي کریم ﷺ وخندل بیا یې حکم ورکړ تر څو پوري چي دي کفاره نه وي ادا

حَتَّى يُكَفِّرَ . رواه ابن ماجة و روى الترمذي نحوه وقال هذا حديث حسن صحيح غريب و روى ابوداؤد والنسائي ونحوه مسندا ومرسلا وقال النسائي المرسل اولى بالصواب من المسند .

کړې هغې ته نژدې مه ورځه .(ابن ماجه) ترمذي ویلي چي دا حدیث حسن صحیح غریب دی . او ابو داؤد دا مسندا او مرسلا روایت کړی او ویلي یې دی چي مرسل بهتر دی د مسند څخه په حقوالي کي .

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\ ٦٦٦، رقم: ۲۰٦۵، والترمذي ۳\ ۵۰۳، رقم: ۱۱۹۹، وابوداود ۳\ ٦٦٦، رقم: ۲۲۲۱، والنسائي ٦\ ١٦٧، رقم: ۳۴۵۷.

د لغاتو حل: حَجلَيها : اى خلخالها (پازېب)

===========

بَابُ فِيْ وُجُوْبِ كَوْن الرَّقَبَة الْمصتقة كفارة مؤمنة

(په كفاره ظهار كي چي كوم غلام آزاد كړل سي، د هغه مؤمن كېدل ضروري دي كه يا؟)

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

كفاره ظهار

﴿۳۱۶۱﴾: عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ قَالَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت معاويه بن حكم رضي الله عنه څخه روايت دی چي زه د رسول الله ﷺ په خدمت كي حاضر سوم

فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ جَارِيَةً كَانَتْ لِي تَرْعَى غَنَمًا لِي فَجِئْتُهَا وَقَدْ فُقِدَتْ

او عرض مي وكړ يا رسول الله! زما يوه مينزه ده چي پسونه پيايي يوه ورځ زه و هغې ته ورغلم

شَاةٌ مِنَ الْغَنَمِ فَسَأَلْتُهَا عَنْهَا فَقَالَتْ أَكَلَهَا الذِّئْبُ فَأَسِفْتُ عَلَيْهَا وَكُنْتُ

نو يو پسه پكښي كم وو ما د هغې څخه د دې پوښتنه وكړه نو هغې را ته وويل چي شرموښ خوړلي دی ما ته په دې خبره غصه راغله او زه هم

مِنْ بَنِي آدَمَ فَلَطَمْتُ وَجْهَهَا وَعَلَيَّ رَقَبَةٌ أَفَأُعْتِقُهَا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى

انسان يم (چي غصه كېږم) نو هغه مي پر مخ په چپلاخه ووهله او پر ما باندي د كفارې په ډول يو غلام ازادول واجب دی ايا زه د غه مينزه ازاده كړم؟ نبي كريم ﷺ مينزه را وغوښتل

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيْنَ اللّٰهُ فَقَالَتْ فِي السَّمَاءِ فَقَالَ مَنْ أَنَا فَقَالَتْ أَنْتَ رَسُولُ

او پوښتنه يې ځيني وكړه چي الله تعالي چيري دی؟ هغې وويل چي په اسمان كي. بيا نبي كريم ﷺ ورڅخه پوښتنه وكړه چي زه څوک يم؟ هغې ورته وويل ته د الله تعالي رسول يې

اللّٰهِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَعْتِقْهَا رواه مالك. و في رواية

رسول الله ﷺ وفرمايل: دا ازاده كړه. (مالک) او د مسلم په يوه روايت كي دا الفاظ دي چي

مسلم قَالَ كَانَتْ لِي جَارِيَةٌ تَرْعَى غَنَمًا لِي قِبَلَ أُحُدٍ وَالْجَوَّانِيَّةِ فَاطَّلَعْتُ ذَاتَ

معاويه وويل زما يوه مينزه ده چي د احد په جوانيه ځای کي زما پسونه څروي يوه ورځ ما

يَوْمٍ فَإِذَا الذِّيبُ قَدْ ذَهَبَ بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِنَا وَأَنَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي آدَمَ آسَفُ كَمَا

خپل پسونه وليدل چي شرموښ يو څيني خوړلي وو او زه يو انسان يم (د بشريت په تقاضا سره) ماته هم داسي غصه راځي

يَأْسَفُونَ لكن صَكَكْتُهَا صَكَّةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَظَّمَ

څنګه چي نورو ته ما د هغې وهل وغوښته مګر يوازي په يوه چپلاخه باندي مي اکتفاء وکړه بيا زه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سوم او قصه مي ورته بيان کړه

ذَلِكَ عَلَيَّ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَفَلَا أُعْتِقُهَا قَالَ ائْتِنِي بِهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَقَالَ لَهَا

نو رسول الله ﷺ زما په هکله دا کار لوی وبلې ما عرض وکړ يا رسول الله! ايا زه دغه مينزه ازاده کړم؟ نبي کريم ﷺ وفرمايل: هغه مينزه دلته راوله نو ما هغه راوستل نو نبي کريم ﷺ د

أَيْنَ اللّٰهُ قَالَتْ فِي السَّمَاءِ قَالَ مَنْ أَنَا قَالَتْ أَنْتَ رَسُولُ اللّٰهِ قَالَ أَعْتِقْهَا فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ.

هغې څخه پوښتنه وکړه چي خداي تعالي چيري دی؟ هغې وويل په اسمان کي بيا نبي کريم ﷺ ور څخه پوښتنه وکړه زه څوک يم؟ هغې عرض وکړ تاسو د خداي تعالی رسول ياست نبي کريم ﷺ وفرمايل: ازاده يې کړه دا مسلمانه ده.

تخريج: مالک في الموطا ۲\۶۶۷، رقم: ۸، ومسلم ۱\۳۸۱، رقم: ۳۳\۵۳۷

تخريج: والجوانية: موضع قريب من احد. (يو چا ته نژدې). صککتها: ای لطمتها لطمة (چپلاخه وهل)

تشريح: په دغه باب کي د دغه حديث شريف په ذکر کولو سره د مصنف مقصد دا ظاهرول دي چي په ظهار کي د کفارې په توګه چي کوم برده (غلام يا مينځه) ازاد کړل سي د هغوی مسلمان کېدل ضروري دي، د امام شافعي رحمه الله مذهب دادی مګر په حنفي مذهب کي دا ضروري نه دي ځکه حنفيه دا حديث پر افضليت محمول کوي مګر د هغوی په نزد د دغه حديث څخه مراد

يوازي دا ظاهرول دي چي د ظهار په كفاره كي ازادېدونكې برده كه مسلمان وي نو دا غوره او افضل دي

الله تعالى چيري دى؟ : ددغه الفاظو په ذريعه د رسول الله ﷺ مقصد د الله تعالى د ځای په باره كي سوال نه وو ځكه چي الله تعالى د مكان او زمان د قيد څخه پاک دی بلكه دلته د رسول الله ﷺ مقصد دا پوښتنه كول وو چي وښياست د الله تعالى حكم په كوم ځاى كي جاري او ساري دى او د هغه پاچاهي او قدرت چيري ظاهر دی او ددغه سوال ضرورت دا وو چي هغه وخت د عربو كفارو به بُتان د عبادت وړ ګڼل او جاهلو خلكو به د هغه بُتانو څخه علاوه بل معبود نه ګڼی نو رسول الله ﷺ دا معلومول وغوښتل چي ايا دا مينزه مؤحده ده كه مشركه ده ، يعني د رسول الله ﷺ مقصد په اصل كي د هغه بې شمېره معبودانو نفي كول وه كوم چي پر مځكه موجود وه نه دا چي په آسمان كي د الله تعالى د مكان ثابتول وه ، هغه مينزي چي ذكر سوى جواب وركړ نو رسول الله ﷺ ته معلومه سوه چي هغه مؤحده (توحيد منونكې) ده او مشركه نه ده .

د مالک رحمه الله په روايت كي د حضرت معاويه رضي الله عنه څخه دا نقل سوي دي چي د يو بُرده ازادول په يو سبب سره واجب دي نو ايا زه هغه مينزه ازاده كړم چي هغه كفاره هم اداسي كوم چي واجب ده او د هغې د وهلو د وجي څخه چي ما ته پښيماني ده هغه هم ختمه سي، مګر مسلم چي كوم روايت نقل كړی دی د هغه د الفاظو څخه دا معلومېږي چي حضرت معاويه رضي الله عنه هغه مينزه محض ددې لپاره ازادول غوښتل چي هغه په غصه كي وهلې وه .

د دواړو روايتونو په مفهوم كي په ظاهره اختلاف معلومېږي مګر كه چيري فكر وكړل سي نو په دواړو كي هيڅ اختلاف هم نه سته ځكه چي د مالک رحمه الله په روايت كي دا مفهوم په صراحت سره بيان سوى دى چي په يو بل سبب سره پر ما باندي د بُرده ازادول واجب دي مګر د وهلو په وجه هم د هغې ازادول زما لپاره ضروري دي كه زه هغه ازاده كړم نو ايا د هغه دواړو وجهو تقاضا به پوره سي ، ددې پر خلاف د مسلم په روايت كي مطلق دي چي د هغه مطلب دادى چي پر دغه دواړو خبرو باندي محمول كيداى سي نو دا به وويل سي چي د مسلم د روايت مطلق مفهوم د مالک د روايت پر مقيد مفهوم باندي محمول دى مګر د مسلم د روايت د الفاظو مطلب هم هغه دى كوم چي د مالک د روايت د الفاظو مطلب دى كه چيري زه هغه مينزه ازاده كړم نو ايا دواړه سببه به پوره سي كه يا ،

د ظهار د کفارې مسائل

د حنفي مذهب سره سم د ظهار په کفاره کي تر ټولو اوله درجه د بُرده (مينزي يا غلام) د ازادولو ده ، بُرده که مسلمان وي يا غير مسلمان ، ښځه وي که سړی وي کوچنی وي يا لوی او که څه هم کوڼ يا ړوند وي مګر دومره کوڼ وي که هغه په لوړ آواز سره مخاطب کړل سي نو هغه يې اوري او که چيري داسي برده وي چي د هغه يو لاس او يوه پښه پرې سوي دي نو د هغه ازادول به هم صحيح وي په شرط د دې چي دغه دواړه اندامونه د مختلف خواوو څخه پرې سوي وي مثلا که چيري راسته لاس پرې سوی وي نو چپه پښه به پرې سوی وي همدارنګه د هغه مکاتب ازادول هم صحيح دي چي هغه د خپل کتابت په بدل کي هيڅ نه وي ادا کړی .

کوم برده چي کونګی وي يا داسي کوڼ وي چي هغه بالکل هيڅ هم نه اوري نو د هغه په ازادولو سره د ظهار کفاره نه ادا کيږي همدارنګه د کوم برده چي دواړه لاسونه پرې سوي وي يا دواړي پښې يا د دواړو پښو بټي ګوتي پرې سوي دي يا يو لاس او يوه پښه د يوې خوا څخه پرې سوي وي مثلا راسته لاس يې هم پرې سوی وي او راسته پښه يې هم پرې سوی وي نو د داسي برده ازادول کافي نه دي ، داسي برده چي ليونی وي يعني پر هغه باندي همېشه ليونتوب خپور وي يا مدبر او ام ولد وي يا داسي مکاتب وي چي هغه د کتابت په بدله کي څه ادا کړي وي نو د هغوی په ازادولو سره د ظهار کفاره نه ادا کيږي .

دوهمه درجه د پرله پسې روژو نېولو ده يعني که چيري ظهار کونکي ته برده تر لاسه نه سي نو بيا هغه ته پرله پسې دوې مياشتي روژې نيول پکار دي په دې توګه چي هغه په دواړو مياشتو کي نه د رمضان روژه راسي او نه هغه ورځي راسي چي په هغه کي روژې نيول منع دي لکه د اخترو ورځي ، ايام تشريق او تر څو پوري چي روژې ختم نه سي (يعني تر څو چي دوې مياشتي پرله پسې روژې ختم نه سي) تر هغه پوري د ښځي سره صحبت نه کوي که چيري د روژو ختمېدو څخه مخکي د هغه ښځي سره (د کومي سره چي يې ظهار کړی دی) صحبت وکړي نو اوس به ټولي روژې بېرته د سره نيسي که څه هم د ورځي يې د هغې سره صحبت کړی وي يا په شپه کي، او که څه هم په قصد سره يې کړی وي يا په هېره د ټولو يو حکم دی همدارنګه که د يو عذر په وجه يې روژه ماته کړې وي يا بېله عذره يې روژه ماته کړې وي .

دريمه درجه شپېته مسکينانو ته خوراک ورکول دي يعني که چيري يو سړی د ذکر سوو شرطو سره د روژې طاقت نه لري نو بيا هغه دي شپېتو مسکينانو ته دوه وخته ډوډۍ ورکړي يا هغوی ته دي اومه غله ورکړي ، د اومې غلې صورت دا دی چي هر مسکين ته نيم صاع (پاو کم

دوه سېره) غنم يا يو صاع يعني دړې نيم سېره اوربشي يا خرماوي يا دهغه قيمت ورکړي همدارنګه که چيري د يوه شي د ورکولو پر ځاى دوه شيان ورکړل سي نو دا هم جائز دي .

په کفاره کي اباحت جائز دی : د اباحت مطلب دادی چي د خوراک په پخولو سره د فقير په مخکي کښېښودل سي چي د هغه څخه څومره خوړل وغواړي وه يې خوري ، دا اباحت د کفاراتو په فديه کي جائز دی مګر په واجب صدقاتو لکه زکوة او داسي نورو کي جائز نه دی ځکه چي واجب صدقې يعني زکوة وغيره کي فقير د مالک کول ضروري دي،

ددغه وضاحت څخه وروسته اوس په دې پوه سئ چي د ظهار په کفاره کي شپېته مسکينانو ته دوه وخته په ماړه نس خوراک ورکول کيږئ که څه هم هغه خوراک په يوه ورځ کي دوه وخته وي يعني په غرمه او په شپه کي په وخوړل سي ، همدارنګه په خوړولو کي د نس مړېدو اعتبار دی که څه هم په هر څومره لږ خوراک باندي د هغه نس موړ سي ، او کوم چي د خوراک د نوعيت سوال دی نو د هغه انحصار د ورکونکي پر حيثيت او توان باندي دی چي هغه څرنګه خوراک ورکولای سي ور دي يې کړي که په خوراک کي د اوربشو ډوډۍ وي نو د هغه سره کتغ ضروري دی البته د غنمو د ډوډۍ سره کتغ ضروري نه دی ، که چيري دوه وخته شپېته مسکينانو ته د خوراک ورکولو پر ځاى يوه فقير ته تر شپېته ورځو پوري دواړه وخته خوراک ورکړل سي نو دا هم جائز دي مګر يو فقير ته په يوه ورځ د شپېته فقيرانو خوراک ورکول جائز نه دي په په دغه صورت کي به يوازي د يوې ورځي ادا سي .

که چيري ظهار کونکی د خوراک ورکولو په مينځ کي جماع وکړي نو په دغه صورت کي که څه هم هغه ګناه کار دی مګر د سره خوراک ورکول پکار نه دي که چيري پر يو سړی باندي د دوو ظهارو دوې کفارې واجب وي او هغه شپېتو فقيرانو ته نيم صاع غنم د کفارې په اعتبار سره يو يو صاع ورکړي نو د دواړو ظهارو کفاره به ادا نه سي بلکه د يوه ظهار کفاره به ادا سي مګر که چيري پر يو سړی باندي يوه کفاره د ظهار او يوه کفاره د روژې ماتولو واجب وي او هغه هر فقير ته يو يو صاع غنم ورکړي نو دا به جائز وي او دواړي کفارې به ادا سي .

========

بَابُ اللِّعَانِ (د لعان بيان)

د لعان معنى او تعريف : د لعان او ملاعنة معنى پر يو بل باندي لعنت ويل دي مګر د شريعت په اصطلاح كي لعان دې ته وايي چي خاوند پر خپل ښځه باندي د زنا تهمت ولګوي يا كوم كوچنى چي پيدا سوى دى د هغه په باره كي دا ووايي چي دا زما نه دى او ښځه ددې په جواب كي خاوند ته ووايي چي ته پر ما باندي تهمت لګوې نو هغه ښځه قاضي او حاكم ته فرياد وكړي ، قاضي د خاوند په را غوښتلو سره د الزام ثابتولو لپاره ورته ووايي كه چيري خاوند د شاهدانو په ذريعه دا ثابته كړي نو قاضي به پر هغه ښځي د زنا حد جاري كړي او كه چيري خاوند د څلورو شاهدانو په ذريعه الزام ثابت نه كړي نو قاضي به خاوند ته دا ووايي چي داسي ووايه چي زه د الله ﷻ په شاهد كولو سره وايم چي ما د زنا كوم نسبت دې ته كړيدى زه په هغه كي ريښتونى يم ، ښځي ته په اشاره كولو سره څلور واره به خاوند داسي وايي بيا په پنځم وار اشاره كولو سره به دا وايي چي ما دغه ښځي ته د زنا كوم نسبت كړى دى كه زه په هغه كي دروا غجن يم نو پر ما دي د الله ﷻ لعنت وي .

كله چي خاوند پنځه واره داسي ووايي نو بيا ښځه سړي ته په اشاره كولو سره څلور واره داسي ووايي چي زه د الله ﷻ په شاهد ګرځولو سره وايم چي ده ما ته د زنا كوم نسبت كړى دى په هغه كي دى دروا غجن دى بيا په پنځم وار سړى ته په اشاره كولو سره داسي ووايي چي دغه سړى ما ته د زنا كوم نسبت كړى دى كه په هغه كي دى ريښتونى وي نو پر ما دي د الله ﷻ لعنت وي.

كله چي دواړه داسي ملاعنت وكړي نو حاكم به دواړو كي جلاوالى راولي او يو طلاق بائن به واقع كيږي او هغه ښځه به د هغه سړي لپاره همېشه حرامه سي كه ددې څخه وروسته سړى خپل ځان دروغجن وښيي يعني دا اقرار وكړي چي ما پر ښځه باندې د دروا غو تهمت لګولى وو نو په دغه صورت كي به پر هغه د تهمت حد جاري كيږي او د ښځي سره نكاح كول به هغه ته صحيح سي مګر امام ابويوسف رحمه الله وايي كه چيري سړى خپل ځان دروا غجن و ښيي نو بيا هم ښځه د هغه لپاره همېشه حرامه ده .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د لعان یو ه واقعه

﴿۳۱۶۲﴾: عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدِ السَّاعِدِيِّ قَالَ أَنَّ عُوَيْمِرَ الْعَجْلَانِيَّ قَالَ

د حضرت سهل رضي الله عنه بن سعد ساعدي څخه روايت دی چي عويمر عجلاني د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ

يَارَسُوْلَ اللهِ اَرَاَيْتَ رَجُلاً وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ فَيَقْتُلُوْنَهُ أَمْ كَيْفَ

يا رسول الله! تاسو د هغه سړي په باره کي څه حکم ورکوئ چي د خپلي ښځي سره يو نا ولده سړی و نيسي ايا هغه وژني؟ نو د مقتول وارثان به څوک وژني؟ يا په يو داسي صورت کي څه

يَفْعَلُ فَقَالَ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ أُنْزِلَ فِيْكَ وَفِي صَاحِبَتِكَ

کول پکار دي؟ نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: الله جل جلاله ستا او ستا د ښځي په باره کي حکم نازل

فَاذْهَبْ فَأْتِ بِهَا قَالَ سَهْلٌ فَتَلَاعَنَا فِي المسجد وَأَنَا مَعَ النَّاسِ عِنْدَ رَسُوْلِ

کړی دی ته ولاړه سه خپله ښځه راوله د سعد بن سهل بيان دی زموږ په مينځ کي د ښځي خاوند دواړو په جماعت کي لعان وکړ

اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمَّا فَرَغَا قَالَ عُوَيْمِرٌ كَذَبْتُ عَلَيْهَا يَا رَسُوْلَ اللهِ

کوم وخت چي لعان وسو نو عويمر وويل: که زه دا ښځه د ځانه سره وساتم نو ګويا ما په دې

فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَسْحَمَ أَدْعَجَ الْعَيْنَيْنِ عَظِيمَ الْأَلْيَتَيْنِ خَدَلَّجَ السَّاقَيْنِ فَلَا

باندي د دروغو تور لګولي دی د دې څخه وروسته هغه و خپلي ښځي ته دري طلاقه ورکړه بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: که دا ښځه داسي بچی (اولاد) راوړي چي د هغه رنګ تور او سترګي يې توري وي د سترګو مردګي يې لوی وي او د دواړو پنډيو غوښه يې ډکه وي

أَحْسِبُ عُوَيْمِرًا إِلَّا قَدْ صَدَقَ عَلَيْهَا وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أُحَيْمِرَ كَأَنَّهُ وَحَرَةٌ فَلَا

نو عويمر رښتني دی او د زنا تور لګول صحيح دي او که داسي بچی راوړي چي د هغه رنګ

سور بخن وي نو عویمر دروا غجن دی

أَحْسِبُ عُوَيْمِرًا إِلَّا قَدْ كَذَبَ عَلَيْهَا فَجَاءَتْ بِهِ عَلَى النَّعْتِ الَّذِي نَعَتَ رَسُولُ

نو ښځي هغسی بچی راوړ چي د هغه صفت رسول الله ﷺ بیان کړی وو او د عویمر بیان رېښتني

اللهِ ﷺ مِنْ تَصْدِيقِ عُوَيْمِرٍ فَكَانَ بَعْدُ يُنْسَبُ إِلَى أُمِّهِ . متفق عليه .

ثابت سو د دې ښځه وروسته هغه کوچنی د خپلي مور ولورته منسوب سو . (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸\۴۴۹، رقم: ۴۷۴۵، ومسلم ۲\۱۱۲۹، رقم: ۱۴۹۲

د لغاتو حل: اسحَم: ای اسود: (تور). ادعج: السواد في العين. (تور سترگی). وحرة: دويبة حمراء تلتزق بالارض.

تشریح: که یو څوک یو پردی سړی د خپل ښځي سره پر زنا کولو باندي ووېني او هغه سړی مړ کړي نو په دې باره کي د علماؤ اختلافي قولونه دي چي هغه سړی د خپل ښځي سره پر زنا کولو باندي ووېني نو د اسلامي قانون سره سم د قصاص یعني د مرگ د سزا وړ دی که یا ؟ د جمهورو علماؤ قول دادی چي د مرگ سزا دي ورکړل سي مگر که چیري هغه سړی د دې په ثبوت کي چي مقتول د هغه ښځي سره زنا کړې ده څلور شاهدان وړاندي کړي یا خپله د مقتول وارثان د دې خبري اقرار وکړي نو په دغه صورت کي هغه ته د مرگ سزا نه سي ورکول کیدای ، بیا هم دا خبره دي په ذهن کي وي چي د څلورو شاهدانو نه وړاندي کولو یا د مقتول د وارثانو د اقرار نه کولو په صورت کي هغه ته د مرگ سزا ورکړل سي نو د واقعې په اعتبار که چیري هغه رېښتونی وي نو د الله تعالی په نزد به گناه کار نه گڼل کیږي .

الله تعالی وحي نازل کړي دي : د دې مطلب دادی چي په دغه مسئله کي دغه آیاتونه نازل سوي دي :

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ‎ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ.... الخ.

سورة النور

ژباړه : او کوم کسان چي پر خپلو ښځو باندي د زنا تهمت ولگوي او د هغوی سره شاهد نه وي نو د هغوی شاهدي داده چي هغه څلور واره د الله ﷻ په قسم کولو سره ووایي چي پر ما دې د

الله جل جلاله لعنت وي که چیري زه دروا غجن یم ...

د ځینو مفسرینو د قول سره سم دغه آیت کریمه په نهم هجري کال کي د شعبان په میاشت کي نازل سوی دی، ابن مالک رحمة الله علیه وایي چي د دغه حدیث شریف څخه په ظاهره دا معلومیږي چي د لعان په باره کي ذکر سوی آیت د حضرت عویمر رضي الله عنه پر واقعه باندي نازل سوی دی او په اسلام کي تر ټولو اول لعان د هغه له خوا سوی وو ، ځیني علماء وایي چي دغه آیت کریمه د یو بل صحابي حضرت هلال ابن امیه رضي الله عنه په باره کي نازل سوی دی او په دغه حکم کي تر ټولو مخکي هلال رضي الله عنه لعان کړی دی ، مخته به د ابن عباس رضي الله عنه روایت راسي چي د هغه دا ثابتیږي ، نو په دغه صورت کي به د ارشاد (ستاسو په باره کي وحي نازل سوي دي) مطلب دا وي چي ستاسو د معاملې په ډول یوه معامله کي وحي نازل سوي دي .

ځیني حضرات وایي چي دا احتمال هم کیدای سي چي دغه آیت د دواړو په باره کي نازل سوی وي چي د هغه صورت به دا سي وي چي مخکي په هغوی کي یو چا د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه په خپل باره کي پوښتنه کړې وي بیا وروسته دوهمه قضیه وړاندي سوې وي او هغه هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه پوښتنه کړې وي تر دې چي د هغه دواړو په باره کي دغه آیت کریمه نازل سو ، مګر په هغه دواړو کي حضرت هلال علیه السلام اول لعان کړی دی .

ما پر هغې د دروا غو تهمت لګولی دی : دا حضرت عویمر رضي الله عنه د درو طلاقو سبب بیان کړ چي د دغه صورت څخه وروسته که چیري زه دغه ښځه په خپل نکاح کي وساتم او طلاق ورنه کړم نو د دې څخه دا لازمیږي چي ما دغه ښځي ته د زنا نسبت په دروا غو کړی دی ځکه د هغې په نکاح کي د ساتلو مطلب به دا وي چي ما څه ویلي دي هغه ټول درواغ دي او دا ښځه د بدکارۍ د ګناه څخه پاکه ده .

د لعان په صورت کي د خاوند او ښځي په مینځ کي د تفریق مسئله

﴿۳۱۶۳﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَاعَنَ بَيْنَ رَجُلٍ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم د یو سړي او ښځي په منځ کي لعان وکړ

وَامْرَأَتِهٖ فَانْتَفٰى مِنْ وَلَدِهَا فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا وَأَلْحَقَ الْوَلَدَ بِالْمَرْأَةِ. متفق علیه

بیا یې د سړي او ښځي په مینځ کي جلا والي راوست او بچی یې د ښځي ولور ته منسوب کړ .
(بخاري او مسلم)

وَفِيْ حَدِيْثِهِ لَهُمَا اَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَظَهُ وَذَكَّرَهُ وَأَخْبَرَهُ

او په بخاري او مسلم کي يو بل روايت د ابن عمر رضي الله عنه څخه راغلې دی رسول الله ﷺ و هغه سړی ته نصيحت وکړ او د اخرت عذاب يې ور ياد کړ

أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ ثُمَّ دَعَاهَا فَوَعَظَهَا وَذَكَّرَهَا

او پوه يې کړ چي د دنيا عذاب د اخرت د عذاب څخه ډېر اسانه دی (د دې لپاره چي هغه درواغ ونه وايي) بيا يې هغه ښځه را وغوښتل او هغې ته يې هم نصيحت وکړ او د اخرت عذاب يې

وَأَخْبَرَهَا أَنَّ عَذَابَ الدُّنْيَا أَهْوَنُ مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ.

ور ياد کړ او پوه يې کړه چي د دنيا عذاب د اخرت د عذاب څخه اسانه دی.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ١٩\٤٦٠، رقم: ٥٣١٥، ومسلم ١٢\١١٣٢، رقم: ١٨\١٤٩٤

تشريح: جلا والی يې راوست: ددې مطلب دادی چي د لعان په صورت کي د ښځي او خاوند په مينځ کي جلاوالی د حاکم او قاضي په حکم سره کيږي نه محض په لعان سره ، د امام ابو حنيفة رحمه الله مذهب دادی او د هغه يو دليل دا هم دی که چيري په نفس لعان سره جلاوالی واقع کيدای نو بيا به درې طلاقه ولي ورکول کيدای لکه څرنګه چي په ذکر سوي حديث کي تېر سول چي حضرت عويمر رضي الله عنه د لعان څخه وروسته خپل ښځي ته درې طلاقه ورکړل.

د دنيا د عذاب څخه حد يعني شرعي سزا مراد ده ، ددې وضاحت دادی که چيري يو سړی پر يو ښځه باندي (که خپل ښځه يې وي يا پردۍ ښځه وي) د زنا تهمت ولګوي او د هغه تهمت درواغ ثابت سي نو د شرعي قانون سره سم به پر هغه حد جاري کيږي يعني هغه به پر يو پاکي ښځي باندي د زنا د درواغو تهمت لګولو په سزا کي اتيا دُرې وهل کيږي او که چيري هغه سړی رېښتونی ثابت سي يعني دا خبره ثبوت ته ورسيږي چي هغه ښځي بدکاري کړې ده نو بيا پر هغه ښځي به حد جاري کيږي چي د واده کېدو په صورت کي به هغه سنګسار کيږي او د واده نه کېدو په صورت کي دا امکان کيدای سي که يو سړی د غلط فهمۍ په وجه يا د يو خاص جذبې په وجه پر ښځه باندي تهمت لګولی وي او بيا هغه ته دا يقين وسي چي ما پر ښځه کوم الزام لګولی دی هغه بې بنياده دی مګر اوس ددې بيري څخه چي پر يو پاکي ښځي باندي د درواغو تهمت لګولی دی يا دا چي په حقيقت کي ښځي بدکاري کړې وي مګر ددې بيري څخه چي زه به

سنګسار کړل سم یا سل دُرې به ووهل سم د خپل هغه ګناه اعتراف او اقرار نه کوي بلکه ملاعنت ته تیاریږي نو رسول الله ﷺ د دغه امکاني صورت خلاف د دواړو په متنبه کولو سره وفرمایل چې د آخرت د عذاب په مقابله کې د دنیا عذاب ډېر اسانه او معمولي دی، ځرنګه چې صورت حال وي او رېښتیا خبره وي د هغه اقرار وکړه او د دغه دنیا آسانه عذاب اختیار کړه او د آخرت د سخت عذاب څخه ځان وساته.

د لعان کونکو محاسبه په اخرت کې کیږي

﴿۳۱۶۴﴾: وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِلْمُتَلَاعِنَيْنِ حِسَابُكُمَا

د حضرت ابن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ لعان کوونکو ته وفرمایل: ستاسو

عَلَى اللّٰهِ أَحَدُكُمَا كَاذِبٌ لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ مَالِي قَالَ لَا

حساب به د خدای جل جلاله سره وي په تاسو کې خامخا یو دروا غجن دی او س ستا د دې ښځې سره هیڅ اړیکي نسته (دا ښځه پر تا باندي د همېش لپاره حرامه ده) هغه سړی ورته وویل: زما مال (زما ورکول سوی مهر) نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل:

مَالَ لَكَ إِنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا وَإِنْ كُنْتَ

ستا مال و تا ته نسي درکول کیدای که ته په دعوه کې رېښتني یې نو ستا مال د هغې د شرمګاه د حلالولو په بدله کې ولاړی

كَذَبْتَ عَلَيْهَا فَذَاكَ أَبْعَدُ وَأَبْعَدُ لَكَ مِنْهَا. متفق عليه.

او که ستا دعوه د دروا غو وي نو د مهر بیرته اخیستل ستا څخه ډېر لیري دي. بخاري او مسلم

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۴۹۶، رقم: ۵۳۵۰، ومسلم ۲\۱۱۳۱، رقم: ۵\۱۴۹۳

تشريح: ستا حساب به د الله جل جلاله سره وي: مطلب دادی چې په دغه دنیا کې خو موږ ستاسو دغه تنازعه د لعان په صورت کې ختمه کړې ده مګر ستاسو دواړو حقیقي محاسبه به په آخرت کې وي هلته به ستاسو د معاملې تحقیق کیږي او څوک چې دروا غجن وي هغه ته به الله تعالی سزا ورکوي.

نو هغه مال د هغه بدله سوه...الخ: د دې خبري دلیل چې لعان کونکی دي مهر بېرته نه

اخلي ، په شرط ددې چي د هغې سره يې دخول كړى وي په دې باره كي د ټولو علماؤ په اتفاق سره دا مذهب دى البته د عدم دخول په باره كي اختلاف دى ، امام ابوحنيفة، امام شافعي او امام مالک رحمة الله عليهم وايي كه چيري لعان كونكى د هغه ښځي سره دخول نه وي كړى نو په دغه صورت كي هغه ښځه د نيم مهر حقداره ده .

د لعان د آيت شان نزول

﴿٣١٦٥﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَرِيكِ ابْنِ سَحْمَاءَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْبَيِّنَةَ أَوْ حَدًّا فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا رَأَى أَحَدُنَا عَلَى امْرَأَتِهِ رَجُلًا يَنْطَلِقُ يَلْتَمِسُ الْبَيِّنَةَ فَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ الْبَيِّنَةَ وَإِلَّا حَدٌّ فِي ظَهْرِكَ فَقَالَ هِلَالٌ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنِّي لَصَادِقٌ فَلَيُنْزِلَنَّ اللَّهُ مَا يُبَرِّئُ ظَهْرِي مِنَ الْحَدِّ فَنَزَلَ جِبْرِيلُ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ {وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ فَقَرَأَ حَتَّى بَلَغَ إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ} فَجَاءَ هِلَالٌ فَشَهِدَ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دى چي هلال بن اميه د رسول الله ﷺ په حضور كي په خپلي ښځي او شريک بن سحماء باندي د زنا تور ولګوى نبي كريم ﷺ وفرمايل : شاهدان راوله كنه په تا باندي به شرعي حد قائم سى هلال عرض وكړ يا رسول الله! كله چي په موږ كي يو سړى د خپلي ښځي سره يو ځوک ويني نو آيا هغه به په شاهدانو پسي ګرځي ؟ نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل : شاهدان راوله كنې ستا په شا باندي به شرعي حد قائم كړل سي هلال عرض وكړ په هغه ذات دي مي قسم وي چي تاسو يې په حق سره رالېږلي ياست زه رېښتني يم نو ضرور به خداى تعالى احكام نازل كړي چي په هغه سره به خلاصه سي زما ملا له حده نو د جبرئيل عليه السلام په واسطه دا ايت نازل سو: والذين يرمون ازواجهم تر (ان كان من الصادقين) پوري. د دې څخه وروسته هلال حاضر سو او شاهدي يې وركړه يعني لعان يې وكړ نبي كريم ﷺ به د هغه شهادت اورېدى او فرمايل به يې :

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ ثُمَّ

خداي تعالي ته معلومه ده چي په تاسو كي خامخا يو دروغجن دى په تاسو كي به هغه څوك وي چي توبه وباسي بيا

قَامَتْ فَشَهِدَتْ فَلَمَّا كَانَتْ عِنْدَ الْخَامِسَةِ وَقَّفُوهَا وَقَالُوا إِنَّهَا مُوجِبَةٌ ابْنُ

هغه ښځه را ولاړه سوه هغې هم لعان وكړ يعني څلور واره يې د خپل ذات شاهدي وركړه په پنځم وار چي يې شاهدي وركوله نو اصحابو كرامو رض هغه منعه كړه ستا اخيري شاهدي وركول واجب كونكي دى (يعني د ښځي او خاوند په مينځ كي جدائي يا د اخرت عذاب). د

عَبَّاسٍ فَتَلَكَّأَتْ وَنَكَصَتْ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا تَرْجِعُ ثُمَّ قَالَتْ لَا أَفْضَحُ قَوْمِي

ابن عباس رضي الله عنه بيان دى چي په دې اوږدو سره ښځه لږ ايساره سوه سوچ يې وكړ په هغې باندي زموږ خيال راغلی چي رجوع به وكړي او په پنځم وار به قسم و نه خوري

سَائِرَ الْيَوْمِ فَمَضَتْ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْصِرُوهَا فَإِنْ جَاءَتْ

مگر بيا هغې وويل زه خپل قوم د ټول عمر لپاره نه ذليله كوم نو پنځمه شاهدي يې هم پوره كړه د دې څخه وروسته نبي كريم ﷺ و فرمايل: كه دا ښځه تورو ستركو لرونكي

بِهِ أَكْحَلَ الْعَيْنَيْنِ سَابِغَ الْأَلْيَتَيْنِ خَدَلَّجَ السَّاقَيْنِ فَهُوَ لِشَرِيكِ ابْنِ

او درانه كوناتي او غټو پنډيو لرونكي كوچنى راوړي نو هغه به د شريک بن سحماء زوى وي

سَحْمَاءَ فَجَاءَتْ بِهِ كَذٰلِكَ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَوْلَا مَا مَضَى

نو هغسي بچى يې راوړ او نبي كريم ﷺ وفرمايل: كه د خداي تعالي په كتاب كي د لعان كوونكي دا حكم نه وي (نو تاسو به ليدلي واى چي)

مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ لَكَانَ لِي وَلَهَا شَأْنٌ. رواه البخاري.

ما به دې ښځي ته كومه سزا وركولاى. (بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸\۴۴۹، رقم: ۴۷۴۷

د لغاتو حل: خدلج الساقين: الغليظ الممتلیء الساق. (پنډي پنډی)

تشريح: د دغه حديث شريف څخه دا ثابتيږي چي تر ټولو مخکي حضرت بلال رضي الله عنه لعان کړی دی او په دغه وخت کي د لعان په باره کي ذکر سوی آيت کريمه نازل سوی دی او په دې باره کي حقيقي تفصيل هغه دی کوم چي د حضرت سهل رضي الله عنه د روايت په تشريح کي بيان سوی دی.

بيله شکه الله تعالی پوهيږي ..الخ: دلته دا معلوميږي چي رسول الله ﷺ دا خبره د هغه دواړو د لعان څخه د فارغه کېدو وروسته فرمايلې ده او مطلب دادی چي کوم څوک په درواغو خبره کوي يا پر چا باندي د درواغو تهمت لګوي نو پر هغه لازم دي چي هغه توبه وکړي، ځيني حضرات وايي چي رسول الله ﷺ دا خبره د لعان څخه مخکي هغه دواړو ته د درواغو د عواقبو څخه د بېرېدو لپاره فرمايلې ده.

په دغه حديث شريف کي د دې خبري دليل هم دی چي حاکم او قاضي دي په يو معامله کي د خپل ګمان او خيال په وجه حکم نه ورکوي بلکه هغه حکم دي ورکوي چي د هغه دلائل او شواهد تقاضا وکړي.

د زنا تهمت د څلورو شاهدانو په ذريعه ثابتيږي

﴿۳۱۶۶﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ لَوْ وَجَدْتُ مَعَ أَهْلِي رَجُلًا

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي سعد بن عباده رضي الله عنه وويل: که زه د خپلي ښځي سره

لَمْ أَمَسَّهُ حَتَّى آتِيَ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَمْ

يو ناولده سړی ووينم نو تر څو پوري چي ما څلور شاهدان نه وي را ټول کړي نو هغه ته به لاس ورنه وړم رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: هو!

قَالَ كَلَّا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ إِنْ كُنْتُ لَأُعَاجِلُهُ بِالسَّيْفِ قَبْلَ ذَلِكَ قَالَ

سعد رضي الله عنه وويل: هيڅکله نه: په هغه ذات دي مي قسم وي چي ته يې په حقه سره رالېږلی يې شايد زه د شاهدانو د راټولولو څخه وړاندي په توره باندي د هغه خاتمه کوم

رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْمَعُوا إِلَى مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ إِنَّهُ لَغَيُورٌ وَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللَّهُ أَغْيَرُ مِنِّي. رواه مسلم.

رسول الله ﷺ وفرمایل : واورئ ستاسو مشر څه وایي ؟ البته هغه غیرتمند دی او زه د ده څخه زیات غیرتمند یم او الله تعالی زما څخه زیات غیرت مند دی . (مسلم).

تخریج: مسلم في الصحیح ۲\۱۱۳۵، رقم: ۱۶\۱۴۹۸

تشریح: د رسول الله ﷺ د جواب په اورېدو سره حضرت سعد رضي الله عنه چي څه وویل په هغه سره د رسول الله ﷺ د قول تردید کول مقصد نه وو او نه د رسول الله ﷺ د حکم مخالفت مقصد وو هغه د خپل دغه خبري په ذریعه په اصل کي د خپل طبعیت او مزاج په باره کي وښوول چي زما حال دادی او زما د غصې او غیرت حال دادی که زه د خپل ښځي سره پردی سړی ووینم نو سمدستي به یې قتل کړم ، حال دا چي په دې باره کي د شریعت حکم دادی چي تر څو پوري څلور شاهدان پیدا نه سي نو هغه ته هیڅ مه وایاست نو په دغه صورت کي زما لپاره کوم لاره ده ؟ رسول الله ﷺ د حضرت سعد رضي الله عنه د خبري په اورېدو سره خلک هغه ته متوجه کړل چي واورئ ستاسو سردار څه وایي ، یعني په دې سره د حضرت سعد رضي الله عنه صفت او تعریف کول مقصد وو او دې ته اشاره کول دي چي په طبیعت او مزاج کي دومره غیرت د بزرګانو صفت او د سردارانو عادت دی که څه هم په دې باره کي د شریعت حکم بل دی چي په هغه عمل کول د غیرت پر تقاضا باندي تر عمل کولو زیات ضروري دی .

خلاصه دا چي رسول الله ﷺ د دغه ارشاد په ذریعه د حضرت سعد رضي الله عنه د خبري تائید ونه کړ بلکه رسول الله ﷺ د هغه عذر بیان کړ چي حضرت سعد رضي الله عنه کومه خبره کړې ده د هغه څخه په ظاهره زما د حکم مخالفت معلومیږي هغه په اصل کي د هغه د غیر معمولي غیرت په وجه د هغه د ژبي څخه وتلې ده .

حضرت مظهر رحمة الله علیه وایي چي د حضرت سعد رضي الله عنه رسول الله ﷺ ته جواب ورکول د رسول الله ﷺ د مخالفت یا د ارشاد نه قبلولو په توګه نه وو بلکه په حقیقت کي د هغه د خواهش د اظهار په توګه وو که چیري غیرتمند سړی یو پردی سړی د خپل ښځي سره ویني نو هغه ته دي د وژلو اجازه ورکړل سي کله چي رسول الله ﷺ د دغه اجازې ورکولو څخه په یو بلیغ انداز کي انکار وکړ نو هغه پټه خوله سو .

غیرت د یو انسان د ننه کیفیت او حالت هغه تغیر ته وایي چي په خپل اهل کي د یو ناخوښه شي پر لیدو باندي پیدا کیږي، ظاهره ده چي د الله تعالی د غیرت نسبت د دې معنی د اعتبار څخه محال او ناممکن دی نو د الله تعالی د غیرتمند کېدو معنی داده چي هغه بندګان د ګناهو څخه منع کونکی دی چي د هغه د قربت او مقبولیت څخه لیري نه سي.

د الله ﷻ څخه زیات هیڅوک غیرتمند نشته

﴿۳۱۶۷﴾: وَعَنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ لَوْ رَأَيْتُ رَجُلًا مَعَ امْرَأَتِي

د حضرت مغیره رضی الله عنه څخه روایت دی چي سعد بن عباده رضی الله عنه وویل: که زه یو نا ولده سړی د

لَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ غَيْرَ مُصْفَحٍ فَبَلَغَ ذَلِكَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ

خپلي ښځي سره ووینم نو زه به یې په توره باندي قتل کړم په دې الفاظو اوریدو سره رسول الله ﷺ وفرمایل:

أَتَعْجَبُونَ مِنْ غَيْرَةِ سَعْدٍ وَاللَّهِ لَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ وَاللَّهُ أَغْيَرُ مِنِّي وَمِنْ أَجْلِ غَيْرَةِ

ایا تاسو د سعد په غیرت باندي تعجب کوئ؟ قسم په خدای چي زه دده څخه زیات غیرتمند یم او الله تعالی زما څخه زیات غیرتمند دی او د الله تعالی د غیرت په وجه

اللَّهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْعُذْرُ مِنَ

ګناهونه حرام سوی دي هغه ګناوي چي ظاهري وي او که پټي وي د خدای تعالی څخه زیات څوک عذر نه خوښوي

اللَّهِ مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ بَعَثَ الْمُبَشِّرِينَ وَالْمُنْذِرِينَ وَلَا أَحَدَ أَحَبُّ إِلَيْهِ الْمِدْحَةُ

په دې وجه الله ﷻ بیرووونکي او زیري ورکونکي (پیغمبران) رالیږلي دي د خدای ﷻ څخه

مِنَ اللَّهِ وَمِنْ أَجْلِ ذَلِكَ وَعَدَ اللَّهُ الْجَنَّةَ. متفق عليه.

زیات هیڅوک تعریف نه خوښوي په دې وجه الله ﷻ د جنت وعده کوي. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۱۳\۳۹۹، رقم: ۷۴۱۶، ومسلم ۲\۱۱۳۶، رقم ۱۷\۱۴۹۹

تشریح: او الله تعالی د خپل غیرت په وجه ګناهونه حرام کړي دي: دغه جمله په اصل کي د الله تعالی د غیرت د وضاحت لپاره ده چي د الله تعالی د غیرت معنی داده چي هغه خلک د حرامو کارو څخه منع کړي دي او د حرامو کارو پر کولو باندي یې عذاب ټاکلی دی.

د غیرت مطلب دادی چي سړی هغه خبره ناخوښه کړي او په هغه ناراضه سي چي څوک د هغه په ملکیت کي تصرف وکړي.

د غیرت مشهوري معناوي دادي چي سړی په هغه شي باندي په غصه سي چي د هغه د ښځي سره بدکاري وکړي یا هغه ته په بد نظر سره وګوري نو د الله تعالی غیرت دادی چي پر هغه چا باندي په غصه سي کوم چي ګناه کونکی وي.

امام نووي رحمه الله وايي عذر د الله تعالی څخه زیات د هیچا نه دی خوښ، دلته د عذر د اعذار یعني د عذر د ازالې په معنی دی، مطلب دادی چي څرنګه الله تعالی عذرِ ختمول خوښوي همدارنګه یو بل عذر ختمول نه خوښوي ځکه الله تعالی دنیا ته پیغمبران او رسولان را استولي دي چي د هغه له خوا د حجت پوره والی وسي او بندګانو ته د عذر کولو موقع تر لاسه نه سي لکه څرنګه چي الله تعالی فرمایي:

لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ

ژباړه: ددې لپاره چي خلکو ته د الله تعالی په وړاندي د پیغمبرانو څخه وروسته عذر پاته نه سي.

تعریف د الله تعالی څخه زیات هیڅوک نه خوښوي: ددې مطلب دادی چي تعریف کول څومره چي الله تعالی خوښوي هغومره بل څوک يې نه خوښوي ځکه الله تعالی خپل تعریف په خپله هم فرمایلی دی او د خپل محبوب بندګانو تعریف يې هم کړی دی او د هغه خلکو په جنت کي د داخلېدو دعوه يې هم کړې ده چي د هغه حمد او تعریف بیانوي او د هغه په احکامو باندي عمل کوي.

د الله جل جلاله د غیرت تقاضا څه شی ده؟

﴿۳۱۶۸﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللّٰهَ يَغَارُ وَإِنَّ الْمُؤْمِنَ يَغَارُ وَغَيْرَةُ اللّٰهِ أَنْ لاَّ يَأْتِيَ الْمُؤْمِنُ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ. متفق علیه

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: الله جل جلاله غیرت مند دی او مسلمان هم غیرتمند دی او د الله جل جلاله غیرت دادی چي مسلمان بنده هغه کار ونکړی کوم چي الله جل جلاله حرام کړی دی. (بخاري او مسلم).

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۳۱۹، رقم: ۵۲۲۳، ومسلم ۴\ ۲۱۱۴، رقم: ۳۶\۲۷۶۱

د کوچني د نسبت څخه انکار مه کوئ

﴿۳۱۶۹﴾: وَعَنْهُ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَى رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنَّ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو صحرائي د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر

امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلَامًا أَسْوَدَ وَإِنِّي أَنْكَرْتُهُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

سو او عرض يې وکړ يا رسول الله! زما ښځي تور کوچنی راوړی دی او ما د هغه څخه انکار کړی دی (يعني دا کوچنی زما د نطفې څخه نه دی) رسول الله ﷺ ورته وفرمايل:

وَسَلَّمَ هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَمَا أَلْوَانُهَا قَالَ حُمْرٌ قَالَ هَلْ فِيهَا مِنْ

ايا ستا سره اوښان سته؟ هغه عرض وکړ هو! نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: د هغو رنګونه څنګه دي؟ هغه عرض وکړ چي سره دي. رسول الله ﷺ ورته وفرمايل: ايا په هغو کي

أَوْرَقَ قَالَ إِنَّ فِيهَا لَوُرْقًا قَالَ فَأَنَّى تُرَى ذَلِكَ جَاءَهَا قَالَ عِرْقٌ نَزَعَهَا قَالَ

خاکي اوښان هم سته؟ هغه وويل: خاکي هم پکښي سته نبي کريم ﷺ وفرمايل: خاکي اوښان د کوم ځايه څخه پيدا سوه؟ (يعني د سرو اوښانو بچئ خاکي څنګه سوه؟) هغه عرض وکړ يو رګ دی چي دا يې خاکي رنګه جوړ کړه نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل:

فَلَعَلَّ هَذَا عِرْقٌ نَزَعَهُ وَلَمْ يُرَخِّصْ لَهُ فِي الِانْتِفَاءِ مِنْهُ. متفق عليه.

شايد دې رګ ستا په کوچني کي تور رنګ پيدا کړې وي رسول الله ﷺ هغه پوه کړ چي هغه دي د خپل کوچني څخه انکار نه کوي. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۳\۲۹٦، رقم: ۷۳۱۴، رقم: ۱۸\۱۵۰۰

تشريح: علامه طيبي رحمة الله عليه وايي چي ددغه حديث شريف څخه معلومه سوه چي د محض معمولي او کمزوري نښي په وجه د خپل کوچني څخه انکار کول يعني دا ويل چي دا زما کوچنی نه دی منع دي بلکه په دغه صورت کي د ټينګو دلائلو او وجهو کېدل ضروري دي مثلاً د ښځي سره يې صحبت نه وي کړی او ددې سربېره ولادت وسي يا صحبت يې کړی وي مګر د صحبت څخه وروسته د شپږو مياشتو څخه په کم وخت کي کوچنی پيدا سوی وي نو په دغه صورتو کي د هغه کوچني څخه انکار کول جائز دي.

د زنا په نتيجه کي د پيدا کېدونکي ماشوم نسب د زاني څخه نه ثابتيږي

﴿۳۱۷۰﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ عُتْبَةُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ عَهِدَ إِلَى أَخِيهِ سَعْدِ بْنِ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روايت دی چې عتبه بن ابي وقاص رضي الله عنه خپل ورور سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه ته وصيت وکړ چې

أَبِي وَقَّاصٍ اَنَّ ابْنَ وَلِيدَةِ زَمْعَةَ مِنِّي فَاقْبِضْهُ اِلَيْكَ فَلَمَّا كَانَ عَامَ الْفَتْحِ

د زمعه د مينزې زوی زما د نطفې څخه دی ته هغه واخله د مکې د فتحې په کال هغه کوچنی

أَخَذَهُ سَعْدٌ فَقَالَ اِنَّهُ ابْنُ أَخِي وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ اَخِي فَتَسَاوَقَا إِلَى

رسول الله صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ سَعْدٌ يَا رَسُولَ اللّٰهِ اِنَّ أَخِي كَانَ عَهِدَ

واخيستی او وه يې ويل چې هغه زما د ورور زوی دی او عبد بن زمعه رضي الله عنه وويل: چې دا کوچنی زما ورور دی دواړو خپله معامله نبي کريم صلى الله عليه وسلم ته راوړه، سعيد وويل يا رسول الله!

إِلَيَّ فِيهِ وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةِ أَبِي وُلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ فَقَالَ

زما ورور ماته دا وصيت کړې وو چې دا زما کوچنی دی او عبد بن زمعه وويل چې دا کوچنی زما ورور دی او زما د پلار د مينزې زوی دی زما د پلار پر بستره پيدا سوی دی رسول الله صلى الله عليه وسلم

رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنَ زَمْعَةَ الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ

وفرمايل: اې عبد بن زمعه! ته د دې کوچني وارث يې کوچنی د هغه دي چې د چا پر بستره چې

وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ ثُمَّ قَالَ لِسَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ اِحْتَجِبِي مِنْهُ لِمَا رَأَى مِنْ شَبَهِهِ

پيداسي او زنا کاره لپاره حجر دي يعني هغه د کوچني څخه محروم دی بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم خپلې بي بي سودې رض ته وويل: چې هغه د زمعه لور وه د دې کوچني څخه پرده کوه ځکه چې په

بِعُتْبَةَ فَمَا رَآهَا حَتَّى لَقِيَ اللّٰهَ و في رواية هُوَ اَخُوكَ يَا عَبْدُ بْنَ زَمْعَةَ مِنْ أَجْلِ

أَنَّهُ وُلِدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِيهِ . متفق عليه.

دې کې د عتبه سره مشابهت پيدا کيږي نو بي بي سودې رضي الله عنها د هغه کوچني څخه تر نه عمر پرده کوله او هيڅ کله يې و نه ليدی تر هغو چې وفات سو. او په يو روايت کې دا الفاظ دي چې نبي کريم صلى الله عليه وسلم وفرمايل: اې عبد بن زمعه! دا ستا ورور دی ځکه چې ستا د پلار پر بستره پيدا

سوی دی. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۵\ ۳۷۱، رقم: ۲۷۴۵، ومسلم ۲\ ۱۰۸۰، رقم: ۳۶\ ۱۴۵۷

تشريح: په دغه حديث شريف کي چي کوم نومونه ذکر سوي دي مخکي د هغو په باره کي دا ښوول ضروري دي چي د واقعې په پوهېدو کي اساني راسي ، عتبه د حضرت سعد ابن ابي وقاص رضي الله عنه حقيقي (سکه) ورور دی ، الله تعالی حضرت سعد رضي الله عنه د اسلام په دولت مشرف کړی وو او يو جليل القدر صحابي دی، مگر عتبه د کفر د تيارو څخه ونه تلای سو تر دې چي د کفر په حالت کي مړ سو او دا هغه بدبخت دی چي د احد د غزا په وخت کي يې د رسول الله ﷺ مبارک غاښ شهيد کړی وو ، زمعه د بي بي سوده رضي الله عنها د پلار نوم دی او عبد د زمعه زوی يعني د بي بي سوده سکه ورور دی ، بي بي سوده رضي الله عنها د رسول الله ﷺ بي بي مبارکه ده.

اوس حديث ته راسئ ، عتبه د زمعه د مينزي سره زنا وکړه چي د هغه په نتيجه کي هلک پيدا سو ، د جاهليت په زمانه کي دا رواج وو چي د زناکونکي په دعوه به د ولد الزنا نسب د هغه زناکونکي څخه ثابتيدی ځکه عتبه د هغه پخواني رواج سره سم د هغه کوچني په باره کي دعوه وکړه چي دا زما دی او خپل ورور حضرت سعد رضي الله عنه ته يې وصيت وکړی چي ته دغه هلک په خپل تحويل کي په اخيستو سره د هغه روزنه وکړه نو حضرت سعد رضي الله عنه د مکې د فتح په کال د خپل ورور د وصيت سره سم هغه هلک په خپل تحويل کي واخيستی او دا اعلان يې وکړی چي دا زما وراره دی ، بلي خوا ته د زمعه زوی عبد دا دعوه وکړه چي دا زما ورور دی ځکه چي زما د پلار د مينزي څخه پيدا دی ، مقصد دا چي د دواړو په مينځ کي د تنازعې يو صورت پيدا سو نو د دواړو دغه معامله د رسول الله ﷺ په خدمت کي وړاندي سوه ، رسول الله ﷺ عبد ابن زمعه ته وويل چي دا ستا ورور دی ځکه چي د کوچني نسب د صاحب فراش څخه ثابتيږي او زنا کونکی د دې څخه محروم وي.

الولد للفراش وللعاهر الحجر (کوچنی صاحب فراش ته منسوب وي او د زنا کونکي لپاره محرومي ده) د دغه جملې تفصيلي وضاحت د باب الوصايا په اول باب کي د حضرت ابو امامه رضي الله عنه د روايت په تشريح کي تېر سوی دی.

ام المؤمنين بي بي سوده رضي الله عنها د رسول الله ﷺ دغه حکم چي ته د دغه کوچني څخه پرده کوه د دې مطلب دا وو که څه هم دغه کوچنی د شرعي حکم سره سم ستا ورور سو په دې توگه چي د ده نسب ستا د پلار زمعه څخه ثابت دی او دا هم پر خپل ځای صحيح دی چي په شرعي معاملاتو

كي د مشابهت او قيافه او قرائنو اعتبار نه سته مگر هغه هلک د عتبه مشابه وو او د عتبه د دعوې په وجه هغه د عتبه د نطفې څخه کېدل تر یو حده د حقیقت سره سم دی ځکه د احتیاط تقاضا داده چي ته د هغه څخه پرده وکړې.

د دوهم روایت آخري الفاظ (انه ولد علی فراش ابیه) یعني ددې لپاره چي هغه کوچنی د هغه د پلار پر بستره پیدا سوی دی، دا په اصل کي د راوي خپل قول دی یعني راوي ددغه الفاظو په ذریعه دا واضح کړه چي رسول الله ﷺ د عبد ابن زمعه په حق کي دا حکم چي دا هلک ستا ورور دی ځکه ورکړی وو چي هغه د هغه د پلار پر بستره پیدا سوی وو او د هغه پر بستره باندي د پیدا کېدو مطلب دادی چي د حمل استقرار او د کوچني د ولادت په زمانه کي هغه مینزه د زمعه په ملکیت کي وه او د هغه تر تصرف لاندي وه او هغه کوچنی د هغه په کور کي پیدا سوی دی.

د نسب په اثبات کي د قیافه شناس قول معتبر دی که یا؟

﴿۳۱۷۱﴾: وَعَنْهَا قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی یوه ورځ نبي کریم ﷺ په خوشحالي خوشحالي زما کره

مَسْرُورًا فَقَالَ اَیْ عَائِشَةُ أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ مُجَزِّزًا الْمُدْلِجِيَّ دَخَلَ فَلَمَّا رَأَى

راغلی او ویې فرمایل: اې عائشې! نن مجزز مدلجي (قیافه شناس) چي اسامه او زید ولیدل

أُسَامَةَ وَزَيْدًا وَعَلَيْهِمَا قَطِيفَةٌ قَدْ غَطَّيَا رُءُوسَهُمَا وَبَدَتْ أَقْدَامُهُمَا فَقَالَ إِنَّ هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ. متفق علیه.

چي یو شی یې اغوستي او بیده وو او پښې یې ښکارېدې نو هغه وویل: چي دا پښې ځیني د ځینو څخه دي (یعني په دې پښو کي نسبتي شرکت دی) عربو به ویله چي د اسامه رنګ د زید د رنګه څخه مختلف دی نو په دې وجه هغه د زید زوی نه دی نو د قیافه شناسه په دې ویلو سره د دې تردید وسو او نبي کریم ﷺ په دې ډېر خوشحاله سو د زید بن حارثه رضي الله عنه یعني د اسامه پلار د نبي کریم ﷺ متبني (جوړ سوی زوی) وو. (بخاري او مسلم)

تخریج: البخاري في الصحیح (فتح الباري): ۱۲\۵۶. رقم: ۶۷۷۱، ومسلم ۲\۱۰۸۲، رقم: ۳۸\۱۴۵۹

تشریح: حضرت زید ابن حارثه رضي الله عنه چي د رسول الله ﷺ متبني وو (یعني خپل زوی کړی یې

وو) ډېر سپين و سور او ښائسته وو، حال دا چي د هغه زوی حضرت اسامه رضي الله عنه تور وو او د خپل مور په رنګ وو، د هغه مور چي ام ايمن نوميدل يوه مينزه او توره وه، د پلار او زوی د رنګ د فرق په وجه به منافقانو د حضرت اسامه رضي الله عنه په نسب کي عيب وايه او دليل به يې دا ورکوی چي د داسي ښائسته پلار زوی دومره تور څرنګه کيدای سي، رسول الله ﷺ به د منافقانو پر دغه خبره خفه کېدی نو په دغه دوران کي دغه واقعه پېښه سوه.

مجززمدلجي د عربو يو مشهور قيافه پيژندونکی او په خپل فن کي ډېر رسيدلی وو هغه به د سړي د صورت په لېدو سره د هغه حالات، کوائف او صفتونه معلومول، هغه مسجد نبوي ته راغلی او د حضرت زيد او اسامه رضي الله عنهما پښې يې وليدلې هغه د خپل علم قيافه له مخي دا فيصله وکړه چي دغه پښې د کومو دوو کسانو دي دا دواړه په خپلو کي پلار او زوی کيدای سي، رسول الله ﷺ په دې خبره ډېر خوشحاله سو ځکه چي د عربو په نزد د قيافه شناس قول معتبر وو او د هغه فيصلې ته به يې د سند درجه ورکول نو رسول الله ﷺ ته اطمينان وسو اچي اوس د اسامه رضي الله عنه نسب د سند څخه ثابت سوی دی او منافقان به هم د هغه د نسب په باره کي د پيغور کولو جرئت نه کوي.

مګر دا خبره بايد په ذهن کي وي چي د حديث څخه دا لازميږي چي د شرعي احکامو او نسب کي د قيافه پيژندونکي قول معتبر دی، د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه مذهب دادی البته امام شافعي، امام مالک او امام احمد رحمة الله عليهم د قيافه پيژندونکي قول معتبر ګڼي تر دې چي د هغوی په مذهب کي دا مسئله ده که يو مينزه د دوو خلکو په ملکيت کي وي او دهغې څخه کوچنی پيدا سي او هغه دواړه کسان د کوچني د نسب دعوه وکړي يعني هريو دا وايي چي دا زما زوی دی نو په دغه صورت کي به هغه دواړه قيافه پيژندونکي ته رجوع کوي او هغه قيافه پيژندونکي چي د خپل علم پر بنياد څه فيصله وکړي هغه به قبلوي، د امام اعظم ابوحنيفة رحمة الله عليه په نزد په دغه صورت کي هغه کوچنی د شرعي حکم په اعتبار د دواړو دی که څه هم د واقعت په اعتبار هغه د يوه وي او هغه مينزه به د دواړو ام ولد وي.

د خپل پلار څخه د انکار کونکي وعيد

﴿۳۱۷۲﴾: وَعَنْ سَعْدِ بْنِ اَبِيْ وَقَّاصٍ وَاَبِيْ بَكْرَةَ قَالَا قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ. متفق عليه

د حضرت سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه او ابي بكره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كوم سړی چي د خپل پلار څخه پرته بل سړی ته ځان منسوبه كوي او هغه د دې حقيقت څخه خبر وي چي دی د پلار څخه دی نو په هغه جنت حرام دی. (بخاري او مسلم).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۱۲\ ۵۴، رقم: ۶۷۶۶، ومسلم ۱\ ۸۰، رقم: ۱۱۵\ ۶۳

تشريح: پر هغه جنت حرام دی: ددې مطلب دادی كه چيري يو سړی د خبرتيا سربېره د خپل پلار پر ځای د بل سړی څخه خپل نسبت ثابتوي او هغه دې خبري ته بد نه وايي بلكه د هغه دا عقيده وي چي په خپل نسب كي داسي كول حلال دي نو د يو حرام شی د حلال كېدو عقيده درلودلو په وجه هغه د كفر حد ته ورسيدی او كله چي هغه د كفر حد ته ورسيدی او په همدغه حال كي مړ سو نو د هغه نتيجه به دا وي چي پر هغه به د جنت دروازې د همېشه لپاره بندي وي او كه چيري هغه سړی دا عقيده نه لري يعني د خپل پلار پر ځای دوهم سړي ته نسبت كول حلال نه ګڼي بلكه حرام يې ګڼي نو په دغه صورت كي به پر هغه د جنت دحراموالي مطلب دا وي چي تر هغه وخته پوري به پر هغه د جنت دروازې بندي وي تر څو چي هغه دخپل ګناه سزا ونه څكي، او يا دا به ويل كيږي چي د رسول الله ﷺ دغه ارشاد چي پر هغه جنت حرام دی دا د زجر او توبيخ په توګه دی چي د هغه مقصد خلك ددغه بدۍ څخه منع كول دي.

﴿۳۱۷۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ فَقَدْ كَفَرَ. متفق عليه و قد ذكر حديث عائشة ما من احد اغير من الله في باب صلوة الخسوف.

د حضرت ابوهريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د خپلو پلرو څخه انكار مه كوئ (يعني د هغو د نسب څخه ځانونه مه بېګانه كوئ) ځكه چي كوم سړی د خپل نسب څخه انكار وكړ هغه د نعمت ناشكري وكړه. (بخاري او مسلم) او د بي بي عائشې رضي الله عنها حديث ما من احد الخ صلوة خسوف كي بيان سوې دی.

تخريج: ابوداود في السنن ۲\ ۶۹۵، رقم: ۲۲۶۳، والنسائي ۶\ ۱۷۹، رقم: ۱۴۸۱، والدارمي ۲\ ۲۰۴، رقم: ۲۲۳۸

تشريح: د جاهليت په زمانه كي دا يو عامه خرابي وه چي خلكو به د خپل اصلي پلار څخه د خپل نسب په انكار كولو سره بل سړی به يې خپل پلار ګرځوی، رسول الله ﷺ ددې څخه منع وكړه.

په دې باره كې مسئله داده چې په قصد سره د خپل پلار پر ځاى د بل سړي سره خپل نسب قائمول حرام دي كه يو سړى د پردي سړي سره خپل نسب قائمول مباح وګڼي او دا عقيده ولري نو هغه كافر كيږي ځكه چې د داسې شي د حلال او مباح كېدو عقيد درلودل چې ټول امت حرام ګرځولى وي كفر دى ، په دغه صورت كې د حديث الفاظ (فقد كفر) دا پر خپل حقيقي معنى محمول وي او كه چيري يو څوک ددې د مباح كېدو عقيده ونه لري نو په دغه صورت كې به د كفر دوې معناوې وي يو خو دا چې هغه سړى د كفارو د فعل مشابهت اختيار كړى دوهم دا چې هغه د نعمت كفران (ناشكري) وكړه . د بي بي عائشې ﷺ حديث (ما من احد اغير من الله) په باب صلوة الخسوف كې نقل سوى دى .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د خپل كوچني څخه انكار كونكى د الله ﷻ د دېدار څخه محروم دى

《۳۱۷۴》: عَنْ أَبِيْ هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُوْلُ لَمَّا نَزَلَتْ

د حضرت ابو هريره ﷺ څخه روايت دى چې د لعان دا يت په نازلېدو هغه د رسول الله ﷺ څخه دا

آيَةُ الْمُلَاعَنَةِ أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلَتْ عَلَى قَوْمٍ مَّنْ لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللّٰهِ

اورېدلي وه چې كومه ښځه چې په يو قوم كې هغه بچى شامل كړي چې هغه د هغو څخه نه وي (يعني په زنا يې كوچنى راوړي وي او هغه يې و خپل خاوند ته منسوب كړې وي) هغه ښځه

فِيْ شَيْءٍ وَلَنْ يُّدْخِلَهَا اللّٰهُ جَنَّتَهُ وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ

قابل اعتبار نه ده خداي تعالي به هغه په جنت كې داخله نه كړي او كوم سړې چې د خپل زوى څخه انكار وكړي حال دا چې پوهيږي چې دا زما زوى دي خداي تعالي به د هغه څخه پرده

احْتَجَبَ اللّٰهُ مِنْهُ وَفَضَحَهُ عَلَى رُؤُوْسِ الْخَلَائِقِ فِي الْأَوَّلِيْنَ وَالْآخِرِيْنَ . رواه أبو داود والنسائي والدارمي

وكړي (يعني هغه ته به د خداي تعالي ديدار نصيب نسي) او خداي تعالي به هغه په اولينو او اخيرنيو خلكو كې رسوا كړي .(ابوداؤد نسائي دارمي).

تخريج: ابوداود في السنن ۲\ ۶۹۵، رقم: ۲۲۶۳، والنسائي ۶\ ۱۷۹، رقم: ۱۴۸۱، والدارمي ۲\ ۲۰۴، رقم: ۲۲۳۸

تشريح: د حديث خلاصه داده چي نه بايد ښځه په بدکارۍ کولو سره خپل حرام کوچنی خاوند ته منسوب کړي او نه بايد سړی داسي وکړي چي هغه د خبرتيا سربېره د خپل کوچنی څخه انکار وکړي او پر ښځي باندي د زنا تهمت لګوي.

بدکاره ښځي ته طلاق ورکول غوره دي

﴿۳۱۷۵﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو سړی د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضر سو

فَقَالَ إِنَّ لِيْ امْرَأَةً لَا تَرُدُّ يَدَ لَامِسٍ فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَلِّقْهَا

او عرض يې وکړ يا رسول الله! زما ښځه د هيچا څخه مخ نه اړوي (يعني کوم سړی چي ورسره جماع کوي د هغه څخه انکار نه کوي)

قَالَ إِنِّيْ أُحِبُّهَا قَالَ فَأَمْسِكْهَا إِذًا. رواه أبو داود والنسائي وقال النسائي: رفعه أحد الرواة إلى ابن عباس وأحدهم لم يرفعه قال: وهذا الحديث ليس بثابت.

نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: هغې ته طلاق ورکړه هغه عرض وکړ زما ورسره زياته مينه ده نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: نو د هغې ساتنه کوه او د ځان سره يې ساته. (ابوداؤد نسائي) نسائي وايي په راويانو کي يو راوي خو د ابن عباس رضي الله عنه ته مرفوع کوي او دويم نه کوي نسائي وايي دا حديث ثابت نه دی.

تخريج: ابوداود في السنن ۲\ ۵۴۱، رقم: ۲۰۴۹، والنسائي ۶\ ۱۷۰، رقم: ۳۴۶۵

د لغاتو حل: يد لامس: اى لاتمنع نفسها عمن يقصدها بفاحشة.،

تشريح: دا حديث شريف پر دې خبره دلالت کوي چي بدکاري ښځي ته طلاق ورکول غوره دي ځکه رسول الله ﷺ د طلاق ورکولو حکم اول ورکړ او د ساتني حکم يې وروسته ورکړ مګر که چيري په يو وجه طلاق ورکول اسان نه وي مثلاً د هغې سره يې دومره زياته مينه وي چي هغه د

ځان څخه جلا کول ممکن نه وي يا د هغې په نس کي يې کوچنی وي چي د مور جلا والی نه سي زغملای يا د هغه ښځي پر ده باندي پور يا مهر واجب وي چي د هغه پر ادا کولو قادر نه وي نو په داسي صورت کي جائز دي چي هغې ته طلاق ور نه کړي مګر دا شرط دی چي هغه د بدکارۍ څخه منع کړي او که چيري هغه نه سي منع کولای نو بيا د طلاق نه ورکولو په صورت کي به ګناه کار وي.

د نسب د اثبات په اړه يو هدايت

﴿۳۱۷۶﴾: وَعَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روايت کوي چي رسول

وَسَلَّمَ قَضَى أَنَّ كُلَّ مُسْتَلْحَقٍ اسْتُلْحِقَ بَعْدَ أَبِيهِ الَّذِي يُدْعَى لَهُ ادَّعَاهُ وَرَثَتُهُ

الله ﷺ د هغه کوچني په نسبت چي هغه د پلار د مړګ څخه وروسته د هغه په وارثانو کي شامل

فَقَضَى أَنَّ مَنْ كَانَ مِنْ أَمَةٍ يَمْلِكُهَا يَوْمَ أَصَابَهَا فَقَدْ لَحِقَ بِمَنِ اسْتَلْحَقَهُ

کړ د دې حکم د ورکولو اراده يې وکړه چي کوم کوچنی د داسي مينزي څخه پيدا وي چي د هغه پلار په هغه ورځ د هغې مينزي مالک وي چي په کومه ورځ يې ورسره صحبت کړې وي نو هغه کوچنی د هغه په نسب کي شامل سو

وَلَيْسَ لَهُ مِمَّا قُسِمَ قَبْلَهُ مِنَ الْمِيرَاثِ شَيْءٌ وَمَا أَدْرَكَ مِنْ مِيرَاثٍ لَمْ

او د هغه وارث سو او د هغه د پيدا کېدو ترمخه چي کوم مال تقسيم سوی وي په هغه کي د هغه

يُقْسَمْ فَلَهُ نَصِيبُهُ وَلَا يَلْحَقُ إِذَا كَانَ أَبُوهُ الَّذِي يُدْعَى لَهُ أَنْكَرَهُ وَإِنْ كَانَ مِنْ

هيڅ برخه نسته او که ميراث د هغه د پيدا کېدو څخه وروسته بيا پيدا سي او تقسيم سوی نه وي نو په هغه کي د هغه برخه نسته او هغه کوچنی چي د هغه پلار د هغه څخه انکار کړی وي د هغه

أَمَةٍ لَمْ يَمْلِكْهَا أَوْ مِنْ حُرَّةٍ عَاهَرَ بِهَا فَإِنَّهُ لَا يَلْحَقُ بِهِ وَلَا يَرِثُ وَإِنْ كَانَ الَّذِي

په نسب کي شاملېدای نسي که څه هم هغه کوچنی د هغې مينزي څخه وي چي د هغې سره يې په هغه ورځ صحبت کړې وي په کومه ورځ چي د هغې مالک سوی نه وو که د ازادي ښځي سره

يُدْعَى لَهُ الَّذِي هُوَ ادَّعَاهُ فَهُوَ وَلَدُ زِنْيَةٍ مِنْ حُرَّةٍ كَانَ أَوْ أَمَةٍ. رواه ابوداؤد

يې زنا کړې وي هغه کوچنی نه د هغه په نسب کي شامليدای سي او نه يې هم وارث کېدای سي که څه هم پلار يې د هغه کوچني دعوا کړې وي چي دا د هغه کوچنی دی هغه کوچنی که د مينزي څخه وي که د ازادي ښځي څخه وي حرامي به وي .(ابوداؤد).

تخريج: ابوداود في السنن ٢\٦٩٦، رقم: ٢٢٦٥

تشريح: خطابي رحمة الله عليه وايي چي دا هغه احکام دي کوم چي د اسلام د شروع په زمانه کي رسول الله ﷺ جاري کړي وه ، په هغه زمانه کي د خلکو بدکاري مينزي وي چي زنا به يې کول او د هغوی مالکانو به هم د هغوی سره کوروالي کول او بيا چي به د هغوی څخه کوچنی پيدا سو نو مالک به د هغه دعوه کول او زنا کونکي به هم دعوه کول، د داسي جګړو په شرعي توګه سره د ختمولو لپاره رسول الله ﷺ پورتني احکام جاري کړل، په دې باره کي چي رسول الله ﷺ کومه شرعي قاعده وټاکل او د هغې ذکر په حديث شريف کي سوی دی د هغه وضاحت دادی چي د مثال په توګه زيد وفات سو او د هغه څخه وروسته د زيد وارثان به دا دعوه کولای سي او د هغه کوچني نسب به د زيد سره په قائمولو سره د هغه د مېراث حقدار کيدای سي مګر دا په هغه صورت کي وي کله چي هغه هلک د يو داسي مينزي د نس څخه وي چي د زيد په ملکيت کي پاته سوې وي او زيد د هغې سره په جائز طريقه جماع کړې وي يا هغه د يو داسي ازادي ښځي د نس څخه وي چي د زيد په نکاح کي پاته سوې وي او خپله زيد هم په خپل ژوند کي دا اقرار کړی وي چي دا زما زوی دی.

لکه څرنګه چي په حديث کي وضاحت دی چي دغه هلک به د هغه وارثانو په حق کي برخه لرونکی وي کومو چي دغه دعوه کړې وي او که ځيني وارثان دعوه کوي نو يوازي د هغه ځينو وارثانو په حق کي به برخه لرونکی وي او دا کوچنی به يوازي په هغه ميراث کي برخمن وي کوم چي تر اوسه ويشل سوی نه وي او کوم مېراث چي د دغه دعوې څخه مخکي ويشل سوی وي په هغه کي به هيڅ برخه نه ورکول کيږي او که چيري دا صورت وي چي زيد په خپل ژوند کي د هغه کوچني د نسب څخه انکار کړی وي يعني دا يې ويلي وي چي دا زما زوی نه دی نو بيا د هغه د مرګ څخه وروسته که چيري د هغه وارثان د هغه کوچني په ځان کي ګډول غواړي نو داسي نه سي کيدلای او نه به هغه کوچني ته د مېراث څخه برخه ورکول کيدای سي.

او که چيري هغه کوچنی د يو داسي مينزي د نس څخه وي چي د زيد په ملکيت کي نه وي

یا د یو داسي ازادي ښځي د نس ځخه وي چي هغه دزید په نکاح کي نه وه یعني هغه کوچنی د زنا په نتیجه کي پیدا سوی وي نو په دغه صورت کي هم هغه د زید په وارثانو کي نه سي ګڼډلای او نه به هغه ته د زید په میراث کي برخه ورکول کیږي بلکه که چیري زید په خپل ژوند کي دا وغواړي چي د هغه سره د خپل نسب په یو ځای کولو سره هغه په خپلو وارثانو کي شامل کړي نو هغه هم داسي نه سي کولای ځکه چي د ولد الزنا نسب د زنا کونکي سره نه قائمیږي او نه هغه د زنا کونکي وارث وي.

غیرت په ځینو صورتو کي خوښ او په ځینو کي ناخوښه دی

﴿۳۱۷۷﴾: وَعَنْ جَابِرِ بْنِ عَتِيكٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مِنَ

د حضرت جابر بن عتیک رضي الله عنه ځخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د غیرت یو قسم چي

الْغَيْرَةِ مَا يُحِبُّ اللَّهُ وَمِنْهَا مَا يُبْغِضُ اللَّهُ فَأَمَّا الَّتِي يُحِبُّهَا اللَّهُ فَالْغَيْرَةُ فِي

خداي تعالي یې خوښوي او د غیرت یو قسم چي الله جل جلاله یې نه خوښوي کوم چي الله جل جلاله یې خوښوي هغه غیرت دی چي

الرِّيبَةِ وَأَمَّا الَّتِي يُبْغِضُهَا اللَّهُ فَالْغَيْرَةُ فِي غَيْرِ رِيبَةٍ وَإِنَّ مِنَ الْخُيَلَاءِ مَا

د شک او شبې په ځاي وي (لکه په ښځي یا په مینزي باندي شک او شبه وي چي د دې اړیکي د بل سړي سره دي). او هغه غیرت چي الله جل جلاله یې نه خوښوي هغه غیرت دی چي د شک او شبهې په ځای نه وي (یعني ځاني ګمان یې وي او د شک څه قرینه نه وي) او ځیني لویي

يُبْغِضُ اللَّهُ وَمِنْهَا مَا يُحِبُّ اللَّهُ فَأَمَّا الْخُيَلَاءُ الَّتِي يُحِبُّ اللَّهُ فَاخْتِيَالُ

(تکبر) ښودل داسي دي چي د الله جل جلاله خوښ نه دي، او ځیني هغه ده چي خداي تعالي یې خوښوي کومه لویي چي خداي تعالي خوښوي هغه داده چي

الرَّجُلِ عِنْدَ الْقِتَالِ وَاخْتِيَالُهُ عِنْدَ الصَّدَقَةِ وَأَمَّا الَّتِي يُبْغِضُ اللهُ فَاخْتِيَالُهُ

فِي الْفَخْرِ وفي رواية فِي الْبَغْيِ. رواه احمد وابوداؤد والنسائي.

د غزا په وخت یا دصدقې د ورکولو په وخت کي سړی ښکاره کړي او کومه چي د خداي تعالي

بد ايسي نو هغه په نسب باندي فخر كول دي او په يو بل روايت كي دا الفاظ دي چي تكبر د الله ﷻ خوښ نه دی هغه په ظلم كي تكبر كول دي. (احمد ابوداؤد نسائي).

تخريج: احمد في المسند ۵\ ۴۴۵، وابوداود في السنن ۳\ ۱۱۴، رقم ۲۶۵۹، والنسائي ۵\ ۷۸، رقم: ۲۵۵۷.

تشريح: پر خپل نسب باندي فخر او تكبر كول دادی چي يو سړی د لوړ او اعلی نسب او د ښه كورنۍ څخه وي او هغه دا وايي چي ما ته په نسب كي لوړوالی او امتياز حاصل دی او زما پلار او نيكه د لوړي كورنۍ كېدو په وجه بزرګ او افضل دی، دا يو داسي تكبر دی چي الله تعالی ته ناخوښه دی ځكه چي د الله تعالی په نزد غوره والی، فوقيت او بزرګي هغه سړي ته تر لاسه وي كوم چي د دين په اعتبار تر ټولو غوره وي، الله تعالی فرمايي:

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ

ژباړه: بېله شكه د الله تعالی په نزد په تاسو كي زيات بزرګ او د لوړي مرتبې سړی هغه څوك دی چي په تاسو كي زيات متقي (پرهيزګاره) وي.

د مشكوة شريف په يوه نسخه كي په دغه روايت كي د (في الفخر) پر ځای د (في الفقر) الفاظ دي يعني كوم تكبر چي د الله تعالی خوښ دی هغه د فقر تكبر دی، مطلب دا چي د الله تعالی دا خبره خوښه نه ده چي يو سړی دي د فقر په حالت كي پر خپل قناعت او خپل صبر باندي تكبر وكړي، علماء كرام وايي چي دا تكبر تر هغه تكبر بد دی كوم چي پر خپل غناء او مال باندي كيږي مګر د فقير تكبر په هغه صورت كي خراب او د الله تعالی په نزد ناخوښه دی كله چي هغه د فقر په مقابله كي وكړل سي مګر كه چيري هغه تكبر د شتمنو او خانانو په مقابله كي وكړي نو دا ښه او غوره دی ځكه چي داسي تكبر ته خو صدقه ويل كيږي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

دولد الزنا نسب

﴿۳۱۷۸﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار څخه او هغه د خپل پلار څخه روايت كوي چي يو سړی ودرېدی او عرض يې وكړ يا

رَسُولَ اللّٰہِ إِنَّ فُلَانًا ابْنِي عَاهَرْتُ بِأُمِّهِ فِي الْجَاهِلِيَّةِ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰہِ صَلَّى اللّٰہُ

رسول الله! فلانی زما زوي دی ما د هغه د مور سره د جاهليت په زمانه كي زنا كړې وه نبي كريم

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا دَعْوَةَ فِي الْإِسْلَامِ ذَهَبَ أَمْرُ الْجَاهِلِيَّةِ الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ . رواه ابوداؤد

ﷺ ورته وفرمايل : د جاهليت د زمانې خبري تيري سوې په اسلام كي د هغه دعوا نه چليږي كوچنى د صاحب فراش (د بسترې د خاوند دی يعني د چا په بستره دي پيدا سوی وي) او د زنا كاره لپاره په كاڼو سنگسارول دی . (ابوداؤد) .

تخريج: سنن ابي داود ۲\۷۰٦، رقم: ۲۲۷۴.

د لغاتو حل: لا دعوة: ای لا دعوی نسب.

تشريح: د صاحب فراش څخه هغه سړی مراد دی چي د ولد الزنا د مور خاوند يا مالک وي، مطلب دا چي كومه ښځه د چا په نكاح كي وي (يا د مينزي كېدو په صورت كي) د يو چا په ملكيت كي وي نو د هغه د زنا په نتيجه كي چي كوم كوچنى پيدا سي د هغه نسب د هغه د خاوند يا مالک څخه ثابتيږي او كه چيري هغه ښځه د يو چا په نكاح يا ملک كي نه وي نو بيا به كوچنى مور ته منسوب وي ، په هر صورت د زنا كونكي به د هغه كوچني سره هيڅ نسبي تعلق نه وي .

هغه څلور ښځي چي د هغو څخه لعان نه كيږي

﴿۳۱۷۹﴾: وَعَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰہُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَرْبَعٌ مِنَ النِّسَاءِ لَا مُلَاعَنَةَ بَيْنَهُنَّ النَّصْرَانِيَّةُ تَحْتَ الْمُسْلِمِ وَالْيَهُودِيَّةُ تَحْتَ الْمُسْلِمِ وَالْحُرَّةُ تَحْتَ الْمَمْلُوكِ وَالْمَمْلُوكَةُ تَحْتَ الْحُرِّ . رواه ابن ماجة

د حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : څلور ښځي دي چي په هغوی باندي لعان نسته :(۱): يوه نصراني ښځه ده چي د يوه مسلمان په نكاح كي وي.(۲): بله يهودي ښځه ده چي د يوه مسلمان په نكاح كي وي .(۳): بله هغه ازاده ښځه ده چي د يوه غلام په نكاح كي وي . (۴): هغه مينزه ده چي د يوه ازاد په نكاح كي وي . (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۱\۶۷۰، رقم: ۲۰۷۱

تشريح: مطلب دا دی كه چيري يو عيسائي يا يهودي ښځه د يو مسلمان په نكاح كي وي او د هغې خاوند پر هغې باندي د زنا تهمت ولګوي او هغه يې رد وكړي نو په دغه صورت كي د دواړو په مينځ كي لعان نه كيږي همدا رنګه كه چيري يو ازاده ښځه د يو غلام په نكاح كي وي يا يو مينزه د ازاد سړي په نكاح كي وي نو د هغوی په مينځ كي لعان نه كيږي او ددې وجه داده چي لعان په اصل كي شاهدي ده ځكه د لعان په صورت كي د سړي او ښځي دواړو د شهادت وړ كېدل ضروري دي حال دا چي مملوک او كافر د شهادت وړ نه دي يعني په هيڅ معامله كي د دوی شاهدي معتبره نه ده نو د دوی په مينځ كي د لعان هيڅ صورت نه ستهٔ .

رسول الله ﷺ تر خپل امكان پوري د لعان څخه ځان ساتۀ

﴿۳۱۸۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَمَرَ رَجُلًا حِينَ أَمَرَ الْمُتَلَاعِنَيْنِ أَنْ يَتَلَاعَنَا أَنْ يَضَعَ يَدَهُ عِنْدَ الْخَامِسَةِ عَلَى فِيهِ وَقَالَ إِنَّهَا مُوجِبَةٌ . رواه النسائي .

د حضرت ابن عباس ؓ څخه روايت دی چي د دوو كسانو لعان كېدی رسول الله ﷺ يو سړي ته امر وكړ كله چي دا خلک په پنځم وار شاهدي وركوي نو ته د هغوی په خوله لاس كښېږده ځكه چي د پنځم وار شهادت واجب كېدونكي دی (يعني جلاوالي په مينځ كي راولي) . (نسائي) .

تخريج: سنن النسائي ٦\١٧٥، رقم: ٣٤٧٢.

تشريح: كيدای سي يو خاوند پر خپل ښځه باندي د زنا تهمت لګولی وي او ښځي به د هغه ترديد كړی وي نو رسول الله ﷺ هغوی ته حكم وكړ او هغه وخت يو بل سړي ته يې دا حكم وكړ چي د پنځمي شاهدي پر وار د لعان كونكي پر خوله لاس كښېږده چي هغه د پنځمي شاهدۍ په وركولو سره لعان پوره نه كړي .

ددغه حكم مقصد دا وو چي د هغه پر خوله لاس كښېښودل سي نو هغه ته به احساس وسي او كوم چي ريښتيا خبره وي د هغه په اقرار كولو سره به د پنځمي شاهدۍ څخه منع سي او كله چي پنځمه شاهدي پوره نه سي نو لعان نه واقع كيږي ، دا حديث ددې دليل دی چي رسول الله ﷺ تر خپل وس پوري د لعان څخه د منع كولو هڅه كول او دا يې غوښتل چي كومه ريښتيا خبره وي ښځه او خاوند دي د هغه اقرار وكړي او ددغه دنيا د آسانه عذاب يعني د زنا يا تهمت د حد په اختيارولو سره د آخرت د سخت عذاب څخه وساتل سي .

شیطان د خاوند او ښځي په مینځ کي د بدگمانی پیدا کولو هڅه کوي

﴿۳۱۸۱﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ مِنْ عِنْدِهَا

د بي بي عائشي ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ یوه شپه (یعني د شعبان په پنځلسمه

لَيْلًا قَالَتْ فَغِرْتُ عَلَيْهِ فَجَاءَ فَرَأَى مَا أَصْنَعُ فَقَالَ مَا لَكِ يَا عَائِشَةُ أَغِرْتِ

شپه) زما څخه ولاړ شو او ولاړی د بي بي عائشي رض بیان دی په دې باندي ما ته غیرت راغلی (لړوخت وروسته) رسول الله ﷺ بیرته تشریف راوړ او زه چي په کوم خلجان (تردد) کي مبتلا وم نبي کریم ﷺ هغه ملاحظه کړ (یعني محسوس یې کړ او ویې لیدل) او وې فرمایل:

فَقُلْتُ وَمَا لِي لَا يَغَارُ مِثْلِي عَلَى مِثْلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

اې عائشې! په تا څه وسوه ایا تا په ما باندي غیرت وکړ؟ ما عرض وکړ په ما څه وسوه چي زما ستاسو په ډول سړی باندي غیرت ونه کړم. نبي کریم ﷺ راته وفرمایل: هو،

لَقَدْ جَاءَكِ شَيْطَانُكِ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَمَعِيَ شَيْطَانٌ قَالَ نَعَمْ قلت وَمَعَكَ

تا ته شیطان راغلی دی او ته یې په وسوسه کي اچولې یې بي بي عائشه ﷺ وایي چي ما عرض وکړ یا رسول الله! ایا زما سره شیطان سته؟ نبي کریم ﷺ راته وفرمایل: هو. ما وویل:

يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ نَعَمْ وَلَكِنْ أَعَانَنِي اللّٰهُ عَلَيْهِ حَتَّى أَسْلَمَ . رواه مسلم .

او ستاسو سره (یا رسول الله!) نبي کریم ﷺ راته وفرمایل: زما سره هم شیطان سته مګر الله ﷻ ماته په هغه باندي کومک را کړی دی. او زه یې د هغه څخه ساتلی یم. (مسلم).

تخريج: صحيح مسلم ۲۱۶۸\۴، رقم: ۷۰- ۲۸۱۵

تشريح: یو وخت د شعبان پر پنځلسمه شپه رسول الله ﷺ په آرامه د بي بي عائشي رضي الله عنها څخه په پورته کېدو سره جنت البقیع ته ولاړی چي هلته د مړو لپاره دعاء او مغفرت وکړي مګر بي بي عائشي ﷺ دا فکر وکړ چي رسول الله ﷺ زما څخه په ولاړېدو خپل یو بلي بي بي ته ورغلی دی، دا د شیطان چم وو چي هغه یې په دغه شک کي اخته کړه په دې وجه هغې ته ډېر غیرت راغلی د هغې د زړه کیفیت متغیر سو او بیا هغې ولېدل چي د رسول الله ﷺ منزل د یو بلي بي بي ځای نه دی بلکه جنت البقیع دی چیري چي رسول الله ﷺ د دغه دنیا څخه د تلونکو

مسلمانانو په دعاء او مغفرت كي بوخت دى ، يقيني خبره ده چي كوم شک او شبهې بي بي عائشه ﷺ په دومره بېره كي اخته كړه چي هغه د رسول الله ﷺ د ستنېدو ځخه مخكي كور ته ورسيږي نو د هغه ځاى ځخه په منډه بېرته راغلل كله چي په كور كي داخله سوه نو يو خو د منډو په وجه او يو څه د پښيمانۍ په وجه زړه يې درېدى او ساه يې ژر ژر اخيستل ، د هغه وروسته رسول الله ﷺ كور ته راغلى او د بي بي عائشې ﷺ دا كيفيت يې وليدى چي ساه يې ژر ژر كښل او بېره پر خپره سوې ده ، ورته وه يې فرمايل ولي دومره بېره درباندي راغلې ده چي تا يوازي په دې وجه غيرت وكړ چي زه همدا سي ولي ولاړم ، ددې په جواب كي چي بي بي عائشې رضي الله عنها څه وويل هغه په اصل كي د ښځو د فطري جذباتو ترجماني وه هغې وويل دا ناممكنه ده چي زما په ډول ښځه دي پر تاسو غوندي سړي باندي غيرت ونه كړي مگر كه څه هم ما ته ستاسو ډېر محبت تر لاسه دى مگر زما بني هم څو دي او بيا تاسو په ټول ظاهري او باطني كمال سره متصف ياستنو په دغه صورت كي زه ولي په شک او غيرت كي اخته نه سم .

==========

بَابُ الْعِدَّةِ (د عدې بيان)

د عدت معنى : د عدت لغوي معنى د شمېرلو ده او د شريعت په اصطلاح كي عدت دې ته وايي چي كله يو سړى خپل ښځي ته طلاق وركړي يا د خلع او ايلاء په ذريعه نكاح يا د نكاح په ډول شى (مثلا نكاح فاسد) مات سي په شرط ددې چي په نكاح كي جماع يا خلوت صحيحه سوى وي يا خاوند مړ سي نو هغه تر ټاكلي وخت پوري (چي د هغه تفصيل به مخته راسي) په كور كي پاته كيږي تر څو چي هغه وخت ختم نه سي تر هغه پوري چيري نه ځي او نه د بل چا سره نكاح كوي كله چي دغه وخت پوره سي نو چيري چي غواړي تللاى سي او د چا سره چي وغواړي نكاح كولاى سي .

د عدت وخت : كله چي ازادي ښځي ته د هغې خاوند طلاق وركړى وي يا نكاح فسخ سوې وي او هغې ته حيض راځي نو د هغې د عدې وخت درې حيضه دى يعني هغه به تر درو حيضو راتلو پوري د خاوند په كور كي (چيري چي طلاق وركړل سوى دى) ناسته وي او د هغه كور ځخه د باندي به نه ځي او نه به د چا سره نكاح كوي ، همدارنگه د كومي ځي سره چي په شبه كي جماع سوې وي د هغې د عدت وخت هم درې حيضه دى يعني يو څوک چي د بل ښځي سره د

خپل ښځې په ګڼلو سره په خطا کې جماع وکړي نو هغه ښځه به هم تر درو حیضو راتلو پورې په عده کې وي تر څو چې عده ختمه نه سي تر هغه وخته به د خاوند سره جماع نه کوي ، د کومې ښځې سره چې بې قاعدې یعنې فاسده نکاح سوې وي لکه موقت نکاح او بیا جلاوالی وکړل سي یا د جلاوالي څخه مخکې خاوند مړ سوی وي نو د هغې د عدت وخت هم درې حیضه دی ، کله چې ام ولد ازاده سي یاد هغې بادار مړ سي نو د هغې عدت هم درې حیضه دی.

که یوې ښځې ته د کم عمرۍ په وجه یا د وچې کېدو په وجه او یا د سپین سر توب په وجه حیض نه راځي نو د عدې عده درې میاشتې ده .

د کومې ازادې ښځې خاوند چې مړ سي نو د هغې عدت څلور میاشتې او لس ورځې دی که څه هم د هغه ښځې سره بې جماع سوې وي یا نه وي سوې او که څه هم هغه مسلمانه ښځه وي یا د مسلمان سړي په نکاح کې یهودي یا نصراني وي او که څه هم هغه بالغه وي یا نابالغه ، او که څه هم د هغې خاوند ازاد وي یا غلام وي او که څه هم په دغه وخت کې هغې ته حیض راځي یا نه راځي .

د حاملې ښځې عدت د حمل وضع دی، که څه هم هغه ښځې ته خاوند طلاق ورکړی وي یا د هغې خاوند مړ سوی وي او که څه هم هغه ښځه ازاده وي یا مینزه وي ، د ولادت په کېدو سره د هغې عده پوره کیږي که څه هم د خاوند د طلاق ورکولو یاد خاوند د مړو کېدو څخه وروسته ولادت وسي تر دې چې په مبسوط نامي کتاب کې لیکلي دي که چیرې د حاملې ښځې خاوند مړ سي او هغه ته غسل ورکول کیږي یا کفن ورکول کیږي که چیرې د هغه ښځې ولادت وسو (یعنې کوچنی یې پیدا سو) نو د هغې عده پوره سوه .

کومه ښځه چې ازاده نه وي یعنې د یو چا مینزه وي او د هغې خاوند طلاق ورکړي نو د هغې عدت هغه حیض دی په شرط ددې چې هغې ته حیض راځي او که چیرې هغې ته حیض نه راځي نو بیا د هغې عده یوه نیمه میاشت ده او که چیرې دهغې خاوند مړ سي نو د هغې عده دوې میاشتې او پنځه ورځې ده که څه هم هغې ته حیض راځي یا نه راځي .

د عدت د شروع وخت : د طلاق په صورت کې د عدت شروع د طلاق څخه وروسته وي یعنې د طلاق څخه وروسته چې درې حیضه راسي نو هغه به شمېرل کیږي که یو چا د حیض په حالت کې ښځې ته طلاق ورکړی وي نو هغه حیض نه شمېرل کیږي بلکه د هغه حیض څخه وروسته د درو حیضو اعتبار دی ، او په وفات کې د عدت شمېر د خاوند د وفات څخه وروسته وي که ښځې ته د طلاق یا د وفات خبر ونه سي تر دې چې د عدت وخت تېر سي نو د هغې عده پوره سوه ، د عدې په باره کې نور مسائل د فقهې په کتابو کې تر لاسه کولای سئ .

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د عدت په ورځو کي پر خاوند نفقه واجب ده که یا؟

﴿۳۱۸۲﴾: عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَفْصٍ طَلَّقَهَا

د حضرت ابو سلمه رضی الله عنه څخه روایت دی چي فاطمه بنت قیس علیها دا بیان وکړ چي ابو عمرو بن حفص رضی الله عنه د هغې خاوند و هغې ته طلاق ورکړ

الْبَتَّةَ وَهُوَ غَائِبٌ فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا وَكِيلُهُ بِالشَّعِيرِ فَسَخِطَتْهُ فَقَالَ وَاللهِ مَا لَكِ

او ابو عمرو (یعني د هغې خاوند) د هغې سره موجود نه وو د هغه ځایه څخه یې طلاق را ولېږی بیا د ابو عمرو وکیل فاطمې رض ته څه اوربشي را ولېږلې فاطمه په هغه باندي ډیره خفه سوه وکیل و فاطمې ته وویل قسم په خدای چي

عَلَيْنَا مِنْ شَيْءٍ فَجَاءَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَذَكَرَتْ ذٰلِكَ لَهُ

ستا پر موږ باندي حق نسته یعني ستا نفقه پر موږ باندي واجب نه ده موږ چي څه درکوو هغه د احسان په ډول درکوو د دې څخه وروسته فاطمه د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او

فَقَالَ لَيْسَ لَكِ نَفَقَةٌ فَأَمَرَهَا أَنْ تَعْتَدَّ فِي بَيْتِ أُمِّ شَرِيكٍ ثُمَّ قَالَ تِلْكِ امْرَأَةٌ

واقعه یې ورته بیان کړه نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: ستا نفقه په خاوند باندي واجب نه ده بیا نبي کریم ﷺ و فاطمې رضی الله عنها ته وفرمایل چي ته د ام شریک په کور کي د عدت ورځي تیري کړه بیا نبي کریم ﷺ وفرمایل: ام شریک یوه داسي ښځه ده چي د

يَغْشَاهَا أَصْحَابِي اعْتَدِّي عِنْدَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَى تَضَعِينَ

هغې په کور کي زما اصحاب (د ام شریک خپلوان) ځي او راځي په دې وجه ته د ابن مکتوم کره د عدت ورځي تیري کړه هغه یو ړوند سړی دی هلته در سره د اغوستلو کالي هم واخله

ثِيَابَكِ فَإِذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي قَالَتْ فَلَمَّا حَلَلْتُ ذَكَرْتُ لَهُ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي

چي کله حلاله سې (د عدت ورځي دي ختمي سي) نو ما خبر کړه د فاطمې رض بیان دی کله چي زما د عدت ورځي تیري سوې نو ما رسول الله ﷺ ته عرض وکړ معاویه بن ابو سفیان

سُفْيَانَ وَأَبَا جَهْمٍ خَطَبَانِي فَقَالَ أَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَلَا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ

او ابو جهم ما ته د نکاح پیغام را ولیږی نبي کريم ﷺ وفرمايل: ابو جهم خو يو داسي سړی دی چي هيڅ وخت يې لرګی د اوږې څخه نه کښته کيږي (يعني ډېر سخت مزاجه سړی دی)

وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصُعْلُوكٌ لَا مَالَ لَهُ انْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ فَكَرِهْتُهُ ثُمَّ قَالَ

او معاويه يو مفلس سړی دی د هغه سره هيڅ نسته ته د اسامه بن زيد رضی الله عنه سره نکاح وکړه د فاطمې رض بيان دی ما د رسول الله ﷺ دغه مشوره خوښه نکړه د اسامه سره مي د نکاح تجويز

انْكِحِي أُسَامَةَ فَنَكَحْتُهُ فَجَعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا وَاغْتَبَطْتُ و في رواية عنها قال

زړه ته نه تلئ نبي کريم ﷺ راته وفرمايل: ته د اسامه سره نکاح وکړه نو ما د اسامه سره نکاح وکړه الله جل جلاله زما په دې نکاح کي برکت واچوی او وروسته په ما باندي ښځو غبطه کول، په يو

فاما ابو جهم فرجل ضراب للنساء رواه مسلم و في رواية عنها ان زوجها طلقها ثلاثا فاتت النبي ﷺ فقال لا نَفَقَةَ لَكِ إِلَّا أَنْ تَكُونِي حَامِلًا .

روايت کي د فاطمې رضی الله عنها څخه دا الفاظ منقول دی د فاطمې رضی الله عنها خاوند درې طلاقه ورکړه نو هغه د نبي کريم ﷺ په خدمت کي حاضره سوه نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: (د خاوند د لوري څخه) ستا لپاره نفقه نسته البته که حمل داره يې نو ستا نفقه پر خاوند باندي واجب ده. مسلم

تخريج: مسلم في الصحيح ۲\ ۱۱۱۴، رقم: ۳۶- ۱۴۸۰.

تخريج: فسخطته: ای ما رضيت به.

تشريح: هلته جامې در سره واخله: ددې مطلب دادی چي ابن ام مکتوم رضی الله عنه ړوند دی ځکه نو هلته به تا ته د پردې ضرورت نه وي او که دا ترجمه وکړل سي چي هلته ته خپل جامې اېږده نو بيا به مطلب دا وي چي هلته تر څو پوري ته په عده کي يې د زينت او ښکلا جامې مه اغونده، يا ددې جملې په ذريعه په کنايه سره دا اظهار کول مقصد دي چي د عدې په ورځو کي د کور څخه وتل جائز نه دي.

امام نووي رحمه الله وايي چي ددغه حديث څخه ځينو علماؤ دا استدلال کړی دی چي د ښځي پردي سړي ته کتل جائز دي په شرط ددې چي هغه پردی سړی هغې ته ونه ګوري مګر دا

استدلال کمزوری او ضعیف دی ، صحیح خبره هغه ده کوم چي د اکثرو علماؤ قول دی چي څرنګه د پردي سړي ښځي ته کتل حرام دي همدارنګه د پردی ښځي پردي سړي ته کتل هم حرام دي ځکه څرنګه چي الله تعالی د نارینوو په باره کي دا حکم کړی دی چي :

قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ ...الاية

ژباړه : (اې محمد ! ﷺ) ته مسلمانو نارینوو ته ووایه چي خپل نظرونه کښته کړئ ...

همدارنګه الله تعالی د ښځو په باره کي هم دا حکم ورکړی دی چي :

وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ ... الاية

ژباړه : او مسلمانو ښځو ته هم ووایه چي هغوی خپل نظرونه کښته وساتي ...

په دې باره کي د حضرت ابن ام مکتوم رضي الله عنه په اړه د ام المؤمنین بي بي ام سلمه رضي الله عنها هغه روایت هم یو لوی دلیل دی چي په هغه کي بي بي سلمه رضي الله عنها بیان کړی دی چي یو وار هغه او بي بي میمونه رضي الله عنهما د رسول الله ﷺ سره وې چي ناڅاپه حضرت ابن ام مکتوم رضي الله عنه راغلی نو رسول الله ﷺ هغه دواړو ته وفرمایل چي پرده وکړئ ، بي بي ام سلمه رضي الله عنها وویل : دی خو ړوند دی موږ نه ویني چي موږ د هغه څخه پرده وکړو ، رسول الله ﷺ وفرمایل : (افعمیا وان انتما الستما تبصرانه) ایا تاسو هم ړندې یاست ایا تاسو هغه نه وینئ .

د بي بي فاطمې رضي الله عنها ددغه روایت څخه په هیڅ ډول دا نه ثابتیږي چي رسول الله ﷺ ابن ام مکتوم رضي الله عنه ته کتل د بي بي فاطمې لپاره جائز ګرځولي دي ، بلکه د رسول الله ﷺ مقصد یوازي دا ظاهرول وو چي ته به ابن ام مکتوم رضي الله عنه سره په امن او حفاظت سره اوسیږې ځکه چي د هغه سره به تا هیڅوک نه ویني ، او کوم چي د بي بي فاطمې رضي الله عنها سوال دی نو هغې ته خپله د کتاب الله دا حکم معلوم وو چي پردي سړي ته کتل منع دي ځکه هغې ته دا ممکن نه وه چي هغه دې ابن ام مکتوم ته وګوري .

په هر حال د بي بي فاطمې رضي الله عنها ددغه روایت څخه ځیني علماء د ښځو لپاره د پردي سړي ته کتلو چي کوم جواز ثابت کړی دی د هغه په باره کي د اکثرو جمهورو علماؤ له خوا دا جواب ورکول کیږي .

اوس پاته سوه د امام اعظم ابو حنیفة رحمه الله علیه د فقهي مذهب خبره ، نو دا په ذهن کي راوستل پکار دي چي د هغه په نزد پردي سړي ته د هغه د نامه څخه لاندي تر زنګنو پوري برخي څخه پرته کتل د ښځي لپاره جائز دي په شرط ددې چي هغه د جنسي ترغیب څخه محفوظ او خوندي

وي که چیري د جنسي ترغیب څخه مامون نه وي نو بیا د پردي سړي پوره بدن ته کتل د هغې لپاره حرام دي.

ابو جهم رضی الله عنه خپل کوتک د اوږو څخه نه کښته کوي: د دې څخه د ابو جهم رضی الله عنه سخت مزاجی ته اشاره ده چي ابو جهم رضی الله عنه ډېر سخت سړی دی هغه ښځي وهي او د هغه سره ستا گزاره مشکل ده نو د دې څخه معلومه سوه چي یو چا ته د یو ښځي یا یو سړي یو عیب معلوم وي نو د کوزدې پر وخت د هغه اظهار کول جائز دي چي د واده څخه وروسته هغه دواړه په یو تکلیف او پریشانۍ کي اخته نه سي.

بي بي فاطمې رضی الله عنها د حضرت اسامه رضی الله عنه انتخاب ځکه ناخوښه کړی چي اول خو هغه د رسول الله ﷺ د غلام زوی وو، دوهم د هغه رنګ تور وو، حال دا چي فاطمه رضي الله عنها قریشي وه او ښکلې وه مګر حضرت اسامه رضی الله عنه د رسول الله ﷺ ډېر محبوب وو، د رسول الله ﷺ په دربار کي یو خاص فضیلت او تقرب ورته حاصل وو ځکه رسول الله ﷺ دوهم وار د هغه سفارش وکړ نو د دې څخه وروسته د فاطمې انکار کول مناسب ونه ګڼل او د رسول الله ﷺ د حکم سره سم ئې حضرت اسامه رضی الله عنه سره نکاح وکړه او د هغه نتیجه دا سوه چي الله تعالی د هغوی په نکاح کي خیر او برکت ورکړ او هغه ته د اسامه رضی الله عنه په زوجیت کي ارام او سکون په برخه سو.

په دې باره کي د علماؤ اختلافي قولونه دي چي کله ښځي ته طلاق بائن ورکړل سي او هغه حامله نه وي نو د عدې پوره کولو پوري د هغې نفقه او د اوسیدو ځای د خاوند پر ذمه دی که یا؟ د امام اعظم ابو حنیفة رحمه الله او نورو علماؤ په نزد پر خاوند باندي د هغې نفقه او د اوسیدو ځای واجب دی، سکنی (د اوسېدو ځای) په دغه آیت کریمه سره ثابت دی:

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ

ژباړه: تاسو هغه (طلاق سوي ښځي) ته خپل وس سره سم د اوسېدو ځای ورکړئ چیري چي تاسو اوسیږئ.

او د نفقې په اعتبار واجب دی چي هغه ښځه د هغه خاوند په وجه د تهولو پابندیو سره په عده کي ناسته وي، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د دې قائل وو بلکه هغه د دغه حدیث په باره کي فرمایل چي موږ د یوې ښځي (فاطمه بنت قیس) په وینا چي رسول الله ﷺ ما ته وفرمایل چي ستا نفقه او د اوسیدو ځای ستا د خاوند پر ذمه نه سته، موږ د الله جل جلاله کتاب او د رسول الله ﷺ سنت نه سو پرېښودلای چي د هغه څخه نفقه او سکنی واجب کېدل ثابت دي کیدای سي چي

فاطمې ته اشتباه سوې وي یا هغې ته د رسول الله ﷺ اصل ارشاد یاد نه وي ، ما د رسول الله ﷺ څخه اوریدلي دي چې د ښځي نفقه او سکنی د خاوند پر ذمه ده مګر ابن مالک رحمة الله علیه وایي چې دا واقعه د صحابه کرامو په وړاندې پېښه سوې وه (او په هغه صحابه کرامو کي هیچا د فاطمې د قول تردید نه دی کړی ځکه دا په منزله د اجماع سو) .

امام احمد رحمة الله علیه وایي چې د هغه ښځي لپاره نه نفقه واجب ده او نه سکنی، او هغه ددغه حدیث څخه استدلال کړی دی چې امام مالک، امام شافعي او نور علماء وایي چې دغه آیت (اسکنوهن ..الخ) په موجب د هغه ښځي لپاره سکنی واجب ده او نفقه واجب نه ده مګر که چیري ښځي ته د حمل په حالت کي طلاق ورکړل سوی وي نو ددغه حدیث سره سم د هغې لپاره نفقه واجب ده .

﴿۳۱۸۳﴾: وَعَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنَّ فَاطِمَةَ كَانَتْ فِي مَكَانٍ وَحْشٍ فَخِيفَ عَلَى

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی چې فاطمه بنت قیس چې په کوم کور کي اوسېده هغه خرابه (زړه آبادي) وه او هلته هر وخت خطره وه

نَاحِيَتِهَا فَلِذَلِكَ رخص لَهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تعني في النقلة و في

په دې وجه رسول الله ﷺ و هغې ته اجازت ورکړ چې هغه د عدت په ورځو کي د هغه ځایه څخه

رواية قالت ما لفاطمة الا نتقي الله تعني في قولها لا سکنی و لا نفقة .رواه البخاري

ولاړه سي او په یو بل روایت کي دا الفاظ دي چې بي بي عائشې رض و فاطمې رض ته وویل : چې ته د الله جل جلاله څخه نه بېرېږې چې دا وایې چې کومي ښځي ته درې طلاقه ورکړل سي د هغې لپاره نه خو د اوسېدو لپاره کور سته او نه نفقه (یعني ته دا قول و نبي کریم ﷺ ته منسوبوې د خدایه څخه نه بېرېږې چې دا نبي کریم ﷺ داسي ویلي دي). (بخاري

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\۴۷۷، رقم: ۵۳۲۴

تشریح: د حدیث د اولو الفاظو مطلب دادی چې فاطمه بنت قیس رضي الله عنها په کوم ځای کي اوسېدل هغه په یو وران ځای کي وو چې هلته هر وخت د غلو بېره وه ځکه رسول الله ﷺ هغې ته د هغه سرای څخه د ابن ام مکتوم رضي الله عنه سرای ته د ورتلو ویلي وه ، ددغه بیان څخه د بي بي عائشې رضي الله عنها مقصد دا اګاه کول وو چې فاطمه د خپل عدې په ورځو کي د خپل خاوند د کور

په پرېښودو سره د بل په کور کي ناسته وي او څوک دا ونه وايي چي د درو طلاقو ښځي لپاره سکنی نه سته . او هغه چي چيري غواړي په عده کي دي کښيني بلکه فاطمه د خپل خاوند د سراى په پرېښودو سره د يو بل سړی په سرا يکی د عدې تېرولو سبب دغه دی کوم چي بيان سو د دوهم روايت د الفاظو مطلب دادی چي فاطمه بنت قيس د رسول الله ﷺ څخه دا نقل کړي دي چي کومي ښځي ته طلاق بائن ورکړل سوی وي د هغې لپاره نه نفقه سته او نه سکنی (د اوسېدو ځای)، بي بي عائشې رضي الله عنها د هغې ددغه خبري رد وکړ او وه يې ويل چي فاطمه دا قول رسول الله ﷺ ته په منسوب کولو سره د الله ﷻ څخه نه بيرېږي رسول الله ﷺ به هيڅکله داسي نه وي ويلي بلکه فاطمې ته به غلط فهمي سوې وي .

په دغه مسئله کي د بي بي عائشې رضي الله عنها هم هغه مذهب دی کوم چي د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه دی او دا حديث د امام اعظم ابو حنيفة رحمة الله عليه د مذهب تاکيد کونکی هم دی چي طلاق بائن والا ښځي لپاره سکنی هم سته او نفقه هم سته .

﴿۳۱۸۴﴾: وَعَنْ سَعِيْدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ اِنَّمَا نُقِلَتْ فَاطِمَةُ لِطُوْلِ لِسَانِهَا عَلٰى اَحْمَائِهَا . رواه في شرح السنة .

د حضرت سعيد بن مسيب رضي الله عنه څخه روايت دی چي فاطمه بن قيس رضي الله عنها د عدت په ورځو کي په دې وجه د خاوند د کور څخه وايستل سوه چي د خاوند د قريبانو سره به يې ژبه چلول .(شرح السنة)

تخريج: البغوي في شرح السنة ۹\ ۲۹۴، رقم: ۲۳۸۴

تشريح: د عدې په وخت کي د خپل خاوند د کور څخه د فاطمې د تللو يو سبب خو هغه وو کوم چي په مخکي حديث کي تېر سوی دی يعني د هغې کور په يو وران ځای کي وو او دوهم سبب دادی کوم چي په دغه حديث کي ذکر سوی دی .

د عدت په زمانه کي د ضرورت لپاره د کور څخه وتل جائز دي که يا؟

﴿۳۱۸۵﴾: وَعَنْ جَابِرٍ قَالَ طُلِّقَتْ خَالَتِي ثلاثا فَأَرَادَتْ أَنْ تَجُدَّ نَخْلَهَا

د حضرت جابر رضي الله عنه څخه روايت دی چي زما خاله ته دري طلاقه ورکول سوه هغې اراده وکړه

فَزَجَرَهَا رَجُلٌ أَنْ تَخْرُجَ فَأَتَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ بَلٰى فَجُدِّي

نَخْلَكِ فَإِنَّه عَسَى أَنْ تَصَدَّقِي أَوْ تَفْعَلِي مَعْرُوفًا .رواه مسلم .

چي د كوره څخه دباندي ولاړه سي او خپل خرماوي ووهي يو سړي د هغې د وتلو مخه و نيول او د رسول الله ﷺ په خدمت كي يې حاضره كړه او واقعه يې ورته بيان كړه نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل : ولاړه سه او خپلي د خرماؤ درختي ووهه شايد ته د دې خرماؤ څخه صدقه وكړې يا د دې په ذريعه يو بل احسان وكړې .(مسلم) .

تخريج: مسلم في الصحيح ۲\۱۱۲۱، رقم: ۵۵- ۱۴۸۳

د لغاتو حل: تَجُد : اى تقطع تمر نخلها.

تشريح: د رسول الله ﷺ د ارشاد مطلب دا وو كه چيري هغه خرماوي دومره وي چي پر هغه زكوة واجبيږي نو ته به د هغه زكوة ادا كوې او كه چيري د نصاب په اندازه نه وي نو ته به د هغه په ذريعه احسان او نيک چلن وكړې په دې توګه چي خپلو همسايګانو او مسكينانو ته به هغه د صدقې په توګه وركوې يا خلكو ته به يې د تحفې په توګه استوې ، ددې څخه معلومه سوه كه چيري هغې صدقه نه كولاى نو د هغې لپاره بهٔ د كور څخه وتل جائز نه واى .

امام نووي رحمةالله عليه وايي چي په دغه حديث كي ددې خبري دليل دى چي كومه ښځه د طلاق بائن په صورت كي ناسته وي نو د هغې ته د خپل يو ضرورت په وجه د كور څخه وتل جائز دي ، په دغه مسئله كي چي د حنفيه كوم مذهب دى هغه به د بي بي ام عطيه په روايت كي راسي .

د حاملې ښځې عدت

﴿۳۱۸۶﴾: وَعَنِ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ أَنَّ سُبَيْعَةَ الْأَسْلَمِيَّةَ نُفِسَتْ بَعْدَ وَفَاةِ

د حضرت مسور بن مخرمه رضي الله عنه څخه روايت دى چي سبيعه اسلميه د خپل خاوند تر مرګ وروسته

زَوْجِهَا بِلَيَالٍ فَجَاءَتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَأْذَنَتْهُ أَنْ تَنْكِحَ فَأَذِنَ لَهَا فَنَكَحَتْ . رواه البخاري.

كوچنى راوړ بيا هغه د رسول الله ﷺ په خدمت كي حاضره سوه او د نكاح كولو اجازت يې وغوښت نبي كريم ﷺ ورته اجازه وركړه او هغې نكاح وكړه .(بخاري).

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۸\۶۵۳، رقم: ۴۹۰۹،

تشريح: سبيعه اسلميه د خپل خاوند د وفات پر وخت حامله وه د خاوند دوفات څخه ثو

وروستي د هغې كوچنى پيدا سو نو رسول الله ﷺ هغې ته د دوهمي نكاح كولو اجازه وركړه.
علماء كرام وايي كه چيري د خاوند د وفات يا د طلاق څخه وروسته د ښځي اولاد وسي نو هغه د عدې څخه وځي او د هغې لپاره دوهمه نكاح كول جائز دي كه څه هم ولادت د طلاق يا وفات څخه لږ وروسته وي.

د عدت په زمانه كي د ستر كو تورولو منع

﴿۳۱۸۷﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النبي صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د بي بي ام سلمه ﷞ څخه روايت دى چي يوه ښځه د نبي كريم ﷺ په خدمت كي حاضره سوه او

فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ ابْنَتِي تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا وَقَدْ اشْتَكَتْ عَيْنَهَا

عرض يې وكړ يا رسول الله! زما د لور خاوند مړ سو او د هغې ستر كي خوږيږي ايا زه د هغې

أَفَتَكْحُلُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا كُلَّ ذَٰلِكَ

ستر كي توري كړم؟ نبي كريم ﷺ ورته وفرمايل: يا! څو واره هغې ښځي داسي پوښتنه كوله

يَقُولُ لَا ثُمَّ قَالَ إِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ وَقَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ فِي الْجَاهِلِيَّةِ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عَلَى رَأْسِ الْحَوْلِ. متفق عليه

او نبي كريم ﷺ هر وار د يا جواب وركوى بيا نبي كريم ﷺ وفرمايل: د عدت تېرول څلور مياشتي او لس ورځي دى او د جاهلت په زمانه كي به يو كال په عدت كي اوسېدلاست او پچه به مو ويشتل په تېرېدو د كال. بخاري او مسلم.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\ ۴۸۴، رقم: ۵۳۳۶، ومسلم ۲\ ۱۱۲۴، رقم: ۱۴۸۸

تشريح: دا حديث په ظاهره د امام احمد رحمة الله عليه دليل دى د هغه په نزد هغه ښځي ته رانجه په ستر كو كي اچول جائز نه دي د كومي چي خاوند مړ سوى وي او هغه په عده كي ناسته وي كه څه هم د ستر كو خوږېدو په وجه هغې ته د رانجو استعمالولو ضرورت وي او كه د ښكلا او زينت لپاره وي، د امام ابوحنيفة او امام مالك رحمة الله عليهما په نزد د مجبورى په حالت كي رانجه استعمالول جائز دي او امام شافعي رحمة الله عليه هم د ستر كو خوږېدو په صورت كي اجازه وركوي مګر په دې شرط چي د شپې يې ولګوي او د ورځي يې پريولي.

ددغه حدیث په باره کي حنفي علماء وايي که چیري هغه ښځي د زینت او ښکلا لپاره رانجه لګولي وای مګر بهانه یې کړې وه چي سترګي یې خوږ دي او رسول الله ﷺ ته به ددې خبري علم وو ځکه نو رسول الله ﷺ د رانجو لګولو اجازه نه ورکړه.

د حدیث د آخري جملې وضاحت دادی چي د جاهلیت په زمانه کي دا رواج وو چي د کومي ښځي خاوند به مړ سو نو هغه به یو کوچنی او تاریکه خونه کي کښېنستل او ډیري خرابي جامې به یې اغوستلې، د زینت او ښکلا هیڅ شی به یې نه استعمالوی خوشبویي به یې نه لګول غرض دا چي تر یوه کاله به په دغه حالت کي اوسېدل بیا کله چي به کال ختم سو په هغه ورځ به هغې ته خر، پسه یا یو بل حیوان راوستل سو چي په هغه سره به یې خپل شرمګاه وموږل او د هغه څخه وروسته به د هغه خوني څخه راوتل بیا هغې ته په لاس کي یو څو پچي ورکول کېدی چي هغې به غورځولې او په هغو سره به یې د عدې څخه راووتل رسول الله ﷺ دغه رواج ته اشاره وفرمایل چي د پخوا په نسبت اوس د عدې وخت ډېر لږ دی یعني څلور میاشتي او لس ورځي او په دې کي خرابي او پریشاني هم نه سته نو بیا دومره اضطراب ولي وي.

د عدت په زمانه کي د وېر کولو حکم

﴿۳۱۸۸﴾: وَعَنْ اُمِّ حَبِيْبَةَ وَزَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ عَنْ رَّسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ

د بي بي ام حبیبه رضي الله عنها او زینب بنت جحش رض څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: هیڅ

وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. متفق عليه

یو مسلمانه ښځه چي پر الله جل جلاله او په آخرت باندي ایمان لری په یو مړی باندي د درو ورځو څخه زیات وېر نه کوي ماسوا د خاوند د وېر څخه چي هغه تر څلورو میاشتو او لسو ورځو پوري کولای سي.

تخریج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ۹\ ۴۸۴، رقم: ۵۳۳۴، ومسلم ۲\ ۱۱۲۳، رقم: ۵۸-۱۴۸۶

تشریح: د وېر کولو مطلب دادی چي ښکلا او سنګار کول پرېږدي او د رانجو، خوشبویي او داسي نورو شیانو څخه دي ځان وساتي، دغه ماتم پر یو مړي باندي تر درو ورځو زیات جائز نه دی مګر د خپل خاوند پر وفات څلور میاشتي او لس ورځي یعني د عدې تر پوره کېدو پوري ماتم کول واجب دی.

پا ته سوه دا خبره چي ځلور مياشتي او لس ورځي يعني د عدې د وخت شروع كله ده ؟ نو د جمهورو علماؤ په نزد د دغه وخت شروع د خاوند د مرګ څخه وروسته وي مګر حضرت علي رضي الله عنه ددې قائل دی چي د عدې شروع د هغه وخت څخه وي كله چي ښځه د خاوند د مرګ څخه خبره سي، كه چيري د يو ښځي خاوند په سفر يا بل ځاى كي وفات سوى وي او هغه ښځه خبره نه وي تر دې چي ځلور مياشتي او لس ورځي تيري سوي وي نو د جمهورو علماؤ په نزد عده پوره سوه حال دا چي د حضرت علي رضي الله عنه د قول مطابق د هغې عده نه پوره كيږي بلكه د هغې د خبرېدو د وخت څخه ځلور مياشتي او لس ورځي به په عده كي ناسته وي.

﴿٣١٨٩﴾: وَعَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا تُحِدُّ امْرَأَةٌ

د بي بي ام عطيه رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: هيڅ ښځه دي پر مړي باندي

عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا

تر درو ورځو زيات وير نه كوي خو د خاوند د وير څخه ما سوا چي هغه تر ځلورو مياشتو او لسو ورځو پوري كولاى سي په دې ورځو كي دي نه رنګينه جامه اغوندي

إِلَّا ثَوْبَ عَصْبٍ وَلَا تَكْتَحِلُ وَلَا تَمَسُّ طِيبًا إِلَّا إِذَا طَهُرَتْ نُبْذَةً مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَظْفَارٍ متفق عليه و زاد ابوداؤد وَلَا تَخْتَضِبُ.

مګر هغه ځادر چي د هغې په سوت رنګ سوی جوړ سوی وي هغه استعمالولاى سي او نه دي په دې ورځو كي خوشبوئي او نه رانجه لګوي خو كله چي د حيض څخه پاكه سي نو هغه وخت د قسط او اظفار معمولي خوشبوئي لګولاى سي. (بخاري او مسلم) او د ابو داؤد په يوه روايت كي دا الفاظ دي په دغه ورځو كي دي وربښتان هم په نكرو ځو نه سره كوي.

تخريج: البخاري في الصحيح (فتح الباري): ٩\ ٤٩٢، رقم: ٥٣٤٢، ومسلم ٢\ ١١٢٧، رقم: ٦٦- ٩٣٨، وابوداود في السنن ٢\ ٧٢٥، رقم: ٢٣٠٣

د لغاتو حل: عصب: نوع من البرود. قُسط، اظفار: نوع من الطيب (يو ډول خوشبويي)

تشريح: د رنګينو جامو څخه مراد هغه جامه ده چي د كسم، زعفران او داسي نورو شيانو په رنګ سره رنګ سوې وي او په عامه توګه د زينت او ښكلا په توګه اغوستل كيږي، په كافي نامي كتاب كي ليكلي دي كه چيري ښځه د رنګينو جامو څخه پرته نوري جامې نه لري نو هغه

هم اغوستلای سي ځکه چي د هغې د ستر پټول ضروري دي مگر شرط دادی چي هغه رنگيني جامې د ښکلا او زينت لپاره استعمال نه سي .

عصب په هغه زمانه کي يو خاص ډول ځادر ته ويل کېدل چي داسي به جوړ سوی وو چي مخکي د سوت په جمع کولو سره به يو ځای تړل کېدی بيا به يې هغه په کسم کي رنگ کړی او د هغه څخه وروسته به يې اوبدی نو هغه به سور ځادر سو ، چي په هغه کي به سپيني ليکي هم وې ځکه چي د سوت په تړلو سره د رنگ کولو په وجه هغه برخه به سپينه پاته سوه کوم چي به تړل سوې وه .

ددې څخه هم معلومه سوه چي د عدې والا ښځي لپاره د رنگينو جامو اغوستلو منع د هغه جامو سره اړه ده چي د اوبدلو څخه وروسته رنگ سوي وي نو د هغه اغوستل هم صحيح دي .

علامه ابن همام حنفي رحمة الله عليه وايي چي زموږ د حنفي علماؤ په نزد د عدې والا ښځي لپاره عصب اغوستل هم صحيح نه دي د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد د عدې والا ښځي لپاره عصب اغوستل جائز دي که څه هم هغه غټ وي يا مهين وي حال دا چي امام مالک رحمة الله عليه د مهين عصب اغوستلو څخه منع کړې ده او د غټ عصب څخه منع نه کوي .

د رانجو استعمالولو په باره کي چي د امامانو کوم اختلافي قولونه دي هغه مخکي د بي بي ام سلمه د روايت په تشريح کي تېر سوی دي ، علامه ابن همام رحمة الله عليه وايي چي د حنفي مذهب سره سم عدې والا ښځي ته د مجبورۍ په حالت کي رانجه استعمالول جائز دي او داغسي جائز نه دي .

قسط او اظفار : دا دواړه يو ډول خوشبويي ده ، قسط عود ته وايي چي په عامه توگه سره ښځو او کوچنيانو ته دود کيږي ، کرماني رحمة الله عليه وايي چي قسط عود هندي ته وايي .

اظفار : يو ډول عطر دي ، دغه دواړه ډوله خوشبويي په هغه زمانه کي په عامه توگه عربو ښځو د حيض څخه د پاکېدو پر وخت د بدبويي ليري کولو لپاره په شرمگاه کي استعمالول، رسول الله صلی الله علیه وسلم عدې والا ښځي د خوشبويي د استعمال څخه منع کړي دي مگر حائضې ته د حيض څخه د پاکېدو په وخت کي د بدبويي ليري کولو لپاره ددغه دواړو خوشبويي د استعمالولو اجازه يې ورکړې ده .

دا حديث پر دې خبره دلالت کوي چي د کومي ښځي خاوند مړ سوی وي پر هغې باندي د عدې په وخت کي ماتم کول واجب دي پر دې باندي د ټولو علماؤ اجماع او اتفاق دی البته د ماتم په تفصيل کي اختلاف دی .

امام شافعي او جمهور علماء (رح) وايي چي د خاوند د وفات ځخه وروسته پر هر عدې والا ښځي باندي ماتم كول واجب دي كه څه هم هغه مدخول بها وي يا غير مدخول بها وي، او كه څه هم لويه وي يا كوچنۍ وي، پيغله وي يا كونډه وي ازاده وي يا مينزه، مسلمانه وي يا كافره.

امام اعظم ابو حنيفة رحمة الله عليه وايي چي پر اووه ډوله ښځو باندي ماتم واجب نه دی چي د هغه تفصيل د درمختار مطابق دادی: ۱: كافره، ۲: ليونۍ، ۳: صغيره، ۴: معتده عتق يعني هغه ام ولد چي د خپل بادار له خوا د ازاد كېدو يا د خپل بادار د مړ كېدو پر وخت په عده كي ناسته وي ۵: هغه ښځه چي د نكاح فاسد په وجه په عده كي ناسته وي، ۶: هغه ښځه چي د وطي بشبه په عده كي ناسته وي، يعني هغه ښځه چي يو پردي سړي په غلط فهمۍ كي جماع ورسره كړې وي او د هغه په وجه په عده كي ناسته وي، ۷: هغه ښځه چي د طلاق رجعي په عده كي ناسته وي.

لكه څرنګه چي په حديث كي فرمايل سوي دي چي د خپل خاوند ځخه علاوه د بل چا پر مرګ باندي ښځي ته تر درو ورځو زيات ماتم كول جائز نه دی او تر دور ورځو پوري هم يوازي مباح دی واجب نه دی كه په دغه درو ورځو كي د هغې خاوند هغه د ماتم كولو ځخه منع كړي نو هغه ته دا حق دی ځكه چي د ښځي د سنګار او ښكلا تعلق د خاوند د حق سره دی كه په دغه درو ورځو كي هم د خاوند دا خواهش وي چي ښځه دي ماتم پرېږدي او ښكلا او سنګار دي وكړي او ښځه د خاوند خبره ونه مني نو ددغه ښځي وهل د خاوند لپاره جائز دي ځكه چي په ماتم كولو كي د خاوند حق فوت كيږي.

د ماتم (غم كولو) احكام او مسائل

كومي ښځي ته چي طلاق رجعي وركړل سوی وي د هغې عده يوازي دومره ده چي هغه تر ټاكلي وخت پوري د كور ځخه د باندي ونه وځي او نه د بل چا سره نكاح وكړي، د هغې لپاره سنګار كول صحيح دی او كومي ښځي ته چي مكلفه او مسلمانه وي درې طلاقه وركړل سوي وي يا يو طلاق بائن يا په يو بله طريقه نكاح يې ماته سوې وي يا خاوند يې مړ سوی وي نو په دغه ټولو صورتو كي د هغې لپاره دا حكم دی چي تر څو پوري په عده كي وي تر هغه دي د كور ځخه نه وځي نه دي خپله بله نكاح كوي او نه دي سنګار او ښكلا كوي دا ټولي خبري پر هغې حرامي دي، دغه سنګار نه كولو او خيرني اوسيدو ته ماتم ويل كيږي.

تر څو چي عده ختم نه سي تر هغه وخته خوشبويي لګول، زيورات استعمالول، رانجه لګول، خوله سره كول، په سر كي تېل اچول، سر ږمونځ كول، نكريزي لګول، ښه جامې

اغوستل، ریښمیني او رنګ داره جامې اغوستل دا ټول منع دي ، مګر د مجبورۍ په حالت کي که په دغه شیانو کي یو شي اختیار کړل سي نو څه پروا نه سته مثلا په سر کي د درد کېدو په وجه د تېلو استعمالولو ضرورت وي نو بېله خوشبویي تېل استعمالول صحیح دي همدارنګه د دوائي په توګه رانجه استعمالول هم صحیح دي .

د کومي ښځي چي نکاح نه وي سوې بلکه بې قاعدې نکاح سوې وي او هغه فسخ سوه یا خاوند یې مړ سو نو پر داسي ښځي باندي ماتم کول واجب نه دي ، همدارنګه کومه ښځه چي د عتق (یعني ازادۍ) په عده کي وي (لکه ام ولد چي بادار یې ازاده کړي او هغه په عدې کي ناسته وي) نو پر هغې باندي ماتم کول واجب نه دي .

کومه ښځه چي په عدې کي ناسته وي هغې ته د نکاح پیغام استول جائز نه دي مګر د نکاح کنایه یعني داسي ویل چي زه د هغه ښځي سره د نکاح خواهش لرم یا د هغې سره د نکاح کولو اراده لرم دا جائز دي مګر دا هم په هغه صورت کي جائز دي کله چي هغه ښځه د وفات په عده کي ناسته وي که چیري د طلاق په عده ناسته وي نو دا هم جائز نه دي .

کومه ښځه چي د طلاق په عده کي ناسته کي وي هغې ته په هیڅ وخت کي هم د کور څخه د باندي وتل جائز نه دي مګر کومه ښځه چي د وفات په عده کي ناسته وي هغې ته د ورځي وتل جائز دي او د شپې تر لږ وخت پوري وتلای سي مګر شپه به د خپل کور څخه پرته په بل ځای کي نه تېروي ، مینزه د خپل بادار د کار لپاره دباندي وتلای سي .

د عدې والا ښځي ته د خپل عدې ورځي په هغه سرای کي تېرول پکار دي چي په هغه کي د هغې طلاق یا د خاوند مرګ په وخت کي اوسیږي مګر که چیري هغه د سرای څخه په زور وایستل سي یا په هغه سرای کي د خپل مال او سامان د ضائع کېدو بېره وي یا د هغه سرای د نړېدو بېره وي یا د هغه سرای د کرایه پر ادا کولو باندي قادره نه وي نو په دغه صورتو کي په بل ځای کي عده تېرول جائز دي .

همدارنګه په دې کي پروا نه سته چي ښځه د خاوند په یو سرای کي اوسیږي که څه هم هغه د طلاق بائن په عده کي ناسته وي په شرط ددې چي د دواړو په مینځ کي پرده حائله وي مګر که چیري خاوند فاسق او د باور وړ نه وي یا ځای تنګ وي نو ښځه دي د هغه سرای څخه نقل سي که څه هم د خاوند نقل کېدل غوره دي ، او که چیري د ښځي او خاوند په یوه ځای کي د اوسیدو په صورت کي دواړه خاوند او ښځه د ځان سره یو بله داسي باوري ښځه وساتي چي د دواړو پر جلا ساتلو باندي قادره وي نو دا به ډېره ښه وي .

كه يو څوک خپل ښځه د ځان سره په سفر كي بوځي او بياد سفر په دوران كي هغې ته طلاق بائن يا درې طلاقه وركړي ، يا سړى مړ سي او د ښځي ښار يعني د هغې د وطن د هغه ځاى څخه چيري طلاق يا وفات واقع سوى وي د شرعي سفر (يعني د درو ورځو د سفر) څخه پر كم مسافت باندي واقع وي نو هغه دي خپل ښار ته بېرته راسي او كه چيري د هغه ځاى څخه چيري طلاق يا وفات واقع سوى وي د هغه ښار د شرعي سفر په اندازه يا تر دې زيات فاصله وي او هغه منزل مقصود د هغه مسافت څخه پر كمه فاصله وي نو خپل ښار ته د بيرته راتلو پر ځاى منزل مقصود ته دي ولاړه سي او په دغه دواړو صورتو كي كه د هغې ولي ورسره وي يا نه وي مګر غوره داده چي هغه ښځه خپل ښار ته بېرته راسي چي د خاوند په كور كي عده تېره كړي او كه چيري هغه ښځه د طلاق يا وفات په وخت كي په يو ښار كي وي نو هلته د عدې تېرولو څخه پرته دي نه وځي او كه چيري ووځي نو د يو محرم كېدل ورسره ضروري دي مګر صاحبين وايي كه چيري د هغې يو محرم ورسره وي نو بيا د عدې څخه مخكي هم د هغه ښار څخه وتلاى سي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

په عدت كي د يوه ځاى څخه بل ځاى ته نقل كېدل جائز نه دي

﴿۳۱۹۰﴾: عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ كَعْبٍ أَنَّ الْفُرَيْعَةَ بِنْتَ مَالِكِ بْنِ سِنَانٍ وَهِيَ أُخْتُ

د بي بي زينب بنت كعب رضي الله عنها څخه روايت دى چي ماته فريعه بنت مالک بن سنان چي د

أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَخْبَرَتْهَا أَنَّهَا جَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

ابو سعيد خدري رضي الله عنه خورده خبر راكړى دى چي هغه د رسول الله ﷺ په خدمت كي د دې خبري

تَسْأَلُهُ أَنْ تَرْجِعَ إِلَى أَهْلِهَا فِي بَنِي خُدْرَةَ فَإِنَّ زَوْجَهَا خَرَجَ فِي طَلَبِ أَعْبُدٍ لَهُ

د پوښتني لپاره حاضره سوه چي د هغې خاوند د تښتېدلو غلامانو په لټه پسي وتلى وو

أَبَقُوا فَقَتَلُوهُ قَالَتْ فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَرْجِعَ إِلَى

نو غلامانو هغه وواژه اوس هغې ته د خپل خاوند په كور كي د عدت ورځي تېرول پكار دي مګر

أَهْلِي فَإِنَّ زَوْجِي لَمْ يَتْرُكْنِي فِي منزل يَمْلِكُهُ وَلَا نَفَقَةٍ فقالت قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

هغه غواړي چي خپلي قبيلې حدره ته ولاړه سي او هلته د عدت ورځي تيري کړي د فريعې بنت مالک بيان دی هغه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او عرض يې وکړ چي ايا هغه د عدت ورځي د خپلو قريبانو کره تيري کړي؟ ځکه چي د هغې خاوند خپل ذاتي کور نه دی پرېښی او نه ورسره نفقه سته رسول الله ﷺ ورته وفرمايل:

ﷺ نَعَمْ فَانْصَرَفْتُ حَتَّى إِذَا كُنْتُ فِي الْحُجْرَةِ أَو في المسجد دعاني فقَالَ

هو! (ته د خپل کور والاؤ کره تللای سې) فريعه وايي زه و خپل کور ته ولاړم کوم وخت چي زه صحن يا مسجد نبوي ته ورسېدم نو نبي کريم ﷺ زه واپس راوغوښتم او را ته يې وفرمايل: ته

امْكُثِي فِي بَيْتِكِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ قَالَتْ فَاعْتَدَدْتُ فِيهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. رواه مالك و الترمذي وابوداؤد والنسائي وابن ماجة والدارمي.

خپل و هغه کور ته ولاړه سه کوم چي ستا د خاوند څخه پاته سوی دی. تر څو پوري چي ستا عده پوره کيږي فريعه وايي زه د څلورو مياشتو او لسو ورځو پوري په هغه ځای کي پاته سوم. (مالک ترمذي ابوداؤد نسائي ابن ماجه دارمي).

تخريج: مالک في الموطا ۲\ ۵۹۱، رقم: ۸۷، وابوداود في السنن ۲\ ۷۲۳، رقم: ۲۳۰۰، والترمذي في السنن ۳\ ۵۰۸، رقم: ۱۲۰۴، والنسائي ٦\ ۲۰۰، رقم: ۳۴۳۰، وابن ماجه في السنن ۱\ ٦۵۴، رقم: ۲۰۳۱، والدارمي ۲\ ۲۲۱، رقم: ۲۲۸۷.

تشريح: د دغه حديث شريف څخه معلومه سوه چي عدې والا ښځي ته بېله ضرورته د يوه ځای څخه بل ځای ته تلل صحيح نه دي، په شرح السنه کي ليکلي دي چي په دې باره کي د علماؤ اختلاف دی چي کومه ښځه د خاوند د مړ کېدو په وجه په عده کي ناسته وي د هغې لپاره سکنی (يعني د خاوند په سرای کي عده تېرول) ضروري دي که يا، په دې باره کي د امام شافعي رحمة الله عليه دوه قوله دي او په هغو کي صحيح قول دادی چي د هغې لپاره سکنی ضروري ده، حضرت عمر فاروق، حضرت عثمان، حضرت عبد الله ابن مسعود او عبد الله ابن عمر رضي الله عنهم هم د دې قائل وه د هغوی له خوا هم دا حديث د دليل په توګه وړاندي کيږي او رسول الله ﷺ مخکي خو فريعه ته د سرای د منتقل کولو اجازه ورکړې وه مګر بيا رسول الله ﷺ هغه د منتقل کېدو څخه منع کړه او دا حکم يې وکړ چي هغه دي د خاوند په سرای کي د عدې ورځي تېري کړي، د دې څخه ثابته سوه چي فريعه ته اول د رسول الله ﷺ اجازه ورکول د (امکثي في بيتک ...) په

ذریعه منسوخ سو .

د امام شافعي رحمة الله عليه دوهم قول دادی چي د خاوند د مړ کېدو په وجه د عدې والا ښځي لپاره سکنی ضروري نه ده بلکه هغه چي چيري غواړي په عده کي کښېنستلای سي او دا قول د حضرت علي، حضرت ابن عباس او بي بي عائشې رضي الله عنهم هم دی ، ددغه قول دليل چي رسول الله ﷺ فريعه ته د سرای د منتقل کېدو اجازه ورکړې وه بيا وروسته رسول الله ﷺ په خپل سرای کي د عدې تېرولو چي کوم حکم ورکړی وو هغه د استحباب په توګه وو ، په دغه مسئله کي د امام ابو حنيفة رحمة الله عليه مذهب به په باب النفقات کي په تفصيل سره بيان سي .

په عدت کي سنګار کول نه دي پکار

﴿٣١٩١﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د بي بي ام سلمه رضي الله عنها څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ زموږ کور ته راغلی

حِينَ تُوُفِّيَ أَبُو سَلَمَةَ وَقَدْ جَعَلْتُ عَلَيَّ صَبِرًا فَقَالَ مَا هَذَا يَا أُمَّ سَلَمَةَ قُلْتُ إِنَّمَا

کوم وخت چي زما خاوند ابو سلمه رضي الله عنه وفات سو . ما هغه وخت په خپل مخ باندي مصبر لګولي وو نبي کريم ﷺ پوښتنه وکړه :ام سلمه ! دا څه دي ؟ ما عرض وکړ دا

هُوَ صَبِرٌ لَيْسَ فِيهِ طِيبٌ فَقَالَ إِنَّهُ يَشُبُّ الْوَجْهَ فَلَا تَجْعَلِيهِ إِلَّا بِاللَّيْلِ

مصبر دی چي هيڅ يو قسم خوشبوئي پکښي نسته نبي کريم ﷺ وفرمايل : مصبر مخ روښانه کوي که يې په دې وجه ته لګوې نو د شپې يې لګوه

وَتَنْزَعِيهِ بِالنَّهَارِ وَلَا تَمْتَشِطِي بِالطِّيبِ وَلَا بِالْحِنَّاءِ فَإِنَّهُ خِضَابٌ قُلْتُ بِأَيِّ

او د ورځي يې مينزه خوشبوئي مه لګوه او مه په نکروځو باندي لاسونه سره کوه ځکه چي د

شَيْءٍ أَمْتَشِطُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ بِالسِّدْرِ تغلفينَ بِهِ رَأْسَكِ . رواه ابوداؤد والنسائي

نکروځو رنګ سور وي ما عرض وکړ يا رسول الله! نو بيا يې په څه شي باندي سره کوم نبي کريم ﷺ وفرمايل: د بيرو پاڼي په سر دومره اچوه چي هغه ستا سر پټ کړي . ابو داؤد ، نسائي

تخريج: ابوداود في السنن ٢\ ٧٢٧، رقم: ٢٣٠٥، والنسائي ٦\ ٢٠٤، رقم: ٣۴٣٩

د لغاتو حل: صَبِرا: دواء مر (يو ډول ترخه درمل).

تشريح: د خوشبويي لرونکو تېلو په باره کي د علماء اتفاق او اجماع ده چي عدې والا ښځه دي دا نه استعمالوي البته د يو بېله خوشبويي والا تېلو په باره کي اختلاف دی ، امام اعظم ابوحنيفة او امام شافعي رحمة الله عليهما د بېله خوشبويي والا تېلو څخه هم منع کوي البته د ضرورت او مجبورۍ په حالت کي د هغه اجازه ده او امام مالک، امام احمد او علماء ظواهر د عدې والا ښځي لپاره د داسي تېلو استعمال جائز ګڼي چي په هغه کي خوشبويي نه وي .

﴿٣١٩٢﴾: وَعَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا

د بي بي ام سلمه ﷺ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: د کومي ښځي خاوند چي مړ

لَا تَلْبَسُ الْمُعَصْفَرَ مِنَ الثِّيَابِ وَلَا الْمُمَشَّقَةَ وَلَا الْحُلِيَّ وَلَا تَخْتَضِبُ وَلَا تَكْتَحِلُ . رواه ابوداؤد والنسائي .

سي هغه دي د کسم (يو قسم ګل چي سور رنګ ځيني جوړېږي) رنګه جامې اغوندي او نه دي د ګيرو (يو ډول ژړ خاوره ژړ رنګ)(بلکه د هر ډول شوخ رنګه جامه) نه دي زېور اچوي نه دي نکريځي لګوي او نه رانجه .(ابوداؤد نسائي) .

تخريج: ابوداود في السنن ٢\ ٧٢٧، رقم: ٢٣٠۴، والنسائي ٦\ ٢٠٣، رقم: ٣۴٣٧.

تشريح: که توري او خړي جامې واغوندي نو په دې کي څه پروا نه سته، همدا رنګه په کسم سره رنګ سوي جامې چي د رنګ کېدو يې زيات وخت کيږي او خوشبويي ونه لري اغوستل هم صحيح دي ، په هدايه کي ليکلي دي چي عدې والا ښځي ته د يو عذر په وجه د مثال په توګه خارش، سپږي يا يو ناروغۍ په وجه د ريښمو جامې اغوستل هم جائز دي .

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د مطلقه د عدت په اړه يو بحث

﴿٣١٩٣﴾: عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ أَنَّ الْأَحْوَصَ هَلَكَ بِالشَّامِ حِينَ دَخَلَتْ

د حضرت سليمان بن يسار رحمه الله څخه روايت دی چي احوص په شام کي هغه وفات سو چي د

امْرَأَتُهُ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ وَقَدْ كَانَ طَلَّقَهَا فَكَتَبَ مُعَاوِيَةُ بْنُ أَبِي

هغه ښځه د عدت په وخت کي وه او د عدت اخيري ورځ يعني د دريم حيض ورځي پوره سوې او احوص و هغې ته د خپل مرګ څخه وړاندي طلاق ورکړې وو معاويه بن ابو سفيان د دې د

سُفْيَانَ إِلَى زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ يَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِكَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ إِنَّهَا إِذَا

مسئلې د پوښتني لپاره و زيد بن ثابت ﷺ ته خط وليکی (يعني د دې خبري د پوښتني لپاره يې پوښتنه وکړه چي ايا په دې صورت کي ښځه د خپل خاوند په ميراث کي پاته کېدای سي؟ او که يا ؟) زيد بن ثابت په جواب کي وليکل کله چي

دَخَلَتْ فِي الدَّمِ مِنَ الْحَيْضَةِ الثَّالِثَةِ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ وَبَرِئَ مِنْهَا لَا يَرِثُهَا وَلَا تَرِثُهُ. رواه مالك.

ښځه د دريم حيض ورځي تېروي نو د هغې اړيکي د خاوند څخه قطعه سوې (يعني خاوند ور څخه جلا سو)اوس نه خاوند د هغې د مال وارث کېدای سي او نه ښځه د خاوند د مال وارث کېدای سي . (مالک) .

تخريج: الامام مالک في الموطا ۲\۵۷۷، رقم: ۵۶.

تشريح: د مسئلې صورت دا وو چي احوص ﷺ خپلي ښځي ته طلاق ورکړ او هغه تر درې حيضه راتلو پوري په عده کي کېښېنستل لکه څرنګه چي د طلاق د عدې حکم دی اوس د هغې عده پوره سوې نه وه چي دريم حيض شروع سوی وو چي احوص وفات سو ، په دغه صورت کي هغې ته څلور مياشتي او لس ورځو پوري د وفات په عده کي کېښېنستل پکار وه نو معاويه ﷺ د زيد ابن ثابت ﷺ څخه دا مسئله وپوښتل چي په دغه صورت کي ښځه د خاوند وارثه کيږي که يا ؟ حضرت زيد ﷺ معاويه ﷺ ته وليکل چي کله دريم حيض شروع سوی دی نو محض د دريم حيض دويني په لېدو سره د هغې تعلق قطع سو او د زوجيت د پابندۍ څخه ازاده سوه ځکه چي په دغه صورت کي د طلاق عده يا خو په دې اعتبار چي د هغې د عدې زياته برخه تېره سوې ده يا په دې اعتبار چي دريم حيض يې شروع سوی دی پوره سوي دي ، په دغه صورت کي د وفات عده ساقط سول ، نو څرنګه چي د طلاق د عدې پر پوره کېدو باندي که چيري يو سړی ژوندي وي نو د هغه ښځي وارث کېدای نه سي همدارنګه اوس په دغه مسئله کي کله چي سړی

مړ سوی دی نو ښځه به د هغه وارثه نه وي.

ددې څخه معلومه سوه چي د حضرت معاويه رضي الله عنه مقصد دا معلومول وو چي هغه ښځه به د احرص رضي الله عنه وارثه وي که يا؟ حال دا چي دا احتمال هم دی چي د حضرت معاويه مقصد د عدې په باره کي معلومول وو چي ايا دا ښځه د خپل طلاق عده جاري وساتي يعني دريم حيض چي شروع سوی دی د هغه څخه په پاکېدو سره د عدې څخه ووځي يا اوس د وفات په عده کي کښيني.

ملا علي قاري رحمه الله وايي چي په دې باره کي طيبي شافعي رحمه الله ليکلي دي چي ددې څخه صريحا دا ثابتيږي چي الله تعالی په قرآن کريم کي د طلاقي سوي ښځي د عدې په باره کي چي کوم حکم ورکړی دی چي:

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلاَثَةَ قُرُوَءٍ

ژباړه: او طلاقي سوي ښځي دي خپل ځان تر درو حيضو ختمېدو پوري منع وساتي.

نو دلته د قروء څخه مراد طهر دی، يعني د طيبي رحمه الله مقصد دا واضح کول دي چي دغه حديث د شوافعو دليل دی ځکه چي د هغوی په نزد د طلاقي سوي ښځي عده درې حيضه نه ده بلکه درې طهره ده حالانکه د طيبي رحمه الله دا خبره چي ددغه حديث څخه د شوافعو مذهب ثابتيږي تېښگه خبره نه ده ځکه چي اول خو دا د يو صحابي يعني حضرت زيد ابن ثابت رضي الله عنه مذهب دی، دوهم دا چي خپله حضرت زيد رضي الله عنه څخه ددې پر خلاف هم منقول دي د هغه څخه دا نقل سوي دي چي (عدة الامة حيضتان) يعني د مينزي عده دوه حيضه ده، او بيا ددې څخه علاوه دا بالکل نه معلوميږي چي حضرت معاويه د حضرت زيد په قول عمل کړی دی که يا.

د حنيفه په نزد د ثلثة قروء څخه مراد درې حيضه دی، د خلفاء راشدينو او اکثرو صحابه کرامو هم دا قول دی، او د ديارلسو صحابه کرامو څخه منقول دي چي هغوی به دا ويل چي ښځه تر څو پوري چي د دريم حيض څخه پاکه نه سي سړي ته (يعني چا چي طلاق ورکړی دي) د هغه زيات حق ساتل دي مطلب دا که چيري د دريم حيض څخه د پاکېدو وروسته د عدې وخت پوره کيږئ او د هغه ښځي سره د سړي پوره انقطاع کيږي نو ددې څخه دا خبره ثابتيږي چي د قروء څخه حيض مراد دی، ملا علي قاري رحمه الله په خپل کتاب کي په دې باره کي تفصيلي بحث کړی دی او د حنفيه حضراتو ډېر دلائل يې ليکلي دي.

د مطلقې د عدت مسئله

﴿۳۱۹۴﴾: وَعَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ قَالَ قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ أَيُّمَا امْرَأَةٍ

د حضرت سعيد بن مسيب رضي الله عنه څخه روايت دی چي عمر بن خطاب رضي الله عنه وفرمايل: كومي ښځي

طُلِّقَتْ فَحَاضَتْ حَيْضَةً أَوْ حَيْضَتَيْنِ ثُمَّ رَفَعَتْهَا حَيْضَتُهَا فَإِنَّهَا تَنْتَظِرُ

ته چي طلاق وركړل سي او د هغې د دوو حيضو موده پوره سوې وي او وروسته يې حيض بند سي

تِسْعَةَ أَشْهُرٍ فَإِنْ بَانَ بِهَا حَمْلٌ فَذَلِكَ وَإِلَّا اعْتَدَّتْ بَعْدَ التِّسْعَةِ أَشْهُرٍ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ ثُمَّ حَلَّتْ. رواه مالك

نو هغه دي د نهو مياشتو انتظار وكړي كه حمل ظاهر سي نو خير كنې د نهو مياشتو وروسته دي بيا د درو مياشتو عدت تيري كړي او د دې څخه وروسته بيا د عدت څخه وځي. مالك

تخريج: الامام مالک في الموطا ۲\۵۸۲، رقم: ۷۰.

د لغاتو حل: رُفعتها: ای رفعت عنها. (له هغې څخه يې پورته كړ).

==========

بَابُ الْاِسْتِبْرَاءِ (د پاكۍ طلب كولو بيان)

په شريعت كي د استبراء مطلب دادی چي د مينزي د رحم د حمل څخه پاكي طلب كول، ددې فقهي تفصيل دادی چي كله د يو سړي په ملكيت كي يو مينزه راسي كه هغه رانيولې وي يا په يو وصيت كي تر لاسه سوې وي يا يو چا په تحفه كي وركړې وي او يا په مېراث كي تر لاسه سوې وي نو هغه سړی ته د هغه مينزي سره تر هغه وخته پوري جماع كول يا مس كول يا مچه اخيستل وغيره حرام دي تر څو چي استبراء ونه كړي. يعني د هغه په قبضه كي د راتلو څخه وروسته يو حيض ورته را نه سي كه هغې ته حيض راځي يا د حيض نه راتلو په صورت كي پر هغې د يوې مياشتي وخت تېر نه سي يا د حامله كېدو په صورت كي ولادت ونه سي او دا استبراء په هر حال كي كول ضروري دي كه هغه پيغله وي يا هغه يې د يو ښځي څخه رانيولې وي يا هغه د يو محرم يا نابالغ كوچني د مال څخه د وراثت په ذريعه تر لاسه سوې وي كه څه هم په

دغه صورتو كي د قياس تقاضا داده چي استراء واجب كېدل نه دي پكار ځكه چي په استبراء كي حكمت دادی چي په دغه طريقه سره د رحم پاكېدل معلوم سي چي د هغه د نطفې سره د بل چا نطفې اختلاف نه وي كړی او ظاهره ده چي په دغه صورت كي د يو چا د نطفې احتمال نه ستة مګر دا صريح نص دی چي رسول الله ﷺ د اوطاس پر موقع د حاصليدونكو مينځو په باره كي دا وفرمايل چي خبردار! د حامله مينزي سره تر هغه وخته پوري صحبت مه كوئ تر څو چي د هغې ولادت ونه سي او د غير حامله مينزي سره تر هغه وخته پوري صحبت مه كوئ تر څو چي د هغې يو حيض را نه سي او ظاهره ده چي په هغه ميڅو كي به پيغلي هم وې او داسي مينزي به هم وې چي د پيغلو په ډول د نطفې د اختلاط احتمال يې نه وي ځكه د قياس په نظر اندازه كولو سره په دغه صورتو كي استبراء واجب وګرځول سوه .

اَلْفَصْلُ الْاَوَّلُ (لومړی فصل)

د استبراء پرته د مينزي سره جماع كول...

﴿۳۱۹۵﴾: عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِامْرَأَةٍ مُجِحٍّ

د حضرت ابو درداء رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د يوې مينزي سره نژدې تير سو چي هغه د كوچني د پيدا كېدو په درد كي وه

فَسَأَلَ عَنْهَا فَقَالُوْا اَمَةٌ لِفُلَانٍ قَالَ أَيُلِمُّ بِهَا قَالُوا نَعَمْ قَالَ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ

پوښتنه يې وكړه چي دا د چا ښځه ده ؟ عرض وكړل سو چي دا د فلاني مينزه ده . نبي كريم ﷺ پوښتنه وكړه ايا هغه سړي د دې سره صحبت كوي ؟ خلكو وويل: هو. نبي كريم ﷺ وفرمايل: ما اراده كړې وه چي

أَلْعَنَهُ لَعْنًا يَدْخُلُ مَعَهُ فِي قَبْرِهٖ كَيْفَ يَسْتَخْدِمُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ ام كَيْفَ يورثه وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ. رواه مسلم

پر هغه سړي لعنت ولېږم چي د هغه سره و قبر ته ولاړ سي هغه به څنګه خپل زوی ته د خدمت كولو لپاره وايي لكه څنګه چي د زوی څخه د خدمت كار اخيستل جائز نه دی يا زوی غلامول صحيح نه دی يا څنګه به هغه دی خپل وارث كوي دا چي هغه د ده زوی نه وي (يعني د مينزي

سره د هغې د حمل په ورځو کي جماع کول او هغه پاکېدو ته نه پرېښودل يو داسي خراب کار دی چي پر هغه لعنت ويل صحيح دی په داسي حال کي چي هغه حمل د بل سړي وي يعني هغه په داسي حالت کي رانيسي چي هغه حامله وي). مسلم

تخريج: مسلم في الصحيح ۲\۱۰۶۵، رقم: ۱۳۹- ۱۴۴۱.

د لغاتو حل: مُجِح: ای حامل تقرب ولادتها. (هغه حامله ښځه چي ولادت يې نژدې وي).

تشريح: رسول الله ﷺ پر هغه سړي باندي د لعنت اراده ځکه وکړه چي د يو مينزي سره جماع کړې وه چي د حمل په حالت کي د هغه په ملکيت کي راغلې وه نو هغه استبراء ترک کړه حالنکه هغه فرض وه.

هغه به څرنګه خپل زوی ته د خدمت لپاره وايي..الخ: رسول الله ﷺ د دغه ارشاد په ذريعه د استبراء پر پرېښودونکي باندي د لعنت سبب ته اشاره فرمايلې ده، خلاصه دا چي کله يو سړی د خپل مينزي سره بېله استبراء صحبت وکړي او بيا د هغې څخه کوچنی پيدا سي نو د هغه کوچني په باره کي به دا احتمال وي چي هغه د دغه سړي د نطفي څخه کوم چي د هغه د ملکيت څخه په وتلو سره دا مينزه بېله استبراء د صحبت کونکي په ملکي کي راغلې ده نو په دغه صورت کي که چيري هغه سړی چا چي بېله استبراء د هغه مينزي سره جماع کړې ده د هغه کوچني نسب اقرار وکړي يعني دا ووايي چي دا زما زوی دی (حال دا چي په حقيقت کي د هغه د نطفي څخه نه وي) نو هغه کوچنی به د هغه وارث وي، همدارنګه به د يو بل چا کوچنی خپل وارث ګرځول لازم سي چي حرام دي په دې سره به هغه د لعنت مستحق وي يا به دا صورت وي چي هغه به د هغه کوچني د نسب څخه انکار وکړي يعني دا به ووايي چي دا کوچنی زما د نطفي څخه نه دی حال دا چي دا احتمال هم کيدای سي چي هغه کوچنی د هغه د نطفې څخه وي نو په دغه صورت کي به هغه کوچني غلام وي (حال دا چي د هغه احتمال مطابق په حقيقت کي هغه کوچنی به د هغه زوی نه وي) همدارنګه پر خپل کوچني باندي غلامي کول او خپل نسب منقطع کول لازميږي او دا هم د لعنت مستحق کوونکی صورت دی نو ثابته سوه چي استبراء ډېره ضروري ده.

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

﴿۳۱۹۶﴾: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ فِي سَبَايَا أَوْطَاسَ لَا تُوطَأُ حَامِلٌ حَتَّى تَضَعَ وَلَا غَيْرُ ذَاتِ حَمْلٍ حَتَّى تَحِيضَ

حَيْضَةً. رواه احمد وابوداؤد والدارمي.

د حضرت ابو سعيد خدري رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ د هغو بنديانو په هکله چي د اوطاس په غزا کي نيول سوي وه دا حکم جاري کړ چي د حاملو ښځو سره تر هغه وخته چي د هغې کوچنی پيدا سوی نه وي جماع نسي کولای او د غير حاملې سره تر هغه وخته پوري جماع نسي کولای تر څو چي د هغې يو حيض پوره نسي. (احمد ابوداؤد دارمي).

تخريج: احمد في المسند ۳\ ۶۲، رقم: ۲۱۵۷، والدارمي ۲\ ۲۲۴، رقم: ۲۲۹۵.

تشريح: که چيري يو غير حاملې ته د هغې د کم عمرۍ په وجه يا د زيات عمر کېدو په وجه حيض نه راځي نو د هغې استبراء داده چي تر يوې مياشتي پوري هغې ته د ورتللو څخه پرهيز وکړي کله چي يوه مياشت تېره سي بيا دي د هغې سره جماع وکړي، دغه صورت په حديث کي ځکه ذکر نه سو چي دا قليل الوجود او نادر صورت دی.

که چيري مينزه د حيض په حالت کي د يو چا په ملکيت کي راسي نو په استبراء کي به د هغه حيض اعتبار نه وي بلکه د بل پوره حيض اعتبار به کيږي.

دا حديث ددې دليل دی چي د مينزي لپاره د نوي ملکيت لپاره استبراء واجبوي د څلورو امامانو دا مذهب دی او دا حديث پر دې دلالت کوي چي د دارالحرب څخه يو کافره د مينزه په توګه ونيول سي نو د هغې اولنی نکاح ختميږي مګر په دې باره کي د حديث ظاهر مفهوم مطلق دی که څه هم د هغوی خاوندان د هغوی سره نه وي، د امام شافعي او امام مالک رحمة الله عليهما دا مذهب دی حال دا چي امام ابوحنيفة رحمه الله وايي که چيري ښځه او خاوند دواړه يو ځای ونيول سي نو په دغه صورت کي د هغوی نکاح باقي ده.

﴿۳۱۹۷﴾: وَعَنْ رُوَيْفِعِ بْنِ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

د حضرت رويفع بن ثابت انصاري رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل

وَسَلَّمَ يَوْمَ حُنَيْنٍ لَا يَحِلُّ لِامْرِئٍ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَسْقِيَ مَاءَهُ

د حنين په غزا کي: کوم سړی چي پر الله جل جلاله او د آخرت پر ورځ ايمان لري د هغه لپاره دا خبره جائز نه ده چي هغه خپلې اوبه (مني)

زَرْعَ غَيْرِهِ يَعْنِي إِتْيَانَ الْحَبَالَى وَلَا يَحِلُّ لِامْرِئٍ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

د بل په کښت کي واچوي (يعني کومه ښځه چي د بل د نطفې څخه حامله سوې وي د هغې سره جماع و کړي) او کوم سړی چي پر الله ﷻ او د آخرت پر ورځ ايمان لري د هغه لپاره دا هم جائز

أَنْ يَقَعَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنَ السَّبْيِ حَتَّى يَسْتَبْرِئَهَا وَلَا يَحِلُّ لِامْرِئٍ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ

نه ده چي هغه په جګړه کي د نيول سوي مېنزي سره تر هغه وخته پوري جماع وکړي تر څو چي هغه پاکه سوې نه وي او کوم سړي چي پر الله ﷻ

وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ يَبِيعَ مَغْنَمًا حَتَّى يُقْسَمَ . رواه ابوداؤد رواه الترمذي الى قوله زرع غيره

او د آخرت په ورځ ايمان لري د هغه لپاره دا جائز نه ده چي د غنيمت مال تر تقسيم وړاندي خرڅ کړي. (ابوداؤد) خو ترمذي (زرع غيره) پوري روايت کړې دی.

تخريج: ابوداود في السنن ۲\۶۱۵، رقم: ۲۱۵۸، ومسلم ۳\۱۳۳۸، رقم ۷- ۱۷۱۴.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د غير حائضې مېنزي د استبراء مدت

﴿۳۱۹۸﴾: عَنْ مَالِكٍ قَالَ بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَأْمُرُ

د حضرت مالک رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ به د مېنځو د پاکولو حکم ورکوی

بِاسْتِبْرَاءِ الْإِمَاءِ بِحَيْضَةٍ إِنْ كَانَتْ مِمَّنْ تَحِيضُ وَثَلَاثَةِ أَشْهُرٍ إِنْ كَانَتْ مِمَّنْ لَا تَحِيضُ وَيَنْهَى عَنْ سَقْيِ مَاءِ الْغَيْرِ .

يعني که هغه به د حيض والا ښځه وه نو تر يوه حيض راتلو پوري او چاته چي به حيض نه راتلی نو هغه به تر درو مياشتو مودې پوري انتظار کيدی او نبي کريم ﷺ د بل په اوبو کي د اوبو د يو ځای کولو څخه (يعني د دويم سړي د حاملې سره د جماع کولو څخه) منعه فرمايلې ده. (رزين).

تخريج: رواه رزين.

تشريح: د حديث په آخري جمله کي د حامله مېنزي د استبراء حکم دی که چيري يو مېنزه د حمل

په حالت کې په ملکیت کې راسي نو د هغې سره دې تر هغه وخته پورې جماع نه کوي تر څو چې هغه د ولادت څخه فارغه نه سي کوم چې د هغې په رحم کې د بل سړي د نطفې څخه دی تر څو د هغه سره د خپل نطفې او نسب اختلاط ونه سي.

د غیر حائضه مینزې په باره کې د جمهورو علماؤ مذهب دادی چې کومې مینزې ته حیض نه راځي د هغې استبراء داده چې د هغې سره هغه وخت جماع وکړل سي کله چې په خپل ملکیت کې د راتلو وروسته پر هغې پوره یوه میاشت یا تر دې زیات وخت تېر سي او ځیني حضرات ددغه حدیث سره سم وایي چې د غیر حائضه مینزې استبراء داده چې د هغې سره هغه وخت جماع وکړل سي کله چې په خپل ملکیت کې د راتلو څخه وروسته پر هغې درې میاشتې یا تر دې زیات وخت تېر سي.

د پیغلې مینزې لپاره استبراء واجب ده که یا؟

﴿۳۱۹۹﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ إِذَا وُهِبَتِ الْوَلِيدَةُ الَّتِيْ تُوْطَأُ أَوْ بِيْعَتْ أَوْ أُعْتِقَتْ فَلْتَسْتَبْرِئْ رَحِمَهَا بِحَيْضَةٍ وَلَا تَسْتَبْرِئُ الْعَذْرَاءُ. رواهما رزين

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دئ چې هر کله یوه مینزه چې د هغې سره جماع کیدلای سي هغه یو چا ته هبه کړه سي یا و پلورل سي یا آزاده کړل سي نو هغې ته پکار ده چې خپل رحم په یو حیض سره پاک کړي او پیغلې انجلۍ مینزې ته د پاکولو ضرورت نسته. رزین.

تخریج: رواه رزین.

تشریح: په دغه حدیث شریف باندې ابن شریح رحمة الله علیه عمل کړی دی هغه وایي چې د پیغلې مینزې لپاره استبراء واجب نه ده حال دا چې د جمهورو علماؤ مذهب دادی چې د هغې لپاره هم استبراء واجب ده ځکه چې رسول الله ﷺ د اوطاس په غزا کې د نیول سوو مینځو په باره کې د استبراء حکم عام ورکړی دی چې په هغه کې د پیغلو استثناء نه سته.

د اُم ولد عدت: د هدایه صاحب لیکلي دي که چیرې د اُم ولد بادار مړ سي یا هغه یې ازاده کړي نو د هغې د عدې وخت درې حیضه دی او که چیرې هغې ته حیض نه راځي نو د هغې عده به درې میاشتې وي.

علامه ابن همام رحمة الله علیه وایي چې دا حکم په هغه صورت کې دی کله چې ام ولد حامله نه وي او نه د بل سړي په نکاح کې وي او نه د چا په عده کې وي که چیرې هغه حامله وي نو بیا

دهغې عده د حمل تر وضع پورې ده او که چیرې هغه د بل چا په نکاح کې وې یا د یو چا په عده کې وې نو په دغه صورتو کې د هغې سره د جنسي اختلاط هیڅ سوال نه پیدا کیږي ځکه د بادار د ازادولو په وجه یا د بادار د مړکېدو په وجه پر هغې عده واجب نه وې دا د حنفیه مذهب دی، د امام شافعي او امام مالک رحمة الله علیهما مذهب دادی چې د بادار له خوا د ازاد کېدو یا د بادار د مړکېدو په صورت کې د ام ولد عده یو حیض دی په حنفیه کې د امام محمد رحمة الله علیه هم دا قول دی.

==========

بَابُ النَّفَقَاتِ وَحَقِّ الْمَمْلُوْكِ

(د نفقې او غلامانو او مینځو د حقوقو بیان)

نفقات د نفقه جمع ده او نفقه هغه شي ته وایي چې مصرف کیږي، او د شریعت په اصطلاح کې خوراک، جامې او د اوسیدو ځای ته نفقه وایي.

د نفقې څو ډولونه او نوعیتونه دي لکه د ښځې نفقه، د اولاد نفقه او د قریبانو نفقه ځکه د نفقې د دغه انواعو په اعتبار په عنوان کې نفقات یعني د جمع صیغه استعمال سوې ده او دلته د نفقې څخه دغه عام مفهوم مراد دی که هغه واجب وي یا غیر واجب وي.

د ښځې د نفقې احکام او مسائل: پر سړي باندې خپل ښځې ته نفقه یعني خوراک، څښناک، جامې او د اوسیدو ځای ورکول واجب دي که څه هم سړی په عمر کې د خپل ښځې څخه کوچنی وي او که څه هم ښځه مسلمانه وي یا کافره وي که بالغه وي یا داسې نابالغه وي چې د هغې سره جماع نه کیږي مګر د نفقې د واجب کېدو شرط دادی چې هغه ښځې خپل ځان د خاوند په کور کې خاوند ته سپارلی وي او که چیرې سپارلی یې نه وي نو د هغه وجه یا خو د هغې یو حق وي چې د هغه د ادا کولو څخه انکار کوي یا خپله خاوند د سپارلو غوښتنه نه کوي.

غوره داده چې خاوند خپل ښځه د دسترخوان ملګرې کړي او دواړه یو ځای اوسیږي او د حیثیت سره سم څه چې پیدا سي په هغه دواړه ګزاره وکړي او څرنګه چې د شریفو کورنیو قاعده ده چې خاوند په هر حال کې کسب او کار کوي او ښځه د کور د انتظام ذمه داره سي، خاوند چې څه ګټي د هغه سره سم سامان کور ته راوړي او ښځه هغه سامان د کور په اړتیاوو کې مصرف کوي او که چیرې په یو وجه د خاوند او ښځې داسې اوسیدل ممکن نه وي او ښځې قاضي ته دا

خواست وکړي چې زما لپاره دې زما پر خاوند نفقه وټاکل سي نو د قاضي له خوا د ښځې لپاره میاشتنۍ نفقه ټاکل کېږي او هغه ټاکل سوی مقدار دې هغې ته حواله کېږي همدارنګه په یوه کال کې دوه واره جامې ورکول ټاکل کېږي او هغه ټاکل سوې جامې په شپږو میاشتو کې هغې ته حواله کېږي که چېرې قاضي د ښځې لپاره میاشتنۍ نفقه وټاکي نو خاوند دې هغې ته میاشتنۍ نفقه ورکوي او که چېرې خاوند میاشتنۍ نفقه نه ورکوي او ښځه یې هره ورځ غواړي نو د ماښام په وخت کې ښځې ته د غوښتني کولو اختیار وي.

د نفقې د ټاکلو په باره کې باید د هغه اندازې لحاظ وساتل سي کوم چې د ښځې لپاره کافي دې او بېله اسرافه او تنګۍ خپل ګزاره وکړلای سي، پاته سوه د معیار خبره نو په دې کې د ښځې او خاوند دواړو د حالت او حیثیت اعتبار دی که دواړه په مالي توګه د ښه حالت او کیفیت خاوندان وي نو د هغه حیثیت نفقه به هم واجب وي او که دواړه غریبان او مفلس وي نو نفقه به هم په هغه اعتبار واجب وي او که چېرې دا صورت وي چې خاوند شتمن وي او ښځه مفلسه وي یا خاوند مفلس وي او ښځه شتمنه وي نو بیا به د درمیانه درجې نفقه واجب وي یعني هغه نفقه به ورکول کېږي چې د شتمنۍ د درجې څخه کمه وي او د غریبۍ د درجې څخه زیاته وي او ځیني حضرات وایي چې په هر صورت د خاوند د حالت اعتبار کېږي هغه چې د کوم حیثیت او حالت خاوند وي د هغه سره سم به نفقه ټاکل کېږي که څه هم ښځه هر ډول وي.

که د ښځې او خاوند په مینځ کې د شتمنۍ او غریبۍ په باره کې اختلاف پیدا سي یعني خاوند وایي چې زه غریب یم ځکه نو د غریبۍ نفقه به درکوم او ښځه وایي چې ته شمتن یې ځکه زه به د شتمنۍ نفقه اخلم او بیا دا معامله د قاضي عدالت ته ورسیږي او ښځه خپل دعوه وړاندې کړي نو د شاهدانو په اعتبار کولو سره د ښځې لپاره به د شتمنۍ نفقه ټاکل کېږي او که ښځې شاهدان پیدا نه کړل نو بیا د خاوند اعتبار کېږي.

که چېرې د ښځې سره یو خادم یا خادمه هم وي او خاوند شتمن وي نو د ښځې د نفقې سره د هغه خادم یا خادمې نفقه به هم پر خاوند واجب وي او که غریب وي نو د هغه خادم یا خادمې نفقه به پر خاوند لازم نه وي.

که قاضي د خاوند د غریبۍ په وجه د ښځې لپاره د غریبۍ نفقه وټاکل او بیا خاوند شتمن سو او ښځې د شتمنۍ د نفقې دعوه وکړه نو د هغې لپاره به د شتمنۍ نفقه ټاکل کېږي.

کومه ښځه چې د خاوند د وفات په عده کې وي هغې ته نفقه نه ورکول کېږي که څه هم حامله وي یا غیر حامله وي، همدارنګه کومه ښځه چې نافرمانه سي یعني د خاوند د اجازې

ځخه پرته یا په یو بل وجه د خاوند د کور ځخه ووځي نو د هغې نفقه هم پر خاوند واجب نه ده او کومه ښځه چي د پور یا بل شي د نه ادا کولو په وجه په بندي خانه کي اچول سوې وي یا د خپل پلار ګنی په کور کي داسي ناروغه سي چي د واده ځخه وروسته د خاوند کور ته نه وي استول سوې یا یو غصب کونکي تښتولې وي یا هغه دومره کم عمره وي چي د هغې سره جماع نه کیږي یا بېله خاونده حج ته تللې وي نو د هغې د حضر نفقه به پر خاوند باندي واجب وي او د سفر مصرف او د سپرلۍ کرایه وغیره به پر خاوند واجب نه وي که چیري ښځه په خپل پلار ګنی کي ناروغه سي او د نکاح ځخه وروسته ناروغه د خاوند کور ته استول سوې وي نو د هغې نفقه به هم پر خاوند باندي واجب نه وي البته کومه ښځه چي د خاوند کور ته د تللو ځخه وروسته ناروغه سي نو د هغې نفقه به پر خاوند واجب وي.

خاوند باید د ښځي لپاره د اوسیدو ځای د شرعي مقاصدو د لحاظ ساتلو سره د خپل حیثیت او استطاعت سره سم برابر کړي او هغه باید داسي سرای وي چي د سړي د کورنۍ او د ښځي د کورنۍ ځخه خالي وي او که چیري ښځه د خپل کورنۍ سره اوسیدل غواړي نو بیا داسي سرای ورکول واجب نه دي.

که د خاوند په کور کي ځو خوني وي نو یوه خونه ښځي ته په خالي کولو سره هغې ته ورکول کافي دي ښځي ته به د دوهمي خوني د غوښتني حق نه وي.

که خاوند غواړي چي په کور کي د ښځي سره د هغې قریبان د راتلو ځخه منع کړي نو خاوند ته دا حق سته چي هغه منع کړي، مګر که چیري د ښځي هغه قریبان وي چي هغه محرم وي نو هغوی ښځي ته د راتلو ځخه یا د هغې سره د خبرو کولو ځخه د منع کولو حق نه سته همدارنګه خاوند ته دا حق هم نه سته چي هغه په میاشت کي یو وار ښځه د خپل مور او پلار کور ته د ورتلو ځخه یا دهغې مور او پلار کور ته د راتلو ځخه منع کړي (یعني په هفته کي تر یو وار زیات تللو او راتللو ځخه یې منع کولای سي) او د مور او پلار ځخه علاوه نورو قریبانو ته په کال کي یو وار د ښځي د تللو ځخه د منع کولو حق نه سته یعني په کال کي یو وار ځخه زیات پر هغوی پابندي لګولای سي.

کومه ښځه چي د طلاق په عده کي وي نو هغه د خاوند ځخه د نفقي، د اوسیدو لپاره د ځای د تر لاسه کولو مستحقه ده که ځه هم طلاق رجعي وي یا بائن یا مغلظه وي او که ځه هم ښځه حامله وي یا غیر حامله وي همدارنګه کومه ښځه چي د داسي جلاوالي په عده کي وي چي د یو معصیت په وجه نه بلکه د یو شرعي حق په وجه واقع سوی وي نو د هغې نفقه او د

اوسيدو ځای به هم د خاوند پر ذمه وي مثلا يو ام ولد يا مدبره د يو چا په نکاح کي وي او بيا د خيار عتق په وجه جلاوالی راغلی يا د يوې نابالغې نکاح د هغې يو سرپرست کړې وه او بيا هغې د بالغ کېدو څخه وروسته د خيار بلوغ په وجه د هغه خاوند څخه جلاوالی اختيار کړنو په دغه صورتو کي هم ښځه د نفقې او د اوسيدو د ځای حقداره ده ، که چيري ښځه د يو داسي جلاوالي په عده کي وي چي د يو معصيت په وجه واقع سوی وي نو د هغې نفقه او د اوسيدو ځای د خاوند پر ذمه نه دی مثلا ښځه (نعوذبالله) مرتده سوه يا هغې د خپل خاوند د زوی سره داسي بد فعل وکړ چي په هغه سره پر خاوند حرامه سوه لکه د هغه سره کوروالي وکړي يا هغه يې په شهوت سره مس کړی يا مچه يې ځيني واخيستل او د هغه په وجه د ښځي او خاوند په مينځ کي جلاوالی واقع سو او هغه په عده کي کښېنستل نو په دغه صورتو کي به هغه د خاوند څخه د خوراک او اوسيدو د ځای د غوښتلو حقداره نه وي .

که يوې ښځي ته درې طلاقه ورکړل سوي وي او هغه په عده کي کښېنستل مګر بيا د عدې په وخت کي (نعوذبالله) مرتده سوه نو د هغې د نفقې او اوسيدو د ځای حق به ساقط سي او که چيري ښځه د خپل عدې په وخت کي د خاوند د زوی يا د خاوند د پلار سره ناجائز تعلق قائم کړي نو د نفقې او سکنی مستحقه به وي په شرط ددې چي هغه عده د طلاق رجعي نه وي بلکه د طلاق بائن يا طلاق مغلظه وي .

د اولاد د نفقې احکام او مسائل : د نابالغ اولاد (چي د هغوی په ذاتي ملکيت کي هيڅ هم مال او سامان نه وي) مصرف د پلار پر ذمه دي که څه هم پلار غريب او مفلسه وي .

که چيري يو کوچنی تی روي او د هغه مور د هغه د پلار په نکاح کي وي او هغه کوچنی د بلي ښځي تی روي او د هغه مور هغه تی ورکول نه غواړي نو د هغه مور به پر تي ورکولو باندي نه سي مجبوره کېدای مګر که چيري کوچنی د بلي ښځي تی نه روي يا د مور څخه پرته بل تی ورکونکې ښځه نه وي نو په دغه صورت کي به هغه پر تي ورکولو باندي مجبوره کيږي .

که چيري مور د تي ورکولو څخه انکار وکړي او بله تی ورکونکي ښځه وي نو دا حکم دی چي پلار دی تی ورکونکې وتاکي چي کوچني ته تی ورکوي اوس که چيري د هغه کوچني په ذاتي ملکيت کي مال موجود وي نو هغه تی ورکونکي ته به د کوچني مال څخه روپۍ ورکول کيږي او که چيري د کوچني په ذاتي ملکيت کي مال موجود نه وي نو بيا د تي ورکولو مزدوري به د پلار پر ذمه وي .

که پلار د کوچنی مور د تي ورکولو لپاره په اجاره و ټاکي او هغه دده په نکاح کي وي یا د طلاق رجعي په عده کي وي نو دا جائز نه دي مګر که چیري هغه مور د طلاق بائن یا د طلاق مغلظ په عده کي وي نو بیا د هغې د تي ورکولو پر مزدوري باندي ساتل جائز دي بلکه په دغه صورت کي هغه مور د بلي ښځي په نسبت د زیاتي مزدوري مطالبه دي نه کوي کنه نو دا به د هغې بې عقلي وي.

که یو سړی خپل منکوحه یا معتده ښځه د خپل کوچني لپاره د تي ورکولو په مزدوري و ټاکي چي هغه کوچنی د بلي ښځي څخه وي نو دا اجاره جائز ده.

که د یو چا بالغه غریبه لور وي یا بالغ زوی یې ګوډ او شل وي نو د هغه مصرف هم د پلار پر ذمه دی او فتوا پر دې باندي ده، ځیني حضرات وايي چي د هغوی د مصرف دوې برخې د پلار پر ذمه ده او یوه برخه د مور پر ذمه ده.

د مور او پلار د نفقې احکام او مسائل: اصول یعني پلار، نیکه، ورنیکه او داسي نور که چیري محتاج وي نو د هغوی د مصرف ذمه داري پر اولاد ده په شرط ددې چي اولاد شتمن او مالداره وي، د شتمن او مالدار کېدو مطلب دادی چي هغوی په مالي توګه ددې حیثیت ولري چي هغو ته د صدقې او زکوة اخیستل حرام وي که چیري په شتمنو کي لور او زوی دواړه وي نو د هغو د نفقې ذمه داري به پر دواړو باندي په مساوي توګه وي.

د محتاج سړي د نفقې د واجب کېدو په باره کي د قرب او جزئیې اعتبار دی نه د ارث مثلاً که د یو محتاج سړي لور او ملسی دواړه شتمن وي نو د هغه نفقه به پر لور واجب وي سره ددې چي د هغه سړي میراث دواړو ته رسیږي همدارنګه که د یو محتاج سړي ملسی او ورور دواړه شتمن وي نو د هغه نفقه به پر ملسي واجب وي که څه هم د هغه سړي د میراث مستحق به یوازي ورور وي.

د ذوي الارحامو د نفقې احکام او مسائل: پر هر شتمن سړي باندي د هر ذي رحم نفقه واجب ده په شرط ددې چي هغه ذي رحم محتاج یا نابالغ وي او یا غریبه ښځه وي یا ګوډ، شل، ړوند او طالب د علم وي یا د جهل او ناپوهي یا بل یو عذر په وجه د ګټي وړ نه وي، که چیري شتمن خلک ددغه کسانو مصرف ونه کړي نو هغه دي پر د هغو پر مصرف مجبور کړل سي، د ذي رحم قریبانو نفقه د میراث د مقدار په اعتبار واجبیږي.

د میراث د مقدار مطلب دادی چي کوم څوک د خپل غریبي په وجه د خپل ذي رحم قریبانو څخه د نفقې تر لاسه کولو مستحق دی که هغه تصور کړل سي او د هغه میراث د هغه په هغه ذي رحم وارثانو کي وویشل سي نو د کوم وارث په برخه کي چي کوم مقدار راسي هغه مقدار به د

هغه د نفقې په توګه پر هغه ذي رحم واجب وي ، د مثال په توګه زيد يو غريب او مفلس سړی دی د هغه په قريبانو کي يوازي دري خويندي دي يعني يوه حقيقي خور ، يوه ميريزی او يوه اخيافي خور ده په دغه درو خويندو باندي د زيد نفقه واجب ده چي هغه دري سره به يې داسي پوره کوي چي د زيد پوره نفقه به پر پنځه برخو ويشي او بيا دري پر پنځه برخه به د حقيقي خور پر ذمه وي او يوه پر پنځه برخه به د ميريزی خور پر ذمه وي او يو پر پنځه برخه به د اخيافي خور پر ذمه وي ، د ميراث وېش بالکل داسي دی لکه څرنګه چي د زيد د ترکې څخه د دغه خويندو د برخو ميراث تقسيم کيږي .

په دې باره کي د ميراث د مقدار په حقيقت کي هر وخت متعين او معلوم کېدل شرط نه دی بلکه محض د وراثت اهل کېدل شرط دي که چيري د زيد يو ماما وي او يو د اکا زوی يې وي او هغوی دواړه شتمن وي نو د زيد نفقه به د هغه پر ماما واجب وي .

د پلار د ښځي نفقه د هغه پر زوی واجب ده او د مړور نفقه پر خسر واجب ده په شرط د دې چي هغه هلک (يعني زوی) يې نابالغ وي يا ګوډ ، شل او معذور وي .

کوم څوک چي غريب وي پر هغه د چا نفقه واجب نه ده که څه هم د هغه مور او پلار يا ذي رحم قريبان وي مګر د ښځي او اولاد نفقه پر هغه په هر حال کي واجب ده .

د دين او مذهب د اختلاف په صورت کي پر يو بل باندي نفقه واجب نه ده مګر ښځه ، مور او پلار ، نيکه ، انا ، اولاد او د اولاد اولاد که نارينه وي که ښځينه دا خلک د دغه حکم څخه مستثنی دي د دغه کسانو نفقه د دين او مذهب د اختلاف سربېره واجب ده .

د غريب لپاره دا جائز ده چي هغه د خپل نفقې لپاره د خپل زوی مال مصرف کړي مګر د عقار (يعني غير منقوله شيان لکه مځکي ، باغ او داسي نورو) شيانو د خرڅولو اختيار ورته نه سته همدارنګه که چيري پر هغه زوی باندي د پلار د نفقې څخه پرته پور وي نو د هغه لپاره د زوی د منقوله شيانو د خرڅولو اختيار به ورته نه وي او مور ته د خپل زوی د مال د خرڅولو اختيار نه سته او د صاحبينو په نزد پلار ته هم د منقوله شيانو د خرڅولو اختيار نه سته .

د مينزي او غلام د نفقې احکام او مسائل : پر بادار باندي د خپل غلام او مينزي د مصرف پوره کول ضروري دي که هغوی يې په ملکيت کي پوره وي لکه خالص غلام او يا نيم وي لکه مدبر او ام ولد او که څه هم هغه کم عمره وي يا د لوی عمر والا وي .

که يو څوک د خپلو غلامانو د کفالت څخه انکار وکړي نو هغه غلام په دې کي مختار دی چي محنت او مزدوري وکړي او څه چي وګټي د هغه څخه خپل مصرف پوره کړي او که چيري د

هغوی لپاره د مزدورۍ کار نه وي او هغوی په ګټلو سره خپل مصرف نه سي پوره کولای نو بیا د قاضي له خوا بادار مجبور کېدای سي چي هغه غلامان خرڅ کړي.

که یو څوک یو حیوان رانیسي نو پر هغه باندي د حیوان د خوراک او څښناک بندوبست کول واجب دي که چیري هغه د حیوان د خوراک او څښناک څخه انکار وکړي نو هغه به په قانوني توګه سره د هغه حیوان پر خرڅولو مجبوره کیدای نه سي مګر دیانتا او په اخلاقي توګه سره هغه ته حکم ورکول کیدای سي چي هغه حیوان خرڅ کړي یا د هغه د خوراک او څښناک بندوبست وکړي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د ښځي او اولاد نفقه پر خاوند واجب ده

﴿۳۲۰۰﴾: عَنْ عَائِشَةَ قالت أَنَّ هِنْدَ بِنْتَ عُتْبَةَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ أَبَا

د بي بي عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی چي د عتبه لور هنده د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضره سوه او عرض یې وکړ یا رسول الله! (زما خاوند)

سُفْيَانَ رَجُلٌ شَحِيحٌ وَلَيْسَ يُعْطِينِي مَا يَكْفِينِي وَوَلَدِي إِلَّا مَا أَخَذْتُ مِنْهُ

ابو سفیان ډېر بخیل سړی دی ما ته دومره نه راکوي چي زما او زما د زوی د نفقې د اخراجاتو کافي سي که زه د هغه د مال څخه د ضرورت په اندازه یو څه وکاږم

وَهُوَ لَا يَعْلَمُ فَقَالَ خُذِي مَا يَكْفِيكِ وَوَلَدَكِ بِالْمَعْرُوفِ. متفق عليه.

په داسي ډول چي هغه خبر نسي نو اخراجات پوره کیږي؟ (نو ایا دا صورت جائز دی؟) نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل: د هغه د مال څخه د ضرورت په اندازه اخله او خپل او د خپل زوی د شرعي حقوقو په اندازه یې خرڅوه. بخاري او مسلم.

تخریج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۹\۵۹۷، رقم: ۵۳۶۴، ومسلم ۳\۱۳۳۸، رقم: ۷- ۱۷۱۴.

تشریح: د دغه حدیث څخه معلومه سوه چي د ضرورت په اندازه نفقه واجب ده د ټولو علماؤ پر دې اجماع او اتفاق دی، امام نووي رحمه الله وایي چي د دغه حدیث څخه شو مسئلې ثابتیږي ۱: پر سړي باندي د ښځي او نابالغ اولاد (چي د هغه په ذاتي ملکیت کي مال نه وي) نفقه واجب ده، ۲: نفقه د ضرورت او اړتیا په اندازه واجب ده، ۳: د فتوا ورکولو پر وخت یا د یو شرعي

حكم د جاري كولو پر وخت د پردې ښځي خبري اوريدل جائز دي، ۴: د يو چا په باره كي يو داسي خبره بيانول چي هغه يې واوري نو ناخوښي به محسوس كړي دا جائز دي په شرط ددې چي دا بيانول د يو مسئلې د پوښتلو يا فتوا وركولو په قصد وي، ۵: كه پر يو چا باندي يو مالي مطالبه وي او هغه يې نه ادا كوي نو مطالبې والا ته جائز دي چي د هغه سړي د اجازې څخه پرته د هغه د مال څخه د خپل مطالبې په اندازه مال واخلي، ۶: ښځه هم د خپل خاوند د مال په ذريعه پر خپل اولاد باندي مصرف كولو او د هغوی د كفالت كولو ذمه داره ده، ۷: ښځي ته د خپل ضرورت موافق د كور څخه د باندي وتل جائز دي كه څه هم خاوند هغې ته صريحا اجازه وركړې وي يا ښځي ته د هغه د رضا علم وي ، ۸: قاضي ته اختيار دی كه هغه په يو معامله كي مناسب وګڼي نو محض د خپل علم او معلوماتو په وجه حكم جاري كړي لكه څرنګه چي ددغه حديث څخه معلومه سوه چي رسول الله ﷺ د بي بي هند څخه شاهد ونه غوښتي بلكه د خپل معلومات په وجه يې حكم وركړ.

د الله ﷻ وركړې دولت بايد اول پر خپله كورنۍ مصرف كړل سي

﴿۳۲۰۱﴾: وَعَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَعْطَى اللهُ أَحَدَكُمْ خَيْرًا فَلْيَبْدَأْ بِنَفْسِهِ وَأَهْلِ بَيْتِه . رواه مسلم .

د حضرت جابر بن سمره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : كله چي الله ﷻ په تاسو كي يو چا ته مال وركړ نو هغه ته پكار ده چي اول هغه په خپل ځان خرڅ كړي او په خپل كورنۍ (يعني په ښځي او كوچنيانو). (مسلم).

تخريج: صحيح مسلم ۳\۱۴۵۳، رقم: ۱۰- ۱۸۲۲.

د غلام نفقه پر مالك واجب ده

﴿۳۲۰۲﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْمَمْلُوكِ طَعَامُهُ وَكِسْوَتُهُ وَلَا يُكَلَّفُ مِنَ الْعَمَلِ إِلَّا مَا يُطِيقُ . رواه مسلم .

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : په مالك باندي د غلام ډوډۍ جامه فرض ده او د غلام څخه دي دومره كار اخلي چي هغه يې توان او طاقت ولري. (مسلم)

تخریج: صحیح مسلم ۳\ ۱۲۸۴، رقم: ۴۱- ۱۶۶۲.

تشریح: په دغه حدیث کي د غلام په باره کي دوې لارښووني دي یو خو دا چي د غلام نفقه د هغه پر مالک واجب ده ځکه مالک باید چي دهغه خپل غلام ته د هغه د اړتیا په اندازه او د خپل ښار د عام رواج مطابق ډوډۍ او جامې ورکړي یعني په هغه ښار کي چي په عامه توګه غلام ته په کومه اندازه او د کوم معیار ډوډۍ او جامې ورکول کیږي د هغه سره سم دي یې هغه ته هم ورکوي، دوهم هدایت دادی چي خپل غلام ته دي د یو داسي کار حکم نه کوي چي هغه یې نه سي کولای او د هغه د توان او طاقت څخه وتلی وي یا د هغه په وجه د هغه بدن ته تاوان رسیږي ددغه هدایت په ذریعه دا احساس ورکړل سوی دی چي انسان د خپل غلام په باره کي دا حقیقت باید په ذهن کي ولري چي څرنګه مالک حقیقي یعني الله تعالی پر خپلو بندګانو باندي د هغوی د طاقت او توان څخه زیات د هیڅ عمل او کار بار نه دی اچولی او هغوی یې د هغه کار پابند کړي دي چي دهغوی د فکر او عمل مطابق وي همدارنګه بندګانو ته هم چي مالک مجازي دي دا پکار دي چي هغوی پر خپل غلام باندي چي د هغوی په ډول انسان دی د هغه د توان او طاقت څخه زیات د کار کولو بار نه واچوي.

د حضرت ابن عباس رضي الله عنه څخه دغه حدیث مرفوع نقل سوی دی چي د غلام په باره کي د مالک لپاره درې شیان ضروري دي ۱: کله چي غلام لمونځ کوي نو هغه ته دي د تلوار کولو حکم نه ورکوي، ۲: کله چي هغه خوراک کوي نو هغه دي د خپل یو کار نه وایي، ۳: هغه ته دي دومره خوراک ورکوي چي د هغه نس په ښه ډول موړ سي.

د غلام سره د ښه چلن حکم

﴿۳۲۰۳﴾: وَعَنْ اَبِيْ ذَرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِخْوَانُكُمْ

د حضرت ابوذر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: ستاسو غلامان ستاسو

جَعَلَهُمُ اللّٰهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ فَمَنْ جَعَلَ اللّٰهُ أَخَاهُ تَحْتَ يَدِيهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا

ورونه دي چي الله جل جلاله ستاسو تر لاس لاندي کړي دي کوم سړی چي الله جل جلاله د یوه ورور او خادم مالک کړي نو هغه ته پکار ده چي په خپل غلام باندي هغه څه وخوري کوم چي یې

يَأْكُلُ وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ وَلَا يُكَلِّفُهُ مِنَ الْعَمَلِ مَا يَغْلِبُهُ فَإِنْ كَلَّفَهُ مَا يَغْلِبُهُ

فَلْيُعِنْهُ عَلَيْهِ. متفق عليه.

مالک خوري او هغه جامه به وراغوندي کومه چي خپله يې اغوندي او د هغه څخه دي دومره کار نه اخلي کوم چي د هغه په توان کي نه وي او که داسي څه کار د هغه څخه اخلي چي د هغه په توان کي نه وي نو په هغه کي دي ورسره خپله کومک وکړي. (بخاري او مسلم)

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۰\۴۶۵، رقم: ۶۰۵۰، ومسلم ۳\۱۲۸۲، رقم: ۳۸- ۱۶۶۱.

تشريح: امام نووي رحمة الله عليه وايي چي دغه حديث په ذريعه مالک ته دا حکم ورکول دي چي هغه دي خپل غلام ته هغه څه ورکوي کوم چي په خپله يې خوري او هغه دي په اغوندي کوم چي په خپله اغوندي دا د وجوب په توګه نه بلکه د استحباب په توګه دي، پر مالک باندي د هغه غلام د حيثيت سره سم نفقه واجب ده کوم چي په عام رواج کي وي که څه هم هغه د مالک د خوراک او جامو برابر وي يا د هغه څخه کم او زيات وي تر دې که چيري مالک د خپل زهد او تقوا په وجه يا د خپل بخل په وجه په خپل خوراک او جامو کي داسي تنګي کوي چي هغه د خلکو د معيار خلاف وي نو داسي تنګي د غلام په حق کي جائز نه ده.

د حديث د آخري جملې مطلب دا دی چي کوم کار د غلام لپاره مشکل وي او د هغه په پوره کولو کي تکليف وي نو د هغه کار په پوره کولو کي د غلام مرسته کوه که په خپله مرسته ورسره وکړي او يا بل څوک د مرستي کولو لپاره ورټاکي، د ځينو بزرګانو په باره کي نقل سوي دي چي هغوی به پر مېچن باندي په اوړه کولو کي د خپلو مينځو مرسته کول په دې توګه چي د هغه مينځو سره به يې په ګډه ميچن کول.

د غلام روزي منع کول ګناه ده

﴿۳۲۰۴﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو جَاءَهُ قَهْرَمَانٌ لَهُ فَقَالَ لَهُ أَعْطَيْتَ

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چي هغه ته قهرمان را غلی نو هغه ځيني پوښتنه وکړه چي ده و خپلو غلامانو ته د خوراک سامان ورکړی دی

الرَّقِيقَ قُوتَهُمْ قَالَ لَا قَالَ فَانْطَلِقْ فَأَعْطِهِمْ فَإِنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ

هغه عرض وکړ يا هغه ورته وويل بيرته ولاړ سه د هغوی د خوراک سامان فورًا ورکړه دا چي

وَسَلَّمَ قَالَ كَفٰى بِالرَّجلِ إِثْمًا أَنْ يَحْبِسَ عَمَّنْ يَمْلِكُ قُوتَهُ و في رواية كفى

بالمرء اثما ان يضيع من يقوت . رواه مسلم .

رسول الله ﷺ فرمايلي دی چي د انسان لپاره دا گناه كافي ده چي د چا روزي د هغه په لاس کي وي چي هغه د هغه روزي ضائع کړي . (مسلم)

تخريج: صحيح مسلم ۲\ ۶۹۲، رقم: ۴۰- ۹۹۶.

د لغاتو حل: قهرمان: ای وكيل، وهو الخازن والوكيل الحافظ لما تحت يده والقائم بامور الرجل.

د خپل خادم او مزدور سره په خوراک کولو کي شرم مه کوئ

﴿۳۲۰۵﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَنَعَ

د حضرت ابوهريره رضی الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : كله چي په تاسو کي يو

لِأَحَدِكُمْ خَادِمُهُ طَعَامَهُ ثُمَّ جَاءَهُ بِهِ وَقَدْ وَلِيَ حَرَّهُ وَدُخَانَهُ فَلْيُقْعِدْهُ مَعَهُ

غلام يو خوراک تيار کړي او مالک ته يې راوړي نو په کومه گرمي او دود چي هغه خوراک تيار کړي وي نو د هغه غوښتنه داده چي خپل مالک يې د ځانه سره کښېنوي

فَلْيَأْكُلْ فَإِنْ كَانَ الطَّعَامُ مَشْفُوهًا قَلِيلًا فَلْيَضَعْ فِي يَدِهِ مِنْهُ أُكْلَةً أَوْ أُكْلَتَيْنِ .

رواه مسلم .

او د ځان سره يې په وخوري او كه خوراک لږ وي او خوړونكي زيات وي نو يو يا دوه نوړۍ دي د هغه په لاس کي كښېږدي . (مسلم) .

تخريج: صحيح مسلم ۳\ ۱۲۸۴، رقم: ۴۲- ۱۶۶۳.

د لغاتو حل: مشفوها : ای كثيرا اكلوه. أكلة: اللقمة: (گوله، مری).

تشريح: د دغه حديث شريف خلاصه داده چي يو سړي دي د خپلو خادمانو او مزدورانو سره پر يوه دسترخوان باندي په خوراک کولو کي پيغور نه محسوس كوي ځکه چي خادم او مزدور هم د يو انسان او مسلمان كېدو په حيثيت سره د هغه ورور دی ، او بيا په دې کي دا حكمت دئ چي پر يوه دسترخوان باندي چي څومره زيات خلک يو ځای خوراک كوي نو په هغه کي هغومره بركت وي ، په يوه روايت کي فرمايل سوي دي چي خوراک هغه دی چي په هغه کي زيات لاسونه لوېږي ، دا خبره بايد په ذهن کي وي چي په حديث کي د خادم او مزدور د ځان سره پر

دسترخوان کښېنول یا د هغه خوراک څخه د لږ یا ډېر ورکولو حکم د استحباب په توګه دی.

غلام ته دوه چنده ثواب

﴿۳۲۰۶﴾: وَعَنِ عَبْدِاللّٰهِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا نَصَحَ لِسَيِّدِهٖ وَأَحْسَنَ عِبَادَةَ اللّٰهِ فَلَهُ أَجْرُهُ مَرَّتَيْنِ. متفق علیه.

د حضرت عبدالله بن عمر رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: کله چي یو غلام په ښه طور سره د خپل مالک خدمت وکړي او د الله جل جلاله عبادت هم په ښه ډول سره کوي نو د هغه لپاره دوه چنده ثواب دی. (بخاري او مسلم)

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۵\۱۷۵، رقم: ۲۵۴۶، ومسلم ۳\۱۲۸۴، رقم: ۴۶- ۱۶۶۷.

تشریح: هغه ته د دوه برابر ثواب تر لاسه کېدو صورت دا وي چي یو ثواب خو د خپل بادار د خدمت په وجه وي او یو ثواب د الله تعالی د عبادت په وجه تر لاسه کیږي، ددې څخه معلومه سوه چي د خپل بادار خیرخواهي یعني د هغه خدمت کول هم عبادت دی بلکه په حقیقت کي هغه هم د الله تعالی عبادت دی ځکه چي د عبادت مطلب دی د الله تعالی د حکم فرمانبرداري کول او د الله تعالی حکم دادی چي د خپل بادار خدمت او خیرخواهي دي وکړل سي ځکه کوم غلام چي د خپل بادار خدمت کوي نو هغه په حقیقت کي د الله تعالی د حکم فرمانبرداري کوي لکه څرنګه چي د مور او پلار خدمت او فرمانبرداري کونکي ته ثواب ورکول کیږي چي هغه د مور او پلار د خدمت او طاعت په ذریعه د الله تعالی د حکم فرمانبرداري کوي، ځیني حضرات ددغه حدیث تاویل دا کوي چي غلام ته د هغه پر هر عمل باندي دوه برابر ثواب ورکول کیږي.

د غلام لپاره غوره خبره څه شي ده؟

﴿۳۲۰۷﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نِعِمَّا لِلْمَمْلُوكِ أَنْ يُتَوَفَّاهُ اللّٰهُ بِحُسْنِ عِبَادَةِ رَبِّهٖ وَطَاعَةِ سَيِّدِهٖ نِعِمَّا لَهُ. متفق علیه.

د حضرت ابوهریره رضی الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل: د غلام لپاره تر ټولو څخه بهترینه خبره دا ده چي هغه د الله جل جلاله په عبادت او د خپل مالک په خدمت کي وفات سي. (بخاري او مسلم)

تخریج: صحیح البخاري (فتح الباري): ۵\۱۷۵، رقم: ۲۵۴۹، ومسلم ۳\۱۲۸۵، رقم: ۴۶- ۱۶۶۷.

د تښتېدلي غلام لمونځ نه قبلېږي

﴿۳۲۰۸﴾: وَعَنْ جَرِيْرٍ قَالَ قَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَبَقَ الْعَبْدُ

د حضرت جرير رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله ﷺ وفرمايل: كله چي يو غلام وتښتي نو د

لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ وفي رواية عنه قَالَ أَيُّمَا عَبْدٍ أَبَقَ فَقَدْ بَرِئَتْ مِنْهُ الذِّمَّةُ

هغه لمونځ نه قبلېږي او د جرير رضي الله عنه په يو بل روايت كي دا الفاظ دى كوم غلام چي وتښتي نو د هغه څخه د اسلام ذمه داري ختمه سوه

وفي رواية قَالَ أَيُّمَا عَبْدٍ أَبَقَ مِنْ مَوَالِيهِ فَقَدْ كَفَرَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْهِمْ . رواه مسلم

او د جرير رضي الله عنه په بل روايت كي دا الفاظ دي كوم غلام چي د خپل مالكانو څخه وتښتي تر څو پوري چي بيرته رانسي هغه كافر سو. (مسلم).

تخريج: صحيح مسلم ۱\ ۸۳، رقم: ۱۲۴- ۷۰.

تشريح: د هغه څخه د اسلام ذمه داري ختمه سوه: ددې مطلب دادى چي كله غلام په تښتېدو سره دارالحرب ته ولاړ سي او مرتد سي نو د هغه څخه د اسلام ذمه داري ختمه سوه او د هغه د مسلمان په حيثيت سره چي دهغه او د اسلام په مينځ كي كوم عهد او امان وو او د هغه په وجه اسلامي قانون د هغه د سر او مال ضامن وو هغه قطع سو نو د هغه قتل كول جائز سول مګر كه چيري هغه د خپلو مالكانو څخه په تښتېدو سره دار الحرب ته نه وي تللى بلكه د مسلمانانو په يو ښار كي وي او مرتد سوى نه وي نو د هغه قتلول جائز نه دي په دغه صورت كي ددغه جملې (د هغه ذمه ختمه سوه) مطلب به دا وي چي د تښتېدو په جرم كي به اسلامي قانون د هغه هيڅ مدافعت نه كوي.

هغه كافر سو : ددې مطلب دادى كه چيري هغه تښتېدل حلال وګڼي يعني هغه په دې عقيده سره وتښتېږي چي د مالک څخه تښتېدل څه ګناه نه لري بلكه دا جائز دي نو هغه كافر سو او كه چيري هغه تښتېدل حلال ونه ګڼي بيا ددغه جملې مطلب به دا وي چي هغه كفر ته نژدې سو يعني د هغه په كفر كي د داخلېدو بيره ده يا هغه د كافرانو په ډول عمل وكړ يا دا چي هغه د خپل مالک ناشكري وكړه.

پر غلام د زنا تهمت لګولو مسئله

﴿۳۲۰۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ قَذَفَ مَمْلُوكَهُ وَهُوَ بَرِيءٌ مِمَّا قَالَ جُلِدَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ كَمَا قَالَ. متفق عليه.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چې ما د ابو قاسم ﷺ څخه دا اورېدلي دي ثوک چې په خپل غلام باندي د زنا تهمت ولګوي او غلام د هغه څخه پاک وي نو د قيامت په ورځ به يې مالک په درو ووهل سي که چيري تهمت ويل بې ځايه نه وو نو داسي به نه کيږي. بخاري او مسلم

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۲\۱۸۵، رقم: ۶۸۵۸، ومسلم ۳\۱۲۸۲.

تشريح: مطلب دادی که چيري يو سړی پر خپل غلام باندي د زنا تهمت په دروا غو ولګوي نو د هغه په سزا کي که څه هم هغه ته په دنيا کي سزا نه ورکول کيږي مګر په آخرت کي به د ټول مخلوق په مخکي داسي ذليل کړل سي چې په دُرو به ووهل سي ، ددې څخه معلومه سوه چې د غلام د عزت دومره خيال ساتل پکار دي لکه ثرنګه چې د يو ازاد سړي د عزت او حرمت خيال ساتل کيږي او هغه خلک ډېر ناپوهان دي چې خپلو مزدورانو او غلامانو ته بې ځايه ښکنځل کوي او د آخرت د عذاب څخه نه بيريږي.

د غلام بېله خطا وهلو کفاره

﴿۳۲۱۰﴾: وَعَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ مَنْ ضَرَبَ غُلَامًا لَهُ حَدًّا لَمْ يَأْتِهِ أَوْ لَطَمَهُ فَإِنَّ كَفَّارَتَهُ أَنْ يُعْتِقَهُ. رواه مسلم

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روايت دی چې ما د رسول الله ﷺ څخه دا اورېدلي دي ثوک چې خپل غلام بې ګناه ووهي يا په مخ باندي چکه ورکړي نو د هغه کار کفاره داده چې ازاد يې کړي. (مسلم)

تخريج: صحيح مسلم ۳\۱۲۷۹، رقم: ۳۰ - ۱۶۵۷.

تشريح: بېله وجه د هر چا په چپلاخه وهل حرام دي مګر دلته په خاصه توګه د غلام ذکر سوی دی چې د هغه پر بې ګناه وهلو باندي په چپلاخه وهلو سره تاوان دادی چې هغه غلام ازاد کړي.

﴿۳۲۱۱﴾: وَعَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ كُنْتُ أَضْرِبُ غُلَامًا لِي فَسَمِعْتُ

د حضرت ابو مسعود انصاري رضی الله عنه څخه روایت دی چي ما خپل غلام وواهه نو ما تر شا دا اواز

مِنْ خَلْفِي صَوْتًا اعْلَمْ أَبَا مَسْعُودٍ لَلّٰهُ أَقْدَرُ عَلَيْكَ مِنْكَ عَلَيْهِ فَالْتَفَتُّ فَإِذَا هُوَ

وا ورېدی ابو مسعوده ! اګاه سه ! الله جل جلاله پر تا باندي د دې څخه زیات قدرت لري څومره چي ته پر دغه غلام باندي قدرت لرې ما چي تر شا وکتل نو

رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللّٰهِ هُوَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللّٰهِ فَقَالَ أَمَا لَوْ لَمْ تَفْعَلْ لَلَفَحَتْكَ النَّارُ أَوْ لَمَسَّتْكَ النَّارُ . رواه مسلم .

رسول الله صلی الله علیه وسلم وو ما عرض وکړ یا رسول الله! دی د خدای جل جلاله لپاره ازاد دی نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم راته وفرمایل :که تا دی ازاد کړی نه وای نو د دوږخ اور به ته سوځلی وای . (مسلم) .

تخریج: صحیح مسلم ۳\۱۲۸۱، رقم: ۳۵- ۱۶۵۹.

تشریح: د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ارشاد مطلب دا وو چي تا د خپل غلام په وهلو سره یوه لویه ګناه کړې ده ، دا ښه سو چي تا هغه ازاد کړی او د هغه ګناه د بار څخه دي ځان خلاص کړی کنه نو تا هغه ناحقه وهلی دی که ده ستا کوتاهي معاف کړې نه وای نو دده د نه ازادولو په صورت کي به ته په دوږخ کي اچول سوی وای .

امام نووي رحمه الله وایي چي د رسول الله صلی الله علیه وسلم ددغه ارشاد په ذریعه په اصل کي د خپل مملوک سره د نرمۍ کولو او د هغه سره د حلم معاملې کولو ترغیب ورکړل سوی دی او په دې باره کي مسئله داده چي کوم غلام ووهل سي د هغه ازادول واجب نه دي بلکه مستحب دي او هغه هم په دې امید چي ازادول په ناحقه د وهلو د ګناه کفاره سي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د اولاد پر کټه د پلار حق دی

﴿۳۲۱۲﴾: عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى

حضرت عمرو بن شعیب رضی الله عنه د خپل پلاره او هغه د خپل پلاره څخه روایت کوي چي یو سړی د

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِي مَالًا وَإِنَّ وَالِدِي يَحْتَاجُ الى مَالِي قَالَ أَنْتَ وَمَالُكَ

نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ زما سره مال دی او زما پلار زما د مال

لِوَالِدِكَ إِنَّ أَوْلَادَكُمْ مِنْ أَطْيَبِ كَسْبِكُمْ كُلُوا مِنْ كَسْبِ أَوْلَادِكُمْ . رواه ابو داؤد وابن ماجة .

محتاجه دی رسول الله ﷺ ورته فرمایل : ته او ستا مال دواړه ستا د پلار دي بېشکه چي ستاسو اولاد ستاسو بهترينه ګټه ده د خپل اولاد ګټه خورئ . (ابو داؤد ابن ماجه).

تخريج: سنن ابي داود ۳\۸۰۱، رقم: ۳۵۳۰، وابن ماجه ۲\۷۶۹، رقم: ۲۲۹۲.

تشريح: ته او ستا مال دواړه ستا د پلار دي: ددې مطلب دادی چي څرنګه پر تا باندي د خپل پلار خدمت او فرمانبرداري واجب ده همدارنګه پر تا باندي دا هم واجب دي چي خپل مال پر خپل پلار باندي مصرف کړې او د هغه د ژوند اړتیاوي پوره کړې او ستا د پلار لپاره دا جائز ده چي هغه ستا په مال کي تصرف وکړي .

دا حديث ددې خبري دليل دی چي د پلار نفقه پر زوی واجب ده ، ددغه حديث په ضمن کي دا مسئله هم بيانيږي که د يو چا پلار د زوی د مال څخه يو شی پټ کړي (غلا يې کړي) يا د هغه د مينزي سره جماع وکړي نو پر هغه باندي حد نه جاريږي کيږي.

ستاسو اولاد ستاسو تر ټولو لویه ګټه ده : ددې مطلب دادی چي انسان د محنت او تکليف کولو سره چي څه ګټي په هغه کي تر ټولو حلاله او غوره ګټه د هغه اولاد دي ، اولاد چي څه وګټي هغه د پلار لپاره حلال دي او هغه د پلار په حق کي د خپل ګټي په ډول ده ، اولاد ته د پلار ګټه په دې اعتبار ويل سوي دي چي په اصل کي اولاد د پلار په ذريعه او د هغه د تکليف او فعل په نتيجه کي په وجود راځي .

د مربي په حق کي د يتيم د مال حکم

﴿۳۲۱۳﴾: وَعَنْهُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار او هغه د خپل پلار څخه روايت کوي يو سړی د نبي

فَقَالَ إِنِّي فَقِيرٌ لَيْسَ لِي شَيْءٌ وَلِي يَتِيمٌ فَقَالَ كُلْ مِنْ مَالِ يَتِيمِكَ غَيْرَ

كريم ﷺ په خدمت کي حاضر سو او عرض يې وکړ يا رسول الله! زه مفلس او فقير يم زما سره هيڅ هم نسته او زما په ذمه باندي يو يتيم کوچنی دی (ايا زه د هغه د مال څخه يې خورم) نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل: د يتيم د مال څخه يې خوره مګر فضول خرڅي مه کوه او مه په

مُسْرِفٍ وَلَا مُبَادِرٍ وَلَا مُتَأَثِّلٍ . رواه بوداؤد والنسائي وابن ماجة .

خرڅولو کي د تلوار څخه کار اخله او مه يې د ځان لپاره مال جمعه کوه. (ابوداؤد نسائي ابن ماجه

تخريج: سنن ابي داود ۳\ ۲۹۲، رقم: ۲۸۷۲، والنسائي ٦\ ٢٥٦، رقم: ۳٦۷۰، وابن ماجه ۲\ ۹۰۷، رقم: ۲۷۱۸.

د لغاتو حل: مُبادر: اى مستعجل. (تلواري) مُتاثل: اى غير جامع مالا في مال اليتيم.

تشريح: د يتيم کوچني د مال څخه د يتيم روزونکي ته د خپل اړتياوو پوره کولو اجازه رسول الله ﷺ په درو خبرو سره مشروط کړه اول شرط دا چي د هغه د مال څخه يوازي دومره واخيستل سي چي د ژوند د اړتياوو په اندازه وي، اسراف او د خپل ضرورت او حاجت څخه زيات مصرف کولو سره د هغه يتيم مال دي نه ضائع کيږي، دوهم شرط دا چي د هغه د مال څخه څه اخيستل کيږي نو هغه دي د ضرورت په وخت کي واخيستل سي د دې بيړي څخه چي کله يتيم بالغ سي نو خپل ټول مال به په خپل قبضه کي واخلي د ضرورت څخه مخکي دي هيڅ شی نه اخلي، دريم شرط دا چي د خپلي اړتيا په نامه د هغه د مال په اخيستلو سره دي د ځان سره نه جمع کوي.

په هر حال د حديث څخه دا معلومه سوه چي د يتيم د روزونکي لپاره دا جائز دي که چيري هغه غريب وي نو د هغه يتيم د مال څخه دي د خپل ضرورت او اړتيا په اندازه په خپل ځان مصرف کړي مګر کوم مربي چي شتمن وي هغه ته دا جائز نه دي، دا مسئله د قرآن کريم څخه هم ثابته ده.

د غلامانو د حق ادا کولو تاکيد

﴿۳۲۱۴﴾: وَعَنْ أُمِّ سَلَمَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ فِيْ مَرَضِهِ اَلصَّلَاةَ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ . رواه البيهقي في شعب الإيمان وروى أحمد وأبو داود عن علي نحوه .

د بي بي ام سلمه رضي الله عنها څخه روايت دی چي نبي کريم ﷺ د خپلي ناروغي په حالت کي وفرمايل: د

لمانځه ډېر زيات خيال ساتئ او د هغو غلامانو او مينځو چې ستاسو په قبضه کې دي. (بيهقي په شعب الايمان کې) خو احمد او ابو داؤد د حضرت علي رضي الله عنه څخه هم په دغه شان نقل کړي دي.

تخريج: البيهقي في شعب الايمان ٦\ ٣٦٩، رقم: ٨٥٥٣.

تشريح: د لمانځه ډېر زيات خيال ساتئ: ددې مطلب دادی چې پر لمانځه باندې همېشتوب اختيار کړئ هيڅ يو لمونځ بېله يو شرعي عذره مه قضاء کوئ او د لمانځه چې کوم حقوق او اداب دي هغه پوره پوره ادا کوئ.

د مينزې او غلام حق دادی چې د هغوی مالک هغوی ته په مارہ نس خوراک ورکړي د حيثيت سره سم هغوی ته جامې ورکړي د ناحق وهلو او بد رد ويلو څخه پرهېز وکړي، همدارنګه د حيوانانو د حق ادا کولو هم دغه حکم دی چې د کوم چا په ملکيت کې حيوان وي د هغه د خوراک او څښناک بندوبست دې کوي او د هغوی د ناحقه وهلو څخه دې ځان ساتي، علماء کرام وايي چې د قيامت په ورځ به د ذمي او حيوان خصومت د مسلمانانو د خصومت (دښمنۍ) څخه سخت وي.

د غلام سره د بد چلن کونکو وعيد

﴿٣٢١٥﴾: وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ الصديق عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ سَيِّئُ الْمَلَكَةِ. رواه الترمذي وابن ماجة.

د حضرت ابو بکر صديق رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: څوک چې د خپلو ماتحت سره بد چلن کوي هغه په جنت کې نه داخلېږي. (ترمذي ابن ماجه)

تخريج: سنن الترمذي ٤\ ٢٩٥، رقم: ١٩٤٦، وابن ماجه ٢\ ١٢١٧، رقم: ٣٦٩١.

د غلام سره ښه چلن کول د خير او برکت باعث دی

﴿٣٢١٦﴾: وَعَنْ رَّافِعِ بْنِ مَكِيْثٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ حُسْنُ الْمَلَكَةِ يُمْنٌ وَسُوْءُ الْخُلُقِ شُوْمٌ. رواه ابوداؤد ولم ار في غير المصابيح ما زاد عليه فيه من قوله والصدقة تمنع ميتة السوء والبر زيادة في العمر.

د حضرت رافع بن مکيث رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: د غلامانو سره ښه

چلن او نيكي د خير او بركت باعث ده او د غلامانو سره بد اخلاقي د بې بركتي عامل دى . (ابوداؤد) او په مصابيح كي د دې حديث سره دا الفاظ هم ليكلي دي چي په بل كتاب كي زما تر نظر نه دي تير سوى او صدقه كول انسان د بد مرګ څخه ساتي او نيكي كول عمر زياتوي .

تخريج: سنن ابي داود ۵\۳۶۱، والمصابيح ۲\۴۷۸، رقم: ۲۵۱۴.

تشريح: اكثر داسي كيږي چي كله مالک د خپل غلام سره نيكي او ښه چلن كوي نو هغوى د خپل مالک ډېر تابعدار او خير خواه كيږي او كوم كار چي هغه ته سپاري هغه يې په پوره شوق او ايمانداري سره تر سره كوي او دا شيان د خير او بركت باعث كيږي د دې برعكس كه چيري يو څوک د خپل غلام سره بد چلن كوي نو د هغه په زړه كي د مالک له خوا د بغض او نفرت جذبات پيدا كيږي او آخر هغوى د خپل مالک د سر او مال د هلاكت او تاوان څخه هم منع نه كوي .

د خراب مرګ څخه يا خو ناڅاپه مرګ مراد دى او يا د توحيد او د حق څخه په غفلت سره مړ كېدل مراد دي، ناڅاپه مرګ ځكه خراب مرګ دى چي انسان ناڅاپه د مرګ غېږ ته ولاړ سي نه د حقوق الله او نه د حقوق العباد كي د كوتاهيو د كمۍ پوره كولو موقع تر لاسه كړي او نه د توبه كولو مهلت ورپه برخه سي .

د نيكۍ څخه مراد د مخلوق سره ښه چلن او نيكي كول دي او د خالق طاعت او عبادت هم مراد كېداى سي د نيكۍ په وجه د عمر زياتېدل حقيقتا هم ممكن دي په دې توګه چي الله تعالى د يو چا عمر معلق كړي چي د دغه بنده عمر دومره كاله دى مګر كه چيري هغه نيكي كوي يعني د خپل پروردګار طاعت او عبادت او د مخلوق سره ښه چلن او خيرخواهي كي بوخت وي نو د هغه په عمر كي به هغومره كاله زياتوب وسي نو د نيكۍ كولو په صورت كي به د هغه عمر هغومره زيات سي .

دا وضاحت د عمر د زياتوب د حقيقي مفهوم په صورت كي دى او د معنوي مفهوم وضاحت يې دادى چي د نيكۍ په وجه په عمر كي خير او بركت تر لاسه كيږي يا نيكۍ كونكي ته د هغه د مرګ څخه وروسته خلک يې په نيكۍ سره يادوي نو په معنوي توګه سره دا هم د عمر زياتېدل دي .

د روايت په آخر كي د مشكوة مصنف چي كوم اعتراض كړى دى هغه د ميرک رحمة الله عليه د تحقيق سره سم د شيخ جزري رحمة الله عليه پر دغه قول باندي ختميږي چي دغه روايت صاحب مصابيح څرنګه نقل كړى دى بالكل همداسي امام احمد رحمة الله عليه هم روايت كړى دى .

که غلام د خدای روی در کړی نو خپل لاس ودروئ

﴿۳۲۱۷﴾: وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ضَرَبَ

د حضرت ابو سعيد رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل: کله چي په تاسو کي يو

أَحَدُكُمْ خَادِمَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ فَارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ . رواه الترمذي و البيهقي في شعب الايمان لكن عنده فليمسك بدل فارفعوا ايديكم .

څوک خپل غلام وهي او هغه و تاته خداي تعالي وسيله کړي يا د خداي تعالي په نوم باندي معافي وغواړي نو خپل لاس ځيني پورته کړئ او د غلام وهل پرېږدئ .(ترمذي د بيهقي په نيزد)فارفعوا ايديکم پر ځاي : فليمسک راغلې دی .

تخريج: سنن الترمذي ۴\۲۹۷، رقم: ۱۹۵۰، البيهقي في شعب الايمن ۶\۳۷۷، رقم: ۸۵۸۴.

تشريح: علامه طيبي رحمة الله عليه وايي چي د (ته خپل لاس منع کړه) ددې تعلق د هغه صورت سره دی کله چي يو څوک خپل غلام د ادب لپاره وهي او که چيري پر هغه حد جاري کوي يعني د شراب څښلو يا پريو چا باندي د دواغو تهمت ويلو په سزا کي هغه وهل کيږي نو بيا دي لاس نه منع کوي بلکه حد دي پوره کړي .

کم عمره کوچنی د مور څخه مه بېلوئ

﴿۳۲۱۸﴾: وَعَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ

د حضرت ابو ايوب رضي الله عنه څخه روايت دی چي ما د رسول الله ﷺ اورېدلي دي څوک چي د مور او

مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ وَالِدَةٍ وَوَلَدِهَا فَرَّقَ اللَّهُ بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَحِبَّتِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . رواه الترمذي والدارمي

زوی په مينځ کي جلاوالي راولي (يعني د مينزي زوی خرڅ يا هبه کړي او د هغې څخه يې جلا کړي)نو الله جل جلاله به د قيامت په ورځ د هغه او د هغه د قريبانو په مينځ کي جلاوالي راولي .(ترمذي دارمي).

تخريج: سنن الترمذي ۳\۵۸۰، رقم: ۱۲۸۳، والدارمي ۲\۲۹۹، رقم: ۲۴۷۹.

تشريح: د مور او زوى څخه مراد مينزه او د هغې زوى دى ، همدارنګه د جلا والي مطلب دادى چي يو څوک يو مينزه خرڅه کړي يا هغه يو چا ته تحفه کړي او کوچنى د ځان سره وساتي يا کوچنى خرڅ کړي يا يې تحفه کړي او د هغه مور د ځان سره وساتي ، که يو څوک مور او زوى د يو بل څخه جلا کړي نو د قيامت په ورځ به هغه په موقف کي چيري چي ټول مخلوق سره د خپلو قريبانو جمع وي او خلک به خپل پروردګار ته د يو بل شفاعت کوي نو الله تعالى به هغه سړى او د هغه قريبان مثلا مور، پلار يا د اولاد وغيره په مينځ کي جلا والى راولي .

علماء کرام وايي چي په دغه حديث کي يوازي د مور او زوى ذکر محض اتفاقي دى کنه نو هر کم عمره غلام او د هغه ذي رحم قريبان لکه مور، پلار، نيکه، انا، ورور، خور يا داسي نورو په مينځ کي د جلا والي دا حکم دى ، د حنفيه په نزد د دوو وړونو د يو بل څخه جلا کول جائز دي.

د ذکر سوي وضاحت څخه دا خبره ثابته سوه چي د کوچني په بندي کولو سره د لوى استثناء وسوه يعني که لوى عمر والا غلام د هغه د مور يا د هغه پلار يا بل قريب څخه جلا کړل سي نو جائز دي اوس سوال دا پيدا کيږي چي د لوى تعريف څه شي دى ؟ نو په دې باره کي د علماؤ اختلافي قولونه دي چي کوم غلام ته د کم عمر والا ويل کيږي د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد اووه کاله يا ته کاله عمر والا ته لوى ويل کيږي حال دا چي د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه مذهب دادى چي څوک بالغ سي هغه ته لوى ويل کيږي او د امام ابوحنيفة رحمة الله عليه او امام محمد رحمة الله عليه په نزد کوچنى او د هغه قريب د يو بل څخه په جلا کولو سره خرڅول مکروه دي حال دا چي امام ابويوسف رحمة الله عليه وايي که د هغه دواړو يعني کوچني او د هغه په قريبانو کي د ولادت قرابت وي نو په دغه صورت کي د هغه دواړو په جلا کولو سره خرڅول جائز نه دي او د هغوى قول دا هم دى چي د ولادت د قرابت د استثناء څخه پرته د ټولو قريبانو په باره کي دا حکم دى .

﴿۳۲۱۹﴾: وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ وَهَبَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُلَامَيْنِ

د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت دى چي رسول الله صلى الله عليه وسلم و ماته دوه غلامان راکړل چي په خپلو

أَخَوَيْنِ فَبِعْتُ أَحَدَهُمَا فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَا عَلِيُّ مَا

کي وړونه وه ما په هغوى کي يو خرڅ کړ بيا نبي کريم صلى الله عليه وسلم زما څخه پوښتنه وکړه اې علي! ستا

فَعَلَ غُلَامُكَ فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ رُدَّهُ رُدَّهُ . رواه الترمذي وابن ماجة .

هغه دويم غلام څه سو؟ نو ما ورته واقعه بيان کړه نو نبي کريم ﷺ راته وفرمايل: اې علي ! هغه بيرته را وله . (ترمذي ابن ماجه) .

تخريج: سنن الترمذي ۳\ ۵۸۰، رقم: ۱۲۸۴. وابن ماجه ۲\ ۷۵۵، رقم: ۲۲۴۹.

تشريح: هغه بېرته راوله : مطلب دادی چي تا کومه بيع کړې ده هغه فسخ کړه او هغه غلام ځان ته راوله چي د دواړو په مينځ کي جلاوالی واقع نه سي د دغه جملې په دوه واره ويلو کي دې ته اشاره ده چي کوم حکم درکول سوی دی هغه د وجوب په توګه دی او بيع مکروه تحريمي ده د دغه حديث څخه معلومه سوه چي د يو بل د جلاوالي حکم يوازي د مور او زامنو سره خاص نه دی .

﴿۳۲۲۰﴾: وَعَنْهُ أَنَّهُ فَرَّقَ بَيْنَ جَارِيَةٍ وَّوَلَدِهَا فَنَهَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ذٰلِكَ فَرَدَّ الْبَيْعَ . رواه أبو داود منقطعا

د حضرت علي ﷛ څخه روايت دی چي هغه د يوې مينځې او د هغې د کوچني په مينځ کي جلاوالي راوستی يعني په دواړو کي يې يو خرڅ کړ رسول الله ﷺ د دې څخه منعه وکړه نو هغه بيع يې بيرته فسخ کړه .(ابوداؤد).

تخريج: سنن ابي داود ۳\ ۱۴۴، رقم: ۲۶۹۶.

تشريح: ذکر سوي حديثونه د امام ابويوسف ﷬ د مذهب دليل دی چي کوچنی غلام او د هغه مور يا د هغه پلار د يو بل څخه جلا کول او خرڅول نا جائز دي .

پر غلام باندي د احسان کولو اجر

﴿۳۲۲۱﴾: وَعَنْ جَابِرٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ يسر الله حتفه وَأَدْخَلَهُ جَنَّتَهُ رِفْقٌ بِالضَّعِيفِ وَشَفَقَةٌ عَلَى الْوَالِدَيْنِ وَإِحْسَانٌ إِلَى الْمَمْلُوكِ. رواه الترمذي و قال هذا حديث غريب .

د حضرت جابر ﷛ څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : که په چا کي دا درې خبري پيدا سوې نو الله ﷻ به پر هغه باندي مرګ اسانه کړي او هغه به خپل جنت ته داخل کړي (۱):يو د کمزور او نادار سره نرمي کول .(۲): پر مور او پلار باندي شفقت کول .(۳): د غلامانو سره احسان کول .(ترمذي ويلي دي دا حديث غريب دی) .

تخريج: سنن الترمذي ۴\۵٦٦، رقم: ۲۴۹۴.

تشريح: د ضعيف او كمزوري څخه هر هغه څوک مراد دی چي هغه د بدن په اعتبار ضعيف او كمزوری وي يا په مالي حيثيت سره كمزوری وي.

د احسان كولو مطلب دادی چي پر مالک باندي د هغه د غلام څه چي واجب وي تر هغه زيات د هغه سره ښه چلن وكړي.

لمونځ گزار غلام مه وهئ

﴿۳۲۲۲﴾: وَعَنْ أَبِيْ أُمَامَةَ أَنَّ رَسُوْلَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهَبَ لِعَلِيٍّ

د حضرت ابو امامه رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ و حضرت علي رضي الله عنه ته يو غلام هبه كړ

غُلَامًا فَقَالَ لَاتَضْرِبْهُ فَإِنِّيْ نُهِيْتُ عَنْ ضَرْبِ أَهْلِ الصَّلَاةِ وَقَدْ رَأَيْتُهُ يُصَلِّيْ.

چي دی به نه وهې ځكه چي زه د لمونځ كونكي د وهلو څخه منعه سوی يم او ما دا غلام په لمونځ كولو باندي ليدلی دی.

هذا لفظ المصابيح وفي المجتبى للدارقطني أَنَّ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ نَهَانَا رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ ضَرْبِ الْمُصَلِّيْنَ.

(او په مصابيح كي دا الفاظ دي) مگر په مجتبي دار قطني كي د عمر رضي الله عنه څخه نقل سوی دي چي هغه وويل چي نبي كريم ﷺ موږ د لمونځ كونكي د وهلو څخه منعه كړی يو.

تخريج: المصابيح ۲\۴۸۰، رقم: ۲۵۲۰.

تشريح: د لمونځ كونكو د وهلو څخه منع د الله تعالى په نزد د هغوی د شرف او فضيلت په وجه او د مخلوق په مينځ كي د هغوی د عزت او وقار د لحاظ ساتلو په وجه دي.

علامه طيبي رحمه الله دلته دا نكته بيان كړې ده چي كله الله تعالى په دنيا كي د لمونځ كونكو د وهلو څخه منع فرمايلې ده نو د هغه د بې پايه فضل او كرم څخه اميد دی چي هغه به په آخرت كي هغوي په عذاب كي په اخته كولو سره ذليل او خوار نه كړي انشاء الله.

د مملوک د خطاوو معاف كولو حكم

﴿۳۲۲۳﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت عبد الله بن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي یو سړی د نبي کریم ﷺ په خدمت کي حاضر

فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَمْ نَعْفُو عَنِ الْخَادِمِ فَسكت ثُمَّ أَعَادَ عَلَيْهِ الْكَلَامَ

سو او عرض یې وکړ یا رسول الله! موږ د خپلو غلامانو غلطیاني تر کومه اندازې پوري ور

فَصَمَتَ فَلَمَّا كَانَتِ الثَّالِثَةُ قَالَ اعْفُوا عَنْهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً. رواه ابوداؤد و رواه الترمذي عن عبدالله بن عمرو.

معاف کړو ؟ په دې اورېدو سره نبي کریم ﷺ خاموشه سو هغه سړی د دویم وار لپاره پوښتنه ځیني وکړه مګر نبي کریم ﷺ بیا هم جواب ورنکړ په دریم ورېې پوښتنه وکړه نو نبي کریم ﷺ ورته وفرمایل : د خپل غلام غلطي هره ورځ اویا واره ور معافوه .(ابو داؤد ترمذي)

تخریج: سنن ابي داود ۵\۳۶۲، رقم: ۵۱۶۴.

تشریح: د اوویا واره څخه دا خاص عدد مراد نه دی بلکه د عربو په نزد د یو شي زیاتوب او کثرت بیانولو لپاره په عامه توګه د اوویا عدد ذکر کیږي ، د رسول الله ﷺ مقصد هم دا واضح کول دي چي د هغوی خطاوي زیات معاف کړل سي.

د سوال کونکي پر پوښتنه باندي د رسول الله ﷺ پټه خوله کېدل د سوال د نزاکت په وجه وو چي عفو خو مطلقا مستحب او غوره ده نه دا چي د هغه په یو خاص عدد سره مقید کول او دا هم ممکن ده چي رسول الله ﷺ د وحي په انتظار کي پټه خوله سوی وي.

د مملوک په اړه یو هدایت

﴿۳۲۲۴﴾: وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ لَاءَمَكُمْ

د حضرت ابو ذر رضي الله عنه څخه روایت دی چي رسول الله ﷺ وفرمایل : ستاسو په غلامانو کي چي

مِنْ مَمْلُوكِيكُمْ فَأَطْعِمُوا مِمَّا تَأْكُلُونَ وَاكْسُوهُ مِمَّا تكسون وَمَنْ لَا يُلَائِمُكُمْ

کوم غلام ستاسو د طبیعت کار کوي نو په هغه باندي هغه څه خورئ کوم چي تاسو یې خورئ او هغه کالي ور باندي اغوندئ کوم چي تاسو یې اغوندئ او کوم غلام چي ستاسو د طبیعت کار نه کوي نو هغه ته تکلیف مه ورکوئ

مِنْهُمْ فَبِيعُوهُ وَلَا تُعَذِّبُوا خَلْقَ اللَّهِ. رواه احمد و ابوداؤد.

بلکه خرڅ یې کړئ د خداي تعالي و مخلوق ته تکلیف ورکول صحیح کار نه دی. احمد ابو داؤد

تخریج: الامام احمد في مسنده ۵\۱۶۸، وابوداود ۵\۳۵۹، رقم: ۵۱۵۷.

د حیوانانو سره د ښه چلن کولو حکم

﴿۳۲۲۵﴾: وَعَنْ سَهْلِ ابْنِ الْحَنْظَلِيَّةِ قَالَ مَرَّ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت سهل بن حنظلیه رضی الله عنه څخه روایت دی رسول الله ﷺ یو اوښ ولیدی چې د هغه شا د

بِبَعِيرٍ قَدْ لَحِقَ ظَهْرُهُ بِبَطْنِهِ فَقَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ فِي هٰذِهِ الْبَهَائِمِ الْمُعْجَمَةِ فَارْكَبُوهَا صَالِحَةً واتركوها صالحة. رواه ابوداؤد.

نس سره مبنتې وه (یعني ډېر وږي او تږي وو کار ورڅخه زیات اخیستل کېدی چې د هغه له وجې زیات کمزوره سوی وو) نبي کریم ﷺ وفرمایل: په دې بې ژبانه حیوان باندې رحم کوئ او د خدایه څخه و بېرېږئ په دوی باندې په هغه حالت کې سپرېږئ چې د سپرتیا قابله وي او پرېږدئ یې چې زیات ستړی نه وي. (ابوداؤد).

تخریج: سنن ابي داود ۳\۴۹، رقم: ۲۵۴۸.

تشریح: په بې ژبانه حیوانانو رحم کوئ او د خدایه څخه و بیرېږئ: ددې مطلب دادی چې هغوی پر وینا کولو باندې قادر نه دي چې د خپل لوږي او تندې حال خپل مالک ته بیان کړي ځکه د هغوی د واښو او اوبو په ورکولو کې کوتاهي مه کوئ، دا ددې خبرې دلیل دی چې د حیوانانو خوراک او اوبه د هغوی پر مالکانو واجب دي.

پر هغوی باندې په داسې حالت کې سپرتیا مه کوئ: ددغه جملې په ذریعه د خوراک او څښاک د ورکولو ترغیب دی چې د هغوی په خوراک او څښاک کې کوتاهي مه کوئ تر څو هغوی قوي او د سپرتیا وړ سي او کله چې ستړي کېدو ته نژدې سي نو هغوی پرېږدئ کله چې واښه او اوبه وڅښي او طاقت پکښې راسي نو د هغه څخه وروسته پر هغوی سپرتیا کوئ یا بار باندې وړئ ځکه چې په داسې کولو سره حیوانان غټېږي.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

د يتيم د مال په اړه د الله ﷻ قول

﴿۳۲۲۶﴾: عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَمَّا نزل قوله تعالى { وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ

د حضرت ابن عباس رضي الله عنهما څخه روايت دی کوم وخت چي الله ﷻ دا فرمان نازل کړ ولاتقربوا مال

إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ }وَ قوله تعالى { إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى

اليتيم الا بالتي هي احسن (د يتيم و مال ته مه نژدې کيږئ مګر په هغه طريقه سره چي هغه ښکه وي) او د الله ﷻ دا قول : ان الذين.......ظلما : (کوم خلک چي د يتيمانو مال په ظلم سره

ظُلْمًا } الْآيَةَ انْطَلَقَ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ يَتِيمٌ فَعَزَلَ طَعَامَهُ مِنْ طَعَامِهِ وَشَرَابَهُ

خوري) نو د کومو خلکو تر نګرانۍ لاندي چي کوم کوچنيان وه هغوی سخت احتياط شروع کړی د هغوی خوراکي مواد يې د خپلو خوراکي موادو څخه جلا کړه او خپل د څښلو شيان يې

مِنْ شَرَابِهِ فاذا فضل مِنْ طَعَامِ اليتيم وشرابه شي حبس لَهُ حَتَّى يَأْكُلَهُ أَوْ

د هغوی د څښلو د شيانو څخه جلا کړه او کومه خوراکه چي به د يتيمانو څخه پاته سوه نو هغه به يې د دويم وار لپاره په يتيمانو خوړل او يا به يې

يَفْسُدَ فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

خيرات کړه دا خبره د يتيمانو د سرپرستانو لپاره تکليف سوه نو هغوی و رسول الله ﷺ ته د دې

فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ { وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ

ذکر وکړ نو په دې معامله الله ﷻ دا حکم نازل کړ : ويسئلونک .....فاخوانکم. (اې محمده! ستا څخه خلک د يتيمانو مسئلې پوښتي د هغوی په اړه ورته ووايه چي د هغوی مال جلا په ديانت سره ايښودل بهتره ده او که تاسو د هغوی مال د خپلو سره يوځای کوئ نو هغوی ستاسو

تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ } فَخَلَطُوا طَعَامَهُمْ بِطَعَامِهِمْ وَشَرَابَهُمْ بِشَرَابِهِمْ . رواه ابوداؤد والنسائي.

ورونه دي د دواړو د مال په یو ځای کېدو سره که په دیانت سره خرڅ سي نو په دې کي څه حرج نسته.) د دې ایت په نازلېدو خلکو د یتیمانو خوراک چیښاک د خپل خوراک او چیښاک سره یو ځای کړ. (ابوداؤد نسائي).

تخریج: سنن ابي داود ۳\۲۹۱، رقم: ۲۸۷۱، والنسائي ۶\۲۵۶، رقم: ۳۶۷۱.

تشریح: په حدیث شریف کي ذکر سوی دوهم آیت کریمه دا دی:

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا. سورة النساء

ژباړه: بېله شکه کوم خلک چي د یتیمانو مال په ظلم سره خوري هغوی په اصل کي په خپل نس کي د دوږخ اور اچوي او هغوی به ډېر ژر په تاوده اور کي داخل سي.

په حدیث شریف کي ذکر سوی آخري آیت کریمه دا سي دی:

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ. سورة البقرة

ژباړه: او پوښتنه کوي ستا څخه د یتیمانو (د جلا کولو) په باره کي نو هغوی ته ووایه چي د هغوی د مصلحت رعایت کول زیات غوره دي که تاسو د هغوی سره مصرف شامل کړئ او هغه کوچنیان ستاسو (دیني) وروڼه دي او الله تعالی مصلحت ضائع کونکي او د مصلحت رعایت کونکي جلا جلا پېژني او که الله تعالی غوښتلای نو د سخت قانون په تاکلو سره به یې تاسو په مصیبت کي اچولي واست.

د حدیث خلاصه داده چي د یتیمانو د مال په باره کي د قرآن کریم د ذکر سوي هدایت سره سم د یتیمانو روزونکو او څارنکو سخت احتیاط کول شروع کړل او د یتیمانو مال یې د خپل مال او سامان څخه د جلاکولو په وجه نه یوازي دا چي د ذمه دارو په مشکلاتو کي زیاتوب وسو بلکه د یتیمانو د مال تاوان هم شروع سو نو د هغه روزونکو پر وینا الله تعالی دا اجازه ورکړه چي د یتیمانو روزونکي د یتیمانو مال او سامان د خپل مال او سامان سره یو ځای کولای سي.

والله یعلم المفسد ...الخ: د دغه آیت کریمه په ذریعه دې ته اشاره ده چي د هغوی مال د خپل مال سره ګډ کړئ مګر په هر حال د هغوی خیر خواه او همدرد اوسئ خپل نیت مه خرابوئ د هغوی مال ته په چم سره تاوان مه رسوئ ځکه چي الله تعالی د مصلحت رعایت کونکي او نه رعایت کونکي ډېر ښه پېژني که یو روزونکی په بدنیتی او بدخواهی سره د یتیم په مال کي تصرف وکړي نو هغه ته به سخته سزا ورکړل سي.

نقل سوي دي چي د امام محمد رحمة الله عليه يو شاګرد وفات سو نو د هغه د کتابو په پلورلو سره د هغه د کفن او ښخولو بندوبست وکړل سي ، خلکو وويل چي ستا سو شاګرد خو ددې وصيت نه وو کړی نو تاسو داسي ولي وکړل ؟ امام محمد رحمة الله عليه په جواب کي دغه آيت کريمه ووايه : والله يعلم المفسد من المصلح ... الخ .

د پلار او زوی او دوو ورونو په مينځ کي بېلوالی مه راولئ

﴿۳۲۲۷﴾: وَعَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ فَرَّقَ بَيْنَ الْوَالِدِ وَوَلَدِهِ وَبَيْنَ الْأَخِ وَبَيْنَ أَخِيهِ . رواه ابن ماجة والدار قطني .

د ابو موسى رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ په هغه سړي باندي لعنت ويلی دی چي د پلار او د زوی په مينځ کي جلاوالي راولي او يا دوه ورونه سره جلا کوي . (ابن ماجه دار قطنی)

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\۷۵۶، رقم: ۲۲۵۰، والدار قطني ۳\۶۷، رقم: ۲۵۵.

تشريح: د جلاوالي راويستلو څخه مراد په دواړو کي د يو خرڅول يا تحفه کول او يا داسي نور دي په شرط ددې چي يو زوی يا ورور کم عمره وي ، ددې تفصيل د ابويوب رضي الله عنه د روايت په تشريح کي تېر سوی دی ، او يا د جلاوالي مطلب دا هم کېدای سي چي د يوه پلار او زوی يا دوو ورونو په مينځ کي ناراضګي پيدا کړل سي .

﴿۳۲۲۸﴾: وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أُتِيَ بِالسَّبْيِ أَعْطَى أَهْلَ الْبَيْتِ جَمِيعًا كَرَاهِيَةَ أَنْ يُفَرِّقَ بَيْنَهُمْ . رواه ابن ماجة

د حضرت عبد الله بن مسعود رضي الله عنه څخه روايت دی چي کله رسول الله ﷺ ته به د يو کور قيديان راوستل سول نو هغوی ټول به يې و يوه سړي ته سپارل د دې لپاره چي نبي کريم ﷺ د هغوی په مينځ کي جلاوالي راوستل بد ګڼل . (ابن ماجه)

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\۷۵۵، رقم: ۲۲۴۸.

بد خلک څوک دي؟

﴿۳۲۲۹﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَلَا أُنَبِّئُكُمْ

بِشَرَارِكُمْ ؟ اَلَّذِيْ يَأْكُلُ وَحْدَهُ وَيَجْلِدُ عَبْدَهُ وَيَمْنَعُ رِفْدَهُ. رواه رزين

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ايا زه تاسو د هغو خلکو څخه اګاه کړم چي په تاسو کي ډېر بد دي ؟ دا هغه خلک دي چي په ځان يې خوري او غلامان وهي او چاته خيرات نه ورکوي . (رزين) .

تخريج: رواه رزين.

د لغاتو حل: رِفدَه: اى عطيته عن مستحقها. (ورکړه)

تشريح: په دغه حديث کي د يو څو د اسي شيانو ذکر سوی دی کوم چي ناخوښه او خراب دي او دغه شيان چي د کومو خلکو عادت وي هغه خلک خراب او ناخوښه وي، د ټولو څخه په جلا کېدو خوراک کول خراب کار دی خلاصه دا چي کوم خلک بد او بخيل دي هغوی خراب دي .

په جامع صغير کي ابن عساکر د حضرت معاويه رضي الله عنه څخه دا روايت نقل کړی دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل : ايا زه تاسو ته دا ونه ښيم چي په خلکو کي څوک خراب دي ؟ خراب سړی هغه دی چي خوراک يوازي کوي ، چا ته په بخښني او ورکړي سره ګټه نه رسوي ، يوازي سفر کوي او خپل غلام په ناحقه وهي ، او ايا زه تاسو ته دا ونه ښيم چي تر هغه خراب سړی څوک دی ؟ تر هغه خراب سړی هغه دی چي د هغه د شر او فتنې څخه خلک بيريږي او د هغه څخه د هيڅ خير اميد نه لري، او ايا زه تاسو ته تر هغه هم بد سړی ونه ښيم ؟ تر هغه بد سړی هغه دی چي خپل آخرت د دنيا په عوض کي خرڅ کړي ، او ايا زه تاسو ته دا ونه ښيم چي تر دغه هم زيات خراب سړی څوک دی ؟ تر دغه هم زيات خراب سړی هغه دی چي د دين په ذريعه دنيا ګټي .

غلامان د خپل اولاد او ورور په ډول وساتئ

﴿۳۲۳۰﴾: وَعَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا

د حضرت ابو بکر صديق رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ وفرمايل :

يَدْخُلُ الْجَنَّةَ سَيِّئُ الْمَلَكَةِ قَالُوا يَا رَسُولَ اللّٰهِ أَلَيْسَ أَخْبَرْتَنَا أَنَّ هٰذِهِ الْأُمَّةَ

څوک چي دخپل مملوک(غلام او مينزه) سره بد چلن کوي هغه په جنت کي نه دا خليږي اصحابو کرامو عرض وکړ يا رسول الله! ايا تاسو و موږ ته نه دي فرمايلي چي ستاسو په دې

أَكْثَرُ الْأُمَمِ مَمْلُوكِينَ وَيَتَامَى قَالَ نَعَمْ فَأَكْرِمُوهُمْ كَكَرَامَةِ أَوْلَادِكُمْ

امت کي به تر ټولو امتو زيات غلامان او يتيمان وي ؟(ايا د دومره کثرت په حالت کي د هر يوه سره په ښو سره چلن کول ممکن دی؟) نبي کريم ﷺ وفرمايل: هو ! تاسو د هغوی سره داسي چلن کوئ څنګه چي يې د خپلو اولادو سره کوئ

وَأَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُونَ قَالُوا فَمَا تَنْفَعُنَا فِي الدُّنْيَا قَالَ فَرَسٌ تَرْتَبِطُهُ تُقَاتِلُ

په هغوی باندي هغه څه خوړئ څه چي خپله خوړئ اصحابو کرامو عرض وکړ موږ ته په دنيا کي خير رسونکي کوم شی دی؟ نبي کريم ﷺ ورته وفرمايل : هغه آس چي تاسو د دښمن د

عَلَيْهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ومملوك يَكْفِيكَ فَإِذَا صَلَّى فَهُوَ أَخُوكَ . رواه ابن ماجة .

جګړې لپاره د ځانو سره تړلی وي او هغه غلام چي تا ته د لمانځه او عبادت لپاره وخت در کړي او ستا کارونه و سر ته رسوي او کله چي ستاسو غلام لمونځ کوي نو هغه ستاسو ورور دی . (ابن ماجه) .

تخريج: سنن ابن ماجه ۲\ ۱۲۱۷، رقم: ۳۶۹۱.

تشريح: په امت کي به مينځي، غلامان او يتيمان ډېر زيات وي: د دې سبب دا دی چي کله جهاد ډېر سي نو کفار به ډېر بنديان کيږي او د جهاد په کثرت سره به مسلمانان هم شهيدا ن کيږي او کله چي مسلمانان شهيدان کيږي نو د هغوی ماشومان به يتيمان سي .

==========

بَابُ بُلُوْغِ الصَّغِيْرِ وَ حِضَانَتِهِ فِي الصِّغْرِ

(د نابالغه کوچنيانو د بلوغ او په وړ کتوب کي د هغوی د روزني بيان)

په دغه باب کي دا بيان کيږي چي د هلک او انجلۍ د بالغ کېدو نښه او حد څه شي دی، او دا چي د کوچني روزنه د چا پر ذمه ده ؟

د بلوغ نښه او حد : د هلک د بالغ کېدو نښه داده چي هغه ته احتلام وسي او په هغه کي د ښځي د حامله کېدو صلاحيت پيدا سي او انزال کيږي، همدارنګه د انجلۍ د بالغ کېدو نښه داده چي هغې ته مياشتنۍ ناروغۍ (حيض) رائحي احتلام ورته کيږي او د هغې حمل کيدای سي، که چيري دا نښي نه وي نو بيا کله چي د هلک او انجلۍ دواړو عمر پنځلس کاله سي نو

هغوی د بالغ په حکم کي داخل دي، فتوا پر همدغه قول ده ، د هلک د بالغ کېدو کمه وخت دوولس کاله دی او د انجلۍ د بالغ کېدو کم وخت نهه کاله دی .
که هلک او انجلۍ بالغ کېدو ته نژدې وي او هغوی دا ووايي چي موږ بالغ سوي يو نو د هغوی د واړو خبره به صحيح ګڼل کيږي او هغوی دواړه به د بالغ په حکم کي وي .
د کوچني د روزني حق د چا دی ؟ د کوچني د روزني حق تر ټولو زيات پر مور دی که هغه د قائم کېدو په حالت کي وي يا هغې ته طلاق ورکړل سوی وي مګر که چيري مور مرتده يا بدکاره وي نو بيا به د هغې تر ټولو زيات حق نه وي ، که چيري مور د طلاق څخه وروسته د کوچني د روزني څخه انکار وکړي نو صحيح خبره داده چي هغه به نه مجبوره کيږي ځکه کيدای سي چي هغه عاجزه وي، مګر د هغه کوچني ذي رحم قريب چي د مور څخه علاوه نه وي نو د کوچني د ضائع کېدو د ساتني لپاره مور پر روزنه کولو باندي مجبوره کيدای سي ، که چيري مور (د خاوند د وفات يا طلاق څخه وروسته) د هغه کوچني د غير محرم سره واده وکړي نو بيا د هغه کوچني روزنه تر ټولو زيات د هغې حق نه دی او که چيري هغه د يو محرم سره واده وکړي مثلا د کوچني د اکا سره يې نکاح کړې وي نو په دغه صورت کي د هغه حق نه ساقط کيږي همدارنګه که چيري مور مخکي د يو غير محرم سره نکاح وکړي او د هغه په وجه د هغه حق ساقط سو مګر بيا مور د يو محرم سره واده وکړ نو اوس به هغه ته د روزني تر ټولو زيات حق د مور وي .
که د کوچني مور د روزني حق نه لري په دې وجه چي هغې د غير محرم سره واده کړی وي يا مرتده سوې وي يا مړه سوې وي نو بيا د هغه کوچني د روزني حق تر ټولو زيات د انا (د مور د مور) وي که چيري انا نه وي نو د هغه څخه پورته درجې والا ته به حق وي ، د انا څخه وروسته د روزني تر ټولو زيات حق انا (د پلار مور) ته دی که چيري انا هم نه وي نو د روزني تر ټولو زيات حق به د هغه کوچني حقيقي خور او د هغه څخه وروسته د اخيافي خور او د هغه څخه وروسته به د ميريزي خور وي او که چيري په هغوی کي هم څوک نه وي يا د روزني اهليت نه وي نو بيا د کوچني د روزني تر ټولو زيات حق د کوچني د خاله او د هغه څخه وروسته د کوچني د عمه دی او خورزه به د ورېرې او ورېره به د خاله څخه غوره وي .
د روزني د حق په باره کي چي د کومو قريبانو ذکر سوی دی د هغوی ازاد کېدل شرط دي نو مينزي او ام ولد د روزني هيڅ حق نه سته مګر ذميه د مسلماني په حکم کي ده چي ذميه ته هم د روزني حق حاصل دی په شرط د دې چي د دين د پوهي عمر ته نه وي رسيدلی که چيري داسي هيڅ يو ښځه نه وي چي هغې ته د روزني حق حاصل وي نو بيا د هغه کوچني روزنه به د عصباتو

حق وي او د هغوی روزنه به پر هغوی وي کوم چي میراث تر لاسه کوي، مگر انجلۍ به د یو داسي عصبه په روزنه کي نه ورکول کیږي چي هغه غیر محرم وي لکه د اکا زوی یا فاسق او بې پروا وي.

د روزني د حق وخت : د روزني د حق وخت نهه کاله یا اووه کاله عمر تړاکل سوی دی او په قدوري کي لیکلي دي چي کله چي کوچني یوازي خوراک او څښاک کول شروع کړي، جامې اغوندي او خپله استنجاء کوي نو د روزني حق ختمیږي، ددې څخه وروسته د هغه پلار هغه کوچنی په خپل ساتنه کي اخیستلای سي او د انجلۍ په صورت کي مور یا انا تر هغه وخته پوري د روزني حقدار وي تر څو چي هغه انجلۍ ته حیض را نه سي او د امام محمد رحمه الله په نزد د انجلۍ د شهوت وړ کېدو پوري مور او انا ته د روزني حق دی لکه څرنګه چي مور، انا او داسي نورو ښځو د حق په باره کي دا شرط دی چي کله انجلۍ د سړي وړ سي نو هغه د دوی د روزني څخه وځي.

اَلْفَصْلُ الْأَوَّلُ (لومړی فصل)

د بلوغ عمر پنځلس کاله دی

﴿۳۲۲۱﴾: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ عُرِضْتُ عَلٰى رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضرت ابن عمر رضي الله عنه څخه روایت دی چي زه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وړاندي سوم

عَامَ أُحُدٍ وَأَنَا ابْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ سَنَةً فَرَدَّنِيْ ثُمَّ عُرِضْتُ عَلَيْهِ عَامَ الْخَنْدَقِ

د احد د غزا په کال کي او زما عمر څوارلس کاله وو. هغوی زه بیرته ولېږم بیا د خندق په غزا

وَأَنَا ابْنُ خَمْسَ عَشْرَةَ سَنَةً فَأَجَازَنِيْ فَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِالْعَزِيْزِ هٰذَا فَرْقٌ مَا بَيْنَ الْمُقَاتَلَةِ وَالذُّرِّيَّةِ. متفق عليه

کي چي عمر مي پنځلس کاله وو د دویم وار وړاندي سوم نو نبي کریم صلی الله علیه وسلم و ماته اجازه را کړه عمر بن عبدالعزیز رحمه الله وایي دا عمر (یعني د پنځلسو کلو عمر) د فوجي خدمت او کوچنیوالي تر مینځ فرق کونکي دی. (بخاري او مسلم).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۵\۲۷۶، رقم: ۲۶۶۴، ومسلم ۳\۱۴۹۰، رقم: ۹۱- ۱۸۶۸.

تشريح: كله چي حضرت عمر بن عبدالعزيز رحمة الله عليه دا حديث واوريدى نو مذكوره جمله يې ووېل، ددې شخه د هغه مراد دا وو چي كله هلک د پنځلس كالو عمر ته ورسېږي او كوم چي د پنځلس كالو عمر ته ونه رسېږي هغه به په نابالغو هلكانو كي شمېرل كېږي، ددې شخه معلومه سوه چي د بالغ كېدو عمر پنځلس كاله دى.

د حضرت حمزه د لور روزنه

﴿۳۲۳۲﴾: وَعَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ صَالَحَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ

د حضرت براء بن عازب رضي الله عنه شخه روايت دى چي د حديبې په كال كي نبي كريم صلى الله عليه وسلم په درو خبرو

الْحُدَيْبِيَةِ عَلٰى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءٍ عَلٰى أَنَّ مَنْ أَتَاهُ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ رَدَّهُ إِلَيْهِمْ وَمَنْ

باندي معاهده كړې وه: (۱): يو خو دا چي په مشركانو كي كوم سړى نبي كريم صلى الله عليه وسلم ته راغلى نو هغه بيرته دوى ته واپس كوي.

أَتَاهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ لَمْ يَرُدُّوْهُ وَعَلٰى أَنْ يَّدْخُلَهَا مِنْ قَابِلٍ وَّيُقِيْمَ بِهَا ثَلَاثَةَ

(۲): دويم دا چي په مسلمانانو كي كوم سړى و مشركانو ته ولاړسي نو مشركان به هغه و مسلمانانو ته نه سپاري. (۳): دريم دا چي نبي كريم صلى الله عليه وسلم په راتلونكي كال كي چي مكې معظمې ته راسي نو يوازي به تر درو

أَيَّامٍ فَلَمَّا دَخَلَهَا وَمَضَى الْأَجَلُ خَرَجَ فَتَبِعَتْهُ ابْنَةُ حَمْزَةَ تُنَادِيْ يَا عَمِّ يَا

ورځو پوري په مكه كي قيام كوي كله چي نبي كريم صلى الله عليه وسلم و مكې ته تشريف راوړ نو د درو ورځو وروسته يې د بيرته تلو اراده وكړه نو د حضرت حمزه رضي الله عنه لور په اكا اكا نعرو و هلو په نبي كريم

عَمِّ فَتَنَاوَلَهَا عَلِيٌّ فَأَخَذَ بِيَدِهَا فَاخْتَصَمَ فِيْهَا عَلِيٌّ وَزَيْدٌ وَجَعْفَرٌ قَالَ عَلِيٌّ

صلى الله عليه وسلم پسي را وځغستل حضرت علي زيد او حضرت جعفر (رض) په مينځ كي د دې كوچني د روزني پر سر سره جګړې سوې حضرت علي رضي الله عنه ووېل

أَنَا أَخَذْتُهَا وَهِيَ بِنْتُ عَمِّيْ وَقَالَ جَعْفَرٌ بِنْتُ عَمِّيْ وَخَالَتُهَا تَحْتِيْ وَقَالَ زَيْدٌ

ما دا كوچنى اخيستي دى او بل دا چي دا زما د اكا زوي دى جعفر رضي الله عنه ووېل چي دا كوچنى زما

د اکا زوی دی او د دې خاله زما په نکاح کې ده زید رضی اللہ عنہ وویل چې

بِنْتُ أَخِيْ فَقَضٰى بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِخَالَتِهَا وَقَالَ الْخَالَةُ

دا کوچنۍ زما د ورور لور ده نبي کريم ﷺ د دې جګړې پرېکړه په داسې وکړه چې د حضرت حمزه رضی اللہ عنہ لور یې د هغې و خاله ته وسپارل او و یې فرمایل: خاله

بِمَنْزِلَةِ الْأُمِّ وَقَالَ لِعَلِيٍّ أَنْتَ مِنِّيْ وَأَنَا مِنْكَ وَقَالَ لِجَعْفَرٍ أَشْبَهْتَ خَلْقِيْ وَخُلُقِيْ وَقَالَ لِزَيْدٍ أَنْتَ أَخُوْنَا وَمَوْلَانَا. متفق عليه.

د مور په شان ده او حضرت علي رضی اللہ عنہ ته یې وفرمایل: ته زما څخه یې او زه ستا څخه یم او زید ته یې وفرمایل: ته زمونږ ورور یې او زمونږ محبوب پالل سوې یې. (بخاري او مسلم).

تخريج: صحيح البخاري (فتح الباري): ۱۷\۴۹۹، رقم: ۴۲۵۱، ومسلم ۳\۱۴۰۹، رقم: ۹۰- ۱۷۸۳.

تشريح: حديبيه د مکې څخه پر پنځلس میله فاصله باندي جدې ته د يو ځای نوم دی، په شپږم هجري کال کي رسول الله ﷺ د خپلو صحابه کرامو په ملګرتيا کي د عمرې کولو لپاره د مدينې څخه مکې ته روان سو کله چي حديبيه ته ورسيدی نو د مکې کفارو هلته وګرځول او مکې ته يې نه پرېښودل او بيا په دغه ځای کي د رسول الله ﷺ او د مکې د کفارو په مينځ کي د يوې معاهدې د درو بنيادي نکتو ذکر په حديث شريف کي سوی دی ، دا د حديبې صلح ډېره مشهوره واقعه او ددې تفصيلي بيان به په کتاب الجهاد کي راسي.

حضرت حمزه رضی اللہ عنہ د رسول الله ﷺ اکا او رضاعي ورور دی ځکه چي رسول الله ﷺ او حضرت حمزه رضی اللہ عنہ د ابولهب د مينزي ثوبيه تی رودلی دی ، ددغه رضاعت په وجه د حضرت حمزه رضی اللہ عنہ لور رسول الله ﷺ ته په اکا وويل.

حضرت جعفر د رسول الله ﷺ د اکا زوی يعني د ابوطالب زوی او د حضرت علي رضی اللہ عنہ ورور وو او په عمر کي د حضرت علي رضی اللہ عنہ څخه لس کاله مشر وو.

حضرت زيد ابن ثابت رضی اللہ عنہ يو غلام وو چي رسول الله ﷺ ازاد کړی وو او خپل زوی يې ګرځولی وو ، د هغه سره د رسول الله ﷺ ډېره مينه وه رسول الله ﷺ د نورو صحابه کرامو په ډول د حضرت حمزه او حضرت زيد رضي الله عنهما په مينځ کي ورورولي قائمه کړې وه ځکه حضرت زيد د حضرت حمزه رضی اللہ عنہ لور ته ورېره وويل.

حضرت علي رضي الله عنه چي د حضرت حمزه رضي الله عنه لور مدينې ته راوستل نو د هغې د روزنې په باره کي د ذکر سوو درو سره حضراتو په مينځ کي تنازعه پيدا سوه ، په هغوی کي هر يوه دا دعوه کول چي ددغه کوچنۍ د روزنې تر ټولو زيات حق زما دی او هر سړي دا غوښتل چي دا زما په روزنه کي وي نو رسول الله ﷺ ددغه تنازعې فيصله داسي وفرمايل چي هغه کوچنۍ يې د هغه خاله ته ورکړی چي د حضرت جعفر رضي الله عنه په نکاح کي وه او د هغه درو سره حضراتو د داډ او زړه خوشحاله کولو لپاره يې ذکر سوي الفاظ وفرمايل چي هغوی خفه نه سي .

اَلْفَصْلُ الثَّانِي (دوهم فصل)

د يو ماشوم د روزني تر ټولو زياته حقداره مور ده

﴿۳۲۲۳﴾: عَنْ عَمْرِو بْنُ شُعَيْبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ

حضرت عمرو بن شعيب رضي الله عنه د خپل پلار څخه او هغه بيا د خپل پلار ه څخه روايت کوي چي

امْرَأَةً قَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ ابْنِي هٰذَا كَانَ بَطْنِي لَهُ وِعَاءً وَثَدْيِي لَهُ سِقَاءً

يوې ښځي وويل: يا رسول الله! زما د زوي په موده کي زما نس د ده لوښي وو او زما تيان د ده ژی وو

وَحِجْرِي لَهُ حِوَاءً وَإِنَّ أَبَاهُ طَلَّقَنِي وَأَرَادَ أَنْ يَنْزِعَهُ مِنِّي فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْتِ أَحَقُّ بِهِ مَا لَمْ تَنْكِحِي . رواه احمد وابو داؤد .

او زما غېږه د ده ځانګوه اوس د ده پلار و ماته طلاق را کړی دی او دا کوچنی زما څخه په زور اخيستل غواړی رسول الله ﷺ ورته وفرمايل : تر څو پوري چي ته بله نکاح و نکړې نو د کوچني د روزني ته زياته حقداره يې .(احمد ابو داؤد) .

تخريج: الامام احمد في مسنده ۲\۱۸۲، وابوداود ۲\۷۰۷، رقم: ۲۲۷۶.

تشريح: ددغه حديث څخه وروسته چي کوم حديث راځي په هغه کي دا ذکر سوي دي چي رسول الله ﷺ هلک ته اختيار ورکړی وو که چيري هغه غواړي نو د خپل مور سره دي واوسيږي او که غواړي د خپل پلار سره دي سي، همدارنګه د دواړو حديثو په مفهوم کي په ظاهره اختلاف معلوميږي، علامه طيبي رحمه الله وايي چي په دغه حديث کي د کوم هلک ذکر سوی دی کيدای سي چي هغه کم عمره وو او د تميز عمر ته نه وو رسيدلی ځکه رسول الله ﷺ د هغه د

روزني تر ټولو زيات حق مور ته ورکړ ، حال دا چي په راتلونکي حديث کي چي د کوم هلک ذکر سوی دی کيدای سي چي هغه د تميز عمر ته رسيدلی وي ځکه رسول الله ﷺ هغه ته دا حق ورکړ چي هغه د خپل اختيار په وجه د هر يوه سره چي غواړي او سيدلای سي او د هغه سره ولاړ سي ،

تر څو چي ته د چا سره نکاح ونه کړې : په دې باره کي دا حديث مطلق دی مگر علماؤ دا مسئله د غير محرم سره مقيد کړې ده يعني که طلاقه سوې مور يا بل څوک د يو داسي سړي سره واده وکړي چي د هلک غير محرم وي نو هغې ته د هغه کوچني د روزني حق نه رسيږي او که چيرې د يو داسي سړي سره واده وکړي چي د هلک محرم وي لکه د هغه اکا سره نکاح وکړي نو په دغه صورت کي هغې ته د روزني حق سته ځکه چي هغه محرم به د هلک په حق کي يقينا شفيق او مهربان وي .

د روزني وروسته کوچني ته اختيار ورکول

﴿۳۲۲۴﴾: وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيَّرَ غُلَامًا بَيْنَ أَبِيهِ وَأُمِّهِ . رواه الترمذي.

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي رسول الله ﷺ و يوه هلک ته د دې اختيار ورکړ که هغه د مور سره او سيږي او که د پلار ه سره . (ترمذي)

تخريج: سنن الترمذي ۳\۶۳۸، رقم: ۱۳۵۷.

تشريح: لکه څرنگه چي په مخکني حديث کي بنوول سوي دي چي کيدای سي دغه هلک د تميز عمر ته رسيدلي وي يعني بالغ سوی وي ځکه هغه ته دا اختيار ورکړل سوی دی چي هغه د پلار سره غواړي يا د مور سره او سيدل غواړي ، نو د دې تعلق د حضانة يعني د روزني د مسئلې سره اړه نه لري حال دا چي په اول حديث کي چي د کوم هلک ذکر سوی دی د هغه تعلق د حضانة د مسئلې سره متعلق دی ځکه چي رسول الله ﷺ حضانة يعني د روزني په باره کي مور مقدمه کړل.
د حنفيه حضراتو په نزد دا مسئله ده چي د روزني په وخت کي هلک ته دا اختيار نه سته که هغه غواړي نو د خپل مور سره دي وي او که غواړي د پلار سره دي وي حال دا چي د امام شافعي رحمة الله عليه په نزد هلک ته د روزني په باره کي هم دا اختيار حاصل دی .

﴿۳۲۲۵﴾: وَعَنْهُ قَالَ جَاءَتْ اِمْرَاَةٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ

د حضرت ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت دی چي يو ښځه د رسول الله ﷺ په خدمت کي حاضره سوه

إِنَّ زَوْجِي يُرِيدُ أَنْ يَذْهَبَ بِابْنِي وَقَدْ سَقَانِي وَنَفَعَنِي فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ

او عرض يې وکړ يا رسول الله! زما خاوند غواړي چي زما زوي بوځي حالانکه هغه اوس د دې قابله دی چي په ما اوبه وڅښني او نفعه راته ورسوي. رسول الله ﷺ

عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا أَبُوكَ وَهَذِهِ أُمُّكَ فَخُذْ بِيَدِ أَيِّهِمَا شِئْتَ فَأَخَذَ بِيَدِ أُمِّهِ

فَانْطَلَقَتْ بِهِ. رواه ابوداؤد والنسائي والدارمي.

هلک ته وفرمايل: دا ستا پلار دی او دا ستا مور ده په دوی کي چي ستا کوم يو خوښ وي نو د هغه لاس و نيسه هلک د مور لاس و نيوي او د هغې سره ولاړ. (ابوداؤد نسائي دارمي).

تخريج: سنن ابي داود ۲\۷۰۸، رقم: ۲۲۷۷، والنسائي ٦\۱۸۵، رقم: ۳۴۹٦، والدارمي ۲\۲۲۳، رقم: ۲۲۹۳.

اَلْفَصْلُ الثَّالِث (دريم فصل)

﴿۳۲۳٦﴾: عَنْ هِلَالِ بْنِ أُسَامَةَ عَنْ أَبِي مَيْمُونَةَ سُلَيْمَانَ مَوْلًى لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ

حضرت هلال بن اسامه رضي الله عنه د ميمونې رضي الله عنها څخه روايت کوي کوم وخت چي سليمان د مدينې

قَالَ بَيْنَمَا أَنَا جَالِسٌ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ جَاءَتْهُ امْرَأَةٌ فَارِسِيَّةٌ مَعَهَا ابْنٌ لَهَا وَقَدْ

حاکم وو او زه د ابو هريره رضي الله عنه سره ناست وم نو هغه ته يوه ښځه راغله چي د فارس (ايران) اوسېدونکې وه او د هغې سره خپل زوی وو

طَلَّقَهَا زَوْجُهَا فَادَّعَيَاهُ فَرَطَنَتْ لَهُ تَقُولُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ زَوْجِي يُرِيدُ أَنْ يَذْهَبَ

د هغې خاوند طلاق ورکړی وو او د ښځي او خاوند تر مينځ جګړه وه ښځي په فارسي باندي و ابوهريره رضي الله عنه ته وويل اې ابو هريره! زما خاوند زما د زوی بېول غواړي

بِابْنِي فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ اسْتَهِمَا عَلَيْهِ رَطَنَ لَهَا بِذَلِكَ فَجَاءَ زَوْجُهَا وَقَالَ مَنْ

ابوهريره رضي الله عنه ورته وفرمايل: تا سو په دې هلک باندي پچه وکړي ابوهريره رضي الله عنه و هغې ته دا الفاظ په فارسي وويل وروسته د هغې خاوند راغلی او هغه وويل

يُحَاقُّنِي فِي ابْنِي فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ اللَّهُمَّ إِنِّي لَا أَقُولُ هَذَا إِلَّا أَنِّي كُنْتُ قَاعِدًا

زما د زوي په اړه ثوک زما سره جګړه کوي ابو هریره رضی الله عنه وویل یا الله! زه چي څه وایم د خپله ځانه څخه نه وایم واقعه داده چي یوه ورځ زه

مَعَ رَسُوْلِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَتْهُ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ

د نبي کریم ﷺ په خدمت کي ناست وم یوه ښځه راغله او هغې وویل یا رسول الله! زما دا

زَوْجِي يُرِيدُ أَنْ يَذْهَبَ بِابْنِي وَقَدْ نَفَعَنِي وَسَقَانِي مِنْ بِئْرِ أَبِي عِنَبَةَ وعند

خاوند زما زوي را څخه په زوره بیایي حالانکه دی وماته نفعه رسوي او د ابو عتبه د څاه څخه راته اوبه راوړي او د

النسائي مِنْ عَذْبِ الْمَاءِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اسْتَهِمَا عَلَيْهِ

نسائي په یو روایت کي دا الفاظ دي چي په ما خوږې اوبه څښښي نو رسول الله ﷺ وفرمایل: چي دواړه وربانديې پچه اچونه وکړئ

فَقَالَ زَوْجُهَا مَنْ يُحَاقُّنِي فِي وَلَدِي فَقَالَ رسول الله ﷺ هَذَا أَبُوكَ وَهَذِهِ

نو خاوند يې وويل چي څوک سته چي زما په زوي کي دي را سره جګړه وکړي؟ نو رسول الله ﷺ هغه هلک ته وفرمایل: دا ستا پلار دي او دا

أُمُّكَ فَخُذْ بِيَدِ أَيِّهِمَا شِئْتَ فَأَخَذَ بِيَدِ أُمِّهِ . رواه ابوداؤد والنسائي والدارمي

ستا مور ده په دوی کي چي دي کوم یو خوښ وي د هغه لاس ونیسه هلک د مور لاس ونیوي. ابوداؤد، نسائي، دارمي).

تخريج: سنن ابي داود ۲\ ۷۰۸، رقم: ۲۲۷۷، والنسائي ٦\ ١٨٥، رقم: ۳۴۹۶، والدارمي ۲\ ۲۲۳، رقم: ۲۲۹۳.

د لغاتو حل: فرطنت: كلام لايفهمه الجمهور والمعنى انها تكلمت. استهما: اى اقترعي انت وابوه. يُحاقني: اى من ينازعني: څوک چي زما سره جګړه کوي.

تشریح: حضرت ابو هریره رضی الله عنه د هغې ښځي سره په فارسي ژبه خبري وکړې، دديې څخه معلومه

سوه چي ځينو صحابه کرامو د عجمو سره تعلق درلودی او د هغوی سره د اوسیدو په وجه د هغوی ژبه يې زده کړې وه.

په دغه حديث کي چي د کوم هلک ذکر سوی دی هغه هم بالغ وو او بالغ ته دا حق سته چي هغه د چا سره غواړي د هغه سره اوسيدلای سي ځکه رسول الله ﷺ هغه ته دا حق ورکړ او هغه د مور سره اوسيدل اختيار کړل.

د هلک د بالغ کېدو دليل دادی چي هغه د ښار څخه ليري اوبه راوړلې که چيري هغه نابالغ وای نو نه يوازي دا چي هغه به د خپل کم عمری په وجه د ښار څخه دباندي دومره ليري نه تللای بلکه د هغه مور به هم ددې بيري څخه چي هغه د خپل ناپوهی په وجه په څاه کي ونه لويږي هغه د دومره ليري اوبو راوړلو لپاره نه استولای.

===========

